FRANCISCI

PICCOLOMINEI

SENENSIS

IN ACADEMIA PATAVINA

PHILOSOPHI

PRIMI,

Librorum ad Scientiam de Natura attinentium

PARS SECVNDA:

In qua agitur de attinentibus ad Cœlum.

Ad Sereniſſimum MARINVM Grimanum, Ampliſſimæ Reipublicæ Venetæ Principem optimum.

CVM PRIVILEGIIS.

VENETIIS, Apud hæredes Franciſci de Franciſcis M D C.

SERENISSIMO
ET SPLENDIDIDISSIMO
AMPLISSIMAE REIP. VENETAE
PRINCIPI,
MARINO GRIMANO
DOMINO COLENDISSIMO,

Franciscus Piccolomineus perennem tranquillitatem D.

NTER viuentium gradus, qui mortalem hunc Orbem suo ordine, suaque varietate formosum reddunt, Homo solus nomine Peregrini honestari meretur, quod non ex vili aliqua eius conditione, sed ex præstantissima prodire putandum est; Iumẽta enim & feræ quamuis ad libitum per sylvas, & regiones varias continenter vagẽtur, quia tamen nil diuini, nilq; Cęlestis includunt, semper dicuntur in propria reperiri patria, in suaque sede versari; at Homo, quia Cęlesti Animo, sublimique Mente à Deo in Cęlis creata, & infusa, est formatus, cuius propria Patria Cœlum est, ideò solus, dum est in Terris, dicitur Peregrinus, vt recordetur, se Animo esse Cęlestem, & moneatur non ad infera, sed ad supera ei petendum esse iter, vt in Patriam fęlicissimè reuertatur. Peregrini vt sibi propositum iter tuto absoluant, & incolumes in Patriam redire valeant, securis egent ducibus ne vel in scopulos incidãt, vel in labyrintho fortuitorum euẽtuum miserè perdantur. Hoc (Serenissime Princeps) te accuratè seruasse compertum est, cum enim sis Marinus, hoc est per maria natans, procellis agitata, & sis insignis Peregrinus, cordi, & animo tuo, duces duos, tanquam duo sydera proposiuisti, nimirum Religionem, & salutem patriæ, quibus splendidiores, & tutiores alios, excogita-

re non valemus. hi enim cum resideant in Cœlo, splendidissimè fulgent in Terris, & per iter tutissimum, Peregrinos in Patriam Cœlestem dirigunt, & ducunt. Hæc duo sydera felicissimè iuncta sunt, & vnum eorum tanquam Sol, alterum tanquam Lunam splendide illustrat; non enim rectè est formata Respub. nisi ordines eius, & instituta, Religioni, diuinis que legibus sint consentanea, optime autem (omnium consensione) formata est Amplissima Resp Veneta, adeò vt in ea Vir bonus, Princeps bonus, & Ciuis bonus minimè inuicem pugnent, sed simul felicissimè seruentur. Hos duces recipisti quidem (magnanime Princeps) à maioribus tuis, & præsertim à Parente optimo, Hieronymo Grimano, fama super æthera noto, quem splendore eorum syderum illustratum, in Cęlestem Patriam fęlicissimè euolasse putandum est. Tu tamen aliquid eis etiam addidisti, nam his syderibus ducibus, per omnes magistratum, & dignitatum gradus progressus, in sublime solium ascendisti, & inde fęlix reuerteris in Cœlum. In Regio autem Solio, miro populorum applausu residens, ad eadem sydera conuersus, Pietatem seruas erga Deum, Iustitiam erga populos, Charitatem erga pauperes, Clementiam erga impotentes, Magnanimitatem erga te honorantes, & Magnificentiā demùm erga omnes, adeò vt iure optimo, cum semper talem te indicaueris, mirum in modum optarint Populi te videre, & salutare Principem, quod cum sint assecuti, reddit voti compotes, modo summopere iubilant, lętātur, & gratias referunt omnipotenti Deo. Ego quoque cum iam per triginta & sex annos in Academia Patauina amplissimæ Reipublicæ Venetæ honorificè inseruierim, & vniuerso hoc tempore splendidissimam Familiam tuam, ordiendo à fęlici memoria tui Parētis, summoperè coluerim toto animo, totoque corde, tua fęlici Sublimitate lætor, meq; summoperè debere fateor Hieronymo Capello, Vicentij filio, Senatori optimo, & integerrimo, tibique cognationis & dilectionis nodo apprimè iuncto, cum munere eius mihi oblata fuerit occasio te, Parentemque tuum colendi, & honorandi; Propterea summoperè optaui semper, vt mihi oportunitas congruens se offerret, aliqua ex parte cultum, & obseruantiam erga te meam tibi patefaciendi: At ecce, quod fęlici sorte mihi modo se obtulit Nam Partem Secundam Librorum attinentium ad Scientiam de Natura in lucem editurus, in qua de Mundo, de Cœlo, de Cœlorum motoribus, & de

crea-

creatione agitur, tua Sublimitas statim mihi refulsit, cui horum sublimium consideratio aptissimè congrueret. In ea enim tum Patria, ad quam properas, tum sublimes incolæ eius, tum principalia eorum munera, cumulatè considerantur, propterea saltem ob rem de qua agitur, Partem hanc inspectricis Philosophiæ tuæ conditioni summoperè congruentem, tibi gratam fore constanter spero; & quanuis ego, nec ingenij sublimitate, nec orationis candore fulgeã, qualiscunque tamen sim, totus sum tui iuris, & cogitationes meas, tanquam ex re tua prodeuntes, non valebis, non libenter, eximia tua benignitate inspicere, quod cum feceris, eas quamuis humiles, & obscuras, extolles tecum ad sublimia, & illustrabis. Vale diu, & fœlix, vt Serenissima Respublica Domina mea colendissima, & Populi tibi crediti, à Duce rectè ducto ducti, diu ab iniuria temporum seruentur incolumes, & tranquillitate fruantur. Patauij M D X C. V I. Kal. Iunij.

PRIMA LIBRORVM CAPITA.

Lib. de Mundo.

De

Libri de Cœlo.

An cœ-

De Cœlorum Motoribus.

Di-

Libri Primi de Creatione.

Libri Secundi de Creatione.

FINIS.

IN-

INDEX
SINGVLARVM RERVM
ET SENTENTIARVM, QVAE IN HOC SECVNDO VOLVMINE
EXPLICANTVR.

A

B

C

Cælo

INDEX

E

Homines

N

O

P

Potentia

Q

R

S

de

T

V

Via,

INDEX

F I N I S.

FRANCISCI PICCOLOMINEI SENENSIS,

De Mundo Liber Vnus.

PROOEMIVM,

In quo vtilitas considerationis Mundi, & multiplex modus considerationis eius, manifestatur.

MVNDVS vt Dei sui Parentis, suiq; Principis est præclara imago, ita est insigne hominis exemplar, cuius inspectio ad rectam vitæ nostræ institutionem, salutaremq; hominis cum Deo conformationem, mirum in modum conducit. Propterea qui Mundum considerat, vnà cum eo Parentē Mundi, suimet exemplar, suęq; institutionis leges speculatur, & quærit, quorũ cognitione quid homini iucundius? quid honestius? quidq; conducibilius excogitari potest? & pręsertim quia Mundus ad humanę Mentis aciem perinde se habet, ac magnus quidam, & conspicuus liber arcanorum, & sapientiæ Dei, quē soli Sapientes legere sunt apti; ac insuper est sensilis, externa, & in tempore exequutio, sublimium, æternarumq; contēplationum, & prædefinitionũ opificis supra tēpus eleuati. Prætereà est tēplum, & Ara, in qua excolere, & venerari tenemur Auctorem eius; & demùm est arena ingenij nostri, in qua dimicare cogimur, vt coronā victoriæ consequamur. Non itaq; iniuria animi ingenui & peregrini, Mundi nobilissimi Ciues in Mundi, tanquā cōmunis Patriæ, inspectionē libentissimè, totoq; animo conuerti tenemur; in quorum vsum, meiq; vtilitatem, præcipua capita ad Mundi notitiam pertinentia, præsertim ex Peripateticorũ sententia, mihi perlustranda proposui. Variæ profectò sunt formæ, & modi, quibus de Mundo valemus verba facere; vel .n. illum quauis ratione scientiā includēte cognoscere cupimus, quod fit per tres inspectricis Philosophiæ partes, Physicam, Mathematicā, & Metaphysicā, in quibus pertinentia ad Mundum, vt homini licet, latissimè explicantur; vel pressius notitiā Mundi quærimus, illùmq; physicè solùm consideramus, quatenus corpus est, natura cōstās, quod quatuor modis efficere valemus; vel .n. vniuersè, & per cōmunia tantùm consideramus Mundũ, vt corpus physicum est, quod fit ab Arist. in octo libris Physicorum; vel id facimus vniuersè, & singulatim descendendo ad eius partes, & gradus omnes, quod fit in vniuersa naturali scientia; vel tertio solùm per epilogum, & compendiũ, quod modo aliquo fit in lib. de Mundo ad Alexandrũ, cuiuscunq; sit liber ille; vel demùm consideratur Mundus secundum primā eius compositionē, ex qua Mundi forma consurgit, nimirùm quatenus est vniuersum corpus physicum, consurgens ex ordine grauiũ, leuium, & neutrorum corporum, quod ego vnà cum Alexan. fieri puto ab Aristo. in quatuor libris de Cœlo. De Mundo aũt nunc loquuturus, modũ hunc postremum præsertim eligam, eaq; de Mundo explicare nitar, quæ ad totum pertinent, vniuersoq; competunt: pertinentia verò ad partes eius, in distinctas partium considerationes reijciam, ordinemque seruabo, qui

Vtilitas cōsiderationis Mundi.

Mundus est perinde ac Magnus liber.

De Mundo valemus modo vario agere.

Subiectum Librorũ de Cœlo.

ordini quæstionum respondet: primò enim quid sit, mox qualis, & propter quid considerabo. Placeat autem auctori Mundi; vt quemadmodum Mundus ex eo manauit, ita nos per Mundum eleuemur, & conuertamur in illum.

Quotuplex sit Mundus, & in qua significatione de eo agatur. *Caput Primum.*

VVNDVS per quem tanquam per se sensilem imaginem Deus se hominũ sensibus offert, à Platone in Timeo, & ab Aristotele in libris de Cœlo, frequenter cum nomine Vniuersi, tum nomine Cœli denotatus fuit. Dicitur Vniuersum: quia est omnia in vnum versa. Cum tamen simul sit omniformis, & vniformis, dicitur Cęlum: tum quia totum à parte nobiliore nomen recipit, tum quia in cęlesti corpore, virtute, & eminentia, mortalia cuncta includuntur: tum quia cœlum comparatum cum mortali orbe, est tanquam forma, à qua congruenter nomen recipitur: tum demum, quia potiora eorum, quę Mundo competunt, vt æternitas, figura, splendor, & similia, ei competunt munere cœli; & præsertim Mundus nomine Cœli honestari meretur, dum consideratur, vt consurgit ex ordine simplicium corporum, cuius ordinis caput, & causa conseruans, est Cœlum. Significat Mundi nomen totum quoddam absolutum, & perfectum, cuncta modo aliquo includens, principio præditum, quo se regere, & gubernare sit aptum: & quoniam huiusmodi totum est multiplex, hinc multa nomine Mundi honestantur. Ex sententia Empedoclis duplex numeratur Mundus, vnus Sphęrus, & Amicitiæ: Alter elementaris, & Litis. Ex opinione Academicorum, triplex præsertim dicitur esse Mundus: cum enim Mundi nomen, quod apud Græcos est κόσμος, ornamentum significet; quia Deus est Simplicissimus, Mundi nomine non denotatur; sed Mundorum dicitur auctor. Mundus primus ad Mentem pertinet, cui cum competant Ideæ, dicitur Mundus Idealis, & intelligibilis, vel participatus, vel non participatus, quatenus Mens, vel non participata, vel participata fuerit, hoc est, vel prima, vel non prima, & similiter Ideæ. Mundus secundus pertinet ad Animam, & præsertim ad eam Mundi, quæ est omnia per rationes, Ideis respondentes; Hinc dicitur Mundus Animarius, & rationalis. Mundus tertius consideratur in Natura, quæ est omnia per semina rationibus animæ respondentia, & dicitur Mundus seminarius; & physicus; Et quoniam Mundus est formatum Chaos, vt Chaos est Mundus informis; ideò vnicuique Mundo Chaum respondere affirmant. Primum Chaos, est essentia Mentis, antequam conuertatur in Deum, illustretur, expetat, & formetur Ideis. Secundum est essentia animæ, antequàm munere Mentis insignatur rationibus. Tertium Chaos est Materiæ conditio, antequam per animam reddatur fœcunda seminibus. Ex his tribus Mundis, quasi ex principio, medio, & fine, mirum in modum iunctis, quartus consurgit, ex eis tanquam ex insignibus gradibus conflatus; Quibus quintum valemus addere, & erit Mundus pro origine, & causa, qualis est Deus, qui quamuis ornamentum non includat secundum formam, includit tamen eminenter, & tanquam prima causa. Theologi consentiunt cum Platone, tribuendo superæ Menti Ideas, & statuendo Mentem Mundum Idealem: dissentiunt tamen, primò quia superam Mentem non secernunt à Deo, vt multi Academicorum. Secundo, quia Mundum idealem statuunt duplicem, vnum verè, vniuersum, includentem absolutè Ideas omnes, & cuncta, quæ Dei essentia Diuinæ Menti repræsentat: Alterum prædefinitum, & prædestinatum, includentem Ideas tantùm earum rerum, quas ab æterno Deus creandas prædefiniuit. Academici verò, Mundum Idealem absolutum, à prædestinato, & prædefinito non secernunt: cuilibet enim Ideæ Mentis, aliquid in sensili Mundo respondere affirmant, nam cuiuslibet participabilis, & imitabilis, dari participationem,

Vniuersum Cęlum.

Mundi nomen.

Mũdus multiplex.

Triplex Chaos.

Theologi.

& imitationem existimant. Peripatetici nec Ideas concedunt Menti, nec rationes insertas animæ, & ideo de Mundo longè secus sentiunt, ac Theologi, & Academici: concedunt tamen ipsi quoque, & Mundum propriè sumptum, & Mundum per metaphoram dictum, qualis est Homo, & vnumquodque animal, quod Mundus paruus ab Aristotele octauo Physico. 17. nuncupatur. Vt autem omnes & propriè, & per metaphoram dicti Mundi in ordinem redigantur, ita dicendum puto. Mundus vel est eminens, vel ex eminente pendens; Mundus eminens est Deus, qui cæterorum origo, & principium est; Mundus ex eminente pendens, vel est incorporeus, vel corporeus, Incorporeus vel ad Mentem pertinet, vel ad animam; si ad Mentem, vel non participatam, vel participatam; si non participatam, consurgit Mundus Idealis non participatus, qui ex sententia plurimorum Academicorum est in Mente prima, sub Deo posita, ex Deoque pendente; ex sententia verò Theologorum, reperitur in Deo, & ad eminentem redigitur, & hic est duplex; vel Idealis absolutè, vel prædefinitus, ac prædestinatus. Si verò fuerit Mens participata, consurgit Mundus Idealis participatus; Si autem pertinet ad animam, consurgit ex Platone (vt dixi) Mundus animarius, & rationalis. Ex aduerso, si Mundus fuerit corporeus, vel potestate, qualis ex Platone est materia feminibus prædita, Mundum seminarium constituens; Vel est actu, qui est vniuersus, vel absolutè, qualis est hic totus corporeus Mundus, qui sensu vsurpatur: vel est vniuersus in parte, & hic est duplex, vel æternus, & huiusmodi est Cœlum, quod nuncupatur Mundus Lucis, & æthereus: Vel mortalis, & hic quoque duplex est, vel vniuersus mortalis orbis, qui Mundus Tenebrarum, & Litis nuncupatur, vel pars, & hæc est duplex, vel rationis expers, sic omne animal, vt totum quoddam se regens, & mouens ab Aristotele in octauo Physic. 17. Mundus paruus dicitur, vel est compos rationis, qualis est homo, qui Mundi imago, Mundorumque omnium epilogus & hymeneus nuncupatur. Et maxime animalium omnium meretur Homo nomine parui mundi honestari, idque ob quatuor causas; Primò, quia est animal ratione, & liberè se mouens: Secundò, quia partem modo aliquo includit omnium, quæ in vniuerso reperiuntur, cum mortalium, tum æternorum, & ob id valet omnem vitam viuere: Tertio, quia solus secundum dispositionem Vniuersi est constitutus, nam caput ad sydera tollit: Quartò, quia aptus est per intellectum fieri omnia, munere cuius potest dici omnia per imitationem, idque tribus modis ei competit, vel potestate tantùm, vt puer, vel tantùm habitu, vt Sapiens dormiens, vel habitu, & actu, vt Sapiens speculans, vt elicitur ex tertio de Anima 37. De hoc humano Mundo, sola humana ratione ducto, intelligi posse puto id, quod legitur in Euangelio Ioannis: & Mundus eum non cognouit. Ex sententia Platonis, singula Elementa (vt elicitur ex appendice Legum) Mundi nomine denotari merentur, quatenus singula sunt prædita anima, & modo quodam, cum per animæ rationes, tum per corpus cuncta includunt, non enim sunt pura, sed partem includunt cęterorum Elementorum: hoc tamen alienum est à sententia Peripateticorum. Plantæ non sunt dignæ honestari nomine parui Mundi, quia cognitione, tanquam postrema perfectione, carent; non sponte motu secundum locum, mouentur, & dispositione sunt prædita aduersa dispositioni Mundi: nam caput habent depressum, & conuersum ad centrum, nempè radices. Ex his hactenus enumeratis Mundis, quia ordine quodam sunt præditi, & ligati, vnus consurgit Mundus, qui absolutè, & singulis modis est Vniuersum; Patet itaque & Deum, & Mentem, & Animam, & Naturam, & Cœlum, & Mortalem orbem, & quoduis animal, & præsertim Hominem, Mundum esse, & demùm conflatum ex omnibus enumeratis Mundis, quod absolutè nomine Mundi, & nomine Vniuersi denotatur, de quo ego verba faciens, quatenus ex ordine grauium, leuium, & neutrorum consurgit, præsertim id considerabo.

Peripatetici.

Mundorum ordo.

Cur Homo præcipuè sit Mũdus paruus.

Planta cur non parui Mundi nomen mereãtur.

Definitio Mundi. *Cap. II.*

EFINITIO est aptissimum principium scientiæ, explicat enim omne genus causæ, ex quo pendet scientia rerum; ideò rerum definitiones tenemur accuratè considerare. Variæ circumferuntur mundi circumscriptiones, quarum nonnullæ per metaphoras sunt traditæ, & ad Rhetorem magis, quàm ad Philosophum pertinent: aliæ per principia magis propria, & physica. Ego a leuioribus ordiar, vt faciliùs exactiorem inueniamus. Per Metaphoram circumscribitur Mundus à Cicerone in secundo de Natura Deorum, quòd sit quasi communis Deorum, atque hominum Domus, aut Vrbs vtrorumque; Soli enim ratione vtentes, iure, ac lege viuunt. Describitur à Plotino Enneade quarta, quòd sit fœmina Promethei exornata: fœmina dicitur, quia materiam includit, ea tamen per Dei Prouidentiam ornata, & formata est. Insuper ex Orphei sententia describitur, quòd sit formatū Chaos, vt Chaos è contrario dicitur Mundus informis. A'Platone in Timęo dicitur Animal magnum, Intelligens, re vera diuina Prouidentia constitutum. Et ex Academicis variæ eliciuntur consimiles circumscriptiones, veluti quod sit corporea, visibilisque imago, incorporei inuisibilisque Dei; quòd sit corporeus, ac sensilis, incorporei, insensilisque Dei filius, vt enim Deus dicitur Mundus incorporeus, ita Mundus, corporeus Deus. Insuper Mundus dicitur magnus, & visibilis liber, diuinam Sapientiam per Physicos caracteres nobis repræsentans, & patefaciens. Ex Pimandro termaximi Mercurij sermone 12. hæc colligitur Mundi descriptio. Mundus est magnus Deus, imago maioris, iunctus illi, Patris ordinem, & voluntatem seruans, vitæ totius integra plenitudo. Epicurus ex relatione Diogenis Laertij, in eius vita, descriptione satis longa ita Mundum circumscripsit. Mundus est Cœli quædam continentia, Stellas, Terram, & quæ videntur omnia continens, abscissionemquè ex infinito habens, in finemque desinens, siue rarum, siue densum, quo soluto, quæ in eo sunt omnia confusionem accipient, & desinens aut in eo, quod circum agitur, aut quod instantiam habet, vel rotundam, vel triangularem, vel quameunque circumscriptionem, omnibus enim modis fieri potest. Hæc ille. At huiusmodi definitio, nec arte traditur, nec magna ex parte vera est, cum multa falsa supponat, consentanea solum atomis, immenso vacuo, & alijs principijs, ab eo, & Democrito perperàm approbatis. Potest etiam aliter Mundus describi, quod sit sensilium insensiliumque specierum plenitudo, & ordo. Cleomedes sub initio sui libri de Mundo dixit. Mundus est ex Cœlo, Terraque, necnon naturis, quæ eis compræhenduntur, opificium. Auctor libri de Mundo, ad Alexandrum, quicunque sit, satis accommodatè Mundum ita descripsit, Mundus est compages, è cœlo, terraque coagmentata, atque ex ijs naturis, quæ inter ea continentur. Insuper alteram descriptionem addidit, inquiens, dicitur, & aliter Mundus vniuersorum ordo, & digestio, a Deo, & per Deum seruata, & hæc satis de circumscriptionibus à vetustioribus traditis. Accedamus ad Aristotelem, & perpendamus quomodo ex eius sententia debeat Mundus definiri. Nonnulli aiunt cum Aristotele ita esse definiendum, Mundus est Corpus compositum ex omnibus corporibus sensilibus, & physicis, sphęrica figura contentum. Qui ita definiunt, cum nitantur explicare materiam, & formam, in vtrisque aberrant; in forma primò, quia aiunt Mundi formam esse figuram, quod verum non est, non enim figura ea est, quæ dat esse Mundo; vt verò pertinet ad materiam, satis fuisset dicere, quòd constet ex omnibus corporibus physicis. Præterea diminuta est definitio, cum careat efficiente, saltem conseruante, & fine. Aristoteles in primo de Cœlo 97. inquit, Mundum esse totum, ab extrema contentum circumlatione, & in contex. 107. ait, Mundum esse totius consistentiam: at tunc Aristoteli non est curæ definitionem tradere numeris omnibus absolutam, sed quid nomine cœli denotet, breuibus patefacere. Dicamus itaque (ab Aristotele non recedentes) quòd Mundus, cum sit sub-

Circumscriptiones per Metaphoram. Cicero. Plotinus. Orpheus. Plato. Mercurius termaximus. Epicurus. Cleomedes. Quo ex sententia Aristotelis Mundus definiendus sit. Sententia propria.

sit substantia cōposita, propriè, & præsertim per interna definiri debet; & quia ex alio pendet, non quidem vnivoco, id apparere debet, ex quo pendet; & quoniam ex alio non temerè, sed alicuius finis gratia pendet, finis quoque debet patefieri. Forma propria Mundi (vt suo in loco patebit) ordo est, materia proxima sunt corpora physica; id, ex quo ordo eius pendet, Deus est, ideò inquit Aristoteles in septimo de Repub. cap. 4. seruare ordinem, est munus diuinæ potentiæ, quæ hoc vniuersum continet. & nono Metaphysicæ 17. ait, nisi darentur substantiæ separatæ, non daretur ordo: Deus cum primi ordinis corporum sit principium, etiam eiusdem est finis, cum omnia quærant bonum, vnde prodierunt. Ex his hanc elicio definitionem. Mundus est ordinata series cunctorum natura constantium à Deo, & per Deum seruata. Dicitur ordinata series, vt pateat forma, quæ est ordo, non ordinans, qualis est in mente Ducis, sed ordinatus, vt in exercitu. Additur cunctorum natura constantium, est enim ordo vniuersorum Physicorum corporum, grauium, leuium, & neutrorum, & ita secundo loco explicatur Materia. Additur tertiò Efficiens, non quidem propriè ex sententia Aristotelis, sed conseruans, & demùm finis communis, qui est Deus. *Definitio.*

De multiplici Mundi forma, & præsertim ordine. Cap. III.

Sententia est Aristotelis in primo de Cœlo, quòd qui dicit Cœlum, dicit formam; qui verò hoc cœlum, dicit formam cum Materia, denotans nomine cœli Mundum, vt semetipsum declarat. At quę nam sit huiusmodi forma Mundi, non leuis est dubitatio. Nonnulli aiunt Mundo formam vnam non competere, cum sit conspiratio quædam cunctarum specierum, quæ actu sunt, & completæ; in re autem, quę actu est, & completa, forma aliqua substantiæ recipi nequit. At hoc apprimè est dubium; quia Mundus substantia est, & actu vnus, vnum autem actu, per formam est vnum. Præterea eum dicendo cœlum denotetur forma, & cœlum inter substantias numeretur, necesse est, vt eius etiam forma ad substantiam pertineat: ideò quę sit huiusmodi forma, apprimè dubium est. *Quæ sit forma Mundi.* Sex excogitare valemus, quæ videntur posse dici formæ Mundi: ea autem sunt figura eius, Deus, pars ætherea, Anima Mundi, essentia Mundi, quæ dicitur forma totius, & demum ordo. *Sex dici possunt formæ Mundi.* Putant recentiorum nonnulli formam Mundi esse figuram sphæricam, Mundum claudentem; & hanc aiunt denotasse Aristotelem in primo de Cœlo, dicentem, qui dicit cœlum, dicit formam, quod subindicauit Auerroes contex. 92. inquiens, & dixit omne habens formam, & figuram, &c. *Opinio unorundam.* Quam sententiam leuissimam puto, tum quia Mundus est substantia, figura est accidens, tum insuper, quia dicendo cœlum, cum formam denotamus, quæ est eius essentia, & vniuersale constituit contradistinctum a singulari, & sensili, vt dicendo Carnem, denotamus vniuersale, & essentiam carnis, ad substantiam pertinentem; tum demum, quia omnes fatentur dari Mundum, non autem omnes putarunt esse sphæricum, vt patet ex secundo de Cœlo, adeò, vt sine ea figura, saltem imaginatione seruari posse pateat essentiam Mundi. *Euersio.* Nec magis cœlum figuram propriā exposcit, quam Homo, & Equus: nemo tamen sanæ mentis diceret, quòd Homo, & Equus figuram propriam denotet: est itaque sphærica figura, forma quædam Mundi, at forma, quæ est accidens, non largiens esse Mundo, quæ forma ne dum Mundo, verum etiam singulis cœli orbibus competit, adeò vt non Mundo competat, quia Mundus est, sed quia ab Aethereis orbibus clauditur, quorum omnium figura sphærica est. Propterea alij inquiunt, Mundi formam esse Deum, cum enim Deus sit prima forma, profectò non vllius alterius, sed primi formati forma censeri debet; & cum sit forma vniuersa, solum vniuersi debet putari forma, ita Deus dicitur omne, quod vides, & quod non vides: hoc videtur denotasse Aristoteles 12. Metaphysicæ 49. inquiens, si plures essent Mundi, plures essent primi motores, adeò vt formam Mundo responden- *Secūda opinio.*

Euersio. tem denotauerit esse Deum. Et Auerroes in primo de Cœlo comm. 95. inquit, si per cęlum denotamus partem æthercam, intelligentia est forma eius. At hæc non est ea forma, quæ modò quæritur, Deus dicitur quidem forma, quia actus est, at forma assistens Mundo; non forma, quæ sit essentia Mundi, & denotetur nomine Mundi: vt enim dicens, Nauis, non significat Nautam; ita dicens, Mundus, non significat Deum. Præterea Aristoteles in primo de Cœlo ait, formam Mundi esse mixtam cum vniuersa materia: *Academici* at Deus abiunctus omninò est, & in primo orbe esse dicitur. Academici Mundum aiunt anima præditum, & viuere, hinc Mundum inquiunt Animal magnum, & multa di- *Euersio.* cunt de anima mundi, varijsque rationibus eius necessitatem patefacere nituntur, quas modò silentio prætereo. Hanc Peripatetici non concedunt, nec aliam mundo præter assistentem Deum putant communem animam competere, & iure profectò: dum enim partes seorsùm propria anima sunt præditæ, non est necessaria distincta anima, partes illas nectens, eisque distinctam vitam tribuens, & præsertim per concessa à Platone, ea necessaria non videtur, quoniam singulas elementorum sphæras, propria anima iudicat esse præditas: quare superuacanea est anima communis, ab ea distincta. Huc accedit, quod si anima superueniens est necessaria, ea deberet includere vlteriorem aliquem & eminentiorem vitæ gradum, semper enim forma, antecedenti adueniens, aliquid ei superaddit, & præstantior est: at ex sententia Platonis anima Mundi non est gradus eminentior, sed eas solas facultates includit, quibus animæ singulorum elemento- *Opinio quarta.* rum præditæ sunt, sed de hoc alibi. Ideò est quarta opinio Auerrois comm. 95. primi de Cœlo, dicentis, si nomine Cœli intelligimus Mundum, pars æthereа est forma eius, pars elementaris materia: si verò intelligimus partem solam æthercam, sic intelligentia est forma, orbis verò materia. Prima conclusio facit quidem ad rem, nam Aristoteles nomine Cœli in primo de Cœlo, Mundum denotauit, falsa tamen est, quoniam Aristoteles accipit cœlum, vt contradistinctum ab hoc cœlo, huiusmodi non est pars æthereа, non enim cœlum denotat solam partem æthercam, hoc cęlum eam iunctam cum parte elementari, neque ea est forma mixta cum materia mortalium, sed distincta, & secreta, neque ex se est vniuersale, & intelligibile, iuncta cum elementis singulare aliquid, & sensile, cum in parte vtraque & singulare, & vniuersale inueniatur. Præterea Aristoteles loquitur de ea forma, cuius materia sunt, non quatuor elementa, sed omnia sensilia corpora, inter quæ etiam cęlum numeratur. Demum Aristoteles ait, cœlum esse formam in materia, quia est sensile, & omne sensile est in materia: at pars æthereа non cadit sub sensum, quia sit in quatuor elementis, sed seorsùm ab eis sensilis est. Altera conclusio, quòd loquendo de parte æthereа; forma, per quam sit intelligibilis, sit intelligentia, nec ad rem facit, nec vera est: ad rem non facit, quia vt constat, Aristoteles nomine cęli denotabat Mundum, ita enim se declarat in primo de Cœlo 97. non est autem vera, quoniam Aristoteles loquitur de forma mixta cum materia, constituente cōpositum, cadens sub sensum; intelligentia autem non est huiusmodi. Propterea est *Opinio quinta.* opinio quinta, quòd forma cœli, Mundum denotantis, sit essentia Mundi, quæ forma totius dicitur, & vniuersale constituit: hoc significauit Auerroes comm. 92. inquiens, quòd forma cęli constituens vniuersale, est cęlitas, hoc est, propria essentia, & Natura cęli, contradistincta ab eis, quæ non attinent ad eius essentiam, & dicitur forma totius, quæ perperàm à nonnullis reijcitur. Hæc sententia profectò vera est: re vera enim Aristoteles per formam cęli contradistinctam ab ea cum materia iuncta, constituente singulare, denotauit essentiam, & formam totius, quæ vniuersale est, ad intellectum pertinens, excludens materiam totius, quæ includit accidentia indiuiduantia: & quamuis Auerroes rectè hanc formam totius, quæ essentia est, subindicauerit, vt dixi, errauit tamen intelligens nomine cęli partem æthercam, non autem Mundum, & minus rectè eam essentiam explicans: sed hoc considerandum superest, quæ nam sit hæc Mundi essentia, & præsertim quia in compositis essentia, & forma totius videtur ex forma partis præsertim consurgere: ideò an Mundo hæc forma competat, & quæ sit, decla-

declarare tenemur. Auerroes varia inspiciens, modò figuram, modò intelligentiam, modò æthereum corpus esse dixit, vt patuit: at nil eorum re vera est forma constituens propriam essentiam Mundi. Propterea est opinio sexta Alexandri in secundo Natu.q. cap. 19. asserentis, hanc Mundi formam esse ordinem essentialem corporum conspirantium ad eius constitutionem: quam sententiam rectè sumptam ego verissimam puto; nam hæc est ea forma, per quam Mundus est Mundus, à Chao contradistinctus; Mundus enim est ordo partium eius, Chaos verò est confusio earundem, hic vniuersalis ordo est ea forma, quæ est mixta cum materia, & cuius conditio est, vt includat vniuersam materiam. Quod varijs rationibus confirmari potest, & primò, vniuersa forma corporum naturalium, Natura quædam communis, & vniuersalis esse debet; Natura enim primò de forma dicitur, at ordo est natura rerum, vt dicitur tertio Cœli 24. ordo itaque est forma communis eorum, & dum secatur Natura in vniuersalem, & particularem, nomine vniuersalis Naturæ, hunc communem causarum ordinem intelligere debemus, qui etiam nomine vniuersalis fati, distincta tamen ratione designatur. Nam ea est forma Mundi, quæ inest in vniuersa materia, huiusmodi est solus ordo, qui in omni corpore physico, graui, leui, & neutro locum habet. Præterea, inquit Aristoteles contex. 107. primi de Cœlo, ex elementorum concursu, non quiuis, sed idem semper con surgit ordo, indicans ordinem esse formam, per quam Mundus est Mundus. Præterea id a quo res habet, vt actu sit vna, forma eius est: at ab ordine locorum, & corporũ manifestauit Aristoteles in primo de Cœlo, Mundum habere, vt vnus sit; Inquit enim, tria sola esse subordinata loca, triaque communia genera corporum, grauia, leuia, & neutra, ex quibus cum vnicus consurgat ordo, vnicus est Mundus. Insuper ea putanda est forma Mundi, quæ per Mundi definitionem explicatur; huiusmodi autem est ordo, nam in libro de Mundo ad Alexandrum, definitur Mundus, quòd sit rerum ordinata compages. Præterea inquit Aristoteles in octauo Metaphysicæ, context. 10. essentias rerum se habere perinde, ac numeros; conditio autem numeri est ordo, quare essentia rerum ad vniuersi constitutionem conspirantium, erit ordo; id autem, quod est essentia alicuius, ad formam pertinet; ordo itaque est vniuersi forma, & propterea Natura, quæ à Deo est ordinata, etiam causa ordinis esse dicitur, in octauo Physico. 16. & in 12. Metaphysicæ 52. collocata in Mundo subordinata dicuntur, & in Mundo, vt in exercitu ordinem reperiri asseritur; ordo autem est forma exercitus ex Duce pendens, ordo itaque est forma, & essentia Mundi.

Opinio Alexandri.

Cõfirmatio.

Dubia aduersus id, quod ordo sit forma Mundi. Cap. IIII.

ADVERSVS approbatam sententiam, quòd ordo sit forma Mundi, variæ nec quidem leues emergunt difficultates: & primò, ordo est mutua ratio partium inter se, & ad vnum primum, ex quinto Metaphysicæ 16. hæc autem accidens est, quomodo igitur accidens statuitur forma Mundi? nam si id erit, formica erit præstantior Mundo, cum forma formicæ sit substantia, & anima. Præterea forma, quæ est essentia rei, consimilis est in toto formato: at ordo & in cœlo, & in elementis varius est, cum varia, & distincta sit ordinatorum ratio. Insuper ex coniunctis solo ordine, non verè consurgit vnum, nisi per congregationem, vt exercitus: at Mundus iam verè est vnus, vt conditio eius sit, vt sit vnus. Inquiunt nonnulli Mundum non esse vnum secundum se, sed solum secundum per accidens, & vnitate aggregationis, & ob id formam eius esse accidens, quia ex multis actu, verè vnum consurgere non potest. Hanc sententiam apprimè dubiam puto, nam si id esset, non alia esset vnitas Mundi, quàm exercitus, quod videtur absurdum: quia inter partes eorum, quæ per solam congregationem sunt vnum, non reperitur naturalis

Prima dubitatio.

Secunda.

Tertia.

Opinio quorunda n. Euersio.

lis consensio, & dissensio, qualis inter mundi partes conspicuè apparet. Insuper in eis vnum non dicitur forma alterius: at in Mundo pars superior semper dicitur forma inferioris, & ob id ait Aristoteles in quarto de Cœlo 22. ire ad locum, est ire ad formam suam. Præterea si Mundus per formam constitueretur, quæ esset accidens, profectò primò significaret accidens, nomen enim primò significat formam, hoc autem est absurdum: quia tunc Mundi nomen non denotaret primò perfectum & absolutum aliquid, sed accidens: quod confirmatur, quia Aristoteles in primo de Cœlo 96. referens primam significationem nominis Cœli, ait, denotare substantiam extremæ conuersionis, quare etiam alijs duabus significationibus substantiam significare debet, quarum significationum vna est pro Mundo vniuerso. Propterea dicendum puto, ordinem esse triplicem, vnum ordinantem tantùm, vt Ordo Prouidentiæ in Dei Mente: Alterum ordinatum tantùm, vt ordo operum Naturæ, de quo dixit Aristoteles in octauo Physic. 16. Naturam esse causam ordinis: Tertium ordinantem, & ordinatum, qualis est ordo Naturæ, & rerum natura constantium, qui relatus ad Deum, est ordinatus, de quo dixit Simplicius in secundo Physic. Deus cum vtatur Natura, cuncta pro iure, & æquitate dirigit, & ob id Arist. in primo de Cœlo 32. enunciauit Deum, & Naturam nil efficere frustra; Et Auer. 12. Metaphysicæ 18. Naturam asseruit dirigi ab Intelligentia non errante: at si Natura refertur ad opera sua, dicitur ordo ordinans, vt dixit Aristoteles in octauo Physic. 15. inquiens, Naturam esse causam ordinis. Cum itaque Natura sit per Dei Prouidentiam ordinatus ordo, huiusmodi ordo consideratur dupliciter, vel pro mutua ratione partium inter se, & ad vnum primum, quæ est accidens; vel pro essentia rerum ordinatarum, & fundamento mutuæ rationis, in cuius ratione ordo est. Mundus denotat formam, hoc est, ordinatum ordinem, non in prima significatione, in qua est accidens, sed in secunda, in qua est ordinata essentia rerum, non constituta per aliam superuenientem substantialem formam, sed ex ordinatis rebus consurgens. Hinc colligo, quòd Mundi forma, vel est accidens, vel substantia; si consideratur forma, quæ est accidens, huiusmodi est figura sphærica, & ordo pro mutua ratione sumptus; si autem consideratur forma, quæ sit substantia, vel est forma secundum similitudinem, vel propriè; secundum similitudinem aliquam, forma dicitur Deus, & pars æetherea; propriè verò, & proximè; forma est essentia Mundi, quæ etiam dicitur forma totius, & est ordinata series essentiæ rerum, quæ per Mundi definitionem explicatur, dum dicimus, Mundum esse ordinatam rerum compagem. Consimilem formā sumptam pro essentia denotauit Aristoteles in quarto Metaphysicæ, disputans contra Heraclitum, dicentem, cuncta fluere, dum asseruit res fluere secundum quantum, hoc est, secundum singularia, seruari secundum quale, hoc est, secundum formam, & essentiam. Eandem etiam denotauit in primo de ortu, & interitu, dum dixit seruari id, quod crescit, & augeri cunctas eius partes, dum considerantur secundum formam, hoc est, secundum essentiam absolutè, non autem dum considerantur secundum materiam, hoc est, signatas & definitas partes. Sed oritur dubitatio, quia res ordinatæ sunt materia Mundi, non forma. Respondeo naturæ rerum consideratæ pro esse absoluto, distincto ab inuicem, & iuncto cum varijs accidentibus, sub sensum cadentibus, sunt materia: consideratæ verò cum hac reduplicatione, vt ordinatæ secundum essentiam, sunt ea forma, quæ est conditio, Natura, & essentia Mundi. Verùm adhuc instatur, quia ex pluribus actu, non consurgit per se vnum. Respondeo, ex eis vt distinctis secundum propriam rationem non fit vnum, sed ex eis, vt aptis ordinari, vt participantibus conditionem vnius primi principij, cuius sunt participationes, & tanquam se perficientibus, & perfectibilibus, ita consurgit vnum ordinatum, cuius essentia est vna, per vnam definitionem nata explicari. Hic ordo reperitur in Deo, tanquam in origine, & duce, vt asseritur in 12. Metaphysicæ 52. Et in septimo de Repub. cap. 4. legitur, seruare ordinem, esse munus diuinæ potentiæ, quæ hoc vniuersum continet. Reperitur mox in secundis Mentibus, vt in causis proximioribus, & minus communibus, ideo dicitur

Opinio propria.

Forma Mūdi accidentalis.

Forma quæ est substantia.

Dubitatio.

in nono

in nono Metaphysicæ 17.nisi darentur substantiæ separatæ,non daretur ordo.Reperitur tertiò in corporibus natura constantibus: & demùm in operibus naturæ. A Deo in Intelligentias, & ab his in cœlestia corpora manat ordo firmus penitus, & constans: dum descenditur ad mortalia, seruatur ordo constans in rerum essentijs, variatur autem in particularibus. Hinc dicitur in quarto Metaphysicæ contra Heraclitum, mortalia variari secundum quantum, seruari secundum quale,hoc est,secundum essentiam rerum. Initium recipit ordo a Deo; descendit per Intelligentias, Cœlum, Elementa, Mixta, Animæ expertia, Plantas, Animalia, & Hominem, qui vt ex parte corporis est origine postremus, ita ex parte Mentis, nectitur cum principio, nempè cum Deo, & exactum circulum Vniuersi absoluit. At instabatur: quia forma est consimilis, & simplex essentia; subordinatio essentiarum non est talis. Respondeo, eam esse talem ex parte communis essentiæ,& naturæ eius,quatenus secundum omnes gradus est subordinatio, quæ vnica definitione explicatur: ob quam consimilitudinem Mundus cum sit omniformis,etiam est vniformis,& eius forma maximè omnium est formalis, cum includat gradus cunctarum formarum; ex quo etiam patet solutio tertiæ difficultatis. *Forma Mũdi maxime formalis.*

De materia Mundi,& quid denotent Mundus,hic Mundus,& esse Mundi. Cap. V.

VONIAM Mundus ex sententia Aristotelis in primo de Cœlo 91.est forma in materia, ideò, vt vario modo eius formæ assignantur, ita modo vario putandum est ei competere materias. Academici in omni Mundo,etiam in Intelligibili, & Ideali, Materiam considerarunt,cuius solum Deum putarunt esse omninò expertem, quem supra Intelligibilem Mundum esse eleuatum asseruerunt: At ipsi nimium latè Materiæ nomen vsurparunt. Ideò nunc sermo erit de veriore Materia, solis corporibus competente, relatisque Mundi formis respondente. Et primò, Si forma sumitur pro Deo; vniuersus corporeus Mundus obtinebit conditionem Materiæ, proximè tamen Deo (ex sententia Aristotelis) dicitur respondere primum mobile. Si nomine formæ intelligimus orbiculatam figuram; Materia eius similiter erit vniuersus corporeus Mundus, & præsertim pars ætherea,cum ei primò, & per se huiusmodi figura competat. Si autem per formam intelligimus partem ætheream,Mundus elementaris erit materia eius. Si vsurpatur forma pro ordine, qui sit ratio partium ad inuicem, & ad vnum primum, quæ ratio sit accidens; ita Materia eius erunt cuncta, quæ illi ordini subijciuntur. At si demùm nomine formæ denotatur subordinata series essentiarum rerum, quæ propriè significatur, dum dicitur Cœlum, siue vniuersum; tunc materia Mundi erunt corpora physica sub sensum cadentia, includentia accidentia propria, quæ sint præter essentiam rerum; huiusmodi materia denotatur ab Aristotele per grauia, leuia, & neutra: eandem expressit Plato in Timæo, inquiens, Deus, quicquid erat, quod in cernendi sensum cadere posset,assumpsit,non tranquillum, & quietum, sed temerè agitatum, & fluitans,idque ex inordinata iactatione redegit in ordinem, &c. Hæc mundi corporata materia dupliciter considerari potest, primò vniuersè, vt grauis, leuis, & neutra, ac ita in tria capita redigitur, & id fit: quia per grauitatem & leuitatem elementa in Vniuerso, proprium ordinis locum adipiscuntur & seruant. Secundò, consideratur materia Mundi,considerando corpora non vt per tria loca distributa, sed quatenus vniuersè gradus omnes essentiæ complent: & distribuuntur in Simplicia,Mixta,Animæ expertia, Viuentia,& Animalia, ex quibus,vt ex materia proxima Mundi absolutio consurgit: adeò vt in proxima Mundi constitutione, consideretur vnus supremus Materiæ gradus, eius præstantissimæ Formæ respondens, qui cæteris compositis non competit; & est gradus rerum in sua specie absolutarum, secundum propriam essentiam ordinabilium, vt

Academici. *Materia Mundi primo. Secunda. Tertia. Quarta. Quinta.* *Plato.* *Præstantissimus grad. Materiæ Mundi.*

primi

primi vnius, nempè Dei sunt participationes. Ex Materiæ Mundi, & Formæ explicatione, elicitur, quomodo id intelligi debeat, quod dicitur ab Aristotele in primo de Cœlo 91. Aliud esse Cœlum, & hoc Cœlum. Pro cuius notitia considero tria subordinata, hoc Cœlum, Cœlum, & esse Cœli. Similiter, hæc Caro, Caro, & esse Carnis, de quibus videtur Aristoteles pugnantia proferre: nam in primo de Cœlo, ait, quòd Caro denotat formam: hæc Caro, Formam cum Materia iunctam. In tertio de Anima, contex.9. inquit, Carnem denotare compositum, & non esse sine Materia, vt Simum. Propterea dico, hæc Caro significat essentiam, ac Formam totius, cum accidentibus iunctam, quæ sunt præter essentiam, attinentia ad materiam totius; Caro significat formam totius, & essentiam, ex materia partis, & Forma consurgentem, Esse carnis denotat Formam partis. Aristoteles in primo de Cœlo comparat Carnem, cum hac Carne, & ait, denotare Formam, nempè totius: in tertio autem de Anima, comparat Carnem, includentem materiam partis, cum esse eius. Hæc tria in omni essentia conflata ex materia & Forma, distinguuntur, dummodò accipiatur natura speciei: nam sumendo indiuiduum, vt Socrates, idem est Socrates, & hic Socrates, non enim dicere possumus, quòd distinguatur natura speciei ab ea indiuidui, cum ambo indiuidua sint. Differt tamen Socrates, & esse Socratis, quia esse denotat solam Formam, illum constituentem; Hinc rectè Themistius in digr.20.contex.3. de Anima dixit: Aliud sum ego, & esse mei. In secretis autem penitùs à materia, ea tria in idem veniunt: nam idem est Deus, hic Deus, & esse Dei. In simplicibus Materiatis, idem est materia, & esse materiæ, Forma, & esse Formæ, vt in octauo Metaphysicæ contex. 8. asseruit Aristoteles de Anima. Forma tamen, & hæc Forma, similiter materia, & hæc materia, differunt: quia dum additur hæc, denotantur accidentia indiuiduantia, quæ sunt præter essentiam. De Mundo loquendo, Mundus, & hic Mundus, distinguuntur: Mundus enim solam essentiam denotat; hic Mundus, eam denotat iunctàm cum accidentibus proprijs eius. At Mundus, & esse eius, non distinguuntur, quia non adest forma partis distincta, quæ sola per esse denotetur. Similiter de orbe Lunæ, & alijs dicendum est: nam orbis Lunæ, & hic orbis Lunæ, distinguuntur: quia orbis Lunæ est essentia speciei, hic orbis, est iuncta cum eius accidentibus: At esse orbis Lunæ, non distinguitur, quia est corpus simplex, solùm distinguitur considerando illum orbem vt viuentem. At dices: Si orbis Lunæ, & hic orbis, distinguuntur; igitur poterunt numero multiplicari. Respondeo, multiplicari non posse, quia constat ex tota suæ speciei materia, nam orbium distinctorum ordine quodam distincta est materia, vt in præcedentibus patefeci: qua consideratione dicimus, primò reperiri corpus simplex æternum, mox contenta sub eo: in contentis, Primò reperitur materia prima; Secundò, quatuor simplicia corporea elementa; Tertiò, mixta consimilium partium, siue imperfecta, siue perfecta, vt Meteorologica, Metalla, & Fossilia; Quartò, Mixta dissimilium partium, quæ sunt materia proxima viuentium, & sunt ea, quæ Membra nuncupantur, veluti Caput, Manus, & similia; Quintò, ex his rerum speciebus Mundus consurgit, adeò vt Plantæ quoque, & Animalia hac consideratione dici possint materia Mundi, qua etiam consideratione Mundus est magis compositus, quàm quoduis aliud corpus, Mundus enim solus includit quintum húc materiei gradum, munere cuius dicitur Vniuersum, quem cætera non includunt.

Controuersia in Arist.

Mundus & hic Mũdus.

Ordo materierum.

De causa efficiente, & fine Mundi. *Cap. VI.*

Democritus.

Vndvm esse factum quodam primorum corporum fortuito concursu, per naturam, sine cognitione, sineque vllo primo dirigente, existimarunt Democritus, Leucippus, & Epicurus, qui ex Atomorum concursu in immenso vacuo gigni putarunt; necnon Empedocles, qui ex quatuor Elementorum necessaria, & cœca conspiratione, dominante Lite, vel Amicitia, asseruit constitui: vel ex actione Ignis, vt Heraclitus. Quorum opinio, consensione

sensione Pythagoræ, Platonis, & Aristotelis reijcienda est: omnes enim rectè sentientes de hoc consentiunt, Mundum pendere ex Deo, tanquam ex primo Duce, primoq; Parente. At de Modo sententiæ sunt variæ: nos cum Theologis diuino lumine illustratis, constanter credimus, in principio temporis ab æterno, Dei Sapientia præfinito, creasse Deum cœlum, & terram, hoc est, creaturas insensiles, & sensiles. Philosophi tamen humana ratione ducti, in varias iuere sententias. Anaxagoras dixit, Deum, & Chaos primò infinito tempore quieuisse: mox cœpisse Deum, siue superam mentem mouere, & in ordinem redigere Chaos. Plato, vt ei tribuit Aristoteles, satis similis fuit opinionis; dixit enim Diuinam mentem ex cunctis sensilibus corporibus inordinatè motis, quasi ex Chao genuisse Mundum, quem ambo putarunt mox seruandum æternum. Aristoteles Mundum censuit ingenitum, & omni ex parte æternum. Quem cum ingenitum posuerit, quomodo putet ex Deo pendere? Duæ sunt interpretum eius opiniones. Aiunt nonnulli, ex Aristotelis sententia Mundum æterna quadam emanatione prodijsse ex Deo, ac ita Mundum aiunt non verè genitum, sed æterna emanatione in esse constitutum, & continenter seruatum, ac ob id Mundo aiunt competere causam efficientem. Ex horum numero est Auicenna, Algaz. D. Tho. Simplicius, & alij multi. Alij ex aduerso, omninò negant Mundo competere causam efficientem, & æternam emanationem, sed solùm causam conseruantem, cuius opinionis præsertim fuit Alexander, quam ego in libro de Creatione approbaui, & ob id definiens Mundum, dixi, non factum a Deo, sed conseruatum: conseruat itaque ex sententia Aristotelis Deus Mundum, idque facit per motum, adeò vt nisi continenter Cœlum primo motu moueret, cuncta confunderentur. Hæc de causa efficiente. At loquamur de Fine. Democritus, Leucippus, Epicurus, Lucretius, asserentes, Mundos fortè fortuna fieri, inficiantur Mundo verè finem competere: quorum sententia, negligenda potiùs, quàm rationibus reijcienda est. Constanter itaque asseramus, Mundo Finem competere: qui Finis est duplex, vel constitutionis Mundi, vel Mundi constituti. Finis constitutionis est eius forma, hoc est, vniuersus ordo. Finis Mundi constituti, adhuc est duplex, vel totius Mundi, vel partium eius inuicem relatarum. Finis totius Mundi constituti, vel est Finis cuius gratia, & est perfectio, & optimum esse Mundi; vel est Finis cui, qui etiam est duplex, nempè, vel Finis cui tribuenda est absolutio, & perfectio, & huiusmodi sunt species rerum, ex quarum ordine consurgit Mundus; vel est Finis, cui omnia seruiunt, & in cuius gloriam cuncta redundant, & huiusmodi est Deus. Sic dicimus cuncta in vniuerso reperiri, vt scopo, nempè ipso bono pro facultate fruantur, & recinant gloriam Dei. At si Mundi partes inter se comparentur, dicimus imperfectiores esse gratia perfectiorum; & simplicia gratia compositorum, adeò vt non viuentia inter mortalia sint gratia viuentium, & hæc gratia hominis, qui iure optimo mortalium omnium dicitur Finis. Hinc rectè Aristoteles in 12. Metaphysicæ 52. damnauit eos, qui in Vniuerso inficiebantur vnum esse ob aliud; & inquit, omnia quidem coordinata sunt modo aliquo, sed non similiter, & Natatilia, & Volatilia, & Plantæ, & non ita se habent, vt non sit vnius ad alterum aliquid, est enim aliquid, &c. Ex quo constat, decipi iuniorum Philosophorum nonnullos, qui negant Hominem esse Finem mortalium. Et iure decipiuntur: vt enim famuli sunt gratia dominorum, ita Inanima corpora gratia Animatorum. Plantæ gratia Animalium, & Iumenta gratia Hominis, Homo enim in hoc mortalium orbe, cum sit rationis compos, aptus regere, & gubernare, se habet ad cætera, vt Princeps ad populos, & vt Deus ad ea, quæ sunt in Mundo. Ego tamen definiens Mundum, pro Fine sumpsi Deum, dicens, à Deo, & per Deum conseruatus, quia assignaui Finem, cui omnia seruiunt, & in quem cuncta conspirant. At vnà remanet diluenda dubitatio. Nam si Mundo non competit Efficiens, igitur nec Finis, sententia enim est Auerrois in cap. de substantia Orbis, Finem necessariò denotare Efficientem, quare cui non competit Efficiens, neque etiam Finis competere poterit. Confirmatur dubitatio per Aristotelem in tertio Metaphysicæ, contex. 3. dicentem:

De Modo quo Mūdus ex Deo pendet. *Anaxagoras.* *Plato.* *Arist.* *Opinio D. Tho.* *Opinio Alexandri.* *De fine Mūdi.* *Aristot.* *Error quorundam.* *Dubitatio.* *Cōfirmatio.*

tem, Quo pacto in immobilibus reperiri potest principium motus, aut boni natura, cum omne ex se bonum Finis sit, & ita causa, vt eius gratia fiant, & sint cætera. Finis autem & cuius causa actus cuiusdam est finis, actus autem omnis est cum motu, quare in immobilibus non contingit hoc esse principium, &c. Soluens difficultatem dico, Primò, competere Mundo Efficientem saltem conseruantem, & mouentem, ac ita dicimus seruari, & moueri propter Finem, vt dicebatur etiā in definitione Mundi, quòd sit a Deo, & per Deum seruatus. Addo secundò, Finem esse duplicem, vnum, qui per motum acquiritur, & est Finis cuius gratia mouens mouet: Alterum ordinis, ad quem ordinata referūtur, de quo dicimus Formam esse Finem Materiæ, ac insuper Formam ob Finem aliquem formare; Finis enim cuiuslibet causæ Finis est, quamuis magis propriè Efficientis. Sat est itaque pro latè sumpto fine, vt adsit ordo vnius in aliud, & perfectio ex alio pendens, veluti Deum dicimus Finem Intelligētiarum. Auerroes autem, & Aristoteles locis relatis, considerabant Finem magis conspicuum, qui ad Efficientem refertur, & per motum acquiritur.

Solutio.

An Mundus sit vnus; Opinio asserentium esse plures. *Cap. VII.*

VNDVS vel vnicus est, vel plures: si fuerint plures, vel erūt plures simul, vel successione tantum. Plures simul reperiri existimarunt Democritus, Leucippus, Epicurus, Lucretius, & similes, qui in immenso vacuo innumeras putarunt reperiri Atomos, ex quarum fortuita conspiratione & concursu, innumeri conficerentur Mundi, qui crescerent, decrescerent, interirent, ac reficerentur, non secus ac de indiuiduis animalium euenire conspicimus; adeò, vt ex horum sententia Mundi & simul, & successione innumeri sine fine nam concessa multitudine simul, nulla apparet ratio alicuius definiti numeri. Successione autem tantum existimarunt Mundos esse plures, Empedocles, qui censuit Mundum Litis, & Amicitiæ definitis temporum mensuris sibi mutuo succedere. Similiter Stoici putantes definitis temporum cursibus Mundum in ignem redigi, & mox ex igne refici; quorum sententiam in primo Metamorph. retulit Ouidius, inquiens.

Opinio Democriti.

Opinio Empedoclis & Heracliti.

Esse quoque in Fatis reminiscitur affore tempus,
Quo Mare, quo Tellus, correptaq; Regia Cœli,
Ardeant, & Mundi moles operosa laboret.

Mundos esse, vel saltem posse esse plures, Primò ostenditur ratione, quam refert Aristoteles in primo de Cœlo, & huiusmodi est: Omnis Forma cum Materia mixta, vel numero est multiplex, vel multiplicari potest, Materia enim est origo multitudinis Indiuiduorum, & Materiata Forma per Materiam apta est multiplicari: Mundus est Forma in materia, ham cadit sub sensum, quod sine materia non accidit, quare potest esse multiplex, & si potest, etiam est: quia in æternis, vel saltem in attinētibus ad Mundum, esse, & posse, non distinguūntur, ex tertio Physic. 32. Præterea nulli causæ Mundi repugnare videtur multitudo; non Deo, quia est omnipotens; non Naturæ, quia ea valens vnum indiuiduum producere, valet & plura; non Materiæ, quia agenti semper respondet patiens, & indefinita est Materia, apta in plures diuidi; non Formæ, quia est cum Materia mixta; non Fini, quia vnus multorum potest esse Finis. Similem rationem formabat Alexander, referente Simplicio in primo de Cœlo comm. 9 r. inquiēs: vel Mundus à Conditore factus est, aut à Natura; si à Conditore, vt Artifex efficere valet varia artis opera, ita & longè magis Mundi opifex: similiter si à Natura. Præterea si vilia, & imperfecta sunt multa sub specie, longè magis perfecta debent esse plura; si enim bonum est, multa bona efficere, optimum erit, multa efficere optima, & præsertim, quia vt dicitur in primo Moralium Nicom. Bonum, quo est communius, eo est melius,

Ratio pro multitudine, prima.

Secunda.

Tertia.

melius, & eligibilius. Hinc Metrodorus (referente Plutarcho in lib. de placitis Philosophorum) asserebat, absurdum esse, in latifundijs vnicam spicam nasci, vnumq; in infinito Mundum. Lucretius ex sententia Epicuri, propè calcem secundi libri nonnullis satis leuibus rationibus ostendit Mundos esse plures; veluti omnia, quæ natura gignuntur sunt plura numero; Mundi natura gignuntur; sunt itaque numero plures. Insuper dum adest Materia pro conficiendo opere, opus construitur; at Materia adest, quæ ex eius sententia sunt Atomi innumeræ in immenso vacuo; plures itaque debent confici Mundi. Præterea ita argumentari posset aliquis: si Mundus est vnus, vel est vnus secundum se, vel ex accidenti; non secundum se, quia ex multis actu non consurgit per se vnum, & præsertim ex contrarijs, nec datur vna substantiæ Forma, quæ ea in vnum redigat; si ex accidenti, igitur possunt esse plures, quod enim est ex accidenti, potest non esse, & secus se habere. Demùm si Mundus est vnus, vel est vnus numero, vel specie, vel genere. Non numero, quia vnum numero est continuum, Mundus non est continuus, & vnum numerò definitur in quinto Metaphysicæ, cuius materia est vna, at Mundi non vna est Materia. Non est vnus specie, alioquin haberet speciem aliam sibi oppositam. Nec genere, alioquin plures darentur eius species. Non itaque videtur esse vnus. His accedit, quod rationes Aristotelis, & Platonis pro ostendendo Mundo vno, satis videntur leues: ait Aristoteles vnicum esse ordinem locorum, & Mundum ex vniuersa constare Materia: at hoc asserere, est petere in principio id, quod est demonstrandum, qui enim dicerent esse plures, etiam dicerent falsa esse, quæ assumuntur. Plato Mundum ostendit vnum, quia ad vnius exemplaris similitudinem est formatus, at hoc non cogit, quoniam Hominis quoque vnica est Idea, similiter Leonis, cum tamen particularia sint numero multa. His, & similibus rationibus, putare aliquis posset, Mundum posse esse multiplicem, non autem necessariò vnum esse.

Metrodorus.

Lucretius.

Ratio alia.

Postrema ratio.

Ratio Aristotelis leuis.

Similiter Ratio Platonis.

Quòd Mundus sit Vnus. *Cap. VIII.*

QVòd Mundus sit Vnus, satis firmis rationibus ostendi potest; & primò hæc veritas ex eo conspicuè elicitur, quia asserentes Mundos esse plures, in conspicua labuntur absurda, veluti Democritus statuens Atomos innumeras, asserens Mundos crescere, & minui, insuper fieri cæco quodam Atomorum concursu, & alia huius generis enuncians, quæ contentione Sapientum mania penitùs sunt. Similiter Empedocles asserens Mundos inuicem definitis temporum mensuris per Litem, & Amicitiam reciprocari; & Stoici idipsum affirmantes fieri per Ignem, ea profectò proferunt, quæ negligenda sunt potiùs, quàm rationibus reijcienda. Si igitur ea sententia, cuius opposita in conspicua sequuntur absurda, est approbanda, approbanda erit sententia asserentium Mundum Vnum, cuius oppositam varia, & conspicua absurda sequantur. Præterea id secundò ostenditur rationibus, & via sumpta ex primo mouente, & efficiente: nam primò elicitur ratio hæc ex octauo Phy. 49. motus primus est æternus, ergò vnus; si vnus, ergò continuus, si vnus, & continuus, ergò est ab vno motore, & vnius Mobilis, sine quo alij motus non sunt; at motor primus, vnus, motus primus vnus, & vnum primum mobile, vnum constituunt ordinem, & Mundum. Quod confirmatur: quia ex principio, quòd vnum, & absolutissimum est, & ita vnum, vt conditio eius sit, quòd sit vnum, debet proximè opus pendere quod & vnum, & absolutissimum sit: Mundus proximè ex Deo pendet, quare vnus esse debet, & absolutissimus, immò ita debet esse vnus, vt conditio eius etiam sit, quòd sit vnus. Maior ostenditur: quia opus effectum imitatur causam, & particeps est naturæ, & conditionis eius, vt capax est. Minor ex se patet: confirmatur, quia ab Vno, vt vnum est, non procedit multitudo nisi ordine aliquo; at ea, quæ ordine aliquo ex vno prodeunt, & pendent, conspirant deinde, vt partes ad constitutionem vnius

Pro Vnitate Mũdi ratio prima.

Democritus.

Empedocles.

Ratio prima.

Secunda.

Confirmatio.

Alia confirmatio.

tertij. Præterea idipsum ostenditur considerando modum, quo ex sententia Peripateticorum Deus operatur, & res pendent ex eo, nam (vt distincta consideratione patefeci) operatur Deus ex sententia Aristotelis, cum quadam naturæ necessitate. Agens per naturam proximè vnum produci, & quæcunque ex eo pendent, necessariò vno modo, semper, & consimiliter pendent; & propterea ab vno principio, non multi, & varij, sed vnicus ordo proficiscitur. Quod confirmatur: quoniam quicunque plures ponunt Mundos, non ex vno principio prodire asserunt, sed vel ex varijs, vt ex Lite, & Amicitia dixit Empedocles; vel fortuito quodam concursu eos fieri dixerunt, vt Democritus, & qui eum sequuntur, quod apprimè est absurdum, vt iam patefeci.

Ratio tertia.

Tertiò, idipsum ostenditur rationibus sumptis ex Forma, & quia (vt patuit) Forma Mundi est multiplex, quamcunque consideremus, semper apparebit Mundum debere iudicari vnum, nam si pro Forma intelligimus Formam abiunctam, nempè Deum, ex ea conspicuè colligimus Mundum esse vnum, nam si Deus est vnus, vnus est ordo Intelligentiarum, ergo Mundus Cœlestis eis respondens est vnus; si Cœlestis, ergo & Elementaris, & consequenter Mundus totus erit vnus.

Rō ex 12. Metaphysicæ.

Insuper inquit Aristoteles 12. Metaphysicæ 49. Illud verò perspicuum est, Cœlum esse vnum: nam si plures essent, vt homines, vniuscuiusque principium specie vnum erit, & numero multiplex: at quę numero multa sunt, Materiam habent; prima autē essentia, cum sit prima entelechia & purus actus, Materiam non habet, primum igitur illud mouens, quod immobile manet, cum ratione, tum numero vnum est, & ob id illud, quod semper, & continenter mouetur, vnum erit, &c.

Vis rationis Arist.

Hæc Aristotelis ratio, eiusque vis ex his principijs deducitur: omnis Intelligentia alicui orbi respondet, & orbi primo respondet Intelligentia prima, quæ Deus est. Insuper in æternis sub specie non reperitur multitudo indiuiduorum, cum ea parata sit, vt quę numero non sunt æterna, seruentur ęterna successione. Tertium principium est, multitudo indiuiduorum sub specie, non est sine materia, vt elicitur ex quinto Metaphysicæ 12. & ex primo de Cœlo 92. Ex his deducitur ratio: quia si Mundi essent plures, primi cœli, & primi motores essent plures, & quia Mundi non sunt subordinati, sed vt indiuidua sub eadem specie, etiam primi motores, tales essent, quod sine materia non contingit; primus autem motor penitus est à materia immunis, hinc directè, & per priora progrediendo, dicere valemus: Primus motor est immunis à materia, ergo vnus, ergò primum mobile vnum; ergò ordo mobilium vnus, & Mūdus vnus, nam vnum caput; & vnus Princeps absolutus; ex quo cuncta pendeant, vnum constituit vniuersalem ordinem, qui Mundus est; à Deo namque pendet & Cœlum, & vniuersa Natura ex 12. Metaphysicæ 38.

Dubitatio.

At obijciet fortè aliquis ex mundorum multitudine non necessariò colligi prima principia esse plura, & materiata, quia non pendent ex mundo, & vnum poterit esse commune principium multorum, non secus ac Auerroes perperam imaginatus est vniuersæ humanæ speciei, vnicam assistere Mentem.

Solutio.

Soluitur hæc instantia, quia alia est ratio de humana mente ex opinione Auerrois, & de Deo, & ratio varietatis est multiplex. Vna, quia ex Deo per quandam naturæ necessitatem ex sententia Aristotelis pendet Mundus, & conseruatur; non autem ex humana mente ea omnia pendent, quæ in homine reperiuntur; Secunda est, quia Mundus est æternus, & est opus totum, & completum primo principio respondens; non talis est homo ad Mentem relatus. Tertia est, quia singulis hominibus propria anima respondet, quæ ita se habet ad singulos homines, vt Deus ad Mundum; in Mundo autē præter Deū, solus consideratur ordo ex Deo pendens, qui si esset multiplex, etiam principia, & capita ordinis multa esse deberent. His accedit, quod ea sententia de vnitate humanæ mentis, inane commentum iudicari debet; Insuper si nomine formæ, vnà cum Platone intelligimus animam Mundi, ea vnica statuitur. Si intelligimus ordinem, ordo, qui sit vniuersus, ex vno principe pendens, in vnum finem conspirans, vnicus est. Quod etiam patet ex naturali propensione corporum, ex qua proximè ordo consurgit, omnia enim grauia conspirant ad vnum centrum, neutra in extremo

per

per naturam sunt constituta, leuia autem ad intermedium tendunt: ex his vnus prodit ordo locorum, & corporum, ex vnico autem ordine vnicus consurgit Mundus; non multiplex. Confirmantur hæc omnia: quia si plures essent Mundi, vel essent inter se ordinati, vel ne: si ordinati essent, ea illorum vniuersa subordinatio re vera esset vniuersum, & Mundus: si subordinati non essent, tunc ab eo, quod eminenter est rerum ordo, inordinata prodirent, nec multitudo prima corporum iudicari debet destituta ordine, cum cætera omnia appareant suo ordine prædita, & præsertim quia destituta ordine præter naturam, & prouidentiam esse dicuntur. Insuper cum Mundi non sint sine Intelligentijs, orbium motoribus, quia omnes Intelligentiæ ex Deo pendentes sunt ordine præditæ, est necesse fateri collocata etiam sub intelligentijs ordinem includere. Similiter elicimus Mundum esse vnum, considerando alias formarum eius assumptiones, veluti pro cœlesti corpore relato ad mortalem orbem, pro figura eius sphærica, nil extra se derelinquente, & præsertim id patet considerantio formam sumptam pro essentia Mundi, nam conditio Mundi est, vt sit vniuersum absolutè, & sit cunctorum ordinata series adeò vt in ratione eius vnitas includatur. *Cõfirmatio.*

Quartò vti valemus rationibus ex Materia depromptis, nam conditio Mundi est, vt constet ex omni sensili corpore; includens autem sensile omne corpus, quia constat ex vniuersa Materia, non potest esse multiplex, Materia enim est causa sine qua non. Insuper de Mundo loquendo, ea, quæ proximè Mundum complent, & constituunt sunt species rerum; & cum Mundus sit specierum ordo, & plenitudo, quæ vnica est, vnicus esse potest. Prætereà si plures dantur Mundi, vel materiæ eorum sunt variæ, vel vnica: si variæ, etiam formæ erunt variæ, sunt enim ad aliquid, & ita æquiuocè erunt Mundi: Insuper varia esse non possunt, quia si consideramus materiam primam ea vnica est; si consideramus simplicia corpora, ea non possunt esse plura tribus, grauibus scilicet, leuibus, & neutris, quæ omnia ad tria sola subordinata loca sunt procliuia, & ob id vnicum valent per naturam constituere Mundum. *Rationes ex materia depromptę.*

Quintò vti licet rationibus ex fine sumptis, nam si per finem intelligimus finem constitutionis, ille est ordo, qui vnicus apparuit; si intelligimus finem rei constitutæ, qui est Deus, vel Deo frui, Deoque hærere, Deus est vnus, & per Mundum vnum species rerum omnes Deo pro earum capacitate fruuntur. Si demùm finem consideramus, cuius gratia parata est multitudo indiuiduorum sub specie; ea profectò parata est tanquam medela interitus, vt ea, quæ numero nequeunt esse æterna, seruentur æterna successione multorum indiuiduorum, vt dicitur in secundo de Anima; & Mundus numero æternus est, ideò supernacanea esset eius multitudo. *Rõnes sumpta ex fine.*

Sextò id ipsum elicitur ex varijs conditionibus Mundi, nam conditio Mundi est, vt sit sensilis imago Dei, vt sit vniuersum, vt sit omne, totum, & perfectum, vt sit communis sedes hominum, Deorumque, quorum nullum seruaretur, si Mundi essent plures, vt consideranti redditur notum, adeò vt quicunque nituntur plures astruere Mundos, nullum derelinquant Mundum, sed omnes euertant: nullus enim eorum esset vniuersum, cuncta includens. Quod demum confirmatur; quia si Mundi sunt plures, vel sunt similes, vel dissimiles: si similes, frustra essent plures, pręsertim cum vnus non generet alium; si dissimiles, igitur vnus, non ea includeret, quę alter; ac ita nullus esset verè vniuersum, & perfectum. Vnicus itaque Mundus est. *Ex conditionibus Mundi.* *Cõfirmatio.*

An Mundi poßint esse plures? Cap. IX.

VONIAM secus se habet de actu, quàm de potentia; & de falso possibili, quàm de impossibili; & multa actu non sunt, quæ tamen possunt esse, ve luti, quamuis non rideam, & non curram, possem tamen ridere, & currere; ideò posset aliquis putare, ita se habere de Mundo, quamuis enim concederetur, quod sit actu vnus, posset quispiam suspicari esse plures potestate, & præsertim, quia est Forma in Materia, quæ est apta multiplicari. Insuper cum ex recta Theologorum sententia Deus ex nihilo hunc Mundum creaucrit, vt hunc, ita alios procreare potuisset, cum sit immensè fœcundus, & immensæ virtutis, cuius virtus ad hoc exiguum opus non terminatur, quod ad Dei virtutem perinde se habeat, ac punctum ad lineam, & finitum ad infinitum. Oppositam tamen sententiam approbant Plato in Timæo, & Arist. in 1. de Cęlo, & quamuis multæ ex formatis ostensionibus vim habeant hoc ostendendi; vt tamē veritas clarior elucescat, distinctiùs hoc proponitur explicandum. Dicamus itaque, Mundum nec esse, nec posse esse multiplicem, quod præsertim ex tribus conspicuè elicitur. Primò ex modo, quo pendet ex Deo, ex sententia Aristotelis, nam ex Deo pendet cū quadam necessitate naturæ, per quem modum ex vno non potest proximè, & adæquatè prodire nisi vnum, vt enim ex Sole vnum lumen, ex igne vno, vna calefactio prodit: ita ex vno primo principio, vnus ordo, & vnus corporeus Mundus. Altera ratio sumitur ex Materia, quæ est causa sine qua non; cum enim mundus ex tota materia constet, nec adsit materia ex qua alius constitui valeat, necesse est, vt vnicus sit: at materia non est causa principalis, sed necessaria, & sine qua non. Ideo adest ratio tertia principalis, quæ ex forma, natura, essentia, & conditione Mundi elicitur; conditio enim Mundi est, vt sit vniuersum absolutè, totum, & perfectum; si mundi essent plures, nullus esset absolutè vniuersum, nullus imago Dei, nullus itaque esset Mundus. Quare asserere Mundos esse plures, est pugnantia proferre. At obijciet aliquis, quia Aristoteles oppositum asseruisse visus est, dixit enim in primo de Cœlo, quòd cum Mundus sit Forma in Materia, ex parte Formæ posset multiplicari, at non multiplicatur ratione Materiæ. Respondeo, Formam Mundi dupliciter posse considerari. Primò ratione generis, quatenus est Forma in Materia, ac ita ei non repugnat multitudo. Secundò, vt talis Forma est, cuius conditio est, vt sit in vniuersa Materia, ac ita ei multitudo repugnat, & hoc indicauit Aristoteles, asserens Mundum esse omne totum, & omni ex parte perfectum. Immo apprimè leuis fuisset ratio Aristotelis ad ostendendum Mundum constare ex omni materia, nisi ex conditione, & propria Mundi forma eliceret, illum ex tota materia debere constare; ideò frequenter dixit esse vniuersum, esse totum, & omni ex parte perfectum: considero tamen, quod constare ex omni Materia, contingit quinque modis; primò, absolutè, vt Mundus; secundò, ex tota materia cœli, vt cœleste corpus; tertiò, ex tota materia mortalium, vt Mundus elementaris; quartò ex tota Materia speciei, & indiuidui, sic Lunæ orbis ex vniuersa eius materia constat, tum huius orbis Lunæ, tum orbis Lunæ; quintò, ex omni materia propria, & singulari, vt Socrates constat ex tota sua materia; & qua consideratione aliquid constat ex tota materia, eadem consideratione multiplicari non potest. Ex quo elicio decipi illos, qui aiunt, Mundo solùm repugnare multitudinem ratione materiæ. Demum repugnat multitudo Mundorum propriæ inclinationi simplicium corporum, & propterea Naturæ eius; omnia enim grauia in locum vnum sunt per naturam propensa, similiter & leuia, quæ nisi in vno loco inuenirentur, præter naturam essent disposita, at ex dispositione præter naturam, non valet consurgere Mundus, qui est quædam communis, & vniuersa Natura, Naturæq; ordo. At consideremus, quid hac de re & Academici, & Theologi sentiant. Plato profectò idipsum sentit, quod Aristoteles, ideò in Timęo asserēs Mundum vnū, quatuor attulit rationes,

Quod Mundi valeant esse plures.

Sententia aduersa.

Ratio prima.

Secunda.

Tertia.

Dubitatio.

Solutio.

Constare ex omni materia modis quinque.

Sententia Platonis.

quibus

quibus ità esse vnum patefecit, vt nequeant esse plures. Rationem primam sumpsit ex Mundo Ideali, inquiens; *Ratio prima.* Mundus est vnus, siquidem ad vnius similitudinem est formatus, quod enim viuentia omnia quæcunque intelligunt, continet, socium alterum habere non potest; alioqnin aliud animal, quod hæc duo contineat, esse oporteret, cuius duæ hæ partes sint, nec illorum, sed tertij huius, Mundus hic simulachrum rectiùs diceretur. Secundam rationem attulit ex materia sumptã, inquiens; *Secunda.* Quatuor igitur earum rerum quamlibet integram Mundus accepit, ex omni quippe igne, aere, aqua, terra, ipsius Faber ita ipsum composuit, vt nullam cuiusque istorum partem, aut vim extra relinqueret. Tertiam rationem addidit sumptam ex forma, inquiens; *Tertia.* Idq; ea ratione fecit, vt totum hoc animal, quammaximè perfectum, ex perfectis partibus esset; deinde vt esset vnum, cum nihil extra relictum fuerit, ex quo alterum generetur; Indicans conditionem Mundi, vt est totum, perfectum, & vniuersum, hanc esse, vt sit vnus; & considerandum in verbis Platonis, quod asserit Mundum constare ex tota materia, vt esset vnus, indicans, quod ratio, ob quam Mundus sit vnus, non est, quia constet ex tota materia, sed vice versa, quia vnus esse debet, ideò ex tota materia constat, nam vt dicitur in secundo Physico. non forma est ob materiam, sed contra, materia est ob formam, & quæcunque prodeunt ex necessitate materiæ, imperfectionem indicant, vt mors, & senium; nec sunt propter finem; ex quo constat, quod qui asserunt Mundum esse vnum ob necessitatem materiæ, patefaciunt id esse malum quoddam, & non ordinatum in finem, vt monstra, & similia, quod de Mundo non est fas dicere. *Alexander* Propterea longè rectiùs sensit Alexander, qui referente Simplicio in expositione 98. contex. primi de Cœlo, dixit, quia conditio Mundi est, vt sit vnus, & quod ex tota materia constet, ideò extra Cœlum nihil est. Et longè est præferenda sententia Simplicij, & Diui Thomæ sequentis Simplicium, qui oppositum approbarũt, nimirum, quod quia nil fit extra Mundum, ideò Mundus sit vnus, non enim negatio est causa principalis affirmationis, & hoc eo loci suo loquendi modo indicauit Aristoteles, inquiens, extra Cœlum nil esse, quia Mundus ex tota materia constat. *Dubitatio.* At dubitatur, de ratione Platonis sumpta ex Idea, quam dicebat Alexander necessitate carere, cum vnius Ideæ, variæ numero possint esse imitationes, & participationes. *Simplicius.* Simplicius in primum de Cœlo exponens cont. 92. nititur instantiæ Alexandri satisfacere, & inquit, semper vni Ideæ vnam speciem respondere; at ea in æternis, vt Sole, Luna, & Mundo seruatur numero æterna, ideò est vna numero: in mortalibus verò solum seruatur æterna successione indiuiduorum. *Euersio.* At hæc solutio nullius videtur roboris, quia non est dubitatio de specie Mundi, sed de numero, cuius vnitatis causa, non est vnitas Ideæ, sed solùm est causa vnitatis speciei, quare Plato nõ causam pro causa attulisset; nam causa, quòd Mundus sit vnus, non esset vnitas Ideæ, sed æternitas, quare Simplicius cupiens seruare Platonem, euertit rationem eius. Propterea pro solutione duo consideremus fundamenta: primum est, quòd Mundo non competit Idea vna, distincta ab alijs, sed vnus Idearum ordo, siue Mundus vnus Idealis. Alterum est, quòd conditio Mundi Idealis est, vt vnus sit, cunctas Ideas includens, quæ vnitas non est conditio distinctarum Idearum. Ex his elicitur solutio: cum enim Mundus Idealis sit vnus, & ita vnus, vt eius cõditio sit, quod sit vnus, & cuncta includat, ideo Mundus sensilis, qui est eius imago, debet esse vnus, cuncta includens, & ita vnus, vt eius conditio sit, quòd sit vnus: & hoc patefecit Plato, inquiens; Mundus est vnus, si quidem ad vnius similitudinem est formatus, quod enim viuentia omnia quæcunque intelliguntur continet, socium habere non potest, alioquin aliud animal, quod hæc duo contineat, esse oporteret, &c. Indicauit itaque Plato conditionem Mundi hanc esse, vt sit vnus, & pulchram formauit rationem, quam non formauit Aristoteles, quia Ideas non concessit, solùm approbauit Mundum, & ordinem eminentissimum, qui Deus est, & ob id in octauo Physico. 49. & 12. Metaphysicę, ex eius vnitate non secùs ac Plato ex vnitate Mundi Idealis, collegit Mundum esse vnum. *Quarta ratio Platonis.* Attulit etiam Plato rationem quartam, sumptam ex fine, qui est mundi perfectio, & æternitas,

nitas,inquiens,Ne quis morbus,aut senectus eum attingeret,omnia Opifex intra ipsum clausit,& nihil extra dereliquit. Rectè itaque Plato nouit Mundum esse vnum,nec posse esse plures. At perpendamus quid hac de re dicant nostri Theologi: ipsi non omninò consentiunt. D. Tho. asserens in primo de Cœlo vnitatem esse conditionem Mundi, cogitur etiam asserere per nullam Dei potestatem fieri posse plures Mundos: non enim ea dicuntur apta effici, quæ pugnantia includunt, & mutuò se destruunt, veluti homo sine ratione fieri nulla potestate potest,hinc in primo Senten.dist.44.inquit à Deo Mundum hunc posse reddi maiorem, & meliorem; at non ait posse creari plures. Alij ex aduerso inquiunt,ne dum posse hunc reddi maiorem,verùm etiam posse alios creari, vel infinitos numero, vt existimauit Gregorius Ariminen. in primo Sentent. dist.44. in qua nititur ostendere,Deum posse infinitum actu producere,vel saltem finitos,vt censuit Scotus in secundo Sentent. dist.1.q.3. censuit enim Scotus infinitum vel numero, vel mole,ex parte sui non posse effici,& ob id non posse à Deo creari,nisi successione,at non simul; consentiunt itaque Scotus,& Gregorius,Deum plures Mundos creare posse, vt enim hunc creauit, ita alium ei similem creare potuisset. Existimarem ego opiniones has posse conciliari; Nam nomine Mundi, vel intelligimus propriè sumptum Mundum,qui absolutè,& sui conditione sit Mundus,totum, & vniuersum, ac ita non possunt esse plures simul,sed successione tantum. Vel intelligimus Mundum,qui sit totum in parte,& totum vt placuit Opifici,qui extrinsecùs,liberè, & contingenter operatur,ac ita vt Deus hunc creauit, valuisset alium similem creare, hic est perfectus, est totum,& vniuersum,dum non adest alius Mundus: at si alius crearetur, non amplius esset absolutè totum, & vniuersum. Hac consideratione rectè loquuntur Scotus,& Gregorius; & rectiùs sentit Scotus,asserens repugnare numero,magnitudini, & cuilibet ex alio pendenti, vt actu infinita sint; nam statim quòd aliquid redditum est actu, terminatum est,& finem suæ constitutionis habet; terminus,& finis non seruantur cum infinito; & si finem habet suæ productionis, & constitutionis, etiam finem includit suæ extensionis,conditionis, numeri, & existentiæ.

Theologi. D. Thom. Opinio aliorum. Gregorius Arimin. Concilium. Præfertur sententia Scoti.

Per quid Mundus sit vnus? Cap. X.

IRARI profectò sublimia ingenia possunt, qua ratione, cuius munere, & qua virtute valeat Mundus esse vnus; cum in eo tot inueniantur partim pugnantia,vt contraria; partim distincta genere, vt attinentia ad varia Prædicamenta; partim etiam distincta plus quàm genere, vt æterna, & mortalia, & præsertim quia vnum numero est maximè vnum, ea autem valdè multa, & distincta,nec apparet quid ea detineat,ne secernantur: vt ratio admirationis est conspicua, ita apprimè latet, & obscura est causa, per quam proximè Mundus sit vnus. Propterea dixere nonnulli, Mundum non verè esse vnum, sed solùm esse vnum per congregationem, non secus ac exercitus vnus sit: quæ opinio in præcedentibus reiecta est, nam vnum per congregationem est vnum secundum accidens, quod secundum se est multiplex: at à Deo,qui est ipsum vnum, non potest proximè id pendere,quod ex se sit multiplex, & præsertim quia id, quod est conditio alicuius, non ei competit ex accidenti: vnitas est conditio Mundi, vt patuit. Insuper ea vnitas nimiùm est leuis, nimiùm solubilis, nimiùm cum eo pugnans, quod est imago, & imitatio ipsius vnius,qualis est Mundus. Præterea in eo, quod est vnum per solam aggregationem, vna pars non pendet ex altera, nec ad alteram se habet,vt forma; secùs itaque Mundus debet censeri vnus,quàm per solam aggregationem. Stoici imaginati sunt spiritum quendam communem,per omnia effusum, quo cuncta ligari, in vnumque redigi affirmarunt: hunc nonnulli aiunt esse quintam essentiam cunctis insertam, ex omnibusque per sublimationes natam elici, ex nonnullis magis, ex alijs minus, aduersus

Dubitatio per quid Mũdus sit vnus. Prima opinio. Opinio Stoicorum.

quem

quem communem spiritum disputat Alexander in cap. de mixtione, & iure profectò: *Euersio.*
cum enim asserant spiritum illum esse corpus, meabit corpus vnum per aliud, quod fieri nequit. Insuper, vel est simplex, vel mixtum; non simplex, quia non datur infra Cœlum aliud simplex corpus præter quatuor elementa; & longe minus poterit esse corpus mixtum, quia mixta mouentur per elementum prædominans, & sunt posteriora simplicibus, quare non poterit esse ligamentum simplicium. Insuper vel est graue, vel leue; si graue, præter naturam erit in igne; si leue, præter naturam in loco deorsum: at nil præter naturam æternum. Demùm corpus omne aliquo sensu percipitur, hoc nullo: sed eos mittamus. Auer. in secundo de Cœlo, comm. 41. inquit, Mundus est, quasi *Opinio*
vnum animal, non ligatum varijs ligamentis, sed ligatum prima potentia spiritali, di- *Auer.*
uisa in suo toto, à qua habet magnitudinẽ terminatam necessariò; quę potentia spiritalis non diuiditur in alijs orbibus, nisi quia diuiditur in primo orbe, vt potentia, mouẽs animal, non diuiditur in alijs membris, nisi quia primò diuiditur in corde, &c. id ipsum repetit Auerroes sæpè alibi, & præsertim in tertia disp. in fol. 12. & 18. dubij nec non 12. Metaphysicæ 44. & præter cætera, quæ silentio prætereo, hæc profert Auer. in tertia disp. in fol. 18. dub. Sequitur itaque, quòd oportet, vt sit vna hæc virtus spiritalis, ex qua prodeunt omnes vritutes spiritales, & corporeæ, & est vnius generis, extensa in toto vniuerso, alioquin nullus ordo sequeretur in hoc Mundo, & non elicitur ex extẽsione vnius virtutis in pluribus rebus, vt sit in ea virtute pluralitas, vt opinati sunt multi, videlicet quod ab vno primo principio influitur vnum, & ab eo pluralitas, &c. Quid Auerroes per hanc spiritalem virtutem intelligat, non constat: & varij varia dicunt, nã ea vel est substantia, vel accidens; si accidẽs, vel motus est, qui proximè ex Deo pendet, vel à motu distinctum: si motus, id concedi debet, conducit enim motus totius, pro vniuersi ordine, si distinctum, contrà, Deus, & Cœlum non agunt nisi lumine, & motu ex sententia Aristotelis. Hinc approbanda non videtur eorum *Euertitur*
sententia, qui putarunt Auerroem denotasse qualitatem spiritalem, nullibi enim apud *sententia*
Aristotelem huiusmodi qualitates approbantur. Si est substantia, vel est corporea, vel *quorũdam.*
incorporea; non corporea, quia non mearet per omnia, & reijceretur rationibus, quibus reijcitur spiritus Stoicorum; si incorporea, quę sit huiusmodi substantia non constat, omnis enim substantia, ex corpore non pendens, est Mens, ex sententia Aristotelis, & actus; at virtus illa spiritalis, ab Auerroe non dicitur Mens, cum dicatur diuidi in primo mobili, inde effundi in alia, quod de Mente non rectè diceretur. Existimàrunt *Euertitur*
alij Auerroem denotasse eam, quam frequenter animam cœlorum appellat, per quam *alia senten-*
asserit cœlum intelligere intelligentiam suam, & separata principia, adeò quòd vt ex *tia.*
sententia Academicorum ex mente, tanquam ex superiore gradu, prodit anima; ita ex sententia Auerrois ex prima intelligentia, prodeat vis spiritalis, hoc est, anima, per quã orbes viuunt, & intelligunt principia sua, vt elicitur ex tertio de Anima, comm. 14. ex 12. Metaphysicæ 41. & ex secundo de Cœlo, comm. tertio, ex cap. de substantia orbis, & locis alijs, quæ explicatio satis rectè aptatur, & congruit sententiæ, & verbis Auerrois: at approbanda non est, quoniam ex opinione Aristotelis non reperitur anima in Cœlo, distincta ab Intelligentia; nec aliam Aristotelis in eo patefecit reperiri compositionem, nisi ex intelligentia, & orbe, vt patet ex octauo Physic. Et ego latiùs in libro de Cœlo patefaciam. Propterea Alexander in cap. de mixtione, his verbis explicat *Sententia*
rationem connexionis partium Mundi, inquiens. Verissima, propriaque causa vni- *Alexãdri.*
uersi est, Diuini, in orbemque lati, æthereique corporis natura, quæ ambitu suo vniuersam materialem affectibus obnoxiam, & variabilem substantiam ambiens, per cõtinuum, & perpetuum motum, aliamque aliàs habitudinem erga ipsam, mutuas corporum, quæ gignuntur variationes, certo, firmoque ordine efficiens, continet, connectit, & conseruat vniuersum. & post pauca. Quocircà rationi magis cõsentit dicere, vnumquodque ipsorum, per propriam formam cohęrere sibi, & ad se ipsum vnitum esse, quatenus est cuiusque ipsorum essentia, & communes affectus ipsorum mutuò conseruari, tum

dorum generatione; at oppositum fuit ostensum. Dicebatur, si Mundus est vnus, vel est vnus secundum se, vel ex accidenti. Respondeo, esse vnum secundum se, nam conditio eius est, vt sit vnus. At dicebatur, ex multis actu non per se consurgere vnũ. Respondeo, in hac ratione includi fallaciam, ex æquiuocatione ductam, nam aliud est considerare, an Mundus sit vnus, vel plures; aliud considerare cum sit vnus, quomodo ei vnitio competat: de primo dixi esse vnum secundum se, quia vniuersum absolutè: de altero quomodo partes Mundi nectantur, & vnum constituant, in præcedente cap. patefeci: nã Mundi gradus inuicem comparati, & actum, & potentiam includũt. Dicebatur deinde: si Mundus est vnus, vel numero, vel specie, vel genere, Gandau. in primum de Cœlo q. 24. inquit, Mundum non esse vnum numero, quia nõ continuus; non specie, quæ sub genere, alioquin daretur species ei opposita; non genere, alioquin variæ darentur Mundi species: sed esse vnum vnitate ab vno, quam analogicam appellant, idque ostendit auctoritate Aristotelis in quarto Metaphysicę, cont. 2. dicentis, ens esse ab vno: at Mundus est entia omnia. Hanc sententiam veram non censeo. Primò, quia quod constat ex vniuersa materia, est vnum numero, & multiplicari non potest, Mundus est huiusmodi, hoc patet ex Aristotele in primo de Cœlo, dicente, formas, in materia existentes, posse numero multiplicari, nisi ex vniuersa materia constent, indicans Mundum ob id esse vnum numero. Præterea, qui dicit formam in materia, dicit particulare, & vnum numero. Insuper vnum Analogia, siue ab vno, est tale, vt prædicetur de contentis sub eo, vt ens de quolibet gradu entis; Mundus de suis gradibus minimè prædicatur: Hinc secus se habet de Mundo, qui de partibus non prædicatur, vt commune ab vno; secus de ente, quod de singulis dicitur. Dicamus itaque Mundum esse vnum numero, hoc est, vnum numero vniuersum, omnia continens, & vnum numero ordine ordinatum. At instabatur, quia non est continuus. Respondeo, non omne vnum numero debere esse continuum, sed solùm, quod sub propriè sumpta specie in Prædicamento cõtinetur; Mundus est vnus numero per similitudinem, vt etiam dicitur vnus specie per negationem, quia non multiplex, pariter vnus genere, hæc enim vera sunt de Mundo per similitudinem, & per negationem. Insuper etiam animal vnũ numero non propriè est continuum, sed est vnum per connexionem; Hinc Aristoteles in octauo Physic. 30. ait, nullum continuum mouere se, quatenus animal non propriè est corpus continuum, vt corpora similium partium, sed est colligatum, sic autem etiã Mundus ex parte vltimæ formæ, & virtutis effusæ à Deo per motũ, & essentias rerum, potest dici continuus, vt in primo Meteororum ait Philosophus, Oportere mortalem orbem superis lationibus esse continuum. & in secundo de Cœlo 26. Addebatur postremò, rationes Platonis, & Aristotelis pro Mundi vnitate leues esse; iam patefeci eas rectè intellectas, & explicatas, magni ponderis esse, nam conditio Mundi est, vt ex vniuersa materia constet.

Gandau. *Euersio.* *Solutio propria.*

An extra Mundum sit aliquid? *Cap. XII.*

EX eo quod dictum est Mundum ex vniuersa materia, & ex cunctis sensibilibus corporibus constare, conspicuè elicitur, Mundum nil extra derelinquere, & cuncta suo ambitu includere, quod demonstrauit Plato in Timæo, quia vt exemplar eius, Mundus nempè intelligibilis, omnia intelligibilia includit; ita Mundus sensilis includere debet omnia sensilia, alioquin suo exemplari non responderet. Insuper si aliquid extra se derelinqueret; non esset opus omni ex parte perfectum, quia non omnia includeret, immo non esset Mundus, & vniuersum, quia non essent cuncta in vnum versa. Idipsum asserit, & ostendit Aristoteles in primo de Cœlo, inquiens, extra Cœlum nullum reperiri corpus, non secundum naturam, quia vnius corporis vnus est locus secundum naturam, at grauia, leuia,

Plato. *Arist.*

leuia, & neutra, in Mundo locum habent, in quo secundum naturam posita sunt; non præter naturam, quia nil toto genere, & vniuerso tempore præter naturã est, & quod vni est præter naturam, alteri competit secundum naturam; & cum extra Cœlum nullum corpus inueniri valeat, non reperitur ibi locus, quia locus est, in quo natum est reperiri corpus; si non locus, nec inane, quia inane dicitur locus, in quo corpus non reperitur; insuper non motus, quia non est sine corpore; nec tempus, quia motum sequitur, & non est sine motu. Vt itaque intra Cœlum sunt omnia, & Mundus est vniuersum, ita extra nihil est. Ex quo constat, non rectè Empedoclem existimasse, Mundum esse paruam quandam portionem eorum quæ sunt, vt retulit Plutarchus. Similiter patet, Democritum, Leucippum, Epicurum, & similes, euertisse conditionem vniuersi, cum putarint extra hunc Mundum, innumera corpora, & Mundos reperiri, hi enim optantes multos astruere Mundos, Mundum penitùs euerterunt. At dubium est, an vera sit sententia Stoicorum, qui extra Cœlum, immensum vacuum reperiri putarunt, quod etiam existimarunt Democritus, & Epicurus. Idque ostendunt, quoniam si quis in dorso Cœli reperiretur, vel posset manum extendere, siue sagittam arcu propellere, vel ne; si posset, reperiretur ibi locus, & Vacuum; si non posset, adesset ibi corpus, quod impediret propulsionem. Insuper argumentatur Cleomedes in suo libro de Mundo, quia imaginari possumus Mundum hinc in alteram immensi vacui partem transferri; Et Aristoteles in octauo Physic. 52. ait, manente primo, idest Deo, necesse est manere vniuersum continuarum cum illo, indicans quòd nisi contineretur, laberetur. Insuper vnà cum Heraclito imaginari possumus Mundum in ignem verti, & tunc maiorem locum, & interuallum occupare. Præterea Aristoteles ait, extra Cœlum nihil esse, vt extra, & intra sunt differentiæ loci, quare extra Cœlum reperitur locus, vel plenus, vel vacuus. Insuper sententia est Aristotelis, Mundum non egere loco, nec esse in loco, sed esse in seipso per partes: si Mundus non eget loco, cur etiam sine loco extra Cœlum alia corpora non reperiuntur, vel saltem reperiri non possunt? Præterea si extra Cœlum nihil est, quo pacto à Platone in Phędro locus supercœlestis tot laudibus effertur, & nunquam satis commendari posse asseritur? Similiter qua ratione Aristoteles in primo de Cœlo, contex. 100. ait, ea quæ ibi sunt, non esse apta senescere, nec moueri, sed fœlicem ducere vitam toto æuo? Hæc indicant extra Cœlum plura, & diuinissima reperiri. Hæc confirmantur: quia quemadmodum ante Mundi creationem, quamuis præter Deum nihil esset, tamen creatus fuit Mundus, & valuisset creari maior; ita quamuis modo extra cœlum nihil sit, tamen nil repugnaret extra cœlum corpus aliquod reperiri. Ex aduerso autem Aristoteles & Plato constanter affirmant, extra cœlum nil reperiri, & in secundo de Cœlo, contex. 27. ostendit Aristoteles, Cœlum non esse præditum figura angulari, alioquin dum reuolueretur, ob eminentias angulorum, daretur & locus sine corpore, & corpus sine loco, quod tanquam manifestè absurdum derelinquit. Et confirmatur: quia si Vacuum daretur extra Cœlum, vt dixerunt Stoici, cur intra non daretur, vt non dari ipsi quoque consenserunt? Præterea cum intra Cœlum, ne detur vacuum, vehementissimè rapiuntur corpora, quo modo ab immenso externo vacuo non raperetur Mundus, & in partes distraheretur? Præterea daretur locus immensus, cui nullum corpus responderet, ac ita inane, re vera erit inane, & frustra. Insuper quomodo Mundus in eo immenso vacuo non fluctuaret, & laberetur, & disperderetur? Præterea si immensum est illud vacuum, qua ratione Mundus in vna eius, potius quàm in alia parte reperiretur? nulla enim apparet ratio varietatis, nisi dicamus, non ratione vlla, sed casu, & ex euentu hic reperiri, quod de Mundo non videtur esse dicendum. Missas facio rationes Aristotelis, quibus in quarto Physic. absolutè ostendit non dari Vacuum, patet itaque rem apprimè esse dubiam, & iure optimo pro quauis parte clarissimorum Philosophorum extare opiniones.

Sententia Empedoclis — *An extra Cœlum sit inane.* — *Cleomedes.* — *Aristot.* — *Cõfirmatio.*

Resolutio

Resolutio difficultatis quomodo extra Cœlum sit, vel non sit Vacuum.
Cap. XIII.

Vacui nomen sex modis vsurpari

VT de proposita difficultate dicam, quod sentio, considerandum primò est; Vacui nomen modis varijs, & præsertim sex vsurpari. Primò enim dicitur de loco, in quo corpus parum sensile reperitur, vt vasa plena aëre, dicuntur inania. Secundò dicitur de loco, in quo illa corpora non reperiuntur, in quorum gratiam paratus est: veluti, Domus dicitur vacua, dum absunt habitatores, & crumena, dum abest pecunia; de quo inani, non est sermo. Tertiò, per metaphoram dicitur de commentis, & fatuis immaginationibus, naturæ, & conditioni rerum aduersis, quas dicimus inanes, tanquam leuissimas; fundamento non innixas, idque non includentes, quod in veris sententijs includitur; nempè consensionem, & adæquationem cum rebus. Vsurpatur quartò, pro nihilo; & quod nihil est, inane dicitur; Hac significatione cùm Aristotele dicere possumus extra Cœlum inane reperiri. Quintò, vsurpatur pro prima Materia, quæ cum sit locus dimensionis, & formarum, dum secundum se consideratur, est tanquam vacuum quoddam, cùm sit effusio quædam sine termino, & sine eo, in cuius gratiam parata est, vt elicitur ex quarto Physicorum, contex. 15. & 59. Hac ratione Aristoteles in primo de Ortu, & interitu 31. & 32. dicebat: quod si Materia reperiretur seorsum à Forma; daretur separabile vacuum, & ita censeo debere legi, non commune, vt legitur in alijs, & ei respondent verba in tertio de Cœlo contex. 29. prolata. Sextò, vsurpatur Vacuum pro loco, ex sententia veterum, qui sit interuallum, & dimensio quædam, in qua corpus sit aptum recipi: quod Vacuum dupliciter considerari potest, vel separatum, hoc est seorsum à corpore locato, vel non separatum: Aristoteles vtrumque nititur reiicere, præsertim tamen absurdum asserit, quod detur separatum, vt patet ex tertio Cœli 29. coniunctum autem cum corpore multi concedunt, vt Philoponus & alij. Secundò considerandum est, quod dum asserimus Mundum esse in nihilo, id duobus modis potest intelligi, vel cum affirmatione, adeò vt sit in nihilo, tanquam in loco, & fundamento: in qua significatione ea sententia falsa est, vt patet: vel potest intelligi per negationem; quod sit in nihilo, hoc est, non in alio; quia alio non eget, sed cum inter corpora sit sibi satis, in seipso per partes, & suam naturam esse dicitur. Accipiendum tertiò, inane, sumptum pro interuallo, dupliciter posse considerari, vel ita, vt interuallum illud verè sit dimensio aliqua, & aliquid in rerum natura ponat: vel quòd sit negatio, & sola non repugnantia, vt in eo corpus recipiatur. Aristoteles dum hoc reijcit, id vsurpare videtur in prima significatione; non in secunda: & pro eo euertendo vim habent rationes ab eo formatæ in quarto Physicorum. Nam Aristoteles hoc præsertim ostendit intra superficiem ambientis, quam locum dixit, aliam dimensionem non reperiri præter eam corporis inclusi; At si vsurpatur in secunda significatione, vt id vsurpasse puto veteres; tunc dicendum censo, inane veterum, nil aliud esse, nisi id nihil, de quo Aristoteles dixit extra Cœlum nihil esse: & hac consideratione, & distinctione, valemus Aristotelem cũ veteribus conciliare; & valemus asserere, dari vacuum extra Cœlum, & non dari: hoc etiam visi sunt concessisse Academici: hinc Plotinus in suo libro de Mundo, dubitat, si alij darentur Mundi, an collocatus in dorso vnius mundi, eos videre posset? indicans id inane, pro nihilo sumptum, extra Cœlum reperiri, & mediare inter Mundos, si plures darentur.

Esse in nihilo dupliciter intelligi potest.

Inane pro interuallo dupliciter consideratur.

Conciliatio Arist. cum veteribus.

Diluuntur

Diluuntur Rationes aduersæ. Cap. XIIII.

PPARVIT vacuum, sumptum pro nihilo, non includens affirmationem vllam interualli & veræ dimensionis, sed solum indicans non repugnantiam ex parte sui, vt in eo sint corpora, concedendum esse: negandum autem solum dari vacuum, quod verè sit locus; & propriè sumptum, interuallum dimensiones includens, ex quo constat, quomodo aduersæ

Rõnes Aristotelis. rationes solui debeant, & quid veri multæ earum includant, quidque falsi. Rationes Aristotelis ostendunt extra Cœlum non reperiri vacuum, qui propriè sit locus corporum, vel secundum, vel præter naturam: At dico ibi reperiri vacuum, quod nihil dicitur, quatenus non repugnat, vt in eo insit corpus, in quo si imaginamur corpus reperiri, in eo erit non secundum naturam, nec præter naturam pro violento, sed modo medio, excludente illas dispositiones, ut dum imaginamur corpus Mathematicum esse in

Instantiæ. loco. At vrget auctoritas secundo de Cœlo 27. supra relata, nobisque conspicuè aduersari videtur, quia Aristoteles ait, Cœlum necessariò esse sphæricum, ne detur corpus sine loco, & locus sine corpore. Respondeo, rationem illam esse probabilem, non necessariam, & esse formatam secundum communem veterum sententiam, quòd omne corpus sit in loco, cum tamen ipse Mundum totum neget esse in loco. Addebatur, Si vacuum datur extra, cur non datur intra Cœlum? Respondeo, Mundum esse vniuersitatem rerum, quæ vniuersitas inane, pro nihilo sumptum, suæ cõditioni aduersum excludit, & renuit, & partes omnes, ut partes unius, pendentes ex vno, & in unũ conspirantes, mutuam connexionem, & unitionem quærant, & ob id ne detur inane vehementissime mutuò se trahunt, & ad id cunctæ sua natura, & conditione conspirant. Addebatur, quòd tunc daretur locus immensus, cui nullum corpus responderet, natum

Zenarchus. in eo recipi. Zenarchus, referente Simplicio, satisfaciens huic difficultati decebat, inane non esse verè locum, natum suscipere per naturam, vel violentia, sed solum esse susceptiuum, hoc est, ei non repugnare, vt corpus recipiat: ea autem potestas, quæ sola est, non repugnantia, & nil aliud ponit, frustrari potest, ut dum dicimus, motui circulari, vt motus est, non repugnare interitum, & Formæ Mundi, ut in Materia, non repugnare

Simplicius. multitudinem, quam solam non repugnantiam non considerans Simplicius minus rectè Zenarchum carpit, quasi mutet solam vocem, non sententiam. Addebatur, cur Mundus in eo immenso vacuo non laberetur? at similiter dubitare possumus, cur in nihilo non laberetur? Et dicimus primò ei aliam vllam propensionem non competere; Addo cum Aristotele in octauo Physi. manente primo, necesse esse manere omne, quod continuatur cum eo. Demùm dicebatur, cur potius in vna, quàm in altera immensi inanis parte reperiretur Mundus? at similiter cum Mundus sit in nihilo, de eadem re ambigere valemus. Et soluens dico, in vacuo pro nihilo sumpto, nec partes, nec differentias propriè reperiri: nam omne quod est, cum Mundo est, solùm dicimus non repugnare corpori, vt ab alio non ambiatur, non enim Mundus eget alio externo, in quo recipiatur, sed sibi satis est. Apparuit hactenus quomodo ea intelligi debeant, quæ aduersus inane fuerunt allata. At perpendamus, quid veri includant ratio-

Ratio pro inani diluitur. nes pro astruendo inani relatæ, quarum vna erat ea Epicuri, & Stoicorum quærentiũ, an Homo, collocatus in finibus Mundi, ualeat manum extẽdere, vel arcu sagittam expellere? Alexander in tertio Naturalium Quæstionum, cap. 12. respondens, præsertim tria dicit, primò, quòd ea est inanis quædam imaginatio; secundò, quod includit contradictionem, supponit enim nihil esse aliquid, ac ita quærit an in id possit manus extendi, & supponit extremum Mundi non esse extremum, & Mundum non omnia intra se includere; tertiò ait, manum extendi non posse, quia in nihilo non potest aliquid recipi, & impediri extensionem, non quidem ab æterno aliquo corpore, sed quia

Simplicius. in nihilo nil recipi potest. Simplicius in primo de Cœlo, primum eorum, quæ relata

sunt

sunt leue asserit, quia etiam impossibilia licet nonnunquam imaginari, vt perpendamus; quid inde sequatur? Reliqua approbat, & præsertim id primum est reijciendum, quia etiam Mathematici imaginantur diametrum Mundi extendi, & quouis corpore dato, imaginatur maius; & Theologi aiunt, Deum alios cōsimiles Mundos posse creare. Nam licet etiam imaginari corpus sine loco, vt in 4. Phys. cont. 5. ait Arist. corpus Mathematicum non esse in loco. Insuper alia quoq; solutio non satisfacit, quoniam (vt dixi) Mundus non eget loco, est in nihilo, & à nihilo amplectitur, cur itaque pugnantia includemus, si dicemus manum extendi? & dum asserit Alexander in nihilo non recipi aliquid; respondeo, in nihilo recipi intelligi posse dupliciter, vel cum affirmatione, vel cum negatione; recipi in nihilo cum affirmatione non contingit, id enim quod non est, recipere non potest; id tamen potest cōtingere cum negatione, asserendo corpus non alio egere, vt ab eo recipiatur, veluti de Mundo toto id asserimus, posset itaq; manus extendi, non tamen posset expelli sagitta, quia expulsio inanimorum non fit sine aere intermedio. Consimilibus fundamentis explicanda sunt cætera. Quare colligens dico, extra Cœlum nihil esse, & id nihil posse dici inane, non quia dimensionem aliquam propriam denotet, vel propriè locum, sed quatenus nil repugnat, extra Cœlum corpora reperiri, cum conditio corporis absolutè non sit, vt in propriè sumpto loco reperiatur, vt patet de vniuerso orbe, sed id solum sit conditio corporis grauis, & leuis, mobilis motu recto, & infra Lunam collocati. Et quamuis per naturā, vt ait Arist. in primo de Cœlo, vel præter naturam extra Cœlum non possit esse corpus, tamen & imaginatione Mathematica, & absoluta Dei potentia, non repugnat ibi corpus reperiri, & ibi erit per negationem, non secundum naturam. At addebatur, quia dicendo, Extra, denotamus differentiam loci. Respondeo, Extra, vsurpari tripliciter: Primò, pro vera differentia Loci, ac ita terra absolutè est intra, ignis extra, Elementa media, medio modo se habent, nam hæc propriè sunt in loco. Secundò, vsurpatur Extra, pro extremo corpore, maximè distante à medio, vel pro eius positione, in qua significatione Aristoteles in contex. 100. primi de Cœlo supremum mobile nuncupauit lationem extremam. Tertiò, vsurpatur Extra, per negationem, quia non intra, in qua significatione dicimus extra Cœlum nihil esse.

Mundus nō eget loco. Recipi in nihilo dupliciter intelligi potest.

Corpus imaginatum extra cœlum quō ibi erit.

Extra tripliciter considerari potest.

Proponitur considerandum, an Mundus sit æternus? Opinionesq́ variæ referuntur. Cap. XV.

ATTINENTIA ad Mundi constitutionem, ad eiusque affectiones, ardua sunt, & superant humanum captum, & ea præsertim, quæ pertinent ad ortum, & interitum eius, de quibus nullo sensu valemus reddi certi, & iure optimo ad articulos Fidei, vt suprà humanam rationem posita attinere dicuntur. Propterea Plato hac de re in Timęo verba facturus, Deos, Deasq; omnes implorauit, & nunquam fuit ausus absolutè decernere, num Mūdus fuerit semper, nec ne. Arist. quoq; in primo Topicorum cap. 9. asseruit Problema de Mundi ęternitate, ob eius difficultatem Dialecticum esse. Cuius opinionis etiam fuit admirabilis Galenus in libris de Demonstratione, referente Auerr. in primo de Cœlo, comm. 22. necnon alij plures viri doctissimi, quare mirum non est, si de re hac variæ extant Philosophorum sententię. Ego cum lumine fidei constanter credam, Deum in principio creasse Cœlum, & Terram, vt tamen eminentiora, & vtiliora refulgeant munera superæ reuelationis, quid hac de re senserint Philosophi, & quo nos humana ratio ex Physicis desumpta deducat, mihi vnà cum Aristotele considerandum propono. Quam considerationem in quatuor partes distribuam: referam primò principalia capita opinionum, simulque afferam rationes nonnullas aduersus æternitatem Mundi. Referam secundò, & explicabo opinionem Aristotelis, eiusque potiores rationes. Per-

Plato.

Arist.

Diuisio considerationis de Mūdi æternitate.

pendam tertiò, quid senserit Plato, & num re vera dissentiat ab Aristotele: Quartò, dubia soluam. His demum addam breuem eius opinionis relationem, cui toto animo adherendum est; De Mundi ortu, & interitu variæ veterum Philosophorum fuere sententię, quamuis enim de nonnullis consenserint, vt tamen ad id pertinet, de quo

De quo veteres cōsensere. est sermo, in varias iuere opiniones. Consenserunt veteres, materiam Mundi æternam esse: Cum enim creationem noscere non valuerint, & omne quod sine creatione fit, Materiam exposcat, & sit necessarium in vnam primam materiam deuenire, cum ea sit prima, & ob id ex priore materia gigni non possit, ea absolutè sine ortu, & interitu æterna erit. Sic Empedocles Elementa quatuor dixit æterna; Diogenes Aerem, Heraclitus Ignem; Thales Milesius Aquam; Democritus, & Epicurus Athomos; Plato in Timęo, & Aristoteles in primo Physic. materiam primam asseruerunt æternam.

De quo fuere discordes. At loquentes de Mundo summoperè fuere discordes, quorum sententiæ in quatuor prima capita rediguntur, vel enim putarunt Mundum ortum, & interiturum; vel nec ortum, nec interiturum; vel ortum, at non interiturum; vel vice versa non ortum, sed

Opinio prima. interiturum. Quicunque plures putarunt reperiri Mundos, vt Democritus, Epicurus, & similes, hi Mundos non secus, ac animalia gigni, crescere, decrescere, & interire

Secunda. existimarunt. Chaldæi, Ocellus Pythagoreus, & Aristoteles, & cum eo multi, vt

Tertia. Cleomedes, Plotinus, Proclus, & alij, Mundum dixere omni ex parte æternum. Plato, vt ei tribuit Aristoteles, nec non Anaxagoras, Mundo putarunt competere ortum, immunem autem esse ab interitu. Inquit Philo Iudæus, vir præclaro ingenio ornatus Platonem, opinionem suam deprompsisse ex Orpheo, & Hesiodo: Ab jinquiunt ex Genesi. Differt ıſi opinio his adscripta ab ea, quæ nostrorum est Theologorum. Primò ex parte Principij: nam Plato non ait Mundum creatum, sed ex materia primò inordinatè mota constitutum. Secundò ex parte Finis, quia Plato Dei voluntate in ea-

Quarta. dem dispositione ait seruandum æternum. Quarta est opinio eorum, de quorum lege erat Auerroes, qui Mundum dixere non ortum, sed interiturum, vt refert Auerroes in primo de Cœlo 102. Cum tot sint opinionum capita, Philosophi tamen, quorum sententiæ tempore Aristotelis florebant, & circumferebantur, de hoc consentiebant, quòd Mundus sit genitus, vt asseritur ab Aristotele in 1. de Cœlo 102. & in 8. Physic. cont. 2. quorum fundamenta primò nobis sese offerunt perpendenda.

Rationes pro eorum parte, qui Mundum genitum existimarunt. Cap. XVI.

Pro Mūdo genito ratio prima. VNDVM non esse omni ex parte æternum, varijs rationibus potest ostendi. Vtor primò ratione, quam maximi fecit Philoponus, Mundus est mole finitus, quare & virtute; igitur non est æternus, sed mortalis, omne autem mortale, etiam est genitum. Mundum esse mole finitum, satis constat, & approbatur ab Aristotele, ex quo infertur, virtutem eius esse finitam, quia Aristoteles in octauo Physi. 79. ostendit in magnitudine finita non posse inesse virtutem infinitę motę & conseruationis, & Auer. in 3. cap. de substantia Orbis, inquit. Dicamus, quòd si fuerit concessum omnem virtutem in materia esse finitam, nil refert, vt ad hoc pertinet, siue sit vis agens, siue patiens. Id ipsum affirmat etiā in 12. Metaphy. 41. Cæteræ consequentiæ ex se conspicuæ sunt: immò ad hoc astruendum vti valemus ratione Aristotelis in octauo Physic. 76. quia si corpus exiguum seruatur per aliquod tempus, maius seruabitur per maius tempus: at cùm Mundus nō sit mole infinitus, seruando proportionem, poterit seruari per tempus longum, & nō in-

Secunda. finitum, id enim ei competeret, si mole infinitus esset. Secundo omne, cui cōpetit contrarium, & materia, est mortale; Mundo vtrumque competit; est itaque mortalis, & ob id ipsum genitus: Maior est conspicua, nam ex contrario, & materia prodit ortus, & interitus,

interitus: Minor est Aristotelis in primo de Cœlo 92. dicentis, Mundum esse formam in materia. Confirmatur quia forma Mundi est ordo; ordinatum, & inordinatum sunt contraria, quæ sunt satis pro ortu, & interitu, vt asseritur in 1. Phys. 46. ordinatū enim fit ex inordinato. Insuper idipsum ostenditur, quia Arist. in 5. Physic. cont. 8. inquit, in substantia non esse motum, quia in ea non est contrarium, quare cui competit motus, competit contrarium; Mundo competit motus, igitur contrarium. Tertio ita argumentor: Omne compositum est nouum; Mundus est maximè compositus; igitur nouus, & proptereà genitus, & interiturus: maior est Auerrois 12. Metaphy. 39. dicentis, omne compositum est nouum, nisi dicat aliqua componi ex se, & si qua essent, quæ ex se componerentur, tunc ex se prodirent ex potestate ad actum, & mouerentur ex se sine motore; Id ipsum asseritur in 3. disp. in fol. 29. dubij, quo loci ait Auerroes: at id, quod posuit Algazel, quod omnè, pendens ex causa, est possibile esse, non est verum, nisi de compositis; non enim potest inueniri compositum æternum. Idipsum etiam approbatum fuit à Platone, qui in Timeo dixit, omne ligatum esse solubile; at cōposita omnia, dicuntur modo aliquo ligata, quare solubilia, & mortalia. Quarto loco vti possumus ratione Plat. in Timeo, quæ talis est; omne habēs corpus, & quod sub sensum cadit, gignitur, & genitum est; Mundus est hmōi, vt ex se constat; Maior ostēditur, quia tale est opinabile contradistinctum ab intelligibili, quare vt proprium est rei intelligibilis verè esse, & non gigni; ita proprium rei opinabilis, esse vmbram verè entis ex eo pendere, & gigni, ac genitum esse. Theophrastus (ex relatione Philonis Iudæi in lib. de Mundo non interituro) asserebat, quatuor principalia esse, quæ nos inducere valent in suspicionem de Mundo, quod ortui, & interitui sit obnoxius. Quorum primum est inæqualitas Terræ, nam si Mundus semper fuisset, iam diu mōtes cecidissent, & æquati fuissent vallibus. Alterum sumitur ex Maris, & Terræ continuata consumptione, sensim enim Mare videtur minui, cum multæ insulæ, vt Rhodus, Delus, & aliꝫ, quæ prius maris vndis erant cooperta, nunc arida, & discoopertæ inspiciantur, quod indicat, aquam continenter consumi, si aqua, igitur & terra, & aer, quare continenter hæc contenta excalefacta ab igne in ignem trāseunt, adeò vt demùm cuncta in ignem videantur reuersura, vt asserebat Heraclitus. Tertium signum sumitur ex Mundi partibus, nam id cuius partes sunt mortales, mortale est; partes Mundi sunt huiusmodi; Nulla enim est pars Terræ, quæ non dissoluatur, & pereat, aqua continenter in vapores transit, aer sæpè putrescit, ignis deficiente combustibili extingitur: ideo Vulcanus dicitur claudus, quia semper alteri, tanquam baculo hęret. Quartum signum sumitur ex ortu rerum, quæ in terris reperiuntur, & præsertim hominum. Nam si Mundus esset æternus, semper præfuissent homines; si homines, etiam Artes, & Scientiæ, nec harum celebrarentur primi inuentores; at singularum Scientiarum, & Artium celebrantur inuentores; non itaque semper fuerunt homines, & consimiliter nec Mundus. His addere valemus signum quintum, quod nonnulli plurimi faciunt, id autem sumitur ex facultatibus, & viribus rerum natura constantium, percipimus enim facultates animalium, & plantarum minui, & cuncta indeterius labi; vetustioribus temporibus gignebantur homines maiores, & diuturniores, hæc indicant cuncta senescere, senium autem est via ad interitum. Lucretius ex Epicuri sententia libro quinto varijs vtitur signis, & rationibus, vtitur enim signo tertio loco relato: vtitur insuper signo alio ab historijs sumpto, cum enim extent obseruationes plurium millium annorum, cur non extant etiam præcedentium, ideò dicebat

Præterea si nulla fuit genitalis origo,
Non alias alij quoque res cecinere Poetæ,
Quo tot facta virum toties cecidere, nec vsque
Aeternis famæ monumentis insita florent?

Et si quis respondens dicat, id contigisse vel ob inundationes, vel ob combustiones, euasio nulla apparet: inundatio enim vel est vniuersalis, vel in parte, similiter confla-

Tertia.
Quarta.
Theophrastus quatuor vtebatur signis.
Primum.
Secundum.
Tertium.
Quartum.
Quintum.
Lucretius.

gratio; si in parte, debuissent historiæ, & annales in alijs partibus seruari; si Vniuersalis, tunc perijssent omnes homines, nec alij potuissent gigni. Præterea si accidere possunt tam magnæ permutationes, etiam concedi debet interitus Mundi; non enim res

Ratio Aristotelis. æterna, tam vehementibus permutationibus subijci apta est. Præterea Aristoteles in lib. de Motu animalium, pulchra pro Mundo interituro vtitur ratione, inquiens, Mundus est ordo rerum à Cœlo seruatus: quare si permutatur motus Cœli, interibit ordo, & Mundus: Antecedens est possibile, quare & consequens: assumptum ostenditur, quia Cœlum reuoluitur circa Terram immobilem; Terra est corpus exiguum, & exigua Mundi portio, quare ab alijs superari potest, & à suo loco remoueri; si terra à medio remouetur, Cœlum, quod voluitur circa terram, permutabitur, & ob id variabitur ordo simplicium corporum, & dissoluetur Mundus.

Henricus. Præterea Henricus vir doctissimus, quol. 1.q.7. ita argumentatur; Si aliqua creatura semper fuisset, ea per æternam moram necessariò esset, nec vllo pacto posset non esse, etiam per absolutam Dei potestatem; Nam ponatur quòd à Deo in nihilum redigatur; vel in nihilum redigi potest ab æterno, & tunc quia ponitur fuisse semper, & ab æterno in nihilum redigi; simul erit ab æterno, & non erit, vt argumentatur Aristoteles in primo de Cœlo, contra Platonem: si asseris non posse ab æterno in nihilum redigi, sed citra æternitatem; iam fateris ab æterno fuisse, & per vniuersam illam æternitatem non potuisse non esse, & quia omne æternum est necessarium, carens potentia ad esse, & non esse, vt patet ex 9. Metaphysicæ 17. ab æterno quoque res illa necessariò fuisset, quod pugnat cum omnipotentia Dei, & cum conditione creaturarum, quæ est, vt pendeant ex Deo.

Alia ratio. Præterea omnes sanæ mentis fatentur Mundum esse opus Dei, filium eius, ab eo factum: At in omni, quod factum est, reperiri debet primum; nam negare primum, est negare id esse factum; æternum enim vt æternum, non potest esse factum; si habet primum, igitur & vltimum:

D. Tho. Insuper argumentatur D.Tho. secundo Senten. dist. prima, Si mundus fuisset semper, daretur infinitus numerus actu animarum hominis, cum tamen Aristoteles in tertio Physic. ostendat infinitum actu non dari.

Alia ratio. Præterea argumentantur alij; Si Mundus esset æternus, quæuis intelligentia esset immensæ virtutis, quod est absurdum, ita enim non differrent à Deo; deducunt consequentiam, quia quæuis cognoscit suas reuolutiones, nec obliuiscitur, quare cognosceret infinitas reuolutiones; infinitũ autem, vt infinitum, non potest cognosci, nisi ab intelligentia infinita. Insuper eadem consequentia secus deducitur, quia Aristoteles ex eo, quòd motores Cœli mouent semper, colligit esse virtutis infinitæ: at si Mundus esset æternus, omnes intelligentiæ mouerent semper, & ita omnes essent infinitæ virtutis. Hinc Aristoteles in 12. Metaphysicæ, cum ex æterno motu intulisset motores esse separatos, quærens quot sint, ait esse plures, & eos non posse esse in materia, sed cunctos debere esse separatos, ob eandem rationem, nempè, quia mouent semper, vt etiam elicitur ex octauo Physic. 79.

Henricus. Hinc Henricus de Gandauo, & Vicomercatus in 12. Metaphysicæ, ob hanc rationem in hanc venere sententiam, quòd ex opinione Aristotelis omnes Cœli motores essent

Ratio alia. immensæ virtutis, quod apprimè est absurdum. Præterea nil inordinatum est à natura, vel secundum naturam: si Mundus esset æternus, careret ordine, quare eius æterna constitutio, nec à natura, nec secundum naturam esse poterit. Maior est Aristotelis in octauo Physic. 15. Similiter Minor, quia in infinito non seruatur ratio, quare nec ordo; cum omnis ordo sit quædam ratio, vt in eodem contextu affirmat Philosophus.

Rationes Philoponi. Demùm afferri possent instantiæ Philoponi, & rationes variæ, ducentes ad absurda: nam si Mundus esset æternus, tempus, & motus fuissent semper; quod si dicimus, in varia labimur absurda, ita enim infiniti ad infinitum esset ratio; vnum infinitum esset maius altero; infinitum pertransiuisset; infinito posset aliquid addi; & alia similia, quę quoniam relata sunt in quæst. de æternitate motus, hoc in loco prætermittuntur.

Rationes

Rationes pro æternitate Mundi. Cap. XVII.

VAMVIS Philosophorum plurimi asseruerint Mundum genitum; vetustiores tamen illum putarunt æternum; & propterea sumpto nomine ab æterno cursu, Cœlum nuncuparunt æthera. Caldæorum sapientes similiter putarunt Mundum æternum. Ocellus, discipulus Pythagoræ, varijs rationibus eius æternitatem comprobauit, de quo loquens Philo Iudæus, in libro de Mundi æternitate, ait; Incidi fortè fortuna in commentarium Ocelli, hominis Lucani, cui de Vniuersi Natura titulus, in quo Mundum incorruptibilem nedum asserit, verùm etiam argumentis conatur ostendere. Proclus, Plotinus, & principaliores inter Academicos, varijs ostensionibus conati sunt patefacere Mundum omni ex parte æternum: Ego equidem, vt vnà cum Aristotele idipsum aliqua ἄρτε efficiam, capita inspiciam principalia, & ex octo, quasi fontibus, rationes haurire conabor; Primò id facere valemus inspiciendo Mundi Opificem, primumque principium eius: Nam Mundi principium, & auctor, vel Deus est, vel Natura: si Natura, quoniam ea semper est eadem, & semper vno modo, pro facultate, & dum potest, operatur; ideò quæcunque ex ea prodeunt, semper, & consimiliter pendent, & prodeunt; quare si ex ea penderet Mundus, veluti penderet, si solum consurgeret ex propẽsione corporum grauium, & leuium, vt multi veterum existimarunt; vtique æternus, & consimilis semper esse deberet: Naturæ enim officium est consimiliter operari; & si adest varietas operis, vt etiam adsit causa varietatis, necesse est, quemadmodum asseritur in 8. Physico. 15. Si autem pendet ex Deo, vt re verà pendet, & consentiunt, qui rectè sentiunt, longè magis videtur iudicandus æternus; primò ob eius conditionem, nam opera mortalia ex mortalibus opificibus prodeunt; Deus est æternus, immo ipsa æternitas, ideò opus eius debet esse æternum, nam opus Dei est æternitas, vt asseritur in secundo de Cœlo 17. Ideò Plato in Timæo inquit, producta à Deo æterna esse. Secundò idipsum elicitur ex ratione, ob quam Mundus prodit ex Deo, nam vt Theologi asserunt, & affirmat Plato in Timæo, Deus Mundum produxit, quia bonus, & vt addit Aristoteles in procemio Metaphysicæ, nulla detinetur inuidia: Quo præassumpto, ita argumentor, Deus est ipsum bonum, & ratione boni Mundus tanquam vmbra, & affectio sequitur Deum; Deus semper est bonus, quare Mundus semper illum sequitur, & vt actio proba, semper sequitur virtutem, & virum probum, ita Mundus supremam probitatem, nam vt se habet de ratione, per quam aliquid efficitur, ita de eo, quod efficitur putandum est se habere. Insuper cum sit ipsum bonum, & nulla detineatur inuidia, eum Mundus sequitur, vt potest optimus: at præstantior est Mundus æternus, quàm mortalis, quare illum sequitur Mundus æternus, & præsertim quia sic est eminentior participatio boni, & consimilior suo Genitori. Confirmatur: quia boni conditio est fœcunditas, Deus est optimus, igitur fœcundissimus: at ex summa fœcunditate, opus prodit absolutissimum, quale solum est opus æternum. Præterea, idipsum elicitur ex eo, quod Deus est actus purissimus, nulli potestati permixtus, cumulatissima perfectione semper præditus; hinc ita argumentor, Opifex, vt Opifex, semper est præstantior, vt est actu, quàm vt est potestate, & præsertim, quia id cuius est opus, est gratia operis, vt dicitur in 2. de Cœlo 17. quare cum Deus semper sit Opifex, & actus perfectissimus, nunquam debet esse potestate; At si ab æterno ex eo non prodijsset Mundus, tunc potestate fuisset, quare vt semper sit actu, necesse est, vt vnà cum æternitate Mundus ex eo pendeat, & prodeat. Præterea, quia Deus est ipsum bonum, necessariò id vult quod est bonum, & non vult quod est malum; Mundus est ordo, qui bonus est, inordinatio malum, vult itaque Mundum, & ita vult, vt est melius: at pro æterno melius est, bonum enim diuturnius est eligibilius, vult itaque Mundum non pro

Vetustiores Philosophi putarũt Mũdum æternum.

Ocellus.

Primum caput rationũ pro Mundi æternitate.

Plato.

definito, sed pro æterno tempore, nam dicere quod solùm velit pro definito tempore, est asserere, quod non velit bonum absolutè, sed in parte. Confirmatur, quia à principio æterno, consimiliter se habente, consimiliter, & semper idem prodit. Præterea, cum ex Deo pendeat Mundus, est necesse, vel quod Diuina mens sit Mundus Idealis, vt cum Theologis aiunt Academici; vel quod sit Mundus eminens, vt fatetur Aristoteles, qui in 12. Metaphysi. 52. Deo tribuit ordinem eminentem, tanquam Duci: vtrouis modò se habeat, semper colligimus Mundum corporeum esse imaginem Mundi eminentis, participationem, & imitationem eius, vt fieri licet. Cum autem Mundus eminens degat supra tempus, in æternitate; Mundus sensilis æternitatem cum successione temporis includere debet, alloquin non æmularetur parentem suum, quod indicaret imperfectionem, & diminutionem sui Opificis; Ordo itaque sensilis, respondens ordini intelligibili, æternitatem temporis includere debet, respondentem æternitati absolutè, supra tempus positæ. Consimili ratione vtitur Plato in Timęo, patefaciens tempus esse imaginem æternitatis, eique congruenti ratione respondere. Demùm hoc elicitur ex modo operandi Dei extrinsecùs: Nam ex sententia Aristotelis (vt suo loco patefeci) Deus extrinsecùs operatur, & mouet cum quadam necessitate Naturæ, propterea quòd ex eo prodit, & pendet, semper, & pro facultate pendet, non autem pro definito tempore, & præsertim, quia huius varietatis nulla videtur posse assignari ratio, cum Deus mutationi non subijciatur, & opera cuncta naturalia consimilem semper ordinem seruare inspiciamus. Ex primo itaque fonte variæ, & efficacissimæ rationes hauriri posse videntur.

Rationes, ex alijs fontibus haustæ, pro eadem Mundi æternitate. Cap. XVIII.

Secundum caput rationum.

VONIAM Principio efficienti rectà ratione Principium patiens respondet; propterea ex efficiente ad patiens progrediendo, ex eo quoque satis conspicuæ, & efficaces rationes eliciuntur: nam Mundus cum sit corporeus, materiam exposcit; materia vniuersa Mundi est æterna, quare Mundus quoque æternus est: de antecedente consentiunt omnes Philosophi, & iure consentiunt, non enim valent non consentire, ratio est: quia si materia inciperet esse, cum non valeat incipere per generationem, præsupponentem materiam, deberet creari, & ex nihilo fieri, quæ creatio est supra sensus, & supra humanam rationem, ac propterea ignota Philosophis. Ex æternitate Materiæ, infertur æternitas Mundi, primò, quia Materia non seruatur sine forma: Formarum primæ sunt illæ elementorum, quare elementa sunt æterna, elementa non seruantur sine ordine Vniuersi, ad quem per naturam sunt procliula. Secundò, quia Materia, & Forma sunt ad aliquid, quorum si vnum est æternum, necesse est alterum modo aliquo æternum esse: Forma autem sunt naturæ, cuius conditio est ordo, vt dicitur 3. Cœli 24. Ordo autem rerum Mundus est. Tertiò, quia si materia est æterna, etiam æterna est generatio, quæ comitatur materiam; non seruatur autem generatio sine ordine principiorum ad eam conspirantium: nam Sol, & Homo generant Hominem, 2. Physic. 26. Tertiò elici possunt rationes ex forma Mundi: nam si Anima Mundi est Deus, cum Forma sit æterna, etiam Mundus debet esse æternus: si autem dicatur, Deum non propriè esse Formam Mundi, saltem fateri cogimur, Mundum esse domicilium Dei, æterno autem solùm æternum congruit domicilium, vt asseritur in primo de Cœlo 22. Si Mundi Forma est Anima, à Deo distincta, vt aiunt Academici, ea est ingenita, & immortalis, vt à Platone in Phedro ostenditur; Si Mundi Forma est Ordo, vt in præcedentibus patuit, quemadmodum Ordo originalis, & eminens, est æternus, ita eius imago debet esse æterna, & præsertim, quia Ordo est natura rerum, vt dicitur 3. Cęli 24. Natura autem æterna est, cum sit ministra Dei. Præterea, Ordo est bonus, & pulcher,

Æternitate materiæ sequitur æternitas Mundi.

Tertium caput rationum.

cher; inordinatio verò mala, & turpis; Deus ea sola vult, quæ sunt bona, & pulchra. Demum si Mundi Forma est eius essentia, conditio Mundi est, vt sit omne, totum, & perfectum; non autem esset talis, nisi esset, omni, toto, & absolutissimo tempore; deesset enim ei aliquid si aliqua ex parte non esset. Quartò, elici possunt rationes ex Fine; qui Finis, vel est Deus, vel rerum perfectio, & participatio summi boni: si in Deum conuertimur, cum sit æternus, etiam Vniuersum ordinatum in illum, debet iudicari æternum. Si Mundus enarrare debet gloriam Dei, quo fuerit diuturnior, & præstantior, eo latiùs, & diuturniùs eã enarrabit. Si Mundus ex Deo prodit, ne sterilis sit fœcundissima conditio boni, quia semper fœcundus fuit, semper debuit Mundus ab eo prodijsse. Si Finis est perfectio rerum, & participatio summi boni, quia esse est maximum naturæ bonum; non esse, maximum naturæ malum; & semper esse est melius, quàm non semper esse, debet Mundus esse semper. Demùm, si Mundus ex Deo pendet, vt sit hominum, & intelligentiarum domicilium, cur debet esse domicilium pro parte, & non pro vniuerso tempore? cur pro æterno noluit Deus hoc pulcherrimum domicilium suis creaturis concedere? Quintò elici potest Mundi æternitas ex eius conditionibus, & affectionibus, Mundus est corpus vniuersum, nil extra se derelinquens, ideo si debet gigni, vel interire, aut id habet ex se, aut à Deo; non ex se, quia nil se generat, aut per naturam destruit; non à Deo, cur enim Deus Mundum destrueret? vel enim id faceret, vt nullum alium construeret, vel vt similem, vel vt potiorem, aut deteriorem produceret; non primum, quia id malum est, esset enim absolutè interitus; non vt producat deteriorem, quia id similiter malum esset; non vt æquè perfectum, id enim esset frustra; non vt potiorem, quia hic formosissimus est, & optimè se habet, alioquin errasset in eo formando. Præterea, omne generans, vel corrumpens id facit per aliquod corpus alterans, quod sit extra rem generandam; at extra Mundum aliud corpus, quod Mundum alterare valeat, non reperitur: hanc rationem tetigit Plato in Timæo, inquiens, nullum corpus fuisse extrinsecus derelictum, ne ab aliquo lædi posset. Neque dicere valemus, Mundum per suas pugnantes partes, in se agere, seque destruere: ea enim per partes destructio, est innouatio earum partium Mundi, quæ sola successione valent seruari æterna: conditio Mundi est, cuncta seruare, ideò interitus quoque in eius conseruationem dirigitur; nil in Mundo absolutè interit, solùm res Formam mutant, solùm variantur in orbem, ex se in se, adeò, vt nullus Finis sit absque alterius principio, nam semper hac conditione variantur, vt vnius interitus, sit alterius generatio; nil enim est adeò malum, quin Dei prouidentia dirigatur in bonum; sic interitus in generationem dirigitur. Sexta via, sextumque rationum caput sumitur ex Natura, & conditione Cœli, ita enim argumentari licet; Cœlum est æternum, igitur & Mundus; consequentia est conspicua, quia Cœlum est pars maxima, & principalissima, cæteras intra se continens, & seruans, ad quas perinde, ac Forma se habet. Assumptum ostenditur ab Aristotele in primo de Cœlo, Primò, quia motui Cœli nil est contrarium, quare nec naturæ, & essentiæ eius. Secundò, quia nulla vnquam in Cœlo apparuit facta permutatio, quamuis accuratissimè seruata, literisque tradita sint omnia, quæ apparent in eo. Tertiò, quia Cœlum est corpus primum, igitur est æternum: deducitur consequutio: quia si esset genitum, non esset primum; omne enim, quod generatur, exposcit aliquid supra se, per quod generetur; ideò rectè Auerroes in primo de Cœlo, comm. 22. ait: Omne, quod generatur, semper gigni per aliquod corpus prius eo, alterans, & dirigens ad ortum alterius, & ob id, nullum corpus mortale potest esse primũ. Similiter Aristoteles in primo de Cœlo 100. dixit, sæpè declaratum fuisse in ostensionibus Encyclijs, omne primum; & supremum carere transmutatione. Septimum rationum caput elici potest ex conditionibus rerum, quæ gignuntur, & intereunt. Primò, quia omnia quæ gignuntur, & pereunt, prædita sunt contrario; Mundo nil est contrarium, & nil extra se habet. Secundò, quæ gignuntur, etiam crescunt, & minuuntur; Mundus non crescit, nec minuitur. Tertiò, quæ gignuntur, ab externo aliquo alterantur; Mundus totus à nullo

Quartũ caput rationum.

Caput quintum.

Caput sextum.

Caput septimum.

nullo externo alterari poteſt, cum non adſit. Quartò, quæ gignuntur, etiam multipliſcantur numero; Mundus multiplicari non poteſt. Quintò, ea quæ gignuntur, & præſertim viuentia, è quorum numero eſt Mundus, ætatum varietate ſunt prædita, Mundus non adoleſcit, vel ſeneſcit, ſed conſimilis ſemper ſeruatur. Sextò, Vniuerſo repugnat interitus, nam Vniuerſum eſt abſolutè id, quod eſt: id quod abſolutè, & vniuerſe eſt, nec gigni, nec interire poteſt: nam ſi gigneretur, vel fieret ex ente, vel ex non ente, neutrum contingere poteſt, vt argumentabantur veteres Philoſophi, quorum ratio hac conſideratione vim habet, quia ens abſolutè gigni non poteſt, ſed ingenitum, & immortale eſt, vt aſſeritur ab Ariſtotele propè calcem 9. Metaphyſicę; ſolùm gigni poſſunt partes entis: at ens vniuerſè ſumptum nequaquam: Mundus eſt ens totum, & vniuerſum. Ad hoc rationum caput etiam redigitur ratio ſumpta ex primi indiuidui generatione, quæ ſic formatur: Non datur primus homo genitus, nec primus Leo, & ita de Multis; igitur Mundus abſolutè principium non habuit. Conſequentia eſt cõſpicua, ſi enim Mundus fuiſſet genitus, darentur prima indiuidua ſpecierum, producta, dum Mundus fuit genitus: at ea dari nequeunt, non enim primus homo dari poteſt, quia homo à ſolo homine, Leo à ſolo Leone gigni poſſunt, ideò Ariſtoteles in libro de Gen. Animalium, cumulatè oſtendit, primum hominem genitum dari non poſſe, quod ſi dicimus Adam à Deo fuiſſe creatum, iam ſupra humanam rationem eleuamur; nos modò quærimus, quò nos deducat humana ratio, quæ ex ſolis ſenſilibus ſua principia recipit, & per opera phyſica nos eleuat in notitiam principiorum; creatio ad fidem pertinet, quam Reginam ſtatuo. Octauum, & poſtremum rationum caput elicitur ex æternitate motus, & temporis: Nam motus eſt æternus, & ita æternus, vt detur motus vnus numero, æternus, & continuus; igitur & Mundus eſt æternus. Conſequentia eſt conſpicua, non enim motus poteſt eſſe vnus, æternus, & continuus, niſi etiam mobile eo motu ſit vnum, & æternum: aſſumptum lariſſimè à me oſtenſum fuit in libro de Motu, quas oſtenſiones nolo inaniter repetere: conſtat itaque, Mundum eſſe æternum, eius æternitatem nobis varia patefacere, & nil nobis in Phyſicis ſe offerre, quod oppoſitum manifeſtè, nos enim & maiores noſtri ſemper conſimilem inſpeximus Mundum, quomodo itaque propria ratione ſuſpicari poſſumus, vel illum fuiſſe genitum, vel aliquandò interiturum?

Ratio ex cõditione primi indiuidui.

Caput octauum.

Opinio aſſerentium Ariſtotelem cum Platone idem ſentire de Mundi æternitate. Cap. XIX.

OSTENSO cum Ariſtotele Mundum omni ex parte eſſe æternum, ſequitur modo, vt conſideremus, quid hac de re ſenſerit Plato, & num cum Ariſtotele conſentiat, nec ne. Putarunt Academicorum principaliores, quamuis Ariſtoteles aſſerat Mundum omni ex parte æternum, & Platoni tribuat, quòd exiſtimauerit Mundum non fuiſſe ſemper, ſed habuiſſe principium; tamen litem ſolùm eſſe poſitam in verbis, de re autem idem ſentire, & Platonem ſolum explicare voluiſſe Mundum modo aliquo pendere ex Deo, nec verè eſſe, ſed continēter fieri, non autem quod abſolutè in aliquo temporis principio fuerit genitus. Huius opinionis fuere Proclus, Plotinus, Numenius, Iamblicus, Syrianus, Simplicius, & alij multi, quorum ſententia, vt clarior pateat, referenda primò ſunt Platonis verba, quibus Mundum genitũ patefacit. Plato in Timęo, diſputaturus de Mundi ortu, implorato prius Diuino auxilio, hæc verba protulit, Principio mihi ita diſtinguendum eſſe videtur, quid ſit, quod ſemper eſt, carens generatione, quid verò, quod gignitur, neque eſt vnquam, illud intellectũ, per rationis indaginem intelligi poteſt, cum ſemper ſit idem, hoc opinione, per irrationalem ſenſum attingi, cum gignatur, & intereat, nec verè vnquam ſit, quicquid autem gignitur, ex aliqua cauſa neceſſariò gignitur,

Opinio Platonis.

Verba Platonis.

gnitur, fine causa oriri quicquam non potest. Quando igitur opifex in operis constructione ad id, quod eodem modo se habet, semper aspicit; & huiusmodi quodam vsus exemplo, ideam, vimque in opus deducit, pulchrum fieri tunc opus omne necesse est; quando vero ad id, quod factum est respicit, minimè pulchrum. Vniuersum igitur hoc Cœlum, siue Mundum, siue quouis alio vocabulo cognominemus, cum explicandum proponatur, de eo primum consideremus, quod in quæstione de vniuerso, ante omnia inuestigari debet: Vtrum ne semper fuerit, fine vllo generationis principio; an genitum sit, ab aliquo principio sumens exordium? Id profectò cernitur, tangiturque, & corpus habet, omnia verò huiusmodi sensus mouent: quę sensus mouent, opinione per sensus percipiuntur, hæc verò talia esse constat, vt gignantur, & genita sint; quicquid autem gignitur, ab aliqua causa necessariò gigni asserimus, Opificem quidem, & Patrem Mundi inuenire difficile, & cum iam inueneris, prædicare, & eloqui vulgo impossibile, &c. Et post pauca. Dicamus, quam ob causam ille rerum Auctor, generationem, & hoc vniuersum constituit, Bonus erat; Bonus autem nulla vnquam de re inuidia tangitur; igitur eum liuor ab eo alienissimus esset, omnia sibi quantum fieri poterant simillima fieri voluit. Et paucis interiectis. Itaq; cum vellet Deus bona omnia fore, nihil verò quatenus natura pateretur, malum; quicquid erat, quod in cernēdi sensum cadere posset, assumpsit; non tranquillum, & quietum, sed temerè agitatum, & fluctuans, idque ex inordinata fluxione, redegit in ordinem, hoc enim iudicabat esse præstantius. His verbis Plato de ortu Mundi, suam sententiam protulit. De interitu autem dixit, Dij Deorum, quorum opifex ego, & pater sum, hæc attendite, quæ à me facta sunt, me ita volente, indissolubilia sunt: omne siquidem quod iunctum est, solui potest; sed malum est, quod pulchrè compositum est, seque habet bene, velle dissoluere. Quapropter quia geniti estis, immortales quidem, & indissolubiles omninò non estis, nec propterea vnquā dissoluemini, nec mortis fatum subibitis; nam voluntas mea maius, præstantiusque vobis est vinculum, ad vitæ custodiam, quam nexus illi, quibus estis tunc cum gignebamini colligati, &c. Platonis verba Mundi generationem explicantia, à defendentibus ex eius sententia æternitatem, explicantur, vel quod Plato patefacere voluerit differentiam inter corporea, & abiuncta, vt prima verba subindicare videntur, nam corporea à Platone non dicebantur esse, sed fieri, & ideò ea sub sensum cadere asserebat, vt indicaret continenter fieri. Vel aiunt, Platonem nomine geniti denotasse dependens, vel constitutum, & compositum ex principijs suis; vel demùm Mundum esse genitum ex parte generis, quatenus Mundo, vt corpus est, non repugnat generatio, vt neq; Talpæ, quatenus animal, repugnat videre. Confirmant hanc sententiam, quia Plato ait, opificem construxisse Mundum, quia bonus; at ipse semper fuit bonus. Insuper inquit, nulla detineri inuidia, & Mundum, vt fieri licuit, sibi voluit esse simillimum; at non esset simillimus, nisi æternus. Præterea, declarans Plato quo pacto tempus vnà cum Mundo genitum respondeat æuo, siue æternitati Diuinæ Mentis, ait, Illius animalis, hoc est, Mundi intelligibilis, æterna natura est, quod genito operi congruere omnino non potest; Iccirco imaginem æui mobilem effingere decreuit, ac dum Cœlum exornaret, fecit æternitatis in vnitate manentis, æternam quandam in numero fluentem imaginem, quam nos tempus vocamus. Et post pauca, Tempus vnà cum Cœlo factum est, & ad exemplar æui, ideo factum est, vt Mundus hic, illi præstantiori, vt fieri potest simillimus sit, ille enim Mundus, huius exemplar, omne per æuum est, hic verò perpetuo per omne tempus fuit, fitque solus, & erit, &c. Si itaq; tempus est imago æui, & si Mundus perpetuò per omne tempus fuit; videtur dicendum, quòd omni ex parte sit æternus. Insuper quòd Plato non sit loquutus de vero Mundi ortu, in aliquo temporis principio, adeò vt prius non fuerit, satis conspicuè ex eo elicitur: quia primò voces explicans, & declarans, quid nomine geniti denotet, id explicat, vt contradistinguitur ab intelligibili, & vero ente; & dixit illud intellectu per rationis indaginem percipi potest, cum semper sit idem; hoc opinione per irrationalem sensum attingi, cum gignatur, & intereat,

De interitu Mundi.

Explicatio verborum Platonis.

Cōfirmatio.

reat, neq; verè vnquam fit, &c. Apertè his verbis indicauit Plato, nomine geniti, denotare non verè ens, sed continenter pendens, & fluens. Confirmat hanc sententiam Simplicius: quoniam quod fit in tempore, habet tempus præexistens; at ex Platonis sententia tempus non præcessit, sed vnà cum Mundo factum dicitur. Præterea, Plato in Phędro, Animam Mundi asserit æternam; inquiens, quod semper mouetur, immortale est; quod verò aliud mouet, ab alioq; mouetur, cum terminum habeat motus, terminum habet & vitæ, solùm ergo quod seipsum mouet, quia nunquam se deserit, nunquam cessat moueri. Insuper ait, Mundum esse immortale animal, habens animam, & corpus secundum naturam per omne tempus coniuncta: Similiter Materiam, & quatuor elementa posuit æterna: Si igitur æterna est Anima, æterna est Materia; & anima non est sine corpore, nec materia sine forma, & elementa sine ordine, conspicuè colligitur, illum putasse Mundum omni ex parte æternum esse. Et quamuis Plato in Timęo explicet animę generationem, in Phędro autem dicat ingenitam; non ob id secum pugnat: quia in Phędro, ab anima remouet generationem propriè sumptam in aliquo temporis principio; in Timęo explicat, quomodo pendeat ex Idea, & intrinsecùs sit constituta ex principijs suis: Nam anima, ex sententia Academicorum, vt particeps est Mentis, eleuatur supra generationem, & tempus; ex parte suæ propriæ conditionis est media; vt nectitur cum corpore, subijcitur tempori, & generationi. Præterea, in 10. de Repub. ait, vitam hominis, ad vniuersum tempus relatam, nihil esse; & in 3. de Legibus sub initio inquit, per infinitum tempus præfuisse homines, & annos ait innumerabiles. Hanc sententiam nouit Auer. & ob id in 1. de Cœlo 104. dixit: Defendentes Platonem inquiunt, quod similitudo generationis Mundi ex suis elementis, cum generatione figurarum ex lineis, & superficiebus à Platone, significat, quòd Mundus semper fuit apud eum, & quod non denotabat per hunc sermonem, nisi quòd partes eius sunt priores natura, toto; non quod ipse fuerit verè genitus; & si hoc denotabat, nil differt eius sententia, ab opinione Arist. attamen errauit inquiens, Mundum esse genitum, & non corruptibilem, hoc enim non intelligitur ex generatione, nisi cum difficultate, & præsertim, cum dixerit, ex non ordinato redactum fuisse in ordinem, &c. Quicunque sunt huius opinionis, aiunt Mundum ab æterno fluxisse, & continenter pendere ex Deo, per simplicem emanationem, & conseruationem, quæ latè dicitur generatio, per quam generans præcedit non tempore, sed origine, & natura, & in hac significatione intelligendum aiunt dictum Timęi Locri, quòd Deus animam Mundi creauit suo corpore priorem, tum potestate, tum tēpore, hoc est, origine. Similiter explicatur sententia Platonis in Timęo, dicentis, Ille verò tam generatione, quàm virtute priorem, antiquioremq; animam corpore constituit, vtpotè quæ obedienti corpori esset imperatura, &c. Propterea inquiunt Porphyrius, Proclus, & Plotinus, tempus, & generationem, quibus anima corpus antecedit, non esse externum interuallum, sed tanquam successionem quandam in anima, quæ in ipsa formarum discursione antecedat origine Mundi motum: quod ex eo colligunt, quia Mundus semper fit; Anima verò minimè, sed est propriè. Confirmatur: quia ait Plato, tempus esse genitum vnà cum Mundo, quare non potest anima verè esse prior tempore Mundo, sed tantum ordine quodam originis, & rationis. Similiter cum Plato dicat, Mundum esse solubilem, & mortalem, seruari tamen æternum voluntate Dei, aiunt, aliquid esse solubile, dupliciter posse intelligi; vel quia id verè sit genitum, & includat interna principia interitus, & hoc non seruatur æternum, nec Mundus ita est solubilis; vel quia id, quod est, non habeat ex se, sed pendet ex alio, quo alio dempto, id non esset, & hac consideratione Mundus dicitur solubilis, ideò dixit Aristoteles 9. Metaphy. 17. si nō essent substantiæ abiunctæ, nihil esset, & Auerr. in 2. cap. de substantia orbis, ait. Et debes scire, quod corpus cœleste non eget virtute mouente in loco semper tantum, sed largiente virtutem sibi, & suæ substantiæ permanentiam æternam, quoniam etsi simplex sit, nec includat potestatem ad interitum; tamen est finitæ actionis necessariò, cum sit finitarum dimensionum.

Simplicius.

Auer.

Opinio,

Opinio, & fundamenta asserentium Platonem verè putasse Mundum genitum, secus ac putauerit Aristoteles. Cap. XX.

QVAMVIS (vt apparuit) præclarissimi Academicorum satis firmis rationibus nixi asseruerint ex sententia Platonis, Mundum omni ex parte esse æternum: Ex aduerso tamen Aristoteles, & cum eo Alexander, Philoponus, Seuerus, Atticus, Plutarchus, & alij multi, ei tribuunt, quòd verè putauerit Mundum genitum, & verè esse principio præditum, adeo vt ante non semper fuerit, idque aiunt nonnulli Platonem desumpsisse ex Moyse, & propterea, vt Moyses in Genesi dixit, in Principio creasse Deum Cœlum, & Terram, ita Plato in Timęo ait, in principio creasse Deum ignem, & terram, nomine ignis denotando Cœlum, quod ex parte dominantis ignem aiunt esse Academici. Confirmatur horum opinio primò: quia Plato in Timęo ait, Materiam ante Mundi ortum fuisse non tranquillam, nec quiescentem, sed inconstanter agitatam, & fluctuantem, ac ex inordinatione ad ordinem fuisse redactam. Et si quis dicat id de Materia fuisse prolatum, non quia re vera tempore præcesserit, sed docendi gratia, vt pateat quomodo ex suis principijs Mundus pendeat, more Mathematicorum, qui frequenter lineas ducunt, figurasque construunt docendi gratia; Aduersus hanc euasionem insurgit Philosophus in primo de Cœlo 105. inquiens, Hoc autem non est idem, in designationibus enim positis omnibus esse simul, idem accidit; in horum autem demonstrationibus non idem, sed nequeunt esse simul; quæ enim accipiuntur priùs, & posteriùs, sub contraria sunt, ex eis enim quæ aliquando erant inordinata, aiunt facta fuisse ordinata, vt autem idem simul sit ordinatum, & inordinatum, fieri nequit; necesse enim est generationem inesse, separantem, ac etiam tempus. In Mathematicis autem designationibus, nihil tempore seiunctum est, &c. Cum itaque Plato Materiæ Mundi ante ortum, & post ortum Vniuersi ea tribuat, quæ inuicem pugnant, & distincta tempora exposcunt, cogimur fateri, ex Platonis sententia Mundum in aliquo temporis principio fuisse genitum. Insuper tertio Cœli, contex. 21. cumulatè ostendit Aristoteles non potuisse elementa ante Mundi constitutionem sine ordine moueri. Secundò, eadem sententia confirmatur: quia Plato Cœli, & mortalium eandem constituit materiam primam, & Mundum constare proximè dixit ex quatuor elementis, nam vt refert Porphyrius in lib. de abstinentia ab esu carnium, Archytas, & Aristoteles fuere primi, qui Cœli materiam, ab ea mortalium secreuerunt. Cum itaque Mundus totus ex materia communi, & quatuor elementis constet; & composita ex his verè ortui, & interitui subijciantur; verè ex sententia Platonis Mundus debet iudicari genitus. Tertiò, quòd Plato sit loquutus de Mundi ortu in principio temporis, & non de æterna emanatione, vel continuata conseruatione, ex eo colligitur, quia dum proponit difficultatem, genitum opponit ei, quod semper fuit, inquiens, Vtrum ne semper fuerit, sine vllo generationis principio, an genitum sit, ab aliquo principio sumens exordium? &c. Cum itaque sumatur genitum, vt oppositum ei quod est semper, quia Mundus dicitur genitus, igitur ex sententia Platonis non semper fuit. Quartò, id ipsum confirmatur: quia Plato non quærit, an Mundus continenter fiat, sed an genitus sit, quod ad solum principium generationis referri potest. Quintò, idipsum elicitur ex Euthydemo, quo loci referens sophisma ad ostendendum nos semper, & omnia scire, ait, Cõstat itaque, quod puer sciebas, & quando genitus es, & quando natus, imò, & antequam nascereris, & ante Cœli, Terręq; ortum, sciuisti oĩa, si modo semper scis, &c. Apertè his verbis indicat Plato, Mundum non fuisse semper, cum dicat ante Cœli, Terræque ortum. Sextò, ait Plato in Timęo, Dies porrò, & noctes, & menses, & annos, qui ante Cœlum non erant, tunc nascente Mundo nasci iussit. Inquiens, ante Cœlum non fuisse menses, &c.

Platonẽ ex Moyse sumpsisse suam sententiam.

Ratio prima.

Arist.

Secunda.

Porphyrius.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Ratio septima. ses,&c.indicat aperte, Mundum non semper fuisse. Septimò, Plato de ea loquitur generatione, & Mundi principio, de quo alibi dubitauit, at alibi se ancipitem patefecit de principio temporis, & vero ortu, vt patet ex sexto de Legibus, necnon ex decimo, quo loci etiam ait, quòd anima ante omnia corpora nata est, & transmutationis, ornamentique corporum principium est, quod indicat corporeum Mundum non fuisse semper. Insuper in lib. de Regno, inquit, priscos homines ex Terra fuisse ortos, quare concedit homines primos. *Postrema ratio.* Demùm quòd Plato verè putauerit Mundum genitum, satis apertè elicitur, considerando, quod inanes videntur solutiones difficultatum, quibus vti eos dixi, qui sunt aduersæ sententiæ. Nam præsertim inquiunt, Mundum dici *Alexander.* genitum, quia non verè est, sed continenter fit; Ac argumentatur Alexander, referente Simplicio, primo Cœli 100. Cum Plato vtatur tempore præterito, inquiens, ex inordinata agitatione, redigi in ordinem; non ait continenter redigi, sed absolutè fuisse redactum. Præterea, si Plato de eo loqueretur, vt Mundo tribuit ortum, ita tribueret interitu. Propterea, si Plato de eo loqueretur, vt Mundo tribuit ortum, ita tribueret interitum: at ipse solum ortum, non interitum illi tribuit. Similiter non valemus dicere, quod solùm denotare voluerit Mundum pendere vel manare ex primo principio, vel compositum esse, & ex suis principijs esse constitutum; Primò, quia inquit Mundum esse genitum, quia cernitur, tangitur, & corpus habet: at ex primo principio etiam varia pendent, expertia corporis, vt Anima, & Mens. Insuper Plato, ex eo, quòd Mundus est genitus, infert, quod sit mortalis: at quòd aliquid sit mortale, non colligitur ex eo, quod continenter fiat, vel quia pendeat, vel constet ex principijs suis: nam Anima quoque ex Deo pendet, & ex suis principijs constat, vt dicitur in Timæo, quæ tamen non dicitur mortalis à Platone, sed in Phædro & ingenita, & immortalis ostenditur.

Cõfirmatio. Cõfirmatur: quia dum aliquid dicitur genitum, & solubile, ita intelligi debet genitum, vt opponitur solubili: at Mundus à Platone ex sua tempore dicitur solubilis, nisi seruaretur à Deo, quare genitum ei oppositum pro principio temporis intelligi debet. Demùm, si Plato tam impropriè, vel pro dependente, vel pro eo, quod non verè sit, sed continenter fiat, vteretur nomine geniti; res ex se fuisset conspicua, & nulla adfuisset dubitatio, hoc enim vbique tanquam conspicuum supponitur à Platone, & ob id non adeò trepidare debuisset, nec pro diluenda difficultate Deos, Deasque inuocare, vt *Conclusio.* illum in Timæo fecisse compertum est. Iure itaque Aristoteles Platoni tribuisse videtur, illum putasse Mundum verè genitum, vereque principio præditum.

Quæ de Mundi generatione fuerit sententia Platonis, opinio propria. Cap. XXI.

Opinio propria. SATIS dubia apparuit de Mundi generatione opinio Platonis, adeò, vt iure optimo Viri sapientes, de ea non consentiant, qua de re, vt dicam, quod sentio, tres profero assertiones. Prima est. Plato de eo, quòd Mundus ex Deo pendeat, à Deoque seruetur, quòd ex principijs suis constet, nec verè sit, sed continenter fiat, se certum patefecit. Altera est. Plato de eo, quòd Mundus vel fuerit semper, vel certo quodam temporis principio à Dei Mente fuerit constructus, apertè fuit anceps. Tertia est. Dum Platonis fundamenta, & principia perpendimus, potius putandum est, quòd inclinauerit in eam partem, quòd fuerit semper, quàm in oppositam, quamuis ea fundamenta cogere non existimauerit. Vt hæc resolutio reddatur conspicua, considerandus primò est modus *Modus philosophandi Platonis.* philosophandi Platonis, quem si accuratè perpendimus, inueniemus, quòd ipse de artinentibus ad Gloriam Dei, ad hominis erga Deum pietatem, & rectam eius institutionem, semper se certissimum patefecit: vt de Prouidentia Dei, de eo, quòd sit omnium princeps, & cuncta ex eo pendeant; & de alijs huius generis. Econtrario verò, de indifferen-

differentibus, de complicatis cum Materia, quæ ancipitis sunt conditionis, inuenie-mus, quod vnà cum suo Socrate frequenter asseruit, vnum scio, quòd nihil scio, & se ancipitem patefecit: Huiusmodi est hoc, de quo agitur, nempe num ab æterno, vel definito quodam principio temporis, Mundus ex diuina Mente prodierit, ideò de hoc se frequenter ancipitem patefecit. Ex his constat veritas duarum primarum assertionum, quæ elicitur etiam ex verbis Platonis, & ex ratione, qua vtitur; nam quod ad verba pertinet, in sexto de Legibus inquit, Scire omnes oportet, hominum generationem, vel nullum vnquam prorsus habuisse principium, neque terminum habituram, sed fuisse omnino semper, & fore; aut si cœpit, inæstimabili ante nos temporis interuallo incepisse. Insuper in decimo de Legibus ait; Si quouis modo vniuersa simul stetetint; vt plurimi talium audent dicere, quem motum potissimùm primum, in ipsis fieri asseremus? &c. apertè Plato se ancipitem patefacit, & nil audere hac de re decernere affirmat. Hinc oritur, quod ipse modò ea profert, quæ indicant Mundum definito temporis principio fuisse ortum; modò verò indicantia oppositum. Et inde etiam prodijt opinionum varietas. Confirmo hanc resolutionem auctoritate Galeni, qui Platonem maximè sequutus est, ipse in libro de Demonstratione, referente Auerroe primo Cœli 22. dixit, Problema de Mundi æternitate esse Dialecticum. Insuper Aristoteles in primo Topicorum, cap. 9. similiter dixit Problema hoc, ob eius difficultatem esse Dialecticum, idque ab Aristotele enunciatum puto, ex opinione Platonis; consueuit enim Aristoteles in afferendis exemplis, loqui populariter, & ex aliorum sententia. Puto itaque Aristotelem hanc veritatem nouisse, & ob id asseruisse Problema de Mundi æternitate esse Dialecticum. Quòd si in primo de Cœlo Platoni tribuit, quòd asseruerit Mundum genitum, non interiturum, putandum est id fecisse, quia verba in Timæo prolata, primo intuitu id denotare videntur: vt verò pertinet ad ostensionem, qua Plato vtitur ad ostendendum Mundum genitum, constat eam solùm habere vim pro ostendendo Mundum pendere ex opifice, constare ex principijs, nec verè esse, sed fieri; non autem quòd in aliquo temporis principio cœperit esse, nam sensile, artinere ad opinionem, opponi intelligibili, & verè enti, semper fieri & nunquam esse, & alia huiusmodi, quæ Plato de Mundo profert, nil aliud indicant, nisi id, quod dixi. Tertia assertio erat, quòd Plato potiùs ad æternitatem, quàm ad oppositum inclinare videtur, quod patet ex æternitate animæ, Materiæ, exemplaris, & rationis, ob quam Mundus ex Deo prodijt, nempè quia bonus. His tamen principijs non adeò firmam adhibuit fidem, vt putauerit cogere, & non posse secus se habere. Ex his colligo, longè à vero eos recedere, qui vt de cæteris, ita hac de re Aristotelem cum Platone conciliare nituntur. Modus philosophandi, principia, & instituta eorum sunt varia; ideò sententiæ quoque magna ex parte sunt variæ. Aristoteles constanter censuit Mundum omni ex parte æternum. Plato sequens suum philosophandi genus, se ancipitem patefecit. At diluenda remanet ea instantia, quam in primo de Cœlo, contex. 105. affert Aristoteles aduersus eos, qui cum Plat. tueri nitunrur æternitatem Mundi, nam ait Aristoteles, Platonem materiæ Mundi opposita tribuere exposcentia distincta tempora, vt quòd primò sit ordinis, & constantiæ expers; mox ordinata, & constans. Respondeo Platonem patefacere voluisse, quæ competant Mundo ex conditione materiæ, & quæ munere Opificis, & ea inordinatio, & fluxio tributa materiæ intelligi debet per priuationem, & negationem, non modo contrario, & ita distinctionem temporum non exposcit.

Cōfirmatio. *Galenus.* *Ostēsio Platonis.* *Tertia conclusio.*

Diluuntur rationes aduersa, & primò prima. *Cap. XXII.*

Genitum et mortale reciprocãtur.

PPARVIT ex opinione Aristotelis, Mundum omni ex parte esse æternũ; nam genitum, & mortale, ingenitum, & immortale inte se reciprocantur; & iure profectò; Si enim aliquid est genitum, necessariò antequam gigneretur potuit gigni, & potuit esse; potentia ad esse, nititur materia, vt fundamento, quæ eadem est principium oppositorum, vt patet ex 9. Metaphysicæ 17. quare omne genitum potest non esse, & quod potest non esse mortale est. Confirmatur: Quoniam omne genitum includit materiam, est præditum contrario, est alterabile, subijcitur tempori, & est præditum potestate ad esse, & non esse; omne autem tale est mortale, & necessariò interit, cum nil ex euentu intereat, sed omne mortale necessariò pereat, vt dicitur in calce 10. Metaphysicæ; omne itaque genitum est mortale, & omne mortale est genitum, quia ortus, & interitus in eodem versantur, & ex eisdem principijs prodeunt: Quod ostenditur ab Aristotele in primo de Cœlo, quia omnis potestas ad esse, vel non esse est terminata per maximum quod potest: at si aliquid posset esse infinito tempore, & etiam non esse, si ad actum redigeretur, quia id non potest fieri pro distincto tempore, simul tempore esset, & non esset, quod aduersatur primo principio, quod est, de nullo simul est vera affirmatio, & negatio. Et confirmatur, quia prædirum potestate ad semper esse, & non esse, oportet vt semper sit; quod enim non est, non est præditum potestate, vt ait Simplicius, quare si ponamus quod non sit, simul erit, & non erit. Vt genitum, & mortale inuicem reciprocantur, ita ingenitum, & immortale. & ratio est: quia ambo carent contrario, materia potestate ad esse, & non esse: non subijciuntur tempori, nec alterationi, ex quo elicitur Mundum, vel omni ex parte esse æternum, vel ex neutra: quod comprobatur efficaci illa ratione, qua vtitur Aristoteles in calce primi de Cœlo, quia quando duæ distinctiones veræ sunt de omni, quod est, & membrum vnum vnius distinctionis reciprocatur cum membro vno alterius, etiam membrum reliquum necessario reciprocatur cum reliquo; at genitum reciprocatur cum mortali, vt patuit, igitur ingenitum reciprocabitur cum incorruptibili. Sed quia cum Aristotele est ostensum, Mundum esse æternum; superest modò, vt diluamus aduersas rationes. Quarum prima eliciebatur ex 79. cont. octaui Physic. & ita formabatur: Nullum corpus finitum est præditum virtute infinita; Mundus, siue Cœlum, est corpus finitum; igitur non infinita, sed finita virtute est præditum; omne autem præditum virtute finita mortale est, quare &c. Pro diluenda hac difficultate Simplicius, Auer. D. Thom. & alij plurimi, non parùm laborarunt, & Auerroes non semel, sed sæpe conatus est eam soluere veluti in 8. Physic. in lib. de substantia Orbis, in 12. Metaphy. & in disputationibus contra Algaz. sed prætermissis aliorum solutionibus, eam solam afferam, quam approbandam puto; Dico igitur: institutum Aristotelis in calce octaui Physic. esse, patefacere motores Cœli non esse virtutes materiatas, extensas, & diuisibiles, sed à materia secretas; ideò ostendit, nullam virtutem materiatam posse mouere semper: at statim quòd motores Cœli statuuntur separati, valent mouere semper, quia mouendo, non mouentur, & ob id non laborant, nec debilitantur. Inspecto instituto Aristotelis, facile est ex eo elicere solutionem propositæ difficultatis; dicebatur Mundus est corpus mole finitum, concedo; addebatur, nullum corpus finitum esse præditum virtute infinita. Respondeo loquendo de Mundo, qui consurgit ex ordine distinctarum partium, quarum vna seruat alteram, eius partes sunt inspiciendæ; si consideramus contenta sub orbe lunæ, ea sunt mole finita, prædita similiter virtute finita; ideò nequeunt numero seruari æterna, at seruantur successione indiuiduorum munere Cœli; si loquimur de Cœlo, id est corpus simplex, non conflatum ex materia, & forma, sed ex mo-

Ingenitum, & immortale reciprocantur.

Regula.

Ratio prima.

Institutum Arist. i calce 8. Phys.

ex motore separato, & mobili, quod mobile est materia, non generationis, sed motus; & vt materia generationis est æterna; ita & longe magis materia æterna motus, erit æter na. Et dum instatur, quia est corpus finitum: concedo. Igitur est præditum virtute finita. Respondeo, in eo non reperiri virtutem illam, de qua in 8. Phys. loquebatur Aristoteles, quæ est forma materiata, ex qua pendeat motus; sed virtus mouens est separata, virtus autem ad formam pertinet; in Cęlo mobili nulla includitur forma, & ideo non valemus inferre in eo esse virtutem finitam; & confirmatur per id, quod dixi, quia si materia mortalium est æterna, vt ostenditur in primo Physic. 82. longè magis æterna erit Materia Cœli, quæ est materia motus, non subiecta ortui, & interitui; Sententia itaque illa, Virtus corporis finiti est finita, vera est de composito, cuius virtus ad formam pertinet, quæ nec semper seruari, nec semper operari, nec semper agentibus resistere valet; & in hac significatione vera est sententia Auerrois in cap. de substantia Orbis, quòd nulla virtus in materia, & finito corpore potest esse æterna, siue sit agens, siue sit patiens. At *Instantia.* instabit aliquis, quia dicimus Cœlo competere virtutem ad esse semper, quare videtur Cœlo virtus competere. Respondeo, virtutem vsurpari dupliciter, vel propriè, & hæc *Solutio.* pertinet ad formam, de qua loquitur Aristoteles in 8. Physic. 78. & 79. vel latè pro essentia rei, cui nec contrarium competit, nec principium corruptionis; in qua significatione dicere valemus, primæ materiæ, & Cœlo competere potentiam, vt semper sint, de hac potentia loquens Auerroes in calce cap. de substantia Orbis, dixit Cœlo sat esse priuationem causarum interitus, pro sui conseruatione. Quod si asseruit Cœlum egere virtute conseruante, per id solum denotauit, quod pendet ex alio, & seruatur per motum; non quòd sit præditum interno principio interitus, sic itaque Cœlo competit, & non competit virtus, & potentia ad esse, & ob id rectè dixit Auerroes, Cœlo non competere potentiam ad esse, nec finitam, nec infinitam, nam considerauit virtutem pro forma, quę in materia sit, & ex materia pendeat, de qua loquebatur Aristoteles in 8. Phys. 78. & 79. Patet insuper, leuiter D. Tho. in primo de Cœlo in exp. 20. contex. aduersus Auerroem *D. Thomas.* hæc verba proferre; Manifestè Auerroes aduersatur Aristoteli, qui in æternis ponit virtutem, vt semper sint, deceptus autem fuit Auerroes: quia existimauit virtutem essendi pertinere solum ad potentiam patiendi, cum magis pertineat ad potentiam formæ, quia vnumquodque est per suam formam, & tam diu res est, quam diu forma habet vim, vt sit, ideò huiusmodi virtus etiam in substantijs separatis reperitur, hæc D. Tho. At errat: *Euersio.* quia Auerroes loquitur de potentia, per quam res potest esse, & non esse, hæc ducit ortum ex prima materia: D. Thomas accipit potestatem ad esse latius, de qua etiam dicimus, quòd omne quod est, potest esse, alioquin non esset. Insuper non censuit Auerroes virtutem essendi solùm pertinere ad potentiam patiendi, nam hanc quoque nouit competere formę, vt est apta resistere suo contrario, hinc forma extensior dicitur diuturnior; sed optimè Auerroes cum Aristotele nouit potentiam contradictionis ortum ducere ex materia, & solùm competere rebus ex materia pendentibus. At adhuc dubitatio non *Instantia.* videtur exactè soluta: quia dicentes Mundum esse æternum, ei tribuimus potestatem definitam ad esse semper, & indicamus virtutem, & potentiam quandam; in magnitudine autem finita non reperitur virtus ad semper esse; nam in exigua Mundi portione reperitur virtus, vt sit non pro Infinito, sed pro aliquo tempore, in maiori portione, vt sit pro longiori tempore, quare in magnitudine Mundi finita, solùm reperietur virtus, vt sit, & seruetur tempore finito. Responsio patet ex dictis: nam Mundus est æternus per Cœ- *Solutio.* lum; Cęlum non est compositum, sed simplex corpus, cui nil est contrarium; ideò non est aptum interire, nec gigni, & est expers potentiæ contradictionis, dicitur autem definitum ad esse, & habere potentiam, vt semper sit, sumendo potentiam pro conditione, & virtute eius, & negatione principiorum interitus; & ea regula vera est de composito mortali, cuius formæ contrarium competit: simplici autem materiæ & corpori, vt non contrarium ita non valet competere interitus.

Diluuntur aliæ Rationes. Cap. XXIII.

Secunda instantia diluitur. NSTABATVR secundo loco, dicendo, competere Mundo Materiam, & contrarium, & ob id competere ortum, & interitum. Quòd competat Materia, patet: quia dicitur constare ex vniuersa materia. Quòd etiam competat contrarium, patet: quia ordini inordinatio opponitur, & motus non est sine contrario. Respondens dico, Mundum seruari æternum per Cœlum, cui nec materia competit, quæ sit origo interitus, nec competit contrarium, quod sit satis pro interitu. At dicebatur, ei competere lationem, igitur & contrarium. Respondeo, competere Cœlo circumlationem, pro qua sat est oppositio partium per diametrum: at hæc oppositio ad locum pertinens, non est ea, quæ requiritur pro ortu, & interitu. Addebatur, ei competere ordinem, cui aduersatur, tanquam priuatio, inordinatum. Respondeo, ordinem esse naturam rerum, & dum aliquid est natura alicuius, non potest illud deserere, & oppositum recipere; quousque itaque seruabitur Cœlum, seruabitur ordo Cœlorum, & elementorum: quia rerum natura est; Ac insuper quia ordo Cœlorum non est in materia mortali, & variabili, & pendet ab *Ratio tertia.* ordine originali Diuinæ mentis, à quo seruatur. At tertia ratio magis vrgebat, dicebatur enim omne compositum esse nouum, & ob id genitum, & mortale, *Gandau.* Gand. 14. Meth. q. 14. duas affert solutiones: Vnam, Omne compositum est nouum vel in substantia, vel in accidentibus: Cœlum est nouum ob accidentia, nempè ob motum, & lumen, & oppositiones varias: humana mens ex agente, & possibili conflata est noua per attinentia ad officium intelligendi. *Euersio.* Hæc solutio vera non est: nam si compositum, quia compositum, dicitur nouum; vt est compositum, ita erit nouum; si itaque est compositum secundum substantiam, etiam secundum eandem erit nouum: Mundus autem secundum substantiam compositus est: hoc confirmatur per verba Auerrois 12. Metaphysicæ 39. dicentis, omne compositum est nouum, nisi dicatur quædam componi ex se. Confirmatur: quia sententia absolutè prolata debet intelligi per se, vt dicitur in primo Physic. 74. quare, cum compositum absolutè dicatur nouum, id debet intelligi per se, vt compositum. At fortè sumpsit Gand. eam solut. ex Auerr. disput. 3. solut. 18. dub. dicente, omnis compositio noua, quatenus accidens est, & omne accidens apud eos est nouum &c. verùm hoc ad rem non facit: quoniam Auerroes per hæc verba denotauit compositionem esse aliquid posterius, & accidere his, quæ componuntur, vt dicimus accidere igni esse elementum: Nam ignis absolutè est prior se ipso, vt elementum est. Soluit secundo loco Gandauensis, ex sententia aliorum inquiens; Nonnulli aiunt, omne compositum esse nouum, intelligendo id compositum, quod ex principijs transmutationis constat, & hoc consonum est causæ, eo in loco ab Auerroe traditæ; At hoc non est satis: tum quia Auerroes hoc profert in 12. Metaphysicæ, loquens de Diuina Trinitate, quam nemo ponit ex principijs transmutabilibus conflatam: tum insuper, quia adhuc remanet sententia in 3. disput. & solut. 19. dubij prolata, quo loci asseritur, *Zimara.* compositum non esse æternum, ex quo constat decipi Zim. Theor. 41. in quo hanc sequitur, & approbat explicationem, inquit enim: dum dicimus omne compositum esse nouum; si nomine noui intelligimus non primum, sed pendens, nulla est dubitatio; Si intelligimus generabile, & corruptibile, vt dicitur disput. 3. tunc ea sententia limitanda, & contrahenda est ad compositionem ex potentia passiua, quæ contradictionis est. *Opinio quorundam.* Nonnulli recentiorum elucidantium, reiecta hac Zim. limitatione, ex propria sententia aiunt, id debere intelligi de composito ex varijs substantijs, quod est per se vnum; vel ex forma dante esse, & subiecto recipiente: ob primam conditionem compositum spiritale ex perfectione, & perfectibili, hoc est, ex Intelligentia, & intelligibili, potest esse æternum: ob secundam conditionem, compositum ex Intelligentia, & orbe, potest esse æternum, similiter Mundus. *Euersio.* Hæc opinio varia includit errata, primò non re-

ctè sup-

ctè supponit compositionem ex Intelligentia,& Intelligibili esse ex aliquo spiritali, contradistincto ab eo, quod reale dicitur; non autem ex substantijs: nam Intelligentia vel intelligis superiores per essentiam earum, vel per suam; si per essentiam earum, ea erit compositio ex duabus substantijs; si per sui essentiam, ea non est compositio, nisi secundum modum, & formam repræsentandi. Quòd autem Intelligentia intelligat per notiones spiritales, siue species impressas, ea est sententia Theologorum, non Peripateticorum. Insuper errant, qui hoc dicunt, quia reijcientes primò opinionem Zim. aiunt, Auerroem sua enunciatione remouere à prima forma omnem compositionem; at ipsi mox eam ita exponunt, vt per illam enunciationem ita expositam non remoueatur à prima forma omnis compositio, quia adhuc poterit esse composita illis compositionibus, quas suis limitationibus excludunt. Demùm ea opinio in idem venit cum ea Zimaræ, ab illis damnata. Nam quia compositum per se vnum, constitutum per formam dantem esse, est compositum ex potentia passiua transmutabili; ideò est nouum, immo est ea deterior, quoniam per eam Zimaræ assignamus causam primam, ob quam compositum est nouum, & mortale; id enim euenit, quoniam includit potentiam passiuam; non quia sit per se vnum per formam dantem esse, quod patet: quia si daretur per se vnum per formam formantem, & non constaret ex potentia passiua, non esset nouum, & mortale, vt patet exemplo opinionis, putantium Intelligentias formare Cœlum, nec non exemplo opinionis Simplicij, & Alexandri Aphrod. putantium Cœlum esse compositum ex Anima, & Orbe. Cæterorum itaque opinionibus prætermissis, puto minus rectè cæteros sentire, quia confundunt ea, quæ non sunt confundenda, & in idem redigunt sententias varias. Nam Auerroes 12. Metaphy. disputans aduersus diuinam Trinitatem, ab eo non rectè perceptam, ait, omne compositum est nouum, & eo loci denotauit non primum, sed ex causa pendens, quod primo principio aduersatur, & quod hoc denotauerit, patet, considerando rationem, quam eo loci affert, inquiens: nisi dicant quędam componi ex se; & Gandauensis aliquando verba illa ita expósuit, vt etiam Suessanus in 12. Metaphysicæ, quamuis in 3. disput. contra Algaz. in fol. 19. dubij aliter sentiat. Dum autem Auerroes in 3. disput. in fol. 19. dubij similem sententiam profert, non loquitur de Deo, sed de Intelligentijs, inquiens: omne ex causa pendens, est possibile, & addit hoc non esse verum vniuersè, sed de pendente ex causa, & de composito, quod ait non esse æternum, quia compositum vnum includit materiam, quæ est initium potentiæ, & interitus; loquitur itaque ibi Auerroes de composito includente materiam primam, ob quam est possibile. Soluens itaque rationem, dum dicitur omne compositum est nouum, dico, si proferatur in prima significatione, denotatur dependens, quod verum est de Mundo: si in secunda, dico, Mundum non esse compositum vnum ex materia, & forma, sed vnum subordinatum, cuius æternitas proximè pendet ex Cœlo, quod est corpus simplex, primam materiam non includens; ideò seruatur vnum numero æternum: cætera solum sunt æterna successione. At inquit Plato, omne ligatum est solubile; Dicamus id esse verum, nisi ligamentum fuerit insolubile, quale est Deus, nam Dei virtute, vt ait Auerroes, ligatur Mundus, non corporeis ligamentis. Insuper id verum est, nisi ligamentum fuerit propria natura rerum, quali ligamento corpora physica iuncta sunt. Ratio autem Auerrois aduersus diuinam Trinitatem non habet vim, tum quia cum ea Diuinitate seruatur vnitas, & simplicitas, tum quia ex se prodit, & est vnius essentiæ communicatio. Rationes, & signa à Theophrasto excogitata, facilè diluuntur. Dicebatur primò, iam Montes, & Valles æquatæ fuissent. Respondeo, id contigisset, nisi adessent causæ efficientes eam inæqualitatem, & conseruantes: At radij Solis in terram, & aquam agentes, sunt causæ conseruantes, præter alia nonnulla ad id conducentia. Dicebatur secundò, aquam, & terram sensim consumi. Id inficiari debemus, nam vt partes quædam pereunt, ita aliæ reficiuntur; & inde oritur, quòd modo vna, modò altera terræ pars mergitur, & inundatur aquis, vt in primo Meteororum docet Aristoteles. Insuper si consumerentur, deberet

Opinio propria.

Plato.

Auer. perperã disputat aduersus Trinitatem.

Signa a Theophrasto relata.

seruata proportione consumi terra, & aqua, ac ob id non appareret Terra aridior. Addebatur tertiò, partes Mundi perire, dico id esse verum, non de Cœlo cuncta seruante, sed de elementis, quorum partes cum intereant sunt principium generationis aliarum; ideò pereunt secundum partes, seruatur totum successione partium. Quartò dicebatur, scientias, & artes prædictas esse principio, & primis inuentoribus: Hoc, quod assumitur, falsum iudicatur ab Aristotele, vt patet ex primo Meteororum, & primo de Cœlo; ideò non primi artium, & scientiarum referuntur inuentores, sed restauratores; infinities enim perierunt, & innouatæ sunt artes, & scientiæ. Addebatur quintum signum, quoniam cunctorum facultates minui, & in deterius labi videntur. Oppositum enunciatur ab Aristotele: Natura enim semper & vbique est eadem; Cœli virtus, cætera seruans, consimilis est, & nulla vnquam in Cœlo apparuit varietas; accidit tamen, quòd cum homines dum senescunt, quia ipsi debilitantur, & in deterius labuntur, putant cunctis id ipsum competere, solùm adest aliqua varietas, & mutatio in hominibus viuentibus secundum rationem, modò in deterius, modò in melius. Addebantur rationes Lucretij, quæ leuissimæ sunt, ac de principali earum, ex obseruationibus, inundationibus, & combustionibus desumpta, dico, ex sententia Aristotelis non dari inundationem vniuersalem, nec secundum naturam dari posse, nisi sola diuina facultate; dantur tamen inundationes particulares, vt dicitur in primo Meteororum; & nulla est terræ pars, quæ aliquando vel igne combusta, vel aquis inundata non fuerit; & propterea ea, quæ obseruatione diuturna seruata fuerant, periere; & noua ob negligentiam non fuere seruata: Bella quoque memorias euerterunt. Hinc Plato in Timæo Græcos vt negligentes damnans, inquit, eos semper esse pueros, nec memoriam seruare vetustissimarum rerum, vt Barbarorum nonnulli. Nec permutationes, quæ in partibus terræ apparent, tales sunt, vt indicent Mundum interiturum; cum partes illæ, imo tota terra, sit ferè insensilis Mundi portio. Ratio sumpta ex Aristot. in lib. de Motu Animalium, per principia eiusdem facilè diluitur: Nam Deus est principium immobile, ex eius immobilitate pendet immobilitas Centri, & polorum, per quos immobiles seruatur Mundus immobilis. Hinc Aristoteles in libro de Motu Animalium, authoritate Homeri ostendit Deum immobilem, & in octauo Physic. 52. ait: manente principio, necessariò manere omne, quod continuatur cum eo; nam ex immobili principio pendet Cœlum, & vniuersa natura; & nil datur in Vniuerso, quod quærat destructionem quietis Terræ, sed omnia conspirant vnà cum natura Terræ ad eius conseruationem. Ratio ab Henrico excogitata, quemadmodum nixa fundamentis Theologorum, magni est roboris; ita per principia Aristotelis, nullam affert difficultatem, & ratio est: quia & creatio, & in nihilum deductio, & potestas Dei immensa, & potentia absoluta, distincta ab ea, quæ per mediam naturam operatur, à principijs Peripateticorum longè distant, vt etiam modus operandi extrinsecùs contingenter. Addebatur ratio: quia Mundus dicitur à Deo factus; igitur habet primum, & principium. Aristoteles assumptum minimè iudicat verum: Mundo enim competit causa efficiens conseruans; non autem ex non esse deducens ad esse. Plato concedit assumptum, de consequentia; & consequente est dubius. Nec desunt, qui, concesso assumpto, negent consecutionem, vt Zimara, & alij, qui cum Aristotele concedunt Mundo causam efficientem, qua de re seorsum disserui. nam dissident inter se viri grauissimi an Mundus valuerit ab æterno esse creatus. Henricus de Gandauo quol. 1. q. 7. putat nullam creaturam potuisse ab æterno creari, quia creatum esse necessariò primum includit, quod infinito aduersatur; & huius sententiæ videtur fuisse Philoponus in disput. contra Proclum. Ex aduerso, D. Tho. in prima parte, q. 46. Art. 2. putat, creationem æternam nec naturæ æternæ, nec mortali repugnare, cuius sententiæ etiam est Gregorius Arim. 2. Sent. distinct. 1. necnon Auic. Algazel, Proclus, Plotinus, & Simplicius, excipit tamen D. Tho. in calce eius secundi Art. hominem, ne prodeat infinitus numerus animarum. Inter hos mediat Durandus, secundo Sent. dist. prima, putans æternitatem non repugnare

Cur iudicamus cuncta minui & labi in deterius.

Rationes Lucretij.

Diluitur ratio Arist.

Ratio Henrici.

An Mũdus valuerit ab æterno esse creatus.

gnare

gnare substantijs æternis, vt Cęlo, & Intelligentijs, sed solis mortalibus, quæ nequeunt eadem numero seruari. Mediat quartò etiam Scotus in secundo Sent. dist. 1. q. 3. quatenus ait vtramque partem posse probabiliter defendi: de quarum opinionum concilio, alibi latiùs verba feci. Ratio D. Thom. sumpta ex numero animarum non cogit; quia ex sententia Philosophorum putantium humanam Mentem æternam, vel ea est numero vna, vt Themistius, & Auerroes existimarunt, & multi Academicorum; vel est numero definita, vt putarunt alij Academicorum. Addebatur alia ratio: quia si Mundus esset æternus, quæuis intelligentia esset immensæ virtutis; consequentia dupliciter deducebatur: at nulla deductio cogit, non prima sumpta ex cognitione infiniti, quia Infinitum vt infinitum, est ignotum, solum cognosci potest vt vnum aliquid & consimile; at vt Infinitum cognoscendo numerum eius, & comprehendendo illud, nulla potentia potest cognosci; quia pugnantia includit, innumerabile enim esset numerabile, & interminatum terminatum, ac compræhensum. His accedit, quòd ex sententia Aristotelis Intelligentiæ solùm cognoscant inferiora eminenter, non vt formaliter distincta: similiter altera deductio leuis est, nam ex eo, quod intelligentia moueat semper, non elicitur quod sit robore immensa; sed quod sit seiuncta à corpore; ex eo enim solo, quod à corpore non pendet, elicitur vt non laboret, & ob id valeat semper mouere. Dicebatur insuper, nil inordinatum esse secundum naturam, & infiniti ad infinitum non esse ordinem. Respondeo, rationem hanc potiùs aduersari oppositæ sententiæ, nempè quòd definito tempore Mundus ex Deo prodierit, quàm propositæ; ita enim primo infinito tempore non mouisset, mox mouisset, vt Aristoteles obijciebat Anaxagoræ; at dicendo quod semper consimiliter se habuerit, hoc verè est Naturæ immobilis principio consentaneum. Inter Mundum autem, & Deum, vt inter infinitum mora, & infinitum, non est ordo; sed vt inter principium, & pendens ex eo, siue vt inter causam, & pendens ex causa. Instantiæ, quæ afferuntur aduersus æternitatem motus, in consideratione ęterni motus solutæ sunt.

Rō D. Tho.

Solutio alterius diffic.

An ex sententia Aristotelis Problema de Mundi æternitate debeat iudicari Dialecticum & pro omni parte probabile?
Cap. XXIIII.

RESOLVTIS instantijs aduersus æternitatem Mundi, hoc superest considerandum, num Problema de æternitate Mundi debeat ex opinione Aristotelis iudicari Problema Dialecticū? Galenus (referente Auer. in primo de Cœlo 22.) existimauit Problema id esse Dialecticum, & pro omni parte probabile, idque asseruit in libris de Demonstratione, qui ad manus nostras non peruenerunt. Eiusdem sententiæ fuit Rabbi Mosseus Aegyptius lib. 2. cap. 16. & 17. Id ipsum putauit D. Tho. in prima dist. secundi Sent. quo loci refert rationes Rabbi Mosei, latiusque id affirmat in prima parte Summæ q. 46. Art. 1. & præter cætera hæc profert, Rationes Aristotelis pro Mundi æternitate, non absolutè eam ostendunt, sed solùm in parte, nempè aduersus veteres putantes Mundum gigni modis quibusdam re vera absurdis; & id confirmat tribus rationibus; primò, quia Aristoteles, semper Primò, refert opiniones veterum, vt Empedoclis, Platon. Anaxagoræ, indicans se aduersus eos differere. Secundò, quia affert testimonia veterum quod non est officium demonstrantis, sed suadentis. Tertiò, quia Aristoteles conspicuè id affirmat in primo Topic. cap. 9. inquiens: sunt autem Problemata, de quibus rationes non habemus, cum sint sublimia, de quibus difficile arbitramur esse, tradere, propter quid: vt An Mundus sit æternus, vel ne. Insuper id confirmatur: quia dum aliquid per principia necessaria ostendimus, nullam adhibemus excusationem: ostensioni enim

Galenus.

Rabbi Mosseus.

Rationes D. Tho.

ni enim cogimur adhibere fidem; At Aristoteles in libris de Cœlo verba facturus de attinentibus ad illud, se excusat, ne temerè id efficere videatur, & in primo de Cœlo 16. inquit: ex omnibus vtique his aliquis syllogizans credit quod est aliquid præter corpora quæ hic &c. inquit, credit, fides autem est sine ostensione necessaria: putandum itaque est, Aristotelem non certum, sed ancipitem fuisse, & probabiliter in eam partem inclinasse, & præsertim, quia vt ipsemet affirmat, in secundo de Cœlo 34. & 60. de sublimibus non est expetenda certitudo. Similiter Plato cum constanter putauerit Mundum ex Deo pendere; de tempore, quo ex eo manauerit, sæpè se patefecit ancipitem. Ex aduerso tamen alij constanter asserunt, ostensumque affirmant, Mundum æternum, vt Plotinus, Proclus, Simplicius, Auerroes, & alij, & proculdubio ex sententia Aristotelis secus dicendum non est; quod ostendo; Nam si Problema de Mundi & motus æternitate esset pro omni parte probabile, & non ostensum pro vna parte; Metaphysica non esset scientia, & pars inspectricis Philosophiæ, quod est absurdum. Consequutio deducitur per Aristotelem in sexto Metaphysicæ, contex. 3. dicentem, nisi darentur substantiæ separatæ, Naturalis esset prima Philosophia, quia non daretur Metaphysica; substantiæ autem separatæ ostenduntur per æternitatem motus, ex quo elicitur hæc ratio: talis iudicanda est disciplina, quale est medium, ex quo pendet; at Metaphysica pendet ex æternitate motus, præsupponente Mundum æternum; igitur si id esset Dialecticum, & non pro vna parte ostensum, Metaphysica necessitate careret, & non esset scientia. Confirmatur: quia Aristoteles in 12. Metaphysicæ 43. æternitatem motus absolutè ait ostensam in Physicis, non autem Dialecticè approbatam. Præterea quòd dentur motores Cœli à corpore soluti, non iudicatur Problema Dialecticum, sed necessarium & ostensum; quare æternitas quoque motus, qua ducimur in eorum inuentionem, talis est iudicanda; conclusio enim non valet esse certior principijs, ex quibus colligitur, vt asseritur in primo Poster. Insuper principia, quibus Aristoteles vtitur pro æternitate Mundi & motus patefacienda, apud Peripateticos necessaria iudicantur, non probabilia tantùm; quare & æternitas ex eis collecta: assumptum patet, quia principia sunt. Definitio motus; ex nihilo nil fieri; Deum esse actum purùm; sui essentia actionem; ab æterno immobili nil noui produci posse; in æternis, esse, & posse, non distingui; & similia, quę apud Aristotelem firma & necessaria iudicantur. Confirmantur hæc omnia: quia Mundus non valuit habuisse principium nisi per creationem, quam Aristoteles non concessit; generatio enim Mundum, motum & corpora generantia præsupponit. Hinc ait Aristoteles 9. Metaphysicæ 17. non esse timendum, Cœlum quiescere, de quo timendum profectò esset, si æternitas Mundi & motus esset dubia. Colligo itaque Aristotelem putasse absolutè se ostendisse Mundum & motum æternum, & non modum reiecisse solum, quo veteres dixere genitum, sed absolutè ortum eius. Aduersæ rationes facilè diluuntur. Dicebatur primò, Aristotelem primò referre sententias veterum. Dico illum fuisse morem eius, dum exactè de re aliqua erat verba facturus, & ob id ea ratio reflectitur in aduersarios. Addebatur secundò, Aristotelem vti testimonio veterum, & rationibus Dialecticis. Respondeo vti rationibus & Dialecticis & necessarijs, vt comprobaret id quod dixit in primo de Cœlo 22. nempè rationem respondentem his, quæ apparent, & hęc consentanea esse rationi, ex qua consensione consurgit exacta certitudo: vtitur rationibus Dialecticis ad excitandum; ostensiuis verò pro scientia parienda; insuper vt patefaciat veritati omnia esse consona; & demùm quia vt legitur in secundo Metaphysicæ multi magis credunt rationibus Dialecticis, quàm necessarijs. Afferebatur tertiò, auctoritas ex primo Topic. de qua cum varia dicantur ab alijs, ego cuncta silentio præteriens, dico, auctoritatem illam nullius esse roboris; Primò, quia non in loco proprio prolata est, in loco enim proprio, vt in octauo Physic. & in primo de Cœlo, ait id esse necessarium; Secundò, quia id est exemplum, mos autem fuit Aristotelis in afferendis exemplis, loqui ex sententia aliorum, ita id protulit ex sententia Academicorum. Tertiò Problema illud

Plato. — *Sententia verior.* — *Ratio.* — *Cõfirmatio.* — *Conclusio.* — *Diluuntur rationes aduersæ.* — *Sentẽtia ex 1. Topic.*

ma illud ob difficultatem erat Dialecticum apud veteres, qui difficultatem superare non valuerunt, & ob id varia dixerunt, non autem apud Aristotelem, qui profitetur se superasse difficultatem, & ostensiones ex principijs necessarijs formasse. Addebatur, Aristotelem se excusare, sæpe de attinentibus ad Cœlum se dubium patefacere; & vti nomine Fidei. Hæc leuissima sunt; Primò, quia Aristoteles non se excusat, dum vel de Mundi, vel de motus æternitate loquitur, sed dum de nonnullis ad Cœlum & Stellas attinentibus. Secundò, id facit modestiæ gratia. Tertiò, quia de æternitate Mundi, motus, & temporis, nunquàm se dubium patefecit, sed professus est ostensiones formasse, ex quibus necessariò ea colligeretur; & quamuis vtatur nomine fidei, id parùm refert, Fides enim latè sumpta apud Philosophum etiam pro scientia vsurpatur, vt patet ex calce secundi de Anima.

Veritas supero lumine reuelata. Cap. XXV.

VONIAM Principium originis Mundi longè abest à nobis, & eius creatio superat naturæ vires, per cuius opera eleuantur Philosophi ad inuentionem causarum; ideò mirum non est, si Philosophi humana ducti ratione facile in hanc sententiam labuntur, quod Mundus omni ex parte sit æternus, re vera enim per naturam nec principio, nec fine valet esse præditus. At Dei lumine illustratus, constanter assero, Per immensam Dei potentiam, per voluntatem æternam, & per liberum Dei extrinsecùs operandi modum, in principio Deum creasse Cœlum, & Terram. Mundum esse factum in gratiam hominis. Homines daturos pœnas suorum scelerum, & præmia bonorum operum recepturos, cumque boni à paruis debeant secerni; hoc optimè fiet per Mundi interitum, qui tamen rectiùs absolutio, quàm euersio Mundi censeri debet. Et quoniam tunc Cœli suo motu vsum aliquem homini præbere non debent; ideò requiescent, quies autem eis inseruiet loco purgationis. Plantæ, & mixta, quia amplius homini prodesse non valebũt, redibunt in elementa, quæ elementa ob vsum, quem præbuerunt homini glorificabuntur; & inde consurget glorificatio mixtorum, quia in ea fuerunt resoluta. Loca varia, ob patrata in eis scelera, per Dei iustitiã purgari debent, id optimè fiet per ignem, ideò scriptum est Videbimus terram nouam, & cœlum nouum. Cœli non peribunt, sed sine motu in eorum finibus seruabuntur. Elementa purgata inuicem non amplius permutabuntur, cum ea vicissitudo non eis comperat sine motu Cœli. Resurgent homines non amplius interituri, & Mundus ita constitutus, quasi finem adeptus, in eo fine in infinitum requiescet, & seruabitur. Quod autem legitur in sacris literis, opera manuum tuarum sunt Cœli, ipsi peribunt: Insuper, & sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur; Præterea, Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt: Dicendum est, hæc esse vera de Cœlo ex parte motus, vel de eo, quod Cœlum apparet, qualis est aer, veluti etiam elementa transibunt, ratione impuritatis eorum, & præsentis constitutionis. Hæc fortè sub vmbra, & eminus inspexerunt Stoici, qui Mundum in ignem reuersurum affirmarunt, necnon illi, qui annum magnum excogitarunt, in cuius repetitione eadem numero redirent, quod in parte eueniet in hominum resurrectione. At de his satis.

Qua constãter de Mundo approbãda.

Cum

Cum Mundus sit æternus, quæ de causa non cuncta, quæ sunt in Mundo æterna sunt? nam partes suo toto respondere debent. Cap. XXVI.

APPARVIT ex Peripateticorum sententia, Mundum esse æternum; ex qua explicatione hæc perpulchra, & non leuis emergit dubitatio. Si Mundus est numero æternus, cur non singulæ eius partes æternæ sunt, sed quædam æternæ, aliæ oriuntur, & intereunt? & præsertim, quia partes suo toto respondere debent. Insuper ex principio ne dum æterno, verùm insuper quod est ipsamet æternitas, quomodo mortalia prodeunt? Ex fonte, quod est ipsum bonum, quomodo mala, qualia sunt mortalia, manant? Si Mundus optimè constructus, & formatus est, in bonumque ordinatus, cur non omnes eius partes optimæ sunt, quales inter corpora sunt Cœli? Et præsertim hæc ambiguitatem includunt ob principia Peripateticorum, putantium, Deum operari cum quadam necessitate naturæ, nam huiusmodi agens pro facultate operatur, & id omne agit, quod potest, & vt potest: at ex Deo valent nonnulla prodire æterna, quare & omnia; quia non est maior ratio de vno, quàm de alio: & confirmatur quia à consimili, & simplicissimo principio consimilia debent prodire. Præterea in Mundo, & attinentibus ad eius perfectionem, veluti in æternis omnibus, non differt esse à posse: valent ex Deo cuncta prodire æterna, & perfecta; quare cuncta ita prodire deberent. Insuper inquit Aristoteles in octauo Physic. contex. 56. & in secundo de Ortu, & Interitu 59. Quod melius est, semper arbitramur in natura esse, si possibile est; at melius est esse æternum, quàm mortale, corruptio enim inter mala numeratur, vt patet ex octauo Metaph. cap. 11. Præterea, ex secundo Physic. contex. 44. elicitur, quòd si Cœlum esset cœco casu productum, cuncta casu fierent; quare similiter si est necessarium, & æternum, cuncta ex eo pendentia deberent esse æterna. Quare cum Deus sit optimus, & nulla detineatur inuidia, cum ratio producendi sit ipsum bonum, cum agat pro viribus ex sententia Aristotelis, cum Mundus optimè se habere debeat, sit imago Dei, ordinatus à Deo, & in Deum, & Mors sit mala; cur non omnia Mundum constituentia sunt æterna? Hanc difficultatem mouit Aristoteles in 11. Metaphysicæ, cap. 2. inquiens, cum omnium vnum, & idem sit principium, cur quædam æterna, alia sunt mortalia? & cur principio existente æterno, non sunt æterna omnia, quæ constituuntur sub eo? Academici similiter hac de re frequenter dubitarunt: Manichęi fortè ob hanc difficultatem dixere duo esse prima principia rerum, Bonum scilicet, & Malum, vel Deum, & materiam, vt multi etiam Stoicorum affirmarunt: Inter hæc duo principia, æternam dixerunt versari pugnam, ex qua variæ prodirent victoriæ, modò pro vna, modò pro altera parte: ex imperio boni dixere prodire bona; ex imperio mali, mala; & quoniam interitus malus est; ex materia, & ex malo ortum ducit. Hæc sententia longè abest à vero, cum enim materia sit per se ens, est per se bona, & propterea ex bono pendere debet. Confirmatur: quia Principium absolutè primum, debet esse vnicum; & nisi materia ex Deo penderet, sed Deo aduersaretur, non adeò parata esset ad recipiendas formas, & munera Dei, non in bonum conspiraret, expetendo illud; non tàm arcto nodo cum forma necteretur; nec Diuinæ potestati libentissimè, & pro facultate subijceretur. Propterea rectè Auerroes in 3. disp. contra Algaz. in fol. 12. dubij, sententiam horum refert, & damnat. Similiter Simplicius in Epictetum, cap. 32. de qua etiam loquitur Philoponus in duodecima disp. contra Proclum, cap. 2. Ideò rectè Aristoteles vnà cum Platone, & Homero in 12. Metaphysicæ, vnicum statuit principium omnium, illudque ipsum bonum.

Cur nõ singula Mũdi partes numero sint æterna.

Arist.

Academici

Manichei.

Euersio.

Auer.

Resolutio

Resolutio Difficultatis. *Cap. XXVII.*

XISTIMARVNT Academici, & vnà cum eis Peripatetici, Mundum nequaquam à malo liberari posse, & iure optimo profectò: cũ enim Mundus sit vniuersa latitudo eorum, quæ sunt; in ea latitudine recessus à primo principio includi debet; recessus autem à bono, malum est; ideo enunciauit Plato in Theęteto, non posse mala è Mundo euelli; & Plotinus, En. prima, lib. octauo, cap. 6. Theodorum carpit, qui putauit posse Mundum liberari à malo. Nam est necesse in Mundo reperiri Mortalia; tum ratione Opificis, non enim Deus cunctorum esset opifex, nisi cuncti rerum gradus ex eo prodirent; tum ratione Mundi, alioquin non esset vniuersum, hoc est, cuncta in vnum versa: nec omni rerum varietate ornatus; tum ratione formæ eius, qui ordo est, vniuersus enim ordo in cunctis subordinatis rebus debet refulgere; tum ratione materiæ, est enim conditio Mundi, vt constet ex vniuersa materia, proxima autem eius materia sunt rerum species, & partes; tum demùm ratione conditionis rerum, non enim esset homo, qui non esset mortalis, nec leo, nisi esset rationis expers. His addendum, quòd per interitum, plura in dies partem recipiunt Diuini boni; & plura quotidie enarrant gloriam Dei. Insuper hæc varietas, varietatisque ordo, formosius reddunt vniuersum, & præsertim quia in rerum varietate, nil adeò vile reperitur; vt in primo de part. animalium, cap. 5. asseritur, in quo præclarum aliquid non refulgeat, ita rectè à Deo omnibus tribuitur esse, his quidem clarius, alijs vero obscurius, vt in primo de Cœlo, contex. 100. enunciatur, & in quarto de Gener. animalium, cap. 5. asseritur, Naturam per singula media transire ad extrema. Hinc rectè Proclus in lib. de Anima, & Dęmone dixit, vt Mundus perfectus foret, Animalia cuncta tàm ęterna quàm caduca in eo sunt genita; Quod latius expressit Plotinus En. 3. lib. primo de Prouidentia cap. 3. inquiens, Mundus, cum sit quid ex varijs compositum, singulis gradibus debuit esse præditus, non enim æqualia passim in rebus non æqualibus requirere decet; Hi sunt gradus, per quos valet animus ex infima conditione ad supremam eleuari. In vrbibus, & hominum Rebuspub. si omnes essent Principes, ipsimet non essent Principes, quia carerent subditis: si omnes essent domini, ipsi quoque non essent domini, quia carerent seruis; si Artes omnes etiam viles in eis non reperirentur, non rectè se haberent Vrbes, & postrema perfectione carerent. Insuper nisi rerum varietas adesset, non refulgeret ordo; Nisi darentur vitia, non refulgerent virtutes, & Iustitia earum præclarissima, quare si in Vrbibus, & familijs ea varietas est necessaria, longè magis est necesse, vt in Mundo omnes rerum gradus inueniantur, cum absolutè sit totum, & Vniuersum. Qui quærit, cur non omnes Mundi partes perinde ac Sol, & Stellæ sint perfectę & fulgeat non minus ineptè miratur, & quærit, quàm ille, qui ambigeret, cur non omnes hominis partes sint oculi? at si id esset, monstrum consurgeret ipsomet Argo derisibilius. Hinc rectè dicebat Plotinus lib. de Prouidentia, Pulchritudinem mixti non esse similem pulchritudini rei non mixtæ. Compositum enim exposcit congruentem proportionem partium componentium, & earum ordinem. Rationes aduersæ facile diluuntur. Dicebatur, si Mundus est æternus, cur singulę eius partes non sunt numero ęternæ? Respondeo, id euenire, quia Mundus est Mundus, hoc est, vniuersæ naturæ ordo, in quo variæ rerum conditiones in vnum conspirare debent, alioquin non esset vniuersum, & debet esse particeps cuiuslibet gradus æternitatis, numero scilicet, & successione, & ita partes vniuersæ, re vera toto, quod vniuersum est, recta ratione respondent. Addebatur, ex Principio æterno non nisi æterna, ex bono non nisi bona, ex necessario, operante cum quadam naturæ necessitate, non nisi necessaria prodire posse; Respondeo, cuncta quæ ex Deo pendent, quatenus ex eo pendent, eoq; participant, eatenus bona, necessaria, & æterna esse; at non omnia æquè primò, & proximè pendent,

Plato. *Plotinus.* *Proclus.* *Plotinus.* *Diluuntur rationes aduersæ.*

dent, ideo per congruentes gradus participant conditiones suas, & ob recessum à primo, labuntur in interitum, malum, & contingentiam, quę illis sunt mala, ea tamen, quatenus sunt, eatenus bona sunt, & ex parte communis generis eorum sunt æterna, & necessaria, & nisi sint necessaria absolutè, saltem sunt talia ex suppositione. Addebatur, A consimili penitùs, solùm consimilia prodire, & parem de omnibus ab eo manantibus debere esse rationem. Respondeo, rationem esse dissimilem, tum quia non æquè primò prodeunt, sed ordine aliquo, tum quia conditio rerum prodeuntium varia exposcit, vt dicitur in secundo de ortu, & interitu 59. tum demùm quia totam rem effectam considerare debemus, & eam referre ad causam: Huiusmodi est Mundus, & vniuersum corporeum, respondens vniuerso incorporeo, hoc est, optimum, formosissimum, & absolutissimum inter corpora, vt illud inter secreta à corpore. Nec melius est non dari mortalia, vt addebatur, quam ea dari, quia nisi darentur, neque Mundus esset vniuersum, neque Deus esset vniuersi opifex. Dicebatur postremo loco, pendentia ex casu, facta esse à casu, quare etiam prodeuntia ex necessario debere esse necessaria. Respondens, dico, Primò, non parem esse rationem: quia declinare, & labi in deterius, facile est; eleuari ad præstantius, est arduum, & nil valer aliquid efficere vltra proprium gradum dignitatis suæ. Addo secundò, omne pendens ex necessario, tanquam ex causa adæquata, & quatenus necessarium est, esse necessarium, at ob recessum, & cōnexionem cum alijs, posse euenire secus: hoc patefaciebat Plato in Timęo, inquiens: prodeuntia ex Deo sine secundis causis, æterna esse; at prodeuntia per medias causas secundas, subijci interitui; Intelligentiæ Deo proximæ, æternæ sunt, similiter & cœlum: at prodeuntia ex primo, per intermedium motum Cœli, vt medium, varietati est obnoxium, ita pendentia ex eo. Reformemus itaque nos cogitationes nostras, nec nitamur, nec audeamus inaniter Opificem vniuersi corrigere, & reformare: & commendemus Deum, à quo vniuersum ea perfectione donatum est, vt maioris non sit eius natura capax.

Non est melius non dari mortalia.

Plato.

An Mundus sit Anima præditus? Cap. XXVIII.

Q VONIAM vniuersum inter corpora dicebatur formosissimum, optimè constitutum, omnique ex parte perfectum; ideò de eo quæritur, an anima sit præditum, vitamque viuat, nec ne? Quòd anima, & ea quidem præclarissima debeat esse ornatum, primò elici potest ex eius præstantia, nil enim prope nos reperitur, quod insigne, & præclarum sit, cui nō competat anima, & iure profectò, nam præstantia compositi ex forma pendet, formæ autem infra animam collocatæ, viles, & nullius pretij iudicantur. Præterea, hoc elicitur ex varijs conditionibus, & affectionibus Mundi: Nam quod ex se mouetur, anima est præditum; ex se mouetur Mundus, vt satis patet. Insuper quod ex se figura, & partium ordine est ornatum, animatum est: competit Mundo sui natura, & conditione rotunda figura, & congruentissimus ordo partium; est itaq; anima præditus. Præterea, Mundus est corpus vnum dissimilium partium, ob quarum varietatem potest Mundus iudicari corpus organicum; quare forma eius debet iudicari anima, cum anima definiatur, quòd sit prima perfectio organici corporis. Insuper, cui ex se competunt differentiæ positionis, vt dicitur in secundo de Cœlo, ex se animatum iudicari debet: competunt Mundo, ex sui natura, non per solam relationem ad nos, differentiæ positionis, vt asseritur in quarto Physic. & secundo Cœli 13. est itaque Mundus præditus anima. Præterea, Mundus dicitur Animal magnum, vt patet cùm ex Plat. in Timęo, tùm ex Auerr. secundo Cœli 42. & 74. & vice versa, homo, & quoduis animal, dicitur Mundus paruus, vt patet ex octauo Physic. 17. hæc non rectè dicerentur, nisi Mundus, vt singula animalia, præditus esset anima. Præterea, variæ Mundi partes, viliores Mundo, sunt animatæ; quare longè magis Mundus, cum sit totum aliquod, & præstan-

An mūdus sit aĩa præditus.

Quod sit, ratio prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

præstantissimum. Insuper si partes animalium egent anima nectente, & connexionem seruante: qua anima recedente, membra dissoluuntur, vt dicitur in primo de Anima 90. longè magis Mundus, cum constet ex pluribus, magisque distantibus partibus, eget anima nectente, connexionemque earum seruante. Præterea, non adest in toto aliquo mutua consensio partium inter se, & earum cum toto, nisi vna communis anima in eo reperiatur: magna, & admirabilis in Mundo refulget partium consensio, & dissensio, ex qua ortum ducit Magia physica, per quam frequenter moto vno, mouentur alia, & vnum trahit, vel repellit à se aliud. Insuper vt in particularibus animalibus nonnulla inspicimus fieri secundum naturam totius, contra naturam partis, vt dum brachio caput tegimus, vulnusque excipimus, pro salute totius, & id fit munere animæ dirigentis; ita in vniuerso orbe multa eueniunt præter naturam partium, & secundum naturam totius, quod ex alio, quàm ex anima, proximè pat tes dirigente, non videtur posse fieri. Præterea idipsum elici, & confirmari potest, considerando opera ad Mundum pertinentia, quæ conspicuè vitam eius patefaciunt, & præsertim generationem animalium ex putri: non enim Mundus alijs posset vitam tradere, nisi viueret; at inspicimus frequenter plantas sine præcurrente semine, & animalia ex sola putri materia prodire; est itaque necesse Mundum communi quadam vita viuere. Insuper, lucidissimè id ostenditur, dum Mundus ad Deum refertur, cum enim Mundus proximè ex Deo pendeat, qui est fons vitæ; rationi consentaneum est, quòd viuat, & præsertim quia Mundus dicitur filius Dei, imago sensilis, insensilis Dei; non autem hoc ei competeret, si vitæ esset expers. Præterea cum Mundus proximè pendeat ex Deo, qui est ipsum vnum, vt ferret imaginem eius, non minus debet esse vnus, quàm sint animalia parua; non autem verè vnum viuens esset, nisi anima vna esset formatus. Ex varijs itaque rationibus, Mundum vna communi, & propria anima esse præditum elicere valemus: quod varij Philosophi celebres affirmarunt. Neque apparet esse dicendum, eam communem animam esse Deum, tum quia efficiens, non in idem venit cum forma operis, tum insuper quia Deus, qui absolutè est ipsum Vniuersum, non rectè videtur posse dici pars; & anima, quia anima, alterius est anima, non autem verè est aliquid absolutum, vt Mens, & Deus, tum demùm, quia vt dicitur in primo de Cœlo, Forma Mundi est Forma in materia, Deus ab omni materia est solutus, alioquin non posset mouere semper. His accedit, quòd anima infra Mentem ponitur, & proximè præest naturæ, quod Deo competere non potest, cuius proprium est absolutè cunctis præesse. Themistius in primo de Anima, cap. 24. hanc communem Mundi animam approbat, quam vnicam, & vniuersalem appellat, rationeque eam confirmat, quæ sumitur ex ortu animalium ex putri. Auerroes eam concedere videtur, cum in secundo de Cœlo 74. dicat, Mundum esse animal æternum, & retuli in præcedentibus. Simplicius in Procemio libri de Anima, luce clarius eam cōncedit, & præter cætera, hæc profert. Fortassis Aristoteles per ea, quæ de nostræ Mentis eminentia dixit, censet deducere nos ad cœlestium animam, eam enim quæ vniuersi est animam, ait vtique talem esse, qualis aliquandò est vocata Mens, neque enim est qualis vita sentiens, vel concupiscens, sed est pura, & intelligens ipsius vniuersi anima, tota per se totam, non mixta cum secundis istis vitis, quoniam non declinat in corpora, neque ipsa est corporum, sed corpora eius sunt in se ipsa manentis, ideò eius quoque latio orbicularis est, ob sui totius conuersionem in se totam, &c.

Ratio septima. *Octaua.* *Nona.* *Decima.* *Vndecima.* *Duodecima* *Deū non esse animam Mundi.* *Themistius* *Auerroes; Simplicius.*

Explicatio opinionis Academicorum de Mundi Anima, *Cap. XXIX.*

VETVSTISSIMA fuit, & à varijs Philosophis approbata sententia, Mundum communi quadam, & præstantissima anima esse præditum. Propterea Orpheus (referente Aristotele in primo de Anima 84.) cecinit, Animam in hominum corpora ingredi, dum spiritus trahunt, quod etiam Pythagoreorum nonnulli affirmarunt. Stoici similiter dixere, Mundo animam competere, hi tamen illam à Deo non secreuerunt, & præsertim Strato, & Chrysippus. Cicero in 2. lib. de natura Deorum, in persona Balbi Stoici, probat Mundum ratione vti, inquiens, Zeno sic præmebat: quod ratione vtitur, id melius est, quàm quod non vtitur; Mundo autem nihil melius: quòd sit sensu præditus ita probat, Nullius sensu carentis pars aliqua potest esse sentiens; Mundi autem partes sentientes sunt; non igitur caret sensu Mundus. Insuper addit, nil quod animi, & rationis est expers, generare ex se potest animantem, compotemque rationis; Mundus generat animantes, compotesque rationis. Præterea idipsum efficacius probat, ex eo quod in singulis Mundi partibus inest quidam quasi spiritus, ac proprius calor, qui viuentibus conuenire conspicitur: quòd calor competat Terræ, indicant ea, quæ in visceribus Terræ procreantur. Insuper ex recenti fossione Terræ spiritus prodire inspicitur; simili modo Aqua calore prædita est, quod ostendit eius liquor, qui frigore concrescit, &c. Ita quoque Mercurius Ter maximus in sermone ad Asclepium ait, spiritu agitatur, & viuificatur omnis in Mundo species. Hoc fortè denotauit Virgilius inquiens,

Orpheus. *Pythagoras.* *Stoici.* *Cicero.* *Mercurius ter maximus.* *Virgilius.*

Spiritus intus alit, totamq; infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

Hanc Animam alibi Deum nuncupauit, inquiens,

Deum namq; ire per omnes
Terrasq; tractusq; maris, cælumq; profundum,

Sententia Platonis de Anima Mūdi. At cæteris posthabitis, quoniam Academici accuratiùs alijs de Mundi anima sunt loquuti, eorum sententiam explicemus. Plato, qui de secretis à Materia præsertim Pythagoram est sequutus, Deum statuit caput, & principium cunctorum; ei Mentem subijcit; Menti animam; Animæ Naturam; Naturę Materiam; Animam statuit mediam, finem diuinorum, principium materiatorum, finem immobilium, principium mobilium, terminum æternitatis, principium temporis, vltimum indiuisibilium, principium diuisibilium; à Deo vsque ad animam censuit diuinitatem effundi, ideò in 2. episto. ad Dionysium ait: Circa omniū regem omnia sunt, ipsius gratia omnia, ipse pulchrorum omnium causa, circa Secundum Secunda, Tertia circa Tertium, &c. denotādo Deum, Mentem, & Animam Mundi, hi sunt primi tres Mundi, Eminens, Idealis, & Rationalis, ac insuper hi sunt tres præcipui Mundi Principes, Mundum regentes, & gubernantes. Hæc Mundi Anima, cum eiusdem ideæ cum cæteris à Platone in Timæo dicatur participatio, nequaquam ex eius sententia dici potest eadem cum Deo, quasi Tertia Trinitatis persona, vt Spiritus sanctus apud nostros Theologos, quemadmodum nonnulli asseruerunt; Deus enim nedum supra animam, sed etiam supra Mentem à Platonicis ponitur, & dicitur immobile centrum, Mens, circulus immobilis; Anima verò circulus ex se mobilis. Neque etiam (vt est aliorum sententia) putandum est, quòd adeò sit anima vniuersi, vt cæteræ omnes animantium animæ vel producantur ab ea, vel sint portiones eius; sed potiùs cum Plotino dicendum, eam esse primam participationem Ideæ animæ, cæteras verò animas esse participationes secundas, ita tamen, vt quælibet anima totum quoddam esset, cum anima etiam quælibet ex sententia Platonis sit tota in toto, & tota in quauis parte. Ideò dixit Plato in Timæo; Hæc fatus in

Plato.

eodem

eodem rursus cratere, in quo Mundi totius animam permiscens temperauerat, superioris temperationis reliquias miscendo perfudit, modo quodam eodem, non tamen perfectas. Similiter, sed & secundo, & tertio gradu à primis deficientes, &c. adeo vt distinctio animarum inter se sit potiùs per gradus existentiæ, & participationis; quàm principalis essentiæ. Hæc totius vniuersi anima, cum sit præstantissima, optimè quoque semper se habet, vt optimè etiam semper se habet Mundus, & ob id cum superiore Mente semper iudicari debet iuncta, quod ei non competeret, nisi esset ratio pura in se manens, erga corpora ita affecta, vt corpora, sint animæ, non anima corporum. Hæc quamuis sit vbique tota, & eminentissimè in Cœlo fulgeat; quia tamen cunctis largitur vitam, & mediæ cuiusdam est conditionis, in medio dicitur collocata, nam de ea Plato in Timęo hæc enunciauit, Animam in medio Mundi collocauit per totumq; extendit, & post pauca: Atque illa à medio per omne vsque ad Cœli extrema se applicans, eique extrinsecùs circumfusa, &c. cum autem in medio dicatur posita, nomine medij nonnulli intellexere centrum, quod Mundi medium est, & per coniuncta verba hoc præsertim Plato visus est denotasse. Ioan. Pic. censuit denotari Lunam, quæ media est inter partem cœlestem, & mortalem. Alij putarunt denotari Solem, è quorum numero est Chalcidius. Nonnulli octauam sphæram, quæ ab Aristotele in secundo de Cœlo dicitur medium virtutis. Ego autem puto Platonem denotasse Centrum Mundi, non quia in Centro præsertim esset collocata, sed vt indicaret eam esse perinde ac Centrum cæterarum animarum, & per omnia esse effusa: hinc dicebat, à medio vsque ad Cœli extrema se applicans. Ex hac autem anima prodit, & pendet per genitalem facultatem vniuersa natura, quæ est vis, seminariaque virtus à Mundi anima infusa materię; ex quo constat, quomodo ea in medio cunctorum posita, Iani instar duplici facie dicatur prædita, supera, & infera: per superam ex ideis concipit, & recipit rationes; per inferam, munere rationum emittit semina: per superam à Dei prouidentia dirigitur; per inferam, mandata explet; per superam perficitur, quæ mox perfecta per inferam cætera perficit, ita caput eleuat supra Cœlum, quia cum mente nectitur, cum tamen sit effusa vsque ad Centrum, quia cunctis ordinem, connexionem, & vitam tribuit. Hinc in decimo de Repub. dicitur Dea necessitatis, cuncta diuina quadam lege declinciens, in exitumque deducens, & ad eam Parcæ attinere dicuntur, quatenus cuncta ad eam pertinentia ex proprijs principijs in congruentes fines deuoluit. De hac anima loquens Plato in Philebo, ait: Mundi corpus anima præditum esse necesse est, cum ea contineat, quæ nostrum continet corpus: & iure profectò, vt enim homo per animam triplici vita donatus est; ita Mundus ea est præditus. Consideratur enim primò vita suprema, animę competens per connexionem cum Mente, quæ vita indiuidua est penitùs, cum æternitate iuncta, intelligens, sempiterna, & immobilis. Consideratur secundò, vita animæ propria, animaria dicta, ex rationibus prodiens, ambiens modo aliquo corpora, non tamen effusa per ea, sed extra existens, conditione extremorum medio quodam modo participans. Demùm ex anima effunditur vita postrema, quasi idolum vitę, effusa per corpora, cum continuo, tempore, & motu complicata, corpora formans, in eaque vim seminariam, hoc est, naturam effundens. Hanc Mundi animam nonnulli à cęteris secernunt. Alij probabiliùs asserunt, esse eandem cum anima octauę sphęrę, denotatam à Platone per Iouem, dum in Phędro inquit, Magnus vtique Dux in Cœlo Iupiter, citans alatum currum, primus incedens, exornans cuncta, prouideque disponens. Hunc sequitur Deorum, Dęmonumque exercitus, per vndecim partes ordinatus, permanet autem Vesta in Deorum ędę sola, &c. per Vestam denotat animam Terræ, quæ relatarum vndecim, hoc est, septem Planetarum, & quatuor elementorum vltima est: Centrum autem, vt etiam à Pythagora dicitur, ędes Deorum, & in Philebo, legitur in Iouis ipsius natura, Regiam animam, Regiamque Mentem inesse, propter vim causæ confitebens, &c. Et iure ponitur eadem cum anima octauæ sphæ-

Anima Mũdi optime semper se habet.

Anima Mũdi in medio posita.

Picus.
Chalcidius.

Dea necessitatis.

Centrum ędes Deorũ.

ræ, cum ex ea prodeat motus diurnus, qui dicitur motus totius, & vniuersi vita. Insuper ea est suprema, proximè iuncta superæ Menti, & Deo: ex quibus vires haurit, quas effundit in alia. His accedit, quod superuacanea videtur alia anima, ab his distincta, cum sphæræ omnes viuant, & sint anima prædita, eis tribuente naturam propriam, & quæ sunt eis consentanea. Hoc tamen addendum puto, quod distincta ratione dicatur anima octauæ sphæræ, nempè vt ei dat vitã, & motum; & anima Vniuersi, quæ talis dicitur, vt vires effundit in alia, veluti se habet etiam de motu eius. Proclus in Timæum de Mundi anima loquens, inquit: Vniuersum hoc, opifex omnium componens, animans esse voluit, anima, & intellectu præditum, nam pulchrius existimabat esse animatum quodcunque, quàm inanimum; Intellectuque præditum, non intelligente. Simili ratione Iamblicus in lib. de Mysterijs, dixit: Mundus est vnum animal, in quo partes, quamuis loco distantes, tamen propter naturam vnam inuicem ad se feruntur. Hanc Mundi animam fortasse denotauit Aristoteles in primo de Anima 86. inquiens: At vero nonnulli in toto ipsam commixtam inquiunt, vnde fortassis & Thales opinatus est, cuncta Deo esse plena. De eadem Mundi anima, eiusque à Deo distinctione multa dicuntur à Marsil. Ficino varijs in locis, præsertim tamen lib. 4. Platonicæ Theologiæ, cap. primo. Hæc Mundi anima sui exemplo nos docet, quales esse teneamur, ipsa enim speculatur diuina, & moderatur humana: recipit à Dei Mente, diuinaque Prouidentia Leges, & eas exactissimè seruat: nescit contemplationem cum actione, & per veri inspectionem ducit ad bonum: de qua Plato in Timæo dixit, quod ea corpus Vniuersi etiam extrinsecùs circumtexit, Mundumq; hunc vnum, & solum solitariumq; & circularem volui in circulum statuit. Colligamus itaque Mundi animam ex Platonis sententia esse primam Ideæ animæ participationem; à Deo distinctam; in tertio gradu positam; eandem cum anima octauæ sphæræ, quæ primum mobile a Platone iudicatur, sola ratione distinctam; eamq; vim seminariam in vniuersi materiam effundere; ex superis leges, & munera recipere; eaque in insera distribuere; ac ita cuncta nectere, ordinesque seruare.

Anima Mũdi est anima octauæ sphæræ distincta ratione.

Proclus.

Iamblichus

Arist.

Mundi anima est exẽplar humanæ vitæ.

Conclusio.

Opinio Aristotelis de Anima Mundi. *Cap. XXX.*

Opinio Aristotelis.

RISTOTELES Naturæ leges sequens, nil vnquam in vniuerso sine conspicua necessitate concessit, & quæ per pauca seruare valuit, nunquam seruauit per plura, propterea Deum à prima Mente non secreuit: Insuper animas cœlorum non distinxit ab eorum Mentibus: nam in orbibus aliam non excogitauit compositionem, nisi ex motore, & mobili, siue ex Intelligentia, & orbe. Similiter Deum à suprema Intelligentia mouente primum mobile, quod octauam sphæram cum Platone esse censuit, non distinxit; adeò vt Deus, Intelligentia prima, Motoreque octauæ sphæræ, ex eius sententia non distinguãtur: quæ Intelligentia etiam dici potest anima octauæ sphæræ, & anima Mundi: Dicitur anima octauæ sphæræ, vt ei dat motum, & vitam, distinctam à propria vita cæterorum orbium: Dicitur autem anima Mundi, quatenus per diurnum motum, qui dicitur motus totius, effundit vires, & munera sua in vniuersum orbem, seruat ordinem vniuersi, ligat omnia, & vitales quasdam vires eis impartitur. Sic itaque concedenda est anima Mundi, & reijcienda; Concedenda, dum vsurpatur pro anima primi mobilis non distincta à Deo, cuius sunt ea omnia munera, & officia, per quæ ostendebatur necessitas animæ Mundi; Reijcienda autem, dum vsurpatur pro anima distincta à Deo, & Mente, & Vniuerso præsidente. Quod ostendo primò, quia ex sententia Aristotelis Cœlo, & mortalibus non competit vna communis, sed solum subordinata materia, quare nec vna communis forma præter ordinem. Secundò, quia si varijs Mũdi partibus competit propria anima, superuacanea est alia communis anima, quæ animan-

Quõ Deus dici possit anima Mũdi.

animantibus det vitam totius, & præsertim cum animæ orbium Cœli eisdem genere facultatibus sint præditæ, quibus prædita dicitur anima Mundi. Præterea, anima dãs vitam, dat etiam motum; at Mundo alius motus non competit præter eum, qui pendet ex anima primi mobilis, & animis proprijs orbium. Præterea, ea sola putanda est anima totius, ex qua prodeunt differentiæ positionis, & figura viuentis: at differentiæ positionis Mundi, sumuntur ex motu primi mobilis, cuius figura etiam figuratum est vniuersum, & terminatum. Insuper nulla in vniuerso apparet animæ operatio, quę pendeat ex aliqua totius anima, distincta ab anima partium: Mundus enim nec sentit, nec alitur, nec intelligit, nec mouetur, nec appetit, per aliquam animæ communis facultatem, sed solùm per eas partium; Quare communis illa anima, distincta ab ea primi mobilis, redundans penitus iudicanda est. Et in hac significatione Aristoteles in primo de Anima, aduersus illam disputat, quasi effusam per vniuersum orbem, & in contex. 49. ait, Laboriosum est mixtum esse cum corpore, vt non dissolui possit, & adhuc cauendum, siquidem melius est intellectui non cum corpore esse, vt solet dici, & multis videtur; Similiter sub initiò secundi de Cœlo ait, Cœlum minimè secundum veterum fabulam egere Athlante, ob salutem, vt Homerus in Odyssea finxit, nam hi per Metaphoram animam Mundi denotare voluerunt; Hinc Aristoteles addit, Videntur enim id asserentes, eiusdem cum recentioribus (nempe cum Plat.) fuisse sententiæ, vt enim de grauitatem habentibus, & Terrenis omnibus, his quæ sursum corporibus, subiecerunt per fabulam necessitatem animatam. Sic itaque in hac significatione Mundi anima, commentum est; At pro anima primi mobilis, quæ ex sententia Aristotelis est eadem cum Deo, & diuina Mente, apprimè est approbanda. Cicero in primo Academicarum quæstionum referens opinionem Platonis, & Aristotelis inquit, extra Mundum nullam materiæ partem esse, nullumq; corpus; partes aũt esse Mundi, omnia, quæ insint in eo, quæ natura sentiente teneantur, in qua ratio perfecta insit, quæ sit eadem sempiterna, nihil enim valentius esse, à quo intereat, quam cum animam esse dicunt Mundi; eandem esse Mentem, Sapientiamque perfectam, quem Deum appellant, omniumque rerum, quæ sunt ei subiectæ, quasi prudentiam quandam procurantem, cœlestia maximè, deinde in Terris ea, quæ pertinent ad homines, quam interdum necessitatem appellant, quia nihil aliter possit, atque ab ea constitutum sit, inter quasi fatalem, & immutabilem continuationem ordinis sempiterni; Nõnunquam quidem eandem fortunam, quod efficiat multa improuisa, hæc nec opinata nobis, propter obscuritatem, ignorationemq; causarum &c. Hæc Cicero de Anima Mundi, qui id rectè dicit (vt censeo) Mundi animam Deum esse: puto tamen longè à vero recedere, tum quia Peripateticos ab Academicis dissentire inficiatur, tum quia Mundi partes sensibus præditas cum Aristotele affirmat; tum insuper, quia Deum asserit esse Fortunam, ex sententia Aristotelis, tum etiam, quia ex sententia Platonis animam Mundi asserit esse Mentem, Sapientiamque perfectam, quod Plato non animæ Mundi, sed Menti supra eam positæ tribuit, tum demum, ob alia multa, quæ missa facio, & de quibus non est hic disputandi locus. At redeo, vnde recessi. Concedit Aristoteles animam Mundi, pro Deo iuncto primo mobili, effundente per vniuersum, motu, & lumine, vitales vires, ideò in tertio de Gener. Animalium, cap. 11. dixit, Generantur autem in Terra, humoreque animalia, & plantæ, quoniam humor in Terra, spiritus in humore, calor animarius in vniuerso inest, adeò, vt quodam modo animæ sint plena omnia. Et in primo de partibus Animalium, cap. postremo, approbat sententiam Heracliti, dicentis, Deum nulli parti deesse, & omnia esse plena Deo, quatenus vis quædam vitalis, pręsertim per primum motum, ex Deo prodeuntem, in vniuersum effunditur. Themistius in primum de Anima, cap. 24. de Mundi anima hæc profert, Animam itaque illam Mundi, vnicam, ac vniuersalem, quæ corporibus eam præbet, quam vel animam dicere, vel vitam malis, nihil refert, ea enim, quam prębet, nil aliud est, nisi vis quædam vitalis, genitalisque per omnem animam inuecta, clarissimè

Cicero.

Errata Ciceronis.

Q̃uo conceditur anima Mundi.

Themistius.

indicant ea animalia, quæ ex materia putri proueniunt, vt in Aegypto mures, & in nostro Cœlo vermes, & locustæ, &c. Verùm Themistius eo loci, disputando potiùs, quàm aliquid approbando loquitur: nec patefacit, an ea Mundi anima sit suprema
Auer. Intelligentia, primo mobili assistens, vel alia. Auer. 12. Metaphysicę, contex. 18. referens sententiam Themistij, & Auicennæ, præter cætera, hæc profert, Vna horum opinionum est, quod agens creat formam, & ponit eam in materia, & horum quidam aiunt, quòd illud agens non est in materia omninò, & vocant ipsum datorem formarum, è quorum numero est Auicenna. Alij aiunt id agens inueniri duobus modis, aut seiunctum à materia, aut non; Agens non abstractum, est, vt Ignis generans Ignem, & Homo Hominem; abstractum est, quod generat Animalia, & Plantas, quæ fiunt non à simili; Et hæc est sententia Themistij; quam sententiam mox reijciens ait, Sol, & aliæ Stellæ sunt principium vitæ singulorum viuentium in Terris, nam calor Solis, & Stellarum diffusus in aquam, & terram, generat Animalia ex putri orta, & omnia quæ fiunt ex non semine, non quod actu incipiatur anima in orbe decliui, & à Sole, vt narrat Themistius, &c. indicat Auerroes Themistium collocasse eam animam in orbe decliui, qui est Zodiacus, primi mobilis, ac ita fortasse potuit denotasse animam
Simplicius. primi mobilis, quæ vt patuit, potest dici anima totius. Simplicius etiam in proœmio de Anima concedens animam Mundi, vt retuli, quęnam ea sit, & quomodo se habeat, non patefacit: at quia mos eius est Aristotelem per Platonem exponere, & eo loci ait Aristotelem de anima Mundi, & Cœlorum non fuisse loquutum, quia acquieuit, & se subscripsit explicationi Platonis, eliciendum est, illum more Platonicorum, Animam Mundi à Deo secreuisse. An vero putauerit esse eandem cum anima Firmamenti, vel distinctam, non expressit; errat tamen, nedum tribuendo Aristoteli ea, quæ sunt propria Platonis, verùm insuper inquiens, Aristotelem approbasse opinionem Platonis, cum potiùs frequenter de anima Mundi carpserit Platonem, vt dixi: ac insuper nunquam de aliqua re prætermiserit verba facere, quia ab alijs fuerit explicata, ita
Auerroes. enim non perfecta fuisset eius philosophia. Auerroes asserens Mundum esse Animal vnum, magnum, proculdubio animam eius à Deo non secernit, ideò in secundo de Cœlo 7 t. ait: Similiter intelligendum, quod vltimus orbis mouet alios orbes, vt dicitur, quod nobilius mouet totum, quia ea prima potentia spiritalis, non diuiditur in alijs orbibus, nisi quia diuiditur in primo orbe, quemadmodum potentia constituens Animal, non diuiditur in alijs membris, nisi quia primò diuiditur in corde: At in Cœlo id est per naturam, & sine ligamento; & in tertia disput. in solut. duodecimi dub. ait, Asserit Aristoteles, Mundum esse vnum, & ab vno procedere, ex quo vna simplex influitur virtus, per quam omnia sunt, &c. Asserit itaque Auerroes Mundum esse animal vnum, ligatum spiritali potestate, ex Deo prodeunte, adeo, vt Deus eo fungatur
Conclusio. munere, quod ad Mundi animam dicitur pertinere. Ex hactenus explicatis colligo quid sit anima Mundi; & in qua significatione ex sententia Aristotelis detur; & in qua non detur; Ex quibus etiam elicio, quid veri rationes includant pro omni parte relatæ, & quid falsi. Colligo demum Aristotelem cum Platone in parte consentire, & in parte dissentire: consentire quidem, quia ambo asserunt Mundum animatum, ambo concedunt animam Mundi, ambo dicunt animam Mundi esse animam primi mobilis, quamuis nonnulli Academicorum secus sentiunt. Dissentiunt vero, quia Aristoteles animam primi mobilis non statuit à Deo distinctam, ac ita ex eius sententia Deus est Mundi Anima; ex sententia autem Platonis Anima Mundi longè à Deo secreta est, & in tertio gradu posita.

De

De Mundi figura, & varietate figuræ viuentium, & præsertim Hominis. Cap. XXXI.

Apparvit Mundum ita esse vniuersum Animal, vt cum includat viuentia cuncta, ipse quoque sit viuens, adeò, vt simul sit Animal vnum, Animal totum, Animal omne; & quoniam viuentia, prçter cętera, propriam figuram exposcunt; ideò præstantissimo huic animali, figuram propriam competere putandum est, de qua modò agendum occurrit. Verùm primò operępretium est considerare, quæ sit ratio, quòd animæ expertia careant figura propria, viuentia autem omnia eam exposcunt? Insuper vnde prodeat tot figurarum varietas, quæ in viuentium genere inspicitur? A primo ordiens, dico, Naturæ conditionem esse progredi ex extremo ad extremum, per congruentia media; extremum vnum, & infimum est materia, quæ nullo termino est prædita, indefinita penitùs, & infiniti origo; finis autem, & terminus ad formam pertinet; formarum infimæ sunt illæ elementorum, ex quibus prodeunt formæ mixtorum, ideò hæ tanquam materiæ proximiores, terminum aliquem afferunt densi, & rari, at non figuram; Animæ verò, à conditione materię magis recedentes, figuram propriam secum afferre dicuntur. Ratio itaque prima sumitur ex præstantia animæ, & maiore recessu à conditione primæ materiæ. Altera ratio est: quia formæ elementorum, & mixtorum consimilium partium in materia alteram præcedentem formam non exposcunt: at anima exposcit materiam formatam forma mixti; nam inanima corpora, vnicam habent formam; viuentia verò saltem duas, animā scilicet, & formam mixti; formatum forma mixti potest ab alio subsequēte figuram propriam recipere; at non materia prima, quæ penitùs est potestate, & indefinita. Tertiò ea forma valet figuram præbere, quæ figurato præest, & dominatur: anima cum non pendeat ex temperamento, sed corpori temperato superueniat, ei pręest, & dominatur, ideò figuram tradere valet. Quartò forma quò est eminentior, eò magis accedit ad ipsum vnum, & vnitionis conditionem includit: Anima est forma eminēs, ideò magis vnitionem seruat; & in corpore figurato magis refulget vnitio, cum in duo similia diuidi non possit, vt non figuratum. Demum forma, quæ organis vti debet, exposcit corpus organicum; tale autem est figuratum consurgens ex congruente numero, forma, ratione, & ordine organorum. Hæc tamen, cum vera sint de mortalibus; in Cœlo sola eminentia, & virtute seruantur, præsertim autem Cœlum propria figura terminatum esse debuit, quia eminenter est animatum, ab eo cętera terminum erāt suscepturа, & id nōn ab alio, cum sit primum. Insuper Cœlum, & Vniuersum, cum sit vniuersum, non debet esse in alio; & cum non sit in alio, non ex alio, sed ex se terminum habere debuit, & præserim cum materia eius sit corpus actu, quod figuram exposcit. Hinc rectè Auerroes in cap. de substantia orbis, ait, Intelligentiam sequi materiam, terminum, & motum cœlestis corporis. Ex his patet solutio eius difficultatis, quomodo Cœlum sit ex se figuratum, cum sit corpus simplex, & cætera simplicia corpora careant propria figura, vt docet Aristoteles in secundo de Cœlo: Varietas autem figuræ viuentium ex forma, materia, fine, & efficiente, ortum ducit: Ex forma primò; nam animæ cum sint variæ, vario etiam modo sunt aptæ terminare materiam, sunt formæ, vt numeri, quemadmodum asseritur in octauo Metaphysicæ, contex. 10. & ideo definitis, & proprijs quibusdam mensuris terminant corpus. Secundò, pendet ex efficiente, cum principali, tum organico, agēs principale, & primum est Dei Mens per Ideas, ex quarum participatione consurgunt viuentia, ex Platonis sententia, ex sententia verò Arist. efficiens proximum specię conseruans, est, vnumquodq; indiuiduum, aliud sibi simile generans, nam forma in 2. Physic. 27. dicitur species, & exemplar, quoniam (vt explicat Alexander) ad sui similitudinem, tanquā exemplaris, aliud producit simile, cum forma, tum figura; instrumentum verò est definita mensura

Cur sola viuentia sint figurata?

Ratio prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Cœlum cur figuratum?

Vnde prodeat varietas figuræ viuētium?

Ratio prima.

Secunda.

mensura caloris, seminis, & genitalis spiritus, ex cuius mensuræ varietate consurgit etiã varietas figuræ hinc patefacit Aristoteles in lib. de Gen. Animalium, quod dum genitura dominatur materiæ, prolem format valdè similem parenti. *Tertia.* Tertiò, pendere potest varietas figuræ: ex varietate materiæ, cuius temperamentum cum sit varium, varioq; modo tenue, & crassum, varias excipit figuras. *Quarta.* Quartò id ortum ducit ex fine, qui est vel forma, vel officium formæ; nam forma varia, propensiones, indigentiæ, & vsus varij, varia organa, vel vario modo formata exposcunt:. Et demùm ea innumera varietas refulgere debuit, vt vniuersum re vera esset vniuersum, & ex suprema simplicitate, & similitudine, per congruentes gradus in maximam dissimilitudinem refulgeret progressus, quę varietas, ob aquæ fœcunditatem satis conspicuè in animalibus inspicitur, quæ degunt, & gignuntur in aquis; facta tamen comparatione inter indiuidua eiusdem speciei, varietas *Magna varietas figuræ hominis.* figuræ maximè refulget in homine, tum ob præstantiam, & vim phantasiæ eius, tum ob tenuitatem humorum, tum ob varietatem temperamentorum, tum demùm ob distincta vitæ genera. Referens autem hæc omnia ad institutum meum, colligo, Mundo nedum viuenti, verùm etiam præstantissimo inter viuentia, propriam quandam, & præstantissimam figuram competere, *Figura Mũdi duplex.* quæ duplex est, vna consurgens ex ordine, & congruente ratione conspirantium ad eius constitutionem: altera in termino extremæ superficiei posita: si de prima loquimur, ea competit Mundo triplici ratione, nam dum illum consideramus, vt ex cunctis consurgit, separatæ Mentes, & præsertim Deus sunt caput eius, Cœlum est pectus, mortalia pedes: si consideramus solùm corpora simplicia, Primum mobile est caput, Planetæ pectus, quatuor elemẽta pedes: at si omnium corporum gradus consideramus, tunc cum Plotino dicemus: Cœlum esse caput, hominem partẽ mediam, cætera corpora postremam; Cœlum tamen ita dicitur pars ordine suprema, vt ab Aristotele in 2. de Cœlo 7 2. ob virtutem eius, dicatur medium. Altera figura competit Mundo dum consideramus extimam faciem primi mobilis, de qua modò est agendum.

Quæ sit figura Mundi? Cur Cœlum sphæricum? & ordo competentium Cœlo. Cap. XXXII.

QVICVMQVE veterum philosophorum Mundum existimarunt mole infinitum, figuram ab eo abstulerunt, cum infinito termini non competant, ex quibus figura consurgit: At Pythagoræ, Platonis, & Aristotelis confessione, infinitum actu explosum, & reiectum est, & propterea qua termi*Plato.*natur, & claudatur figura, considerandum occurrit. Plato non videtur sibi constare, nonnunquam enim in Timęo Mundo tribuit figuram duodecim facierum, terræ Cubum, igni figuram Pyramidis, & medijs elementis medias; nonnunquam verò sphæricam, inquit enim, Deus Mundo figuram maximè decoram, & congruentem dedit: Animal quippe hoc, quod intra suum ambitum erat animalia omnia contenturũ, eam figuram præcipuè requirebat, in qua figuræ omnes continerentur, quapropter sphæricum fecit, in quo omnis extremitas, paribus à medio radijs attingitur, quę quidem figura omnium perfectissima, sibiq; ipsi simillima iudicatur, putabat enim simile dissimili multo pulchrius esse. Hęc Plato. *Controuersia componitur.* At controuersia facilè componitur, vel enim per numerorum, primarumque figurarum conditiones, & affectiones, conditionem Cœli explicare cupimus, quod sępè more Pythagorę seruauit Plato; vel absolutè figuram propriam, qua Mundus clauditur cupimus patefacere: si consideramus similitudinem affectionum, Mundo, & Cœlo competit figura duodecim facierum, ob sphęras duodecim, ob duodecim signa Zodiaci, & alia similia: Absolutè tamen, ex parte vltimi termini, *Aristot.* Mundus est in orbem exquisitissimè redactus. Eiusdem sententię etiam est Aristoteles, *Cur Cœlum sphæricum.* propterea in secundo de Cœlo latissimè id comprobauit, & tam exquisitè in orbem dicitur redactus, vt nulla in eo inęqualitas locum habeat, nullumque mortalium corporũ

tam

tam exactæ rotunditatis sit particeps, Cœlo competit hæc figura, ratione materiæ, formæ, efficientis, & finis. Primò ratione materiæ, nam Cœlum est corpus simplicissimum, primum, consimile, præstantissimum, non egens instrumentis corporeis, non egens loco, ideò ei respondet figura simplicissima, prima, præstantissima, consimilis, à varietate instrumentorum immunis, non egens alieno termino, sed ex se terminata, & terminans cætera, quæ conditiones soli orbiculatæ figuræ competunt, vt per eas digredienti conspicuum est. ideo Aristoteles in secundo de Cœlo 22. ait, Quoniam igitur prius Natura in quouis genere est vnum multis, & simplex composito, prima vtique erit planarum figurarum circulus; & Auerroes disputa. prima, solutione vndecimi dubij inquit, solam figuram sphæricam sui natura finitam esse. Secundò ratione formæ: nam figura sphærica cum sit præstantissima, debet alicui corpori per naturam competere; nulli autem competeret, nisi competeret Cœlo; Confirmatur: quia contenta sub Cœlo recipiunt figuram orbicularem à Cœlo, quare necesse est, vt Cœlo per sui naturam competat. Insuper circulus, & orbicularis figura est origo omnium admirabilium, vt asseritur ab Aristotele in lib. Mechanicarum Quæstionum, quod prius à Platone etiam fuit enunciatum, ideò debuit ei competere, ex quo cuncta admirabilia, mirabiliter in mortalem orbem effunduntur; huiusmodi autem Cœlum est: Nam in figura orbiculari cum motu seruatur immobilitas; cum motu consimili seruantur semina motuum dissimilium, simul enim per varias partes dissimiliter mouetur; cum motu velocissimo seruatur motus moderatè velox, & tardissimus, qualis est motus circulorum, qui proximi sunt Polis, & propterea valent in hunc mortalem orbem, ex eo tot, & tam varia prodire. Insuper ea sola figura talis est, vt si Cœlo tribuatur, nullum sequatur absurdum: si autem figura aliqua clauderetur Cœlum, angulis prædita, modò nimiùm, modò parùm ad nos accederet: & vt ait Aristoteles in secundo de Cœlo 27. Si Cœlum rectilinea figura clauderetur, vel alia quauis, cuius termini non æquè distarent à medio; extra vniuersum daretur locus, & corpus, & inane, quæ absurda sequerentur, etiam si oui, vel lentis figura formatum esset, quoniam Cœlum motibus varijs, & super distinctis Polis mouetur, & ea figura debet esse figuratum, vt in quauis parte excogitentur Poli, ea absurda non sequantur, & conspicuè saltem hoc sequeretur absurdum, quod in eodem interuallo modò reperiretur corpus, modò non, si cum veteribus locum dicimus esse interuallum. Tertiò, idipsum ostenditur ratione sumpta ex efficiente, idque nisi propriè, saltem conseruante; huiusmodi sunt separatæ formæ, ex quibus pendent Cœlestes orbes. Formæ separatæ, & præsertim Deus, sunt tanquam circuli, quia simul sunt principium, & finis: nam intelligendo reuertuntur in se, & operando ex primo instituto operantur propter se, & propterea fluentia ex illis, in illas per circulum reuoluuntur, ob quam causam corpora quoque eis proximiora circuli figuram sibi optant. Insuper cum sint causæ efficientes conseruantes, & conseruent per æternum motum, qui non potest esse vnus, & æternus, nisi sit orbicularis; nec potest esse talis, nisi mobile sit sphæricum, ideò recta ratione Cœlum sphæricum est, adeò vt in Cœlo, quemadmodum asserit Auerroes in capit. de substantia Orbis, primò consideretur intelligentia, secundò corpus Cœli rotunda figura terminatum, tertiò lux eius, quartò motus. Postremò, idipsum ostendi potest ratione sumpta ex fine. Nam debuit Cœlum orbiculare esse, vt tanquam proximum Deo, ex Deo in Deum tanquam ex principio in finem progrederetur, ex quo solo perfectionem haurit; Insuper vt continuato, & æterno motu sine media quiete moueri posset: Præterea, vt velociùs moueretur, eiusque motus magis regulam, & proportionem seruaret; Demùm, si ad hæc mortalia refertur, quia ea continere debet; figura capacissima debuit esse præditum, & quia eadem debet consimiliter seruare, ab eis debuit consimiliter distare, hæc autem ei cumulatissimè competunt per figuram sphæricam.

Ratione materiæ.

Ratione formæ.

Ratione efficientis.

Ordo competentium Cœlo.

Ratio ex fine.

De differentijs Positionis. *Cap. XXXIII.*

ORPORA viuentia, suaque figura circumscripta, ob facultates varias, vel ob varium operandi modum per partes varias oppositionibus illis, quæ vel positionis, vel loci differentiæ nuncupantur, inspiciuntur prædita, propterea cum Mundus sit corpus viuens, huiusmodi differentijs debet esse ornatus. Oppositiones differentiarum sunt tres, Anteriùs, & Posteriùs; sursùm, & deorsùm; dextrum, & sinistrum. Possunt hæ differentiarum oppositiones circumscribi, quòd sint termini trinę oppositionis dimensionum, magnitudinis figuratæ distincta facultate præditæ. Hæc definitio solùm competit differentijs positionis magnitudinum propriè sumptis, de quibus cum pateat quid sint: quæritur primò quot sint. Aristoteles asserit esse sex, ex tribus oppositionibus consurgentes, vt dixi; At videntur esse plures, nam Cleomedes in suo libro de Mundo, addit medium, cui opponitur, extremum, siue circumferentia. Insuper addi potest intùs, & extrà, quę cum sint differentię loci, ad has pertinere videntur. Ex aduerso videtur vnica, quia in omni genere primum & maximum, vnum est: differentia positionis est maxima distãtia in loco, quare vnica videtur. Respondens dico, oppositiones re vera esse tres, ex quibus prodeunt sex dictæ differentiæ: sunt autem tres: primò; quia respondent interfectionibus linearum ad angulos rectos, & dimensionibus magnitudinum, quæ tres solæ sunt, nam sursum est principium longitudinis, dextrum latitudinis, anteriùs profunditatis. Insuper sursùm dicitur principium motus, cum in eo consideretur vis mouendi; dextrum terminus à quo; anteriùs, ad quem. Prætereà, sursùm, dicitur principium accretionis in eis, quibus competit accretio; dextrum lationis; anterius sensuũ in eis, quibus competunt sensus. Rationes, quòd sint plures, facilè diluuntur: nam medium, & extremum, addi non debent, cum redigantur ad longitudinem, & constituãt sursùm, & deorsùm, vt patet in Mundo, nec secus maximè distant: Similiter intus, & extra, non constituũt differentiam positionis, de qua modò est sermo, nam quæruntur differentiæ positionis, quæ in loco, & corpore tanquam partes maximè distantes inueniantur, extra autem excluditur, nec in eadem magnitudine vnà cum cæteris differentijs, tanquam pars reperitur, nec est principium aliquod eius. At adhuc instant: quia principia videntur plura, non enim sola latio, accretio, & sensus, principium habent in viuente, verùm insuper generatio, alteratio, & ratiocinatio. Respondeo: generatio non propriè constituit distinctum principium, quia nil se generat: Alteratio autem, vt habet in corpore determinatum principium, nectitur cum accretione, cum qua etiam nectitur generatio, quatenus ei in viuente principium competit, omnia enim pendent ex alimento, & pertinent ad facultatem vegetandi. Ratio non constituit differentiam magnitudinis, nisi vt cum corpore nectitur, iungitur autem pro iudicio & latione cum sensu & facultate mouendi, ideò ad has facultates pertinent principia differentiarum, non ad rationem. Ex aduerso oppositio videbatur vna, quia vna est maxima distantia. Respondeo maximam distantiam in vna dimensione esse vnam, in tribus tres, quæ tamen ordine quodam sunt præditæ. At pulchra hoc in loco se nobis offert dubitatio, cum enim inueniantur loca, & differentiæ eorum, insuper inueniantur corpora locata, & eorum differentiæ, nempè graue, & leue, ambigitur quid sit prius? num differentiæ locorum, vel potiùs differentiæ corporum? Difficultatem hanc mouit Simplicius in primo de Cœlo 8 1. & dixit sententiam fuisse Alexandri, Naturam, & differentias corporum antecedere, non enim in vniuerso reperiuntur primò differentiæ locorum distinctæ, ad se trahentes corpora, sed distinctæ naturæ corporum suis propensionibus constituunt differentias locorum: hinc loca definiuntur per corpora, & locus deorsùm dicitur, ad quem nata sunt ferri grauia. Simplicius, Alexandro obijcit, quia terminus continentis non determinatur per contentum, sed contra;

Oppositiones differentiarum positionis tres. *Descriptio.* *De numero earum.* *Cleomedes.* *Solutio.* *Quod tres prima ratio.* *Secunda.* *Tertia.* *Diluuntur rationes aduersæ.* *Dubitatio.* *Solutio.* *Dubitatio.* *Opinio Alexandri.* *Simplicius.*

cum

cum continens, & locus sit tanquam forma, idque confirmari potest per Aristotelem, qui in contex. 86. primi de Cœlo, ostendit dari loca difinita, ad quæ grauia, & leuia sint nata moueri: Res itaq; est dubia, & Simplicius sub dubio eam derelinquit. Pro resolutione dico, vel differentias positionis consideramus in corpore viuente, vt in homine, vel in vniuerso orbe: in corpore viuente non est dubitatio, proculdubio enim differentię positionis sequuntur facultatem partium corporis, adeò vt principium nutritionis Animalis, vbicunq; positum, constituat sursum, veluti patet de Plantis, quarum radices sunt pars sursum, collocata deorsum. Dubitatio est de locis elementorum, & differentijs eorum, quid constituat aliud, & sit prius? De qua difficultate assero, si nomine loci intelligimus more veterum, interuallum, in quo recipiuntur corpora; proculdubio locum præcedere, & præsupponi à corpore; præcedere tamen sine differentijs eius, non enim in inani interuallo seruari possunt differentiæ loci; Hinc Aristoteles in quarto Physic. contex. 6. inquit: Videtur autem Hesiodus rectè dicere, faciens primum Chaos: inquit enim primum Chaos factum est, mox terra lata, quasi oporteat primum reperiri receptaculum eorum, quæ sunt: At si locus sumatur cum Aristotele pro intima superficie ambientis, tunc quærere an loca determinentur, siue constituantur per differentias corporum, vel contra, est idem ac quærere quid constituat, vel determinet aliud, num continens, vel contentum? & quoniam huiusmodi locus per eundem Philosophum in quarto Physi. est duplex, vel communis, vt Cœlum, vel proprius, & adæquatus; si loquimur de loco communi, assero locum esse causam, & determinare cum loca propria, tum locata per loca propria. Nam Cœlum est faber locorum, loco non egens, & quamuis non sit prius tempore, est tamen prius origine differentijs proprijs locorum, locatorum, & causa eorum, saltem conseruans. Loquendo autem de loco proprio præaccipio huiusmodi locum considerari dupliciter, vel secundum formam, vel secundum materiam: locus consideratus secundum formam, consistit in definita distantia à Cœlo, & proquinquitate ad illud, qui locus statim origine sequitur figuram Cœli, & antecedit locata; statim enim figuram Cœli sequitur medium, siue Centrum, & extrema. Hinc dicimus remotionē à Cœlo dare quietem, frigus, & grauitatem; propinquitatem verò opposita; & ob id Aristoteles in quarto Physic. contex. 5. asseruit, dari loca definita, ad quæ grauia, & leuia mouentur, & Auer. 10. Metaphysicæ, contex. 13. inquit, contrarietates locorum, esse causas contrarietatis substantiæ locatorum. At si locus proprius consideretur secundum materiā, hoc est, pro definita superficie ambientis, tunc comparando quatuor elementa inter se, vnum non est prius altero, neque enim grauitas terræ constituit intimam superficiem aquæ, nec è contrario. Hinc etiam superficies aeris in parte ambit terram, solum comparando locatum cum suo loco, dicere valemus, locum esse finem cuius gratia mouentur elementa; corpus vero elementi esse finem, cui paratus est locus. Dum differentiæ locorum definiuntur per differentias corporum, vel contra; illæ non sunt definitiones verę per causam, sed per inuicem relata, iuncta, & se mutuò patefacientia; ea tamen quæ est differentia corporum, per differentias locorum consideratorum secūdum formam, rectiùs potest dici per priora. Ex his elicio primò, locum sumptum pro interuallo antecedere, id tamen ab Aristotele non conceditur. Elicio secundo, locum sumptum pro loco communi, & locum proprium consideratum secundum formam antecedere, quatenus Cœlum in definita distantia seruat grauia, & leuia. Elicio tertiò, locum proprium consideratum secundum materiam, nec esse causam differentiæ corporum, nec è contrario. Elicio quartò, si absolutè comparatur locus cum corpore, & differentia loci cum ea corporis, corpus antecedere, quatenus cœleste corpus loca constituit; Hinc locus dicitur affectio corporis Physici, & posterior. Elicio demùm, locum, & eius differentias partim antecedere, partim sequi, partim nec antecedere, nec sequi; Hinc vt sententia Alexandri est vera in parte, ita ea Simplicij. Quod locus sit forma locati, verum est secundum similitudinem: & dum consideratur locus secun-

Solutio.

De corpore viuente.

De locis elementorum.

Conclusio dictorum.

secundum formam. Ex quo patet, quòd dum Aristoteles in primo de Cœlo ostendit Mundum vnum, quia omnia grauia feruntur in vnũ medium, & omnia leuia in vnum extremum; ea ostensio est potiùs insolubile signum, vt ab eo dicitur, quàm exacta ostensio, cum nec grauia, nec leuia constituant differentias locorum. Potest tamen modo aliquo dici per causam, quatenus absolutè corpus antecedit differentias locorum, easque constituit, nempè Cœlum, vt apparuit. At quæritur tertiò quisnam sit ordo harum oppositionum, & quæ earum sit absolutè prima? Et quia ordo, vt ad institutum pertinet, est duplex, originis, & perfectionis; loquens de ordine originis, sursum est differentia origine prima. Ratio est: quia respondet longitudini, quę prima est dimensionum: Insuper respondet principio motus, vt ait Aristoteles. Et quòd ea prima sit, consentiunt omnes: dubitatio est de reliquis. Nam ex vna parte dextrum videtur prius anteriore; tum quia dextrum latitudini respondet, quæ dimensionum est secunda; tum insuper, quia dextrum est principium, à quo motus: anterius ad quod, principium à quo, est origine prius; tum demùm, quia anterius est differentia præstãtior, cum sit principium sensus, & profunditatis, primum autem perfectione est origine vltimum. Ex aduerso Aristoteles disputans contra Pythagoram in secundo de Cœlo, c. ntex. 7. ait: dextrum esse differentiam postremam, & alias præsupponere. Confirmatur: quia non valemus dextrum à sinistro secernere, nisi primò constituamus anterius, id autem indicat anterius esse origine prius, & præsupponi à dextro. Insuper sensus animalium est origine prior latione, nam latio vt dicitur in 8. Physic. postremò competit homini: quare etiam anterius constitutum per sensum erit prius. Insuper dextrum, & sinistrum ducunt ortum à ventriculis cordis, cor autem priùs formatur, quàm pars anterior; Hoc confirmatur authoritate Aristotelis in libro de progressu Animalium, dicentis, Ostreacea Animalia, lapidibus affixa, carere dextro, cum careant principio motus; at esse prædita anteriore, cum sint prædita sensu. Dubitatio est satis perplexa, & obscura, de qua lucidè, & distinctè agens, dico, non esse absurdũ, vt idem comparatum cum eodem, distincta ratione sit prius, & posterius. Nam dum inter se comparantur hæ oppositiones, si inspicimus ordinem dimensionum, quem etiam considerauit Aristoteles in contex. 12. inquiens, vt longitudo est prior latitudine, ita sursum dextro, sic proculdubio dextrum est prius origine. Similiter dum has oppositiones referimus ad lationem; dextrum mediat. primò enim requiritur principium motus; secũdò, terminus à quo incipimus moueri; tertiò, terminus versus quem mouemur, qui pertinet ad anterius. At dum referuntur ad distinctos motus, se habet secus; primò enim consideratur accretio pertinens ad sursum, ac deorsum; secundò sensus, qui constituit anterius; tertio succedit latio pertinens ad dextrum. Aristoteles apertè dixit sursum esse differentiam primam origine, de cæteris nil conspicuè protulit, sed modò vnam, modò alteram indicauit priorem, quatenus distincta consideratione cõtingit vtrumque, præsertim tamen, dextrum prius putandum est, quatenus priori dimensioni, & termino à quo motus respondet. Et ex his elicitur solutio rationum vtriusque partis. Et quamuis Aristoteles dixerit, dextrum esse posterius; Aristoteles tamen præsertim id refert ad sursum, vt ostendit in contex. 12. Insuper est posterius, quatenus constituit motum loci distinctum ab alijs motibus, qui solus est in Cœlo, sed non alia ratione. At quæritur, quæ nam sit prior dignitate? oppositio inter sursum, & deorsum, cum sit origine prima, longitudini respondens, videtur dignitate postrema: lis versatur inter dextrum, & anterius; dextrum videtur dignius, nam vt dicebant Pythagorei, & seruatur communi vsu loquentium, dextrum significat bonum, sinistrum malum, ita sors sinistra mala est. Similiter, dextrum significat robur, & vires, dextra Domini fecit virtutem, dextra Domini exaltauit me. Præterea, dextrum exposcit in corpore maiorem dearticulationem, & exactiorem membrorũ distinctionem, ideò in stirpanimalibus affixis lapidibus non reperitur dextrum, & sinistrum, vt ait Aristoteles in lib. de progressu Animalium. Demùm, dextrum respondet motui lo-

De ordine oppositionum.

Solutio.

De ordine dignitatis.

tui locali, qui est origine postremus in mortalibus, perfectione primus, vt dicitur in 8. Phys. Ex aduerso, anterius videtur dignitate prius: tum quia (vt patuit) præsertim est origine postremum: tum insuper, quia respondet dimensioni præstantiori constituenti corpus, quæ est profunditas: tum quia respondet termino ad quem, qui cum sit finis, præfertur termino à quo: tum demùm, quia respondet sensui, & facultati cognoscenti, quæ videtur præstantior, cùm sit principium motus, facultate, & virtute motum includens: Sic magis aliquem veneramur, & magnificimus, dantes ei partem anteriorem, quàm dextram; nam dextra ad æqualitatem accedit; anterius verò absolutè indicat eminentius; dextra indicat robur, anterius essentiam; & id, quod robur dirigit, facies veneratur, dextera formidatur, dextrum significat bonum, quia munera distribuit; at ea per anterius decernuntur. Propterea dicamus, esse prius dignitate, contingere dupliciter, vel absolutè, & ex parte generis, vel secundum aliquid connexum: absolutè, anterius est posterius origine, & prius dignitate, ob dimensionum ordinem, & terminum ad quem motus: At secundum quid, & ob adnexa, modò vna, modò altera præstat: sic Sursum, vt caput, & locus Deorum colitur: Anterius ob iudicium, dimensionem, & terminum ad quem: Dextrum, ob motum secundum locum, per quem constituitur. Quæritur quintò, cum hæ oppositiones dicantur differentiæ positionis, & loci, & corporis, quomodo ad corpus, vel ad locum se habent, num sint eorum species, vel partes, vel affectiones, vel differentiæ? nam varijs in locis, varijs vocibus denotantur. Aristoteles in 4. Phys. contex. 4. eas dicit partes, & species, alibi facultates Auerroes eo loci inquit, locum in eas diuidi, vt genus in suas differentias specificas; & ideò Aristoteles ait, esse partes loci, quæ sunt species illius, ne quis per partes intelligat partes secundum quantitatem, non secundum formam. Breuibus dico, has oppositiones distincta ratione posse dici & partes, & species, & differentias, & distantias, & facultates; nam sunt oppositiones tres, constitutæ per sex differentias, quæ quatenus diuidunt, vel locum, vel corpus in oppositas partes, & formas, dicuntur differentiæ.. Insuper cum sint differentiæ, dicuntur species, duplici ratione: primò, quia differentiæ, formæ sunt, quæ species dicuntur: secundò, quia concretum per differentiam constitutum, species dicitur. Insuper dicuntur partes: tum quia sunt species, tum insuper, quia sunt partes corporis, vel loci, dum referuntur ad vniuersum corpus, vel locū, cuius sunt partes. Insuper in contex. 12. secundi de Cœlo, nuncupantur virtutes, quia varijs facultatibus sunt præditæ: & demum nuncupantur distantiæ in eodem lib. Et ratio conspicua est: quia vt oppositæ maximè distant. At cum opponantur, dubium est, qua specie oppositionis dicantur opponi? asserunt nonnulli, solum opponi oppositione relationis: nam sursum refertur ad deorsum, & sic de cæteris. Et in 5. Physic. dum ostenditur in relatione non esse motum, exemplum sumitur à dextro, & sinistro, nam columna sine sui mutatione ex dextra euadere potest alicui sinistra. Hæc opinio vera non est, quoniam ad relationem non est per se motus, vt ostenditur in 5. Phys. inter sursum, & deorsum per se motus est. Similiter inter cæteras differētias. Prętereà, quales sunt motus, tales sunt termini: nam motus conditionem recipiunt à terminis, motus inter oppositas differentias statuuntur contrarij, quare & illæ; Confirmatur: quia differentiarū oppositio ad contrarietatem redigitur, vt in prima philosophia patefacit Aristoteles: Huiusmodi autem est oppositio differentiarum loci. His accedit, quod opposita per relationem solam non dicuntur differentiæ. Dicamus itaque, huiusmodi differentias in duobus considerari, & in loco, & in corpore: si cōsiderantur sursum, & deorsum in loco, ad quas differentias mouentur grauia, & leuia, sic dicūtur contraria, vt in Prædicamento Quantitatis ait Arist. & ob eorum contrarietatem, motus grauiū, & leuium statuuntur contrarij. Si autem considerantur in corpore, vel considerantur in inanimis, vel in viuentibus; in inanimis solam relationem includunt, quia non facultate, & virtute distinguuntur; immò principium longitudinis potest alia consideratione esse finis; dextrum, esse sinistrum; anterius, esse posterius; & longitudo potest esse latitudo, vel profunditas, & vice versa; At in viuentibus, quoniam distinctis facultatibus

Solutio.

Quō ad locum & corpus se habent.

Solutio.

Qua specie oppositionis opponātur.

Solutio.

eorum differentiæ sunt prǽditæ, ad contrarietatem pertinent; & cum ad contraria redigantur, non est absurdum, si etiã modo aliquo relationem includunt, quia etiam cõtrarium refertur ad contrarium, & contrarij contrarium dicitur. Ad instantiam de columa dextra, & sinistra. Respondeo, id ei competere, quia non absolutè ei conueniunt

Dubitatio. hæ differentiæ, sed per relationem ad nos. At instabit aliquis; dicendo, Cœlo non cõpetit contrarium ex primo de Cœlo, cum tamen ei competant huiusmodi differentiæ.

Solutio. Respondeo, Cœlo competere contrarietatem requisitam pro motu secundum locum ratione distantiæ per diametrum, & oppositionis partium eius, vt dicitur in primo de

Dubitatio de dextro. Animaliũ. Cęlo 87. Pulchra est dubitatio, an dextrum in animalibus distinguantur à sinistro facultate, & virtute per naturam, vel solùm assuetudine. Arist. in 2. de Cœlo, in 5. Moraliũ Nicom. cap. 7. & in 3. de partib. Anim. cap. 4. primam partem tuetur. Plato in 7. de Legibus, tuetur alteram, quam cõtrouersiam nunc prætereo, cum in philosophia de Moribus conciliando Aristotelem cum Platone, de ea verba fecerim. Demùm dubitatur,

Dubitatio. quia ego vnà cũ Arist. in 2. de Cęlo, dixi, sursùm includere principium lationis, & accretionis, quod minimè videtur verum, cũ ex sententia Arist. Cor, quod in medio est

Solutio. collocatum, & sensus, & accretionis, & lationis principia includat. Soluens dico ex sententia Arist. Cor est sedes omnium animæ facultatũ; ex sententia verò Platonis, & Galeni cerebrum est sedes facultatis cognoscentis, & mouentis; mos autem Arist. fuit in loco non proprio frequenter loqui ex sententia aliorum. Addo secundò, principium esse duplex, vnum principale, alterum instrumentarium, & proximum; pro differentijs positionis, quæ ad corpus pertinent, inspicit Arist. principium potius instrumentariũ, quàm principale, nam principale est vnum omnium. Ex his elicio solutiones, dum instabatur primò, quia sursùm non includit principium lationis, dico primò in capite refulgere instrumenta cognitionis dirigentis lationem. Addo secundò, id saltem esse verum ex sententia Platonis. Dico tertiò, principale principium lationis esse ex sententia Aristotelis in corde, quod ponitur in medietate supera, dum animal in duas partes diuiditur; de Principio accretionis dico proximum, & instrumentarium esse os, respõdens radicibus Plantarum, vt sæpè ait Aristoteles, principale esse cor, quod (vt dixi) est in medietate superiore.

Quibus competant Differentiæ positionis. Cap. XXXIIII.

Vid, quot, & quæ sint differentiæ positionis, satis abundè patefeci: sequitur modò, vt cõsiderem, quibus rebus competant, & quõ nonnullis cõpetant primò, & propriè, alijs verò per Metaphoram. Primò, & propriè, solis competunt corporibus; per Metaphoram verò, rebus à corpo-

Quibus corporibus cõpetant. re solutis vel distinctis, vt Deo, & Animæ. Ordiẽs à corporibus, ea sunt duplicia, vel expertia Animæ, vel ea prædita; expertia Animæ, non absolutè, & per sé, sunt prædita huiusmodi differentijs, sed vel per imitationem, & similitudinẽ; vt statua, & picturæ, vel per relationẽ ad nos; & hoc contingit dupliciter, vel enim consideratur corpus inanimum totum, & tunc quæ sunt supra nostrum caput, dicuntur sursum; quę ante faciem, anteriora; quæ vergunt ad dexteram, vel sinistram nostrã, dextera, vel sinistra: ita Virgil: *Sæpe sinistra caua, prædixit ab Ilice cornix.* Vel considerantur partes inanimi corporis, & ad nos referuntur, & tunc pars, nos respiciẽs, dicitur anterior; pars vergens ad nostram sinistram, dicitur dextra eius corporis, vt inquit Plato in Timęo; pars terræ proxima pedibus dicitur sursum, & sic de cæteris. Vel tertiò differentiæ positionis competunt inanimis per relationem ad Mundum, vt pars Terræ, vergens ad Orientem, dicitur Oriens, & pars dextra, & sic de cæteris, ideò Arist. in 2. de Cęlo, dixit, degentes in parte Septentrionis, esse deorsum. Quartò, eis possunt competere differẽtiæ per relationem ad principium aliquod, tanquam caput, si huiusmodi principio fuerint prædita, veluti considerando flumina, fons dicitur caput, & pars sursum; pars supera dicitur facies, & anterior, & quasi homo iacens; cœlumq; respiciens, latus vnum dicitur

citur dextrum, alterum sinistrum. Ita considerando Mare Mediterraneũ, litus vergens
ad Aethruriam dicitur sinistrum; oppositum dextrum, quia hæc nostra maria ab Arist.
dicuntur fluere à Septentrione in Austrum, ideò caput, & pars sursùm in Septentrio-
ne consideratur .. At pulchra se offert dubitatio, cum inanima corpora absolutè, & *Dubitatio.*
per se sint prædita trina dimensione, cui respondet triplex oppositio differentiarum, *Solutio.*
cur etiam per se, & absolutè huiusmodi differentijs non sunt prædita? Respondeo, id
iure accidere, nam differentiæ positionis non ex solis dimensionibus prodeunt; sed ex
pincipijs, figura, & facultate earum prædita profectò sunt corpora omnia trina dimen
sione; at non principijs eius distinctis, nec distincta figura, vel saltem facultate, immò
eadem dimensio distincta consideratione, modò longitudo, modò latitudo, modò pro
funditas dicitur; Ab inanimis ascendendo ad Plantas, in eis solùm habet locum prin- *De inanimis.*
cipium longitudinis distinctum, constituens sursùm, & deorsùm: nam solùm sunt pre-
ditæ principio nutritionis, & accretionis, quod principium constituit partem sursùm;
carent autẽ sensu, & principio lationis, constituentibus cæteras differentias. Pars sur- *De Plantis.*
sùm Plantarum, sunt radices, quę tamẽ relatæ ad vniuersum, collocatæ sunt deorsùm,
nam solus homo inter viuentia constitutus est secundum ordinem vniuersi: plantæ or-
dine opposito: reliqua animantia modo quodam medio se habent. Hinc homo per
Metaphoram dicitur Planta euersa: Radices dicuntur pars sursùm, quia hauriunt ali-
mentum, & proportione respondent ori animalium. Sequuntur mox stirpanimalia, si- *De Ostreaceis.*
ue animalia Ostreacea, quæ cum sint prædita parte attrahente alimentum, sunt prædi-
ta principio lõgitudinis, constituente sursùm, & deorsùm, partem anteriorem habent
confusam, quia solo tactu sunt prædita, & gustatu, qui est quidã tactus, qui sensus per
vniuersum corpus extenduntur; non enim tactus constituit partem anteriorẽ, sed po-
tiùs cæteri sensus in facie collocati, & præsertim sensus visus, vt inquit Philosophus, in
lib. de incessu Animalium. Consideramus tamen in Ostreaceis anterius, considerando
partem primò apparentem, dum aperiuntur; quia per eam externa sensilia percipiunt.
Hinc Arist. in lib. de progressu animalium tribuit eis anterius, & posterius: loquendo
autem de dextro, & sinistro, dicendum est, stirpanimalia esse duplicia, vel nullo pacto
mobilia secundum locum, vt affixa lapidibus, quibus nec dextrum, nec sinistrum abso-
lutè competit, vt rectè nos in eodẽ lib. docet Philosophus; Vel sunt modo aliquo mo-
bilia, ac ita vt mobilia sunt, competit eis huiusmodi oppositio: nam cum confusè mo-
ueantur, confusè ea sunt prædita, vt legitur in calce libri de progressu Animalium. Et
quoniam nonnulla reperiuntur, quæ turbinata dicuntur, qualia ex concharum gene-
re sunt purpuræ, & buccini, inquit Arist. ea vndiq; dextra esse, quia consimiliter mouẽ-
tur, nullaq; in eis motionis in loco apparet principij varietas. In stirpanimalibus ita-
que, vel non inueniuntur omnes differentiæ positionis, vel inueniuntur confusè, & in-
distinctè. Ad Animalia autem ascendendo, quæ motu loci distinctè mouentur, ea con *De Animalibus.*
spicuè prædita sunt omni differentia positionis, & præsertim Homo, qui cum sit præ-
stantissimum Animalium, distinctissimè includit differentias illas omnes, nã in anima-
libus quadrupedibus sursùm, & antè, modo aliquo in idem fundamento veniunt. Si-
militer ex piscibus mollia, & ex Ostreaceis turbinata, anterius à posteriore non habent
fundamento distinctũ, sed sola ratione, vt docet Arist. in lib. de incessu Animalium. Si-
militer in cancris, latera funguntur munere partis anterioris, cum moueãtur in latus, *De Cancris;*
& hoc in eis seruauit Arist. quòd natura eis dedit oculos, qui partem anteriorem con-
stituunt satis eminentes, & aptos in latera verti, vt quodam modo ad anterius moue-
ri viderentur; At in Homine singulæ differentiæ distinctissimè apparẽt: de quibus duæ *De homine.*
occurrunt ambiguitates: Prima est, num pars dextra sit prædita figura, distincta à fi-
gura sinistræ? Altera est, num Homines illi, quorum pars leua est potentior, quàm *An dextrũ, & sinistrũ distinguantur figura?*
dextra, dicantur prædíti parte dextra, virtute distincta à sinistra? & quæ earum debeat
nuncupari pars dextra? De prima difficultate Aristoteles pugnantia profert: nam in
contextu vndecimo secundi de Cœlo ait, dextrum à sinistro virtute solùm distingui,

cæteras verò differentias, etiam figura; Mox in cont. t 5. aif.: in Animalibus dextrum à finistro etiam figura distingui. Soluitur, dicendo, partem dextram à finistra parùm figura differe, & esse apprimè similes; absolutè tamen distingui, & cum medio modo se habeant, vtrumque de illis dici potest: non distinguuntur dum comparantur cum cæteris differentijs, quæ manifestè distinguuntur; absolutè tamen distingui dicuntur; Hinc inspicientes manum abscissam à brachio; iudicare valemus an dextra, vel finistra fit. De altera difficultate breuibus dico, hominum finistra parte præpotentium, partem illam per naturam esse finistram; at per dispositionem præter naturam, redditam esse dextram, illa enim est constitutio præter naturam. Demùm ad Mundum progrediendo, in cuius gratiam cætera sunt declarata: dico, Mundo competere differentias positionis, triplici consideratione: primò, ratione Cœlestis corporis; secundò, ratione Mundi elementaris; tertiò, ratione congregati; Si Cœlum consideramus, ei adhuc competunt differentiæ positionis, vel ratione primi motus, vel ratione motus Planetarum: Si consideramus Mundum elementarem, ei competunt differentiæ tribus modis: primò, ratione lationis rectę; secũdo, considerando habitationes Terræ; tertiò, per relationem ad Cœlum, de quibus distinctiùs distinctis capitibus verba faciam.

Solutio alterius diff.

Quo competat Mundo.

Differentiæ positionis ad Mundum relatæ. Cap. XXXV.

VONIAM Mundo præsertim competunt differentiæ positionis munere Cœli, ideò à Cœlo ordiar. Pythagoras (referente Aristotele in secundo de Cœlo) ei solùm tribuebat dextrum, & finistrum, propterea ab Aristotele carpitur; tum quia Cœlo cæteras differentias non tribuebat; tum quia ei tribuebat posteriores, dimissis prioribus; tum quia dextrum, & finistrum cunctis fine discrimine tribuebat; tum demùm, quia Borealem verticem, quem Aristoteles deorsum iudicat, nuncupabat dextrum, & sursum. Propterea distinctiùs Aristoteles has differentias tribuens Cœlo, quia solùm circumfertur, nec alia ratione, nisi per circulationem huiusmodi differentiæ ei competere possunt, ideò eam considerans ob varium motum firmamenti, & planetarum, duplici ordine Cœlo differentias tribuit, nam ob diurnum motum, dixit, Orientem esse partem dextram, Occidentem finistram, quatenus Cœlum ex Oriente in Occidentem circumfertur; Meridiem dixit partem anteriorem; Lineam mediæ noctis posteriorem; Verticem Australem sursum; Borealem deorsum. Ob lationem verò Planetarum, qui ex Occidente in Orientem tendunt, Verticem Borealem dixit sursum; Occidentem, partem dextram; Meridiē anteriorem: ita enim disponendus esset homo, qui pro efficiendo diurno motu, dexteram extenderet in Orientem; & pro efficiendo motu Planetarum, dexteram extenderet in Occasum. Et iure hoc asserere videtur: quia Homo maximè est secundum naturam dispositus, & ideò Cœlum, quod iudicari debet mensura dispositionis secundum naturam, non secus disponi putandum est, ac disponeretur Homo, imago eius. Hæc ab Aristotele satis probabiliter pro rei difficultate dicta sunt: non tamen censeo ex parte necessitatem includere, ideò Aristoteles in secundo de Cœlo, ingenuè fatetur, se de sublimibus probabiliter tantum verba facere. Nam primò, vt pertinet ad sententiam Pythagoræ, quam carpit, ea defendi potest; quoniam ipse constituebat decem rerum contrarietates, Formam, & Priuationem, siue bonum, & malum, præseferentes, vt indicaret communia quædam contraria, quæ essent principia rerum, vt Arist. statuebat Formam, & Priuationem: inter quæ contraria, loco Boni, & Formæ, constituebat Dextrum; loco Mali, & Priuationis, Sinistrum. Hæc potiùs quàm alia opposita accipiebat, quia manifestiùs bonum, & malum indicant: Propterea ad dextrũ redigebat sursum, & anterius, formam, & bonum denotantia, quod Arist. quoq; confessus est, inquiens ex opinione Pythagoræ, Verticem Borealem esse partem dextram, & sursum. Has autē differentias ratione boni, & mali denotari per eas, cunctis ex prin-

Pythagoras.

Aristot.

Per motum diurnum.

Per motum Planetarũ.

Defenditur Pythagoras.

cipijs

cipijs constantibus tribuebat, vt ex sententia Aristotelis cuncta composita ex materia, & forma constare dicuntur; Nec alienum penitùs à ratione est, Borealem Verticem iudicare dextrum, vt mox patebit. Ex his facilè est elicere solutiones instantiarum aduersus Pythagoram. Quibus addo, quòd cum latio præsertim, & maximè constituat dextrum, & sinistrum, & in Cœlo mutationum solùm appareat latio, iure Pythagoras solum dextrum, & sinistrum ei tribuit. Præterea, vt in Cœlo reperitur gradus eminentior, sine deteriore, veluti Mens sine sensu; ita non est absurdum, ei tribuere oppositionem dextri, & sinistri, sine alijs. Insuper alia ratione sententia Aristotelis necessitate caret: quoniam non videtur verum, Cœlo competere posse differentias loci; tum quia est corpus consimile; tum quia contrario caret; tum tertiò, quia non est in loco; tum quartò, quia in Cœlo solùm reperitur Mens, & Voluntas, quæ in homine differentias positionis non constituunt; tum demùm, quia in Cœlo nec sensus, nec accretio locum habent, constituentia sursum, & anterius. Probabiliter tamen sententiã Arist. defendēs, quia Cœlum est animatum, mouetur motu loci, varioq; modo in hæc mortalia agit, pu tandũ est, esse præditũ huiusmodi differentijs, & præsertim, cum præseferant quandam corporis perfectionem. Hinc eas cęlo competere nedum Arist. verum etiã Plato, Pythagoras, Homerus, & alij viri celebres existimarunt. Pro solutione obiectionum accipio primò, distinctionē differētiarum, vel considerari in sola figura, vel in sola virtute, vel in congregato ex vtrisque: In Cęlo cōsiderantur in sola virtute, quæ virtus ex intelligentia pendet, quatenùs iuncta cum Cęlo, vitamq; ei tribuens, non consimiliter, contactu virtutis mouendo Cęlum; cum omnibus eius partibus nectitur, & ea oppositio, quę consurgit, non est aduersa Cœlo, sed solùm est varietas, varijs Cęli partibus congruens, veluti etiam oppositio loci per diametrum, ei non aduersatur. Insuper accipiò Mentē, & voluntatē in homine non constituere distinctas differentias, quia nō proximè mouent, sed per mediam phantasiam, & ideò, vt ad constituendũ motum, ita ad constituendas differentias positionis solùm eminus conspirant; at in cęlo Mens, & appetitus proximè mouent. Addo tertiò, differentias positionis posse competere corpori, vel per solum motum in loco, vel per varios motus, distinctaq; principia; cęlo competunt primo modo, non secundo; & quãuis Cęlum non sit per se in loco, parùm refert; sat est vt sit corpus viuens, præditum partibus varijs, & sit in loco, saltem per partes, & ex accidenti. Et per partes varias modo vario ad motum se habeat.

Defenditur Arist.

Solutio.

Exactiùs consideratur quomodo in Cœlo distributa sint differentia Positionis. Cap. XXXVI.

PPARVIT ex sententia Aristotelis distributio differentiarum positionis per varias Cœli partes, & quomodo ratione primi motus, qui diurnus dicitur, Oriens sit pars dextra, Meridies anterior, vertex Australis sursum. Quæ distributio profectò dubitatione non caret, primò: quia nec necessarium, nec rationi consonum videtur, vt virtutes in Cœlo, ita sint distributæ, quemadmodum in homine; nam varietas distributionis virtutum in homine per partes varias, ex eo ortum ducit, quia eius anima in parte ex corpore pendet, & instrumentaria est: at in Cœlo Mens non est instrumentaria; non pendet vllo pacto ex corpore; non diuiditur diuisione corporis, sed vbi est, tota est, & propterea oppositiones illas non videtur posse constituere. Confirmatur: quia in Cœlo pars, in qua sit vis mouens, non videtur differre à parte, ex qua incipiat moueri; nam inde incipit, vbi adest connexio virtutis cum Cœlo, & ideò pars dextra à parte sursùm non videtur distincta. Præterea, minus rectè alter polorum dicitur deorsùm cum totum Cœlum sit sursùm, Terra verò deorsum. Insuper si alter Polorum debet dici sursùm, præsertim noster Borealis debet iudicari talis, cum nostro Hemisphęrio præsit, quod habitationibus magis est accommodatum, & pluribus signis, Stellisq; fulgentioribus

Dubitatio.

est ornatum. Demùm minus rectè Oriens dicitur pars dextra, & Poli sursum; quoniam id, quod mouetur ad anterius mouetur; & cum tendat ad anterius, reliquæ partes debent iudicari latera, vt accidit de homine, & eius motu, cum enim homo ad anterius ambulet, latera eius sunt dextrum, & sinistrum; quare similiter cum Cœlum ab ortu ad occasum tendat, in eo progressu consideratur anterius, & posterius: Poli autem tanquam latera iudicari debent dextrum, & sinistrum. Et propterea rectiùs fortasse Cleomedes in suo libro de Mundo, differentias distribuit: nam Orientem dicit partem posteriorem; Occidentem, in quem mouetur Cœlum, dicit anteriorem; Boream dextrum; Austrum sinistrum, quia ita homini respondent ambulanti versus occasum. Astronomi etiam, quos sequuntur Poetæ, hanc distributionem approbant, propterea cecinit Lucanus.

Cleomedes.

Astronomi. Poetæ.

Ignotum vobis Arabes venistis in Orbem
Vmbras mirati nemorum non ire sinistras:

Per vmbras sinistras eas denotauit, quæ vergunt ad Austrum.
Et Ouidius secundo Metamorph.

Signaq; sex foribus dextris, totidemq; sinistris.

Et Virgilius.

Quam circum extrema, dextra, leuaq; trahuntur;
Cerulea glacie concreta, atque imbribus atris.

Insuper Ouidius.

Vtq; dua dextera Cœlum, totidemq; sinistra
Parte secant Zonæ, quinta est ardentior illis.

Ita explicandum censeo Vitruuij locum lib. 9. cap. 6. à pluribus fortè minus rectè declaratum, vbi hæc verba leguntur, Perseus dexterioribus subtercurrens basim Virgiliarum, sinistrioribus, caput Arietis, &c. nam Virgiliæ cum sint in signo Tauri, sunt magis Septentrionales, quàm caput Arietis, & propterea dicuntur dexteriores. Præterea adhuc dubia videtur sententia Aristotelis, quòd Polus Borealis ratione vnius motus sit deorsum; ratione alterius sit sursum, cum enim ex primo Motore, ex quo prodit motus primus, pendeant cætera omnia, non videtur rationi consonum, vt capiti eius respondeant pedes, & pedibus capita aliorum mouentium, vt etiam videtur absurdum, eandem partem dici posse & caput, & pedes: & demùm cum Cœlum longitudine careat, non videtur posse includere sursum, & deorsum, quæ ad longitudinem pertinent. Hæc, & alia huiusmodi apertè indicant sententiam Aristotelis nec necessariam esse, nec ex necessarijs principijs duci, sed probabilem solùm, cuius probabilitatem confirmat auctoritas Homeri, & Platonis; Dixit Homerus, siue ad dextram ad ortum vertantur, siue ad sinistram ad occasum; Similiter Plato in Appendice Legum dixit: Planetas suo motu ad dexteram, hoc est, versus Orientem moueri: Nam dextrum, & sinistrum oblationem eius, ferè omnes Cœlo tribuerunt, non autem ita cæteras differentias. Rationes aduersus sententiam Aristotelis formatas probabiliter soluens, de prima dico: quamuis Cœlum non sit præditum instrumentis; nec intelligentia ex Cœlo pendeant; tamen id, quod competit homini per instrumenta, competit eminentiùs Cœlo sine illis; & quamuis intelligentia ex Cœlo non pendeat, & vbi est, tota sit; tamen partibus varijs tribuit vires varias, quatenus expedit pro vniuersi perfectione, & conseruatione. Dicebatur secundò, partem Cœli, in qua insit vis mouens, non distingui à parte, à qua Cœlum incipiat moueri, vel à qua inciperet, si incipere deberet. Respondeo, cum Oriens sit pars dextra; & dextrum præsupponat cæteras differentias, non potest pro parte sursum congruenter alia approbari, præter Polum Australem, vt seruetur Cœlum moueri ad anterius. Insuper in moto in orbem extrema quiescentia obtinent rationem longitudinis: ideò etiam sunt termini diametri. Et quamuis non seruetur in omnibus similitudo cum mortalibus, sat est vt seruetur in parte. Addebatur tertiò, totum Cœlum esse sursum, & ab Aristotele in primo de Cœlo totum

Vitruuius.

Homerus. Plato.

Diluuntur instantiæ.

nuncupari

nuncupari sursùm, & locum Deorum. Respondeo Cœlum comparatum cum Mundo mortali totum est sursùm; at facta comparatione inter partes eius, secus se habet. Dicebatur quartò, potiùs nostrum quàm alterū Polum esse sursùm. Respondeo, satis esse dubium, quodnam hemisphæriorum sit dignius, & præstantius: Auerroes 2. Cœli comm. 16. ait, intellectum nostrum non posse cognoscere, quod eorum sit nobilius; & rationes pro huius præstantia relatæ non cogunt, nam quamuis Astronomi in nostro hemisphærio plures seruent syderum, & imaginum formas, quàm in altero, id parùm refert, accidit enim hoc, quia accuratiùs Stellas nostri hemisphærij, vt magis apparentes seruarunt; similiter nil refert, quòd hoc nostrum hemisphærium sit magis opportunum, & accommodatum pro habitationibus, hoc enim concesso, quod dubium est, dico Cœlum non ex primo instituto esse ob mortalia, sed ex secundo tantum. Dicebant Aegyptij in meridie reperiri Dæmones bonos, in Septentrione malos, in ortu optimos, in occasu deterrimos. Præterea concesso, alterum hemisphærium esse ignobilius, non ex eo inferre licet, igitur non est sursùm, nam in animalibus pars sursùm est præstantior, quia in ea est principium & vis mouens, de Cœlo non sic se habet, Poli enim solum per similitudinem quandam, & relationem ad dextrum, dicuntur sursum, & deorsùm. Immo Aristoteles in lib. de progressu Animalium ait, in Plantis partem deorsùm, nempè truncum, & ramos esse præstantiorem, & magis propriā, indicans partem sursùm non necessariò nobiliorem; nec est absurdum, vt in Cœlo ob duos oppositos motus, sursùm, & deorsùm modo opposito considerentur, immò pro quadam adæquatione virtutum Cœli, & seruanda consimilitudine partium, id videtur satis consentaneum rationi, ita enim quoduis hemisphærium sursùm erit. At dicebatur, distributionem approbatam à Cleomede, necnon ab Astronomis, & Poetis, esse congruentiorem, & rationi magis consentaneam. Respondeo, opiniones eas conciliari posse, & ambas distincta ratione iudicari veras. Nam vel consideramus differentias in solo Cęlo, vel in congregato ex Cœlo, & mundo elementari; si in solo Cœlo eas consideramus, vt fecit Aristoteles, ita rectè in eo, vt ab Aristotele assignantur, & distribuuntur; si verò eas consideramus in toto vniuerso, optime a Cleomede distribuuntur, ita enim Terra deorsùm, Cęlum sursùm, Poli latera, Oriens, & Occidens sunt anterius, & posterius. Insuper vel consideramus principium motus ad dexteram pertinens, & constitutionem mobilis, vt viuentis, & ita rectè eas distribuit Aristoteles. Vel consideramus progressum motus ad anterius, & rectè distribuuntur à Cleomede.

Aegyptij.

Pars sursū non semper nobilior.

Concilium.

De distinctione differentiarum Cœli. Cap. XXXVII.

Distribvtae sunt per Cœli partes, ex sententia Peripateticorum differentiæ positionis: at considerandum modò occurrit, quo pacto inter se sint distinctæ, quod difficile est cognoscere, & ob difficultatem variæ fuerunt Philosophorum sententiæ. Opinio vna est, differentias illas in Cœlo non ex natura rei, sed sola ratione, & ex parte nostri esse distinctas, & præsertim dextrum, & anterius. Ratio est: quia ille qui nobis est Occidens, alijs est Oriens, & vice versa. Insuper nulla est definita æquatoris pars, quæ possit absolutè dici Oriens, quoniam nulla est eius pars, quæ aliquo tempore non sit in Oriente. Demùm cum Cœlum voluatur in orbem, non ex vna magis, quàm ex altera parte incipit moueri; sed æquè simul, & propterea non vna magis, quàm altera potest iudicari dextra, vel anterior. Qui autem sunt huius opinionis, inquiunt Aristotelis verba in secundo de Cœlo, debere intelligi cum conditione, nam loquitur aduersus Pythagoram tribuentem Cœlo dextrum, & sinistrum, quæ differentia si Cœlo competeret, etiam competerent aliæ. Hæc opinio apertè aduersatur Aristoteli, ipse enim in secundo de Cœlo, nedum asserit eas differentias Cœlo competere, verùm insuper id ostendit,

De distinctione differentiarum.

Opinio prima.

Euersio.

ostendit, ex eo, quia est animatum, & præditum principio motus. Insuper soluit instantias sumptas ex rotunditate, & consimilitudine partium, & ex eo, quod semper moueatur; quæ videbantur euertere differentias illas; vt patet ex contex. 13. & in contex. 8. ait, in corpore perfecto differentias illas omnes reperiri: fundamenta aduersa infra reijcientur.

Secunda. Propterea est opinio secunda Magni Alberti, asserentis re vera competere Cœlo has differentias, & ex parte Cœli esse distinctas: modum autem distinctionis patefaciens, ait, eas competere Cœlo, quia partium eius quædam sunt densiores, vel Stella præditæ, vt se habet de Planetis, in quam densiorem partem intelligentia maiorem influit virtutem, & per eam potètius in mortalem orbem operatur, ideò pars illa vbicunque reperiatur, dicitur dextra.

Euersio. Quæ opinio etiam non est approbanda, primò, quia octaba sphæra vniuersa est ornata Stellis, nec magis Oriens, quàm Meridies: Præterea non constat æquatorem, & partes ei proximas, esse densiores Polis, qui Poli etiam si rariores concederentur, hoc est, partes eis proximæ, non ob id deberent iudicari pars sinistra: Insuper nona sphæra enumerata ab Astronomis caret Stellis, nec apparet, quæ eius pars sit densior: Demùm Aristoteles ait, Orientem esse partem dextrum, non dicit definitam aliquam Cœli partem, vt Stellam, vel partem densam, nam Stella, & pars densa, non est magis Oriens, quàm Occidens.

Tertia. Ideò est opinio tertia quorundam, qui in Cœlo supra orbes mobiles aiunt reperiri orbem immobilem, in quo differentiæ positionis firmæ, & per naturam distinctæ inueniantur; in alijs verò solùm distingui vel ex parte nostri, vel per relationem ad differentias illius orbis immobilis.

Euersio. Hæc opinio ad rem non facit; tum quia huiusmodi orbis ex sententia Philosophorum non conceditur; tum insuper quia Aristoteles in orbibus mobilibus dixit reperiri propria virtute distinctas; tum demùm quia si daretur, in eo non reperirentur hæ differentiæ, de quibus est sermo, quoniam hæ tribuuntur Cœlo per relationem ad motum in loco.

Quarta. Propterea est opinio quarta Alexandri Acchil. in libro de Orbibus, dicentis, partem dextram Cœli esse Arietem, sinistram Libram, quia si Cœlum inciperet moueri, Aries cum Sole deberet in Oriente reperiri, Libra in Occidente, vt tempore Veris, ac ita Aries vbicunque reperiatur, iudicari debet pars dextra.

Euersio. Hæc opinio satis est leuis, primò, quia Oriens vni nationi, & parti Mundi, est Occidens alteri. Secundò, quia sic nos non magis essemus in parte sinistra, quàm dextra, quia Aries reuoluitur, cum tamen Aristoteles nostrum Polum, & hemisphærium nuncupet deorsùm, & sinistrum. Insuper, non Oriens, vt Oriens, esset pars dextra, sed vt in eo esset Aries. Præterea dum verteremur ad ortum Solis, non diceremur cum Homero verti ad dextram; nec Planetæ cum Platone suo motu verterentur in partem dexteram, quia ibi fortè non erit Aries; & si erit in Occidente, versi in Occidentem diceremur verti ad dextram.

Quinta. Ideò est opinio quinta quodam modo opposita quartæ, dicentium, si Cœlum inciperet moueri, Sol esset in occasu, quia inde mouentur Planetæ, & quia esset in Ariete, Aries esset pars sinistra, Libra dextra, Cancer anterior, Caper posterior, & ita solum aiunt per partes Cœli distingui has differentias, non secus. & huius opinionis est Suessanus: At approbanda non videtur ob rationes, quibus

Euersio. quarta opinio reiecta est. Præterea si Mundus cœpit moueri, non constat, quod Sol debuerit esse in Ariete, & quòd cœperit moueri tempore Veris: Multi enim aiunt potiùs mense Septembris, Sole existente in Libra, Mundum fuisse creatum, tunc enim Plantæ fructus habent. Insuper non constat adhuc quinam sit Oriens; quia Oriens vni, est Occidens alteri.

Sexta. Propterea est opinio sexta Leonis Hebræi viri docti, & elegantis in secundo Dialog. de Amore, dicentis, primò solùm sursùm, & deorsùm distingui absolutè, adeò vt vnum numquam sit aliud; addentis secundò, dextrum, & sinistrum solùm distingui per relationem ad nos, adeò vt Oriens cuius libet regionis dicatur dextrum eius, & Sol ibi existens dicatur esse in parte dextra: in Occidente verò quolibet in parte sinistra, ita dextrum vnius regionis potest esse sinistrum alterius.

Euersio. Hæc opinio satis est probabilis, conspicuè tamen dissidet à sententia, & verbis Aristo-

telis,

telis, nam Aristoteles apertè ait has differentias in Cœlo, etsi non forma, saltem virtute esse distinctas; at per hanc opinionem, non distinguuntur virtute, cum Oriens vni, sit Occidens alteri; & eadem pars sit dextra, & sinistra. Insuper ait Aristoteles in con tex. 13. si Cœlum staret, haberet vnde inciperet moueri; at per hanc opinionem id non seruatur, non enim in vna potius, quàm in altera parte inesset virtus, per quam inde inciperet moueri. Demùm in viuente hæ differentiæ debent esse absolute distinctæ, & præsertim in viuente perfecto, quòd sola distinguantur relatione, est proprium inanimorum. Quare cum relatæ opiniones satis apparuerint dubiæ, vt dicam quod sentio, tria præaccipio. Primum est, Intelligentias per motum orbis non moueri, vt docet Aristoteles in octauo Physico. & in lib. de motu Animalium, & conceditur ab omnibus. Accipio secundò, Intelligentias contactu quodam virtutis, mouentes Cœlum id facere influendo semper virtutem suam in eandem loci partem, & situm, non autem in eandem partem Cœli, sed in eam, quæ continenter ibi reperitur; hoc enim requiritur, dum à non pendente à corpore, mouetur corpus, veluti se habet ventus spirans in sphæram, eamque reuoluens, vt etiam reuoluuntur rotæ molendinorum ab aqua. Addo tertiò regionem, & locum illum debere iudicari Orientem per naturam, à qua verè inciperet reuolui sphæra, si inciperet moueri; & huiusmodi esse regionem illam, quam Cosmographi Orientem absolutè appellant. His præassumptis, duas profero conclusiones: Prima est, in Cœlo ex designatione dextri, & sinistri, elici debere designationes cæterarum oppositionum. Altera est, dextrum, & sinistrum in Cœlo esse differentias distinctas virtute, & situ, non autem competentes definitis partibus Cœli, adeò vt situs Orientis dicatur pars dextra, Occidentis sinistra. Prima assertio ex eo patet, quia Cœlum cognoscitur per motum: motus eius primò nobis patefacit partem dextram, à qua corpus mouetur; hoc seruauit Aristoteles, qui inuento, & constituto dextro, cæteras differentias assignauit. Altera conclusio ex suppositis elicitur, nam applicatio virtutis intelligentiæ pro constituendo motu, partem dextram constituit; intelligentia non mouetur, ideò ille contactus seruat eundem situm, & hic est Oriens per naturam, qui omnibus est idem, qualis est ille Arabiæ, & Græciæ. Ex quo elicitur ratio, cur Sol nobis Oriens sit maioris virtutis, & salubrior, quàm Occidens; & cur aer Orientis sit salubrior, quàm Occidentis, & cur Plantæ, & Gemmæ Orientales sint maioris virtutis, & preciosiores, adeo vt aromata, & delitiæ humanæ inde ad reliquas Terræ partes deferantur. Hinc Porphyrius, & Numenius dixere, Dæmones Orientales esse optimos. Demùm constat ex hac resolutione facilè elici solutiones omnium aduersarum rationum.

Opinio propria.

Cur orientalia potiora.

De differentijs positionis huius Mundi mortalis. *Cap.* XXXVIII.

DECLARATIS differentijs positionis Cœli, ad Mundum mortalem descendens, dixi in præcedentibus tribus modis posse in eo illas considerari, vel in ordine ad habitationes, vel per relationem ad differentias Cœli, vel tertiò per relationem ad motum proprium grauium, & leuium. His addere possumus modum quartum, & est per ralationem ad nos, vt pertinet ad habitationes. Geometræ longitudinem considerant ab Occasu ad Ortum, & incipiunt numerare gradus longitudinis ab Occasu, à linea transeunte per Insulas Canarias, & Fortunatas in finibus Hispaniæ, progrediẽdo versus ortum, adeò vt caput, & pars sursùm sit Occidens, pars deorsùm Oriens, latera sint Poli: Mox ab Aequatore versus Polos incipiunt numerare gradus latitudinis regionum, & cum caput sit in Occidente, si hominem iacentem in terra consideramus, & more Astronomi inspicientem Cœlum, sic dextera eius verget in Austrum, sinistra in Boreã, Anterior

In ordine ad habitationes.

terior pars in hemisphærium superum, posterior in oppositum; si verò illum considerabimus more Geometræ inspicientem Terram, se habebit è contrario; longitudo consideratur ab Occasu in Ortum, quia ea est maior dimensio habitationum, nam numerantur ab Occasu ad ortum centum & octuaginta gradus, qui omnes, quod ad têperamentum, sunt oportuni habitationibus; ab æquatore verò ad Polum tantũ nonaginta, quorum multi ratione intemperiei sunt aduersi vitæ animantium; caputq; constituitur in Occasu, quia ibi ex parte Maris, & dispositionis Terræ, apparet principium habitationum distinctius, & accommodatius. Secundò, considerantur in Mundo elementari differentiæ positionis per relationem ad differentias Cœli, & hoc satis est conspicuum: hac consideratione Aristoteles in secundo de Cœlo dixit, nos esse in parte deorsùm, cùm vergamus ad Septentrionem, & regiones Orientis dicuntur dextræ, & sic de cæteris. Tertiò, conspicuum est quomodo in hoc mortali orbe frequenter vsurpentur differentiæ per relationem ad nos, partes enim Mundi, vergentes ad nostram dextram, dicuntur dextræ, & sic de cæteris. Quartò, id fit per relationem ad proprium motum elementorum, qua consideratione Aristoteles ait, in Mundo mortali solum reperiri sursùm, & deorsùm, centrum nempè, & locum à centro distantem; nam elementa solo motu recto mouentur, quo motu hanc solam oppositionem circumscribunt; grauia enim dicuntur tendere deorsùm, leuia sursùm. At pulchra occurrit dubitatio: num in Mortalium orbe, sursùm, & deorsùm sint absolutè, & ex natura rei distincta, vel solùm per relationem ad nos, & constitutionem nostri corporis? Sententia fuit Platonis in Timæo, non absolutè, & ex natura rei, sed solùm ex parte nostri distingui: nos enim partim ob constitutionem nostri corporis, partim ob assuetudinem, id, quod respondet nostris pedibus, dicimus deorsùm, & quod respondet capiti, dicimus sursùm, quod autem id non petatur ex natura rei, ostendit: quia Mundus est orbicularis; in orbe reperitur, non longitudo, sed medium, & circumferentia; ideò hæc duo verè, & per naturam competunt Mundo; medium autem non rectè dicitur deorsùm. Quod autem id ortum ducat ex assuetudine confirmat exemplo, nam si homo daretur, qui erectis pedibus, caput in centrum verteret, dataque ei esset facultas mensurandi pondus ignis, putaret portionem ignis maiorem, esse grauiorem: quia velocius tenderet versus pedes eius, & ita iudicaret tendere deorsùm, quia vergeret in regionem suorum pedum. Idipsum confirmatur, quia nostros antipodas, ob assuetudinem, quia opponuntur nostris pedibus dicimus esse deorsùm, & vice versa illi nos antipodas, & deorsùm appellant. Præterea sursùm, & deorsùm, cum indicent longitudinẽ, includere debent distantiam maximam: at distantia maxima est à Polo ad Polum, nõ a medio ad circumferentiam; & si id esset, sequeretur hoc absurdum, quòd vnus Polus, relatus ad alterum, esset deorsùm; relatus verò ad Terram, esset sursùm. Insuper id videtur aduersari Aristoteli, qui Mundum mortalem negat animatum, & in animo asserit has differentias non absolutè distingui. Confirmatur: quia in primo de Cœlo, contex. 6. & 17. Aristoteles graue, & leue definit per medium, inquiens, Graue esse id, quod ad medium, leue quod à medio mouetur; at medium differt ab eo, quod absolutè deorsùm sit. In hoc itaque orbe solùm medium, & circumferentia reperitur per naturam constituta, & distincta non sursùm, & deorsùm. Ex aduerso Arist. 4. Cœli, contex. 4. & 5. damnat hanc Platonis sententiam, inquiens, Nos autem totius extremum, sursùm dicimus, quod & positione est sursùm, & natura primum; & inter hoc dicit. Aristoteles, nam in rebus consideratur longitudo per naturam secundum distantiam à primo; primum enim est tanquam caput, vnde cætera vitam hauriunt, à quo recedentia per gradus sunt deteriora, ideò iure, quod est caput, est positione sursùm, & quod est per naturam primum, etiam per naturam sursùm iudicari debet: huiusmodi autem est concauum Cœli. Præterea, differentiæ locorum per Cœlum constituuntur, Cœlum enim, cum loco non egeat, est faber locorum pro egentibus eo, ideò longitudo cõsiderari debet in maxima distantia ab eo, & propinquitate; & cum

In ordine ad differentias Cœli.

Per relationem ad nos.

Per relationem ad proprium motum.

Dubitatio

Opinio Platonis.

Cõfirmatio.

Opinio Aristotelis.

Cœlum sit origo loci, proximius capiti, & principio, per naturam sursum putari debet. Præterea, simpliciter grauia, & simpliciter leuia per naturam sunt distincta, & opposita, quare & eorum loca; & cum per naturam moueantur motu recto, per naturam indicant distinctionem loci sursum à loco deorsum. Insuper termini oppositorum motuum, per naturam definiti, & distincti esse dicuntur: sursum, & deorsum sunt termini oppositorum rectorum motuum; quare per naturam sunt distincti. Præterea, non debemus putare ex constitutione nostri corporis differentias transferri ad vniuersum; sed contra putandum est, corpus nostrum ita fuisse formatum; vt ordini vniuersi responderet; & ideò optimè per naturam homo dicitur constitutus, quare id per naturam iudicari debet sursum, quod nostro vertici, & capiti respondet. Simplicius primo Cœli, contex. 20. 4. Cœli, contex. 2. nititur sententias has conciliare, inquiens, Platonem sequutum fuisse naturam rerum; Aristotelem verò consuetudinem, & vsum loquendi. At dicere hoc, non est conciliare, sed conspicuè euertere sententiam Aristotelis: nam Aristoteles profitetur se naturam considerare, & per naturam ait distingui. Confirmatur: quia Aristoteles considerat naturalem ordinem locorum, distantiam à primo, naturalem motum elementorum, naturalem distinctionem grauium, & leuium, quæ omnia indicant sursum, & deorsum, per naturam definita, & distincta esse. Propterea nos secus conciliantes, dicamus vtrumque rectè fuisse loquutum, & consentanea protulisse principijs suis. Censuit Aristoteles elementa per naturam moueri motu recto, ideò rectè dixit sursum, & deorsum motui recto respondentia per naturam in vniuerso reperiri distincta. Plato putauit elementa per naturam moueri in orbem, & ideò consentanea protulit suæ sententiæ, inquiens, In vniuerso per naturam distincta solùm esse medium, & circumferentiam; adeò vt sententia Platonis sit vera ex parte motus totius, nempè orbicularis, & diurni, qui est circa medium: sententia Aristotelis vera sit ex parte proprij motus elementorum, nempè recti, qui à Platone dicitur reditus in naturam. Præterea Aristoteles considerans locum sursum, & deorsum, solùm considerauit Mundum mortalem; Plato verò statuens medium, & circunferentiam, totum Mundum inspexit. Demùm vel consideramus figuram Mundi; sic rectè dixit Plato; vel consideramus motum rectum elementorum, & ordinem naturæ rerum; & ita rectè loquutus est Aristoteles. Ambo itaque distincta consideratione rectè senserunt; rectiùs tamen loquutus est Aristoteles, cum nouerit elementa per naturam propriam motu recto moueri. Ex his eliciuntur solutiones rationum vtriusque partis; nec est absurdum, quòd Aristoteles locũ deorsum etiam dixerit medium; nam est medium molis, & per relationem ad motum, & figuram Cęli; est deorsum per relationem ad motum elementorum.

Simplicius. *Concilium proprium.* *Fundamentum primũ.* *Secundum.* *Tertium.*

De differentijs positionis per Metaphoram sumptis. Cap. XXXIX.

APPARVIT quomodo Cœlo, & quomodo orbi mortali cõpetant differentiæ positionis, ex quorum explicatione, etiam est notum quomodò congregato ex vtrisque, competere dicatur; nam ex partibus, transferuntur ad totum, & præsertim ex his, quæ competunt Cœlo; sed quoniam per Analogiam quandam, & Metaphoram, sumptam ex similitudine conditionum, ex corporeis transferuntur relatæ differentiæ etiam ad incorporea, in quibus eminenter solùm, & tanquam in caußis, sine vlla oppositione seruantur. Ideo cumulatioris explicationis gratia, de illis quoque pauca breuissimè enunciare non erit inutile. Pythagoras, qui dextrum, & sinistrum inter prima contraria numerauit, in cursu, & institutione humanæ vitæ, hanc differentiam considerauit: nam viam virtutis dixit dextram, vitiorum verò sinistram. Similiter Plato in Timęo, in anima dextrum,

Pythagoras. *Plato.*

trum,& sinistrum consideravit, & in Phædro, appetitum sensuum dixit sinistrum, appetitum honoris, virtutis, & rectæ rationis, æquum, dextrum nuncupauit. Similiter in Phædro, Mentem dixit caput animæ, indicando in anima sursum, & deorsum, & in Dialogo de Leg. formans monstrum, homini respondens, rationem dixit faciem, vim autem concupiscendi caudam, & partem infimam. Insuper dicere valemus in hominis anima Mentem esse partem sursum; Naturam,& vim nutriendi deorsum; Sensum, Phantasiam,& opinionem rectam, esse partem anteriorem; Phantasiam, & opinionem falsam, posteriorem; Appetitum sensuum esse partem sinistram, equum nigrum, & peruicacem; Appetitum verò rationi consentaneum, partem dextram,& equum album,ad supera tendentem,currumque vitæ nostræ rectè ducentem. Demùm Longitudo, potest dici vis nutriendi; Latitudo,vis appetendi, & mouendi; Profunditas, vis ratiocinandi, & iudicandi. At ab Anima in Deum ascendendo, in quo cunctorum absoluta perfectio includitur, in eo Dionysius in lib. de Diuinis nominibus, & alij præclari Theologi,vario modo differentias per Metaphoram excogitarunt; nam amplissima per omnia extensio,Dei latitudo dicitur; potestas desuper tota longitudo; incomprahensibile secretum Dei, & prorsus ignotum, profunditas. Insuper singula in Deo patefacientia Trinitatem, eminenter indicant dimensiones, & differentias positionis; hæc autem varia sunt, & primò essentia patefacit longitudinem; potentia latitudinem, & dextrum, ideò legitur, Dextera Dei fecit virtutem, Dextera Dei exaltauit me; actio interna constituit profunditatem. Insuper secundò, Deus vt via, est longitudo; vt veritas, latitudo; vt vita, profunditas. Præterea,vt principium longitudo est; vt medium latitudo; vt finis profunditas; vt bonus longitudo; vt pulcher latitudo; vt iustus profunditas. Demùm, vt Pater potest dici longitudo; vt Filius latitudo; vt Spiritus sanctus profunditas. Hæc profectò distincta consideratione etiam variari possent, Metaphoræ enim multis varietatibus sunt obnoxiæ, sed hæc dixisse sit satis, vt pateat etiam ad incorporea transferri dimensiones,& differentias positionis.

In homine. *In Deo. Dionysius Areopag.*

De perfectione Mundi. *Cap. XL.*

TRIA præsertim sunt, quæ perfectionis conditione celebrantur prædita, Deus absolutè, Mundus inter corpora, Homo inter mortalia; & hoc mirabile est, quòd horum trium perfectorum, vnum est imago alterius, & prius est exemplar posterioris; Mundus enim est imago Dei; Homo autem Mundi. Fulget Mundi perfectio cunctis nostræ cognitionis gradibus, & explet omnia eorum desideria, nam sensus nil sentire cupiunt Mundo perfectius; imaginatio nil exactius elaboratum valet imaginari; nec Mens, & Voluntas, absolutius aliud corpus apprehendere, aut exoptare possunt; conspicua redditur Mundi perfectio, tum ex definitione perfecti, tum ex consideratione quatuor causarum Mundi, tum demum ex eius affectionibus. Si definitiones perfecti consideramus: Perfectum dicitur, cui nihil deest; cui nil potest addi; quod ex se est satis, nullo eget, extra quod non licet sumere aliquid; cui principium, medium, & finis competunt. Hæc, & similia tam conspicuè competunt Mundo, vt nullam faciant ambiguitatem, nullaque egeant latiore explicatione: verùm vt exactiùs pateat ne dum perfectio, verùm etiam causa perfectionis Mundi; per omne genus causæ progrediamur, ordientes à materia; Includuntur in Mundo omnes materiæ gradus, qui in alijs corporibus inueniri possunt, nempe materia prima, elementa, mixta similium partium, & mixta dissimilium partium; At præter eos illi competit quintus gradus materiæ, cæteris eminentior, eiusque proprius, qui Mundi perfectionem indicat, & sunt gradus rerum sua specie absolutarum, ex quibus vniuersum consurgit, qui gradus cum Mundum constituant, non remittuntur, nec aliquid suæ perfectionis ammittunt, vt euenit de nonnul-

Tria perfecta Deus. Mũdus, Homo. *Definitio perfecti.* *Materia.*

lis ma-

lis materiæ gradibus,sed eam seruant,& cum ea constituunt Mundum, ita Aristoteles in primo de Cœlo inquit, Mundum constare ex vniuersa materia, quatenus consurgit ex cunctorum corporum ordine, quæ sunt grauia, leuia, & neutra; cum itaque materia Mundi sit singulis rerum formis decorata, & perfecta; iure Mundum ex parte sui reddit perfectum. Similiter à materia ad Mundi formas progredientes eandem perfectionem inspiciemus; Multiplex statuebatur forma Mundi, nempè externa figura, Cœlum, ordo, essentia Mundi, & Deus, quæ omnia, vel absolutè, vt Deus, vel in suo genere, vt reliquæ, perfectissimæ sunt, in quarum perfectione explicanda superuacaneum esset immorari, cum luce clarior fulgeat. Similiter considerando efficientem vel absolutè per nouam creationem,vt noscunt nostri Theologi; vel per emanationem æternam, vt plurimi Academicorum, & cum eis Auicenna, & Algazel existimarunt; vel saltem conseruantem, vt dicunt Peripatetici, quæ omnium consensione est Deus, splendidissima apparet perfectio Mundi. Prodijt enim Mundus ex ipso bono, nec alia ratione, nisi quia bonum, & propterea absoluti boni, vt sua conditio exposcebat, redditus fuit particeps. Fœcundissimum est summum bonum, absolutissimus est Mundus, qui est vniuersus fœtus eius, cui cum nihil desit, etiam hoc mirabiliter competit, vt ei nunquam Deus desit; sed continenter à Deo regatur, seruetur, & resarciatur. Demùm inspiciendo finem, qui similiter est ipsum bonum, absolutissimam intuemur eius perfectionem: Mundus enim ex optimo fluens per bona media, in finem optimum reuoluitur, adeò vt nil in eo reperiatur, quod non dirigatur in bonum,& ea,quæ frequenter contra naturam partium eius esse videntur, seruant saltem naturam totius. Ex præstantissimarum causarum conspiratione Mundus consurgit adeò exactè perfectus, tam exquisitè intus, & extra formosus, vt cuncta illum diligant, diligendoque appetant, & libentissimè amplectantur, cum enim cuncta vel sui,vel suæ speciei conseruationem optent,dum id optant,nil aliud quærunt, nisi esse, & seruari vnà cum Mundo, in quo ne dum inueniuntur omnia, verùm insuper inueniuntur modis omnibus, nimirùm secundum eminentiam, secundum causam, secundum formam, & secundum participationem,& adeò luce præsertim, & splendore est decoratus, vt omnis gradus splendoris, & lucis, in eo cumulatissimè fulgeat. Fulget primò in eo lux splendidissima superæ Mentis: fulget mox splendor animorum, & demùm lumen Solis, & Syderum, per quæ reliqua omnia propriæ perfectionis radijs cumulatissimè illustrantur: Hinc iure optimo in eo Gratiarum chorus fœlicissimè floret, & Musarum absolutissimus numerus, admirabili harmonia recinit, & extollit Gloriam Opificis. Præclarissimum hoc corporeum opus adeò est vniuersum,vt extra se nihil relinquat; adeò ex se est satis, vt ambiente non egeat; adeò in se includit omnia, vt ea modis quoque omnibus includat; adeoque includit tempus omne,omnemque temporis constitutionem, vt singulis horis in eo cuncta anni tempora locum habeant, dum enim apud nos est Aestas, apud alios est,Hyems, Ver, & Autumnus,dum apud nos est dies,apud alios est nox,diluculū, & aliæ diei horæ. Magnum hoc & præclarum animal pro capite præditum est firmamento stellarum; pro pectore orbibus Planetarum; pro pedibus elementis; nos in terra collocati aurum, lapides, & terrea prætiosa indicamus;. At si pretiosi sunt pedes, quale erit pectus, & caput? Si magnifacimus infima, quanti faceremus media, & suprema, si ea exactiùs nosceremus? Mirabile hoc est in Mundo, quòd simul est vnus, & omnia; consimilis, & dissimilis; vniformis,& omniformis; est in se, non in alio; est seruans,& seruatus; continens,& contentus; generans per partes,& genitus; mouens, & motus; diligens,& dilectus; quiescens, & cōtinenter permutatus; in quo honestum, vtile,& delectabile,non secus ac in summo hominis bono fœlicissimè se mutuò amplectuntur. Regitur hoc vniuersum Regnum tam admirabili imperio, vt simul Reipublicæ cum legibus,administrationis optimatum, & imperij Regij dignitatem, & præstantiam includat; absolutè tamen in eminentissimam redigitur Monarchiam, cuius Monarcha est Deus, cuius conditio est ipsum bonum, adeò vt non sit timendum ne

Forma.

Efficiens.

Finis.

In Mundo fulget omnis gradus Lucis.

Caput Mundi.

Imperium Mundi.

in Tyrannidem inclinet. Hic eminentissima Prouidentia cuncta disponit, quæ mox per naturam à Fato sola ratione distincta exequuntur, & absoluuntur, adeò vt in vniuerso nil inane, nil ociosum, nil diminutum, nilque redundans inueniatur; cuius gradus tam exacta inuicem ratione sunt iuncti, vt mirabiliter etiam longè à se distantes sibi mutuò consentiant, & quamuis per partes varientur, tamen eandem semper seruant rationem, locum, & ordinem, adeò vt iure Aristoteles in secundo de Cœlo 34. enunciare valuerit, Mundum quam optimè se habere. Et si quis dubitet, quia Aristoteles in Procemio primi de Cœlo perfectionem ait in ternario esse positam, Mundus autem vnicus est, & multa mala tanquam ægritudines intus includit. Respondeo, id trinum maxime esse perfectum, quod ita est trinum, vt simul etiam sit vnum: & proptereà vt Deus eminentissimè est trinus & vnus; ita Mundus eius imago, vt scilicet, & trinus & vnus est, nam est trinus, tum quia trina dimensione est præditus; tum quia constat ex ordine grauium, leuium, & neutrorum; tum quia perficitur per immobilia, mobilia æterna, & mortalia; tum modis alijs: quæ variæ trinitates pro constituendo Mundo vno fęlicissimè conspirant, in quo si quid mali includitur, id sequitur necessitatem materiæ, & in bonum dirigitur. Commendemus igitur opificium vniuersi, & Opificem eius veneremur & colamus.

An Numero competat vlla virtus? *Cap: XLI.*

Numero virtutē cōpetere.
Pythagoras.
Plato.
Arist.
Hebræi.

OB ea quæ de ternarij numeri perfectione ab Aristotele dicuntur, quæri frequenter solet, & questio est ingenuo animo digna, nunquid numero competat vlla Virtus? nam ex vna parte Viri sapientia celebres, Virtutem ei tribuere videntur, & præsertim Pythagoras, qui numeros, rerum principia statuebat: quem sequutus est Plato. Principia autem facultate propria sunt prędita, ab his non videtur Aristoteles recedere, cum in Procemio, primi de Cœlo affirmet, ternarium numerum includere perfectionem, quod etiam in tertio Meteororum loquens de trino Iridis colore, enunciauit, necnon in primo capite secundi de Partibus Animalium, loquens de trina compositione corporum. Hebręi numeris eximiam tribuunt virtutem, & nomina plurima apud eos in numeros resoluuntur, & literę varię variũm denotant numerum, in qua numerorum virtute partem Gabalæ non exiguam collocatam existimant: Hinc ortum ducunt responsiones per numeros ad varias interrogationes. Hoc approbant Medici, qui seruant numerum dierum ægritudinis, & quosdam nuncupant indicantes, vt quartum; quosdam iudicantes, vt septenarium. Theologi quoque dissentire non videntur, cum in precibus, in ieiunijs, & alijs similibus numerum seruent, ideò dicitur Deo numerum imparem & præsertim ternarium esse gratum. Et Aristoteles in Procemio libri de Cœlo ait, Populos tribuere Deo numerum ternarium, ductos instinctu naturæ: id autem quod pendet ex instinctu naturæ, dicitur pendere ex Deo, nec debet iudicari inane. Ex

Medici.

Numero. non competere virtutem.

aduerso sententia est Aristotelis decimoquarto Metaphysicæ, cap. quinto, numerum nullo genere esse causam, id autem quod alterius causa non est, non dicitur virtute prædītum. Insuper decimotertio Metaphysicæ, cap. 6. affirmat, in Mathematico numero vnitatem vnam non differre ab altera, & ob id non esse præditam distincta facultate. Confirmatur: quia si numerus esset propria virtute præditus, cuicumque idem numerus competeret; etiam conueniret eadem virtus, quod experientia noscitur falsum, nam rerum variarum, quamuis numerus sit idem, tamē facultas est distincta, vt trium granorum piperis, & trium milij. Idipsum ostenditur: quia numerus est aliquid humana ratione formatum; virtus autem est rerum natura constantium, & ex natura pendentium; Res itaque est satis perplexa & dubia. Resolui autem potest primò per Principia Academicorum, mox per ea Peripateticorum: cum Academicis dicendum

Resolutio p Principia Academicorum.

est

est, quintuplices dari numeros nimirum Diuinos, Ideales, Rationales, Physicos, & Mathematicos; Numeri Diuini iuncti cum Idealibus considerantur in Deo & supera Mente Ideis prædita, quorum Deus est caput & ipsum vnum, ex quo sequentes numeri prodeunt; Rationales pertinent ad animã, & sunt cum rationibus eius iuncti; Physici pertinent ad Naturam, quæ est vis seminaria à Mundi Anima infusa Materiæ; Numeri Mathematici ab anima formantur rationis compote tanquam signa, & mensuræ rerum: Qua distinctione facta, dicimus Virtutem competere quatuor primis generibus numerorum, vt conspicuum est, non autem quinto. Ex qua explicatione patet, quomodo numeri cum Pythagora & Platone dici debeant principia rerum; cuncta enim prodeũt ex ipso vno per Ideas, Rationes, & semina. & inanes redduntur instantiæ aduersus eos à varijs excogitatæ. At dimissis Academicis, progrediens per Principia Peripateticorum, dico cum Aristotele 4. Phys. cont. 102. numerum esse duplicem, numerantem vnum, alterum numeratum, quibus tertium addere valemus, Numerantem scilicet, & numeratum, quæ distinctio primo à Pythagora tradita fuit. Numerus numeratus sunt res ipsæ multæ, quæ numerantur, vt Equi, Leones & similia. Numerus numerans est duplex, vnus numerat vt causa, alter vt instrumentum rationis, & signum multitudinis rerum; De numero numerato dixit Aristoteles in octauo Metaphysicæ, contex. decimo, essentias rerum perinde ac numeros se habere; De numero numerante vt causa, enunciatum reliquit in calce quarti de Generatione Animalium, quòd syderum & præsertim Solis & Lunæ numeris, generationes & obitus rerum numerantur, exactè tamen id fieri nequit, ob indefinitam materiæ conditionem; Ex his consurgit membrum tertium, nimirum numerus numeratus, & numerans, nam causæ primæ sunt numerantes solum; postremæ solùm numeratæ; mediæ autem numeratæ ab antecedentibus, & numerantes sequentia: ita dicitur à Deo definitis numeris & mensuris cuncta prodire. Insuper vtendum puto hac distinctione, Virtutem competere posse rebus, tribus modis, vel tanquam signo; vel tanquam causæ; vel tanquã formam suo subiecto; vt etiã Galenus diuisit sanum; Quibus præassumptis resolutio difficultatis hæc est; Virtus competit numero numerato tanquam subiecto, & secundũ propriam formam; Numero verò qui est numerans vt causa, competit per modum causæ; Numero demùm qui est numerans vt instrumentum, solùm competit tanquam signo. Ex qua resolutione, conspicuè patet, quæ sit vis rationum pro vtraque parte relictarum, nam primæ quibus ostendebatur numero virtutem competere, vim habent de numero numerato, & de numerante tanquam causa: oppositæ verò vim habent de numerante tanquam instrumento & signo, cui solum tanquam indicanti competit virtus; ad hoc redigitur mutua quædam consensio & responsio numeri numerantis, & rei numeratæ, veluti etiam dicimus nomina rectè imposita esse consona rebus, ita numerus binarius, & par, materiam indicat, cum sit origo multitudinis; impar verò denotat formam per oppositam conditionem. Insuper numerus ternarius denotat perfectionem, cum rerum perfectio collocata sit in principio, medio, & fine conspirantibus ad vnam absolutam constitutionem, & hunc in modum considerando mutuam responsionem proprietatum numerorum, quæ prefertim in Algebra declarantur, & proprietatum rerum natura constantium diluuntur variæ difficultates, & rationes multorum assignantur, respondendo per numeros, vt interrogati cur materia sit origo multitudinis, dicimus, quia est binarius & par, quem soluendi & respondendi modum ego non magni facio, cum per eum dubitatio potius augeatur, quàm diluatur: eo tamen vtuntur illi, qui addendo obscuritatem, per modum respondendi varium & latentem, putant sibi auctoritatem parere, ac ita videri sapientiores cæteris: at de his hactenus, nam alia addidi libro de Placitis pro explicanda opinione Pythagoræ.

Quõ numeri sint principiorum.

Resolutio per Principia Peripateticorum.

De Prouidentia Mundi quod detur, & quæ eam reddant dubiam. Cap. XLII.

VEMADMODVM humana Regna per humanam Prudentiam gubernantur, ita Mundum Dei Regnum, diuinamq; Vrbem per Diuinam Prouidentiam regi, & administrari putandum est. Sed quoniam ob ingenij nostri imbecillitatem varia sunt, quæ veritatem hanc nobis reddunt obscuram, propterea, vt eam lucidiùs intueamur, patefaciam primò, Mundum Prouidentia regi; loquar secundò, de modo; tertiò, nonnullas ambiguitates diluam. Mundum Prouidentia regi primò ex eo lucidè elicitur: quia natura operatur propter finem; nil facit frustra; non abundat superuacaneis; & vnicuique id tribuit, quod conditioni eius est consentaneum: cum autem Natura ex se sit cognitionis expers, & ea faciat, quæ nedum cognitionem, verùm cognitionem Mentis, cognitionemque eminentissimam exposcunt, per quam Media in finem exactissimè diriguntur, & id fiat solo prouidentiæ munere; colligendum est mentem præesse Mundo, cuius Prouidentia cuncta disponantur, & hæc formatur ratio; Opera quæ sine eminēti Prouidentia fieri nequeunt, eminentem Prouidentiam supponunt & patefaciunt: opera naturæ tam eximia sunt, vt sine eminenti Prouidentia fieri nequeant, quare eminentem Prouidentiam supponunt, eamque nobis conspicuam reddunt. Præterea, exquisitissimus Vniuersi ordo, eiusque conseruatio eandem veritatem nobis illustrant, & patefaciunt, nil prouidentiæ magis proprium est, quam ordo, nil ordinatius excogitari potest Mundo, qui adeò est ordinatus, vt ordo sit forma eius, cum autem ordo exposcat ordinantem, & ordinans non valeat sine Prouidentia ordinem constituere, constitutumq; seruare, cogimur fateri Mundum prouidentia regi. Ex quo elicitur secunda ratio, omne exquisitissimè ordinatum, & cuius ordo exactissimè seruatur, Prouidentia regitur: huiusmodi est Mundus, quare Prouidentia regitur. Præterea, nullum Regnū sine Prouidentia rectè gubernatur: Mundus est Regnum optimè gubernatum, de cuius administratione, & imperio nemo sanæ mentis conqueritur; quare summa Prouidentia regitur. Præterea, id, quod est præstantius, & Prouidentiæ particeps, non subijcitur ignobiliori, & experti Prouidentiæ: Mundus mortalis in quo præstat homo prouidentiæ particeps, subijcitur vniuerso orbi; quare non est putandum vniuersum Prouidentiæ esse expertem, alioquin rationale experti rationis, & animal prouidum experti Prouidentiæ, subijceretur. Confirmatur: quia homo ex Cœlo pendet, Deus enim, Sol, & homo generant hominem; homo autem Prouidentiæ est particeps: at animal prouidum ex prouidentiæ experte pendere & prodire non potest, alioquin præstantius ex viliore penderet. Præterea, nullum exemplar gubernationum prouidentia directarum est Prouidentiæ expers: attinentia ad Mundum inseruiunt nobis exemplaris loco, pro rectè administrandis humanis regnis, Rebusq; publicis, quare ea non sunt Prouidentiæ expertia, alioquin exemplar non responderet imitationi eius. quòd autem attinentia ad Mundum exemplaris loco nobis inseruiant, patet, cum consensione sapientum ex eis depromantur leges, & exempla virtutum, & præsertim iustitiæ. Hinc Naturæ leges nemo est, qui non concedat. Lex autem est Prouidentiæ ministra. Insuper vel Mundo præest Deus, vel non: dicere quod non præsit, est absurdū penitùs, solus enim insipiens in corde suo dixit, non est Deus: Dicere autem quòd præsit, & non Prouidentia regat, est reddere Regem eminentissimum deteriorem omni humano principe, & est idem, ac dicere, Statuam præesse Mundo, immò deterius, quàm asserere Sardanapalum præesse regno: Proprium enim Regis, & Præsidis est, vti prouidentia, qua ablata, aufertur forma, & præstantia Regis. Et confirmatur: quia vt inquit Plato 10. de Legibus, Si Deus Mundo non prouidet, vel id accidit, quia non

Mundum Prouidentia regi. *Ratio.* *Ordo.* *Ratio.* *Plato.*

non ſcit, vel quia non vult, vel quia non poteſt, vel quia Mundo non expedit: hæc autem omnia conſpicuè eſſe abſurda ex ſe patet. Confirmat idipſum, quia Mundus, & cuncta, quæ in eo reperiuntur, ſunt Dei; ſua autem Deus non deſpicit, cum optimus ſit. Præterea opus omnium præſtantiſſimum non poteſt eſſe expers Prouidentiæ: Mundus conſenſione omnium eſt opus quouis alio opere præſtantius; quare non eſt expers prouidentiæ, alioquin vel opera hominis cum prouidentia facta, eſſent præſtantiora Mundo prouidentiæ experte; vel prouidentia præditum eſſet vilius experte prouidentiæ: vtrumque autem eſt abſurdum. Demùm remouere à Mundo Prouidentiam, eſt Mundum euertere, cum eius forma ſit ordo: eſt euertere Naturam, quæ & ordinata, & ordo, & cauſa proxima ordinis eſt ſuorum opum, vt ſæpe docet Ariſtoteles: eſt euertere Deum, cuius conditio eſt prouidentia, cum ſit vel ſupra mentem, vel mens eminētiſſima, cuius conditio eſt, vt ordinis, & congruentis diſpoſitionis cęterorum ſit caput, & origo, non ſecus ac Dux eſt origo ordinis exercitus, vt aſſeritur in 12. Metaphyſicæ, contex. 52. eſt aduerſari ſenſibus, cum ea omnia, quæ in vniuerſo noſtris ſenſibus ſe offerunt, eximiam, & admirabilem Prouidentiam patefaciant: eſt denique euertere ſeriem cauſarum ſecundum ſe pro rerum ortu, & conſeruatione iunctarum, cum huiuſmodi ſeries Naturam, Fatum, & Prouidentiam tanquam principium, medium, & finem includat. Hinc Plato prouidentiam hanc in Mundo refulgentem frequenter celebrauit, & præſertim in decimo de Legibus, & ob eandem Ariſtoteles in primo de Cęlo 31. dixit: Deum, & Naturam nil facere fruſtra. Et alibi Naturam eorum, quæ fieri poſſunt, efficere id, quod eſt melius; Eamque nil redundans, nilq; diminutum efficere; Et omnia per naturam expetere ſui conſeruationem, ſuique perfectionem; Ac inſuper Naturam operari propter finem; In rebus phyſicis reperiri neceſſitatem ex ſuppoſitione finis non abſolutam, adeo vt cuncta, quæ fiunt neceſſario ſequantur materiam, vt putarunt veteres, & in procemio Meteororum aſſeruit neceſſe mortalem orbem ſuperis lationibus eſſe continuum, vt omnis inde virtus gubernetur; Inſuper in ſecundo de Cœlo contextibus 20.45.50. & 56. manifeſtiſſimè affirmat Mundum Prouidentia regi. Hæc & ſimilia ab Ariſtotele prolata, tam conſpicuè prouidentiam patefaciunt, vt nil clarius pro ea illuſtranda dici poſſit, & præſertim, quia Deus omnium conſenſione eſt ſapientiſſimus: ſapientis autem officium eſt, omnia ſcire, eaque in congruentem finem dirigere, vt elicitur ex Procemio Metaphyſicæ, ex ſapientia enim pendet Prouidentia. Ex aduerſo tamen non deſunt varia, quæ varietatem hanc reddunt obſcuram, & præſertim, quia cum diuina Prouidentia non videtur poſſe ſeruari humana libertas: ſimiliter Contingentia, Caſus, & Fortuna aboleri videntur; poſita enim Dei prouidentia, non videntur res ſecus euenire poſſe, ac ſint præuiſæ; alioquin ſcientia, & prouidētia Dei fallax eſſet, quod non eſt dicendum: id autem quod non poteſt ſecus ſe habere, neceſſarium dicitur. Inſuper, conceſſa prouidentia, vnde tot mala, tot redundantia, tot diminuta, tot inordinationes prodeūt, quæ in partibus mortalium quotidie inſpiciuntur? ſi enim daretur Diuina Prouidentia, quia ſcientia Dei eſt cauſa rerum, Deus inordinationum, malorum, redundantium, & diminutorū eſſet cauſa. Inſuper ſi Mundus curatur à Deo, vnde prodeunt tot iniuſtæ diſtributiones? conſpicimus enim plurimos viros probos infortunatos, improbos fortunatos, mala inſpicimus, & ſupplicia tribui probis, præmia improbis, quare vel Deus Mundum non gubernat, vel eſt gubernator iniuſtus. Præterea periret Prudentia, & Prouidentia humana, nam de rebus à Deo prouiſis, inaniter homo niteretur Prouidentiam habere. Inſuper Prouidentia non eſt ſine cognitione finis, & mediorum; Deus ex ſententia Ariſtotelis 12. Metaphyſicæ 51. nil extra ſe cognoſcit. Demùm ſexto Moralium Nicomachiorum Prouidentia eſt rerum, quæ ſecus fieri poſſunt, & ad opinionem pertinent, non autem neceſſariorum, de quibus eſt ſcientia, & intelligentia, ſpecies autem vniuerſi neceſſitatem includunt, & ad ſcientias pertinent.

Plato. *Ariſt.*

Quæ dubiā reddāt Prouidentiam.

De Prouidentia sententiæ variæ. Cap. XLIII.

Prouidētia quid.

Vm nobis propositus sermo sit de Prouidentia; nomine Prouidentiæ non humanam cum consolatione iunctam denoto, quæ ad Prudentiam pertinet; sed diuinam, & præsertim Dei, vt omnium principis: quæ eminentissima est, & sine vlla ratiocinatione: quæ Prouidentia eatenus à Mundi gubernatione est distincta, quatenus Prouidentia est, vt dirigens, & gubernatio est exequutio. Prouidentia magis consideratur in Deo; gubernatio in subiectis motui, nam dicimus Dei Prouidentia per motum gubernari Mundum. Prouidentia est æterna, interna Deo, & tota simul; gubernatio verò est cum tempore, externa, & distincta per partes, quæ gubernantur. De huiusmodi Prouidentia ob difficultatem cognitionis eius, variæ veterum Philosophorum fuere sententiæ, quarum duæ sunt extremæ, aliæ mediæ. Extremarum vna ea est, eaque verissima, nostrorum Theologorum, tribuentium Deo distinctissimam singulorum prouidentiam, adeò, vt sine Dei nutu, nec frons cadat è planta, de quo legitur: Ille est, qui scit dinumerare capillos capitis tui. Cui sententiæ me constanter subijcio, de qua Sapientiæ 14. scriptum est. Tu autem pater gubernans omnia Prouidentia, & 13. Ipse est Deus, cui est cura de omnibus. Hæc cum supponatur vt vera, inquiritur modò sententia Philosophorum: Ideò ex aduerso est alia opinio extrema eorum, qui penitus Prouidentiam renuerunt: & id faciunt, vel negantes esse Deum, vt Diagoras, & Athei; Vel in dubium eam reuocantes, vt Protagoras, inquiens, si Deus est, vnde prodeunt mala? si non est, vnde bona? Vel tertiò, concedentes dari Deum, negantes tamen ei esse curæ attinentia ad Mundum, sed sine vlla cura, ocio, & tranquillitate frui, è quorum numero præcipuus est Epicurus, & mox qui sequuti sunt illum: existimauit enim Epicurus summum bonum in iucunditate, & tranquillitate esse positum; Et quia Deus summo bono exactissimè fruitur, ideò debet ab omni perturbatione, labore, & solicitudine esse immunis. Prouidētia verò, & gubernatio nō videntur posse alicui cōpetere sine solicitudine, molestia, & labore. Similiter Democritus, Leucippus, & alij, asserentes cuncta fieri secundum quandam naturæ necessitatem, vel Mundos fieri casu, Prouidentiam penitùs euerterunt. Hæ sententiæ negligendæ potiùs, quàm reijciendæ sunt, nam inficiari Deum esse, est delirare penitùs, & inficiari id quod ex se conspicuum, & primò notum est. Concedere Deum, & remouere ab eo prouidentiam, & curam Mundi, est remouere ab eo conditionem Dei, & principis, & derelinquere illum tanquam statuam, & vmbram Dei; est enim conditio Principis recta ratio administrandi. Opiniones mediæ variæ sunt; nonnulli concedunt Deo distinctam singulorum prouidentiam, cum hoc tamen negant contingentiam; & asserunt cuncta necessariò fieri, vt à Deo præuisa, & præordinata fuerunt. Hi falluntur: quia Deus sua prouidentia, non euertit, sed seruat naturam, & conditionem rerum; Insuper si id esset, homo penitùs priuaretur libertate arbitrij, inanesque redderentur pro assequendo fine præcedentes consultationes, & præcurrentes dispositiones, quod esse absurdum in primo de Interpretatione, & alibi patefecit Aristoteles. Præterea, euanescerent merita præmiorum, pœnarum, laudum, & vituperij, quia cuncta in Deum referenda essent, & homo inaniter rationis, & voluntatis redditus fuisset particeps. Huius sententiæ nonnulli deprauatorum Hæreticorum fuere, cuncta referentes in æternam rerum præscientiam, & prædestinationem; eique satis similis est opinio Stoicorum, putantium cuncta necessariò euenire; differt tamen, quia Stoici eam necessitatem referebant in Fatum, & essentialem connexionem causatum, non autem in distinctam Dei cognitionem, prouidentiam, & prædestinationem: non enim putarunt Stoici, Deum cuncta prænoscere, & præordinare. Alia opinio media, est multorum Academicorum, & præsertim Chalcidij in Timæum, asserentium Prouidentiam esse æternotum,

Sententia vera. *Euertentes Prouidentiam.* *Epicurus.* *Democritus.* *Opinio putantiū cuncta necessariò fieri.* *Stoici.* *Opinio Academicorū.*

norum, & specierum, non singularium, & variabilium; Fundamentum huius opinionis est, quia præscientia, & prouidentia constituitur per Diuinæ Mentis Ideas: Ideæ non singularium sunt, sed specierum, & æternorum; quare præscientia, & prouidentia solùm est æternorum. In his seruatur necessitas, ordo, & consimilitudo, non in variabilibus: similiter ad ea propriè referuntur ineuitabile Fatum, & Parcæ, quæ nulli parcunt, sed inuiolabiles seruant sibi præfixas prouidentiæ leges. Secundum hanc opinionem euertitur Contingentia, nec Casus, & Fortuna, sed conspicuè seruantur in particularibus, & attinentibus ad ea. Et ne aliquid in Vniuerso sine cura supersit, addunt Academici, dari Cœlorum, & syderum animas, necnon Dæmones, qui varijs regionibus præsint, ac etiam singulis hominibus, qui eos non cogant, sed excitent, hortentur, moneant, & dirigant. Quod si Plato in decimo de Legibus, inquit: Deo cuncta esse curæ, & nil adeò vile reperiri, quod à Dijs non curetur. Respondeo, Platonem in eo Dialogo, Deorum nomine denotare omne æternum, & immortale, quales sunt Cœlorum, & syderum animæ, vt semetipsum explicat: Dum autem denotatur propriè sumptus Deus, ei competit cura omnium ex sententia Platonis, quatenus in specie continentur, ac insuper vel proximè, vel per medios Dæmones. Hæc opinio in parte est similis opinioni nostrorum Theologorum, quatenus ambo tribuunt Deo Ideas, & Dæmones ministros: Differt tamen, quia nostri Theologi etiam singularium, & præsertim hominum diuinæ Menti tribuunt Ideas, & prouidentiam. Quod autem ea opinio non sit Peripatetica, patet; tum quia Peripatetici renuunt Ideas; tum quia Dæmones non concedunt; tum tertiò, quia Deo non tribuunt distinctam specierum cognitionem, sed solùm in eminentia inclusam; tum demùm, quia non videtur posse esse cura de specie, quin sit de Indiuiduis eius, cum species nec sit, nec seruetur sine indiuiduis. Est itaque res satis dubia, & non constat, quid de ea senserint Peripatetici, quorum opinionem præsertim inquirimus. *Plato.*

De Prouidentia opinio Aristotelis. *Cap. XLIIII.*

ARISTOTELEM in Mundo Prouidentiam nouisse, ex dictis in præcedentibus satis conspicuè patet, ita Mundo non secus, ac animali tribuit distinctas positionis differentias. Et in secundo de Cœlo assignat rationem ex fine sumptam, cur Cœlo plures orbes, & motus competant, vt patet ex contex. 20. Ac insuper cur Mundus sit sphæricus, cur incipiat moueri ab ortu, cur Stellæ careant instrumentis motus, & similium, quæ proculdubio Prouidentiam præsupponunt, cum eorum ratio eliciatur ex fine; At de modo maxima est dubitatio, de quo ab Alexandro in secundo Natur. quæst. cap. 21. necnon in lib. de Fato. Et à Simplicio in secundo de Cœlo, & præsertim in Enchiridio Epicteti Stoici, & ab Auerroe in disput. contra Algaze. multa dicuntur, sed omnia præteriens, dico: In Prouidentia tria considerari, Prouidentem cui, vt fini prouidet, & quo, nam Prouidens, media disponit, pro fine, & præsertim pro fine, qui dicitur cui, in quem dirigitur finis cuius gratia, vt in homine sanitas. Insuper Prouidere alicui contingit tripliciter, vt rectè considerauit Alexander in secundo Natural. quæstio. cap. 21. vel primò, & per se, vt pro fine principali; vel ex accidenti penitus; vel non per se primò, sed secundariò, vt dum per se primò operâmur propter aliquid, & cognoscimus, ac volumus id redundare in vtilitatem etiam alterius: nam quamuis inter per se, & per accidens, non detur medium; datur tamen inter per se primò, & per accidens, & etiam per se secundariò. Addo tertiò, Prouidere alicui contingere dupliciter, vel pro alio, vt Prouidentiam habemus de equis, armentis, & canibus non gratia eorum, sed Domini; vel gratia illius, vt principalis finis; ita mortalium est cura gratia hominis, & indiuiduorum gratia speciei. Dico quartò, eorum, quæ sunt in Vniuerso, quædam solùm Prouidere,

Arist. concedit Prouidentiam. *Dubitatio est de modo.* *Tria attinẽtia ad Prouidentiam.* *Prouidere tripliciter.* *Prouidere alicui dupliciter.*

uidere, vt Deus; quædam solùm prouideri, vt expertia mentis, & rationis; quædam
& prouideri à Deo, & prouidere alijs, vt mente, & ratione prædita. Demùm addo,
Prouidentiam esse triplicem; vnam humanam cum consultatione, & ratione; alte-
Triplex Prouidentia. ram Diuinam, vel cum distincta notitia per proprias Ideas eorum, de quibus est, vel non
secundum propriam formam, sed eminentem solùm, & per solam notitiam in eminen-
tia positam. His præassumptis, pro explicatione sententiæ Aristo, tres profero conclusio
Tres cõclusiones. nes, prima est; Cuncta, quæ sub Deo collocantur, regi, & gubernari Prouidentia diui-
na, modo aliquo conditioni eorum consentaneo. Altera est; Deus non omnium primò,
& per se curam habet, nec id facit cognitione distincta per proprias rerum Ideas. Ter-
tia est, Prouidentia Dei est solùm per eminentiam, & modo intelligendi, & volendi in
sola eminentia posito. Duæ primæ Conclusiones ex dictis in præcedentibus conspi-
cuæ sunt, solùm tertia superest explicanda: pro cuius notitià accipio, Prouidentiam, &
prouidendi modum debere respondere modo cognoscendi, volendi, & operandi, quæ
tria in Prouidentia includuntur: Prouidentia enim pertinet ad intellectum, vt dirigen-
tem; ad voluntatem, vt inclinantem; ad potentiam, vt exequentem, & perficientem,
quę tria in Deo quamuis sint essentia idem, tamen distinguuntur ratione. Qualis itaque
est modus intelligendi, volendi, & operandi Dei, talis erit Prouidentia. At ex sententia
Aristo. Deus se solùm intelligit; cætera verò, vt in eo includuntur: quæ cum includan-
tur solùm eminentia, ideò solùm eminẽter ea intelligit, nõ distinctè per distinctas Ideas.
Similiter Deus id vult absolutè, quod bonum est, & operatur cum quadam naturæ ne-
cessitate, & propterea Prouidentia in hoc est posita, vt quadam naturæ necessitate ea,
quæ pendent ex ipso bono, bona sint, insertam habeant rationẽ boni, & in bonum ten-
dant, quæ Prouidentia est potiùs quædam per medias causas effluxio, & conseruatio,
quàm propriè & re vera Prouidentia; & refertur primò ad esse rerum; secundò, ad con-
Prouidentia pro esse. seruationem; tertiò, ad operationem. Vt pertinet ad esse, dicitur in primo de Cœlo,
Deus, & Natura nil faciunt frustra, A primo omnibus tributũ est esse, Cœlum futurum
æternum exemptum est à contrarietate. Et in 2. de Anima 35. cum animalia non valeãt
esse æterna numero, vt valent, ita sunt ęterna, nempè specie, sic melius est in Natura sem
Pro conseruatione. per, si fieri potest. Vt pertinet ad conseruationem, legitur in 1. Meteo. necesse mortalem
orbem superis lationibus esse continuum, vt omnis virtus inde gubernetur, ita Sol suo
accessu est causa generationis, recessu verò interitus. & motus ęternus Cœli in 8. Physi.
& in 2. de Genera. dicitur causa ęternæ generationis mortalium, & in calce 4. de Ge-
nera. animal. asseritur, motu Cęli mensurari transmutationes sublunarium. Vt per tinet
Pro operatione. ad operationem, manifestat Arist. in 8. Physi. 33. ꝙ primo non mouente, cętera moue-
re non valent, & in 8. Physi. cont. 1. dicitur, motum esse tanquam vitam, & propterea, vt
sine vita non operantur animalia, ita nec sine motu Cœli, qui est tãquam vita Vniuersi
valent physica operari. Iure itaque Arist. in 12. Metaph. 38. inquit, ex tali principio, nem
pè Deo, ita Cœlum, & Naturam pendere, vt absolutè non valeant secus se habere. Verũ
cum Deus sit modo dicto caput ordinis, & prouisor; corpora autem Physica subijciã-
tur curæ eius, perpendamus quo medio id efficiat, & cuius gratia. Profectò ex sentẽtia
Arist. influxus à motu distincti non dantur, vt alibi patefeci; Hinc Arist. vbiq; soli mo-
tui id tribuit, vt constat ex 8. Phys. & ex 1. Meteor. & ob id dixit mortalem orbem supe-
ris lationibus debere esse continuum: Nam Deus tribuens Cęlo motum, reddit id sibi
simile, cum ei tribuat actum vnum, æternum, consimilem ab eodem ad idem; quo mo
tu cum Cœlum lucidum moueatur, impartitur collocatis sub eo conditiones eius: nam
proxima attenuat, purgat, illustrat, ordinemq; cunctis impartitur. Hinc Cęlum corpo-
ribus sibi proxmis tribuit calorem, leuitatem, perspicuitatem, & motũ: distantibus
autem, vt Terræ, opposita. Hæc non est propriè Prouidentia, quia non est cum distin-
cta cognitione mediorum, & propriorum finium distinctarum rerum, nec est cum ge-
neratione Mundi, & specierum eius, neque est de rebus contingentibus, sed pręsertim
de speciebus rerum, necessitatem includentibus. Dici tamen potest Prouidentia Diui-
na, idest,

na,ideſt, vt Deo congruit, Prouidentia in eminentia, quia eminenter includit omnem perfectionem humanæ Prouidentiæ, & Prouidentia cum modo operandi naturæ coniuncta. Quæ Prouidentia ſequitur eminentiſſimam Dei cognitionem, qua noſcens Deus ſe vt bonum, vult omne,quod eſt bonum,& ſua facultate mouendo Cœlum,mo tu totius effundit munera bona in vniuerſum orbem,idq́; facit per motum,non per influxum aliquem ab eo diſtinctum. Supereſt demùm explicandum, cuius gratia Deus Mundo prouideat. Et ex ſententia Ariſtotelis dicendum eſt, cuius gratia res ſunt, eius gratia curari, & prouideri: viliora homine curantur gratia hominis; homo autem, & Mente prædita curantur,& curant cætera in gratiam Dei, in quem, vt in finem conſpirant;& quamuis Deus cęteris intrinſecùs nō egeat vt ſit,& bene ſit, egere tamen dicitur extrinſecùs,vt etiam extrinſecùs refulgeat gloria eius.Ex his redditur notum,quomodo mortalia nec per ſe primò,nec omninò ex euentu curentur à ſuperis principijs. *Cuius gratia eſt Prouidentia.*

Dilutio aduerſarum rationum, Mundi Prouidentiam euertentium: Cap. XLV.

EXPLICATA ſententia Ariſtotelis, ſupereſt, vt aduerſis rationibus ſatisfaciamus. Dubitatur primò, An Deus prouideat Intelligentijs? videtur quod non: tum quia illæ ab Ariſtotele iudicantur abſolutè neceſſariæ; tum inſuper quia non ſubijciuntur motui, quo Deus dicitur prouidere; tum demùm quia ex Ariſtotele ſunt ingenitæ, immortales, nec aliquo egere videntur. *An Deus prouideat Intelligentijs.* Reſpondens dico, Intelligentias omninò impropriè ſub Prouidentia contineri; ſub Prouidentia tamen claudi, quatenus ex Deo pendent, ſaltem in genere finis,eiſque ea competunt,quę illarum conditioni, & pro ſuo aſſequendo, vel fruendo fine, ſunt conſentanea. Hinc per eſſentiam Deum intelligunt, per quem beantur,cumque intelligentes,illum pro facultate imitantur, & ideò mouent,& munera in cętera per motum effundunt,nam hæ ita prouidentur,vt per prouidentiam prouidentes reddātur. *Solutio.* Inſuper dubitabatur, quia cum diuina Prouidentia non videtur ſeruari poſſe contingentia; Libertas hominis,Caſus,& Fortuna. Hęc inſtantia ſententiæ Peripateticorum nul lam parit difficultatem, cum Prouidentia ex ſententia Ariſt.explicata, ſit ſine diſtincta rerum cognitione,& ſolùm cum cognitione eminenti, quæ neque eſt diſtinctorum vniuerſalium, neque particularium, adeò vt ea, quæ & contingentia, & caſu facta dicuntur,ad quodcunque referantur,ſemper ſunt talia: Deus enim ſe ſolum intelligens apprę hendit ſe,vt ſummè bonum, vt aptum quod Mundus illum imitetur, vt caput eius, vt influentem per motum vires in Mundum, vt Mundi cauſam, ac ita dicitur ſe motum, & Mundum eminentiſſimè intelligere, diſtinctè autem ſingula euenta nequaquam, vt nec Principes ſingula cognoſcunt, quæ faciunt, vel quæ eueniunt populis, adeò vt hac Prouidentia primò, & immediate regat Cœlum per motum totius; per conſequutionem verò prouideat contentis ſub Cœlo. Quomodo autem abſolutè,& re uera huiuſmodi inſtantiæ ſint ſoluendæ, à D. Thoma & alijs Theologis petendum eſt; Qua de re in Philoſophia de Moribus,loquens de hominis libertate,verba feci. *Quō ſeruetur contingentia.* Inſtabatur inſuper,quia conceſſa Prouidentia, vnde inordinationes, iniuſtæ bonorum diſtributiones, & alia ſimilia mala prodeunt? Nam,vt in 10. de Legibus dicebat Plato, hæc ea præſertim ſunt, que multitudini ſuadent Mundum Prouidentia non regi. Hac ratione ducti,& ſuaſi Manichęi, duo prima rerum ſtatuerunt principia inuicem pugnantia, quorum vnum bonorum, alterum malorum eſſet origo. Ob id ipſum Empedocles Litē, & Amicitiam principia rerum conſtituebat, quorū Lis malorum, Amicitia bonorum eſſet initium. Similiter Magi vetuſtiſſimi, & cum eis Zoroaſtres Magus, duo principia ad oppoſita ducentia ſtatuebant, quæ dixere Deum, & Dæmonem. Aſtronomi Planetarum, & Stellarum nonnullas beneficas, alias maleficas, & aduerſas enunciarunt. Sed hos prætereens, veniens ad Pythagoram dico, ea proxima bonorum, & malorum principia, *Vnde mala.*

cipia,

cipia, esse decem boni & mali subordinatas oppositiones: ex Platone verò esse infinitum,& terminum,quæ ab Aristotele per formam,& priuationem denotatur, cum quo respondens dico,vt ex summo bono cuncta bona pendent,ita ex imbecillitate materię, & vt dicebat Alexander ex commixtione cum non ente, hoc est,cum recessu à Deo, & priuatione,prodeunt inordinationes, deprauationes, & mala; nil tamen adeò malum est,quin per imperium summi boni dirigatur in bonum; Et hæc quoque instantia maiorem alijs, quàm Aristoteli præbet difficultatem. Instabatur tertiò, quia sic periret prouidentia hominis, si enim cuncta prouidentur à Deo, inanis est prouidentia hominis. Soluitur,negando consequutionem: nam Deus cunctis prouidet ordine quodam & per communia,vt per motum,quæ communia vniuersè, cunctis conducunt; varietas autem deinde pendet ex proximis, veluti conducit Cœli motus omni generationi; At quod hic,qui gignitur sit homo,ille verò leo,non pendet ex motu Cœli,sed quia hic proximè ab homine, ille à leone gignitur; similiter conducit vniuersè Cœli motus pro omni hominis actione, at varietas earum,ex varia hominis consultatione, & prælectione oritur: nam homo eorum est,cui ita prouidetur, vt etiam prouideat. Quarta instantia erat, quia nil Deus extra se intelligit; Prouidentia autem non est sine cognitione, & præcognitione. Solutio patet ex dictis: nam Deo ita Peripatetici Prouidentiam tribuunt, vt cognitionem. Alexander in lib. de Fato,præsertim cap. 16. tribuit Deo cognitionem particularium,& humanarum actionum,id tamen parum est consentaneum sententiæ Aristo. Instabatur vltimo loco,quia Prouidentia est contingentium,& eorum quæ secus fieri possunt: ordo vniuersi & rerum species non sunt huiusmodi. Respondeo primò, id esse verum de Prouidentia humana obscura,& fallaci,non de Diuina, & eminentissima,quę solùm eminenter est Prouidentia: propriè autem est effluxio,& conseruatio. Addo secundò,ea omnia,quæ Prouidentiæ subijciuntur, si necessitatem includunt,eam habent non absolutè,sed quatenus pendent ex primo, adeò vt per imaginationem ablato primo,cætera consistere nequeant. Hinc ait Aristo.9. Metaph.17. Si prima non essent,nil vtique esset,nec quidem motus,si quis est sempiternus. Res igitur quatenus pendent,ex se non sunt, & ob id Prouidentiæ subijciuntur. Sed oritur dubitatio: quia asserere huiusmodi Prouidentia regi Mundum,quæ physica sit, & cum necessitate agentium secundum Naturam,est labi in sententiam Empedoclis, & veterum, asserentium cuncta sequi necessitatem materiæ, & includere necessitatem absolutam, non autem ex suppositione finis: quam sententiam latissimè reijcit Aristoteles in calce secundi Physico. Respondeo,sententiam hanc de Prouidentia longè distare ab ea veterum de rerum necessitate, ipsi enim cuncta referebant ad materiam, ad quam non pertinet ratio finis,& boni: Aristoteles verò cuncta refert ad eminentissimum Agens,& ad actiones ex eo pendentes,quorum conditio est & bonum,& finis,adeò vt cuncta ex bono tanquam ex fonte fluant,& ob id per media bona,& per insertam boni conditionem sine distincta cognitione in bonum conspirent, & hoc lucidissimè elicitur ex ipsomet Aristotele, qui in secundo Physico. 86. soluens instantiam,quomodo natura operetur propter finem,cum nec cognoscat,nec consultatione vtatur,inquit,nō esse necessariam consultationem, vt agens operetur propter finem: sed sat esse habitum, & formam, per quam agens operatur: nam artifex etiam sine consultatione propter finem operatur. Hinc dicimus necessitatem,ex materia fluentem, euertere finem: at necessitatem diuinam, nequaquam,vt rectè etiam in 2.Physic. dixit Simplicius. Hanc itaq; puto ego de Prouidentia fuisse opinionem Aristotelis,qui solùm per Physica opera progrediens, exactam veritatem inspicere non valuit,quam cum latissimè explicent nostri Theologi, eorum decretis me subijcio; ea verò,quæ cum illis pugnant reijcio, & renuo.

De prouidētia hominis

Dubitatio

Solutio.

Aristote.

F I N I S.

FRANCISCI
PICCOLOMINEI
SENENSIS,
De Cœlo Liber Vnus.

PROOEMIVM.

Eclaravi in libro de Mundo ea, quæ ad vniuerſi Orbis notitiam pertinent, quatenus ex ordine ſimplicium corporum conſurgit; Sequitur modò agendum de partibus eius, & primò, de corpore cœleſti, tanquam de præſtantiſſimo, ex quo cætera pendent, & à quo ſeruantur, & continentur. Et cum Cœli nomen tria denotet; nempè Mundum totum, vt Plato in Timęo enunciauit; Mobile ſupremum, ſtellis innumeris inſignitum, & congregatum ex omnibus orbibus, ſupra Elementa collocatis, vt in primo de Cœlo cont. 96. Ariſtoteles explicauit. In hac tertia ſignificatione mihi de Cœlo ex Peripateticorum ſententia diſputandum propono, de quo non quæram, an ſit (id enim ſenſu patet) ſed quid, quale, & cur tale ſit, conſiderabo. Hoc corpus ſolo ſuo nomine, ad ſui conſiderationem animos ingenuos inuitat, cum ſit eorum patria & diuinorum ſedes, quod, vt loco eſt eminentiſſimum, ita dignitate eſt ſupremum; & quamuis propria luce maxime fulgeat, eſt tamen obſcuriſſimũ cognitu, cum à ſenſibus noſtris ſummoperè diſtet: dignum autem vt diu noctuq; in eius conſideratione verſemur: hoc enim maximè omnium, gloriam Dei nobis enarrat, quæ ſtatui debet fructus noſtrarum contemplationum.

Quid Cœli nomen.

Præſtantia conſiderationis.

De nomine Cœli. *Cap. I.*

Orpvs ſublime, quod à Latinis Cœlum, à Græcis ὐρανὸς, ὄλυμπος, & αἰθὴρ dicitur, nuncupatur ὐρανὸς; vel quia viſui ſit peruium; vel vt legitur in lib. de Mundo ad Alexandrum, quia eſt terminus extimus ſuperorum corporum; vel vt ait Simplicius in primo de Cœlo, cõt. 93. ex ſententia Platonis, quia ſurſum videtur. Dicitur ὄλυμπος quia totum eſt lucens. Dicitur αἰθὴρ, ex ſententia Anaxagoræ, ab incenſione; exiſtimauit enim eſſe igneum; Ex ſententia autem Ariſtotelis in primo de Cœlo, ab æterno curſu; cum motu perenni in orbem reuoluatur; Plato in Cratylo etiam ab æterno curſu cenſuit ita fuiſſe nuncupatum, diſſentit tamen ab Ariſtotele, quia inquit ita fuiſſe dictum, quia ſemper currit, circa aerem fluens, addit partem illam, circa aerem fluens, de qua diſſentit ab Ariſtotele, quatenus nomine ætheris denotat non Cœlum, quod potiùs dicit ignem, ſed eam, quam Ariſtoteles indicat ſphęram ignis, & in primo Meteororum nuncupat fomitem incenſionis: Nam vt elicitur ex appendice Legum, Plato corpus ſupremum dicebat ignem, ſub quo æther eſſet collocatus, & ſub æthere aer, hinc

De nomine Cœli.

Plato.

hinc æther dicitur fluere circa aerem; Hoc cœleste corpus, ab Aristotele in principio tertij de Cœlo, & in primo Meteororum, cap. 3. dicitur Elementum primum, & ita dicitur nedum quia corpus simplex est, verùm præsertim quia suo ordine vnà cum cæteris simplicibus corporibus Mundum constituit: est enim conditio Elementi, vt ex eo inexistente aliud constituatur. Hinc Cœlum dicitur Elementum Mundi, non autem corporum mixtorum. Ex quo patet conspicuè, errare nonnullos, qui Cœlum ob id solum aiunt dici Elementum, quia simplex est; non quia ex eo aliud constituatur, nam statim quod ab eo seiungitur, vt ex eo aliud constituatur, desinit esse Elementum, cum id sit in ratione Elementi, hinc rectè Aristoteles in decimo Metaph. contex. 2. inquit, non idem est igni, & Elemento esse, nam Elementum est ad aliquid, nēpe Elemētati, & compositi, & in 5. Metaphysicæ, cont. 4, legitur, Elementum est id, in quod resoluitur res, & est in re. Quod etiam asseritur in 7. Metaphysicæ, contex. 60. Et in 3. de Cœlo 31. Idipsum quoque colligitur ex modo loquendi Aristotelis, nam ait in eo primo contex. tertij de Cœlo, se egisse de primo Elemento, nempe de Cœlesti corpore, & cum dicat de primo, quia primum denotat ordinem, & Cœlum suo ordine constituit Vniuersum, conspicuè indicat, dici Elementum vt constituit vniuersum. Est itaque Cœlum Elementum primum Mundi; reliqua verò simplicia corpora, primò Mundi, mox mixtorum Elementa sunt,

Error quorundam.

An Cœlum sit distincta natura ab ea, quæ quatuor inest Elementis, opinio aliorum. Cap. II.

ETVSTIORES Philosophi Naturam rerum indagantes, & per ea quæ proximiora sunt sensibus, distantia à sensibus mensurantes, quoniam cuncta, quæ ante oculos versantur, vel sunt vnum ex quatuor Elementis, vel aliquid ex eis mixtum, ideò Cœlum quoque eiusdem esse naturæ existimarunt. Propterea Empedocles ex quatuor Elementis constare censuit. Democritus, Leucippus, & Epicurus existimarunt constare ex athomis, præsertim naturæ ignis congruentibus. Aegyptij aquam & humorem concretum id esse affirmarunt. Diogenes aerem attenuatum. Pythagoras, Heraclitus, & Stoicorum series dixere ignem. Plotinus in lib. de Cœlo, ex sententia Platonis, Cœlum esse ignem affirmat, & cap. 7. inquit: Testimonium his Plato præbet inquiens; Accendit Deus Lumen circa secundam a Terra sphæram, Solem certè significans; quibus verbis omnem à nobis suspitionem abigit, aliquid ibi aliud esse præter ignem, significat quoque nullam adesse ignis qualitatem præter Lumen, quod esse ait à flamma distinctum, calorem verò lenem tantùm, atque suauem; item Lumen hoc esse corpus, ex eo autem emicare Lumen æquiuocum, quod esse dicimus incorporeum. Hæc Plotinus; existimans in Cœlo solùm reperiri essentiam ignis, reliquorum verò Elementorum proprietates quasdam, non essentiam; ac ita intelligendam iudicat sententiam Platonis asserentis in Timęo, Cœlum constare ex eminentijs elementorum, & præsertim ex igne, quod ostendit: quia lucidum & visibile est, quod ad ignem pertinet; soliditas autem eius ad terram; perspicuitas ad aerem; concretio & connexio ad aquam. Hinc alij inquiunt, ibi ita reperiri puritates omnium Elementorum, vt ad sinceritatem igneam sint eleuatæ; quoduis enim Elementum superius est quædam sinceritas & depuratio inferioris. Proclus in Timęum, Elementa omnia & in Cœlo, & sub Cœlo, & apud inferos reperiri existimat, inquit enim, Elementa in Cœlo omnia sunt, & in his quæ sub Cœlo, & etiam infra Terram, nam omnia ex quatuor Elementis constat, non eisdem tamen, neque eodem modo se habentibus, quæ enim in Cœlo sunt, summitates & excellentiæ sunt Elementorum, ea autem quæ inueniuntur sub orbe Lunæ, secundi sunt ordinis: quæ verò infra Terram, sunt infimi ordinis, & tanquam feces Elementorum,

Opiniones veterum.

Plato.

Proclus.

torum. Ioannes Picus ingenio & familia Illustrissimus, Elementa dixit esse in Cęlo per modum causæ, apud nos secũdum formam, apud inferos per participationẽ: rectiùs tamen per modum causæ competunt Deo; secundum formam Menti per Ideas; cæteris per participationem; Cum autem veteres Cœlo præsertim tribuerint ignem, stellasque nuncuparint perennes ignes; an ignis ille egeat alimento, eoque reficiatur, dissentiunt. Plotinus cap. 8. id negat, inquiens, nil Cœli defluere, nec egere alimonia, quod tum ex puritate eius, tum ex varietate regionis, tum ex eius anima ait euenire. At ex aduerso Stoici, & Epicurus vaporibus nutriri existimarunt; hinc Lucr. ex sententia Epicur. lib. 6. cecinit.

Io. Picus.

Lucretius.

siue ipsi serpere possunt
Quo cuiusque cibus vocat, atque inuitat euntes
Flammea per Cœlum pascentes corpora passim.

Anaxagoras, referente Platone in Apologia, Solem dixit esse Lapidem, Lunam verò Terram. Consenserunt itaque veteres Philosophi Elementa etiam in Cœlo reperiri, & solùm puritate & sinceritate distingui à collocatis sub Cœlo.

Rationes, & signa pro comprobanda veterum sententia, quod in Cœlo Elementa inueniantur. *Cap. III.*

VARIAE sunt rationes & signa, quæ nobis indicare videntur, in Cœlo Elementa, & præcipuè ignem reperiri; potissima tamen sunt, quindecim, quæ ego breuissimè referam. Primum signum sumitur ex luce Cęli, quæ species quædam est ignis, vt dixit Plato in Timęo, vel eius est affectio. Secundum, ex colore, nam stellæ colorem flammæ præseferunt, & ob id æterni ignes nuncupantur. Tertium, ex conditionibus ignis, qui pro facultate petit locum sursum. Quartum, ex eius mobilitate, nam ignis citissimè mouetur, vt Cœlum. Quintum, quia maximè calefacit mortalia, adeò vt Sol directè suis radijs opposita etiam comburat. Sextum, quia à Cœlo omnia Elementa & præsertim ignis producuntur, quod non fieret, nisi in eo elementa essent, & præsertim ignis: nam simile per se à solo simili producitur, à non simili verò ex accidenti, quare vt Cœlum per se cæterorum sit seruator & parens, necesse est, vt ea includat. Septimum signum elicitur ex consensione Philosophorum, omnes enim, qui Aristotelem præcesserunt, existimarunt Cœlum esse eiusdem Naturæ cum Elementis. Octauum, ex decursu quarundam Stellarum, quæ ob incensionem cadere videntur, nec non ex Via Lactea, & Cometis, siue crinitis stellis, apparentibus in Cęlo, quę omnia ignea sunt. Nonum, ex mutua consensione Cœli & Elementorum, nam mira refulget eorum consensio, quę non apparet, nisi ex eisdem constarent corporibus. Decimum, ex conditione materiæ, quæ vna esset debet, cum enim vnus sit primus Opifex, vna anima Mundi, vnusq; Mundus; vnum quoq; esse debet commune subiectum, id enim est vnum numero, cuius materia est vna, vt legitur 5. Metaphys. cont. 12. quæ materia cum quatuor primis qualitatibus denudari non possit, & per eas, quatuor solùm Elementa constituantur, cogimur fateri, Cœli corpus ab eis non esse distinctum. Vndecimum, ex eo quod Cęlum est primum alterans: alteratio solùm primò & per se videtur fieri per qualitates primas Elementorum. Duodecimum, quia Cœlum sensu visus à nobis appræhenditur, non autem instrumenta nostrorum sensuum ea mouent, quæ commune aliquid cum eis non habent. Decimũtertium, sumitur ex actione & perpessione, corpus enim vnum ob id agit in aliud, quia cum differat forma, commune tamen aliquid includit, agens namque patienti partim simile, partim dissimile est, & finis agentis est reddere patiens sibi simile, Cœlum autem agit in hæc mortalia. Decimumquartum, quia Cęlum viuit, & initium dicitur vitæ mortalium; viuens est mixtum, vita in calore est po-

Quindecim signa quod Cœlo sint elementa.

sita, quare Cœlum ex Elementis est constitutum, caloreq; præditum. Decimumquintum, quia inspicimus superiora corpora in inferiora descendere, per eaque effundi, vt aquam in terram, aerem in aquam & terram, ignem similiter ac corpus aliud ab his distinctum ad nos nunquam descendere inspectum fuit, non itaque Cœlum corpus aliquod ab Elementis distinctum iudicare valemus.

Cœlum esse distinctum à quatuor Elementis. Cap. IIII.

Aristot. RISTOTELES acerrimus Naturæ rerum indagator, non suasus externis signis, per motum ex interna Natura prodeuntem, in notitiam essentiæ corporum progrediens, Cœlum iudicauit immune à conditionibus quatuor Elementorum, & vnà cum Archita Tarentino, primus fuit, *Architas.* referente Porphyrio in libro de abstinentia ab esu carnium, qui Cœlum distinctæ Naturæ ab ea quatuor Elementorum enunciare ausus fuit. *Ratio.* Ratio autem eius ex latione sumpta, & in primo de Cœlo latissimè explicata, hæc est: Omnis simplex motus debet per Naturam competere alicui corpori simplici: latio in orbem est motus simplex, igitur per Naturam corpori alicui simplici debet competere; non competit autem alicui ex quatuor Elementis, cum eis per Naturam competat motus rectus, quare debet dari corpus simplex distinctum à quatuor Elementis, aptum sui Natura in orbem ferri; huiusmodi autem aliud esse non potest præter Cœlū, quod perenni motu reuoluitur, cum itaque Cœlum moueatur sui natura in orbem, qui motus est simplex, primus, & distinctus à motu Elementorū, fateri cogimur Cœlum esse corpus simplex, primum, longè differens à conditione quatuor Elementorum. Quod autem Cœlum sui natura feratur in orbem, Elementa verò moueantur motu recto, non autem in orbem, vt perperàm indicarunt Academici, seorsum explicabitur, ne difficultates variæ inuicem permisceantur. *Cōfirmatio.* Prætereà id ipsum confirmare nititur Aristoteles. Primò, quia consensione omnium, Cœlum est locus Dei, & vt cecinit Homerus.

Esse solum Diuis subnixum semper Olympum,
Fama est &c.

Locus debet congruere rei locatæ; Deo æterno non variabile corpus, sed æternum solum congruit. Secundò, quia accuratissimis & diuturnis obseruationibus nulla vnquam in Cœlo nec totius, nec partium substantiæ varietas inspecta est. Tertiò, quia Cœlum, vt distinctum à quatuor Elementis, distinctio quoq; nomine fuit designatum, & dictum fuit Aether, ab æterno eius cursu. Insuper in 8. Physic. ex eo, quòd motus orbicularis Cœli est vnus, æternus, & continuus, infertur, mobile illud esse æternum, & à varietate immune, quod quatuor Elementis non competit. Prætereà, quatuor Elementa contrarietatibus sunt prædita, quas necessariò sequitur mutua permutatio, a qua Cœlum est immune. Insuper si Cœlum præsertim esset ignis, profectò lumē ignis non est sine flamma, & incensione, incensio autem non est sine continuo alimento & regeneratione, quæ longè absunt à Cœlo. His accedit quod ignis dum est purus, non lucet, cum autem Cœlum luceat, non debet iudicari purus ignis. Et confirmatur: quoniam si Cœlum est ignis, vel est eiusdem speciei cum igne mortali, vel distinctæ: eiusdem esse non potest, quoniam æterna & mortalia distincti sunt generis, ex Aristotele in calce decimi Metaphysicæ: si dicitur alterius speciei & generis, tunc non amplius nisi secundum nomen seruabitur ignis in Cęlo: dubitatio autem non est de nomine, sed de essentia. Prætereà Cęlum vel est simplex ignis, vt putat Plotinus, *Plotinus.* vel corpus mixtum ex puritatibus Elementorum, vt ait Simplicius: non potest dic simplex ignis, alioquin non seruaretur congruens ratio inter elementa, sed ignis mole & virtute longè præstaret cæteris, cæteraque non seruaret, sed consumeret, resolueret,

& abo-

& aboleret, vt argumentatur Aristoteles in primo Meteororum. Si asseris esse mixtum, contra; quomodo Cœlum quod est prius contentis Elementis, mixtum esse potest? nam inquit Aristot. in secundo de Cœlo 22. prius natura esse vnum, multis; & simplex, composito. Præterea mixtio sine pugna & remissione non fit; in Cœlo non est pugna, neque etiam remissio; cum remissio sit diminutio quædam & imbecillitas. His accedit, quod si mixtum esset, non rectè supra simpliciora corpora esset positum; nam mixtionis locus est medium hoc, non circumferentia; & mixtum mouetur, & locum sibi optat secundum Elementum, quod dominatur in eo. Præterea; distinctio Naturæ Cœli ab ea quatuor Elementorum, redditur conspicua ex conditione conseruantis, & dominantis: Nam quod natum est alia seruare, non debet eis esse contrarium, alioquin destrueret: Nec debet egere alio corpore conseruante. Similiter quod natum est dominari alijs, debet ab eis esse distinctum, vt de prima Mente enunciauit Anaxagoras, & approbauit Aristoteles; Cœlum mortalia Elementa seruat; non eget alio conseruante; & Elementis præest ac dominatur, quare necesse est vt sit distinctæ naturæ ab eis. Insuper eadem sententia confirmatur ratione sumpta ex generatione, & generationis perenni conseruatione; nisi enim daretur supremum corpus distinctum à mortalibus, & immune ab omni mortalium conditione, generatio nec daretur, nec seruari posset; generatio enim exposcit vnum primum alterans, & commune generans, dirigens, fouens, & perficiens omnem generationem, quod primum à conditione generationis debet esse liberum, alioquin egeret alio superiore, & daretur progressio in infinitum; id autem, quod sui conditione non subijcitur ortui & interitui, distinguitur genere ab illis, quæ ei subijciuntur. Hinc rectè Auerroes in primo de Cœlo 22. patefecit hac ratione, non omne corpus posse ortui esse obnoxium. *Auer.* Insuper id ostenditur ratione sumpta à forma: cum enim forma & materia sint ad aliquid, & alterius formæ altera sit materia, ex secundo Physicorum, contex. 26. quia separatæ Mentes, quæ Cœlorum dicuntur formæ, sunt distincti generis à formis mortalibus; putandum est etiam id corpus distincti generis esse à quatuor Elementis. Quod etiam ex Mundi perfectione elici potest: cum enim vniuersum sit cuncta in vnum versa, & in eo inueniantur corpora sui conditione mortalia; etiam putandum est, corpus in eo reperiri, quod sui conditione ab ortu & interitu sit immune, & præsertim, quia vt inquit Aristoteles in octauo Physic. 48. quod melius est, putandum est in vniuerso reperiri. Quod demùm confirmatur ratione sumpta ex conditionibus quatuor Elementorum, nullum enim eorum, nec mixtum ex eis, adeò perspicuum, adeò solidum, adeò lucidum, adeoque à mortalium conditione liberum esse potest, vt Cœlum, longa obseruatione compertum est. Neque Plotini solutio approbanda videtur, dicentis, hæc competere Cœlo munere animæ eius; regionis in qua positum est; & puritatis, veluti etiam Arabum nonnulli existimarunt; hominis quoque corpus posse seruari ab eius mente æternum, si ea ita secundum naturam esset affecta, vt non secus corpori dominaretur, ac Cœlo dominentur Cœlorum animæ; munus enim animæ est seruare, & æternæ animæ seruare semper. Hæc inquam solutio approbanda non est, *Euersio solutionis Plotini.* quoniam id, quod per se & sui conditione alicui competit, per nullum externum, eo superstite, remoueri potest: contrarietas, pugna, mutua permutatio, & similia, per se, & per eorum principia competunt elementis, quare per nil æternum possunt ab eis seiungi. Hinc regula constans & firma est, nil mortale posse æternum seruari, vt ostenditur in primo de Cœlo. Colligamus itaque Cœlum vt nomine, loco, & conditionibus; ita Natura & essentia ab Elementis esse distinctum.

Quomodo Cœlum ex sententia Aristotelis sit quinta essentia. Cap. V.

ONSENTIVNT profectò plurimi, Cœlum modo aliquo esse quintam essentiam: at quid sit ea essentia quinta, & quomodo Cœlo competat? toto Cœlo dissentiunt. Opiniones autem præcipuæ quinque sunt. Vna fuit Aegyptiorum quorundam, & Stoicorum, qui essentiam quintam dixere esse spiritum corporeum tenuem & sempiternum, per omnia effusum, cunctaque nectentem: & nonnulli Stoicorum talem dixere esse Deum. Aduersus quam sententiam multa dicuntur ab Alexandro in lib. suo de Mixtione; nam asserere Deum esse corpus, & dari corporum penetrationem, & Deum in materia recipi, & cum ea extendi, adeo sunt falsa, vt nil absurdius excogitari possit. Propterea est secunda opinio Academicorum, asserentium hanc quintam essentiam esse ignem purum, vel eminentiam & puritatem quandam cunctorum Elementorum in igneã conditionem vt puriorem redactorum. Quæ sententia per dicta in præcedenti capite reiecta est, & præsertim quia Elementa inuicem sunt contraria; vnum autem contrarium non est eminentia & puritas alterius, sed destructio, quare ignis, vel reductio in igneã conditionem non est puritas & eminentia Elementorum. Tertia opinio est Phœnicum Orphei, & vetustissimorum quorundam Theologorũ, dicentium, quòd vt totius Mundi Intelligibilis in prima non participata Mente vnus est intelligentiæ actus, ideas constituens atque secernens; ita ex anima Mundi, per vniuersum Mundum sensibilem effunditur perspicuus quidam, lucidusque spiritus, quem anima concipit per actum mẽtis tanquam imginem eius, formas passim per vniuersum efficiens atque secernens; qui spiritus ad Mundi animam perinde se habet, ac spiritus ex sanguine geniti se habẽt: mox ad particulares animas, hunc perspicuum lucidumque spiritum ab anima Mundi per vniuersum effusum, aiunt esse essentiam quintam; de qua intelligi volunt sententias illas, Spiritus intus alit: ac insuper, Spiritus ferebatur super aquas; & hunc spiritum aiunt esse vitam vitarum, & Cœlum Cœlorum. Nec desunt, qui putarint Aristotelem illum denotasse in secundo de Gener. Animalium, cap. 3. dum dixit spiritum seminis proportione respondere Elemento Stellarũ, vt Proclus, Plutarchus, Lydus, Plethon, & similes, quo spiritu etiam ex anima Mundi exspirato, aiunt circumfusas è Cœlo descendere, & vbique habere ac possidere animas rationales, eoque tanquam proximo vehiculo vti. Hinc Iulianus Platonicus, ex Theologia Phœnicum, inquit effusam esse per vniuersum, & singulis insitam naturam quandam perlucidam atq; lucentem, quasi ex perspicuo & lumine temperatam, à passione, alienaque mixtione immunem, quæ sit actus quidam puræ intelligentiæ, extra progrediens, prædita lumine inuisibili & incorporeo; quod visibilis luminis sit causa; quod inuisibile lumen anima Mundi ex actu Mentis recipit, & inde quasi spiritum foras efflat, & per vniuersum effundit. Huiusmodi quintam essentiam Arnaldus de Villa Noua, Raymundus, & alij viri celebres, existimarunt per sublimationes singulis corporibus posse elici, & præsertim ex vino cœlestis conditionis; quæ se deinde ab Auro conditionis solaris imbibatur, & reddat id potabile; admirabilis & insignis facultatis redditur particeps, de quo potabili auro admirabilia proferunt, quæ silentio prætereo. Nam hæc sententia innumera includit apprimè dubia, nullaque constanti ratione comprobat: dubium est dari animam Mundi a Deo distinctam; dubium est dari spiritum æthereum vehiculum animarũ; & quod ad rem facit, dubium est, hanc quintam essentiam, per omnia esse effusam, aptamque ex omnibus elici, & præsertim quia sequeretur Naturam Cœli cum Natura mortalium esse permixtam, quod apprimè videtur absurdum. His accedit, quòd per instillationes & sublimationes, nullum corpus simplicius Elementis elici potest; nam ex materiatis

De quinta essentia opiniones quinque. *Prima.* *Secunda.* *Tertia.* *Iulianus.* *Euersio.*

xtis & mortalibus, nil nisi mortale & materiatum elici potest; solùm ex mixtis humores quidam tenues eliciuntur, qui mixti sunt, & ex Elementis conflati; vel quidam spiritus, qui sunt viæ ad elementa & medij. Propterea, est opinio quarta Ciceronis in primo Tusculanarum, primoque Academicarum Quæstio. qui explicans sententiam Aristotelis de quinta essentia, inquit: illum existimasse quintam essentiam esse genus quintum, dissimileà quatuor Elementis, è quo Astra Mentesque singulares constarent, quod Endelechiam nuncupauit, denotantem perennem motum. In hac explicatione innumera includuntur errata: nam primò, si ex ea quinta essentia constarent Mentes, & Astra, tunc vel Astra essent incorporea, vel Mentes corporeæ, cum ex eadem constent essentia. Præterea, quòd Aristoteles putet Astra & Mentem hominis eiusdem esse essentiæ, adeò falsum est, vt nil magis. Insuper quod ea Endelechia, quæ ab Aristotele pro genere animæ sumpta fuit, non denotet perennem motum; & Budæus de Asse, & Græci interpretes, & alij viri docti latissimè patefecerunt: & præsertim hoc ex eo patet, quia Aristoteles omnem formam, actum, & actionem, nomine Endelechiæ denotare consueuit, vt patet ex libris Physicorum, & de Anima. At in re conspicua non est immorandum. Hinc iure optimo in introductione ad libros de Moribus dixi, Ciceronem sæpè fuisse allucinatum in referendis, & explicandis sententijs Aristotelis, quod nedum patet ex inani explicatione Endelechiæ, Fati, & Fortunæ, verùm ex alijs quoque, vt rectè etiam considerauit Scaliger, exercitatione 365. cap. 4. Propterea, cum Aristotele dicamus, essentiam quintam esse naturam Cœli, quæ dicitur quinta, quoniam in prima mortalium materia quatuor considerantur potentiæ primæ, ad quatuor formas Elementorum, & ob id prima materia dicitur quadruplex in quarto de Cœlo 37. supra quæ quatuor simplicia corpora, collocatum est Cœlum, genere ab eis distinctum, vt æternum à mortali, quod est essentia corporea, simplex, terminata figura orbiculari, non egens forma, vt sit corpus actu, sed egens intelligentia vt viuat, perenniq; motu reuoluatur, ad quem sui natura procliue est. Hæc est essentia quinta, quæ non descendit in hæc mortalia, nec miscetur cum eis, adeò vt ex eis per sublimationes & arte aliqua elici possit; ea enim nec per naturam, nec præter naturam secus ac in orbem moueri valet, vt à Philosopho ostenditur in primo de Cœlo.

Opinio quarta.

Euersio.

Opinio quinta Arist.

An Aristoteles cum Platone de Quinta Essentia conciliari possit, & quid indicent signa, quibus ostendebatur in Cœlo Elementa reperiri. Cap. VI.

VARII Viri docti, plurimi facientes Aristotelem & Platonem, vtrisque addicti, de eorum concilio fuere soliciti, & præsertim Proclus, Simplicius, Ioannes Picus, & simles. Hinc litem omnem in verbis esse positam asseruerunt, ac vt ad rem pertinet in qua versamur, inquiunt eminentiam Elemētorum à Platone, Cœlo tributam, nil aliud esse nisi essentiam quintam ab Aristotele explicatam: propterea Simplicius in digressione 20. cont. primi de Cœlo asserit, Platonem nouisse eam quintam essentiam; nam in Timęo asseruit quinque primas figuras, quinque simplicibus corporibus Mundum constituentibus conuenire: cum autem quinque primæ figuræ inter se distinctæ sint, etiam putandum est, Platonem existimasse quinque subordinata simplicia corpora esse distincta, quod in appendice Legum confirmauit inquiens: simplicia corpora iure optimo dicere possumus esse quinque, ex quibus pulcherrima & optima constituuntur; quibus simplicibus corporibus mox animalia tribuit, inquiens, Cœlo conuenire Astrorum genus, quæ cœlestia animalia sunt. Cum itaque Plato quinque statuat primas simplicium corporum figuras, quinque prima simplicia corpora, quinq; etiam animalium

Simplicius.

gradus ei respondentes, conspicuè videtur statuere Cœlum distinctæ naturæ ab ea Elementorum; & solùm tribuere Cœlo conditiones quasdam similes conditionibus Elementorum, veluti etiam Pythagorei Lunam & Firmamentum nuncupant cœlestes Terras, Solem & Martem cœlestes ignes, Venerem ac Iouem cœlestem aerem, Mercurium & Saturnum cœlestes aquas. Similiter Astronomi ob similitudinem affectionum, signa Cœli distribuunt per quatuor Elementa, singulis Elementis tria tribuentes.

Pythagorei.

Philoponus Ex aduerso tamen Philoponus præsertim in disputationibus contra Proclum, in sol. 13. rationis, cap. 15. ex Tauri, Porphyrij, & Plotini sententia, ostendit vniuersum tantum constare ex quatuor primis corporibus. Quintam verò essentiam, solùm ab Archita, & Aristotele fuisse excogitatam, referente Porphyrio in lib. de abstinentia ab esu carnium. *Plotinus.* Hinc Plotinus in lib. de Cœlo, nititur ostendere, Cœlum esse ignem, asserens Aristotelem secùs existimasse, & putasse id esse quintam essentiam. Et quòd re vera *Plato.* Plato essentiam Cœli ab ea quatuor Elementorum non secreuerit, lucidè constat ex eius verbis in Timæo prolatis, nam inquit: In operis huius exordio, hoc est, in Mundi constitutione, Deus ignem primò, terramque creauit, sed duo sola absque tertio quodam commodè cohere non possunt, mediumque aliquod vinculum vtrumque desiderant, quod duplex esse debet, cum ea sint solida. post pauca; Propterea ex huiusmodi rebus numero quatuor, Mundi corpus conflatum est. Quatuor igitur earum rerum quamlibet integram Mundus accepit, ex omni quippe igne, aere, aqua, terra, eius Faber ita ipsum composuit, vt nullam cuiusquam illorum partem, aut vim extra reliquerit. Conspicuè Plato his verbis solùm quatuor statuit prima corpora, non quinque, vt Aristoteles. Hinc in eodem Timæo inquit, oculos nostros esse participes Cœlestis ignis. & in Appendice Legum, Stellas nuncupat animalia ignea Cœli, eaque affir- *Inane concilium.* mat constare ex Elementis, & præsertim ex igne. Ex quo constat inanem esse eorum laborem, qui Aristotelem cum Platone hac de re conciliare nituntur: & præsertim er- *Errata Simplicij.* rare Simplicium, affirmantem Cœlum esse mixtum, vt patet ex comm. 6. 8. 20. & alijs, primi de Cœlo, idque ex eo colligentem: quia est animatum, & omne animatum est mixtum per Aristotelem in secundo de Anima. At fallitur: quia Aristoteles in secundo de Anima, solùm loquitur de viuentibus mortalibus; Insuper si Cœlum, quia est animatum, deberet esse mixtum, etiam deberet esse præditum instrumentis, cum in secundo de Anima omne animatum dicatur organicum. Præterea Aristoteles in primo de Cœlo nititur pro facultate ostendere, Cœlum omninò esse simplex, cum motu simplicissimo per naturam moueatur. Ex quo constat, etiam minus rectè Simplicium asserere, quòd cùm Cœlum sit mixtum, mouetur in orbem per id, quod in eo dominatur: nam hoc tum Aristoteli aduersatur, qui sui natura in orbem verti affirmat; tum Platoni, qui elementa omnia secundum naturam in orbem moueri existimauit, non autem vnum tantum quod dominetur in Cœlo; tum demùm rationi, quia motus factus per Elementum dominans, est cum contrarietate & pugna eorum, quibus dominatur, *Conclusio.* cum remissione, & cum labore, quæ absunt à Cœlo. Colligamus itaque re vera Aristotelem dissentire a Platone. Rationes autem pro parte conciliantium relatæ, facilè diluuntur: nam Plato omnia in omnibus modo aliquo esse existimauit, denominari autem asseruit per id, quod dominatur. Ita Cœlum dicitur & ignis, & igneum, pars suprema aeris proxima Cœlo, quæ ab Aristotele dicitur somes incensionis, à Platone dicitur æther, quia semper currit, circa aerem fluens, sub æthere aerem humidiorem, frigidiorem, & crassiorem, sub quo aquam & terram collocatam asseruit. Hinc etiam *Theophrastus.* Theophrastus, qui frequenter in sententiam Platonis inclinauit, sphæram ignis sub Cœlo positam tanquam Elementum ab aere distinctum in dubium reuocauit; hoc, quod dixi, conspicuè elicitur ex ipso Platone, qui quãuis in Appendice Legũ quinque statuat prima corpora, & animalium genera, tamen in Timæo, ea redigit in quatuor, inquiens: quatuor esse animalium Ideas, quarum vna Deorum cœlestium genus continet, alia volatile & aeriuagum, tertia aquæ liquori accommodata, quarta terreno-

rum

rum animantium genus, &c. Conspicuè Plato æthera ad aerem redigit, hinc in eodem Timęo aerem im duas partes distribuit. Et dum figuras in simplicia corpora distribuit, ætheri figuram ab ea aeris distinctam non tribuit, sed quinque primas figuras dixit quinque corporibus respondere, sumendo pro quinto corpore Mundum totum ex Elementis conflatum, eique tribuendo ratione consimilitudinis proprietatum figuram duodecim facierum, vt rectè etiam asseruit Philoponus disp. 13, contra Proclum, cap. 18. idque elicitur ex verbis Platonis dicentis in Timęo: est & quinta quædam compositio, qua Deus pro Vniuersi compositione est vsus, eaque descripsit & figurauit, &c. Propterea, rectè Alcinous in libro de doctrina Platonis, & Apuleius dixerunt, Mundum ex quatuor solis Elementis constare: Imò Plato conspicua ostensione id patefecit in Timęo, sumpta ex extremis solidis & medijs nectentibus ea, quæ duo sola esse debent, alioquin non seruaretur Geometrica connexio, & congruens ratio. Ex his patet, inania esse eorum fundamenta, qui Aristotelem cum Platone hac de re conciliare nituntur. Similiter rationes quibus ostendebatur in Cœlo Elementa & præsertim ignem reperiri, nullius sunt roboris: illæ enim solùm ostendunt, eminentia, Virtute, & similitudine elementa esse in Cœlo, adeò, vt quemadmodum Lumen Cœli vnitissimè, eminenter, & virtute est qualitates omnes, præsertim tamen calor, secundum formam verò nulla earum: ita Cœlum, cum immune sit à quatuor Elementis, est ea omnia eminenter sine pugna, sine distinctione, & sine imperfectione, ac præsertim ignis. *Alcinous* *Apuleius.*

An Cœli & Mortalium eadem sit materia. Cap. VII.

Ostenso Elementa quatuor, quæ communi materia connectuntur, in Cœlo non reperiri, occurrit non leuis dubitatio, an saltem Cœli materia sit eadem cum materia mortalium, adeò vt distinctio in sola propria forma, non autem in communi materia posita sit, vt etiam mortalia Elementa inter se distinguuntur. Et ne æquiuocatio nobis obsit, accipio quinque dari materiæ gradus: nam primò datur materia Logica, quæ est potentia non repugnantiæ ex parte obiecti. Secundo, datur materia artificialium, vt lignum scamni. Tertiò, materia Mathematica, quæ sunt continuum, & partes. Quartò, materia Metaphysica sumpta pro recessu à primo principio, & pro facultate intelligente aliud, per quod perficiatur: qui materiæ gradus ad rem non pertinent, & de eis non est quæstio. Quintò, datur materia Physica, quæ est subiectum formarum, quæ naturæ sunt, vel accidentium, & constituit Naturale corpus: De qua materia modò est dubitatio: & cum materia Physica adhuc sit duplex, vel subiectum accidentium, vel subiectum formæ substantialis, quæ natura sit, de hac secunda, quæ magis propriè est materia, vt dicitur in primo de Ortu & interitu, præsertim est dubitatio. Qua de re opiniones sunt tres: nonnulli enim affirmant, esse eandem; alij negant; nonnulli se modios constituunt. Pro cuius difficultatis resolutione, quatuor efficiam, primò referam potiora fundamenta pro parte asserentium esse eandem; Secundò, patefaciam ex sententia Aristotelis oppositum esse dicendum; Tertiò, considerabo qualis sit Cœli Materia; Postremò, dubia soluam. Aegydius, Auicenna, & alij nonnulli viri docti, existimarunt Cœli & mortalium eandem esse Materiam. Prima ratio elici potest ex mutua responsione agentis & patientis, cum enim potentia patiens, attinens ad materiam, respondeat ex aduerso potentiæ efficienti, & conditio primi agentis sit, vt vnicum sit; quare etiam prima materia, quę est primum patiens, debet iudicari vna. Secunda ratio elicitur ex vnitate operis, opus enim vnum exposcit vnicam primam Materiam; Mundus est opus vnum, quare prima eius Materia putanda est vna: nam quamuis materiæ

Quinq; gradus materia. *De materia Cœli opiniones tres.* *Quod sit eadem. Ratio prima.* *Secunda.*

teriæ proximæ alicuius operis nonnunquam videantur plures, omnes tamen in vnam primam rediguntur. Et confirmatur, quia definitur vnum numero, quod sit id, cuius materia est vna, vt patet ex quinto Metaphysicæ, contex. 12. Mundus autem vnus numero est. *Tertia.* Tertia ratio sumitur ex mutua connexione & consensione partium Mundi, cum enim Mundi partes mirum in modum sibi mutuò consentiunt, trahant se inuicem, vel repellant, ob quæ Natura denominatur maga, putandum videtur communi materia esse ligatas. *Quarta.* Quarta ratio elici potest ex forma: cum enim forma & materia sint ad aliquid; & alterius formæ altera sit materia, vt dicitur in secundo Physic. 26. *Quinta.* quia Mundi vna est forma, vnica etiam erit communis materia. Quintò elici possunt rationes ex materia & conditionibus eius: sententia est Aristotelis in primo Phys. 56. ad patiendum satis esse vnum, quare frustra statuerentur duæ primæ materiæ: & quia vnius primæ materiæ vna est contrarietas prima, ideò addit Philosophus in eodem contextu, si plures essent primæ materiæ, plures quoque essent contrarietates primæ, quod derelinquit tanquam conspicuè absurdum. Insuper conditio materiæ est vt ex se formam non habeat, sed apta sit recipere omnes; non autem reciperet omnes, nisi eas quoque Cœli reciperet. Nec satisfacit euasio, dicentium, formas Cœli esse æternas, & ob id materiam mortalium non esse aptam eas recipere: nam si id esset, neque etiam recipere posset Mentem hominis, quæ æterna est; & cum eam recipiat, inferendum est, etiam esse aptam recipere Mentes Cœlorum, cum sint eiusdem generis. Prętereà, conditio materiæ est, vt sit postremum subiectum ex se non formatum, hoc solum potest esse vnum: nam si duo essent, vel æquè distarent à primo principio, & ita non differrent, vel non æquè distarent, & ita alterum eorum non erit subiectum postremum, & non erit materia, sed habebit subiectum aliud posterius, quod solùm materia erit. *Alexāder.* Hinc Alexander in primo Natur. quæst. cap. 10. inquit, materiæ Cœli hanc *Sexta.* descriptionem competere, vt sit postremum subiectum ex se non formatum. Sexta ratio elici potest ex conditione causæ, nam ostenditur in secundo Metaphysicæ in omni genere causæ, ad vnam primam esse deueniendum; quare in genere materiæ non secùs ac in cæteris necessarium est ad vnam primam deuenire, alioquin non quatuor, sed quinque potiùs essent prima genera causarum, & dum Mundus definiretur, non per vnam, sed per duas materias deberet definiri. His accedit, quòd si id esset, Aristoteles in primo Physic. non assignasset principia communia omni corpori Physico, vt tenebatur assignare, cum solum de prima mortalium materia sit loquutus. Similiter in secundo libro non patefecisset omnem naturam, cum de sola materia mortalium dixerit esse Naturam, non de materia Cœli. Et maximè diminutus fuisset, cum in Na- *Ratio septima.* turali scientia nullibi de Materia Cœli, tanquam distincta, verba fecerit. Septimò, elici possunt rationes ex attinentibus ad distinctionem. Nam si hæ materiæ sunt distinctæ, vel seipsis distinctæ sunt, vel per aliquod superadditum. Nō per superadditum, quia ita compositæ essent, & aliquid commune à superaddito distinctum includerent, quod solùm prima materia & postremum subiectum cōmune Iudicari deberet. Non seipsis, quoniam ea sunt ex se distincta, per quæ cætera distinguuntur; at cætera non per materiam & potentiam, sed per formam distingui dicuntur, non itaque materiæ seipsis distinctæ sunt: nam inquit Aristoteles septimo Metaphysicæ 49. quod actus *Octaua.* est, qui separat & distinguit. Octauò idipsum ostendi potest sumpta ratione ex accidentibus, quæ communia sunt vniuerso orbi, cum enim accidentis esse sit alteri inhærere, ea, quorum communia sunt accidentia, etiam prædita iudicari debent communi materia; Cœli & mortalium communia sunt accidentia, quod patet: quia motus diurnus qui dicitur motus totius, lumen, perspicuum, rarum, & densum, communia sunt Cœlo & mortalibus. Confirmatur: quoniam inquit Arist. in secundo de Ortu & in- *Rationes nō nullę Aegydij.* teritu 37. quæ comparantur secundum molem & dimensiones, habere communem materiam; Cœlum & mortalia sunt huiusmodi, nam dicimus Solem maiorem Terra, Lunam minorem; quare communem includunt materiā. His addo rationes nonnullas ex

las ex Aegydio depromptas. Asseritur in primo Metaphysicæ 17. in fundamento Naturæ nil esse distinctum, omnis itaque distinctio est à forma, quare dempta forma, eadem remanebit Cœli & mortalium materia. Similiter inquit Aristoteles in secundo de Ortu & interitu 51. esse genere eadem, & numero æqualia, principia Cœli & mortalium, quare vnicum eorum est materiæ genus. Præterea, vel materia Cœli est pura potentia, vel ne; si primum, ea non differet à materia mortalium; si non est pura potentia, vel erit actus, vel actum includet, & quodcunque asseratur, ex ea, & intelligentia non fiet ex se vnum, vel valde diminutè, solum enim ex potentia & actu per se, vnum fit, ex calce octaui Metaphysicæ. Ex Cœlo autem & intelligentia, maxime fit vnum, vt asseritur ab Auerroe in 3. comm. secundi de Cœlo. Demùm argumentatur Aegydius: Materia ab Arist. in primo Phys. dicitur Media, & ab Auer. in comm. 70. dicitur mediare inter ens actu, & nihil, quo præassumpto quæro, si datur materia distincta ab ea mortalium, vel mediat, vel ne; si mediat, erit eadem, nam medium est vnum; si non mediat, non erit materia; Insuper vel magis inclinaret ad nihil, vel ad ens actu, non ad nihil: quia si pura potentia magis recederet ab actu, absolutè laberetur in nihilum; non ad ens actu, quia ita cum ente actu permisceretur, & non esset simplex. Hæc sunt potiora fundamenta, quæ pro confirmanda hac sententia afferri posse videntur.

Materiam Cœli ab ea mortalium distingui. *Cap. VIII.*

SATIS firmæ & efficaces apparuere rationes, quibus ostendebatur Cœli & mortalium eandem esse materiam; at longè efficaciores eas iudico, quibus oppositum ostenditur, quarum prima elici potest ex forma: Nam sententia Aristotelis est in secundo Physic. 26. alterius formæ alteram esse materiam. Quare formarum distincti generis, materiæ quoque sunt distincti generis. Cœli & mortalium formæ distincti sunt generis, æternum enim & mortale genere distinguuntur, ex calce decimi Metaphys. igitur & materiæ. Quod confirmatur: quia extremum non nectitur cum altero extremo sine medijs: Intelligentiæ Cœli sunt formæ supremæ: materia mortalium est infima, quare sine medijs gradibus formarum necti non possunt; in Cœlo autem anima nutriês, & sentiens minimè reperiuntur. Nec obest instantia de humana mente, quæ in mortali corpore reperitur: quoniam humanæ mentis, & mentium Cœli distincta est ratio, humana enim Mens est infima, ideo necti debuit cum composito mortali, vt cuncta in orbem ligata essent; insuper humana Mens edit actiones mortales, ob quas eget Phantasia, & nectitur per cunctas intermedias alias formas, quæ non competunt mentibus Cœlorum. Secundò, id ostenditur rationibus validioribus ex conditionibus materiæ sumptis; Materia mortalium est sui essentia potentia, ex primo Physic. 82. est origo transmutationis, & principium, per quod res possunt esse & nõ esse, vt dicitur in secundo de Ortu & interitu con. 51. in primo de Cœlo 136. in 9. Metaph. 17. quare nisi deserat & exuat suam naturam, & essentiam, non potest exuere potentiam: In Cœlo non reperitur transmutatio substantiæ, nec facultas, vt possit esse & non esse, cum ex se æternum sit, ex sententia Aristotelis; quare neque materia mortalium. Insuper conditio primæ materiæ est, vt ordine aliquo recipiat formas, & non recipiat subsequentes sine antecedentibus, nec formas substantiæ, sine qualitatibus primis, quibus nudari non potest; Hinc Aristoteles in secundo de Ortu & interitu, hunc statuit ordinem, inquiens: primò inueniri materiam; secundò qualitates siue contrarietates primas; tertiò, Elementa: hæc autem in Cœlo non seruari compertum est: quare in eo non reperitur materia mortalium. Præterea conditio huius materiæ est, vt antecedat, & prior sit origine quauis forma, à qua formatur, vt inquit Arist. in secundo de partibus Animalium, cap. 1.

Materiam cœli non esse eandem.

Ratio prima.

Diluitur instantia.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

cap. t. nam considetatur hic ordo, prima est materia, hanc comitatur effusio & distantia quædam, mox præcurrentibus dispositionibus educitur forma, quam sequitur terminata dimensio. In Cœlo autem longe secus se habet: prima enim est Mens Cœli, quam sequitur materia; tertiò, terminata dimensio; quartò, lux; quintò, Latio, adeò, vt nil sit in Cœlo, quod non proximè ex sua intelligentia pendeat; essentia autem materię mortalium non dicitur proximè ex mente pendere; alia itaque est essentia huius & illius

Quinta. materiæ. Insuper conditio materiæ mortalium est, vt formam appetat, ex sui potentia educendam; à qua formetur; cum qua extendatur, & diuidatur; & vt potentia intima est materiæ, & materialis, ita forma, quam appetit, debet esse intima, & materialis; huiusmodi non sunt formæ Cœli; quare appetitus materiæ in eo redderetur inanis, non enim materia per naturam appetit formam assistentem, & ex ea non pendentem, sed educendam ex eius visceribus, tanquam prolem. Hinc dicitur formam appetere, vt fœmina marem, mas autem per semen formam educit ex potentia menstruorum &

Sexta. materiæ, cum itaque alia sit potentia materiæ Cœli & mortalium, varia quoque est earum essentia. Prætereà, Materia mortalium ex primo Physic. est eadem numero cum priuatione, per quam continenter nouam formam, qua est priuata, dicitur expe-

Ratio septima. tere; in Cœlo nec priuatio, nec appetitus nouæ formæ locum habet. Prætereà, conditio huius materiæ est, quòd vbicunque reperiatur, semper comites habeat contrarietates, per quas fit ortus & interitus, vt dicitur ab Arist. in lib. de Longit. & breuitate vitæ; contrarietates autem longè absunt à Cœlo: nam ait eo loci Philosophus, impossi-

Octaua. bile esse materiam habenti non conuenire contrarium. Insuper conditio materiæ mortalium est, vt sit causa conseruationis æternæ generationis, quatenus vnius interi-

Nona. tus est alterius ortus: hoc non competit materiæ Cœli. Demùm, affectio materiæ mortalium est, vt eam sequantur labor, imbecillitas, & senium, quæ cum dicantur euenire

Decima. ex necessitate materiæ, non possunt ei non competere, cui hæc materia competit; quæ tamen longè absunt à Cœlo. Alia ratio elici potest ex Methodo cognoscendi materiam, nam vel noscimus in Cœlo reperiri hanc materiam, vel ne; si non, perperàm asserimus esse eandem; si noscimus, contra transmutatio ea est, per quam materiam noscimus; sed in Cœlo transmutatio interna pendens ex hac materia non reperitur, sed sola latio; quare aliam materiã præter subiectum lationis non valemus colligere in Ce-

Vndecima. lo reperiri. Insuper noscitur materia mortalium per analogiam sumptam ex artificiosis, vt patet ex primo Physic. 69. quæ in Cœlo non seruatur, non enim inspicimus ibi reperiri subiectum potestate, ex quo ita producatur Cœlum, vt ex ligno scamnum, per transmutationem à generante prodeuntem; Hinc Plato putans materiam Cœli & mortalium esse eandem, etiam asseruit Cœlum esse solubile, sed Dei voluntate seruari

Auctoritates. æternum. Similiter existimauit id esse alterationi obnoxium, & proptereà ne ab vllo lædi posset, dixit extra Cœlum nil fuisse derelictum, vt legitur in Timęo. Quod hactenus patefeci rationibus, etiam conspicuis auctoritatibus confirmo, Lucidissimè Philosophus suam sententiam patefecit in 8. lib. Metaphysicæ, cont. 12. & 12. lib. cont. 10. inquiens: vel in Cœlo non inuenire materiam, vel non talem, qualis est ea mortalium, sed solùm materiam pro subiecto lationis. Similiter in 3. de Cœlo 61. inquit: mortalium mortalia, æternorum æterna esse principia, nam materia mortalium saltem ex accidenti interit & fit, ac insuper nisi prima, saltem proxima materia mortalium variatur. In primo de Cœlo, contex. 21. inquit Philosophus, Cœlum non posse crescere, quia non habet materiam, ex qua genitum sit; at si mortalium materia esset eadem, falsum Philosophus enunciasset. Insuper argumentatur Philosophus in primo de Cœlo cont. 103. aduersus Platonem, dicentem, Cœlum genitum & seruari æternum, Vel materia, ex qua genitus est Mundus, ante Mundi ortum poterat secus se habere, vel ne; si non poterat, non fuisset ex ea genitus Mundus; si poterat; igitur & nunc, cum ex ea constet, poterit interire, & iterum gigni; Quæ ratio vt contra Platonem, ita contra Aristotelem vim haberet, si eandem Cęli & mortalium iudicasset materiam. Hæc enim

materia

materia talis est, vt per eam compositum possit esse, & non esse. Præterea, sententia est Aristotelis in primo de Cœlo 136. in secundo de Ortu & Interitu 51. in nono Metaphysicæ 17. omnia includentia materiam, quandoque esse, quandoque non; nam talium potentia est contradictionis, & materia est causa, vt ea sint, & non sint; & in decimo Metaphysicæ addit nil ex accidenti interire, sed omne corruptibile necessariò corrumpi; corruptibile autem dicitur, quod materiam sublunarium includit. Præterea, conspicua est sententia Aristotelis in primo de Ortu & Interitu 43. dicentis, ea quibus competit facere & pati, necessariò vnam habere subiectam naturam, omnia autem talia esse dicere, non est verum, sed ea, quibus mutua actio & transmutatio competit. Cum itaque Cœlo mutua actio & transmutatio non competat; etiam non competet communis materia. Similiter in eodem primo de Ortu & Interitu 53. legitur, quæ non habent communem materiam, efficiunt, at non patiuntur, indicando, quòd cum Cœlo mortalium materia non competat, agit in hæc mortalia, & non repatitur. Demùm, inquit Aristoteles decimo Metaphysicæ, contex. 12. Ea differunt genere, quorum non est communis materia, nec generatio adinuicem, & in cont. 26. legitur, æterna & mortalia differre genere. Ex his hæc ratio elicitur: quæcunque differunt genere & inuicem non permutantur, non habent communem materiam: Cœli & mortalia differunt genere, nec inuicem permutantur: quare carent communi materia. Hinc materia mortalium in primo Physicorum 82. & in secundo Physicorum, definitur per esse principium ortus & interitus.

Reijciuntur solutiones nonnullæ, & consideratur sententia eorum, qui se medios constituerunt. Cap. IX.

Satis conspicuè apparuisse censeo, materiam Cœli ab ea mortalium distinctam esse, quod etiam vt exactiùs appareat, perpendamus, an formatæ rationes dilui possint. Duæ sunt viæ, per quas qui alterius sunt sententiæ, vim rationum vitare, inanemque reddere nituntur: Vna est Platonis in Timæo, asserentis, quòd quamuis Cœlum sit solubile, & passioni obnoxium, tamen voluntate Dei seruatur & æternum, & non læditur nec patitur, quia nil habet extra, à quo lædi & permutari possit. Quæ euasio leuissima videtur: quia si Cœlum est solubile, quomodo nos scire valemus voluntatem Dei esse hâc, vt insolubile conseruetur? non enim valemus futura non necessaria prænoscere. Præterea, hoc indicat imperitiam agentis, efficere opus vnius conditionis, quod mox futurum sit alterius, & ea dicitur Prouidentia sequens, emendans errata, & insipientis, non antecedens. Hinc rectiùs Aristoteles in primo de Cœlo prouidentiam antecedentem in Mundi constitutione patefaciens dixit: rectè Naturam futurum ingenitum & incorruptibile liberasse à contrarijs, inter quæ generatio versatur. His accedit, quòd (vt demonstrauit Aristoteles in primo de Cœlo) omne corruptibile necessariò corrumpitur: Asserere autem quòd non læditur, quia nil habet extra se, hoc quoque nullius roboris est: nam nisi læderetur ab externis, lædi posset ab internis, si intra se sibi contraria includeret, & ei læsio competeret per partes, vt mortalia secundum partes permutari inspicimus. Propterea, Aegydius & alij nonnulli, alia ratione & via putant vitari posse vim relatarum rationum, inquiunt enim, Vniuersam varietatem apparentem inter Cœli & mortalium materiam, ortum ducere ex forma, cum enim formarum genus sit duplex: vnum, quod solùm obtinet rationem & conditionem partium, quale est genus formarum sublunarium; aliud verò, quod obtinet rationem totius, & conditionem ac facultatem communis, quale est genus formarũ Cœli, quod eminentia quadam includit vniuersam perfectionem mortalium: formæ primi generis non explent vniuersam appetitionem, nec complent vniuersam potentiam materiæ, cum inclu-

Modus vnus solutionis.

Euersio.

Modus alter soluendi.

includant conditionem partium, & adnexam habeant priuationem: at formæ secundi generis, explent vniuersam appetitionem, & in actum redigunt vniuersam potentiam, ac ob id liberant Cœlum à contrario, ab alteratione, & quauis interna permutatione; adeò vt si ea materia dicatur distincta, vniuersam distinctionem putandum est ex forma prodire, qua dempta, eadem remanet materia Cœli & mortalium. Hæc euasio re vera inanis, & nullius roboris est. Primò, quia solus Deus in vniuerso obtinet rationem totius, cætera omnia præter Deum, seruant conditionem partis, cum non includant vniuersam perfectionem, hinc saltem orbes inferiores possent expetere formam superiorum, quæ perfectior est. Præterea, forma præstantior non aufert à materia appetitum imperfectioris, vt forma hominis præstantissima & eiusdem generis cum formis Cœlorum, non aufert à materia appetitum formæ vermium. Præterea, dum aliquid vni competit per propriam conditionem & naturam, per nullum externum ab eo sine contradictione remoueri potest; potentia competit materiæ secũdum propriam conditionem & naturam, vt dicitur in primo Phys. 82. quare per nil externum ab ea remoueri potest, & cui competit potentia competit priuatio & contrarium: Similiter, quod est in definitione alicuius, neque etiam imaginatione, eo superstite, sine controuersia ab eo remoueri potest; potentia, origo permutationis, & similia, includuntur in definitione materiæ; quare vbi adest materia, adest potentia, contrarietas, & interitus, vt enunciauit Aristoteles in lib. de longit. & breuit. vitæ. His accedit, quòd forma adueniens materiæ non destruit, sed seruat conditiones eius. Demùm, consideranti verba Aristotelis conspicuum redditur, quòd ipse absolutè & sui natura affirmat materiam Cœli distinctam, cum dicat Cœlo & mortalibus non esse communem materiam; & asserat Cœlo vel non competere materiã, vel non talem, qualis est ea mortalium. Propterea, nonnulli medios quodam modo se constituerunt, & id duplici via, & ratione. Quidam enim confessi sunt Aristotelem existimasse materiam Cœli distinctam ab ea mortalium, ipsi tamen alteri parti adhæserunt, veluti Philoponus in disp. contra Proclum. Similiter Scotus in secundo Sentent. 14. qui ex opinione Aristotelis asserit esse distinctam, absolutè tamen & tanquam Theologus affirmat eandem; sed hæ sententiæ mihi non aduersantur: nam quæro, quid absolutè nobis ostendat ratio, & præsertim per Principia Aristotelis; Quòd autem cœli materia, vel eadem vel distincta sit, ad articulos fidei non pertinet. Propterea, alij dixerunt materias has dupliciter considerari posse, vel consideratione Metaphysica, vel Physica. consideratione Metaphysica, hoc est, per communia & absoluta prædicata, esse easdem: consideratione Physica esse distinctas. Quæ sententia etiam non est approbanda; Primò, quia considerationes rerum non mutant earum Naturas. Secundò, quia Aristoteles etiam in Metaphysica dixit distingui, vt patet ex octauo Metaphysicæ, contex. 12. & ex 12. Metaph contex. decimo. Tertiò, quia si communia prædicata consideremus, ea sunt non vniuoca, sed ab vno; & propterea non vnam & eandem naturam denotant, sed in singulis variam, quæ prædicata si consideramus, etiam Deus erit idem cum materia, quia ambo entia & substantiæ sunt. Quare colligentes, dicamus, materiam cęli & mortalium non esse vnam numero per formam, quia ex se formam non includunt: Non per priuationem, adeò vt sint priuatæ distinctione, quia ea Cœli priuationis est expers: Non per negationem, adeò vt non distinctæ sint, re vera enim sua essentia variæ & distinctæ sunt, solùm est eadem secundum quandam analogiam, quatenus vt materia mortalium includit facultatem ad recipiendam formam, ita materia Cœli ad lationem, cui subijcitur; Insuper est eadem quadam vnitate ab vno, non ita tamen, vt vna sit causa, quòd altera sit materia. Et si quæratur, quæ earum ordine ab vno sit prima, dicendum: quod si consideramus dignitatem, ea Cœli est prima; si verò proprietatem, prima est hæc mortalium; ea enim magis propriè est materia, cum magis sit potestate, & magis subijciatur transmutationi & formæ.

Euersio. (margin, beside "ma prodire … Hæc euasio")

Opinio media. (margin, beside "ea mortalium. Propterea …")

Euersio. (margin, beside "deni: consideratione Physica …")

Sententia propria. (margin, beside "erit idem cum materia …")

Quid

Quid sit materia Cœli, & an ei competaat Potentia. Cap. X.

APPARVIT materiam Cœli esse distinctam à materia mortalium: at superest considerandum, quid nam ea materia sit, quomodo distinguatur à materia mortalium, & num ei competat potĕtia, nec ne? Quod ad primum pertinet, dixere nonnulli materiam Cœlo esse puram dimĕsionem substantialem, subiectam motui. Quæ sententia non videtur approbāda, quoniam vt inquit Arist. in 7. Metaph. cont. 8. longitudo, latitudo, & profunditas, quantitates sunt, non autem substantiæ. Et quamuis Auer. in quarta disp. cōtra Algaz. in solut. secundi dubij dicat, quòd materia Cœli est corporeitas, quam actu habet; ipse tamen per corporeitatem actu denotauit substantiam simplicem, corpoream, & terminatam, quæ subiectum esset motus; Quam sententiam etiam repetit Auer. in calce cap. de substātia Orbis, & addit: Et est, sicut inquit Themistius, quòd Sol, Luna, & aliæ stellæ, aut sunt formæ, idest dimensiones, non in materia, idest corpora spiritualia, aut habent materiam æquiuocè dictam de ea, & materia mortalium. Iamblichus in lib. de mysterijs Aegyptiorum inquit: non fit in Cœlo compositio ex anima & corpore in tertiam naturam vnam, sed prorsus ad naturam animæ trahitur, atque est quasi visibilis quædam anima: & fortè Cœlum est lumen ipsum sine materia, & sine dimensione, dimensio enim ibi propter amplam præsentiam apparet: vnde Cœlum est anima Cœli seipsum aptans oculis, & rebus caducis; & circulus ille est circuitus animæ; lumen est intellectus eiusdem: & sicut in infimo corporū forma fit naturalis, ita in supremo materia fit formalis, & corpus animale, non autem anima fit corporea, si qua modo est in Cœlo materia. Hæc Iamblichus. In cuius sententiam videtur etiam Auer. modo aliquo inclinare, nam in primo cap. de substantia Orbis inquit: Natura igitur istius corporis non est nisi Natura animæ mouentis secundum locum, & est appetens per se, non per potentiam existentem in eo diuisibilem, & ob id in cap. 4. ait, Cœleste corpus intelligere intelligentiam, quod etiam affirmat in 2. de Cœlo comm. 3. & in tertio de Anima comm. 14. & alibi, hi namque viri sapientes, considerantes non formam vllo pacto pendere in Cœlo ex materia, sed contra Cęlum & omne, quod ei competit, pendere ex forma, ideò asseruerunt cuncta recipere & seruare conditionem formæ, hinc in 4. disp. in solut. secundi dubij inquit Auer. Nulla est dissensio apud Peripateticos, quod corpora Cęlestia careant potentia subiecta, ideò non est necesse, vt habeant materiam, veluti habent mortalia. Propterea dixit Themistius, quod aut sunt formæ; aut sunt materiæ dictæ cum nostra materia æquiuocè; aut sunt materiæ viuæ ex se, nō per aliquam aliam vitam, &c. Hæc & similia viri docti de materia & essentia Cœli protulerunt; cum enim Cœlum valde à nobis distet; cum competentia mortalibus eminenter includat; & demùm cum in eo non sine varietate nonnulla eorū inspiciantur, quæ mortalibus competunt, mirum non est si varia ei tribuuntur, quæ apud nos inuicem pugnant; & modò illa ei tribuuntur, modò verò ab eo remouentur; cum ei partim competant, partim non. Absolutè tamen dicere valemus, materiam & essentiam Cœli esse substantiam corpoream simplicem, actu per negationem, quatenus forma formante non eget, vt actu sit, & motui subijciatur; figura orbiculari circumscriptam; aptam sui natura continenter moueri in orbem à separato motore: Ex quo elicitur solutio eius difficultatis, an Cęlo competat materia, vel ne? Nam Themistius, Auerroes; & alij viri docti, modò vnum, modò alterum Cęlo tribuere videntur; & iure profectò: nam in Cęlo & non reperitur, & reperitur materia; non reperitur; quia in eo non est materia mortalium, subiectum internæ transmutationis, quę propriè materia dicitur; in eo tamen est materia secundum quandam analogiam, nam si refertur ad intelligentiam, non dicitur eius materia, sed Locus: ita Aristoteles in primo de Cęlo 22. & in 8. Physic. 84. Cœlum dicit locum Dei; Si refertur ad dimensiones sibi

Quid sit materia Cœli. *Opinio prima.* *Euersio.* *Auerroes.* *Iāblichus.* *Auerroes.* *Circumscriptio materia Cœli.* *An Cęlo cōpetat materia.*

coęuas, ad lumen, & præſertim ad motum, ei competit materia ſumpta latè pro ſubiecto, hinc Ariſtoteles in 8. Metaph. 12. aſſeruit vel Cœlo nō competere materiam, vel ſolùm ad vbi. Similiter Alexander in primo Natur. quæſt. cap. 10. ait, Cœlo & conuenire & non conuenire materiam. Ex quo elicio duo; Primum eſt, quòd perperàm Aegydius in ſua quæſt. de materia Cœli, damnat Auerroem negantem in Cœlo eſſe materiam, nam Auerroes eam conceſſit vt concedenda fuit, quemadmodum patet ex innumeris locis; negauit autem à Cœlo materiam mortalium; Alterùm quod elicitur eſt, rectiùs nos loqui, dicendo Cœlo non competere, quàm aſſerendo ei competere materiam. Ratio eſt: quia vox abſolutè prolata, intelligi debet in prima, & potiore ſignificatione, vt elicitur ex primo Phyſic. 74. Hinc Auerroes modò eſſentiam Cœli nuncupat actum & formam, modò materiam, modò potiùs ſubiectum, quàm materiam, quæ omnia diſtincta conſideratione vera ſunt. Et in ſecundo de Cœlo 22. inquit, eſſe Elementorum eſt propinquius conditioni materiæ, quàm formæ; corpus verò Cœli è contrario eſt propinquius conditioni formæ. In ſecundo cap. de ſubſtantia Orbis ait: rectiùs dici ſubiectum, quàm materiam, & iure, non enim in Cœlo materia eſt, ſed ipſummet Cœlum eſt ſubiectum motus, & materia per metaphoram, quæ cum ſit actu, eſt particeps conditionis formæ.

Ariſtot. *Alexāder.* *Aduerſus Aegydium*

An Cœlo competat potentia? Cap. XI.

An Cęlo cō petat potentia. *Auer.*

VONIAM materiam neceſſariò comitatur potentia, ideò vt de materia Cœli, ita de potentia non leuis eſt altercatio. Auerroes frequenter negat Cœlo potentiam competere, & ait propinquius eſſe conditioni formæ, quàm materiæ. Similiter Ariſtoteles 9. Metaph. cont. 17. inquit, nil includens potentiam eſt æternum. Inſuper inquit Auer. 9. Metaph. comm. 2. in ſimplici non reperiri potentiam, & omne includens potentiam eſſe compoſitum. Fundamentum huius ſententiæ conſpicuum eſt, cum enim in Cœlo propriè ſumpta materia non reperiatur, & ea ſit origo potentiæ propriè ſumptę, iure colligendum eſt Cœlum ab huiuſmodi potentia eſſe immune. Ex aduerſo qui Cœlo putant eandem materiam competere, ei quoq; potentiam conuenire affirmant, veluti Aegydius, Auic. & Philoponus. Hinc D. Thomas in primo de Cœlo, expones contex. 20. inuehitur in Auerroem remouentem à Cœlo potentiam, & præſertim quia videtur aduerſari Ariſtoteli, qui in calce primi de Cœlo, tribuit Cœlo potentiam ad eſſe ſemper. Præthereà, Cœlum vel eſt purus actus, vel pura potentia, vel compoſitū includens potentiam; non eſt ſimplex actus, quia eſſet forma; non ſimplex potentia, quia nō ageret in hæc mortalia; quare conſtat ex potentia & actu. Demùm conditio materiæ eſt potentia; & diſtinctæ materiæ diſtinguuntur per potentias ad varias formas: quare ſi materia Cœli differt ab ea mortalium, includit potentiam ad formas varias, & ob id potentiam includit. Prætereà, ex Ariſtotele in lib. de interpretatione, omne, quod eſt, poteſt eſſe, nam potentia etiam de neceſſario dicitur: Cœlum eſt: quare habet potentiam vt ſit. Quod demùm confirmatur ex ipſomet Auerroe in cap. de ſubſtantia Orbis, dicente, Cœlum ne dum egere virtute mouente, verùm etiam conſeruante, non autem ea egeret, niſi includeret potentiam ad eſſe, nam omne pendens ex alio, quatenus pendet, ex ſe non eſt, ſed ſolùm habet facultatem, vt ſit. Pro reſolutione pręſentis difficultatis pręaccipio, potentiam eſſe duplicem, vnam iunctam cum actu, alteram ſeiunctam. diſtinctio eſt Ariſtotelis in ſecundo de Interpretatione dicentis, potentiam dici de vtriſque, & eſſe communiorem neceſſario, adeò vt valeat hęc conſequutio: neceſſe eſt eſſe, igitur contingit eſſe, & poſſibile eſt eſſe. Accipio ſecundò, potentiam omnem habere obiectum aliquod, ad quod referatur; quę obiecta vt ſunt varia, ita varij ſunt gradus potentię. Vnum obiectum eſt eſſe, hinc oritur potentia ad eſſe in rerum natura, ad quam pertinet etiam potentia non repugnantiæ. Aliud eſt conſeruatio, de qua

D. Tho. *Reſolutio.*

qua dicimus, incorruptibile posse esse semper, ex Aristotele in calce primi de Cœlo. Tertium est esse per formam, de quo dicimus, lignum esse potentia ignem. Quartum est viuere. Quintum moueri, vel fieri quale. His præassumptis, dum quæritur an Cœlo competat potentia? Respondeo, competere, & non competere; cum enim interrogatio sit multiplex, etiam danda est multiplex responsio, & decurrendo per relatos quinque gradus. Primò dico, Cœlo non competere potentiam ad esse, seiunctam ab actu, quia ex sententia Aristotelis, semper actu fuit, competere autem potentiam iunctam cum actu, quia si est, etiam potest esse, competit enim huiusmodi potentia omni enti, & non enti, cui non repugnet esse, hæc tamen est differentia, quia dum dicitur de Deo, necesse est esse, ergo potest esse, illud posse solùm excludat repugnantiam, in cæteris autem includat dependentiam. Si loquimur de potentia respiciente conseruationem, similiter dico hanc potentiam competere cunctis, quæ sunt, cuncta enim habent potentiam vt aliquandiu, vel semper seruentur, quod in primo de Cœlo dicitur æuum eorum, per quam potentiam Aristotelis in calce primi de Cęlo definiuit genitum, ingenitum, corruptibile, & incorruptibile; hæc potentia competit Deo pro non repugnantia, vt ex se sit semper: Cœlo autem, vt seruetur, & sit semper cum successione quadam motus: mortalibus, vt seruentur & sint aliquandiu. Si loquamur de tertia potentia ad esse formatum, & esse actu per formam; sic ex sententia asserentium in Cœlo materiam esse eandem, & formari per aliquam formam, in Cœlo erit potentia ad formam, iuncta tamen cum actu, nam vt Theologi de angelis & dæmonibus dicunt, esse præditos libero arbitrio, adeò vt in primo instanti creationis valuerint peccare, & non peccare, tamen cui parti primò adhæserunt, semper immobiliter hærent, ita considerando materiam Cœli in prima notione ea potest recipere & non recipere eam formam, cum tamen eam receperit, ob formæ conditionem, semper eam seruat, & non potest eam deserere: At ex sententia asserentium Cœli materiam esse distinctam, secùs se habet, ea enim non eget forma aliqua formante, & constituente corpus actu per formam, cum ex se & sui conditione sit actu, & de hac potentia est lis, quam iure Auerroes reiecit à Cœlo, & perperàm à D. Thoma carpitur, nam hæc est potentia, quæ est comes materiæ primæ, per quam compositum potest esse & non esse, quam à Cœlo remouit Aristoteles nono Metaphysicæ, contextu decimoseptimo. Si demùm loquimur de potentia ad uitam vel ad motum, hæc iuncta cum actu, semper competit Cœlo, vt distinctiùs patebit, dum loquar de vita Cœli, Aristoteles octauo Metaphysicæ, contextu duodecimo, Cœlo concessit potentiam ad motum. Ex his facilè eliciuntur solutiones aduersarum rationum: Nam rationes remouentes à Cœlo potentiam, vim habent de potentia materiæ, per quam res possunt esse & non esse. Et dum dicitur in simplici non esse potentiam. Respondeo, id esse verum de simplici per se subsistente. Ratio est, quia potentia, per quam res possunt esse & non esse, ordinata est ad compositionem: insuper in simplici non reperitur potentia, vt fit & non fit, sed in eo potest reperiri potentia, per quam compositum & pendentia ex eo sint, & non sint, vt se habet de prima materia. Rationes etiam per D. Thomam relatæ diluuntur: afferebatur primò sententia Aristotelis tribuentis incorruptibili potentiam ad esse semper: at iam dixi, hanc esse potentiam ad seruari, cunctis, quæ sunt, competentem. Dicebatur secundò, Cœlum vel esse purum actum, &c. respondeo Cęlum vt viuens & mobile, esse compositum, & includere potentiam, etiam ab Auer. concessam, sed vt sit, corpus actu, non esse compositum, sed esse actum per negationem, quatenus vt ita sit, non eget forma, non autem esse actum formalem, ita per iam dicta patet solutio cæterorum.

Auer. perperam carpitur.

Solutiones aduersarũ rationum.

Diluuntur rationes putantium materiam Cœli & mortalium esse eandem. Cap. XII.

Solutio primę rationis

QVEMADMODVM præsentia lucis tenebricosæ nubes dissoluuntur, ita patefacta veritate, rationes aduersæ facilè diluuntur. Ratio prima sumebatur ex vnitate primi agentis, quæ simul in aduersarios reflectitur, & dissoluitur. Primum agens absolutè vnum est, cui vnus respondet Mundus; primus motor absolutè vnus est, cui vnum respondet primum mobile, & motus vnus, qui totius nuncupatur; primum similiter alterans est vnum nempè Cœlum, cui vnum alterabile, & vna materia alterabilium respondet, quæ est materia mortalium: demùm, vt agentia sunt subordinata, ita patientia. *Secunda.* Secunda ratio sumebatur ex vnitate operis, quæ similiter reflectitur & soluitur, nam vt opus est vnum, ita eius materia; opus est vnum subordinatione, & Mundus est vnus vnitate ordinis simplicium corporum, illum componentium; quare similiter materia debet esse vna non vniuocè, sed subordinatione. *Tertia.* Tertia ratio sumebatur ex consensione partium Mundi, quæ etiam soluitur & reflectitur, qualis enim est consensio partium Mundi, talis debet esse materia; at Cœli non commouentur per affectiones mortalium: ideò non eandem habent materiam, mortalia commouentur per Cęlestia, quia ab eis seruantur, ex eisque pendent, compatiuntur autem adinuicem & agendo repatiuntur sola mortalia, & propterea ea sola habent materiam communem. *Quarta.* Quarta ratio sumebatur a forma, quæ soluitur & reflectitur, nam vt forma est vna, ita materia; forma est ordo & in ordine est vnitas; quare similiter materia ordine aliquo debet esse vna. *Quinta.* Quinta ratio sumebatur ex materia, nam ad patiendum satis est vnum, & id formas omnes est aptum recipere. Soluitur & reflectitur, quia ea habent communem materiam, quibus competit interna passio & permutatio per ortum & interitum; hæc Cęlo non competit, sed solis mortalibus: ideo solum mortalia habent id commune subiectum, non Cœli. *Sexta.* Instantia de humana mente soluta est in præcedentibus. Sexta ratio eliciebatur ex conditione generum causarum, in omni genere est necesse ad vnum primum deuenire. Soluitur & reflectitur, quia vt genus causæ est vnum, ita ad vnum est necesse deuenire: at genera causarum singula sunt vnum non vniuocè, sed vnitate ab vno; ita in eis est deueniendum ad vnum vnitate ab vno, & ordine aliquo; quòd autem sit primum ab vno in genere materiæ, iam patefeci; & hæc varietas & subordinatio conducit pro Mundi perfectione, vt superiora & continentia se habeant ad contenta tanquam formæ, & perfectiones eorum, Mundus autem definitur per materiam proximam ordine vnam, dum dicitur quod est series simplicium corporum. Addebatur quòd tunc Aristoteles in primo Physicorum non assignasset communia principia. Reflectitur: quia assignauit principia mortalium, quibus propriè competunt; & ea assignans iudicauit se assignasse principia omnium, quatenus sunt eadem genere ab vno, hinc in duodecimo Metaphysicæ, manifestauit ea esse communia communitate ab vno, vel secundum analogiam, vt rectè etiam dixit Auer. ex sententia Alexandri in eodem duodecimo Metaphysicæ, comm. 29. at de hoc alibi latiùs. *Ratio septima.* Septima ratio sumebatur ex attinentibus ad distinctionem; quæ reflectitur & soluitur. Nam ea, quæ distinguuntur seipsis & per aliud, verè iudicantur distincta; materia Cœli & mortalium ita se habent, quod ostenditur: quia vel considerantur absolutè & in prima notione, vel in secunda notione & cum relatione ad aliud: si referuntur ad aliud, quia referuntur ad formas distincti generis, ideo per eas distinguuntur, & tanquam per superadditum differunt; at si considerantur prima notione, non ampliùs differunt, sed seipsis distinguuntur; aliud enim est differre, & esse varium, vt asseritur ab Aristo. in decimo Metaphysicæ, contex. 16. At instabatur, quia tunc distinctio etiam sumeretur

a materia,

à materia. Respódeo id concedendo, vt conceditur ab Arist. in primo de Ortu & Interitu, contex.25. primò tamen & præsertim à forma petitur, hinc dicimus Cœlum distingui à mortalibus, primò per formam, secundò per materiam. Octaua ratio, eliciebatur ex accidentibus communibus Cœlo & mortalibus, quæ cum reflexione soluitur, vt enim communia sunt accidentia, vtrisque competentia, ita vna est materia, ea sunt communia non vniuocè, sed vnitate ab vno, nam lux non vniuocè dicitur de ea Cœli & lucentium mortalium, lumen autem Cœli solum spiritaliter defertur per mortalia perspicua. Similiter perspicuum competens Cœlo & mortalibus vniuocum non est; motus diurnus, qui dicitur motus totius, non in prima materia, sed in simplicibus corporibus recipitur, & in eis non eodem modo, vt in Cœlo. Afferebatur sententia Aristotelis in secundo de Ortu & Interitu 37. dicentis, quæ comparantur secundum quantum, habere cõmunem materiã. Soluitur per duo fundamenta; Vnum est, quod Cœli & mortalia comparantur secundum quãtum non vniuocum, sed commune ab vno; non enim quantitas vniuocè dicitur de ea Cœli & mortalium, vt in progressu patebit; Alterum est; quia ea Aristotelis est ratio ad hominem, nam dixerat Empedocles, Elementa esse æqualia, inquit Aristoteles, Elemẽta solum posse dici æqualia, quatenus si inuicem permutarentur, ex terra tota tantum aquæ consurgeret, quanta modò est aqua: Similiter de cæteris; at hunc in modum Cœlum non comparatur cum igne, vel alijs Elementis, quia non est aptum in ea mutari; hinc elicitur reflexio rationis, quæ habẽt communem materiam, comparantur secundum quantum, consurgens ex mutua permutatione: Cœli & mortalia non ita comparari possunt, quare non habent communem materiam. Instantiæ, ex Aegydio deprompta, leues sunt, dicebatur in fundamento naturæ nil esse distinctum. Respondeo eam sententiam ad rem non facere, nam loquitur Philosophus aduersus Anaxagoram, & sermo est de Chao ab eo posito, de quo ait, quòd nil in eo erat discretum, & nil verè dici poterat de ea substantia, veluti quòd sit alba, vel nigra, &c. nos autem dicamus in fundamento naturæ, nil esse distinctum secundum formam. Addebatur, sententia Aristotelis in secundo de Gener. 51. dicentis, sunt numero æqualia, & genere eadem principia æternorum & mortalium; ait esse genere eadem: at responsio elicitur ex verbis Philosophi proximè sequentibus, cum dicat, hoc quidem vt materia, id autem vt forma, inquiens vt materia, indicat quòd est eiusdem generis ab vno, vel secundum analogiam, non autem vniuocè. Instabatur adhuc, quia si esset materia actu, ex ea cum Intelligentia non fieret maximè vnum. Respondeo ex orbe & intelligentia non fieri maximè vnum secundum esse, pendens ex materia, & forma, dante esse: sed fieri maximè vnum secundum viuere & moueri semper ad quæ est potestate; insuper fieri maximè vnum, tum quia indiuisibiliter & sine extensione, in orbe est motor; tum quia nil in eo est, quod non pendeat ex Intelligentia; tum quia ea connexio est libera à contrarietate; tum demùm quia est cum æternitate, sic itaque materia Cœli & actu est per negationem, & etiam includit potentiam ad viuere & moueri; & propterea vt in actibus, ita in potentijs considerantur distincti gradus, per quos inuicem seipsis distinguuntur, vt rectè dixit Auerroes in cap. de substantia Orbis. Addebatur postremò materiam dici mediam, & quærebatur num materia Cœli mediet, vel ne? Respondeo eam mediare: at non eodem modo, nam mediat inter non esse penitùs, & esse actu per formam; & magis inclinat ad ens actu per formam, quàm inclinet materia mortalium, quatenus includit conditionẽ quãdam ei similem, cum sit materia & corpus actu sine forma, & hoc non ei competit per mixtionem cum forma, sed per simplicem suam conditionem, sine vlla mixtione.

Octaua.

Diluuntur rationes Aegydij.

De Materia orbium & Stellarum inuicem comparatarum. Cap. XIII.

ONSPICVE satis refulsisse puto, materiam Cęli ab ea mortalium esse distinctam; at considerandum modo occurrit, quomodo materiæ variorum orbium inuicem comparatæ, necnō materiæ stellarum comparatæ cum materia orbium, inuicem se habeant, num scilicet vniuersa cœlorum & stellarum materia consimilis penitus sit & eiusdem essentiæ, vel prædita sit aliqua varietate? quæ consideratio quamuis sit de Cœlo ex se summè conspicuo, nobis tamen valde est obscura & dubia. Nam ex vna parte asserere materiam illam esse consimilem, videtur absurdum; cum enim alterius formæ altera sit materia, & intelligentiæ Cœlorum sint distincta speciei, & subordinatę; etiam materię videntur debere esse distincta; & præsertim quia nil est in Cœlo, quod non pendeat ex Intelligentia; quare cum intelligentiæ sint distinctę, etiam pendentia ex illis iudicanda sunt distincta. Ex aduerso, quomodo sint distinctæ, difficilè est cognoscere; nam si distinctæ sunt, plurimæ in Cœlo reperientur materiæ, non autem vna vt mortalium; insuper tunc Cœlum non erit vnum simplex corpus, nec vna quinta essentia, sed multæ. Cui difficultati respondens, dico essentiam & materiam Cœli esse eandem, & variam: est eadem communi quodam genere ab vno, consimiliore tamen, quàm dum dicitur de materia Cœli, & mortalium; est varia vniuocè & propriè, hoc elicitur ex duplici ratione iam relata, & confirmatur per Aristotelem in primo Meteororum, cap. 3. dicentem, Quod enim est sursum & vsq; ad Lunam, dicimus esse corpus alterum, & ab igne, & aere, quinimmo & in ipso hoc quidem purius esse, id autem minus sincerum, & differentias habere, & præsertim qua definit ad aerem, & ad eum, qui circa Mundum, &c. conspicue Philosophus in Cœlo varietatem concedit, quam præsertim ait competere orbi Lunę, cum sit imperfectissimus omnium, & propterea Pythagoras Lunam dicebat esse Cœlestem Terram. Sed cum varietas sit duplex, vna prodiens ex mixtione cum contrario, altera sine mixtione, & solùm per recessum ab aliquo primo per definitos gradus; primum varietatis genus non competit Cœlo, cum in eo nec contrarium, nec mixtio locum habeat; Alterum verò Cœlo non repugnat, & in eo locum habet, vt rectè asseruit Alexander in primo Meteororum, explicans relata Philosophi verba. Hinc Simplicius secundo de Cœlo comm. 9. dixit, eadem erraticæ & non erraticæ sphæræ materia est, sed secundum aliquam diuinam dispositionem & ordinem, assignare differentiā non facilè est. At cum materia vnius orbis distinguatur per gradus dignitatis ab ea alterius orbis; dubium remanet de materia eiusdem orbis, an omninò sit consimilis, nam cum vnam & consimilem sequatur intelligentiam, videtur iudicanda consimilis; ex aduerso ostenditur dissimilis, quoniam in parte aliqua est densior, in parte rarior, & stella dicitur dēsior pars orbis. Quo præassumpto, quæro, si materia est penitùs consimilis, vel secundum propriam naturam exposcit densitatem stellæ, vel raritatem orbis; si densitatem stellæ, igitur altera pars præter naturam erit disposita: Similiter si exposcit raritatem orbis, densitas stellæ ei competet præter naturam, in Cœlo autem dispositio præter naturam non conceditur, cum nil præter naturam sit æternum; id ipsum quoque dici potest de eodem orbe, & de corpore Lunæ, cuius pars quædam densior, quædam rarior esse dicitur, & hoc præsertim mihi difficultatem affert, quòd ex sola partis orbis condensatione, patùm lucidæ, consurgat Stellæ corpus ex se apprimè lucens. His itaque, & consimilibus rationibus suasus, puto ego, quòd quemadmodum in singulis Elementis, & præsertim in Terra reperitur varietas quædam partium, prodiens ex permixtione cum contrario, ita in singulis Cœli orbibus, & præsertim in Luna, vicem gerente Terræ, per eminentiam quandam varietas sine permixtione

Num materia omnium cœlorum sit eadem.

Quod sint distincta.

Quod non.

Solutio.

Cōfirmatio.

Duplex varietas.

Solutio.

mixtione

mixtione vlla locum habeat, vt per verba relata indicauit Philosophus, hinc etiam differentiæ positionis varietatem exposcentes, in Cœlo considerantur. Neque ob id euertitur simplicitas cœli, sed seruatur simplex cum aliqua partium varietate. Ratio autem aduersa facilè diluitur: nam dicebatur orbem pendere ex vna simplici Intelligentia. Respondeo, ex communibus causis, & ex Intelligentijs pendere ea, quæ pendent cum dispositionibus, conditionibus, & affectionibus, perfectioni totius vniuersi conducentibus; nam pendent orbes ex Intelligentijs primò in genere finis, paratæ enim sunt, vt inseruiant intelligentiæ, ideò debent illis partibus esse præditi, per quas intelligentiæ operari debent, & suas vires effundere; secundò pendent in genere efficientis conseruantis, & mouentis, non quia orbes ex se sint mortales per interna contraria, ita enim non possent per naturam seruari æterni; sed quatenus demptis primis, cætera seruari nequeunt, quia tamen prima sunt necessaria, ideò etiam necessarij sunt orbes, qui proximè ea prima sequuntur; tertiò, pendent in genere formæ, dum considerantur, vt viuentes. Ex his quæ dixi facilè elici possunt solutiones duarum difficultatum: Quarum altera est, cum in orbibus Cœli reperiatur varietas, num ob id iudicari debeant corpora organica? Altera verò, cum orbes sint mole definiti, & figura orbiculari terminati, à quo huiusmodi terminos recipiunt? De prima difficultate dico, corpus organicum esse duplex, vel propriè, vel secundum eminentiam: Cœlum propriè non est organicum, vt vsurpatur organicum in secundo de Anima, in animæ definitione; & declaratur ab Aristotele in primo de Historia animalium, propriè enim viuentium organa sunt membra, ex partibus, dissimilis formæ conflata, pro obeundo proprio aliquo munere animæ: sola raritas & densitas, ac insuper sola varietas ordinis ab vno, non constituit organa, veluti cum Elementa prædita sint varietate partium secundum densitatem, raritatem, & varietatem mixtionis, non propterea dicuntur prædita instrumentis: In Cœlo tamen secundum quandam eminentiam, similitudinem, & facultatem locum habent, quatenus per varias partes vario modo operatur, & agit in mortalia, & præditum est aliqua varietate; absolutè tamen inficiari debemus Cœlum esse corpus organicum. Altera dubitatio erat, vnde Cœlum terminos & figuram reciperet. Dicendum est ex sententia Aristotelis, iudicantis Cœlum æternum, Cœlum hæc habere partim ex se, partim ab intelligentia propria: ex se, quatenus non est genitum, sed est æternum, & eius essentia talis est, vt per naturam propriam eam figuram exposcat. At quia, vt elicitur ex secundo de Cœlo 71 inter Cœlum & Intelligentiam, siue inter mobile & motorem eius, debet esse congruens & definita ratio; cuius principium non potest esse Cœlum; cum ex eo nullo pacto motor pendeat; colligendum est, Intelligentiã esse principium & causam, & esse causam in genere finis, in genere formæ; eo modo, quo est forma, & in genere efficientis conseruantis. Hanc puto etiam fuisse sententiam Auerrois, ideò in primo cap, de substantia orbis dixit, materiam Cęli recipere dimensiones prima receptione, mediantibus suis formis; non autem formas mediantibus dimensionibus. Ideò Cęli dimensiones sunt proprium propriorum eius, indicans, quòd vt proprium insequitur formam, ita in Cęlo termini dimensionum sequuntur motorem. Et in secundo cap, de substantia orbis ait, quia Cęlum est indiuiduum demonstratum, & ens demonstratum actu, habens figuram vnam actu, omnia hæc sunt in corpore per materiam; & in materia per formam; hinc etiam ex sententia Aristotelis sola viuentia sunt prędita propria figura, & propterea Cœlum quatenus viuens, ea figura iudicari debet præditum.

Quò Cęlum simplex.

Quò pendent orbes ex Intelligentia.

Solutio duarum diffic.

An Cœlum sit organicum.

Vnde Cęlũ figuram recipiat.

An Cœlo & mortalibus sit commune aliquid vniuocum: Cap. XIIII.

CVm Cœlorum materiæ, veluti etiam formæ, apparuerint diſtinctæ à materijs mortalium, hoc supereſt conſiderãdum, an ſaltem Cęlo & mortalibus ſit aliquid cõmune vniuocum? Conſideratio eſt apprimè ardua, & ob ĩd de ea variæ fuere Philoſophorum ſententiæ. Nonnulli enim vt *Gregorius Arim.* Gregorius Arim. in primo Senten. diſt. 8. q. 3. Art. primo & ſecundo, ne dum Cœlo & mortalibus, verùm etiam Deo & creaturis commune vniuocum competere exiſtimant, & Deum putant directè in prædicamento ſubſtantiæ locum habere: *Scotus.* cuius opinionis etiam fuit Paulus Venetus: Scotus verò in primo Sent. diſt. 8. q. 3. aſſerit non Deum, ſed Intelligentias in ſerie prædicamenti ſubſtantiæ reperiri, ac ob id eis competere commune vniuocum, quod etiam ait competere Deo, quamuis non ſit in prædicamento, nam exiſtimauit ens vniuocè dici. *D Tho.* D. Tho. in primo contra Gent. cap. 25. ſimiliter exiſtimat intelligentias ſub prædicamento poni, quamuis inficietur ens eſſe commune vniuocum; nam de hoc diſſentit à Scoto. At prætermiſſa opinionum & rationum relatione, breuibus id ſolum dicam, quod ſentio; & duas profero *Opinio propria.* cõcluſiones. Prima eſt, Cœlo & mortalibus nil eſt commune vniuocum: Altera autem ſola mortalia directè & propriè ſub prædicamento collocantur. Vt pertinet ad primã, ea oſtenditur ratione & auctoritate: ratio eſt, quia natura vniuoca, eſt natura maximè vna, quæ eſt eadem in omnibus: natura vna & eadem expoſcit eadem principia: at principia Cœli & mortalium apparuere diſtincta, nempè materia, & forma, ſiue actus & potentia; quare etiam natura non eadem penitùs eſſe poteſt, ſed diſtincta: & vt principia ſunt eadem ſola vnitate ab vno, & ſecundum analogiam; ita natura vna eſt iudicanda: confirmatur inductione, nam prædicata communia ſunt ens, ſubſtãtia, corpus, accidens, actus, potentia, & ſimilia; quæ omnia nequaquam ſunt vniuoca. primò ens non eſt vniuocum, quia eſſentia, ex qua deducitur ens, varia eſt, vt apparuit; ſubſtantia ſimiliter non dicitur vniuocè, quia materiæ eorum & formæ ſubſtantia eſt diſtincta, quare & compoſiti, cum ſubiectum & ſubſtantia non ſint vnum; neque accidentia poterunt iudicari prædita natura vna, quia accidentis eſſe eſt alteri inhærere: *Cõfirmatio.* Pro hac concluſione conſpicua extat auctoritas Ariſtotelis in decimo Metaphyſicæ 26. dicentis, æterna & mortalia ne dum ſpecie, ſed etiam genere diſtingui, & differentiam æterni & mortalis nõ accidere rebus, ſed primò & per ſe eis competere aſſeruit, & propterea abſolutè diſtingui: ex oſtenſione primæ concluſionis elicitur oſtenſio ſecundæ, nã quæ non habent commune vniuocum, non ſunt eiuſdem prædicamenti; prædicamentum enim expoſcit genus verè vnum: æterna & mortalia (vt patuit) non habent commune vniuocum: quare non ſunt eiuſdem generis: genera namque generaliſſima, vt ſint vniuoca, expoſcunt etiam principia vniuoca. Vt autem hæc concluſio ſit clarior, *Inſtitutum Ariſtot. in prędicamẽtis.* conſidero inſtitutum Ariſtotelis fuiſſe eorum prædicamenta conſtituere, quibus propriè competit eſſe in prædicamento; hoc autem competit ſolis mortalibus, non æternis. Ratio eſt, quia in ęternis non ſeruatur ratio ſpeciei, quæ eſt, vt ſit apta dici de pluribus indiuiduis, nam in æternis non reperiuntur plura ſub ſpecie. Secũdò, non ſeruatur ratio vniuerſalis; quæ eſt, vt ſit natura vniuoca, & maximè vna in cunctis ſub eo contentis eadem, nam competentia æternis in ordine ſunt poſita; Tertiò, non ſeruatur conditio differentiarum, quæ eſt, vt ſint contrariæ, æquè ponantur ſub genere, diuidant genus, & ſpecies conſtituant. Præterea, vt apparuit non ſeruatur ratio principiorum prædicamenti, quæ eſt, vt ſint eadem vniuocè. Demùm, non ſeruatur conditio propriè ſumpti indiuidui, quæ ex 5. Metaphyſicæ, contex. 12. eſt, vt eius materia ſit vna, Cœlo enim non propriè materia competit. Accipio inſuper & cõſidero, quòd quamuis Ari-

ſtoteles

stoteles sola mortalia in decem classes distribuerit; tamen cum id fecerit, facultate & virtute quadam, etiam æterna ad prædicamenta redegit, nam esse in prædicamento contingit sex modis; Quædam enim sunt in prædicamēto directè & propriè, vt genera & species; Quædam dicuntur collocari sub prędicamento vt singularia quæ variantur; Quædam à latere, vt differentiæ; Quædam sunt supra prædicamētum, vt actus & potentia, siue forma & materia, quæ sunt principia prędicamentorum; Quędam per reductionem, vt proprietates, quę, vt non distinguuntur fundamēto ab eo, cuius sunt proprietates, ad eius genus rediguntur, vt verò distinctam quandam formilitatem includunt, rediguntur ad qualitatem. Demùm quędam sunt in prædicamento secundum similitudinem, ita dicimus Cœlum redigi ad prędicamentum substantię; eius molem ad quantitatem; Lucem ad qualitatem: sic itaque Philosophus in prędicamenta redigens mortalia, facultate, & virtute redegit omnia. Ex his facilè eliciuntur solutiones aduersarum rationum, nam argumentatur Scotus, quoniam intellectus de vno certus, de alio dubius, vnum aliquid commune vtrisque apprehendere dicitur: at nos de attinentibus ad Cœlum sumus certi, quòd sit ens, quòd sit substantia, quòd sit corpus: dubij autem, quæ substantia, & quale ens sit: quare substantia & ens dicta de Cœlo & mortalibus vniuoca sunt. *Diluuntur aduersæ rationes.* Solutio est facilis, quia nos sumus certi non de natura vniuoca, sed solùm de communi ab vno, quod ambiguū est; nam si ea ratio vim haberet, sequeretur omne ab vno esse vniuocum: quia de omni ab vno formari potest consimilis ratio, vt conspicuè patet. *Diluitur instantia prima.* At insuper instatur, quia si communi vniuoco non essent prædita, genera suprema essent plura, quàm decem, quod est conspicuè falsum: & consequutio deducitur, quia præter contenta sub decem prædicamentis darentur alia. Respondeo pręter decem prædicamenta & contenta sub eis non dari alia, quibus competat ratio prædicamentorū, vt apparuit: dari tamen alia, quę saltem similitudine ad prædicamenta redigantur. *Diluitur altera.* considerandum tamen, quòd quamuis varia prædicamenta non habeant vnum commune vniuocum reale, habere tamen possunt vnum commune vniuocum secundæ notionis, veluti dum dicimus ea esse prędicamenta, genera suprema, genera generalissima, & similia. Instatur tertiò, quia Aristoteles in tertio Physic. contex. 3. & in prima Philosophia ens, diuisum per actum & potentiam, distribuit in decem Prædicamenta; quare omne ens constans ex actu & potentia ad prædicamenta pertinet, Cœlum est huiusmodi, & in septimo Metaphysicæ, cum Aristoteles secasset id, quod est, in decem prædicamenta, agens de substantia in contex. 5. inquirit, quot sint, & an præter Astra & Lunam dentur aliæ abiunctę substantię, indicans & Cœlum & Intelligentias ad prędicamentum substantię pertinere. *Diluitur tertia.* Similiter in 12. Metaphysicę, comparans substantię prędicamentum cum cæteris, inquit in contex. 5. substantię verò tres sunt, vna sensibilis mortalis, alia sensibilis æterna; tertia immobilis, insuper in quinto Metaphysicæ, contex. 15. Dæmones numerat inter attinentia ad prædicamentum substantiæ. Similiter Auerroes in primo Physic. comm. 25. ait, dum dicimus, quicquid est præter ens, est nō ens; si per ens intelligimus decem prędicamenta, ea sententia vera est, indicans in prędicamentis omnia entia contineri; hæ ac similes instantię soluuntur per ea, quę dixi, cuncta enim attinent ad decem Prędicamenta, at modo eis consentaneo, non autem similiter. Et ad rationem sumptam ex distributione entis diuisi per actum & potentiam in decem Prædicamenta, respondeo per duo fundamenta: Primum est, quod secundum veriorem expositionem Aristoteles in tertio Phys. diuidit decem Prædicamenta per actum & potentiam, ideo in cont. 6. inquit, diuiso secundum vnumquodque genus hoc quidem actu, hoc autem potentia. Alterum est, quod quamuis ens diuisum per actum & potentiam distribuatur in decem Prædicamenta; tamen in singulis Prædicamentis ea sola propriè continetur, quæ ex actu & potentia constant vniuocè dictis, vt eius Prędicamenti sunt principia, cætera verò per similitudinem tantùm.

Quæ

Quæ compositio competat Cœlo? & de compositione ex materia & forma opiniones variæ.
Cap. XV.

XPLICATIS attinentibus ad Materiam Cœli, vt refulgeant etiam attinentia ad formam & ad compositum, de Cœli compositione est agendum: Quæ compositio duplex est, vna ex substantia & substantia, altera ex substantia & accidente; Prima compositio adhuc est duplex, vel enim est compositio ex subiecto & forma; vel ex numero plurium orbium, ex quibus dicimus vniuersum Cœleste corpus consurgere; Loquar ego de singulis compositionibus, ordiens ab ea ex subiecto & forma, siue gerente vicem formæ, tanquam principaliore, de qua loquens, referam primò aliorum sententias; secundò, minus approbandas reijciam; tertiò, explicabo sententiam, quam iudico veriorem; demùm dubia nonnulla diluam. Quod ad primum pertinet, Simplicius vnà cum Academicis, in Cœlo quinque subordinata considerauit, primò, Deum; secundò, Mentē, vel non participatam, vel participatam; tertiò, animam; quartò, Naturam; quintò, Materiam, vt elicitur ex primo de Cœlo 36. ex secundo de Cœlo, 4. & 5. commentarijs, materiam statuit postremum subiectum, cui asserit competere naturam tanquam semen, facilitatem, & propensionem, quæ media sit inter materiam & formā, vt se declarat in secundo Phys. in digressione ne natura: per naturam ait recipi formam & animam, quæ anima est particeps mentis, supra quam est Mens non participata, cuius caput est Deus; Cœlum per naturam habet vt sit procliue ad motum in orbem, per animam habet, vt ab ea moueatur tanquam à proximo efficiente; à Mente motus dirigitur & seruatur consimilis, & æternus; à natura motus eius habet vt sit Naturalis; ab anima vt sit animarius; à Mente vt sit Mentalis, & Diuinus. Alexander, referente Simplicio in 8. Phys. com. 31. & in secundo de Cęlo cōm. 3. catenus differt ab opinione Simplicij, quatenus Animā Cœli à Natura non distinguit. ideò in Cœlo solùm cōsiderauit materiam; Animam, quam etiam Naturam appellauit; & tertiò mētem. Cuius opinionis etiam fuit Themistius, ideò Auer. in 12. Metaph. 41. ex sententia Themistij, inquit, Potentia, quæ in Stellis infinita est, non est naturalis earum vt sunt corpora, sed vt pendet ex prima causa, aut ex anima existente in eis, ab illa potentia, quæ non est corpus, & cætera denotando ordinem corporis cœlestis animæ, & Mentis, quem ordinem in Cœlo etiam considerauit auctor ille, qui nomine Alexandri circumfertur in duodecimo Metaphysicæ, commen. 34. Auicenna nono suæ Metaphysicæ, cap. secundo satis cum Simplicio consentire videtur, ponit enim in singulis orbibus corpus siue materiam orbis, Naturam ab anima prodeuntem, Animam, & Intelligentiam, ideò inquit. Iam nosti, quòd hic motus indiget virtute infinita abiunctà à materia, quæ non mouetur neque per intentionem; anima verò, quæ mouet Cœlum, est corporea, conuertibilis, variabilis, non separata à materia, se habens ad Cœlum vt nostra anima ad nos, intelligens intellectione mixta cum materia, & existimans imaginatione certa; Insuper in eodem cap. loquens de Natura Cœli, ait, Motor continenter in suo mobili producit inclinationem, quæ inclinatio nil prohibet, quòd vocetur natura, adeò vt natura Cœli sit fluxus ab anima, qui renouatur secundum imaginationem animæ &c. sic itaq; Auicenna in Cœlo considerat corpus Cœli, naturam, animam, & Intelligentiam. Quæ fuerit opinio Auerrois non facilè constat, ipse enim de hac re satis dubiè, & modo vario loquutus est, ac ob id à varijs vario modo eius opinio refertur, nonnulli tribuunt, quòd putarit nullam in Cœlo esse compositionem, nisi ex Intelligentia & orbe, vt indicare videtur in primo de Cœlo, commen. quinto, nonagesimoquinto & alibi. Alij ei tribuunt, quòd fuerit eiusdē sententię cum

De compositione ex subiecto et forma. *Simplicius.* *Alexāder.* *Themistius* *Auicenna.* *Auerroes.*

cum Themiſtio, & Alexandro, Card. Caietanus ait, Auerroem primò putaſſe Cœlum eſſe ſimplex,& ſolùm conſtare ex Intelligentia & orbe, mox verò mutaſſe ſententiam, & veniſſe in opinionem Alexandri. At inconſtantiam hanc non puto obijciendam eſſe Auerroi, ſed exiſtimo eum ſemper putaſſe cum Alexandro, in Cœlo reperiri corpus Cœli,animam,& Intelligentiam,vt indicauit in ſecundo de Cœlo,comm.3.in tertio de Anima,comm.14.in 3.diſp.contra Algaz.in 12. Metaphyſicæ 41. & alibi, quoniam animam Cœli iudicauit tanquam actum mentis tranſeuntem, & veſtigium,idolum,ac imaginem quandam ex intelligentia in corpus Cœli prodeuntem, ideò nonnunquam viſus eſt ea tria in duo redigere: conſpicuè tamen locis relatis Auerroes ait, Cœlum intelligere ſuam Intelligentiam,quod ei non competeret,niſi anima eſſet præditum, per quam viueret, ab Intelligentia diſtinctam. Quod ſi Auerroes in 12. Metaphyſicæ 38. inquit, motorem primum mouere ſine medio, adeò vt animam mediam negare videatur. Reſpondeo, illum mouere ſine medio,hoc eſt, non per mediam aliam Intelligentiam, vt de Deo exiſtimauit Auicenna: vel dicamus, ſine medio, alio motu,nam ibi Auerroes conſiderat motus mortalium, oſtendens eos non eſſe primos,ſed pendere ex primo per alios intermedios motus. D. Thomas etiam non idem ſemper exiſtimaſſe viſus eſt,nam in ſecundo contra Gent. cap.70.ait, Cœlum eſſe animatum, & recipere eſſe ab anima, indicans in quolibet orbe & animam, & Intelligentiam reperiri,vt exiſtimauit Alexander; ex aduerſo in prima parte Summæ, q.7. artic. 3. & in quæſtionibus diſputatis de ſpiritualibus creaturis, inquit, Cœlum non eſſe animatum, Scotus quoque eiuſdem fuit opinionis, vt elicitur ex 7. q. quolibetorum, & ex locis alijs,adeò vt ex horum ſententia, in ſingulis orbibus reperiatur orbis, & Intelligentia ei aſſiſtens,in primo autem orbe præter propriam Intelligentiã, aiunt etiã reperiri Deũ. Demùm alij in ſingulis orbibus, & etiam in primo aliam non concedunt compoſitionem,niſi ex Intelligentia & orbe. Quæ omnes opiniones in tria capita rediguntur: nam prætermiſſo eo,quod pertinet ad Deum, quod non eſt præſentis conſiderationis, vel in Cęlo conſiderantur cum in Simplicio,& Academicis quatuor ſubordinata, Mẽs, Anima, Natura, Materia; Vel cum Alexandro, Themiſtio, & Auerr. tria ſolum, Mens, Anima, Materia; Vel cum Scoto & D.Tho. duo tantùm, Intelligentia & orbis; in ſolo primo, tria, Deus, Intelligentia, & Orbis.

D. Tho. *Scotus.* *Capita opinionum.*

Diſputatio aduerſus relatas Opiniones. *Cap. XVI.*

Aduerſus Simplicium.

OPINIONES relatæ ſatis dubiæ videntur: primò opinio Simplicij non videtur approbanda; tum quia cum plurimis Academicis Mentem primam à Deo ſecernit, quod Ariſtoteli & rationi aduerſatur, cum ſupremum nil præter Mentem rectè iudicari poſſit; tum quia de Natura non rectè ſentit,cum putet eam mediare inter materiam & formam, & neutrum eſſe,ſed eſſe facilitatem & propenſionem ad formam, cuius oppoſitum ex ſecundo Phyſic.conſpicuè elicitur; tum tertiò, quia minus rectè putat Mentem non proximè mouere Cœlum,ſed animam, nam Mens aſſiſtens Cœlo, ſua eminenti virtute valet proximè,& ſine medio Cœlum mouere,cum eminenter contineat vim inferiorum formarum,& ea quæ ſunt,non ſunt multiplicanda ſine neceſſitate; Inſuper errat cum neget animam debere dici naturam,aduerſus Alexandrum, ac inſuper putet, animam Cœli ita eſſe actum & perfectionem Cęleſtis corporis,vt animæ ſunt perfectiones mortalium corporum. Hinc in primo de Cœlo aſſerit Cœlum modo aliquo eſſe mixtum ſaltem ex eminentijs Elementorum, quia anima eſt perfectio corporis mixti; Cœlum autem anima præditum eſt, nam hæc longè abſunt à ſententia Ariſtotelis: conſpicuè enim Ariſtoteles in primo de partibus Animalium,animam aſſerit eſſe naturam, & id ipſum ex ſecundo Phyſic. lucidiſſimè elicitur. Quòd autem Cœlum mixtum, non

Aduersus Auicennā. rectè dicitur, cum motus eius sit simplicissimus. Similiter Auicenna à Peripateticorum sententia longè recedit, & præsertim quia Cœlo tribuit materiam competentem mortalibus; insuper quia Cęlo tribuit vim imaginandi, nam, vt ait Philosophus in secundo de Anima, in æternis reperitur gradus animæ superior sine inferioribus, non enim Mens Cęlorum eget alijs animæ gradibus, & præsertim quia Phantasia exposcit sensus, cum sit motus factus à sensu, qui actu est, vt definitur in secundo de Anima, à Cęlo autem absunt sensus, vt dicitur in tertio de Anima 61. & præsertim erat, cum dicat Cęlo competere modum intelligendi permixtum cum materia; demùm superuacanea & redundantia imaginatur in Cęlo, cum per pauciora cuncta seruari possint, quæ Cęlo competere videntur. *Aduersus Alexādrū.* Tertiò opinio etiam Alexandri, Themistij, & Auerrois distinguentium in Cœlo animam ab Intelligentia siue Mente, non est approbanda, vt enim Natura non distinguitur ab Anima, vel à corpore Cœli, aduersus Simplicium, & Auicennam, ita anima non distinguitur à Mente, sed eadem Mens in Cęlo, distincta consideratione, & Mens, & anima iudicari debet: & confirmatur, quia anima Cęli nec nutriens, nec sentiens est, sed intelligens, huiusmodi autem anima, Intelligentia & Mens nuncupatur. Quod confirmo: quia Anima Cęli vel est mixta cum materia, vel ne; si mixta, non esset immortalis, nec intelligeret: hinc in tertio de Anima, vt noster intellectus intelligat & immortalis sit, dicitur immunis à mixtione: si nō est cum materia mixta, neque extensa cum ea, nec ex ea pendens; huiusmodi Anima dicitur propriè Intelligibilis, & Mens, vt patet ex 3. de Anima, cont. 16. *Aduersus D. Tho.* Demùm opinio D. Tho. & Scoti, quatenus in primo orbe considerant Deum à propria eius Intelligentia distinctum, approbanda non videtur, vt patefeci dum consideraui, an Deus moueat vt efficiens; Missum facio, quòd ipsi etiam de orbe contradistincto ab Intelligentia secus sentiunt, quàm ego, cum in eo cōsiderent compositionem quandam, ego autem esse corpus omninò simplex asseruerim.

De compositione substantiæ Cœli opinio propria. Cap. XVII.

Quę compositio competat Cœlo. CVM cæteræ opiniones satis dubię, ne dicam falsæ apparuerint, puto ego ex sententia Aristotelis in quolibet Cœlo hanc solam esse compositionem, ex orbe & Intelligentia, adeò vt in primo Orbe præter Deum alia Intelligentia mouens non reperiatur, vt etiam in cæteris orbibus sola reperitur Intelligentia mouens, & orbis, quod est corpus mobile, omnino simplex, non conflatum ex materia, & forma alia, ab Intelligentia distincta, quæ Intelligentia ita se habet, vt ob varia eius munera, varijs nominibus denotetur: Nam Deus vt prouidens & supra alias Mentes positus, tanquam caput earum dicitur Pronia, hoc est, prouidentia vel supra Mentem constitutus: Insuper vnaquæque vt mouet, dicitur motor Cœli: vt se & supra apprehendit, dicitur Mens: vt dat Cęlo vitam, dicitur Anima: vt mouet cum conditione agentis per naturam, & producit motum naturalem, dicitur Natura, quamuis propriè in Cęlo Natura dicatur essentia orbis, vt procliuis ad motum suum. Quòd hæc fuerit sententia Aristotelis ex varijs colligitur: *Mos Arist.* nam mos Aristotelis fuit, nunquam plura addere, dum per pauciora aliquid seruare valuit, cum autem cuncta ad Cœlum attinentia per ea duo facilè seruentur, non sunt addenda alia. Quod etiam ex eo patet: quia si alia in Cęlo excogitasset, valdè fuisset diminutus, cum in vniuersa Philosophia de alio non fecerit verba: & præsertim distinctio animæ à Mente in Cęlo approbanda non videtur, cum in æternis facultas superior seruetur sine inferiore, vt dicitur in secundo de Anima 15. & 32. & anima in Cęlo non possit esse nisi ex se & sine imperfectione intelligens, quæ dicitur Mens, & Aristoteles de Anima Cęli, vt distincta ab Intelligentia, nunquam verba fecerit. Nec satisfacit

tisfacit euasio Simplicij in procemio de Anima,dicentis,animas Cœlorum ab Aristotele non fuisse declaratas; vel quia cumulatè à Platone explicatæ fuerunt, cuius sententiæ subscripsit; vel quia per declarata in tertio de Anima de animatia Mente hominis,voluit reddi nota pertinentia ad animas Cœlorum, hæc inquam, euasio inanis est: tum quia Aristoteles, nil vnquam inexplicatum prætermisit, quin ab alijs fuerit declaratum,alioquin Philosophiæ partes non absoluisset,tum insuper,quia de Cœlorum animis non idem sentit Arist. & Plato, nec competentia humanæ Menti declarata ab Aristotele in tertio de Anima, putat competere animis Cœlorum, veluti distinctionem in agentem & possibilem,modum intelligendi per Phantasmata cum compositione, & discursu, & alia similia. Prætereà, quòd Aristoteles in Cœlo nullam aliã excogitauerit compositionem, lucidissimè patet considerando medium, quo vtitur in patefacienda compositione Cœli, nam id facit per motum simplicem, qui motus solùm nos ducit in notitiam compositionis ex motore & simplici mobili, non autem in notitiam eius subordinationis. Prætereà, quòd Aristoteles Intelligentias Cœlorum ab eorum animis non secreuerit, conspicuè patet considerando progressum eius,cum in octauo Physicorum, tùm in duodecimo Metaphysicæ: Nam in octauo Physicorum patefacit in ordine mobilium necessariò deueniendum esse ad primum, quod ex se moueatur, & huiusmodi primum in ordine Vniuersi statuit esse Cœlum; mox considerans,quomodo contingere possit, vt aliquid ex se moueatur,declarat post cont.40. hoc solo modo id contingere, vt constet ex parte mouente, & parte mobili; mox cum motus sit æternus, considerans, qualis debeat esse motor eius, manifestat esse indiuisibilem,non extensum,& solutum a corpore,huiusmodi sunt intelligentiæ,quarum numerum post cõsimilem progressum manifestat Philosophus in duodecimo Metaphysicæ,æquari numero orbium,nunquam Aristoteles, aliam in Cœlo compositionem, vel intelligentiæ ab anima distinctionem indicauit: Et præsertim, quia ea ratio maximè cogit, quoniam si datur in Cœlo anima distincta ab intelligentia, ea anima vel est diuisibilis & extensa per orbem, vel ne; si primum,non esset æterna, vt patet ex calce octaui Physic.si alterum, ea erit Intelligentia, nam motores à materia solutos,Intelligentias & Mentem nuncupat Aristoteles,quas negat esse plures numero orbium. Immo in octauo Physic.49.inquit, motum primum æternum, esse vnum, & propterea vnius esse mobilis,& ab vno motore, vt etiam in contex.82.&83.pro vnitate motus necessariam asserit esse vnitatem motoris. Rationes,quibus D.Tho. & Scotus nituntur ostendere in primo mobili reperiri præter Deum etiam Intelligentiam propriam, ex sententia Aristotelis dissolui, dum patefeci Deum mouere vt efficientem. Sed alijs huic meæ explicationi & sententiæ aduersari poterit per Aristotelem in primo de Cœlo 92.dicentem,qui dicit Cœlum,dicit formam,qui hoc Cœlum,formam cum materia. Similiter,qui dicit Sphæram Solis,dicit formam,qui hanc Solis Sphæram,formam cum materia, quæro,quæ est illa forma mixta cum materia? non Intelligentia, quia ea cum materia non est mixta, quare necessariò videtur concedenda in Cœlo præter Intelligentiam, forma aliqua cum materia & corpore mixta. Respondeo, Aristoteles eo in loco nomine Cœli denotat totum Mundum,vt semetipsum declarat:nomine formæ denotat essentiam, excludentem ea,quæ sunt præter essentiam rei:per formam cũ materia denotat essentiam iunctam cum conditionibus indiuiduantibus, constituentibus materiam totius,contradistinctam à forma totius,vt eo loci manifestaui; Sic itaque loquendo de Mundo,qui dicit Cœlum siue Mundum,dicit formam,quæ est essentia Mundi, & ordo simplicium corporum,hoc vero Cœlum denotat huiusmodi essentiam contractam per indiuiduantia cum eis iunctam. Loquendo autem de Sphæra Solis,gratia exempli,qui dicit orbem Solis,dicit essentiam eius non includentem accidentia præter essentiam:at qui dicit hanc Solis Sphæram,superaddit accidentia, & ea,quæ sunt præter essentiam; & si quæratur,quæ sit hæc essentia orbis Solis? respondeo,quòd est substantia simplex, subiecta motui; Ita de materia proxima mortalium

Simplicius.

Rationes aduersæ.

Instantia.

Solutio.

Alia instantia. *Solutio.* dicere valemus, quòd aliud est materia, & hæc materia. At instatur adhuc: quia Cœlum viuit, vita eius extensa est per orbem: Intelligentia non est extensa, quare in eo reperitur anima distincta ab Intelligentia. Respondeo, Cœlum viuit per naturalem nexum cum propria intelligentia, & contactum virtutis eius, illi assistentis; at munere vitæ ei solùm competit motus, ob quem vita dicitur extensa, non autem quòd extensus sit motor, qui vbi est, totus est.

An Intelligentia formet, & det esse Cœlo? Cap. XVIII.

An Intelligẽtia sit formã formãs. APPARVIT in Cœlo ex Aristotelis sententia aliam non reperiri compositionem nisi ex Intelligentia & Orbe: At hoc se modò offert sublimi consideratione dignum. Num Intelligentia Cœlum formet, eique largiatur esse? quæ consideratio, vt est sublimis, ita est ardua, & variæ de ea sunt Philosophorum sententiæ, de qua vt ordine aliquo verba faciã, referam primò opiniones varias; patefaciam secundò fundamenta eorum potiora, tertio loco explicabo sententiam, quam puto veriorem, demùm dubia nonnulla obscuriora diluam.

Opinio Alexandri. Quod pertinet ad aliorum opiniones. Censuit Alexander, Mentem siue Intelligentiam non formare Cœlum, sed ei assistere, vt aurigam; animam verò esse endelechiam, siue primam perfectionem Cœli, vt animæ mortalium suorum corporum, quam animam dixit esse naturam propriam Cœli, ideò Simplicius in octauo Physic. comm. 3 1. referens verba Alexandri inquit, scribit hæc Alexander in Commentario secundi de Cœlo. Nos autem nitimur ostendere, diuini corporis non aliam esse Naturam, aliam animam, sed vt Grauitas est Natura Terræ, & Leuitas Ignis, ita Anima Cœli, & cur erit alia? nam Anima est natura perfectior, & consentaneum est corporis perfectioris esse naturam perfectiorem, id ipsum de Alexandro dicitur à Simplicio in octauo Physic. comm. 5 1. in secundo de Cœlo, comm. 3. & 4. & alibi:

Simplicij opinio. Simplicius sentit cum Alexandro, animam ab Intelligentia distingui: dissentit autem, quia Naturam secernit ab anima, eamque mediare affirmat inter Cœli corpus, & animam, cum sit ea propensio, quæ corpori, vel materiæ competit ad formam, adeò vt in Cœlo natura sit ea propensio ad motum in orbem; Hinc in secundo de Cœlo, commen. 3. & 4. inquit, Natura est vis patiens, cum sit idoneitas in subiecto, quod mouetur, anima autem extrinsecùs mouet. Putat itaque Simplicius Animam Cœli esse endelechiam siue actum assistentem Cœlo, à qua prodeat tanquam idolum, & vestigium quoddam, per quod Cœlum redditur viuens: ac ita animam diuidit in viuentem, & formantem, vt patet ex secundo & tertio de Anima.

Opinio aliorum. Tertiò reperti sunt alij, qui animam Cœli ab Intelligentia non secernentes, asseruerunt Intelligentias esse animas Cœlorum, qui in tres tanquam classes sunt distributi. Nonnulli affirmarunt Intelligentias formare, & dare esse Cœlo, vt Alexander Acchillinus, & Hieronymus Balduinus. Alij non formare, sed solùm assistere, vt Zimara, Gandauensis, Scotus, & similes. Nonnulli demùm rem pro nulla parte necessariam, nobisq; certam dixerunt, sed pro vtraque probabilem; Hinc modò vnam, modò alteram partem approbarunt, veluti D. Tho. qui in secundo, contra Gent. cap. 70. inquit: Cœlum esse animatum & recipere esse ab anima. Quod etiam affirmat in duodecimo Metaphysicæ, exponens contex. 15. inquiens, Aristotelem statuere Cœlestia corpora animata, & in primo de Cœlo, exponens cont. 20. inquit: materiam Cœli carere priuatione, quia in eo non est nata esse alia forma, & forma eius explet totam potentiam materiæ, cum sit forma totalis non partialis, & per relationem ad hãc distinctam formam differt materia Cœli à materia mortalium, hæc D. Tho. per quæ denotat Intelligentiam esse formam Cœli, cum forma totalis sit Intelligentia. Ex aduerso in prima parte Summæ, quæst. 70. Art. 3.

Art.3.negat Cœlum esse animatum, & recipere esse ab Intelligentiâ, quod etiam confirmat in qq.disputatis de creaturis spiritalibus. Qui sequuntur D. Thomam, aiunt, absolutè Cœlum non esse animatum, nil tamen repugnare, quin animatū sit: at contra in æternis non differt esse à posse, vt patet ex tertio Physic. 32. Potiùs dicamus, Diuum Thomam, vt Theologum negasse, cum Aristotele verò affirmasse Cœlum animatum. Ex quo elicio, nonnullos recentiorum minus rectè carpere eum, tanquam Peripateticum, quia asseruerit Naturam, non autem intelligentiam esse formam Cęli. Hæ variæ opiniones in duo Capita rediguuntur: vnum est, quòd Cœli corpus præditum sit forma, quæ eius sit perfectio, siue ea forma sit Anima, siue Natura infra animā posita: Alterum, quòd corpus illud omninò sit simplex, ex materia & forma non constitutum, & hæc duo distincta capita, potissimùm consideranda proponuntur. *Duo capita opinionum.*

Rationes potiores vtriusque partis. Cap. XIX.

Cœlum ab aliqua anima formari & recipere esse, his rationibus præsertim ostendi posse videtur: Nam primò vtor ratione D. Thomæ, 2. contra Gent.cap.7.sumpta ex progressu Aristotelis in 8. Phys. Philosophus in eo libro ostendit, in mobilibus esse deueniendum ad primum, quod ex se mouetur, huiusmodi asserit esse Cęlum; Insuper, omne ex se mobile ostendit constare ex parte mouente, & parte mobili, ex quibus hæc constituitur. Ratio: omne ex se mobile, ex se constat ex motore & mobili; Cęlum est ex se mobile; quare ex se constat ex motore & mobili, dico ex se, tanquam totum per se constans ex motore formante & mobili, nam si motor solùm assisteret, vt nauta naui, non diceretur id compositum ex se moueri: quia ex eis non consurgit per se vnum, cum sint ambo distincta & completa; Cōfirmatur idipsum per Aristotelē in secundo de Cœlo 13. dicentem, in Cœlo nedum per relationem ad nos, verùm absolutè & ratione sui, inueniri differentias positionis, cum sit animatum. Ex quo elicitur hæc ratio: omne ex se præditum differentijs positionis, est ex se animatum; Cęlum ex se præditum est huiusmodi differentijs; quare ex se est animatum: si ex se, igitur ab anima recipit esse, & formatur, quæ anima ostensa est eadem cum Intelligentia. Insuper in secundo de Anima, cont. 15. inquit Philosophus, potentias animæ superiores non reperiri in mortalibus sine inferioribus, indicando in æternis, nempe in Cęlo secus se habere. Et in cont. 29. inquit, quibusdam Mentem competere, vt homini, & si quid aliud honorabilius est, huiusmodi autem est Cœlum, quare supponit Philosophus, Cœlum animatum, & viuens, non autem tale esset, nisi viueret per propriam formam: nauis enim & currus, quamuis eis assistant & præsint Nauta & auriga, non dicuntur viuere. Insuper, vtor ratione deprompta ex eodem D. Thoma, primo Cœli 20. Omne quod est, vel est potentia, vel actus, vel compositum: Cœlum non est pura potentia, alioquin non ageret in hæc mortalia, non purus actus alioquin non moueretur, nec caderet sub sensum; quare est compositum ex potentia & actu, ex materia & forma, & quia est viuens, ideo forma eius est Anima. Præterea, id ipsum ostenditur rationibus, quibus Aristoteles in primo de Cœlo patefacit Cœlum esse quintam essentiam, distinctam à quatuor Elementis, nam ex eo, quod motus Cęli in orbem est simplex, est præstantior motu recto, & secundum naturam competit Cœlo, colligit Cœlum distingui à quatuor Elementis & eis dignitate præstare, quo præassumpto, quæro, cum Philosophus ex conditione motus Cœli, colligat conditionem naturæ & essentiæ Cœli, vel colligit conditionem formæ abiunctæ, vel materiæ, vel formæ cum materia iunctæ, eamque formantis: non primum, quia Aristoteles in libris de Cœlo, de Cęlesti corpore loquitur, idque colligit esse distinctæ naturæ; non de Intelligentijs ad Physicum non attinentibus: non

Cęlum formari. Ratio prima. *Cōfirmatio.* *Tertia.* *Quarta.*

secundum, quia conditio motus naturalis, nobis manifestat eam naturam, quæ principium est illius, vt motus sursùm, & deorsùm manifestat naturam internam Elementorum, quæ forma est; quare colligit conditionem formæ iunctæ & formantis materiam, & nisi hoc diceremus, tunc Aristoteles æquiuocatione nos deciperet, cum progrediendo per motus simplices in inuentionem simplicium corporum, & conditionis eorum, de Elementis colligat pertinentia ad naturam & conditionem formæ forman-
Quinta. tis; de Cœlo autem non eius, sed alterius. Et confirmatur: quoniam Aristoteles in eodem primo de Cœlo, vt per motum Elementorum à medio, vel ad medium, circumscribit graue & leue, ita per motum in orbem, conditionem Cœli nec grauem nec leuem; at grauitas & leuitas formam circumscribunt formantem, quare similiter non esse graue, nec leue denotat & circumscribit formam Cœli formantem, alioquin conspi-
Sexta. cua adesset æquiuocatio. Præterea, vtor ratione, qua vtitur Aristoteles in secundo de Anima 24.& 25. contextibus, ad ostendendum animam esse formam animalis: quę huiusmodi est. Id, quo primò corpus animatum viuit & operatur, est eius forma: addo minorem, Anima Cœli est id, quo primò Cœlum viuit, & operatur; quare est eius forma, ex quo infero, non corpus Cœli esse actum & perfectionem animæ, sed animã
Septima. corporis. Præterea, Cœlestia corpora inuicem comparata, vel sunt eiusdem, vel distinctæ speciei, quodcunque dicatur, semper inferam, Intelligentiam dare esse, quoniam species per formam constituitur; & confirmatur, quia Cœli dicuntur distinctæ speciei ab vno, & ordine aliquo, non secus ac intelligentiæ, vt dicitur ab Auer. in secundo de Cœlo 39. Species autem corporum constituitur non à forma assistente, sed à sola formante. Hinc Græci omnes, & cum eis Auicenna, & Auerroes consentiunt,
Auerroes. Cœlum à forma aliqua formari & constitui: & Auerroes in Epit. Metaphysicæ tract. 4.
Rationes pro parte aduersa. inquit, motores Cęli esse formas, quibus Cęli sunt id, quod sunt. Ex aduerso autem alij rationibus varijs & auctoritatibus oppositum suadere nituntur, quarum ego nonnullas & potiores referam. Quòd in Cœlo non reperiatur forma vlla formans, elici
Ratio prima. primò potest ex conditione materiæ Cœli: nam ea distinguitur à materia mortalium, quoniam vt inquit Aristoteles in octauo Metaphysicæ, cont. 12.& 12. Metaphysicæ, contex. 10. hæc mortalium est materia formę, ea autem solum est subiectum motus, ex quo infero materiam Cœli à nulla forma formari, alioquin ea quoq; esset materia formæ, non tantùm motus secundum locum; Et confirmatur, quia materia ad vbi, est materia actu, & quod est actu, non eget forma; Hinc patefeci in præcedentibus, in Cœlo non reperiri potentiam ad formam, cum dicat Philosophus nono Metaphysi-
Secunda. cæ 17. nil potentia præditum esse æternum. Præterea, id ipsum ostenditur ratione sumpta ex forma: nam cum in Cœlo nulla sit compositio nisi ex Intelligentia & orbe, si per aliquam formam formaretur, ea esset Intelligentia; at ea Cœlum non format; quod ostendo: quia moto composito, mouentur ex accidenti componentia illi; Intelligentiæ autem statuuntur omnino immobiles. Nec satisfacit solutio dicentium id non sequi, quoniam Intelligentiæ non pendent ex materia; & moto corpore mouentur pendentia ex eo, non autem quæ non pendent; Hinc, inquam, non satisfecit: quoniam dum mouetur Cœlum, quæro, vel mouetur sola materiam Cęli, vel congregatum: non sola materia, quia per eos est potestate, eget forma & terminis, subiectum motus est terminatum, & actu; quare cõgregatum est id, quod mouetur, quod cum sit
Tertia. suæ partes simul iunctæ, etiam partes necessariò mouebuntur. Quod confirmo, considerando corpus Soli, & dico, hoc corpus Solis habet esse ab Intelligentia, vt pars à forma totius, igitur hoc esse Solis est Intelligentia cum sua materia, sed Sol cum suo esse modò est in ortu, modò in occasu, igitur Intelligentia, vt est esse Solis, modò est in ortu, modò in occasu, & ob id ex accidenti mouetur. At dicebat Alexander, referen-
Alexãder. te Simplicio, in 8.Phy.84. primum motorem non moueri per motum Cęli, quoniam
Euersio. non est in parte sed in vniuerso Cęlo, quod non mutat locum; Quæ euasio inanis est, quoniam si est in toto Cęlo, etiam erit in partibus, cum totum non sit seorsùm ab eis,
quare

quare ratione partium ex accidenti mouebitur; & confirmatur, quia si totum respicimus, id quoq; secundum totũ non mutat locum, & tamen cõtinenter dicitur moueri. Insuper, accipio sententiam Arist. in 1. de Cœlo 92. qui dicit Cœlum, dicit formã: qui *Quarta.* hoc Cęlum, formam cum materia mixtam: & quamuis tunc Aristoteles nomine Cęli Mundum significet, tamen etiam de Cœlo pro parte ætherea, vera est ea sententia. Qui itaque dicit Cœlum, dicit formam, quæ est essentia rei; tunc vltra, si Cęlum habet formam formantẽ, qui dicit Cœlum, eam formam denotabit; quare si Intelligentia dat esse Cœlo, denotabit eam, & præsertim quia inquit Aristoteles in 8. Metaphys. contex. 7. nomina concreta primò formam denotare: At quòd intelligentiam denotet, penitùs est absurdum, quoniam eam formam denotat, quæ in hoc Cœlo est cum materia mixta: at Intelligentia ab Aristotele non dicitur mixta cum materia, sed seiuncta, vt patet ex octauo Physic. & 12. Metaphysicæ. Id ipsum confirmo, quia si *Quinta.* Cęlum primò significat formam, & ea est Intelligentia, igitur Aristoteles in lib. de Cœlo non egisset de Cœlo, cum non egerit de Intelligentijs, neque etiam agere de Cœlo pertineret ad Physicum. Prætereà, sententia est Aristotelis propè calcem 8. Meta- *Sexta.* physicæ, quæ non habent materiam, nec intelligibilem, nec sensibilem, statim vnum aliquid est vnumquodque eorum, hoc est, natura speciei à natura indiuidui in eis non secernitur, quod etiam dicitur in tertio de Anima, quæ sententia de Intelligentijs vera non esset, si Cœlum formaremus: aliud enim esset Intelligentia secundum se, & ea cum materia iuncta. Prætereà, Aristoteles in primo de Anima 49. disputans aduer- *Septima.* sus Mundi animam, à Platone excogitatam, inquit, Laboriosum est mixtum esse cum corpore, & non posse absolui, & etiam fugiendum si melius est Menti, non cum corpore esse, vt dici solet, & multis placet, &c. hoc Platoni obijcit Aristoteles, cum tamen Plato non putarit Animam Mundi pendere ex corpore, se solùm dare esse illi; Con- *Octaua.* firmatur, quoniam ex sententia Aristotelis omnis forma formans & terminans materiam, pendet ex ea, cum materia & forma in proprio genere sint sibi inuicem causæ, hinc materia in calce secundi Physic. dicitur causa sine qua nec forma, nec finis est. Demùm, id ipsum ostendo rationibus sumptis ex conditionibus compositi; omne cõ- *Nona.* positum præsupponit causam efficientem componentem, nil enim seipsum cum alio componit, sed finis excitat agens ad constituendum compositum, hinc omne compositum in 12. Metaphysicæ ab Auer. dicitur nouum; Cęlum autem ab Aristotele statuitur ingenitum. Insuper, vtor ratione Aristotelis in octauo Physic. 30. nullum conti- *Decima.* nuum mouet seipsum, nam quatenus vnum & continuum non tactu, eatenus pati non potest, sed quatenus separatum est, hoc aptum natura est facere, illud verò pati, &cæt. hac ratione ostendit Philosophus, Elementa non se mouere: at simili ratione ostenderetur, Cœlum non ex se moueri, si Intelligentia formaret, nam nec pars Cœli moueret aliam partem, vt habet de animalibus mortalibus, quia est corpus consimile, nec Intelligentia moueret materiam, quia non esset sola virtute fungens, sed forma eius, forma autem non agit in materiam, quam format; & confirmatur, quia in compositis actiones sunt compositorum, non formæ tantùm, ideò vt totum animal se mouet per initia varia, ita totum compositum Cœli deberet esse & mouens & mobile, per distinctas rationes; Hinc Aristoteles de Stellis loquens in secundo de Cœlo, dixit: quod si deberent proprio motu ex se moueri, deberent esse præditæ instrumentis motus, quia viuens sua forma præditum & se mouens debet esse præditum instrumentis motus. Demùm, conspicuè patet, Aristotelem putasse corpus Cęleste expers formæ forman- *Vndecima.* tis, considerando medium per quod progreditur in notitiam corporum, id medium est transmutatio; mortalibus competit omne genus transmutationis, ideò eis competit subiectum & materia cuiuslibet termini transmutationis, & formæ; Cęlo sola competit latio, quare id medium solum patefacit in Cœlo esse compositionem ex motore & mobili, non autem ex materia & forma.

Resolutio difficultatis an supera Mentes forment Cœlum. Cap. XX.

Resolutio.

ATIONES, quæ pro omni parte relatæ sunt, satis dubiam reddidere eã considerationem, an Intelligentiæ forment cœlestia corpora, præsertim tamen illæ præualere videntur, & magis cogere, quibus Cœlum ab Intelligentijs non formari ostendebatur. Ideò pro resolutione duas profero conclusiones: Altera est, Cœlum non est formatum ab Intelligentia, sed est corpus omninò simplex. Altera est, Cœlum recipit ab Intelligentia viuere, sumptum pro actu secundo, non pro primo, recipiendo motum, qui est vitalis actus. Pro quarum explicatione præaccipio, Mundum esse Opus omni ex parte perfectum, & absolutum, ex quo colligo, illum esse præditum omni gradu perfectionis, quare cum in Mundo inueniatur materia omnium infima, expers terminorum, & actus; inueniatur forma, quæ solùm est actus; debet etiam dari medium, quod sui natura & conditione partim sit potestate, partim actu, huiusmodi est orbis Cœli, qui est potestate ad motum, actu verò, quia terminatum est, nec eget forma, vt reddatur subiectum actu lationis. Præterea, vt datur duplex genus formarum, vnum abiunctum à materia, alterum iunctum & materiatum, ita consentaneum est rationi, dari duplicem materiam, vnam non egentem forma, respondentem formæ non egenti materia, alteram egentem, respondentem formæ materiatæ, alterius enim formæ altera debet esse materia, vt dicitur in secundo Physic. 26. Demùm pro vniuersi absolutione, vt dantur formæ solùm eminenter includentes perfectionem formarum mortalium, sine compositione, & dantur qualitates veluti lux Cœli, sine compositione, & eminenter includentes qualitates mortalium: ita putandum est, dari corpus simplex, eminenter & sine compositione & pugna includens elementa mortalia; huiusmodi autem solum est Cœlum, quare ab aliqua forma formante constitutum iudicari non debet, sed corpus simplex, & actu ex se. Insuper considerandum est, in constituentibus vniuersum, varios reperiri gradus: corporum enim quædam solùm sunt, alia viuunt, nonnulla sentiunt, quædam ex se mouentur, alia intelligunt: Cœlum non eget forma vt sit actu, ex se enim est tale; nec eget vita pendente ex anima nutriente, cum ei nutritio, accretio, & generatio non competant; nec eget vita prodeunte ex sensu, vt in 3. de Anima 61. ostenditur, sensus enim dati sunt vel ob salutem corporis, vel ob disciplinam, quibus Cœlum non eget. Neque eget vita, per quam Intelligat, munus enim Intelligendi non corporis, sed Mentis est, solutæ à corpore. Neque etiam eget vita, vt moueat, quod pertinet ad facultatem iudicantem & appetentem, vt dicitur in tertio de Anima 48. sed solùm eget actu quodam vitali, per quem perficiatur & in cætera agat; huiusmodi autem actus est motus, ad quem cœleste corpus sui natura est procliue. Hinc dicitur, potestatem ad vitam, non quidem sumptam pro actu primo, qui est esse, de quo dicitur, viuere viuentibus est esse, sed pro actu secundo, quem actum recipit per contactum virtutis propriæ Intelligentiæ, munere cuius vitalis actus valet deinde esse principium vitæ contentorum sub cœlo. Eget itaque Cœlum intelligentia, non vt sit, sed vt viuat per actum secundum, ex Intelligentia prodeuntem. Simplicius autem, Themistius, Alexander, & Auerroes, putant Cœlum viuere per actum primum, nempe per animam perficientem, & reddentem illud viuens. Demùm accipiendum est connexionem formæ assistentis cum subiecto esse duplicem; Vnam per appetitum, prælectionem, & ad libitum, vt Nauta assistit naui, & Auriga currui: Alteram per Naturam, & propriam conditionem, vt Intelligentia Cœlo; In prima connexione subiectum non est procliue ad formam, hinc ex eis fit vnum per violentiam, & mouetur mobile per violentiam; In altera verò subiectum est procliue ad connexionem, & ad actum ex connexione prodeuntem; Hinc magis fit vnum, & operatio dicitur secundum naturam ex parte vtriusque, nam motor

Mundus undiq. perfectus.

Duplex genus formarum & materiarum.

Gradus Vniuersi.

Cœlum eget intelligẽtia, vt viuat.

Forma assistẽs duplex.

motor mouet, vt aptum est mouere; & mobile mouetur, vt aptum est moueri. & ea cõnexio cum sit immunis à qualibet violentia, seruatur æterna. Præterea differunt hæ duæ connexiones, siue assistentiæ, quia per primam subiectum non pendet ex assistente, vt nauis ex Nauta, nisi vt ex fine. Per alteram dicimus, quicquid est in Cœlo pendere ex Intelligentia tanquam ex mouente, & per motum conseruante. Ex his elicitur primò Ratio, cur motus Cœli dicatur secundum Naturam, non autem Nauis, vel Currus; Elicitur secundò, cur Intelligentia magis nectatur cum Cœlo, quàm Nauta cum Naui Tertiò, cur ea connexio sit æterna, non hęc Quartò, cur Nauis non dicatur viuere, nec ex se moueri, cum tamen de Cœlo dicatur vtrunque. Sed quæritur, an valemus rectè dicere, Cœlum appetere, & Intelligere? Auerroes sæpe id affirmat, vt secundo de Cœlo comm. 3. tertio de Anima 14. & alibi, id ipsum per sua fundamenta tenentur dicere Simplicius, Alexander, & quicunque in Cœlo animam ponunt ab Intelligentia distinctam; at per ea, quæ magis approbanda iudicaui, respondendum est, Cœlum pro contradistincto ab Intelligentia, nec intelligere, nec appetere appetitu sequente cognitionem: pro congregato verò ex Intelligentia & orbe, dicendum est intelligere, & appetere ex accidenti, hoc est, per partem non formantem, sed solùm assistentem, cui intelligendi & appetendi actui corpus Cœli nullo pacto conducit, rectius tamen de Cœlo, quàm de Naui iuncta cum Nauta dicere valemus, quod intelligat, & appetat ob connexionem per naturam & intimiorem cum orbe, adeò, vt ob contactum virtutis, ob vitalem actum in orbe per naturam receptum, & connexionem secundum naturam vtrisque, Orbis possit dici viuens & appetens.

Quatuor colliguntur

Dubitatio

Sententia propria.

Diluuntur rationes putantium superas Mentes formare Cœlum. *Cap.* *XXI.*

CVm modus apparuerit, quo superæ Mentes cum suis orbibus connectuntur, non est modò difficile rationes soluere, asserentium eas formare Cœlum. Prima sumebatur ex 8. Physic. in quo Aristoteles patefaciebat in mobilium ordine, primum debere ex se moueri, & propterea esse viuens. Respondeo, Cœlum ob eam connexionem per Naturam cum suo motore, iure dici ex se moueri, & viuens: non ita tamen, vt motor formet orbem, eique largiatur esse, nam in calce libri & in duodecimo Metaphysicæ, eundem motorem ostendit secretum esse ab orbe: immo retorquendo argumentum dico, si orbis formaretur ab Intelligentia, non esset ex se mobile, quoniam corpus simplex non ex se per suam formam mouetur, cum materia, quæ sit potestate, non subijciatur proximè motui; hinc Aristoteles in secundo de Cœlo ait, si Stellæ proprio motu ex se mouerentur, deberent esse prædita instrumentis motus. Instantia de Naui & nauta iam est soluta. Instabatur secundò, quia omne ex se præditum differentijs positionis, est viuens. Respondeo, Cœlum dici viuens per contactum virtutis & vitalem actum, ex quo contactu, & infusione virtutis, prodeunt differentiæ. Hinc Aristoteles ex motu Cœli secundum locum differentias sumpsit, & considerauit. Afferebatur deinde auctoritas Aristotelis in secundo de Anima, dicentis, in æternis reperiri facultates superiores sine inferioribus. Respondeo, reperiri quidem, sed modo eis consentaneo. Instabatur deinde, quia omne, quod est, vel est potentia, vel actus, vel quid conflatũ ex vtrisque; hoc iam solutum est in præcedentibus, nam Cęlum in ordine ad motum, ad actum vitalem, & contactum virtutis, est quid compositum; at ex se est corpus actu, non egens forma formante, & dicitur actus quidam corporeus, non quidem formalis, sed materiatus, & actus existentiæ, non egens actu formali, vt existat, quemadmodum eget materia mortalium. Hinc Iamblichus, & Themistius dicebant in Cœlo non formam reddi materialem, sed materiam reddi formalem, & accedere ad cõditionem formæ,

Solutio prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta. formæ. Instabatur insuper, quia Aristoteles in primo de Cœlo, ex conditione motus simplicis Cœli, colligebat conditionem naturæ, & essentiæ Cœli, non quidem materiæ, vt ostendebatur, sed formæ. Respondeo, Cœlum quamuis sit corpus simplex, formam non includens, tamen quia est corpus actu, non egens forma, & præditum propensione ad motum, proportione respondet Elementis ex materia & forma constitutis, ideò vt Elementa composita, sunt vel grauia, vel leuia; ita id corpus, illis proportione respondens, eamque compositionem in eminentia & cum simplicitate includens, nec graue, nec leue dicitur: nam ex æterno Cœli motu, & conditionem mobilis, & vires motoris colligere valemus, vt etiam id facit Aristoteles in primo de Cœlo, & in 8. Phy. ex quo patet & solutio quintæ rationis. Auer. in 1. de Cœlo, mouit hanc difficultatē, duasq; eius dedit solutiones, sed Auerroem missum facio. Afferebatur deinde ratio Aristotelis in secundo de Anima: quia id, quo corpus Physicum primò operatur, est forma. Respondeo, quòd est, forma, vel formans, vel assistens, & eminenter includens conditionem formæ; solus orbis non operatur, sed congregatum ex Intelligentia & orbe. Insuper instabatur, quia orbes vel dicuntur eiusdem, vel distinctæ speciei, semper sequitur vt sint formati, cum species sumatur à forma. Respondeo propriè in specie Prædicamentorum sola constituuntur mortalia; æterna verò, tantum per similitudinem, & propterea siue consideremus Intelligentias, siue orbes infra viram positos, semper dicuntur distinctæ speciei ab vno, quatenus sunt distincti gradus, vt etiam asseruit Auer. disp. prima, in fol. 11. dibij, inquiens, orbes specie distingui, non solo numero. & in disp. 3. in fol. 26. dub. ait, non differre specie, quia non habent commune genus, indicans differre ordine aliquo. Sed adhuc instatur ratione satis efficaci: quoniam Aristoteles in primo de Cœlo 92. inquit, Cęlum esse formam in materia, idque ostendit, quoniam cadit sub sensum, si est forma in materia, igitur est compositum; quod confirmatur, quia Cœlum hoc, quod inspicimus, est singulare, & indiuiduum; quare formā habet cum materia iunctam, per Aristotelem in eodem loco; & quamuis tunc Philosophus nomine Cœli denotet Mundum, tamen eadem ratio vim habet de parte Mundi ætherea, quæ sub sensum cadit. Nonnulli recentiorum Philosophorum duas dant solutiones; prima est, quia Cœlum seclusa Intelligentia nec singulare nec indiuiduum est, nam seclusa Intelligentia, omnia accidentia auferuntur. Hæc solutio est negligenda, tum quia accidentia non sunt principale principium indiuiduationis, tum insuper quia seclusa Intelligentia, etiam Cœlum non esset, vt dicitur nono Metaphisicæ 17. nam pendet ex ea vt ex efficiente conseruante. Ideò secundò respondet per Auerroem primo Cœli 95. dicentem, orbem ex se indiuiduum esse, ideo non sequitur, Cęlum est indiuiduum, igitur compositum, & Aristoteles inquiens aliud esse Cœlum, & hoc Cœlum, de Mundo loquitur. At cum hoc dicant, aduersantur Auerroi, & Aristoteli; Auerroi primò, quoniam in eo commen. dubitat an in Cęlo sensibile sit idem cum intelligibili, respondens ait, quod differunt, quoniam per vnum est sensibile, per alterum, nempè per relationem ad Intelligentiam, est intelligibile, quare concedit Auerroes, quod etiam de parte ætherea loquendo, aliud sit Cœlum & hoc Cœlum; Sed hoc Cœlum per Aristotelem denotat formam in materia, quare dicens non esse formam in materia, conspicuè aduersatur Aristoteli. Propterea, dicamus Aristotelem eo loci per formam denotare essentiam, quæ etiam dicitur forma totius, per formam cum materia, essentiam cum accidentibus, quæ sunt præter essentiam, quæ dicitur materia totius, & ita etiam verissimum redditur, quod eo loci enunciatur a Philosopho, nempè, omne sensibile esse in materia, cum res cadat sub sensum per accidentia, quæ includuntur in materia totius.

Marginal notes: *Ratio sexta.* — *Ratio septima.* — *Dubitatio.* — *Solutio propria.*

An ex

An ex superis Mentibus, & orbibus fiat magis vnum, quàm ex forma & materia mortalium?
Cap. XXII.

VM Intelligentia nectatur tanquam motor, & tanquam forma eminens & assistens, cum suo orbe, non autem formans; iure optimo quæret aliquis, an ex ea connexione magis consurgat vnum, quàm ex connexione formæ mortalium cum sua materia? Quòd non debeat magis vnũ consurgere, ex eo colligi posse videtur, quoniam inquit Philosophus octauo Metaphysicæ, contex. 15. ex duobus vnun consurgere, quatenus vnum est potestate, aliud actu: Hinc ex duobus actu existentibus, non dicitur ex se vnum fieri; at in Cœlo ambo sunt actu, siue actus; in mortalibus vnum verè est potestate, alterum actu; quare verè in mortalibus consurgit magis vnum: & confirmatur, quoniam potentia materiæ mortalium est tanquam inchoatio formæ, ideò forma adueniens est absolutio eius inchoationis, & propterea maximè consurgit vnum; huiusmodi autem potentia & inchoatio, non habet locum in Cœlo, hinc Aristoteles in octauo Metaphysicæ, ob eam inchoationis absolutionem dixit in contex. 16. est autem, vt dictum est, vltima materia & forma idem, & hæc potentia, hęc actu. Insuper confirmatur, quia forma mortalium dans esse, cõstituit vnum secundum essentiam, quod dicitur forma totius, & species sui generis; non sic Intelligentia, cum corpore Cœli. Ex aduerso videtur magis in Cœlo consurgere vnum, quia nil est in Cœlo, quod non pendeat ex Intelligentia. Insuper intelligentia cum sit expers diuisionis & extensionis, adeò vt vbi est, tota sit, maximè indiuisibiliter videtur necti. Demùm cum vnum & vnitio perfectionẽ denotet, proximiora Deo, qui est ipsum vnum, maximè in vnum videntur debere redigi. Res itaque est satis dubia & perplexa, de qua verba faciens, retuli in præcedentibus ex sententia Iamblichi, Themistij, & Auerrois in Cœlo materiam maximè reddi formalem, & redigi in conditionem formæ, non autem formam reddi materiatam, quæ sententia solùm est vera secundum quandam Metaphoram & rationis similitudinem, quibus præsertim vtebantur Academici: nam quamuis Cęlum inter corpora maximè possit dici formale, absolutè tamen potiùs materiæ, quàm formæ obtinet conditiones, cum subijciatur motui, lumini, & terminis dimensionum, hinc Auerroes nono Metaphysicæ 17. & in secundo cap. de substãtia Orbis, & in octauo Metaph. 12. ait: nil prohibere, vt Cœlum sit materia, sed prohibere, vt sit forma. Patet itaque difficultatem propositam satis esse dubiam. De qua Auerroes in secundo de Cœlo commen. 3. loquens, ait recipiens hanc formam, nempè animam Cœli, quod nectitur cum ea, est corpus Cęleste æternum, quod sequuntur dimensiones corporeæ, & alia accidentia, quæ in eo inueniuntur; ideò forma, & formatum, sunt in eo idem numero, sed dispositione magis diminuta, quàm sit connexio recipientis & recepti in forma abiuncta, & causa huius connexionis formæ cum sua materia est, quia non hæret suæ materiæ per medias dimensiones, vt formæ mortales, &c. His verbis indicat Auerroes triplicem compositionem, quarum maximam statuit ex intellectu & intelligibili, & præsertim in formis abiunctis intelligentibus per essentiam, quod etiam verum est de actu intelligendi per phantasmata, vt asserit in digress. quinti comm. tertij de Anima: secundum locum tribuit connexioni ex anima Cœli & Orbe: tertium connexioni ex formis mortalibus cum materia. At oritur ex dictis Auerrois dubitatio, quia videtur secum pugnare, nam in eo tertio comm. secundi de Cœlo ait, in Cœlo formam, & formatum esse idem numero: in primo de Cœlo 95. inquit, materiã Cœli ex se esse vnam numero, & indiuiduatam, non per formam. Respondeo materia Cœli, ex sententia Auerrois, consideratur dupliciter, & secundum esse, & secundum viuere; est ex se indiuiduata

Pro negatione. *Pro affirmatione.* *Auerroes.* *Triplex cõpositio.* *Dubitatio.* *Solutio.*

diuiduata pro esse, non autem pro vita, quam recipit ab anima; sed Auerroes dimittendus est, quoniam connexionem refert ad orbem cum anima, quam ponit distinctam ab Intelligentia vnà cum Alexandro, non autem cum Intelligentia, de qua modò est sermo. Propterea pro resolutione difficultatis tria dico. Primum est, ex Intelligentia & orbe secundum esse formale non fieri magis vnum, quàm ex materia & forma mortalium. ratio est, quia non format & vnum numero constituit, quare cum ens & vnum reciprocentur, vt non consurgit esse tertij, ita nec maximè vnum. Alterum est, ex Intelligentia & orbe non fit magis vnum secundum esse viuens, quàm ex corpore mortali & anima, quoniam anima mortalium est actus primus viuentis, non ita Intelligentia Cœli, quæ ei solùm largitur actum secundum, nempe motum, & cum eo facultatem quandam vitalem, per quam est principium vitæ mortalium. Tertia conclusio est, ex Intelligentia & orbe fit magis vnum quatenus magis pendet Cœlum ex Intelligentia, & connexio eorum est intimior, indiuidua, & æterna. Ratio est: quia Intelligentia ex orbe non pendet; Orbis autem nil includit, quod non pendeat ex Intelligentia, qua consideratione, vera est sententia Iamblichi, & Themistij, quod orbis sit formalis, quatenus per omnia pendet ex Intelligentia & participat pro facultate conditionem formæ, nam est corpus actu, non egens forma, ex se terminatum & figuratum, insuper fit maximè vnum secundum connexionem intimam & indiuiduam, quia pendens ex aliquo intimiùs dicitur includere id, ex quo pendet; & cum Intelligentia non extendatur per extensionẽ corporis, vbi est tota, est secundum essentiam, præsentiam, & facultatem; cum enim extensio & materia impediant vnitionem; vbi non extensio, maior est vnitio, & præsertim, quia superiora magis in vnum veniũt, cum caput omnium sit ipsum vnum, & quia vnum pendet ex forma, eminentior forma eminentiori modo includit vnum, & vnum constituit; & demùm, quia in ea vnitione nil est violentum, sed cuncta in eam conspirant, hinc sine vllo labore seruatur æterna. Sed dubitatur, cum humana Mens sit æterna, cur non tam intimè dicitur necti cum corpore, vt Intelligentia cum Orbe? Respondeo varietatem pendere ex duobus; primò, quia corpus mortale est varijs contrarietatibus præditum; maior autem connexio est æterni cum æterno. Altera ratio est: quia nihil est in Cœlo, quod non pendeat ex Intelligentia; corpus autem hominis secundum esse suum absolutum non pendet ex humana Mente, hinc Aristoteles in octauo Physic. 52. quia Mundus totus ex Deo pendet, dixit continuari, hoc est maximè necti cum eo.

Resolutio difficult. *Conclusio prima.* *Secunda.* *Tertia.* *Dubitatio.* *Solutio.*

An Cœlum, secluso actu vitali, quem recipit à Mente, sit vilius verme? Cap. XXIII.

REGVLA est ab Auer. secundo Cœli 61. prolata, & à Philosophis approbata, viuens esse nobilius & præstantius non viuente, & inter viuentia illud dicitur esse præstantius, quod viuit vitam eminentiorem, hinc iure considerandum occurrit, num id sit verum de cœlorum corpore con parato cum viuentibus mortalibus? Dixere nonnulli, seclusa Intelligentia, orbem Cœli esse viliorem verme, cum orbis sit expers vitæ, vermis autem viuat. Quod autem viuens præstet non viuenti, patet per regulam Topicam, quæ est, dum maximum vnius generis præstat maximo alterius generis, absolutè id genus præferendũ esse alteri, & præsertim quia facultas ex primo de Cœlo, mensuratur per maximum quod potest: at præstantissimum viuens præstat præstantissimo non viuenti; quare absolutè viuens, præferendum est non viuenti. Nec etiam quia Cœli orbis sit æternus, vermis verò mortalis, orbis ei præfertur, cum etiam materia mortalium æterna, non præferatur formæ mortali. Hinc asserit Aristot. in 1. Ethicorum, non ob id quod aliquid sit diuturnius, ideò esse melius. At ex aduerso apprimè videtur absurdum, vermem

Regula Topica.

mem & consimilia apprimè vilia, præferenda esse Cœlesti corpori, quod est æternum, purissimum, nitidissimum, splendidissimum, & locus Dei, & summi boni. Et confirmatur, quia connexio & copula, & præsertim ea, quæ est secundum naturam, non est extremi cum extremo sine medio, quare cum superæ Mentes præstantissimæ nectantur cum orbe Cœli, non est putandum, orbem illum viliorem imperfectioremque verme esse; nam si humana Mens solùm cum corpore nectitur inter mortalia absolutissimo, etiam putandum est superas Mentes præstantiores, cum præstantiore coniungi; hinc Aristoteles in primo de Cœlo 22. dicebat, immortalis Dei, immortalem esse locum, nec secus posse se habere, quare similiter præstantissimæ formæ & menti præstantissimum corpus respondere putandum est. Hinc Iamblichus, & Themistius magnifacientes essentiam Cœli, dixerunt esse apprimè formalem, & compotem conditionum eminentis animæ eius. Confirmatur, quia imbecillitates, imperfectiones, remissiones, & cætera, quæ vilem denotant naturam, & conditionem rerum, ortum ducunt ex materia mortalium, à quibus Cœlum immune, & secretum est; hinc iure Aristoteles nono Metaphysicæ, contex. 17. dixit, æterna esse priora secundum substantiam, hoc est, dignitate mortalibus, quod etiam asseruit in octauo Physic. ac insuper in secundo Physic. context. 45. Cœlestia corpora diuiniora inter sensibilia esse dixit. Puto itaque dicendum, Cœli corpus seorsùm à Mente consideratum, præstare cæteris omnibus corporibus, vel non viuentibus, vel viuentibus, præter quàm homini, cui cedit munere Mentis; cuius homo est particeps, adeò vt Cœlum mediet inter separatas Mentes, cum quibus humana iungitur, & mortalia, & in confinio dicatur positum. Hinc sola Mens dicitur apta supra Cœlum eleuari. Nec difficile est rationibus aduersis satisfacere, nam dicebatur viuens præstare non viuenti, iudicans non iudicanti, formatum non formato. Respõdeo, eas regulas esse veras, suppositis cæteris paribus, at cætera paria non sunt, subiectum enim motus Cœli est immune à conditionibus materiæ mortalium, ex qua imbecillitates & imperfectiones prodeunt, ob eius connexionem cum potentia, contrarietate, & priuatione. Si autem non formatur, non nutritur, non sentit, id ex eo pendet, quia ob præstantiam suæ conditionis his non eget, & ob id sine medio nectitur cum superis Mentibus, easque recipit, quas viuentia mortalia recipere non valent, & hoc est munus præstantissimum perfectionis Cœli, eminenter & seorsùm ab imperfectione includens munera mortalium viuentium, & quamuis æternitas materiæ mortalium non tribuat ei perfectionem, hoc parùm obest, quia hæc est æternitas naturæ infimæ, iuncta cum Ortu & interitu, & subiecta eis; æternitas verò Cœli est æternitas corporis eminentis, supra Ortum & interitum positi, mortalia seruantis & perficientis. Et afferebatur regula Topica, quæ erat, dum perfectissimum vnius generis præstat perfectissimo alterius, absolutè genus illud præferendum esse. Respondeo regulam illam esse veram de vniuocis, quorum natura communis est eadem, non autem de his quæ sunt ab vno; alioquin Cœlum eadem ratione esset imperfectius Terra, cum perfectissimum formatum præstet præstantissimo non formato. Insuper addo, quòd dum dicitur præstantissimum viuens pręstat præstantissimo non viuenti, id præstantissimum viuens, quod præstat, solus est homo, vt iam dixi; homo autem solùm pręstat munere mentis, ideò ex eo solùm colligimus pręditum Mente præferri non pręditο ea, cum pręstantia pręstantissimi viuentium ex sola mente prodeat. Ex his elicio minus veram esse sententiam Auerrois in secundo de Cœlo 61. & alibi dicentis, quia viuens est pręstantius non viuente, ideo Cœlum viuit: nam etiam considerando Cœlum seorsùm à vita aliunde recepta pręstat mortalibus viuentis, infra hominem positis, alioquin superæ mentes necterentur cum corpore Physico, imperfectiore eo, cum quo nectitur Mens hominis.

Aristot.

Iãblichus.
Themistius

Sententia propria.

Diluuntur rationes aduersæ.

Regula Topica quõ intelligenda.

Aduersus Auerroẽ.

An Cœlum

An Cœlum, consideratum cum actu vitæ, sit præditum facultate sentiendi? Cap. XXIIII.

Epicurus. *Academici Quatuor gradus sensuum.* *Auicenna.* *Plutarchus Lydus.* *Philoponus.* *Simplicius.*

VONIAM in viuentibus mortalibus superiores vitæ gradus præsuppo nunt inferiores; ideò existimarunt nonnulli id ipsum seruari in Cœlo. Hinc Epicurus Stellas & Cœlum nutriri affirmauit. Academici Cœlo asseruerunt conuenire sensus, passionis expertes, & præsertim eminentiores, & magis spiritales, quales sunt visus, & auditus, nam quatuor con siderarunt sensuum gradus. Primum & eminentiorem tribuerunt animæ Mundi, sine instrumentis, sine perpessione & sine progressu ad externa, tanquam imaginariam quandam virtutem. Secundum animis Sphærarum & Stellarum, sine instrumentis & perpessione, sed cum exitu ad externa. Tertium animalibus per instrumenta distributum. Postremum Plantis. Auicenna Cœlo non externos sensus, sed internum competere censuit, nempè Phantasiam, cum enim debeat Cœli anima cognoscere particu lares reuolutiones, quas efficit, & earum cognitio non pertinet ad Mentem, inferebat id ei competere per Phantasiam. Plutarchus Lydus, referente Simplicio, & Philopono in expositione 61. contex. 5. de Anima, etiam ex sententia Aristotelis asseruit Cœlo sensus competere, & id ex verbis illius contextus eliciebat. Philoponus, quamuis oppositum tribuat Aristoteli, tamen digrediens in expositione illius contextus, tuetur sententiam Academicorum, & diluit rationes aduersas, vt etiam in secundo de Anima 6. & 17. Similiter Simplicius in secundo de Cœlo 35. inquit, fortè igitur sensus maxi me materiati remouendi sunt à Cœlo, vt gustatus & odoratus, cæteri ei sunt tribuendi, cum enim se inuicem orbes tangant, non sine sensu se tangunt, similiter omnia intuentur, omniaque audiunt, & iure hoc dicere videtur. Cum enim sentiens, præferatur non sentienti; & iudicium sensuum perfectionem denotet; non videtur remouendum à Cœlo præstantissimo corporum. Ex aduerso tamen Peripatetici, Cœlo gradus animæ superiores, nempè Mentem & voluntatem, sine inferioribus tribuunt, & ex quatuor relatis sensuum gradibus, vnicum concedunt, animalibus mortalibus com petentem; & iure profectò, nam vel propriè loquimur, vel per metaphoras: loqui per metaphoras non congruit Philosopho, vt dicitur in secundo Poster. sed Oratori & Poetæ, nam si metaphoras sequimur, nil certi de rerum Natura enunciare valemus, quia sic in omnibus quodam modo sunt omnia, & præsertim in superioribus per emi nentiam includuntur inferiora, ita dicimus Mentem esse oculum animæ, & Deum cuncta videre & audire. At si propriè loqui volumus, & sensus secundum propriam naturam considerare, profectò solis mortalibus, non autem æternis sensus competunt. Ratio est, quia cum Deus nil faciat frustra, vt dicitur primo de Cœlo 32. vel sensus tribui debent Cœlo ob salutem corporis, vel vt inseruiant Menti; non primum, quia lædi non potest, & alimento non eget; non alterum, quia Mens Cœlorum intelligit per essentiam; non per Phantasmata oblata per phantasiam, cum pro suo intelligendi mune re, non egeat alio. Præterea inferiores animæ facultates, competentes mortalibus, ne cessariæ sunt ob indigentiam & imbecillitatem, prodeuntem ex prima materia mortalium; at posita supra hanc materiam, immunia sunt ab ea priuatione & potentia, quę imbecillitatis & indigentiæ est origo: ideò dicuntur collocata supra nutritionem & sensum. Et confirmatur, quia si in Cœlo facultas superior exposceret inferiorem, tunc in eo etiam essent sensus tactus & gustatus, quod penitùs est absurdum, cum tactus sit positus in contemperamento primarum qualitatum, quibus nudatum est Cœlum, & gustatus solùm competat his, quæ nutriuntur. Demùm cum facultas & instrumentum sibi respondeant, vt dicit in secundo de Gener. Animalium, capitu. 3, quemadmodum Cœlo non competunt instrumenta sensuum, sed corpus est consimile, ita non

Cur Cœlo non competant sensus.

competunt

competunt facultates sentiendi, quod si ad similitudines, metaphoras, & eminentias confugimus, id nobis non obest, cum de propriè sumptis sensibus loquamur. Relata pro parte aduersa facilè diluuntur, nam quod pertinet ad contextum 61. tertij de Anima, conspicuè eo in loco Philosophus remouet à Cœlo sensus, vt Simplicius, & Philoponus fatentur: & cum verba Philosophi vario modo legantur, semper tamen ex eis eadem veritas elicitur: communiter ita leguntur. Fieri non potest, vt corpus habeat animam, & Mentem secernentem, sensum autem non habeat, cum non maneat, generabile autem, at vero neque ingenerabile, hoc est, regula ea vera est de subiectis ortui, non autem de expertibus generationis. Addit, quare enim non habebit? hoc est quæ est causa, vt expertia ortus non habeant sensum, ratio est: quia frustra eis competeret, cum non conducat, nec pro corpore, nec pro mente. In alijs codicibus legitur: quare enim habebit? & sententia est clarior. Addebatur sentiens esse præstantius non sentiente. Soluitur id esse verum cæteris paribus, & esse verum de indigentibus sensu ob eorum imbecillitatem; at Cœli sunt supra huiusmodi indigentiam & imbecillitatem. Sententia Auicennæ, qui Cœlo Phantasiam tribuebat frequenter reijcitur ab Auerroe, & præsertim, secundo Cœli trigesimoseptimo, in libro de substantia Orbis, duodecimo Metaphysicæ trigesimosexto, & alibi, & iure. nam Phantasia est motus factus à sensu, vt dicitur in secundo de Anima; in Cœlo autem non sunt sensus. Insuper phantasia in Cœlo pro mente non requiritur, cum non intelligat per phantasmata. Demum nil est in Phantasia, quod prius non fuerit in aliquo externo sensu; nec requiritur in Cœlo Phantasia, vt noscantur particulares Cœli reuolutiones, quia Mens Cœli mouens Cœlum, sine Phantasia, & eminenter cognoscit, requisita pro suo munere obeundo, nec est colligata cum aliqua alia facultate, adeò, vt illa egeat pro fungendo munere suo. Iure itaque Aristoteles in secundo de Anima 15. & 32. de solis mortalibus ait, id esse verum, quod facultates animę præstantiores præsupponunt alias, non autem de æternis.

Diluuntur rationes ad uersa.

De multitudine Cœlestium Orbium. *Cap. XXV.*

Retvlit in consideratione quintæ essentiæ putasse eos, qui Orpheum, & Phœnices Theologos sunt sequuti, Animam Mundi, iunctam cum supera Mente, & per actum intelligendi eius redditā fęcundam, spirasse, continenterque spirare communem, vitalem, lucidum, & perspicuum spiritum, qui per vniuersum vsque ad centrum sine permixtione cum alijs, effunderetur, qui in terminis Mundi seorsùm ab alijs corporibus reperiretur; cætera verò non sine eo, sed per illum continerentur, seruarentur, & communis vitalis caloris portionem reciperent, & ex eodem animæ rationales vehiculum sibi proprium sumerent, & vbique possiderent. Hunc communem spiritum, Cœlorum Cœlum, & commune Cœlum dicebant, in quem mox animæ orbium spirātes, proprium sibi sine permixtione constituerent orbem, vt sine permixtione lumina plura & immateriata corpora simul seruentur, qui orbes, quamuis maximè in sua propria sede vigeant, omnes tamen vsque ad centrum effunduntur, ne sphęra eorum sua interna absolutione careret, veluti etiam existimauit Simplicius in lib. Phylic. 6. comm. 23. Hunc communem spiritum puto denotasse Proclum, dum ex relatione Simplicij in digress. de loco, asseruit Locum esse Lumen. Eundem quoque tetigere Stoici, asserentes vniuersum communi quodam spiritu ligari. Auicenna etiam, qui ex Academicis nonnulla desumpsit, consimilem in parte sequutus est sententiam, quatenus dixit, ex Intelligentia siue Mente prodire animam Cœli, & ex anima Orbem. Ex horum itaq; sententia, sphæræ ita se habent, vt vna sit communis, mota motu diurno, multæ particulares, sed ita complicatæ. vt superiores includantur in inferioribus, non autem vice versa. Hæc potiùs eximiam quandam veterum sapientum cogitationem, eminentemque abstra-

Sententia Orphei.

Simplicius. Proclus. Stoici. Auicenna.

ctionem, & admirabilem ad sublimia eleuationem patefaciunt, quàm naturam propriam, & conditionem Cœli explicent, sensui & experientiæ consentaneam. Aduersus quam disserendum non puto, sed potiùs vt imaginationem quandam eximiam, honorandam & prætereundam; & præsertim cum Aristotelem sequar, qui per solos sensus, cum ratione iunctos, in naturæ rerum indagatione progressus est.

Opinio secunda. Propterea dixere alij, cœleste corpus esse vnum, consimile, & simplex, in quo omnium purissimo, suo motu mouerentur Stellæ, non secus ac aues per aerem. Quod confirmant; quia vt sphera terræ vnica est, similiter sphera aquæ, aeris, & ignis, ita sphera quintæ essentiæ vnica & non multiplex iudicari debet, & præsertim, quia est simplicissima, & suprema omniũ corporum; simpliciora autem, & eminentiora, minus cæteris multiplicantur, ascendentes namque in vnitatem imus. Præterea, id ipsum ostenditur, quia motus simplex, & naturalis ille est, qui naturam simplicium corporum nobis ostendit at motus simplex in orbem, vnde dicitur, nec vt motuum rectorum vnus magis ducit sursum, quàm alius, veluti motus ignis, quàm aeris, ita de motu in orbem dicere valemus, cum semper motus in orbem teneatur circulum absoluere.

Euersio. Ex aduerso tamen, quia conditio quintæ essentiæ est, vt sit fœcundissima, vt sit simplicissima, & latissima, vt includat semina omnium, vt respondeat subordinatis gradibus intelligentiarum, vt deferat motibus varijs Stellas varias, vt sua varietate harmoniam eminentissimam producat, vt varietate aspectuum varia suo lumine & motu influat, etiam multitudine & ordine variorum orbium debet esse prædita: nam si aer in varias distribuitur regiones, si varij conceduntur gradus ignis, quorum corpora, comparata cum parte ætherea, valde sunt exigua, longè magis amplissimi orbes Cœli iudicari debent multi, & præsertim quia varietas motus Stellarum id lucidissimè nobis patefacit.

Tertia. Propterea non defuere nonnulli, qui tot Cœli dixere esse orbes, quot sunt stellæ, cum enim maior de vna stella, quàm de altera non videatur esse ratio, & stellarum, quæ dicuntur Planetæ, distincti sint orbes, cæterarum quoque stellarum distinctos esse orbes existimandum videtur. Quæ sententia approbanda non est, quoniam Planetarum stellæ distinctos nobis indicant orbes varietate & distinctione suorum motuum, at stellæ aliæ cum consimili motu moueantur, & semper inuicem æquè distent, oppositum patefaciunt, nempè in eodem orbe esse collocatas. Neque etiam sententia Auenazræ approbanda est, qui in eadem sphera Solem, Venerem, & Mercurium collocatos putauit, sola inuicem Epicyclorum distinctione seiunctos, nam præter id, quod Epicycli sunt commentum quoddam, etiam Epicycli Veneris diameter, tam magna esse non potest, hoc descensu ad inferiores orbes, vt per illam valeat Venus modò præire soli per quadraginta & octo fere gradus, modò per totidem illum sequi.

Quarta. Propterea Aegyptij & vetustiores Astronomi, quos sequuti sunt Aristoteles, Plato, & aliorum plurimi, octo dixere esse Cœlorum subordinatas & concentricas spheras, nempè septem Planetarum, & octauam Stellarum, quas quia in eodem sunt orbe, eodem motu mouentur, & æquè semper inuicem distant, fixas nuncuparunt. Cum enim nos non videamus Cœlos, sed Lumen, quod per Stellas effunditur, quia in Stellarum motibus solùm octo varietates inspicimus, ideò solùm octo & non plures, valemus colligere esse spheras. Non defuere deinde alij, qui seruantes etiam in octaua spherã præter motum diurnum motus alios, addidere quidam nonam, alij decimam quoque spheram proprio motu mobilem, quibus Theologi aliam præesse asseruerunt, quam Cœlum Empireum & beatitudinis nuncuparunt. Sed quoniam spheris supra octauam collocatis nulla competit Stella, & sphera siue orbis ob stellam ab Aristotele iudicatur paratus, ideò nil certi de illis dicere valemus; & præsertim, quia per principia Peripateticorum, si supra octauam conceduntur alij orbes, illi non Spheræ principales & distinctæ iudicari deberent, sed solùm distincti orbes, parati pro constitutione & motu octauæ spheræ, innumeris Stellis insignitæ; nam si pro constituendis spheris Planetarum, & pro earum motibus parati sunt varij Orbes, spheram singulorum Planeta-

rum

rum distinctam constituentes, etiam rationi est consentaneum, vt id ipsum seruetur in constitutione octauæ sphæræ. Octo itaque probabiliter statuuntur Sphæræ Cœli, pro Stellis, tanquam potioribus, per quas operantur paratæ, & singulæ ex orbibus varijs constant, vt cum Astronomis cõfitetur Aristoteles, de quibus distinctè agere ad Astronomos pertinet. Rationes autem quibus oppositum ostendebatur faciè diluuntur. Nam instantia sumpta ex sphæris Elementorum reijcitur; tum quia etiam in Elementis, & præsertim superioribus consideratur aliqua nuncupatarum regionum varietas, tum insuper quia essentia quinta est fœcundior, & magnitudine adeò est ampla, vt vniuersus Elementaris orbis vix sit portio sensibilis, dum cum vniuerso æthereo corpore comparatur. Et dum asseritur, quod ascendendo imus in vnitatem; verum est de ordine generum, & de incorporeis; at loquendo de corporibus, contra se habet, quia amplitudo sequitur eorum perfectionem; solùm de corporibus verum est, quòd superiora sunt simpliciora. Ratio sumpta ex motu simplici orbiculari primò reflectitur, quia conspicua est motuum Cœli varietas: secundò soluitur, quia motus simplices sunt tres genere: at non numero vel specie, & præsertim multi specie indicari debent motus orbiculares, ob multitudinem orbium, & ob conditionem motorum; mouentur enim, non vt Elementa per solam suam propensionem, sed à propria Intelligentia, gradu & ordine ab alijs distincta. *Conclusio.* *Rationes ad uersa.*

De Principatu Sphærarum Cœli. Cap. XXVI.

CTO statuebantur principales Cœli Sphæræ, sumpta sphæra pro congregato ex varijs orbibus, ad motum alicuius Stellæ conspirantibus, de quarum ordine non idem sentiunt omnes: Aegyptij enim & vetustiores Astronomi, quos sequuti sunt Plato, & Aristoteles, Solem proximè supra Lunam statuerunt: sententia tamen nunc communi consensione approbata est, vt Sol inter Planetas medium sibi optet locum, adeò vt nobis proxima sit Luna, supra quam sit Mercurius, Mox Venus, quartò Sol, mox Mars, Iupiter, Saturnus, quibus præstet Sphæra octaua, innumeris stellis decorata; de quarum sphærarum præstantia & dignitate non omnes idem sentiunt. Nam comparando sphæram octauam cum alijs, proculdubio ea principatum obtinet, cum sit amplissima, innumeris stellis insignis, respondeat motori primo tanquam sedes eius, motu moueatur velocissimo, qui est mensura cæterorum motuum, & longissimè ab humili centro recedat, aliaque non egeat, à qua contineatur. Dum autem inuicem Sphæræ Planetarum comparantur, existimant Astronomi Solem præstare cæteris, Lunam verò cedere cunctis, idque eliciunt ex præclarissima Luce Solis, ex varietate temporum ex ea pendente, ex conspicua actione in hac mortalia, ex loco eius, nam tanquam Rex in medio Planetarum est collocatus, ex eo quod reliqua omnia corpora & inferiora, & superiora ab eo lumen recipiunt, & aliquam facultatem, ipse vero nequaquam ab alijs aliquid recipit. Hinc Sol & homo dicuntur generare hominem, quod non ita dicitur de reliquis Planetis. Propterea aiunt Astronomi, Solem tanquam Regem magistratus distribuere in reliquos Planetis, & cum Planetæ respondeant Metallis, vel potius metalla Planetas, Soli aurum præstantissimum metallorum respondere aiunt; & de hac dignitate & præstantia varia leguntur apud Astronomos, quæ missa facio. Ex aduerso tamen Peripatetici ordinem dignitatis simplicium corporum ordini locorum respondere existimarunt, adeo vt quemadmodum Terra est vilissima omnium, aqua præstantior, mox aer, ignis demùm præstantissimus: ita humillima, inter Planetas sit Luna, mox superiores orbes, quo sunt superiores, & magis à centro distat, eo sint præstantiores. Quod indicauit Aristoteles in primo de Cœlo context. 16. in- *Aegyptij.* *Sphæra octaua præstantissima.* *Opinio Astronomorũ* *Peripatetici.* *Aristot.*

quiens, ex ostensus patere dari corpus, præter ea, quæ propè nos sunt, ex honorabiliorem habens naturam, quo plùs distat ab his, quæ hic sunt. Insuper constitutis extremis cætera mensurantur per recessum vel accessum ad ea. Hinc Aristoteles in secundo de Cœlo comex. 66. inquit, id esse melius, quod optimo est proximius, cum autem primũ mobile præstantissimum sit omnium, cætera eo sunt præstantiora, quo ei sunt propinquiora. Insuper id ipsum confirmatur, quia superioribus orbibus eminentiores & superiores Mentes respondere putandum est; præstantia autem orbis præsertim ex propria Mente pendet; & præsertim quia locus locato debet respondere, orbes autem suarum mentium loca esse dicuntur, vt eis aptus est locus competere; hoc etiam cõprobari potest considerando motum illum, qui totius esse dicitur, nempè diurnum, qui præsertim perfectionem indicat, & consimilitudinem cum primo mobili. Hoc motu eo velociùs Cœli orbes mouentur, quo sunt sublimiores, & superiores. Quare his & similibus rationibus colligere valemus sententiam Aristotelis cæteris esse præferendam, nempè quòd ordo dignitatis sphærarum respondeat ordini positionis hinc continens semper obtinet rationem formæ, dum refertur ad contentum, vt dicitur in 4. de Cœlo 22. & quoniam suprema sphæra maximè omnium corporum est formalis, minusq; egens, hinc ab alio corpore non continetur, sed continet alia. Non me latet Illustrem Io. Picum lib. 7. aduersus Astronomos, cap. 9. existimare, Planetas præstare stellis fixis, & ob id Cosmocratores, hoc est Mundi dominos nuncupatos à veteribus fuisse. At eius rationes si quam vim habent; solùm ostendunt imperium Planetarum & præsertim Solis, comparando Solem cum singulis stellis seorsum, at non simul consideratis. Fundamenta quoque & rationes relatę pro dignitate, & præstantia Solis facilè diluũtur. Pro quarũ solutione præaccipio nõ esse difficilè opiniones Astronomorum & Peripateticorum conciliare. Nam præstantia & dignitas duplex est, vna absoluta, altera per relationem ad aliquid, & in aliquo genere. Sententia Peripateticorũ vera est, considerando præstantiam absolutam, respondentem ordini, & conditioni sphærarum, absolutè consideratarum: sententia verò Astronomorũ vera est de pręsentia cum relatione ad mutationes & varietates generationis mortalium; nam Philosophi absolutè considerant naturam rerum, Astronomi præsertim considerant stellas cum relatione ad transmutationes & constitutiones mortalium; & hoc ostendunt rationes eorum. Planetæ inferiores enim magis conducunt pro rerum permutatione, superiores pro conseruatione; inferiores & præsertim Sol operantur magis conspicuè, superiores latentiùs; inferiores magis referuntur ad mortalia, superiores ad supera; inferiores descendunt ad magis propria, superiores magis conducunt pro communibus; corpus Solis est lucidius, at orbes superiores sunt puriores, sinceriores, & eminentioris essentiæ.

Io. Picus.

Concilium.

De qualitatibus Cœli. Cap. XXVII.

Onsideratvr in Cœlo primò essentia, secundò quantitas, tertiò qualitas, quartò motus; decursa sunt attinentia ad essentiam; pro quantitate aliquid de Sphærarum numero diximus, de mensura autem Cœlestium corpori loqui ad Astronomum pertinet, hoc solum vniuersè dicam, dimensiones & magnitudinem Cęli distinctæ esse speciei, à magnitudine mortalium, cum enim essentia subiecti sit genere vniuoco distincta, & solùm habeat commune ab vno cum mortalibus, est necesse, vt id ipsum quoque iudicetur de accidentibus; loquendo autem de qualitatibus, competunt Cœlo figura, densitas, raritas, perspicuitas, opacitas, Lux siue lumen, & colores: de figura verba feci in libro de Mundo; loquendo autem de raro & denso, præaccipio rarum dupliciter vsurpari; Primò pro denotante positionem partium, intra quas mediet corpus distinctę naturę, vt spongia, & lignum aridum rara dicuntur, de quo mentionem facit

Moles Cœli est distincta speciei ab ea mortalium.

cit Aristoteles in Prædicamento Qualitatis; & huiusmodi rarum non competit Cœlo, cum sit corpus simplex, non permixtum cum alijs corporibus. Secundò vsurpatur, vt rarum denotat tenue, & laxum; densum verò crassum, & compactum, in qua significatione, & Cœlum & Elementa dicuntur & rara & densa, sed vario modo: Elementa id habent per materiam aptam recipere extensiones & intensiones varias, per varias formas, nam maximam extensionem recipit per formam ignis, minimam per eam Terræ: Cœlum autem solùm id habet per distinctam conditionem suæ essentiæ, cui per naturam competit maior vel minor tenuitas & compactio sine vlla violentia & permixtione. Sic dicimus Stellam esse portionem densiorem orbis, & constituentes modo aliquo viam lacteam in Cœlo, non quidem Meteorologicam, sed Aethercam, & causam Meteorologicæ dicimus eam Zonam vt lucidiorem, ita densiorem esse, vt etiam partium Lunæ nonnullas magis, alias minus densas asserimus. Cum denso & raro satis iuncta sunt perspicuum, & opacum; quæ duo etiam locum habent in Cœlo, & apprimè Mundo sunt salutaria, nisi enim Cœlum luci esset peruium, in tenebris versaremur; & nisi portiones quædam densiores, & opacæ in eo reperirentur, non repercuterentur radij Lucidorum corporum, & quadam virtute & facultate, munere reflexionis geminarentur, potentioresque redderentur. Perspicuitas magnam habet cum raro affinitatem, vt opacitas, cum denso: & ob id Auerroes in secundo capitulo de substantia Orbis dixit, perspicuum sequi rarum, opacum verò densum. Quod tamen omni ex parte verum non est. nam vitrum, & lapilli nonnulli sunt perspicui, cum tamen sint densi; & multa corpora his rariora sunt opaca; ideò potiùs dicendum est perspicuitatem sequi naturam corporis, immunem à fece Terrea, vel conditione eius; Hinc vt corpora reddantur perspicua, à fece Terrea depurantur; & quo magis corpora simplicia distant à Terra, eo magis perspicua inspiciuntur. Cœlum vniuersum est perspicuum; Sol cum sit summè Lucidus, non dicitur perspicuus, sed eminentioris conditionis, quatenus perspicuum paratum est pro recipiendo alieno lumine, hinc eius sua conditione debet esse expers. Corpus lucidum, vt Lucidum est, non est luminis capax, sed id sui conditione includit gradu eminentiore, quàm perspicuum. Stellæ similiter cum ex se lucidæ sint, plùs lucis habent, quā aliunde recipere valeant: hinc si non dicuntur perspicuæ, id non habent ex conditione Terræ, sed ex præstantia suæ Lucis; adeò vt quemadmodum colorata apud nos dicuntur perspicua, terminata opaco Terreo; ita Lucida in Cœlo dici possunt perspicua, formata & terminata luce propria. Sol Luna ita se habet, vt cum sit infima, simul sit & Lucida; cum habeat aliquid propriæ Lucis, & perspicua, recipiendo lumen à Sole. perspicua est in partibus exterioribus; opaca verò in intimioribus: Lumen recipit in parte inspiciente Solem, tenebricosa autem remanet in opposita, nam cum quadam remissione hæc omnia non sine eximia prouidentia ei competunt, sua enim Luce, quamuis exigua, conditionem suam æthercam, suasque vires proprias retinet & seruat; sua perspicuitate recipit radios & Lumen solis; sua opacitate eas repercutiendo reddit validiores, & fit æmula Solis; & propterea inter Planetas Luna ob sui opacitatem dicitur includere conditionem quandam Terræ. Sic itaque in vniuerso suprema corpora, & Lucida & perspicua sunt; infima, vt Terra, nec perspicua nec Lucida; media verò sunt perspicua quidem, at non Lucida, non enim ignis purus lucet. De natura autem Lucis, perspicui, & opaci, in libro de sensu visus latiùs verba feci.

Cœlum quō rarum vel densum.

In Cęlo perspicuum & opacum.

De Luce & Lumine Cœlesti. Cap. XXVIII.

Lux regina qualitatũ.

PRINCEPS & Regina qualitatum omnium Lux est, cui densum, rarum, perspicuum, & opacum famulantur, & seruiunt; ex qua colores prodeunt, vel perfectionem recipiunt; in qua primæ nuncupatæ quatuor qualitates, & præsertim calor vnitissimè, & eminentissimè, vt in causa, includuntur; per quam Cœlum & Orbis vniuersus fulget, decoratur, & gratijs varijs insignitum inspicitur. Luminis nomen ob præstantem eius conditionem varijs tribuitur, & sex eius sunt præcipui gradus: datur enim primò Lumen Gloriæ; secundò, Lumen Fidei; tertiò, Lumen naturale ingenij humani; quartò, Lumẽ Cœlestium corporum; quintò Lumen incensionis; sextò, Lumen mixtionis, quo mixta nonnulla, vt preciosi Lapilli, fulgent. In Lumine corporum instituto nostro inseruient, considerantur octo gradus: primò, reperitur corpus Lucidum; secundò, Lux eius; tertiò, radius ex eo prodiens; quartò, Lumen, quod à radio in perspicuo producitur per primam & conspicuam eius repercussionem; quintò, splendor; qui est fulgor repercussi radij; sextò, sequitur vmbra, & est medium perspicuum, in quo ob impedientis alicuius corporis opacitatem, non per primam & efficacem repercussionem, sed per secundam & leuem, appareat Lumen; septimò, inueniuntur tenebræ, quæ sunt priuatio Luminis in medio apto id recipere: hinc in centro Terræ nequaquam reperiuntur Tenebræ, nisi ibi sit aliquid aeris; demùm consideratur opacum, quod nec Luminis, nec tenebrarum est capax. Lux in Cęlo est qualitas, ne dum prima, verùm etiam supra primas mortalium collocata, easque eminenter includens. In mortalibus verò Lux est qualitas secunda, ex incensione prodiens, vel ex temperamento aliquo primarum qualitatum: & considera, quòd Lumen non est Lux propagata, vt calor à calore, sed est imago Lucis, eiusque spiritalis actio & repræsentatio: Lux Cœli, vt secundum esse est conspicua, ita quid sit, est obscurius tenebris. Iulianus Platonicus ex sententia Phœnicum dixit, Lucem inuisibilem esse internum actum superæ Mentis; actum autem internum animæ Mundi esse Lumen inuisibile; externum demùm eius actum esse Lumen visibile, adeò vt Mens sit tanquam fons Lucis, means per animam, cuius actus extrinsecùs prodiens sit Lumen visibile. Lumen est in mente per modum causæ; in anima secundum formam; extrinsecùs verò per participationem; Vt dempta ex humano corpore anima, membra remanent spiritu & splendore destituta; ita ablata ex Cœlo Mente, Cœli corpus remanet tenebricosum. Verùm hæc Academicam potiùs quàm Peripateticam redolent sententiam, & solùm indicant à Mente & anima reliqua perfici & seruari. Mitto eorum sententiam, qui Cęlum lucere dixerunt, quia sit igneum, & Stellæ æterni ignes, hinc Plato Lucem in Timęo inter ignis species numerauit, quæ sententia iam reiecta est. Propterea sequentes Peripateticorum principia, dicamus, Lucem esse qualitatem Cęlestem & primam, insequentem naturam Cœlestis corporis, visui congruentem, eminentia qualitates primas mortalium corporum & præsertim calorem includentem. De huiusmodi Luce loquendo, dubium est, an competat vniuerso Cęlo, velne? & si vniuerso non competit, an competat saltem singulis Stellis, vel Soli tantum? Nonnulli putarunt tantùm Soli competere, quia deueniendum est ad vnum primum in lucentibus, quod sit causa luminis cæterorum. Alij dixerunt competere singulis Stellis, præsertim tamen Soli, & non orbi, quoniam recipiens & deferens debet ex se esse immune à forma recipienda, eaque esse priuatum. Puto ego rectiùs eos sentire, qui vniuersum Cœli corpus lucis sui conditione esse participes existimant, è quorum numero fuere Phœnices, & cum eis Academici omnes: quam opinionem approbat etiã Simplicius in secundo de Anima, exponens cont. 68. & iure profectò, cum enim Lux sequatur conditionem eminentem, & nitidam Cœlestis corporis; & vniuersum Cœleste corpus sit eiusdem essentiæ, vnitate quadam ab

Luminis sex gradus.

Octo gradus ad Lucem attinẽtes.

Quid Lux. Iulianus.

Academici

Descriptio cœlestis Lucis.

Opinio quorundam.

Opinio propria.

vno;est necesse vt fateamur, si pars aliqua lucet, vt luceant omnes, magis tamen & minus, vt compactam, concretam, & conglobatam magis & minus portionem quintæ illius essentiæ includunt. Confirmatur: quoniam nisi vniuersum Cœleste corpus lucidum esset, non posset vniuersum sua Luce cuncta fouere, & in cætera suas vires suaq; munera effundere, operatur enim Cœlum sua Luce tanquam propria qualitate. Præterea, si corpora varia apud nos, à terrea fece purgata, lucent; longè magis putandum est lucere Cœlum vniuersum, quouis mortali corpore nitidius & purius. Hinc etiam Luna dum per Terræ interpositionem lumine priuatur à Sole recepto, adhuc aliquid proprij luminis seruare videtur, per quod inspici potest. Et demùm vt primæ Elementorum qualitates, eorumque propriæ, ita eis competunt, vt in singulis partibus inueniantur, veluti calor & siccitas in singulis partibus ignis. Ita lucem qualitatem primã Cœli, eminenter includentem qualitates Elementorum, eisque congruente ratione respondentem, putandum est in singulis Cœli partibus inueniri. Quare dicamus, subiectum adæquatum Cœlestis Lucis esse vniuersum Cœleste Corpus; subiectum principale, facta comparatione inter Orbes, esse octauam Sphæram, quæ ob extensionem maiorem, & innumerum numerum stellarum, plurimum lucis includit. Comparatis autem inuicem Stellis, Sol maximè omnium, Luna minimè sua luce lucet. Ex his eliciuntur solutiones aduersarum rationum. Dicebatur primò, in Lucidis deueniendum esse ad vnum primum: iam ego pateteci, id primum distincta cõsideratione statui posse varium, & præsertim primum adæquatione esse vniuersum Cœleste corpus. Addebatur, quòd cum Orbes Cœlorum recipiant Lumen à Sole, debent esse expertes Lucis. Respondeo recipiens debere esse immune à forma recipienda non in specie, sed in gradu, veluti aqua tepida, etsi aliquid caloris includat, adhuc tamen exactiùs calefieri potest; ita Cœlestia corpora cum sint prædita Luce obscura, & tanquam inchoatione Lucis, fœlicissimè recipiunt intensionem eius & perfectionem, non secùs ac etiam oculi animalium.

Conclusio.

Diluuntur rationes aduersæ.

An Cœlo competant colores & aliquæ aliæ qualitates? Cap. XXIX.

Apparuit Lucem, & qualitates nonnullas cum Luce affinitatem habentes, & præsertim perspicuum, in Cœlo cumulatissimè locum habere, eiq; primo & eminentissimo competere: dubium modò est de cæteris qualitatibus, & præsertim de coloribus; cum enim colores cum Luce maximam habeant affinitatem, videtur dicendum maximè debere competere Cœlo, & præsertim quia Cœlum visu percipitur, visibilia autem debent esse prædita colore, cum omne, quod videtur, videatur & iudicetur vt coloratum. Hinc Astronomi Planetis varijs, varios tribuunt colores. Insuper si quispiam per imaginationem collocatus esset sub Lunæ orbe, & manu tangeret Cœlum, profectò sensu tactus illud perciperet: tangibile autem debet esse præditum qualitatibus tangibilibus, quales sunt calor, frigus, & similes. Et confirmatur: quia in Cœlo est connexio partium, quæ non fit sine humore, vt dicitur in 2. de Ortu & Interitu: reperitur durities, attinẽs ad siccum, quare videtur dicendum, cęteras quoque qualitates competere Cœlo, & præsertim, quia nil est in mortalibus, quod primò & præsertim non sit in Cœlis; Hinc veteres Philosophi, cęteras etiam qualitates Cœlo competere existimarunt. Pro cuius difficultatis resolutione accipio primò, contrarietates dupliciter vsurpari, vel propriè, vel latè: propriè contrarietates sunt illæ, quæ inuicem agunt, & in eodem subiecto successione aptę sunt fieri, quatum præcipuæ sunt calor & frigus, humor & siccitas, ex quibus pendent aliæ, quę qualitates secundæ nuncupantur, & sine primis qualitatibus nullus fit ortus & interitus. Hinc expertia earum ab ortu & interitu sunt immunia.

Cœlo competere colores.

Astronomi

Primum quod accipitur pro solutione.

munia. Secundò vsurpatur contrarietas latè, pro quauis formali distantia, & huiusmodi sunt rarum & densum, perspicuum & opacum, quæ competunt Cœlo, quæ non propriè dicuntur contraria, quoniam non sunt apta fieri in eadem Cœli parte, nec connexionem habent cum quatuor primis qualitatibus, ex quibus ortus omnis & interitus prodit. Hinc Cœlo solùm ea competit alteratio, quæ est perfectio sine vllo interitu, qualis est illuminatio; non autem ei competit vlla permutatio, quæ fit cum interitu iuncta; & ea, quæ in Cœlo dicitur contrarietas, est potiùs ordo quidam, quàm re vera contrarietas. Insuper accipio Cœlum à nobis nullo sensu sentiri, præter quàm visu, cæteris sensibus eminentiore. Inquit Simplicius in 2. de Cœlo 35. nos Cœlum non videre, sed stellas tantùm, in cõm. 37. ait, neque etiam stellas nos videre, sed irradiationes tantùm factas ab eis, qua apparente verborum controuersia, indicat nos videre quidem stellas, sed imperfectè, & leuiter, quatenus eas solùm videmus per emissos effusosque radios, sed hoc commune est omni corpori lucido, etiam propè nos existenti, vt id solùm per lumen ex eo effusum inspiciatur, per id tamen & figuram & motum lucidi corporis intuemur. At cum etiam Cœlum modo aliquo sit ex se lucidum, non est alienum à ratione, putare nos modo aliquo etiam Cœlum videre per lumen ex eo effusum. Accipio tertiò colores dupliciter vsurpari, vel pro qualitate secunda, ex primarum temperamento consurgente; vel pro lumine ex radijs definito quodam gradu receptis, & repercussis, quales sunt colores Iridis, qui non sunt specie & natura distincti à lumine, siue etiam pro ipsamet luce, quæ ob varietatem lucidi corporis colores varios nobis aspicientibus offert. Colores in prima significatione Cœlo non competunt, cum sit immune à mixtione, & primis qualitatibus. Colores pro Luce vel intensiore vel minus intensa, ei competunt, per quos Planetæ varij, coloribus varijs dicuntur præditi. Colores quoque ex radijs receptis in alio, & repercussis, Cœlo non repugnant, quales sunt colores, qui apparent in Luna per lumen Solis in ea: receptum præsertim tamen huiusmodi colores, ex repercussione radiorum consurgentes, apparent sub Cœlo in nubibus, & condensato aere, vt colores Iridis, qui sunt & veri & non veri colores: sunt veri, vt sunt ipsummet Lumen, vario modo receptum & repercussum: non sunt veri, quia non sunt colores materiati, ex temperamento prodeuntes. Id ipsum dicendum puto de via Lactea, quam plurimi Cœlo, Aristoteles aeri, vt rem Meteorologicam tribuit: Nam via Lactea competit Cœlo, vt causæ eleuanti, congreganti, & illustranti Vapores: competit proximè, vt affectio Meteorologica aeri, & vaporibus eius, per propriam formam, qua nobis se offert; adeò vt partim Aetherea, partim Meteorologica dici possit. Vt est ætherea, est firma, constans, & inuariabilis: vt est Meteorologica, multis varietatibus est obnoxia. Aristoteles in Meteoris eam considerauit, vt Meteorologica est, supponendo vt causam, viam Lacteam æthercam, & hoc fundamento seruari potest sententia Aristotelis, & diluuntur rationes omnes, quibus Philoponus & alij multi eam euertere nituntur. Ex his patet, quid de coloribus Cœli sit dicendum. De qualitatibus autem tangibilibus sententia fuit Alexandri (referente Simplicio in secundo de Cœlo 35.) Cœlum tangibile esse: nam profectò, si nobis datum esset manu Cœlum tangere, illud sensu tactus iudicaremus: At dico, quòd illud iudicaremus, non vt præditum qualitatibus primis, sed vt sua duritie obsistens extensioni manus, & impediens diuisionem: durum autem & solidum inter tangibilia numerantur. Vt verò calidum & frigidum, tantùm per negationem iudicaretur, quatenus nulla simili qualitate sensum moueret, quare in Cœlo inueniuntur qualitates quædam tangibiles, vt solidum & resistens, distinctæ naturæ à mortalibus, & solùm eminentia quadam includentes, nil cum est in mortalibus, quòd non reperiatur in Cœlo, modo saltem eminenti, & tanquam in causa. Et quia dicebatur, continuata corpora necti per humidum. Dico id solùm esse verum de mixtis mortalibus, non de simplicibus, & longè minus de Terra. Ex his quoque elicio solutionem cuiusdam difficultatis, quæ est, an qualitates Cœli diuidi possint in primas & secundas, vt diuiduntur

Alterum.

Tertium.

Qui colores competant Cœlo.

Colores Irides.

Via Lactea.

De qualitatibus tangibilibus.

An Cœlo cõpetant qualitates primæ & secundæ.

qualitates

qualitates mortalium? Nam dico propriè ita non posse diuidi, sed solùm secundum quandam similitudinē & eminentiā;propriè ita non possunt diuidi,quoniam illæ qualitates propriè nuncupantur secundæ, quæ prodeunt ex mixtione primarum, cuius mixtionis Cœlum est expers: sunt tamen tales secundum similitudinem, quatenus Lux,quæ in mortalibus est qualitas secunda,in Cœlo est prima,non pendens ex alia: Similiter figura,soliditas,densum,& rarum,in Cœlo qualitates primæ sunt,ex prioribus non prodeuntes. Colores verò obtinent modo aliquo locum Qualitatis secundæ,quatenus ex Luce prodeunt. Ex quibus omnibus elicio ob eminentiam conditionis Cœli hæc omnia sine controuersia de eo dici posse,nempè vt videatur, & non videatur,eique competant & non competant colores,contrarietates, qualitates tangibiles,qualitates secundæ,& alterationes. *Conclusio.*

Cur Cœlum moueatur in Orbem? Cap. XXX.

Decursis attinentibus ad Cœli essentiam,numerum Sphærarum,ordinem,& qualitates:reliquum est,vt de attinentibus ad motum, verba faciamus. Cœlum moueri in Orbem cùm sensu ex se constat, tùm consensione Sapientum ferè omnium approbatur:at cur ita in Orbem continenter reuoluatur, & motui eius nulla quies succedat, non tam conspicuè constat. Qua de re verba faciens, accipio primò, motum Cœli orbicularem quatuor modis posse considerari: Primò in se,& absolutè. Secundò, cum relatione ad suos motores. Tertiò,cum relatione ad mobile. Demùm,cum relatione ad Mundum Elementarem,& ad Orbem vniuersum. Dum primò secundum se consideratur; decem conditionibus inspicitur præditus, præstantiam & dignitatem præseferentibus:inspicitur enim ex se perfectus;sui natura definitus;summè simplex;velocissimus; continuatus;rationis consimilitudine præditus;locum non mutans,nec eo egens; carens contrario;difficultatis & violentiæ expers;& demùm velocitatis & tarditatis vniuersam latitudinem includens. Est enim ex se perfectus, cum non egeat alio terminum ei circumscribente, vt motus rectus, immò semper in principio, medio, & fine esse dicitur. Est sui natura definitus,cum non latiùs extendatur,quàm sit sui mobilis dimensio,& mensura. Est summè simplex,cum non velocior sit modò, modò tardior, vt motus grauium & leuium,nec modò per densius,modò per rarius medium fiat,vel modò distantius, modò proximius sit suo loco,& fini, nec cum contrario aliquo, vel motu recto misceatur. Est velocissimus,quia nullum medium ei obsistit, & partes omnes æquè à medio distantes,æquè ad reuolutionem conspirant:ac etiam, vt inquit Aristoteles in secundo de Cœlo 29. earum,quæ à seipsa in seipsam sunt, minima est circuli linea,per minimam autem motus fit velocissimus,& ob id dicitur mensura cæterorùm motuum. Est motus verè continuus,quatenus reuolutio vna iuncta est cum alia,& inter eas non mediat requies,vt inter motus oppositos, & propterea solus esse potest vnus,æternus,& continuus. Dicitur præditus rationis consimilitudine, quatenus cum in sphæra innumeri valeant considerari circuli,cùm minores,tùm maiores, omnes tamen in sui motu eam rationis similitudinem seruant, vt medietas reuolutionis vnius respondeat medietati alterius, pars tertia parti tertiæ, & sic de singulis. Quod locum non mutet,nec eo egeat,conspicuum est. Hinc corpus, quod in orbem mouetur,dicitur moueri immobiliter,& simul moueri,& quietis cōditione frui: nam corpora mobilia egent ambiente,locante, vt seruentur,terminum recipiāt sui motus, suæque magnitudinis,quibus non eget motus in orbem. Quo autem pacto Cœlum sit in Loco, in digressione de Loco patefeci. Quòd contrario careat, latissimè ab Aristotele in primo de Cœlo declaratur. Quòd à labore,& violentia sit immune, ostenditur:nam motus recti quamuis sint secundum naturam, semper tamen cum violentia, & diffi-

Cur Cœlum moueatur in orbem.

Motus Cœli orbicularis quatuor modis consideratur.

Decem conditiones motus in orbē.

& difficultate sunt lonσti;tùm quia fiunt extra proprium locum; tùm quia coguntur mobilia scindere medium;tùm tertiò,quia ab ambiente repelluntur à tergo,insequête ea,ne detur vacuum;tùm demùm,quia ea quæ mouentur,sunt partes per vim decisæ & seiunctæ à toto:quæ omnia violentiam includunt, & à motu in orbem longè absunt. Demùm,dicebatur particeps vniuersæ latitudinis,velocitatis,& tarditatis; quatenus circulus maximus,vt æquator,velocissimè reuoluitur,mediocres circuli mediocri reuoluuntur velocitate;exigui verò,& proximi verticibus Cœli,qui Poli dicuntur,tardè mouentur,adeò,vt in solo motu in orbem,vnà cum velocissimo,motus tardissimus in infinitum locum habeat,quia circuli excogitari possint in infinitum minores,cum linea propè polum,vt continua,in infinitum sit apta diuidi. Ob has motus in orbem conditiones,putandum est,motum illum Cœlo competere. Qui motus, si secundò ad motores referatur, summoperè Cœlo est consentaneus: Motor enim est Mens à materia secreta,cuius conditio est,vt in se reuoluatur,ad cuius internæ reuolutionis imitationem,externa reuolutio formatur. Insuper,cum Mens moueat & tanquam efficiens,& tamquam finis; vt efficiens, contactu suæ virtutis orbem eminenti pulsione pellit;vt finis,in se trahit,ex quibus reuolutio consurgit. Demùm,quia Mens est motor immobilis,ideò eo debet mouere motu, qui vna immobilitatem includit. Hinc ait Aristoteles in octauo Physic. 52.manente primo motore, necesse est manere vniuersum,quod continuatur cum eo. Tertiò,dum motus refertur ad mobile, non debuit Cœlum alio motu,quàm orbiculari moueri;nam corpus figuratum figura sphærica,præstantissimum,æternum,expers grauitatis,& leuitatis,immune à contrario, ex se terminatum,loco alieno & conseruante non egens, solo motu in orbem, illis conditionibus fœlicissimè respondente,moueri debuit. Demùm idipsum conspicuè refulget,dum motus ille,vel ad vniuersum,vel ad mortalem orbem refertur,dum enim ad vniuersum refertur,requiritur pro eius absolutione, vt motus simplex in orbem alicui simplici corpori conueniat,& cum per propriam naturam non congruat Elementis, debuit competere Cœlo; & iure profectò:nam extra vniuersum nihil est, necesse potest; & propterea corpus mundum ambiens non valuit moueri motu recto, modò ascendendo supra terminos mundi, modò infra eos descendendo, sed solo motu in orbem. Hinc inspicimus,quod corpora,quo magis à centro recedunt, eo magis reuoluuntur in orbem. Cum autem ad Mundum mortalem refertur,iure in orbem debuit moueri Cœlum, ita enim æquè distans à varijs contentorum ordinibus, æquè ea seruat,consimilem facultatem in ea influit, & simul ordinato suarum partium motu, ordinatissimam inter ea seruat vicissitudinem, adeo vt in eis ordinatissima quatuor anni temporum serie,cuncta producat & seruet, quæ ex rerum mortalium principijs apta sunt gigni; & hoc est mirum, quod ea quatuor celebrata tempora anni, quamuis in eadem regione subordinata,& inuicem pugnantia videantur; in vniuerso tamen mortali orbe simul omnia inueniuntur, dum enim nobis est Aestas, nonnullis est Autumnus,quibusdam Ver, alijs Hyems, & hoc ne dum seruatur in temporibus anni;verùm etiam in diebus,noctibus,& intermedijs eorum;adeò,vt simul in vniuerso sine confusione & pugna,sint omnia.Mirus opifex,qui ea prouidentia, & arte cuncta formauit;vt nos nec accurata consideratione exactè apprehendere valeamus.

Refertur motus ad motores.

Refertur tertiò ad mobile.

Refertur ad Mundum.

An cœlum secundum totum moueatur, Regularisq; sit motus eius? Cap. XXXI.

Themistius.

XISTIMARVNT nonnulli,è quorum numero est Themistius,referente Auerr. in quarto Physic. 43. Cœlum non moueri secundum totum, sed secundum partes. Auerroes in eo quarto Physic.& in octauo comm.76.& alibi eam sententiam damnat,& inquiens,nil posse moueri secũdum omnes partes,quin moueatur secundum

ſecundum totum, cum totũ ex partibus conſtet. Et confirmatur, quia quod eſt per par
tem, redigitur ad eſſe ſecundum accidens, Cœlum autem ex ſe moueri dicitur. Aui- *Auicenna.*
cenna (referente eodem Auer. in ſexto Phyſic. 85.) dixit, Cœlum non moueri ſecun-
dum locum, ſed ſecundum ſitum, quam ſententiam in eodem commen. reijcit Auer
roes, quoniam ſitus denotat relationem, ad quam non eſt motus. Propterea, Auer- *Opin. Auer*
roes ex propria ſententia inquit, Cęlum conſideratum ſecundum totum, non moueri *rois.*
ſecundum ſubiectum, ſed ſecundum formam; conſideratum verò ſecundum partes,
moueri & ſecundum formam, & ſecundum ſubiectum, adeò vt non exigua confuſio
& pugna exoriatur: ſed ſi inſtitutum relatorum Philoſophorum, eorumq; ſententiam,
non pura verba perpendimus, profectò idem eos ſentire putandum eſt, nam Ariſtote- *Concilium.*
les quoque frequenter dixit ſphęram mutare locum ſecundum partes, non ſecundum
totum, veluti in primo de Gen. & interitu cont. 25. inquiens, partes ſphæræ mutare lo-
cum toto manente; ſimiliter in octauo Phyſic. 76. propterea id, quod dixit Auerroes
totum Cœlum non mutare locum ſecundum ſubiectum, id ipſum denotare iudico,
quod denotatur ab Ariſtotele, & Themiſtio per non mutare locum ſecũdum totum,
& manente toto mutari ſecundum partes, & permutari ſecundum formam, quod di-
citur ab Auerroę idipſum denotari, quod denotatur ab Auicenna per mutari ſecun-
dum ſitum, Auerroes enim per mutari ſecundum formam, vt ſe exponit in 4. Phyſic.
45. denotauit mutari ſecundum aſpectum ad medium, quatenus ad id diſtincta qua-
dam forma refertur, quæ diſtincta forma, nil aliud eſt, niſi poſitio quædam, quę ab Aui
cenna dicitur ſitus, & dum inſtabatur, quia ad ſitum non eſt motus, reſpõdeo motum
eſſe in partibus loci, quarum mutationem ſequitur varietas poſitionis, quæ eſt diſpo-
ſitio quædam rei exiſtentis in loco. At dicebatur, nil poſſe mutari ſecundum partes
omnes, quin mutetur totum; & præſertim quia eſſe per partes, eſt eſſe ſecundum acci
dens; Reſpondeo, dum reuoluitur Sphæra, reuolutio vt ſubiecto adæquato, & primò
competit toti Sphęræ, adeò vt partes ſecundo loco, & ad motum totius moueri dican
tur, tamen quia totum ita mouetur, vt in loco pars vna ſuccedat alteri, hinc pro di-
ſtinctione ab illis, quæ ſine hac partium mutua ſucceſſione mouentur, ſed penitùs de-
ſerunt locum præcedentem, dicitur moueri ſecundum partes, quatenus partes ſeor-
ſum conſideratæ mutant locum. Et poſſemus vti hac diſtinctione, dicendo, totum mu- *Mutari to-*
tari, contingere dupliciter; vel cum collectione; vel cum diſtributione partium, Sphæ- *tum duplici*
ra non mouetur tota cum collectione, adeò vt deſerat præcedentem locum, ſed cum *ter.*
diſtributione partium: At cum Cœlum ita moueatur, perpendendum eſt, an motus *An cęli mo*
eius re vera ſit ſimplex & conſimilis, id enim difficultate non caret, nam in eo multi- *tus ſit conſi*
plex permixtio & compoſitio apparet; tum quia circulorum ſphæræ quidam veloci- *milis.*
ter, alij tardè, cum multiplici varietate mouentur; tum quia vt legitur apud Ariſtote
lem in Principio mechanicarum, partium circuli quædam in vnam, aliæ ſimul in op-
poſitam differentiam poſitionis loci mouentur; tum demùm, quia in orbibus Cœli
ſub primo poſitis, plures motus in eodem complicantur, inuicemque permiſcentur,
& præſertim motus diurnus, & motus proprius Planetarum. Soluendo itaque difficul-
tatem, dico motum Cœli & ſimplicem, & exacta rationum ſimilitudine præditum iu- *Solutio.*
dicari debere: ſimplex eſt, quia à motore ſimplici producitur; in mobili ſimplici recipi-
tur; cum contrario non miſcetur; ſemper eſt conſimiliter; velox, & fit per figuram cir-
culi, quæ ſimplex iudicatur, quæ ſimplicitatis cauſæ non ita conſpirant in motu recto.
Pro ſolutione inſtantiarum præaccipio in ſphæra ſine mixtione eminenter includi cõ-
ditiones, & facultates, quæ mortalibus ſine ſola mixtione competere ſunt aptæ, vt
enim ſit cauſa communis, ſeminaque includat quarumlibet oppoſitionum morta-
lium, ea varietate partium motus debuit eſſe prædita, quæ tamen ſimplicitati non ad-
uerſatur. Et quia dicebatur, quòd partium quædam tardæ, aliæ celeres ſunt; Reſpon
deo in motu totum debere ſimul inſpici, non partes ſeorſùm, partes enim ex accidenti
per motum totius mouentur. Inſuper ſi partes conſideramus, conferre debemus par-

tem

tem vnius circuli, cum altera eiusdem circuli, & inueniemus consimilitudinem, non autem vnum circulum cum altero. Quòd si etiam reuolutiones variorum circulorum inuicem comparamus, inspiciemus, quòd quamuis modo aliquo fuerint dissimiles, tamen eximia rationis similitudine sunt prædita, quatenus seruata proportione circuli maiores velociùs, minores tardiùs reuoluuntur, adeò vt simul incipiant, simulque absoluant suam reuolutionem: Addebatur secundo loco, partes eiusdem circuli simul ad oppositas differentias tendere. Respondeo cum Aristotele in primo de Cęlo 87. eas non esse oppositiones circuli, sed partium eius per diametrum distantium, nec destruere, sed construere simplicitatem eius, eminenter vt dixi includentem semina omnium varietatum. Instabatur demùm per complicationem variorum motuum. Respondeo, eos motus complicari inuicem, at non misceri, nam in Planetis motus proprius omninò seruatur simplex, nec per diurnum motum à suo proprio cursu vlla ex parte diuertitur: solùm dicere debemus, motum diurnum in eis non ita exactè recipi, vt competit primo mobili, quoniam non eis competit sine aliquo regressu, ex motu proprio pendente.

An Motui in orbem competat contrarium? Cap. XXXII.

Motui Cœli non competere contrarium.

SENTENTIA est Aristotelis in primo de Cœlo, Motui in orbem contrarium non competere, ex quo colligit essentiam Cœli à contrario esse immunem. Quòd ei motui contrarium non competat ostendit, nam si contrarium ei competeret, vel esset motus rectus, vel in orbem; non rectus, quia recti inuicem contrarij sunt, vt motus sursùm ei, qui deorsùm, vnum autem vni soli est contrarium; non in orbem, quoniam vel contrariaretur ratione totius, vel ratione partium; non totius, adeò vt vna reuolutio sit contraria alteri, nam vel id contingeret in eadem reuolutione, vel in distincta; non in eadem, quia reuolutio est ab eodem ad idem, non autem ad opposita; non in distincta, quoniam vt reuolutiones sint contrariæ, debent fieri super eisdem Polis, per idem interuallum, & ad oppositas differentias loci, & debent competere distinctis mobilibus, quę cum sibi occurrent, vel erunt ęquè potentia, vel ne; si primum, nullum eorum mouebitur, quia non superabit oppositum; si alterum, tunc id solùm mouebitur, quod erit potentius, non autem alterum, & ita id erit frustra, cum tamen Deus & Natura nil faciant frustra. Si aũt dicas inuicem opponi circulares motus ratione partium, veluti in eadem Solis reuolutione, putando progressui ab ortu in occasum opponi reditum ab occasu in ortum, hoc approbari non debet. Primò, quia oppositio inter ortum non est oppositio circuli, sed diametri. Nam contraria sunt quæ maximè distant, & ea maxima distantia eius est oppositio, per quod mensuratur; at distantia ortus ab occasu non mensuratur per lineam curuam, quæ nec breuissima est, nec vna & definita, sed per rectam, quæ inter ductas à puncto ad punctum breuissima est, & vnica; quare ea oppositio non ad circulum, sed ad diametrum & rectitudinem pertinet. Secundò, quia simplex & consimile non constat ex partibus contrarijs; motus in orbem simplex & consimilis est. Tertiò, quia etiam si partes inuicem aliquam includerent oppositionem, non ob id vniuerso contrarium competeret: nunc autem sermo est de vniuerso motu, non de partibus eius. Præterea, motus constituuntur contrarij per terminos in quos tendunt; in circulo ea contrarietas non habet locum, tum quia circulus obtinet locum vnius contradistincti à centro, tum insuper, quia motus in orbem est ex eodem ad idem, & principium nectit cum suo fine; quæ autem simul sunt, & connectuntur, non sunt contraria. Ex aduerso apparet motui in orbem contrarium competere, & ea, quæ præsertim difficultatem pariunt, hæc sunt. Primò, quia vbi motus, ibi contrarietas,

Motui in orbem competere contrarium.

trarietas,ex Arist.in 5.Phys.nam in cōte.10.ait,in substantia nō esse motum,quia in ea nō est contrarietas. Secundò,quia Arist.sub initio suarum Mechanicarum inquit, circulo & eius motui multiplices cōtrarietates competere,per quas varia & admirabilia parit.Tertiò,per Aristo.in 1.Phys.dicentem in omni genere esse vnam primam cōtrarietatem,quare & in genere motuum in orbem contrarietas aliqua inueniri debet.Quartò,quia vt rectum opponitur obliquo,& circulari, ita motus rectus videtur opponi circulari:nam dixit Arist.in 1.Phy.41.angulare nō angulari, & rectum obliquo esse contrarium. Nec obest,id quod dicitur in 1.de Cęlo ab Aris.motum rectum non esse cōtrarium circulari,quia rectus recto opponitur. Nam oppositio potest alicui competere,& ex parte generis,& ex parte propriæ speciei : oppositio recti & circularis est oppositio generis,vt virtutis & vitij:at oppositio rectorum adinuicem est oppositio specierum,veluti prodigalitatis & auaritiæ.Quintò, motui in orbem saltē opponitur quies,& motui in orbem Naturali motus violentus,nam in his quoq; cōsideratur contrarietas motuum, vt patet ex 5. Phy. Sextò,cui competunt oppositiones differentiarum loci, competit contrarietas motus; Cœlo competit oppositio huiusmodi differentiarum, vt declaratur in secundo cap.secundi de Cœlo. Demùm in Cœlo inueniuntur motus diurnus & Planetarum,qui oppositi sunt, & opposita pariunt in his mortalibus ; non itaq, abest à motu Cœli contrarietas.

Opiniones variæ an motui in orbem competat contrarium.
Cap. XXXIII.

IN re difficili Viæ sunt obscuræ,& sententiæ sunt Variæ,de proposita difficultate aiunt nōnulli, motui in orbem nō cōpetere cōtrarium ratione propriarum oppositarū specierum eius, sed solùm ratione generis,cum remoti,tum proximi:ratione generis remoti, nempè motus,ei opponitur quies,& immobilitas ratione generis proximi,nimirùm vt est orbicularis,ei opponitur rectus; at ratione propriarum specierū orbiculationis,ei nō cōpetit cōtrarietas, vt cōpetit motui recto inter sursum & deorsum. Hęc sententia nō videtur approbanda ; primò,quia varietas generis non est contrarietas, cōtraria enim debent esse eiusdem generis; secundò,quia motus non est genus vniuo cum,dum dicitur de recto & circulari,sed commune ab vno,sub quo consideratur ordo,nō oppositio ; tertiò,quies nō opponitur motui ratione vniuersi generis,sed motui finito inter opposita cōstituto. De circulari motu solùm dicere valemus , ꝙ ei vt motui nō repugnat desinere in quietē,vt etiam ei nō repugnat maior & minor velocitas,quę tamen ei repugnant vt tali motui in orbē. Immobilitas nō est aliquid contrarium motui,sed solùm cōditio summè varia. Ideò inquiunt alij motum in orbē cōsiderari posse vel in Cœlo,vel apud nos ; in Cœlo ei non competit cōtrarium ob Cęli conditiones ; apud nos ei competit,vt patet de ventis pugnantibus ex partibus oppositis flātibus,similiter de oppositis vndis,& de eadem artificiosa sphęra apud nos, modò in vnam,modò in oppositam partem reuoluta. Hinc Arist.in Mechanicis, circulo artificioso multiplicem tribuit oppositionem. Hæc similiter opinio dubia est ; Primò, quia apud nos non formatur motus in orbem simplex & secundum naturam de quo est dubitatio,sed solùm mixtus, & pręter naturā ; secundò, quia ratio formata ab Arist. vim habet absolutè de motu in orbem vt talis est, nō cum cōtractione ad Cœlum, veluti ꝙ in circulo maxima distantia cōsideretur penes diametrum,non penes arcum circuli. Prætereà,si darentur motus in orbem contrarij, deberent dari simplicia corpora,apta per naturam eis moueri ; omnis enim motus simplex,alicui simplici per naturam competere debet. Ad instantiam de Ventis & vndis, dico eos non esse motus simplices,nec vnum eorum secundum,alterum pręter naturā, sed ambos præter naturā; nec esse integras reuolutiones, sed breues arcus . De sphęra & circulo

Opinio 1. *Euersio.* *Opinio 2.* *Euersio.* *Diluitur instantia.*

artificioso, dico eos non esse motus naturales, nec simplices, non enim sunt circa centrum Mundi, nec vna reuolutio est secundum, altera præter naturam. Propterea est opinio tertia Auer. in 1. de Cęlo 32. dicentis, motum in orbem dupliciter posse considerari, vel imaginatione Physica, vel Mathematica; dum consideratur imaginatione Mathematica, abstrahente à materia sensibili, competit ei cōtrarium, quia imaginari possumus duas reuolutiones oppositas super eisdē Polis, quod tamē contingere non potest Physicè, quoniam corpora Physica ita habētia, vt super eisdem Polis in oppositum per idem interuallum moueantur, dari nequeunt; & ob id dicebat Arist. Deus & natura nil faciunt frustra, in 8. autē Phy. 64. distinctiùs Auer. suam sententiā explicans, inquit, huiusmodi oppositionem motui circulari cōpetentē, imaginatione Mathematica dici contrarietatem, non quia corpora ita mobilia verè sint contraria, sed quia hoc commune habent cū contrarijs, vt mutuò se destruant. Sed sentētia Auer. non caret difficultate, quia ratio Arist. sumpta ex oppositione circuli, quia non pertinet ad circulum ratione propria, sed diametri, consimilem habet vim aduersus imaginationem Mathematicam, vt patet. Præterea, Mathematicus abstrahit à dispositionibus cōtrarijs, & præsertim ab esse secundum, vel pręter naturā, ab esse simplex vel mixtum. Demùm, quia vt Physicè duo corpora nequeunt esse simul, ita neq; imaginatione Mathematica; nam quamuis Mathematica nō sint in loco, vt dicitur in 4. Phy. contc. 5. tamen asseritur in contc. 76. qđ si imaginamur cubum esse in loco, æquale sibi occupabit interuallum, & distare faciet partes ambiētes ab inuicē, quare similiter inferre poterimus, ꝙ mutuò se impedient in motu in orbem, qui fieri debet per idem interuallum. Resoluens autē difficultatem quatuor profero conclusiones. Prima est, motui in orbem non propriè & pręsertim ratione totius competit contrarietas, hęc ostensa est in precedentibus. Altera est, illi motui imaginatione Mathematica minus repugnat contrarietas, quàm imaginatione Physica; ratio est, quoniam imaginatio Mathematica est liberior à materia, & per eā imaginari valemus etiā illa, quę naturę rerum ob materiam & subiectum repugnant, vt lineam duci in infinitum, medium in infinitum rarefieri & similia, consimili ratione possumus imaginari duo corpora super eisdē Polis mota & inuicem pugnantia: at hac quoq; imaginatione nō propriè ei competit contrarium, tum quia ea maxima distantia pertinet ad diametrum vt dictū est, tum insuper quia duo orbes etiam cōsideratione Mathematica non possunt esse simul, & ideò ea oppositio non inter orbes & eorum motus erit, sed inter corpora nō ambientia centrum mundi, sed distincta, & sibi mutuò occurrentia, vt sunt duo vēti: Tertia conclusio est, motū in orbem apud nos in artificiosis sphęris, & alijs corporibus vt ventis & vndis, magis includere contrarietatem, quàm motus Cęlorum: tum quia non fiunt circa centrum mundi, vt reuolutiones artificiosæ, quæ ob id sunt cum ascensu aliquo, & descensu partium, & alijs similibus: tum insuper quia non cōpetūt circulis perfectis, vt oppositio vētorum & vndarum: tum demùm, quia includunt aliquid secundum naturam, & aliquid violentum, cum tamen ea quoq; nō sit exacta reuolutionum contrarietas. Postrema conclusio est, motui in orbem magis competere contrarietatem ratione partium diametro oppositarum, quàm ratione totius, & hoc asseritur ab Arist. in 1. de Cęlo, cont. 87. quæ etiam oppositio partium nō est propria oppositio reuolutionis, cū attineat ad oppositionē nō circuli, sed diametri, fiatq; ab eodem motore, & constituat vnum simplicem motum. Ex his modo facilè eliciuntur solutiones aduersarum rationum. Prima, quæ sumebatur ex conditione motus exposcentis contrarietatem, soluitur ab Aristotele primo de Cœlo 83. quia pro motu in orbem sat est oppositio inter partes loci per diametrum oppositas, apta acquiri cum successione à subiecto, quod actu est. Secunda sumpta ex oppositionibus apparentib. in circulis artificiosis iā soluta est. Tertia erit, quia in omni genere est vna prima contrarietas, dico in genere vniuoco inueniri vnā primā oppositionē differētiarū vniuocā, in cōi ab vno inueniri ordinē potiùs q̄ oppositionē propriè sumptā, vt se hēt de motu

Tertia. *Euersio.* *Solutio difficultatis.* *Conclusio prima.* *Secunda.* *Tertia.* *Quarta.* *Diluūtur rationes aduersæ.*

motu in orbem & recto: Insuper in omni genere est una prima contrarietas latè sumpta, nam substantia est propriè genus & tamē caret propriè contrario. Ex quo patet solutio quartæ rationis de oppositione inter rectum & circularem, est enim cōtrarietas latè, generica, & potiùs ordo quidā, quàm re vera cōtrarietas. Quinta ratio sumpta ex quiete soluta est per iam dicta, eā enim est oppositio per priuationem, quę cōpetit motui vt finitus est; non autem motui æterno, in corpore mobili æterno motu, non apto ex sententia Aristotelis quiescere. Addebatur sexto, competere Cęlo differentias positionum. Respondeo eas esse oppositiones partium secundū diametrum. Deinùm dicebatur, Cęlo competere motus & ab ortu in occasum & ècontrario, qui videntur contrarij & sunt causæ contrariorum apud nos. Respondeo eos non esse cōtrarios, sed distinctos & varios: contrarij autem non sunt primò, quia non sunt super eisdem Polis; secundo, quia non sunt per idem interuallū; tertiò, quia non mutuò se destruunt, sed in eodem orbe sine pugna seruantur. Et quāuis apud nos contraria pariant; nil tamen id refert, quia sunt causæ communes, non propriæ; & in causa cōmuni non requiritur secundum formā eam contrarietas, quæ in effectis apparet, sed sat est, sint in ea tanquam in cōi semine & causa. Constat itaq; quō Motui in orbē competat & non competat contrarium; & quō sit inter opposita, & ab eodem ad idem.

An Motus Cœli sit secundum Naturam, eique competat resistentia. Cap. XXXIIII.

SAtis conspicuè patet Cęlum in orbem continenter moueri: at quomodo ita moueatur, & qualis sit eius motus summoperè latet. Democritus, Leucippus, Epicurus, & similes, dixerūt ex inclinatione athomorum, constituentium Cęlum, cōsurgere huiusmodi motum. Empedocles ex inclinatione quatuor Elementorū amicitia iunctorū: Heraclitus & Stoici ex cōditione tenuioris ignis. Sed prætermissis vetustiorū sententijs, de Academicis solùm & Peripateticis loquar. Putarunt Academici Cęlo competere Naturam, Animā, & Mentem, quorum sententiā varij quoq; ex Gręcis expositoribus Aristotelis sequuti sunt, qui loquentes de modo, quo ad motum cōspirant, varia dixerunt. Dixit Iulianus Trallianus (referēte Simplicio in secundo de Cęlo, com. 3.) motū ad dexteram, hoc est ab ortu ad occasum regularem, & ordinatum, ab anima prodire; motū verò ad sinistram, nempe ab occasu ad ortum, prodire ex natura. Quæ sententia falsa est, quia tunc motus ab ortu esset oppositus naturalis & nō secundum propriam inclinationem. Herminius autem Platonicus simul & Peripateticus, referente eodem Simplicio, dixit Naturam Cęli esse causam, quòd moueatur; Animam verò esse causam æternæ considerationis eius. Quæ etiam sententia non est vera, quoniam in Cęlo ab eo pendet ęternitas motus, à quo etiam pendet motus. Alexander Naturam Cęli ab anima non distinxit, seiunxit tamen Mentem ab anima, & dixit per animam motum esse Naturalē & animarium; per Mentem verò esse æternum & cōsimilem. Simplicius, Naturam Cęli ab anima seiungens, dixit naturam esse principium pariens, tribuens Cęlo solam propensionē ad motum in orbem; Animam verò ei tribuere motum cum transitu ex vno in aliud; Mentem autem, consimilitudinem & æternitatem, adeò vt motus Cęli per relationem ad varia sit Physicus, Animarius, & Mentis. Sed quoniā alibi latiùs aduersus hæc disserui, & pręsertim aduersus fundamentum harum opinionum, nempè quòd in Cęlo anima à mente distincta inueniatur, ideò his decursis, dico in Cęlo solùm inueniri Intelligentiā, & orbem, qui corpus simplex est: Natura Cœli magis propriè sumpta ad orbem pertinet, & est ipsamet substantia orbis, vt facilis ad illum motum. Intelligētia vt intelligēs, dicitur Mens; vt dat Vitā cęlo, dicitur animā; vt dat motum, dicitur motor; vt cōstituit motū secundum propensionem, mobilis; idq; efficit cū conditionibus agentis per Naturā, dicitur

Democritus. *Empedocles.* *Heraclitus.* *Academici.* *Iulianus.* *Herminius.* *Alexāder.* *Simplicius.* *Sententia propria.*

dicitur modo quodam Natura, hoc est, Natura eminens, Natura Naturãs, & Natura melior. Ex quo patet qualis sit motus Cęli, nam attinentia ad Cęlũ sine cõtrouersia, & eminenter, includunt eas cõditiones, quæ in mortalibus inuicem pugnant: motus itaq; Cœli, vt sit secundum inclinationẽ mobilis, & cum conditionibus mouentium secundũ Naturam, dicitur Naturalis, & ab Aristotele in primo de Cęlo inter motus secundum naturam numeratur, veluti etiam in secundo de Cęlo, contex. 18. dum ait Naturam Cœlum in orbem mouetur, alioquin motus eius non esset æternus: at eũ sit secundum naturam, tamen vt prodit ex anima, dicitur animatius; vt autem ea anima præter id, quòd eminenter est Natura, & anima etiam est Mens, dicitur motus diuinus, & mentis, eius ęternitas & consimilitudo prodit ex conspiratione conditionum mobilis & motoris, quæ ambo æterna sunt, propriè tamẽ & præsertim pendet, ex cõditione separati motoris, vt patet ex octauo Physico. Et quoniam in Cęlo pręsertim duplex est motus, vnus diurnus, alter proprius Planetarum; Primus est motus secundum Naturam totius, in quem omnes orbes, ut partes totius sunt procliues. Alter est motus secundum Naturam particularium orbium, in quem orbes Planetarum secundum Naturam propriam faciles sunt. Primus constituitur per cõspirationẽ omnium subordinatorum motorum, vt pẽdentium ex primo, & optantium se ei seruare similes. Alter ex intelligentia propria, vt addicta ei orbi, tanquam proprio mobili, & in finem aliquem proprium ordinato. Ex his patet iure optimo Auerroem in disp. tertia, contra Algaz. in fol. primi dubij, & disp. 11. fol. primi dubij dixisse, motores Cœli nõ mouere secundum Naturam, neq; secundum Mentem vt Mortalia, quamuis alibi dixerit, Cęlum moueri secundum Naturam. Nam motus Cœli, inspiciendo varia, dici potest secundum Naturam, & non secundum Naturam; secundum Mentem & rationem, & non secundum Mentem. Sed cum motus ille ab Aristotele inter motus Physicos numeretur, oritur dubitatiõ: an in eo motu locum habeat resistentia mobilium. Nam si dicimus non adesse resistentiam, tunc nullum poterit assignari tempus in quo moueatur, id enim ex resistentia prodit; si tribuimus Cęlo resistentiam, in maius labimur absurdum, quia resistentia ex contrarietate oritur & pugnam includit, quæ absunt à Cęlo, & pręsertim quia Cęlum non videtur posse resistere Menti mouenti, cum ex ea pendeat, & procliue sit ad illum motum. Inquit Scotus, Cęlum non esse procliue ad motum, sed esse indifferens, cùm ad motum, tùm ad quietem: sed per principia Aristotelis hoc dicere non valemus: Primò, quia ea indifferentia & potẽtia ad oppositum esset inanis, nunquam enim pro quiete redigeretur ad actum, & præsertim quia omni potentiæ patienti respondet in vniuerso agens. Prętereà simplicia corpora non mouentur secundum naturam, & quiescunt in eodem loco, sed in distincto, & mouentur quęrendo locum in quo quiescant, Cęlum autem semper in eodem loco est. Insuper motus Cęli non esse secundum naturam, quia prodiret ex motore externo, non conferente vim eo, quòd patitur & mouetur, quare ex sententia Aristotelis dicendum est, Cęlum esse procliue ad motum, quæ propensio ei competere potest, cum sit corpus actu, proportione respondens quatuor Elementis grauibus, uel leuibus, & quamuis ad solum motum sit procliue, tamen nisi adsit motor, ea propẽsio non redigitur ad actum, requiritur enim agens; & motus ille, quamuis non sit per solam naturam, ut motus elementorum, tamen dici potest naturalis cùm ob eam propensionem mobilis, tùm ob modum operandi Intelligentiæ, ex sentẽtia Aristotelis. Et dum quæritur, an fiat cum resistentia? inquit Auerroes in secundo de Cęlo 63. 7. Physi. 35. fieri profectò cum resistentia: & Simplicius in secundo de Cęlo 46. inquit, in Cęlo reperiri definitam quandam rationem motoris ad mobile; definita autem ratio consideratur inter uim mouentem & resistentem: at quæ sit ea resistentia, non facilè est uidere, inquiunt nonnulli eam prodire ex duplici motu, quo Cęlum mouetur, & ab ortu, ut primum mobile, & ab occasu, ut Planetę: at cum illi motus nõ uerè sint oppositi, nec Cęli inuicem pugnent & mutuò se impediant, non est putandum

De duplici motu cęli.

Auer.

An in cęli motu sit resistentia.

Scotus.

inde

inde resistentiam prodire posse. Propterea respondens, dico resistentiam esse duplicem. Vnam cum contrarietate, & propensione in oppositum, quę non competit Cœlo. Alteram sine contrarietate & opposita propensione, sed solùm cum oppositione inter actum & potentiam, competentem corpori, cui repugnat, vt simul ad actũ redigatur, ob dimensionem mobilis, & loci, quæ nuncupatur resistentia interna: nam Cęlum est potentia mobile, & est corpus actu, & continuum in loco continuo. Prætereà est procliue etiam ad locum, in quo est, vt materia mortalium est procliuis ad seruandam formam, quam habet, & recipiendam, quam non habet; & ob id quemadmodũ pro gignendo calore intẽsiore vel remissiore requiritur calidum magis vel minus intensum, ita pro efficiendo velociore, vel tardiore motu, requiritur vis mouens maioris vel minoris virtutis. Sed dubitatur: quia etiam remota resistentia medij, Elemẽta huiusmodi resistentiam includerent, cum planè Aristoteles in quarto Physico. 71. tempus motus ex sola medij resistentia prodire dicat: Respondeo, primò concedendo, quòd eam includerent, dico tamen Aristotelem tunc considerasse solam resistentiam externam, non autem essentialem & internam, illa enim est magis conspicua: addo secundo adesse varietatem, nam Elementa dum monẽtur, non sunt procliuia ad locum, in quo sunt, vt Cęlum, sed solùm ad locum, in quẽ tendunt; insuper elementa non diuiduntur in motorem & mobile actu, vt Cœlum, quod cum sit viuens, diuiditur in mentem & orbem, quod est corpus actu.

Cur Cœlum duplici præsertim motu moueatur? Cap. XXXV.

Ffirmant ferè omnes Astronomi, & consentiunt Peripatetici, Cęlum pręsertim duplici motu moueri, vno ab ortu in occasum, quẽ Aristoteles in octauo Physic. 84. in secundo de Gen. & interitu 56. & in 12. Metaphysi. 43. nuncupat motum totius, nam quamuis primò competat supremo orbi, tamen mox per consequutionem competit omnibus simplicibus corporibus supra terram, & aquam collocatis, immò aqua etiam per fluxum & refluxum maris, modo aliquo est eius particeps. Altero motu mouetur Cęlum ab occasu ad ortum, qui dicitur proprius Planetarum, de quo duplici motu loquitur Aristoteles in secundo de Cœlo. Plato hunc duplicem motum potiùs vulgarem & popularem, quàm verè motum existimauit: censuit enim non esse motum à distincto motore productum, sed potiùs moram, recessum, & regressum quendam à primo motu, veluti si quispiam tardiùs ambulans, quàm alter, diceretur moueri in oppositum. Hinc in calce 7. Dialogi de Repub. ait. Non est, ò viri optimi, vera hæc de Sole & Luna, cæterisque Stellis opinio, quòd vnquam pererrent, sed contra se res habet, eandem enim quoduis illorum viam, non multas circumeundo peragit, quamuis videatur per multas ferri. Quod verò in eis velocissimum est, non rectè tardissimum, & contra contrarium iudicamus, peccareque ita opinantes patet; & simili ratione puto Platonem in appendice Legum dixisse. Octauum orbem, quem iure Mundum superum quis nuncupabit, contra quàm cæteri moueri, cęterosque secum trahere, vt hominibus pauca de ijs scientibus videtur, indicando, quòd omnes orbes re vera ab ortu in occasum mouentur, non tamen cõsimiliter: sed quouis modo res se habeat in Timęo concedens illos duos motus, motum diurnum nuncupat motum eiusdẽ naturæ consimilitudinis, & rectum; alterum verò obliquum, alteritatis, & distinctæ naturæ, cum fiat super Polis Zodiaci, per circulum obliquum, quo Planetæ varij distincta velocitate mouentur, recedendo à primo & communi motu. Aristoteles in secundo de Gen. & inter. conte. 56. motum Planetarum nuncupat motum accessus ad nos, & recessus, in tertio autem de Anima contex. 57. quamuis lateret, indicat motum Pla-

Motus totius.

Motus proprius Planetarũ

Sententia Platonis.

Aristot.

netarum respondere appetitui sensitiuo in homine;motum verò primi mobilis,appetitui rationali;hinc à nonnullis Astronomis motus vnus dicitur rationalis,alter sensitiuus.His præassumptis quæritur,cur Cœlum,quod statuitur corpus simplex,non motu vno mouetur, vt Elementa, sed præsertim duplici? dico præsertim, quia in Cœlo multi etiam alij particulares motus considerãtur ab Astronomis; Hac de re loquitur Philosophus,in secundo de Cœlo 17.in 8.Physic.53. & in secundo de Ortu & interitu 56.& duodecimo Metaphysicæ 34.& rationem afferens, inquit, in vniuerso & præsertim in contentis sub Cœlo,duo inueniri,consimilitudinem,siue conseruationem, & varietatem;causam consimilis conseruationis rerum ait esse motum primum; causam verò varietatis & dissimilitudinis esse motum Planetarum,per quẽ Planetæ modò ad nos accedunt,modò recedunt, quo accessu & recessu constituunt quatuor anni tempora,& ortum rerum,ac interitum.In hoc Aristoteles sequutus est Platonem,qui (vt dixi)motum primum nuncupauit motum similitudinis,alterum dissimilitudinis, sic itaque motus primus est causa æternæ consimilitudinis,secundus varietatis; congregatum verò est causa consimilis æternæ varietatis,vt dicitur in 12.Metaphys. 34.

Cur Cœlũ duplici motu moueatur.

Ratio, q̃ affert Aristoteles.

Alia rationes.

Verum hæc ratio non videtur esse satis,quia æterna non sunt ob mortalia,nisi secundariò:propterea aliqua ratio prior assignanda est,& dicere valemus, Mundi plenitudinem esse causam potiorẽ,vt enim dantur mobilia apta moueri ab ortu in occasum, ita dari debent mobilia apta moueri è contrario,quemadmodum etiam inter Elementa quædam sursùm,alia deorsùm mouentur; hoc tamen competit Elementis cũ contrarietate; Cœlo verò sine ea. Altera ratio peti potest ex harmonia,congruentæ ratione,& consonantia,cum enim harmonia ex contrarijs cõsurgat,ne huiusmodi harmonia careret Cœlum, iure hac motuum varietate præditum esse debuit, ex qua variæ prodeunt figuræ,siue aspectus stellarum,vt dicitur in octauo Physic.53. hinc Cœlum à Pythagora Lyra Dei nũcupabatur,& vt canebat Orpheus,Pulsante Apolline, Lyram suam cuncta recinunt,& Choreas ducunt. Insuper, quia Cœlum est parens corporum,seminaque includere debet cunctorum,quoniam vires effundit per motũ; debuit motuum varietate esse præditum. Hinc seruant Astronomi Cœlum, etiam à Polo ad Polum per motum,quem trepidationis appellant,moueri,vt cunctorũ semina fœcũdiùs effunderet.Demùm dicimus id Dei Prouidentia ordinatum fuisse,pro rerum constantia,quiete,& contemperamento;nam si Cœlum solùm moueretur ab ortu in occasum, quia cætera pendent ex eo, cuncta nimium procliuia essent ad solùm occasum,ideò & pro contemperamento,& pro mixtione Elementorum, & pro quiete aliqua contentorum,debuit Cœlum non vno, sed multiplici & præsertim duplici motu moueri. His accedit, quòd vt animalia mortalia prædita inspiciuntur motu totius & motu proprio partium,ita decuit eminentissimum illud Cœleste animal vtroque motu moueri. Motus diurnus competens Planetis dicitur motus secundum naturam totius,supra Naturam propriam,secundum meliorem Naturam, & vulgò nũcupatur motus raptus,quoniam imaginantur multi,primum mobile suo motu rapere & secum ducere inferiores orbes.Quæ sententia partim falsa,partim vera est, nam putare ita rapi orbes Cœli,vt propè nos corpus vnum suo motu rapit sępè aliud,absurdum est;id enim non fit sine violentia,quæ abest à Cœlo;& secundum hanc significationem dixit Plato in appendice Legum, homines pauca scientes dicere primum mobile secum trahere reliqua. Dicere tamen possumus rapi & trahi Planetas à primo mobili,non raptu violento,sed supra naturam;non raptu mortali,sed diuino;non cõtra propensionem,sed secundum illam,quæ ei competit,vt pars totius & pendens ex primo principio,vt enim raptu supero & diuino dicuntur rapi hominum animi,veluti Paulus fertur raptus vsque ad tertium Cœlum,ita raptu supero dicuntur rapi inferiores orbes,quatenus eorum motores tanquam à supero intelligibili fine, mouentur à Deo motore primo,& hoc puto denotasse Aristotelem in octauo Physic.cont. 52. dum dixit. Non est idem moueri secundum accidens à se, & ab altero; moueri enim

Pythagoras.

Orpheus.

An Planetis cõpetat motus,qui raptus dicitur.

ab alio, & eorum quæ sunt in Cœlo quibusdam principijs inest, &c. Planetæ secundum motum proprium proculdubio mouentur à propria intelligentia; motu autem totius & diurno dicuntur moueri & à motore primo & ab intelligentia propria, quatenus mouentur à primo motore, per mediam Intelligentiam propriam, & à propria intelligentia, vt conspirante cum prima ad motum totius. *A quo mouëtur planetæ ab ortu.*

De motu Stellarum. Cap. XXXVI.

Vm Stellæ à nobis longissimè distent, & conspicuè videantur moueri, quomodo moueantur, non parū latet. & quatuor hac de re sunt virorum Sapientum opiniones. Existimarunt nonnulli stellas tanquā distinctos orbes, distinctaque animalia & absoluta, ex se per Cœli orbes moueri, qui vel aerei, vel ignei essent, scindendo eos, nō secùs ac aues per aerem & pisces per aquam mouentur. Alij hoc tribuerunt solis septem Stellis, qui Planetæ nūcupantur, & ob id dixerunt dici planetas, quatenus eū ex se mouentur, non semper consimiliter à seinuicē distant, vt Stellæ octauę sphęræ, quæ cum solū motu sphęræ mouentur, semper ęquè inter se distant & fixæ nuncupantur. Plato in Timæo tertiæ fuit opinionis, dixit.n. stellas moueri duplici motu, vno sphæræ, cum qua reuoluuntur circa vniuersi cētrum, alio proprio, quo in suo loco proprio, circa suum cētrum vertuntur. Quarta est opinio Aristotelis & à plurimis approbata, Stellas esse portionem orbis densiorem, & solū moueri motu suæ sphęræ, cum qua cōtinuatæ sunt, non aūt solùm per contactum iunctæ. Harum opinionum hæc quarta, profectò est rationi magis cæteris consentanea. Duæ primæ non sunt approbandæ, quoniam motus stellarum proprius, distinctus ab eo orbium, nō fit sine diuisione medij, & resistentia eiusdem: diuisio & resistentia externa solis competit mortalibus nō Cœlo. Prætereà animalia, quę spontè mouentur, non semper mouentur consimiliter, non sunt corpora consimilia instrumentis destituta, vt sunt Stellæ. Et si quis instet, quia etiam vniuersum Cœlum voluitur in orbem, cum tamen careat instrumentis. Respondeo, secùs se habere de vniuersā sphęra, quæ voluitur circa centrum vniuersi, & de Stella, quę est particulare corpus & sphęrula, extra centrum vniuersi cōstituta, Orbes & Sphęræ, ambientes centrum vniuersi, non debent, dum reuoluuntur scindere aliud corpus, & per id moueri, sed ab intelligētia per idem interuallū, in quo sunt, vertuntur in orbem; at corpora extra centrum constituta, si per aliud medium corpus proprio motu ex se moueri debent, id assequi nō valent, nisi per tractionem & pulsionem, exposcentem instrumenta, & firmum aliquid, cui hęreant, & nitantur. Prętereà, loquendo de Stellis, cum sint eiusdem communis conditionis, quod cōpetit nonnullis, putandum est competere cæteris: at Stellæ primi mobilis, quę innumerę sunt, cum semper æquè inuicem distent, conspicuè indicant se eodem motu moueri, nempè motu sui orbis, quare id ipsum de Planetis iudicandum est. His accedit, quòd vel orbes, in quibus sunt Stellæ mouentur, vel ne; dicere, ꝙ non moueantur, est absurdum, cum omne corpus Physicum per naturam moueatur motu aliquo secundum locū ex primo de Cœlo tex. 5. si mouentur, dicere, quòd moueantur motu distincto ab eo Stellarum, superuacaneum, & redundans est; Deus autem & natura nil faciunt frustra. Quare colligendum est, stellas & orbem eodem motu moueri, & stellam esse partē orbis. Opinio tertia, quæ fuit Platonis etiam approbanda non videtur, nempè stellas duplici motu moueri, & proprio, & eo sui orbis. Primò, quia hic duplex motus redundans videtur, sat enim est motus orbis. Prætereà Cœlum est corpus simplex, similiter stella; simplici autem corpori vnicus motus competit, non duo adeò varij, vt fiant super centris distinctis. Confirmatur: quoniam de simplicibus corporibus loquendo, idem est motus totius & partium; Stellæ autem sunt pars orbis. Simplicius in secundo de Cœlo,

De motu stellarū opiniones quatuor. Prima. Secunda. Tertia. Quarta. Approbatur opinio quarta. Instantia. Solutio. Reÿcitur opinio Platonis. Simplicius.

Cęlo, comm. 33. nititur Aristotelem cum Platone conciliare, inquiens Aristotelem solum reijcere à Stellis motum proprium, qui sit motus progressiuus per orbem, non autem reuolutionem in proprio loco. Quod autem Stellæ motu aliquo proprio moueri debeant, ostēdit, quia sunt corpora animata, omne corpus animatum prędítum est motu proprio. Sunt corpora Physica eiusdem naturę cum cęlo, quare vt cœlum, ita Stellæ motu proprio in orbem moueri debent; & quamuis stellę dicantur partes cęli, tamen ita sunt partes, vt perinde ac oculi in animali seruent quandam conditionem totius, satis conspicuè distinctam ab ea sui orbis, & ideò distincto aliquo motu moueri debent. Quod etiam confirmat auctoritate Ptolemęi, dicentis in secundo lib. suppositionum, rationabilius esse moueri astrorum vnumquodque, quia hęc est & virtus & operatio ipsorum. At Simplicius, nimio conciliandi desiderio ductus, conspicuè errat; conspicuè enim Aristoteles inficiatur (vt illum legēti redditur notum) Stellas in suo loco reuolui, & hoc confirmat per Lunam, cuius eadem semper facies ad nos vergit, quod non accideret, si in suo loco reuolueretur: id ipsum per id ostendit, quia motus proprius distinctus ab eo totius, exposcit instrumēta per quę fiat, quæ desunt stellis, ac insuper soluit instantiam sumptam à sole, qui dum proximus est orizōti, circūuolui videtur. Prætereà, Aristoteles ait, ostensum est continuum esse totum Cęlum, & astra affixa circulis ferri, cum autem continui motus sit vnus, eodem & non distincto motu mouebitur cęlum & stella, quod etiam ex eo lucidissimè colligitur, quia Plato singulis stellis singulas & distinctas animas tribuebat, à quibus putabat proprio motu reuolui, ita animas beari dicebat in reditu ad propriam stellā: Aristoteles autem in Cœlo tot solùm motores reperiri existimauit, quot sunt Orbes. Rationes à Simplicio pro cōprobatione relatæ, leuissimæ sunt, nam stellæ non sunt animatæ anima distincta ab ea orbis, nec sunt corpora essentię distinctæ ab ea orbis, nisi per densum & rarum, ideò non distincto motu debent moueri. Hæc itaque opinio rationi magis cæteris videtur cōsentanea, Stellas solo sui orbis motu moueri, vt cēsuit Arist.

Aduersus Simplicium.

An ex Cœli motu prodeat Sonus & Harmonia? *Cap.* XXXVII.

Ex motu cælorum prodire sonum.

Vm ex motu mortalium corporum sonus prodeat, longè magis putandum videtur illum prodire ex motu cœlestium orbium; tum quia sunt corpora longè maiora; tum insuper, quia motu longè velociore mouentur; tum demum, quia si sono mortalium corporum demulcentur animi mortalium, & componuntur ac contemperantur commotiones eorum, longè magis iudicandum videtur, sono aliquo, & harmonia Cœlorum, cœlestes animos demulceri, lętitia affici, & cuncta, quæ Cęlo subijciuntur, contemperari, adeò vt ad sonum & harmoniam Cęli iubilent omnia, cuncta contemperentur, & singula fœlicissimè gestiant & exultent, ita Orpheus Cœlum lyram Dei nuncupabat, & Plato in Timęo dixit, Vt esset quædam velocitatis Cœlorum, traditatisque mensura certissima, omniumque octo motuum prodiret in lucem Chorea, accēdit Lucem clarissimā Deus in secundò à Terra circulo, quam modo Solem vocamus, &c. Pythagoras, vt rationū consonantiarum Musicæ fertur inuentor, ita præsertim fertur auctor huius sententiæ, quòd ex Cœli motibus sonus & harmonia cōsurgat, quam & ipsum & Apollonium Thianęum audiuisse plurimi viri graues affirmant. Cur autem huiusmodi sonus à nobis non audiatur, varij varias protulerunt rationes: nonnulli id retulerunt ad distantiam, alij ad assuetudinem: cum enim ab ortu ei simus assueti, & ex assuetis non prodeat passio, iure huiusmodi sonum non sentimus, veluti etiam non percipimus colorem nobis per naturam insitum. Alij inquiunt non sentiri, quoniam nostri sensus mortales sunt, & propterea mortalium sensibilium solùm sunt iudices, cum inter sen

Orpheus. *Plato.* *Pythagoras.* *Cur non sentiatur, opiniones variæ.*

silia

ſilia & ſenſum debeat eſſe congruēs quædam conſenſio & ratio, & ſi quis inſtantiam ferat de Stellis & Cœlo, quæ à nobis videntur, reſpondet Simplicius in ſecundo de Cœlo 37. inquiens, primò nos nec cœlum, nec ſtellas videre, ſed illuſtrationem tantùm, prodeuntem ex repercuſſionibus radiorum, & quoniam id ipſum dicere poſſemus de ſono, quòd audirentur commotiones factæ in aere, addit ſecundò id competere viſui, & nō cæteris ſenſibus, quia eſt ſpiritalior cęteris, & particeps cęleſtis ignis, vt dixit Plato in Timęo. Inſuper ſi quis inſtet, quia Pythagoras dicitur huiuſmodi ſonos audiuiſſe, reſpondet id ei potuiſſe competere, quoniam ob ſtudium Philoſophię, ob vitæ genus, ob bonam ſortem, & alia huius generis, animo erat præditus, à corpore craſſo magis ſecreto, in ſe contracto, & cum ſolo æthereo vehiculo iuncto, & ob id ea valuit videre & audire, quæ alij percipere nequeunt; actiones enim in patiente rectè affecto recipiuntur; Dęmones autem, animæ ſtellarum, & Dij eos ſonos exactè audiunt. Sed hæc potiùs more veterum Philoſophorum putandum eſt per metaphorā fuiſſe prolata, vt vulgares per externa oblectarētur, animi autem ſtudioſi per interna inſtituerentur, quàm quòd re vera ita ſe habeant, nam vbi non adeſt percuſſio, & aer, non gignitur ſonus; in Cœlo nec percuſſio, nec aer, violentia motus, reperitur; quare nec ſomnus. At inquit Simplicius in Cœlo ſonum vitalem ſine percuſſione reperiri, ſed hoc dicere eſt idem ac aſſerere ibi non inueniri ſonum, nam percuſſio eſt in ratione ſoni, quare ſi abeſt percuſſio, abeſt & verus ſonus; ſimiliter diſtantia non poteſt eſſe cauſa, vt ſonus à nobis non audiatur, quoniam vt ait Auerroes, audiuntur ſoni per diſtantiam longè maiorem, quam ſint corpora ſonantia, & præſertim cum Cœli hæc ſuo motu calefaciant. Neque etiam putandum eſt non audiri, quoniam ſint ſoni ſuperioris generis, non cōgruentes auribus mortaliū, nam ita daretur ſenſile nō aptum à nobis ſentiri; inſuper oculi vident cœleſtia, quare & aures cœleſtes ſonos deberent audire; cum enim dicantur produci per motum, vt motus cęlorū à nobis percipitur, ita deberet percipi ſonus: & præſertim, quia Cęli carent ſenſili, & ita inutiliter producerentur. Aſſuetudo quoque non eſt tanti momenti, vt ob eam non ſentiantur maiores ſoni, cum tamen ſentiantur minores, ſenſile namq; vehemētiùs impedit iudicium debilioris. Quare dicamus id, quod etiam tetigit Simplicius, & explicaut potiores Academici, in Cœlo reperiri ſonum & harmoniam nō ſenſu materiato ſenſilem, ſed ſolo animo purgato aptam, & percipi non auribus corporis, ſed animi; & reperiri nō propriè & formaliter, ſed per metaphoram & eminēter, quatenus in Cœlo rationes, & exactiſſimę proportiones inueniuntur eorum omnium, quæ cęlo competunt, quas Pythagoras, Apollonius, & alij ſimiles auribus animi, quę etiam Deo tribuūtur, audire valuerunt, quia accuratè, & purgato animo cœleſtia ſpeculati ſunt. Et cum varia Academici de proportionibus & conſonantijs, attinentibus ad Cœlos, & præſertim ad animas eorum latiſſimè enunciarint, ego breuiſſimè illorum capita ſolùm decurram, quæ inter ſe eminenti ratione conſonare dicuntur, & muſarum Choros conſtituunt. Nam cum ex Academicorum ſententia nouem dicantur Muſæ, conſurgentes ex anima Mundi, & octo ſphærarum Cœli animis: Ex ſententia Ariſtotelis ſimiliter dicere valemus nouem eſſe Muſas, ex nouem his eminentibus proportionibus prodeuntes, quarum prima verſatur inter Intelligētias & Deum, vt imitabilem aptumq; participari ab eis. Secunda, inter Intelligentias adinuicem, cum enim ſint ſubordinatæ, etiam ſunt ratione præditę, quia ordo eſt quædam ratio, vt dicitur in octauo Phyſic. 15. Tertia, inter intelligentias & orbes vt mobiles ab eis. Quarta, inter orbes adinuicem ſecundum diſtantiam & magnitudinem. Quinta, conſideratur in mutua proportione variorum motuum inter ſe, ſecūdum velocitatem & tarditatem. Sexta, in aſpectu vario ſtellarum adinuicem. Septima, in varia diſtinctarum ſtellarum luce. Octaua, in mole varia ſtellarum. Quibus nonam addimus poſitam in ratione Cœli ad Mundum mortalem. Hæ ſunt harmoniæ, quibus mundus & ſibimet, & ſuo opifici, & nobis redditur maximè conſonus: quibus cuncta eis ſubiecta contemperantur:

Simplicius.

Euerſio.

Nouem capita cōſonantiarum.

tur: quas soli valent audire sapientes, non quidem corporis, sed mentis auribus; de quibus id enunciare valemus, quod de oculo dixit Plato, plus valere auriculam vnam mentis, quàm mille corporis, ita harmonicè, cum consensione, & letitia cuncta, quæ in vniuerso secundum naturam sunt disposita, suo gaudent munere suo.

Instrumenta per quæ Cœlum operatur, & an dentur influxus? Cap. XXXVIII.

Oelum in hęc mortalia operari Lumine & motu consentiunt omnes, nemo enim, nisi sensuum munere sit destitutus, id inficiari potest; cum
An detur influxus. sensu constet, lumine & motu continenter alterari, permutari, modòq; vario affici ea omnia, quæ Cœlo subijciuntur, Sed an præter duo hæc instrumenta detur tertiũ, nẽpe influxus, ab eis distinctũ, & quomodo ea duo tot, tãque varia & pugnãtia efficiãt, adeò obscurũ est, vt nil ma
Aegyptij. gis. Aegyptij fœlicitate Cœli fruentes, similiter fęliciores Arabiæ incolæ, innumera à Cœlo beneficia recipienter, quæ nec motu, nec lumine solo effundi posse videntur, in hanc venere sententiam, nedum conspicuè lumine & motu effundere Cœlum munera sua, verùm præsertim etiam latenter id efficere per influxum aliquem varium,
Syrij. ob varietatem eorum, ex quibus prodeunt. Id ipsum cum Aegyptijs existimarunt Syrij, apud quos, vt ait Plato in appendice Legum, Cęlũ serenissimè fulget. Hos sequuti
Astronomi. sunt Astronomorum plurimi, qui profitentur ex dispositione stellarum, ex quibus huiusmodi influxus prodeunt, futurorum notitiam se elicere posse. Cum his etenus cõ
Academici nonnulli. sentiunt Iamblichus, Plotinus, & Academicorum principaliores, qui etenus non solo Lumine & motu cœlũ in hęc agere existimarunt: dissenserunt tamen, quia id; quod Astronomi tribuunt distinctis influxibus, hi nõ influxibus, sed seriei tribuunt ideatũ, mentis, rationum animæ, & seminum Naturæ, quibus tanquam obnuis insigni facultate præditis, cuncta, quæ in nobis eximiam admirationem pariunt, perfici & absolui
Plotinus. existimarunt, vt exactè declaratur à Plotino in libro, qui inscribitur, an stellæ aliquid agant, & præsertim cap. 13. quo loci etiam Ficinus inquit, Si in rebus facultates quædam propriæ inspiciuntur, quę ad causas Elementares referri nequeunt, illæ prodeũt ex animatis seminariaque ratione, ita Peonia suspensa collo, caducis opitulatur, Polypodium atram bilem ducit, Corallus timorem pellit, laurus pellit fulgur, torpedo stupefacit, Echinus pisciculus nauem sistit, &c. Hanc Plotinus Astronomis damnat, cuncta stellis earumque aspectibus tribuentes, & ait, Stellas significare quidem futura, &
Lumẽ & motum cęli non esse satis. non ea efficere, sed id esse munus relatæ seriei. Lumẽ autem & motum nõ esse satis, cùm alijs, tùm his præsertim rationibus ostendi potest: & primò dies indicantes & iudicarij, qui seruantur in febribus, fluxus & refluxus Maris, & alia innumera huius generis, pro quibus Lumẽ & motus non sunt satis; indicant necessitatem alicuius tertij instrumenti latenter & intimiùs operantis. Cõprobatur id ipsum: quia multa gignuntur in visceribus Terræ, in quę nec lumen, nec motus cœli ingreditur, cum tamen ad omnium generationem conspiret Cœlum. Præterea; nisi concederentur influxus, Cœlum non esset causa omnium primarum qualitatum, lumẽ enim & motus solùm calefaciunt, non refrigerãt, solùm igneã & leuia producũt, nõ grauia & frigida, nisi ex accidenti. Insuper tempore ęstiuo, imperium obtinentibus stellis nimbosis, pluuia & frigus nonnunquam gignitur, contra verò tempore hyberno dominantibus stellis serenitatem & calorem producentibus, emergit calor & serenitas; & Astronomi cõditionem huiusmodi stellarum noscentes, conditiones quoque futuri temporis prænoscunt, vt etiam prænoscunt varias fortunas hominum, & prædicunt. Insuper quatuor corporea Elemẽta, in definita à Cęlo distantia, proprium habent locum, in quo aspirante Cœlo rectè seruantur, hæc (vt ex se patet) solo lumine & motu effici nõ possũt,

Præterea,

Præterea, cum mortalia corpora, etiam expertia animæ, prædita sint latentibus quibusdam facultatibus, quarũ causę esse non possunt qualitates primæ, veluti lapis Herculeus latẽte facultate trahit ferrũ, Ambra Paleas, olera sunt inimica viti, & alia innumera huius generis, quæ sunt conspicua; longè magis cęlum & stellas, corpora pręstantissima, putandum est prædita esse latente aliqua facultate, per quam operentur, distincta à Lumine & motu, & præsertim quia indicantia perfectionem si competiit mortalibus, non sunt neganda de Cœlo; similiter solo latenti quodam influxuum beneficio seruari posse videtur Terra in varijs partibus non inundata aquis pro salute multorum viuentium. Insuper influxus nobis patefaciunt & comprobant, vita, ortus, & mansio puerorum in vtero, imperium vatium Planetarum, super varios mẽses, quibus fœtus formantur, & alia plura consimilia. Præterea, nisi huiusmodi influxus concederentur, variæ perirent disciplinę, quas veteres summoperè excoluere; Periret primò Astronomia, quæ iudiciaria dicitur, nixa tanquam fundamẽto huiusmodi variarum stellarũ influxibus; Periret Magia Cęlestis, quam plurimi fecere Magi Persarũ, & Aegyptij, docens ex definitis materijs sub definitis stellarum aspectibus per congruentes figuras, huiusmodi influxus ex Cœlo haurire; Periret celebratæ ab Hebræis Chabalę portio illa, quæ ex latẽti in animos à superis inspiratione ortũ ducit; Abolerentur & euanescerẽt genera diuini furoris, ab Academicis summoperè approbata; Perirent vaticinia, & diuinandi genera, quæ sine latẽti quodam influxu seruari posse non videntur. Similiter interni illi diuini contactus redderentur inanes, quibus de superis etiã non animaduertentes vera enunciamus, veluti in primo de Cęlo cont. 100. nomen ęui diuinè enunciatum fuisse à veteribus testatur Aristoteles, & varijs in locis varia huic cõducentia profert. Insuper frustra tot Cœli Orbes, tot, tamque varię stellæ formatæ fuissent, nisi facultatibus quibusdam proprijs essent præditæ, quas in alia vt fœcundissimæ effunderent. Præterea, motus competit corpori vt quantum est, quare non potest esse ratio principalis agendi, cum quantitas inter agentia nõ numeretur. Insuper motus in loco solum est relatio quædam mobilis ad locum, nec ex se addit aliquid per quod operetur, sed aliud exposcit quod afferat, vel auferat, per quod præsertim agat. Præterea, Aristoteles in secundo de Cœlo, tribuit celo differentias positionis, & ait eas esse facultate & virtute distinctas; distinctæ autem facultates, distincta & varia effundunt. Propterea, Simplicius in secundo de Cęlo 12. inquit, Vt enim occultas cęlestium in ea, quæ hic prætermittã Solis & Lunæ actiones, quæ ita euidenter mutant ea, quę sub Luna sunt; & clariùs approbans latẽtes influxus in cõmen. 29. ait, Dicatur autem, quòd sicut stellæ sanitates, ęgritudines, diuitias, paupertates, artes, & similia exhibent suis motibus & configurationibus, ita exhibent qualitatum differentias, si enim nedum calefaciunt, verùm etiam infrigidant cęlestia corpora, nõ solùm motus, sed ante hos proprietates stellarum, pro causa ponẽdę sunt. Cõspicuè Simplicius influxus à motu distinctos approbat, quos etiam approbat. D. Th. in exp. 42. textus 2. de Cęlo, eosque approbarunt Albertus Magnus, Petrus Aponensis, & alij multi. Hinc Auerroes in secundo cap. de substantia Orbis inquit, Considerantes actiones stellarum antiquo tempore, rectè aiunt quasdam largiri caliditatẽ & siccitatem, quasdam caliditatem & humiditatem, quasdam frigiditatem & humiditatem, alias frigiditatem & siccitatem, respondentes quatuor Elementi. Et in secundo de Cęlo 71. inquit, Vniuersus orbis est tanquam animal vnum, ligatum non instrumentis corporeis, sed prima potentia spirituali, diuisa in suo toto, per quã Mundus habet magnitudinem terminatam. Quod lucidiùs affirmat, disp. tertia, contra Algaz. in sol. duodecimi dubij, & in sol. d. 13. inquit, ex Luna alisque Planetis & syderibus plurima vtilia prodire, quæ diuina potentia in hunc Mundum influunt. Plato etiam in Timęo pro influxuum approbatione inquit, Qualia fiant cœlestia sydera coniuncta sibi inuicem vel opposita, antecedentia vel sequentia, quid ve ex eorum serie nobis eueniat, quidque portendant, quando orientes hominibus harum rerum peritis timo- *Plato*

rem

rem incutiũt, hæc absque diligenti simulachrorũ ipsorum inspectione explicare velle inanis est labor. Hinc Porphyrius, Origenes & Plotinus aiunt, in Cęlo figuras futurorum quasi litteras inspici, vel ab initio scriptas, vel quæ in dies scribãtur, quas soli stellarum accurati obseruatores legere, futuraque per eas prænoscere apti sunt. Et Mercurius Termaximus enunciauit, nil reperiri in Terris, cui non respõdeat in Cęlis signum aliquod, id generans, seruans, suaque facultate perficiens. Similiter Damascenus asserit ex sententia Platonis vnumquodque apud nos duplici facultate esse præditum, vna Cęlesti, altera Elementari. His itaque experimentis, rationibus, & auctoritatibus ne dum suaderi, sed cogi videmur, ad approbandos influxus, à Lumine & motu distinctos, quos Academici esse putarunt in Deo, vt in primo fonte, in Ideis Mentis per modum causæ, in animis, & per ea in stellis per rationes & formam, in alijs per semina & participationes.

Porphyrius.

Mercurius Termaximus.

Reijciuntur influxus à Lumine & motu seiuncti. Cap. XXXIX.

Quamuis satis conspicuè apparuerit Influxuum necessitas, ex aduerso tamen non defuere viri sapientes, & præsertim Peripateticorũ plurimi, qui eos redundantes & superuacaneos existimarunt, è quorum numero fuit per illustris Io. Picus, in libris aduersus Astronomos, & alij multi. Nam Peripatetici hanc Naturæ Legem principalissimam statuunt, vt nunquam efficiat pluribus, qđ valet efficere paucioribus; Lumen autẽ & motum pro cunctis seruandis satis esse existimant, & propterea inficiãtur Cęlo instrumentũ tertiũ ab his distinctũ competere. Hinc Aristoteles nullibi huiusmodi influxus addidit; nec explicauit, sed in secũdo Phys. Solẽ & hominẽ dixit generare hominem, & in secundo de Cęlo 42. necnon in primo Meteororum, manifestans per quæ Cęlum in mortalia operetur, de solo Lumine & motu mentionem fecit, & propterea in primo Meteororum dixit, quòd est necesse, vt mortalis orbis superis lationibus sit continuus, vt omnis eius virtus inde gubernetur; de lationibus mentionem fecit, vt indicaret id fieri per motum; hinc Cœli motus dicitur vita quædam mortalium. Similiter in octauo Physic. 53. inquit, Cœlum suo motu esse causam varietatis mortalium, inquiens: Sed propterea, quod in contrarijs est locis, aut speciebus, efficit vt modo contrario moueatur vnumquodque aliorum & aliquando quiescat, aliquando autem moueatur, indicãs varietates dispositionis mortalium ex Cęli motu prodire. & etiam in secundo de Cœlo 20. in secundo de Ortu & interitu 56. & duodecimo Metaphysicæ 34. idipsum affirmauit. Præterea, vt vnitas eminentia & facultate continet omnes numeros, Deus omnes essentias, ita lumẽ vnitissimè & eminentia quadam continet omnes qualitates, adeò vt qualitas qualitatum dici mereatur: ideò vt quatuor Elemẽta sola qualitate & motu operantur; ita Cęlum simplicissimum corporum, solo Lumine & motu operari putandum est, nam ea quæ in mortalibus sunt seiuncta, in Cœlis inueniuntur coniuncta. Præterea, cum Cœlum sit corpus eminentissimum & simplicissimum, instrumento quoque simplici cõtrarietatisq; experte debet esse præditum, quare nõ ex eo influxus prodeunt inuicem pugnantes, oppositaque producẽtes, & cum sit causa communis non proxima, & propria mortalium, etiam instrumento debet esse præditum, cui vis quædam communis competat, non autem propria distinctarum rerum, quales statuuntur influxus, alioquin inanes essent causæ particulares & propriæ. Confirmatur: quia corpus simplex, cui propria natura & conditione congruit vnum oppositorum, non ei cõgruit aliud; sed stellis vt lucidæ sunt, & mouentur, per modum causæ conuenit calor; igitur eis non competit influxus refrigerans, alioquin sibimet aduersarentur. Insuper si datur influxus refrigerans,

Principalissima lex naturæ.

gerans,

gerans,etiam deberet dari influxus calefaciens,quia oppofitorum eadem eft ratio: at influxuus calefaciens eft redundans,cum Stellæ fuo lumine & motu calefaciant. Præterea,ita argumentor,Sol Aftronomorum confenfione folùm calefacit, non refrigerat; quare reliquæ etiam Stellæ folùm calefacient, non autem prædite erunt influxu refrigerante; confequentia deducitur, quia Stellæ omnes funt eiufdem conditionis, eademque affectione prædita nifi vniuocè,faltem vnitate ab vno.Confimili ratione vtitur Ariftoteles in fecundo de Cœlo,oftendens ftelas omnes effe fphęricas, ex eo, *Arist.* quia Luna Spherica eft. Præterea,cum Cęlum fit medium virtutis,cordi animalium refpondens,vt legitur in fecundo de Cœlo, contex.72. vt à corde animalis folùm effunditur calor vitalis in reliqua membra,non autem frigus;ita à Cœlo putandum eft lumine,& motu effundi vitalem calorem; non autem ex eo prodire influxus efficientes oppofita, & iure profecto, nam conditio dominantis, & principalis agentis inter corpora eft, proximè eam qualitatem efficere, quæ principalis eft, & obtinet imperium inter cæteras, huiufmodi autem eft folus calor, nam frigus fequitur in materia mortalium receffum caloris. Præterea, huiufmodi influxus vel prodeunt ex motore Cœli,vel ex mobili,vel ex congregato,vel ex motu & lumine;non ex motore, q̃a eorum officium eft mouere,& operari per motum;non ex mobili, quoniam ei folùm competit Lumen & motus, quibus operatur; non ex coniuncto, quoniam ex eo illa prodeunt,quæ prodeunt ex componentibus,cum confurgat ex eis; non demum ex lumine, & motu, quia hæc funt in inftrumenta fub fenfum cadentia, ex quibus inftrumenta alia infenfilia,& præftantiora prodire nequeunt.Præterea conceffis huiufmodi influxibus,etiam fi Cœlum nō moueretur,poffet Mundus feruari, & cuncta effici, quæ per motum Cœli efficiuntur cum huiufmodi influxus ftatuantur eminentiores & potentiores motu Cœli,quare inaniter mouetur Cœlum. Demùm Numeri, figuræ, nomina, characteres, quibus Magi Aftronomici vtuntur, pro recipiendis huiufmodi influxibus, funt res quantæ, materiatæ, non aptæ recipere fpiritaliter, nec aliquam confenfionem habentes cum influxibus fpiritalibus & cœleftibus, adeò vt eorum opera inania, commenta, & delufiones quædam iudicari mereantur. Cum itaque influxus à Lumine & motu diftincti, nec pro rerum ortu, nec pro conferuatione earum,nec pro earundem operatione requiri videantur, tanquam fuperuacanei & redundantes negligendi videntur.

Diftinctio influxuum & refolutio Difficultatis. Cap. XL.

QVotiefcunque ex Principio aliquo tanquam ex fonte, virtus, & facultas aliqua in alia effunditur, id quod effunditur,nuncupatur effluxus, fumpta metaphora ex aqua, quæ ex fonte influit in flumina & mare.Huiufmodi influxus fi fiat per confpicuam actionem,in corpore receptam,dicitur motus vel lumen: fi verò ex incorporeo latēter in corpus,vel ex corpore vno principali in aliud corpus effunditur dicitur īfluxus.At fi ex incorporeo in incorporeū influit,dicitur afflatus,internus cōtactus, & infpiratio, omnes tamen cōi influxus nomine quatenus vnū influit in aliud defignari poffunt.Hinc influxus latè fumptus diuidi poteft;quod fit,vel ex incorporeo in incorporeum; vel ex corporeo in corporeum; vel ex incorporeo in corporeum;ex corpore autem in incorporeum nō datur propriè influxus,quoniam id,ex quo aliquid in aliud influit,obtinet locum præftantioris,dum autem corpus lædit animam, non influxus, fed contagium quoddam iudicari debet,vt accidit in fomno & delirijs. Diftinguitur influxus à Lumine & motu;primò,quia non cadit fub fenfum;fecūdò, quia impediri *Diuifio influxuū. Qūo influxus diftinguitur à lumine.*

non poteſt ab opaco,uel denſo,nec ab oppoſito motu. Modo non eſt ſermo de inſpiratione prodeunte ex incorporeo in incorporeum, ad quam pertinent ſpecies quatuor diuini furoris, ab Academicis celebratæ, ſed de influxu prodeunte ex Cœlo in mortalia corpora.Qui ita definiri poſſet,quòd ſit ſpiritalis qualitas ex Srellis, & Cęlo in mortalem orbem latenter effuſa, per quam apta eã recipere facultate aliqua afficiuntur.De quo influxu loquendo,quatuor Principales ſe offerunt opiniones, duæ extremæ,& duæ mediæ.Extremarum una eſt ea Aſſyriorum, Aegyptiorum, Arabũ, & multorum Aſtronomorum,ſingulis ſtellis,earumq; aſpectibus tribuentium influxum proprium à lumine & motu diſtinctum,quo etiã ſine lumine & motu agant in mortalia,& in ſe inuicem,mutuò ſe contemperando,augendo, uel minuendo ſuas uires,ex quibus hominum ſortes,& conditiones uariæ prodeant.Quam ſententiam in præcedente capite reieci,& ex ea prodiere innumeræ deceptiones,incluſæ in artibus, quas diuinatrices appellant, & priuantes hominem propria agendi libertate. Altera opinio ei aduerſa eſt multorum, qui cupientes opinionem primam euertere, imitantes eos,qui ligna coutorta dirigere nituntur, in oppoſitum nimium inclinarunt, quod & Io.Pico diſputanti aduerſus Aſtronomos, & alijs nonnullis contigiſſe uidetur; hi namque aiunt,Cęlum ſolùm operari Lumine & motu, nõ ulla alia propria facultate,ſed ſolùm communi,ut Lumẽ & motus ſunt,& uarietatem omnem actionis ex ſola uarietate intenſionis & remiſſionis ortum ducere,ſine ulla diſtinctione,& differentia ſumpta ex propria aliqua conditione corporum,quorum ſunt,uel ex quibus prodeunt.Quam ſententiam ego quoq; approbandam non iudico,& pro ea reijcienda uim habent nonnullæ earum rationum,quæ in præcedentibus ſunt relatæ,& pręſertim,quia ſi corpora mortalia,cum ſint diſtincta, & uaria, pdita ſunt proprijs quibuſdam uiribus,& facultatibus,per quas intermedio temperamento, tanquã inſtrumento in alia operantur,longè magis putãdum eſt id competere Cœlo, corpori eminentiori,in quo ut in cauſa cuncta mortalia includuntur, adeò ut per diſtinctas Stellarum facultates inſtrumento luminis & motus operetur. Quòd cõfirmatur:quia Lumen & motus cum ſola ſua reduplicatione,& per ſolam uarietatem intẽſionis & remiſſionis,non ſunt apta producere animalia, cum tamẽ ea generent,& præſertim orta ex putri, idque efficiant non ut Lumen & motus ſunt, ſed quatenus prodeunt ex corpore uiuente,ita Luna dicitur ſua cõditione motrix humidi,& ſtellæ uariæ uarijs facultatibus dicuntur prædıtæ. Propterea, eſt tertia opinio media Academicorum ſupra relata,quæ tamen cum ſupponat ſtellas propria anima præditas, & ſeriem illam,quaſi catenam,idearum,rationum,& ſeminum, à Peripatetico reiectam, prætereunda eſt,& præſertim,quia non uidetur ſtellæ poſſe futura quędam ſignificare,niſi etiam ea efficiant. Ideò ſecus uia alia media progrediendum, puto dicendo cœleſtia corpora ſolùm pro inſtrumentis uti Lumine & motu, non alijs diſtinctis influxibus, ita tamen illis agere, ut cum ſint diſtincti orbis,& ſyderis, ob eorum diſtinctionem, etiam prædita ſint diſtincta aliqua facultate non ex ſola intenſione & remiſſione,ſed ex propria ſui principij conditione prodeunte,ut etiam Ariſtoteles in 2.de Gen.animal.cap.1. & ſequentibus dixit,ſemen producere animalia, ut inſtrumẽtum & facultate parentis.Ex quo eliciuntur ſolutiones plurimarum aduerſarum rationũ pro prima parte relatarum. Inſuper elicitur influxus partim concedendos, partim reijciendos ; concedendi ſunt dum cõſiderantur pro facultate quadam propria uariarum ſtellarum incluſa in Lumine & motu earum ; reijciendi ſunt pro inſtrumento diſtincto, ut approbabantur à uiris primę opinionis.Colligo tertio Magiam,Phyſicã,& Aſtronomiam iudiciariam,ut utuntur influxibus primi generis,negligendas eſſe,& ſimiliter diſciplinas alias illius conditionis ; eas tamen non eſſe deſpiciendas, dum ſolùm utuntur influxibus approbatis, per naturã operantibus,quibus libertas humanarum actionum nulla ex parte læditur & labefactatur.

Definitio. *Opiniones quatuor.* *Prima.* *Euerſio.* *Secunda.* *Euerſio.* *Tertia.* *Euerſio.* *Quarta.* *Varia colliguntur.*

Explicantur

Explicantur nonnulla, attinentia ad notitiam influxuum, conducentia pro solutione aduersarum rationum. Cap. XLI.

T Veritas clarior refulgeat, & exactiùs diluatur aduersæ rationes, cõsidero primò corporibus mortalibus nequaquam eas qualitates competere, quas spiritales, & virtuales appellãt, distinctas à qualitatibus materiaris, proportione respondentes influxibus Cœli, eas enim nulla ratio, nullaq; experientia cõcedere cogit, nec vllibi Aristoteles de illis vllũ fecit verbum. Nam mortaliũ qualitates primę illæ sunt, quę ad tactum pertinent, ex quibus temperamenta & cęteræ qualitates, quę secundæ dicuntur, ortũ ducunt; agentia principalia sunt formę substantiales; hę aũt qualitates & tẽperamenta sunt instrumenta, quę virtute dirigentium varia efficiunt, admirationẽ parientia, & vnà suspitionẽ, quòd dentur qualitates illę spiritales, de quibus nil aliud sentiendum iudico, nisi idipsum, quod de Cœli influxibus dictum est, nempè quòd qualitates tangibiles & temperamenta prædita sint facultate operandi, nedũ quatenus tales qualitates sunt, verùm insuper vt sunt qualitates vnius, vel alterius substantiæ, & ab vna, vel ab alia forma dirigũtur, veluti calor ex se solùm calefacit, vt instrumentum formæ ignis generat ignem. Insuper secundò considero, actiones, & præsertim eas Lucis, & motus, quæ ad rem faciunt, per multa variari posse; Nam variantur primò per intensionem & remissionem, lucis, & velocitatis motus. Variantur secundò per distantiam & propinquitatem, ob quam Luna magis videtur agere, quàm multæ stellæ maiores. Tertiò variantur ratione positionis corporis Lucidi, ob quam varietatem, varia fit repercussio radiorum eius, vel ad angulos magis rectos, vel magis obtusos. Quartò variantur ratione medij, per quod deferuntur; adeò vt vario modo operetur Sol per medium densius, & per rarius. Quintò variantur per varietatem corporis Lucidi, siue mobilis, ita Luna & Sol varia producunt, propria quadam facultate. Sextò variantur per connexiones & varietates earum, veluti calor secus operatur iunctus cum humore, secùs iunctus cum siccitate: ita ex connexionibus variorum Luminum, varia prodeunt. Septimò variantur per varietatem recipientium, nam vnumquodque recipitur secundum conditionem recipientis, hinc Lapis Herculeus trahit ferrum, non lapidem. Et quamuis agens omne actione prima consimiliter operetur, nec agat in extremũ nisi agat in medium, de actione tamẽ ex prima ꝑdeunte secùs se habet, veluti quamuis Piscis Torpedo, actione prima agitet rete, non tamen id stupore afficit, sed solùm manum Piscatoris, quia rete non est stuporis capax. Considero tertiò, quòd cum Lumen & motus sint instrumenta communia, putandum est ea competere & vniuerso Cœlo, & singulis eius partibus, quamuis cum aliqua varietate, alioquin nõ vniuersum Cęlum esset agens commune, hinc eorum explodenda sententia est, qui putarunt Lucem esse propriam solis, cęteras verò Cęli partes, & Stellas, per solã lucerent Lucem à Sole receptam, quod esse falsum etiam in pręcedentibus patefeci. Insuper quarto loco considero Lumen & motũ per se primò, & cum sui reduplicatione solùm communia agere, & nullã producere qualitatem, mortalem, sed Lucem per se primò illustrare & illuminare, Motum verò afferre, connectere, & secernere corpora, per se tamen non primò, sed secundariò, & per cõsecutionem proximam calefacere: cęteras verò qualitates, uel solùm per remotam consecutionem, uel per causas alias intermedias proximas parere, & seruare, & iure optimo profectò, nam instrumẽta prima Cęli, qualitatem primam mortalium, purgantem corpora, attenuantem, eleuantem, & Cœlo similia pro facultate reddentem producere debent, huiusmodi autem est solus calor. Hinc Aristoteles 25. part. prob. 20. ait: absurdum est putare (ut ueteres auctores dixerũt) quod stellæ sint frigi-

Non dari qualitates virtuales.

Actiones motus & Lucis per multa variari.

dæ,& vt cor folùm in membra influit calorem; ita Cœlum,quod cordi proportione refpondet.Motus calefacit præfertim agitando corpora,alterẽdo,attenuãdo,& excitando in eis infitum calorem; Lumen verò magis caloris formam ex integro producere aptum eft,prefertim dum geminantur radij per repercuffionẽ, vnaq; multi confpirant vt euenit in fpeculis concauis. Ceteras autem qualitates feruant, & producũt,minus principaliter,& modò à me declarato in calce libri de quatuor primis qualitatibus. At cum Motus & Lumen fint inftrumenta prima & communia; queritur, quod nam eorum principatum obtineat,quidq; potentius agat? multa profectò pro vtriufque preftantia dici poffent,quæ ego filentio preteriens,pro difficultatis refolutione affero,motum origine præcurrere, quia fequitur molem. Hinc latio in octauo Phyfic.oftenditur prior cæteris motibus; Lumen verò fequi,cum pertineat ad qualitatem receptam in quanto.Infuper addo motum difponere,Lumen efficaciùs formã inducere. Motum magis agere in proximiora Celo; Lumen in diftantiora. Proxima Terræ motum magis permutare extrinfecùs; Lumen verò intimius, & vfq; ad vifcera Terræ. Motus Celi patefacit potentiam & facultatem efficiendi primi Principij; Lux verò Sapientiam & contemplationem,vt calor ex eis prodiens patefacit Charitatem,& amorem,quo cuncta perinde feruantur & perficiuntur, ac per vitalem calorem ex corde prodeuntem,feruari infpicimus & perfici membra animalium. Ambo itaque ea inftrumenta,vnà confpirantia,abfoluere valent munera omnia Celi: inter quę tamen abfolutè puto principatum competere lumini,vt ex dictis colligitur. Hęc fpiritalius eft, & fine tempore per vniuerfum effunditur.

De principatu Luminis & motus.

Proponuntur & diluuntur dubia nonnulla ex dictis emergentia. *Cap. XLII.*

X his quæ dicta funt,duo præfertim prodeunt principalia dubia,quorum vnum pertinet ad Lumen,alterum ad motũ Celi:Pertinẽs ad Lumen,eft,quoniam dixi ei Principatum cõpetere, quod tamen videtur Ariftoteli aduerfari, qui calorem ex Celo pendentem ad motũ refert, nulla de Lumine facta mentione: adeò vt nõ defuerint viri docti,qui Lumen folùm per motum, non autem propria vlla facultate operari exiftimarint: & ita omnium accepta effe referẽda motui afferuerunt. Hinc Ariftoteles fecundo de Cœlo,cont.42.inquit:Calor autem ab aftris,& Lumen generatur attrito aere ab eorum latione,nam aptus eft motus incendere & ligna, & lapides & ferrũ,ideò neceffe eft,moto Cœlo,aerẽ excalefieri,& præfertim id fieri per eam partem, in qua Sol eft infixus,nam accedente fole,& oriente,& fuper nos exiftẽte,generatur calor,fic itaq; Philofophus vim & facultatem calefaciendi foli motui videtur tribuere,nõ Lumini, qua de re latiùs loquitur in primo Meteororum,ca.3. in quo præter cætera hæc profert. Latio autem primo Elemento in òrbem, & corporibus,quæ in eo funt,id quod proximum eft,femper inferioris mundi motu difgregatum accenditur,caloremq; efficit.Et poft pauca.De facto calore à Sole magis fecundum fe & diligentiùs in ijs,quæ de fenfu conuenit dicere,nam calor affectio quædam fenfus eft, ob quam tamen caufam non exiftentibus aftris calidis,calorem efficiant,dicendum & nũc. Videmus itaque motum poffe difgregare aerem & incendere,adeò vt lata corpora etiam liquefieri fæpè videantur. Vt igitur fiat æftus & calor, fatis eft etiam folis latio tãtùm: velocem enim oportet effe,& nõ valde diftantem, &c.his & fimilibus verbis Ariftoteles vniuerfum calefaciẽdi munus motui, nõ lumini videtur tribuere: & propterea in eodem primo Meteororum dixit effe neceffe mortalem orbẽ fuperis lationibus effe cõtinuum,vt omnis inde virtus gubernetur:dixit Lationibus, nõ Luminibus Celi mundum mortalem regi,& propterea indicauit motui,non Lumini principatum cõpete-

An Lumẽ preftet.

Ariftot.

te. Altera dubitatio ad motum pertinens est: si motu Cęli regitur mortalia, supposito per imaginationem, quòd Cęlum requiescat, quid inde contingeret, num mortalia abolerentur? Vt pertinet ad primam difficultatem, ambigitur primò, quia Aristoteles in primo Meteororū dę calore facto à Sole, ait eius explicationem magis attinere ad lib. de sensu, cum tamen deinde in eo lib. tam pauca dicat, vt nil dicere videatur, nam solùm ait se de Lumine egisse in libris de Anima, & declarasse, quòd sit color perspicui secundum accidens, quando enim inest aliquid igneum in perspicuo, præsentia illius Lumē est, priuatio verò tenebrę. Ad hoc dicere possumus, Aristotelem in primo Meteororum patefecisse locum proprium eius considerationis, tamē quia ob occasiones oblatas in primo Meteororum, & in secundo de Cęlo id explicauit, proptereà cum ad locum proprium peruenit, id tanquam alibi explicatum prætermisit. At quod maiorem parit difficultatem, est, quia Aristoteles munus calefaciendi solùm videtur tribuere motui, & non motui primi mobilis, neque infimi, nēpè Lunę, sed motui Solis, quia satis est celer, & proximus, hoc mirum in modum est dubium, tum quia radij solis recè perculsi longè sensibiliùs videntur calefacere & incendere, quàm motus, tum insuper quia si Cęlum motu calefacit, id efficit motu velocissimo, nempè diurno, qui tāquam primo subiecto competit primo mobili, tāquam subiecto proximè mouenti sphęram ignis, competit Lunę, quàre nulla ratione debuit Aristoteles id munus tribuere Soli. Similiter dubium est id, quod dixit Aristoteles in secundo de Cœlo 42. calorē & lumen gignis ab Astris attrito aere ab eorum latione, nā Lumen non fit attrito aere per lationem, sed sola præsentia Lucidi, vt dicitur in secundo de Anima. Aristoteles profectò de re obscura obscurè loquitur, adeò vt nonnulli eius sententiam damnare sint ausi; alij dixerint eum supponere, quod dicebatur & approbabatur à veteribus, nempè radios esse corpora, ac ita suo ictu & attritione operari, sed hoc asserere est idem ac dicere Aristotelem mendacem esse, & sententiam veram non explicasse; nam consueuit nonnunquam Philosophus in locis nō proprijs vti concessis ab antiquis, & sententijs communibus, dum nil refert pro causa assignāda, vel vno, vel altero modo res se habeat, veluti in tertio Meteororum, vtitur emissione radiorū ex oculis, cōtra propriam sententiam, quia nil refert, siue dicamus repercuti radios oculorum, siue actiones rerum visibilium, at de productione caloris à Cęlo longè secùs se habet. Proptereà, alij alia dixerunt, vt Auerroes, D. Tho. Alexander, quę missa facio, cum ea retulerim in libro de effectione & perpessione Physica. Et pro solutione difficultatum tria profero, Vnum est; Aristotelem munus calefaciendi etiam tribuisse radijs; Alterū est comparando cœlorum orbes iure id munus præsertim tribuisse Soli; Tertium est, cōparando Lumen cum motu, iure optimo de motu pręsertim mentionē fecisse. Vt pertinet ad primum, conspicuè Aristoteles in primo Meteororum, cap. 3. inquit, radios Solis à Terra refractos prohibere, ne propè Terram congregentur nube, secernendo calore consistentias, & in secundo de Cœlo cont. 42. inquit, Solem calefacere, dū oritur & ad nos accedit, at tunc profectò magis operatur suo Lumine. Dicebatur secundò, iure id munus calefaciendi præsertim tribuisse Soli, ratio est nedum ob eximiam eius Lucem, quam siluit, vt conspicuam & approbatissimam, verùm insuper, quia Sol est, qui suo diurno motu vapores secum ducit, & pro hoc considero pulcherrimum locum & conspicua verba Aristotelis in primo Meteororum, cap. 7. dicētis, quando per Stellam aliquam facta fuerit aliqua vaporum cōcretio, necesse est, vt appareat eadem latione moueri cometem ex incensione illius vaporis apparentem, qua fertur Stella, &c. ait, itaque Aristoteles vapores sequi motum Stellę eleuantis, & quoniam vapores siue sint in infima, siue in sublimi regione aeris, dicuntur (ferè omnes) eleuati à Sole, ideò dicuntur sequi motum diurnū Solis & eius motu calefieri & incendi. At occurrit dubitatio, quia sic Arist. assignasset non causam pro causa, id enim ait competere Soli, quia satis proximus & velox est, non autē quia vapores ab eo eleuati sequātur illum. Rępōdeo Arist. assignasse tunc causam ad motū vniuersè cōsideratum pertinentem,

Secunda dubitatio de motu.

Solutio prim. diff. de Lumine.

Augetur dubitatio.

Opinio quorundam.

Euersio.

Opinio propria.

Prima conclusio.

Secunda.

Dubitatio.

Solutio.

tinentem, qui sua velocitate & propinquitate præsertim operatur; prætermisisse autem varietatem ex recipiente prodeuntem, vt notum ex alibi ab eo explicatis. Dicebam tertiò, Aristotelem iure de motu, potiùs quàm de lumine fecisse mentionem, denotando (vt iam dixi) motum diurnum, qui velocissimus est, cuius ratio multiplex est. Prima, quia calefactio prodiens ex radijs, est popularis conspicua & ab omnibus approbata, ideò vt nota dimittitur. Altera, quia loquitur de calore, quo præsertim meteorologica fiunt in sublimi & in maiori parte aeris ac in regionib. Cœlo propinquioribus, qui calor maximè à motu producitur. Tertia ratio est, quia in productione caloris à Lumine, motus & antecedit afferendo Lucidum, & sequitur excalefactionē factam à radijs, quatenus attenuant & alterant excalefactum aerem. Quarta ratio est, quia ex Aristotele in secundo de Anima 69. Lumen dicitur præsentia Lucidi, quare sat est loqui de eo, ex quo pendet lucidi præsentia & absentia, huiusmodi autem est motus. At adhuc remanet dubitatio, quia non videtur verum id, quod dixit Aristoteles per motum etiam gigni Lumen, nam dixit calorem & Lumen gigni ab astris attrito aere per eorum lationem; Alexander dixit eam generationem solùm ad calorē esse referendam: at seruando verba Aristotelis, dicere possumus triplici de causa fecisse Aristotelem mentionem etiam de Lumine: prima est, quia in aere per motum attrito & attenuato, splendidius lumen recipitur: altera, vt denotet lumen sequi motum, qua tenus consurgit ex præsentia lucidi: tertia, quia motus incendendo habitus etiam lumen producit.

Tertia.

Dubitatio.

Si Cœlum desineret moueri, quid inde eueniret?
Cap. XLIII.

Sententia est Aristotelis in octauo Physicorū 33. sine primo, sequentia mouere non posse; primum autem mouere posse sine illis; & in cont. 56. affirmauit id, quod secundum locum mouetur, posse non moueri alijs motibus; aliorum autem motuum nullum contigere esse, nisi detur motus continuus, quem producit motor primus. Insuper, vt apparuit in præcedentibus, asseruit cōpetere Cęlo duos motus, vt per vnum seruaretur consimilitudo, per alterum varietas & vicissitudo mortalium, per vtrunq; verò seruaretur consimilis & ordinata varietas. In primo Meteororum dixit, oportere mortalem orbem superis lationibus esse cōtinuum, vt omnis eius virtus inde gubernetur: Ex his, & huiusmodi alijs sæpè prolatis à Philosopho, emergit hæc dubitatio: si per imaginationē Cęlum desineret moueri, quid inde eueniret? hęc sub Cęlo posita quomodo se haberent? licet aliquando imaginari ēt ea, quæ fieri nequeunt, & considerare quid inde sequatur, vt constet, quid aliquid ex se habeat, & quid recipiat ab alio. Dubitauit Theophrastus in suis fragmentis Metaphysicæ, quę extant, an si cęlum desineret moueri, etiam desineret esse. Supposuit Plato in decimo de Legib. Cœlum quiescere, & incipere moueri, vt consideraret quomodo & per cuius conditionem inciperet moueri. Similiter Aristoteles in secundo de Cœlo 13. inquit: Et si nunquam Cœlum cepit moueri, principium tamen habere necesse est, vnde cepisset, si incepisset moueri; & si steterit, vnde inciperet. Propterea, iure optimo dubitauit Alexander, referente Simplicio in secundo de Cœlo 12. an Cęlo quiescente, Elementa inuicem permutarentur? quę dubitatio tribus pręsertim capitibus prædita est. Primum, an si Cęlum quiesceret, desineret esse? Secundum, an Elementa, sub Cœlo posita perirent? Tertium, an si non perirent, inuicem permutarenrur, & mixta cōstituerentur? Auerroes hac de re non videtur sibi constare, nam in quarto Physic. 98. videtur opinari, quòd si Cœlum desineret moueri, remanerent mortalia; at non inuicem permutarentur: hinc ait, si possibile esset Cœlum quiescere, etiam esset possibile nos

Dubitatio altera discutiē ad motū pertinens.

Theophrastus.

Alexander.

Auerroes.

esse in esse non permutabili. At ex aduerso in calce quarti cap. de substantia Orbis ait, si non daretur motor Cœli, destrueretur motus; & si motus etiam Cęlum; nam Cęlum est propter motum suum; & si motus Cœli destrueretur, etiam perirent motus mortalium, & Mundus, & propterea dans motui esse continuum, largitur esse omnibus. Similiter in prima disp. in sol. vndecimi dubij, ait, si quis supercœlestiū motuum desineret esse, ordo totius vniuersi destrueretur. Et in octauo Physic. 47. inquit Manifestum est per se, quòd si hæc mota generabilia, & corruptibilia non essent determinata & continuata à motibus cęlestium corporum, non essent ne dum vt cōtinuaretur esse eorum. Dubitatio profectò est satis perplexa, & de ea opiniones sunt varię; Ego hac de re primò loquar ex opinione Peripateticorum, mox referā veram Theologorum sententiam. Existimarunt nonnulli, Cœlo quiescente, cuncta seruari posse, *Opinio* munere influxuum includentium vniuersam facultatem luminis & motus. Quæ sen- *prima.* tentia non est approbanda, cum iam influxus seiuncti à lumine & motu reiecti sint, & præsertim, quia si id esset, tunc inaniter moueretur Cœlum. Propterea est secunda *Opinio se-* opinio huic aduersa, asserentium si Cœlum desineret moueri, etiam desineret esse, & *cunda.* consequenter cuncta collocata sub eo. Ratio est, quia motus Cœli est eius affectio, quæ nō potest auferri, nisi etiam auferatur natura eius, vt risibilitas non aufertur, nisi ablata natura hominis. Quę sententia etiam non videtur approbanda, quia motus est accidens, per cuius ablationem non aufertur substantia. Pręterea orbis Cęli ex se solum habet propensionem ad motum, mouetur autem ab intelligentia, & propterea, Intelligentia non mouente, posset seruari Cęlum cum sua propensione ad motum, & quiesceret nec secundum naturam, nec contra, sed non secundum Naturam, solùm si imaginaremur non reperiri substantia separatas, sequeretur aboleri cœlestia corpora, nam inquit Aristoteles in calce duodecimi Metaphysices, si non essent alia pręter sensibilia, non erit principium rerum, ordo, generatio, & ipsa cœlestia corpora. Pro- *Tertia.* petereà est tertia opinio asserentium, si cęlum quiesceret, seruaretur quidem, quia est corpus æternum non egens motu vt sit, sed vt bene se habeat; collocata autem sub cęlo, quia ex Cęlo per motum pendent & seruantur, abolerentur. Hoc etiam non vide- *Euersio.* tur dicendum, quia materia, cum sit ęterna, pro suo esse non pendet ex motu cœli, cui solùm subijciuntur variabilia; materia autem semper habet formam aliquam simplicium corporum sibi iunctam. Ideò quartò dicunt alij, quiescente Cœlo Elementa pe- *Quarta.* rirent & seruarentur; perirent, quia pendent ex Cœlo saltem vt conseruante; seruarentur, quia materia est ęterna & semper iunctas habet formas Elementorum, hoc autem quod sequitur est impossibile, quia etiā id quod supponitur impossibile est. Quæ etiam opinio non videtur approbanda, quia quamuis id, quod supponitur absolutè fieri nequeat; non tamen ita se habet, vt includat contradictionem. Hinc ex sententia Theologorum, Cœlum aliquando requiescet, quod ei non posset competere, si contradictione includeret; at ex non includente contradictionem, non potest aliquid prodire contradictionem includens, vt ex minus falso, non infertur magis falsum. Propterea est opinio quinta Alexandri relata à Simplicio, asserentis, Cęlo quiescen- *Quinta.* te, mortalia remanere & inuicem permutari, quia motus Cœli non est causæ mutuæ permutationis Elementorum, sed solùm ordinis eius, & ideò ordo permutationis cōfunderentur, & cuncta Elementa in vnum potentias conuerterentur. Hæc opinio pu- *Euersio.* gnat cum verbis Aristotelis in octauo Physic. 56. dicentis, nisi detur motus cōtinuus, quem producit primus motor, non contingit aliquem cæterorum motuum reperiri, quod etiam distinctiùs contex. 33. enunciauit. Hinc iure Simplicius eam solutionem euertit, asserens motum Cęli nedum ordinis, sed etiam absolutè ipsius motus mortalium esse originem. Immò ipsemet Alexander, ea solutione non contentus, alterā afferebat inquiens, Elementa inuicem, quiescente Cęlo, non permutari, quoniam egēt pro mutua permutatione nedum aliquo ex quo fiant, verum etiam aliquo à quo per- *Opinio* mutentur, hoc autem est Cœlum per eius motum. Propterea dicendum puto, quie- *propria.* scente

scente Cęlo, posse remanere mortalia: at ea inuicem non permutarentur, quia nō adesset commune permutans, sine quo cætera nō permutantur. Hoc visus est denotasse Auerroes quarto Physic. 98. inquiens, tunc nos esse in esse non permutabili, & iure: tunc enim non esset tempus, sine quo nullus est motus, & hoc frequenter in octauo

Instantia. Physic. asseruit Aristoteles, vt retuli in pręcedentibus. Et si quis instet, quia tunc mortale redderetur æternum, & consequenter mortale non esset mortale. Respōdeo, per id mortale non redderetur æternum, sed semper ex se mortale esset, ea tamen potentia defectu alterius non redigeretur ad actum, & id non est absurdum, cum sequatur suppositionem eius, quod fieri nequit. Dicendum tamen puto cum Simplicio, quod si humanam sequimur rationem, res adeò est dubia, vt nil certi constanter asserere valeamus, quia humana ratione non valemus conspicuè modum inspicere, quo inferio-

Sententia absoluta vera. ra ex superioribus pendent. Propterea, constanter cum Theologis asserimus, Coelum statuto temporis termino debere requiescere, nec ob id interiturum, sed cum meliori dispositione seruandum esse. Elementa quoque quia mutuum suo ordine constituunt, purgata per ignem seruabuntur, nec inuicem amplius permutabuntur, cum eorum mutatio pendeat ex motu Coeli. Similiter remanebit homo, cum sit finis cęterorum corporum, & includat aliquid sui conditione expers interitus, nempè animam rationis compotem; reliqua autem mixta siue imperfecta, siue perfecta cum amplius homini inseruire non debeant, in simplicia corpora resoluentur: hic non interitus absolutè erit, sed perfectio, & reditus in principalia principia; tunc Deo aspirante videbimus Coelum nouum, & Terram nouam; tunc fluens & variabile tempus in constantem æternitatem conuertetur; tunc conditio hominis non amplius varietati erit obnoxia, sed qui semel fuerit miser aut fęlix, in perpetuum erit talis, qui cum sit finis Coeli, etiam congruenter statui debet finis considerationis eius. Et placeat Deo, vt ex eorum numero simus, qui semper futuri sunt foelices.

FINIS.

FRANCISCI PICCOLOMINEI SENENSIS,

De Cœlorum motoribus ex ſententia Ariſtotelis

LIBER VNVS.

An de Diuinorum cognitione teneamur eſſe ſoliciti? Caput Primum.

Voniam ea, quæ de Cœlorum motoribus ex ſententia Ariſtotelis explicanda proponuntur, ſublimia, Diuinaque ſunt, ideò iure optimo primò conſiderandum occurrit, an de diuinorum notitia teneamur eſſe ſoliciti? Nam Simonides Philoſophus & Poeta, vir antiquitate & auctoritate grauis, referente Ariſtotele in Proœmio Metaphyſicę, & decimo Nicomachiorum cap. 7. enũciauit, nos, cũ ſimus mortales, teneri mortalia quęrere, ęterna autẽ ęternis derelinquere, nec iniuria profecto: nam ſapientia, quæ ſublimium eſt contemplatio, eſt conditio non humana, ſed Diuina, non mortalis, ſed æterna, non corporum, ſed ſolutorum ab eo. Hinc Plato in Phędro Sapientis nomen dixit eſſe altiſſimum & ſoli Deo congruere. Prætereà, id accuratè inquirere tenemur, quod aſſequi valemus; cognitionem Diuinorum à nobis valde diſtantium aſſequi non valemus, eam enim ſibi propriam ſeruauit Deus, & ab hominum ſenſibus longè ſecreuit. Inſuper de eorum cognitione tenemur eſſe ſoliciti, quæ nobis ſit vtilis, ſublimium cognitio nequaquam eſt huiuſmodi, cum enim ſupera in manibus & facultate noſtra nõ ſint poſita, etiam ſi à nobis exactè noſcerentur, ſecùs diſponi, effici, & corrigi, non poſſent. Præterea, ſecreta Principium non licet populis curioſè perquirere, nec ſine pœna licet ea euulgare, quare longè minus ea, quę ſunt Principis Principum, & Monarchæ Vniuerſi. Miſſa itaque facienda ſunt arcana Dei, & cum ſimus filij Terræ, nõ debemus niti temerè ęquari Deo, nos enim Propheta monuit, Cœlum cœli domino, Terram autem dedit mortalibus egris: Nolimus plùs ſapere, quàm oportet ſapere, nam Sapientia huius Mũdi ſtultitia eſt apud Deum; Sapientia enim inflat, noſque reddit ſuperbos, quos odit Deus, curemus cum ſimus homines humana, & vniuerſi curam derelinquamus Deo; non enitamur mortalibus pennis eleuari in Cœlum, ne Icari more in vndas inſcitiæ cum dedecore & pernicie labamur; caueamus ne more Gigantum terrenis cogitationibus & deſiderijs, noua ſuperaddentes, quaſi Monti Montem ſuperimponentes, niti videamur, id nobis vſurpare velle, quod Dei eſt, ne exemplo eorundem, pęnas temeritatis miſerrimmè luamus. Approbanda itaq; videtur ſentẽtia Simonidis, & rationibus ſatis firmis videtur niti. Ex aduerſo tamen Ariſtoteles in Proœmio Metaphyſicæ, cap. 2. & decimo Nicomachiorum, cap. 7. nec non Plato in appendice Legum, longè ſecùs eſſe ſentiendum manifeſtarunt, cum enim nos diuina animi parte ſimus præditi,

Simonidis ſententia.

Confirmatio.

Sententia aduerſa approbatur.

præditi, eam vt præciosiorem tenemur præsertim excolere, id autem aptissimè fit per cognitionem diuinorum. Insuper cum Deus nos sibi formauerit similes, adeò vt filij eius mereamur dici; iure quoq; bonorum, & munerum suorum voluit nos esse participes, qualis est sublimium cognitio, propterea quicunque eorum cognitionem negligit, conditionis suæ indicat se immemorem. Præterea, cum nos id solum venceremur & colamus, quod noscimus; cum teneamur Deum venerari & colere, etiam tenemur niti eum pro facultate cognoscere, vt noscentes magnificamus, magnificantes colamus, & colentes ei nosmetipsos retribuamus. Quod cõfirmatur, quia homo in re mortali finem suum cõstituere nõ debet, sed in re diuina, & propterea vt actiones & operationes nostras in hunc finem congruenter dirigamus, de finis cognitione tenemur esse soliciti, ne erga finem nos cœcos patefaciamus. Præterea, cum Deus sit Lux, via, & veritas, Sapientiam suam manifestissimè alijs impartiens, & ne dum nulla deineatur inuidia, verùm potiùs multifariam multisque modis per opera se nobis patefaciat, hominemque doceat, conspicuè instituto Dei aduersabitur, qui aures & mẽtem ab eius sermone & doctrina prorsus auertet. Et præsertim id à nobis faciendum seruandumque est, quia (vt monebat Plato) diuinorum exemplo humana dirigere & gubernare tenemur. Præterea, homini per naturam competit desiderium cognoscendi sublimia, competunt facultates huiusmodi appetitum explẽdi, si nõ exactè, saltem in parte, quare ne huiusmodi appetitu & facultatibus inaniter simus præditi, cũ Deus & Natura nil faciant frustra, in Diuinorum contemplatione versari debemus. Et præsertim, quia præcipientes, nos diuina deserere, & quærere humana, pugnantia proferunt, humana enim nec distinctè cognosci, nec rectè curari possunt sine notitia diuinorum, ex quibus, tanquam ex Principijs, pendent. Demum, cum homo per animam sit aptus fieri omnia, & per omnia perfici, quicunq; illum nituntur à sublimium cognitione auertere, cum arceant à sua perfectione, & cum negligant veram sapientiã, iure optimo sententiam proferunt, cum sapientia pugnantem, seque simul vt insipiẽtes negligendos patefaciunt. Colligamus itaque, ad supera non ad infera; ad Diuina, non ad humana; ad æterna, non ad mortalia nobis propositam esse viam.

Tenemur niti noscere Deum.

Conclusio.

Resolutio difficultatis. *Cap. II.*

T vniuersam controuersiam de per quirenda diuinorum notitia paucis perstringam, & veriorem sententiam clarius illustrem, dico non debere eos, qui animo Terrenis succumbunt, in cisque sibi finem constituunt, sublimia quærere. At ingenia sublimia, animos ingenuos, & Iuuenes generosos, qui suæ præstantiæ sunt conscij, nec degenerare cupiunt, aciem mentis in primum Parentem teneri accuratè conuertere, eiusque naturam, conditionem & Leges indagare, vt cum eo pro facultate conformentur, & ea sola agant, quæ illi grata esse nouerint: cauendum ne abutamur sublimium cognitione, sed enitamur in congruentem finem eam dirigere; non debemus temerè nimiùm, & audacter quasi nuper ex Deorum internuncijs descendcrimus, de Diuinis loqui: sed piè, cum Prudentia, & reuerentia: quod etiam seruasse Aristotelem inspicimus, qui in secundo de Cçlo 34. 60. 61. de sublimib. loquuturus, se priùs modestissimis verbis excusauit. Idipsum seruauit Plato in Timęo, in sui auxilium humiliter Deum implorãs. Insuper cauendum, ne Icari, & Gigantum more, cum corpore, hoc est Terrenis affectibus, tentemus ad supera eleuari, sed enitendum est, id facere animo purgato, & spiritu Charitatis; non debemus id facere stimulo ambitionis impulsi, & desiderio inanis Gloriæ elati, vt more Sophistarum videamur præesse alijs, sed solo desiderio ducti inspiciẽdi id, quod verum & bonum est, nec pro nobis solicitè quærenda Gloria, sed pro Mundi Monarcha, ita sapientia nos non inflabit, sed virtute formabit; non erit temeritas & stultitia,

Quomodo de diuinorum notitia debeamus esse soliciti.

Arist. & Plato quomodo de diuinis sint loquuti.

stultitia, sed fulgor, quo fulgebunt docti, non secùs ac splendor firmamenti. Sapientia eminentissima, quæ est essentia diuinorum, est possessio & affectio eorum: at ea, quæ per visibilia Dei opera, ad inuisibilia eleuat, humanę conditionis est perfectio, munere cuius humanæ actiones corriguntur & diriguntur, adeò vt homini saluberrima sit, hinc pluris facere debemus tenuem & adumbratam de diuinis notitiam, quam cõspicuam & exactam de rebus vilibus & mortalibus, vt in primo de partibus animalium nos monuit Aristoteles, non enim indaganda sunt diuina, vt ea efficiamus, sed vt per ea perficiamur, & ad agenda humana dirigamur. At dicebatur, secreta Principiũ nec inquirenda, nec euulganda esse. Respondeo, in attinentibus ad Principes tria potissimum inueniri. Vnum est eorum conditio & dignitas. Alterum sunt mandata & Leges eorum. Tertium sunt secreta quædam, quæ pro rectè formandis actionibus sibi seruant: de notitia duorum primorum maximè tenemur esse soliciti, vt Principem nostrum magnifaciamus, eiusque mandata seruemus: de attinentibus ad tertium, dicitur, mitte arcana Dei, veluti cur Deus tunc, & non prius, nec posterius voluerit creare Mundum? cur vno tempore, potiùs quàm alio velit motui Cœli finem imponere? cur ita & non velociùs Cœlum moueat? & alia huius generis, de quibus cum nil certi noscere valeamus, & eorum cognitio nullam nobis præbeat vtilitatem, iure dicitur mittenda esse. Ex his patet resolutio difficultatis, & aduersarum rationum conspicua solutio.

Quæ sapientia sit ppria diuinorum.

Instantia soluitur.

De quo sit facilius verba facere, num de rebus sublimibus, vel potiùs de vilibus? *Cap. III.*

Apparuit sublimes & generosos animos, in sublimium Diuinorumque contemplatione accuratè debere versari, per quorum inspectionẽ & notitiã recoluntur Sapiẽtes. Et quoniam Sapiens tenetur etiã alios instituere, & ea q̃ nouit alijs patefacere, cũ & vilia & Diuina cognoscat, pulchra se offert quęstio, nũ ei faciliùs sit de rebus vilibus verba facere, vel potiùs de sublimibus? Qua de re peripateticorũ, & Academicorũ Principes inuicẽ dissentire vidẽtur, nã vna ex parte Aristoteles in procemio Metaphysicę sub initio secundi, & in secũdo de Cęlo, sublimia cognitu esse difficillima affirmat, & indicat valdè arduũ esse de illis verba facere; & iure profectò, ea enim longè distant à sensibus nostris, sub vmbra operum solum inspiciuntur, adeò vt etiã nomina eorum propria nobis desint, per quæ explicentur. & Plato quoque veritate coactus in Timæo id ipsum confessus est, inquiens, opificẽ & patrem Mundi inuenire difficile est, & cum inueneris enunciare & eloqui vulgo impossibile. Ex aduerso tamen idẽ Plato sub initio Critiæ, latissimè ostendit, facilius nobis esse de sublimibus, quàm de rebus nobis proximis verba facere. Ratio est, quia sublimia ex se sunt conspicua; eorum præstantia & dignitas ex se patet; ea enim propria luce lucent; fulgent fulgore suo, ideò sat est eorum præstantiam puris verbis quasi digito indicare, cum vilia, nisi verborum splendore illustrentur, nullũ ex se lumen emittant. Insuper ea, quæ sublimibus competunt, sunt duplicia; vel enim sunt communia & nota, vt Deum esse Principium primum, Cęlum esse corpus Lucidum & eminentissimum, vel adeò latẽt vt ingenij nostri viribus nil certi de illis enunciare valeamus. Proferre prima vnicuique facile est, loqui de alijs, ppterea dicitur facile, quia licet nobis de illis varia excogitare, multaque effingere, quæ dum protulerimus, non valemus per opposita conspicua redargui & conuiuci, nam dum supra sensus extollimur, licet nobis nostro ingenio multa excogitare, varia effingere, pulchra formare, & sine metu redargutionis ea proferre, ideò in Critia dixit Plato; Facilius apparet, vt qui de Dijs loquitur, satisfaciat hominibus, quàm qui de mortalibus, imperitia namq; & ignoratio audientium, magnam

De quo sit difficilius verba facere.

Aristot.

Plato.

Pro parte aduersa.

Competẽtia superioris duorũ sũt generum.

Resolutio diffic. magnam copiam ad ea, quæ ignota, sunt, effingẽda præstare dicentibus cõsueuit. Pro resolutione apparentis cõtrouersiæ breuibus dico, primò, sublimia esse sui natura nota, non nobis, vilia è contrario, hæc enim sunt proxima sensibus, ea à sensibus lõgissimè distant. Addo secundò, facilius nobis esse de mortalibus distinctè loqui, quàm distinctè loqui de diuinis, cum ea à nobis longissimè distent. Dico tertiò, facilius esse de diuinis confusè loqui, & communia quædam conspicua enunciare, quàm distinctè loqui de mortalibus. Insuper dico, dum loquimur de diuinis minus possumus de mendacio conuinci, quàm dum loquimur de mortalibus, nam per opposita sub sensum cadentia, redargui valemus. Demùm addo, dum loquimur de diuinis, auditores facilè acquiescant, etiam si tantum communia quædam proferimus: at dum loquimur de-*Cõclusio.* mortalibus, nobis proximis exactiorem explicationem exposcunt. Colligamus itaque facilius nobis esse de sublimibus loqui confusè, Populariter, Poeticè, Rhetoricè, per communia, & sine timore cõspicuæ redargutionis, quod & ab Aristotele, & à Platone approbatur: difficillimum tamen esse de illis loqui exactè, per principia distinctam scientiam patientia, & sententias proferre sublimitati rei congruentes. At cum nos vnà cum Aristotele, vt Philosopho licet, niti debeamus, de superis motoribus exactè, & distinctè verba facere; arduam prouinciam suscipimus, propterea ab eisdem motoribus humiliter auxilium imploro.

Quid nomine primi mouentis in octauo Physicorum denotauerit Aristoteles. Cap. IIII.

Quid nomine primi motoris in 8. Phys. denotetur.

Oquuturus ex sententia Aristotelis de Cœlorum motoribus, quoniã in octauo Physicorum nos eleuat Philosophus ad motorem primum, de quo varia declarat, ideò vtile est prænoscere, q͠d nomine primi motoris eo in loco denotauerit, qua de re tres sunt illustrium interpretũ opiniones. Putauit Simplicius Aristotelẽ non Deum, sed mentẽ primã non participatam, sub Deo positam denotasse, nam ex Simplicij *Opinio Simplicij.* sententia in Cęlo consideratur hic ordo. Primò, reperitur Deus immobilis, & nõ mouens nisi vt finis. Secundò, mens non participata, à Deo distincta, quæ dicitur Faber Mundi, quæ solùm eminenter mouetur ab esse ad agere. Tertiò, anima seipsa mouẽs, quæ ob id statuitur Principium transeuntis motus. Quartò. Natura per quam Cœlum est procliue ad motum. Putat itaque Simplicius in octauo Physicorum de Mente prima esse sermonem, cuius munere motus seruatur æternus, vt asserit in secundo de Cęlo, comm. 3. & alibi. Cum Simplicio nonnulli Latinorum in parte consentiũt, putantes Deum solùm mouere vt finem, & Aristotelem per primum motorem denotasse Intelligẽtiam proximè sub Deo positam. Hæc opinio approbanda non est, nam *Euersio.* si accuratè verba & rationes Aristotelis perpendimus, conspicuè inspiciemus, eũ nec Deum à prima Mente, nec Mentem primam à primo mouente seiunxisse. Cum enim Philosophus in octauo Physic. ad motorem primum nos eleuasset, in cont. 48. ostendit illum esse vnum, & id ipsum confirmat in contex. 49. cum enim motus primus sit vnus & continuus, est necesse, vt à motore primo, & vno producatur; motor autẽ cuius conditio est, vt sit vnus, & per quem motus primus est vnus, Deus est, quod cõspicuè elicitur ex contex. 52. eiusdem libri, in quo Philosophus loquens de hoc primo motore inquit, Principio manente, necesse est manere vniuersum, quod continuatur cum eo: At principium, quod sua immobilitate immobile secundum totum seruat vniuersum, solus est Deus. Insuper id ipsum elicitur ex contex. 37. in quo Philosophus ostendit primum motorem immobilem auctoritate Anaxagoræ, qui Diuinam Mentem à Chao seiunctam statuebat; nomine autem secretæ Mentis Anaxagoras Deum denotabat. Demùm in duodecimo Metaphysicæ, in contex. 43. Aristoteles

repetens

repetens declarata in 8.Phy.de primo motore,cōſpicuè ea tribuit Deo,inquit enim,
Nobis verò ex ſuppoſitis & definitis dicendum eſt,Principium,& primū entium, tū
per ſe,tum ex accidenti immobile eſſe,mouens autē primo,ęterno,& vno motu,&c.
At ex opinione Ariſtotelis,principium,& primū eorū,quę ſunt,ſolus eſt Deus. Pro-
pterea eſt,ſecunda opinio nonnullorum, aſſerētium Ariſtotelem nomine primi mo- *Secunda.*
toris,ſolū Deum denotaſſe,ille.n.ſolus abſolutè eſt primus,abſolutè eſt cauſa vnius;
& æterni primi motus,& ſi eſſet in magnitudine,nullū poſſet aſſignari tēpus, in quo
moueret ob immenſam facultatem, ei ſoli competentem. Tertia opinio eſt quorun- *Tertia.*
dam,putantium nomine primi motoris Ariſtotelem denotaſſe vniuerſum genus mo
torum Cœli,conſiderauit enim Ariſtoteles,vt vnum corpus viuens, ex ſe mobile, &
ideo vniuerſum genus motorum eius,nuncupauit nomine primi motoris immobilis,
hinc declarata in 8.Phyſ.de omni Cœlorum motore vera ſunt, vt affirmat Philoſo-
phus in 12.Metaphyſicæ 43.omnes enim intelligentię mouent ſemper, ſunt ſecretæ
à materia, indiuiſibiles,& immobiles. Vt autem reſolutio difficultatis clarior appa- *Reſolutio difficult.*
reat, pro quarta opinione dico,Ariſtotelem in octauo Phiſicorum,actu & ſecundum
formam loqui de ſolo primo motore,qui Deus eſt; facultate autem & virtute, loqui
de vniuerſo genere motorum Cœli, cum enim motor Cœli ſit ab vno, Philoſophus
ſuas regulas ſeruans,propriè loquitur de Deo,vt de principali ſubiecto earū affectio-
nū,quas oſtendit ei cōpetere;vt autem de adęquato,vult ea,quę dicit,extendi ad vni-
uerſum genus eorum motorum.Hæc reſolutio conſpicuè elicitur ex ipſomet Ariſto-
tele in 12.Metaph.43.quo loci reperita oſtenſione formata in 8.Phyſ. ꝙ motor Cœ- *Confirmatio.*
li ſit æternus,immobilis, & indiuiſibilis, quærit quot ſint huiuſmodi motores, & ait
eſſe tot,quot ſunt Cęli lationes, & omnibus eaſdem competere affectiones ob eādē
cauſam,hoc eſt,quia ſemper mouent,conſpicuè Philoſophus,& medium,& affectio
nes de primo Principio oſtenſas aſſerit cunctis ſuperis motoribus conuenire:ac ita re
ſolutionem,à me traditam,manifeſtiſſimè approbat.

Ad quem pertineat conſiderare, quid ſint Cœlorum motores, opinio Auerrois. Cap. V.

DE Cœlorum motoribus duæ ſimplices formantur quæſtiones, vna, an
ſint? altera,quid ſint? & quoniā reſolutio primę pręſupponit reſolu
tionem ſecundę,ideo à ſecūda ordiar. Sentētia fuit Auerrois ab eo ſę *Opin.Auerr.*
pè repetita,& a Zimara,ac alijs multis approbata,cū quatuor ſint ge
nera cauſarū,& in omni genere inueniatur primum, eorum primorū
duo attinere ad Phiſicum,nempè primam materiam,& primum efficiens; reliqua au
tem duo ad Metaphiſicā,quę ſunt prima forma,& poſtremus finis.Ratio eſt,quia in- *Ratio.*
cludentia ſua conditione motū,Phiſica ſunt;nō includentia verò,Metaphiſica. Ma-
teria & efficiens per tranſmutationem ſunt principia,& per eā definiuntur:forma au *Opin.alia.*
tem prima,& finis nequaquam.Alij reperiuntur,qui omnia prima in quouis genere *Euerſio.*
cauſæ aiunt conſiderari ab vtriſque, diſtincta conſideratione à Phiſico, vt principia *In quouis*
corporis Phyſici, à Metaphiſico, vt principia eius, quod eſt. Ex his elicitur,motores *genere cāæ*
Cœli cum ad Phyſicum,tùm ad Metaph.pertinere, diſtincta tamen ratione. Horum *Metaphyſicus ele-*
ſententias & cum vero & cum Ariſtotele cōſpicuè pugnare exiſtimo:nam eleuari ad *uatur ad*
ſublime in quouis genere cauſæ eſt officium Sapientis; Sapientia eſt conditio Meta- *primum.*
phyſicę,& cum ea ſola iuncta,hinc Metaphiſica dicitur ſcientia capite pręditа,quare *Phyſicus*
ad primum eleuari in quouis genere cauſæ ſolo Metaphiſico conceſſum eſt;& niſi ad *in nullo*
quoduis primum in genere cauſarum eleuaretur,eſſet ſapiētia diminuta, & Sapiētia *genere*
ea ex parte inſipiens.Ex aduerſo Phyſicus ad nullum primum abſolutè in quouis ge- *cāæ eleua*
nere cauſæ eleuari valet, tū quia non proximè Sapiētiæ habitu perficitur,tū inſuper, *tur ad primum.*

quia Metaphysica absolutè eius domina, & superior dicitur, quod nõ seruaretur, si ea quoque ad absolutè prima eleuaretur. Quod confirmatur, cõsiderãdo prima in quouis genere causæ, nam Metaphysicum considerare primam formam, & finem postremum, conceditur ab Auerroe, & alijs; quod autem consideret primum efficiens, primamq; materiã, ostendo, nam de materia loquendo eius variæ sunt notiones, vt [illegible]mistius in primo Physicorum patefecit, quarum prima dicitur esse absoluta, nõ includens priuationem, & relationem ad formam, quæ notio non est Physica; nam Physicus eam solùm considerat, vt subiectum transmutationis, & cum relatione ad formã; quare iudicari debet Metaphysica. Ex quo hanc elicio rationem. Ille absolutè dicitur materiam primam considerare, qui eam cõsiderat in prima sui notione; sed hoc facit Metaphysicus, non Physicus; quare &c. ita Aristoteles in decimo Metaphysicę, dixit materiam nosci per negationem, & in septimo, eã esse nec quid, nec quale, nec quantum, &c. Idipsum ostendo de primo efficiente, nam conspicuè Aristoteles in secundo Phys. 71. & 73. inquit, motores, qui mouendo non mouentur, non esse Physicę considerationis: at motores Cœli huiusmodi sunt. Verũ inquiunt nonnulli sententiã Aristotelis ita esse intelligendam, quòd motores immobiles non sint à Physico considerandi tanquam subiectum, posse tamen considerari tanquam principia subiecti. Qua euasione nil cogitari potest cum sententia Arist. pugnantius, primò: quia eo loci Philosophus non loquitur de consideratione subiecti, vel specierum eius, sed loquitur de consideratione principiorum, inquirens, quæ causæ & vsq; ad quem terminum à Phisico sint considerandæ. Præterea tunc ea sententia redderetur falsa, quia inquit Aris. motores, qui mouendo mouentur, attinere ad Physicum: at huiusmodi motores non considerantur à Physico, vt subiectum, sed principia, veluti considerantur formę, quę sunt natura, quę cum pendeant ex materia, mouendo mouentur ex accidenti, mouẽt enim se ex accidenti, vt patet ex 8. Phis. Præterea Aristo. in 1. de Partibus animal. loquens de consideratione non subiecti, sed principiorum corporis Physici viuẽtis, inquit, Mentem ad Physicum nõ attinere, quia refertur ad intelligibilia & separata est: hæc cum maximè competant superis motoribus, manifestè eos excludunt à Physica consideratione, etiam tanquam principia Physicorum, quod etiam fecit Aristo. in 2. Phys. 26. At inquiunt alij, superos motores nõ esse Physicę cõsiderationis, quatenus sunt formę & fines; attinere tamen ad Physicum, dum considerantur vt motores, ita enim connexionem habent cum motu & per motum efficiunt. Quæ euasio etiam nõ est approbanda: nam Arist. in 2. Phis. 71. & 73. eos considerat vt motores & causas efficientes, & inquit, quia mouendo non mouẽtur, ad Physicũ non attinent, nec quęuis connexio cum motu reddit rem Physicæ considerationis, sed ea tãtùm per quam res subijcitur motui, vel ex se, vel ex accidenti, cunẽta enim ad Physicũ attinẽtia motui & mutationi modo aliquo sunt obnoxia. Quare dicamus posse quidem Physicum progrediendo per motum resoluere vsque in primum motorem; verùm cum ad illum peruenerit, interrogatus quid sit, respondere non valet, sed interrogantem ad primum Philosophum reijcere debet.

Materiã absolutè primã à solo Metaphysico cõsiderari.

Similiter primũ efficiens.

Solutio.

Euersio.

Solutio aliorum.

Euersio.

Sententia propria.

Exactiùs ostenditur separatas formas ad solum Diuinum pertinere. Cap. VI.

Eteres Philosophi, qui nil supra corpus excogitarũt, Philosophiam de Natura existimarunt Philpsophiam primam, in qua de omnibus dissereretur, eius enim officiũ est de corporibus Physicis verba facere. Plato autem & Aristoteles noscẽtes separatas & superas formas, sciẽtiam diuinam instituerunt, in qua de diuinis ageretur, separatæ enim essentiæ nullo pacto ad Physicum, sed solùm ad Diuinum Philosophum pertinent, quod ostenditur, quia Physicus pro 1. Phy. principio Naturam

Vetustiorũ sententia.

Plato.

Separata non attinere ad Physicum.

considerat,

consideratur,hinc eius cōsideratio dicitur scientia de natura; separati motores nō sunt natura,sed supra naturam; quare non ad Physicam,sed ad scientiam supra Physicam pertinent. Insuper Physicus ea sola considerat,quæ sunt vt simum,hoc est, quæ definitam materiam sibi exposcunt,vt asseritur in secundo Physic. 19. & in sexto Metaphysicæ 2. & ideò definit per materiam; separatis substantijs hæc non competunt; prætereà argumentatur Aristoteles in primo de Partibus animalium,si Physicus consideraret Mentem,præter Naturalem nō daretur alia Philosophia,nempè Metaphysica; hoc longè magis sequitur, si dicimus separatas formas etiam à Physico considerari. Præterea abstracta à materia in ea sola scientia sunt consideranda, quæ dicitur de abstractis; hęc autem est Metaphysica, vt patet ex Procemio de Anima 17. & ex primo de Partibus animalium. Nam Physica dicitur scientia de concretis, & iunctis cum Materia, Mathematica ex abstractione, Metaphysica autem de abstractis, & ita denominatur, non quia etiam non consideret alia, considerat enim cuncta vt entia, sed quia hoc est maximum, quod potest, per quod circumscribuntur vires; insuper quia hoc est eius proprium, per quod præsertim distinguitur ab alijs, & supra eas eleuatur. Prætereà, Aristoteles in calce primi Physicorum ad Physicum asserit solas eas formas pertinere, quę intereunt; æternas autem attinere ad Primum Philosophum, quod etiam affirmat in secundo Physicorum 26. & in Procemio de Anima 17. Similiter in duodecimo Metaphysicæ, cont. 6. inquit ad Physicum eas substantias attinere, quæ sunt cum motu; cæteras verò alterius esse considerationis: at separatę formę nec ex accidenti mouentur. Nec satisfacit Solutio Doctissimi Antonij Mirandulani, & quorundam aliorum, dicentiū motores Cęli distincta consideratione & ad Physicū, & ad Metaphysicum pertinere, nā dum consideramus ad quā Philosophię partē aliquid pertineat, essentiam, naturam, & propriam eius conditionem inspicere debemus, & per illam iudicandum est, ad quā pertineat, non per externas aliquas relationes, veluti quamuis humana Mēs, vt est particula animę, & in homine parit actiones mortales, & mortalium fungitur officio, à Physico consideretur; tamē quia absolutè est essentia ex materia non pendens, absolutè quoq; non Physicæ, sed Metaphysicæ dicitur esse considerationis. Similiter quamuis Physicus resoluat in separatos motores, & cognoscat per æternum, Cœlum moueri à separatis motoribus, quia tamen essentia eorum motorum ad Physicum non pertinet, nequaquam dicitur cōsiderare motores æternos. Nam ea, quorum esse non differt ab eo, cuius est esse, quales sunt separatæ essentiæ, ad solum Diuinum dicuntur pertinere. Colligamus itaque, cum Platone, cum Aristotele, cum Græcis omnibus interpretibus substātias separatas ad solum Diuinum pertinere.

Cur Metaphysica dicitur de abstractis. *Solutio quorūdā.* *Cōclusio.*

Per qua media eleuemur in cognitionem seiunctorum à materia? Cap. VII.

Voniam omnis humana cognitio ortū ducit à sensu, & per nobis notiora eleuamur in notitiam eorū, quę longè absunt à sensibus nostris, ideo considerandum occurrit, quænam ea sint, per quæ eleuamur in notitiam diuinorū? Dixere Academici triplicem esse viam, per quā ad ea ascendimus: nam primò id facimus per internum diuinum contactum. Secundò, per negationem. Tertiò, per opera. Vt ad primum pertinet, enunciauit Iamblichus inter Academicos cognomine Diuinus, in lib. de Mysterijs Aegyptiorum, ante omnem rationis vsum nobis insitam esse de Diis notionem, & contactum quēdam diuinitatis, meliorem quauis notitia, per quem excitatur naturalis appetitus boni, dirigitur ratiocinatio, & formatur iudicium: hunc internum contactum approbauit Aristoteles in primo de Cœlo, contex. 2. & 100. & in secundo de Cœlo,

Sententia Academicorum. *Iāblichus.* *Aristoteles.*

Via per negationem. contex. 6. verùm huiusmodi interna commotio & contactus solùm nos excitat ad diuina, non autem patefacit ea esse à materia secreta. Vt pertinet ad viam sumptam ex negatione, quæ iuncta est cum abstractione, & secretione à quouis præseferente imperfectionem, seruando id solùm, quod perfectionem denotat, & ita ascendendo. Hæc profectò efficax est & maximè eleuat, vt Magnus Dionysius Areopagita affirmabat; verùm ea nil demonstrat, nisi affirmationem aliquam, & medium affirmatione deno tatum iunctum habeat, negatio enim ex se nil ponit, sed solùm remouet. Ideò tertiò additur, notitia per opera; cum qua explicatione nectitur etiam analogia, veluti dicendo Deum perinde se habere ad ea, quę in vniuerso reperiuntur, ac centrum ad circulum, & lineas ab eo ductas. Verùm quæ sint hæc opera, quæ apta sint nobis conditionem diuinorum patefacere, adhuc non patet: Inquiunt ijdem Academici esse ea,

Opera nos eleuãtia i notitiã secretorũ à materia. quæ percipiuntur visu, vt pulchritudo, per quam ad primum pulchrum, bonum, & vnum eleuamur; & quæ percipiuntur auditu, vt harmonia, cuius munere, per rationes animæ, ad Ideas Mentis, Idearum caput extollimur; & attinentia ad rationem, cuius beneficio per ea, quæ fiunt vel sunt, ad eorum originem euehimur. Stoici putarunt nos eleuari per catenam Fati ex subordinatis causis conflatam, per quam dixere cuncta descendere ex primis & in ea ascendere. Sed, dimissis Academicis, & Stoicis, quorum sententias mihi explicandas non proposui, considerans opiniones Peripateticorum, inuenio Auerroem, qui in octauo Physicorum, comm. 3. in duodecimo Metaphysicæ, commen. 5. & alibi inquit, sola æternitate motus posse ostendi motores à materia esse seiunctos; cætera autem media esse leuia, necessitatisque expertia, & solùm eleuare ad primum corpus. Confirmat hanc suam sententiã, quia si aliæ adessent viæ & rationes, Aristoteles quia accuratè eas indagauit, inuenisset & retulisset, quod

Auerroes. non fecit. Insuper idipsum confirmant alij, quia si datur aliud medium, vel id est Physicum, vel diuinum; non Physicum, quia Physica sunt cum motu, inter Physica solus æternus motus valet id patefacere, non diuinum, quia id esset abstractum, & esset petitio in principio. Hęc opinio mihi dubia, est tũ quia falsum est cæteras rationes solũ

Euersio. eleuare ad primum corpus, & esse leues; tum quia verum non est Aristotelẽ non fuisse vsum alijs rationibus; tum demùm quia idem Auerroes in tertia disp. in fol. 18. dubij vtitur alij rationibus, vt cumulatè infra ostendam. Ideò inquiunt alij, Aristotelem

Opinio alia. per triplicem viam fuisse progressum, per æternitatem motus, per immobilitatẽ primi motoris, & per id quia est actus purus; duabus primi est vsus in octauo Physic. tertia autem in duodecimo Metaphysicæ. At hi conspicuè decipiuntur, primò: quia ra-

Euersio. tio ex immobilitate sumpta, elicitur ex ęternitate motus, ideò non est distincta ab ea, nam Aristoteles in octauo Physic. contex. 50. & sequentibus ostendit motorem esse immobilem, vtens pro medio æternitate motus, & in cont. 85. ostendit motorẽ mobilem non posse mouere semper. Insuper verum non est, quòd Aristoteles in duodecimo Metaphysicæ, pro medio vtatur actu puro, nam idem est esse actum purum, & essentiam abiunctam, ac ita peteret in principio. Præterea, Aristoteles ostendit motorem primum esse actum purum per æternitatem motus, vt patet ex 30. contex. duo

Tertia. decimi Metaphysicæ. Propterea est opinio aliorum dicentium genus separatorũ posse ostendi medio ęternitatis motus, & per media alia, addunt cætera media esse potiora, & esse Metaphysica; huius opinionis fuere Algazel, Auicenna, Scotus in tertia quæst. Prologi, Ant. Andr. in primo Metaphysicæ, quæst. prima, an. secũdo, & alij nõ

Scotus. nulli. Id ostendit Scotus, quia si genus separatorum ostenderetur in Physicis, & supponeretur in Metaphysica, scientia Physica esset absolutè prior Metaphysica. Insuper Metaphysicus considerat plures affectiones supponentes principium seiunctum, pluraque effecta ducentia in eminentiorem cognitionem causæ, quàm faciat Physicus, nam Metaphysicus ex multitudine valet nos eleuare ad vnum, ex composito ad simplex, ex contingente ad necessarium, ex dependente ad independens, ex eo quod est per participationem, ad id quod est per essentiam, quæ exactiùs nobis osten-

dunt

dunt Deum esse abiunctũ, quàm motus. Similiter adsunt rationes, quibus vtitur Auicenna in octauo suæ Metaphysicæ, ab alijs latissimè explicatæ. Hæc opinio profectò includit aliquid veri; verum est enim id posse varijs rationibus ostendi, absolutè tamen non videtur approbanda; primò, quia non explicat quibus rationibus Aristoteles sit vsus; secundò, quia verũ non est cæteras rationes esse potiores æternitate motus, vt patefaciã; tertiò, quia aliæ rationes vel supponunt æternitatem motus, & ostẽsionem Physicam vel ne; si supponunt, vt notatum legitur in Glossa apud Scotũ, igitur id fiet sola æternitate motus, vel virtute eius: insuper cętera media non erunt potiora, cum vires recipiant ab æternitate motus. Prǽterea retorquendo rationem Scoti aduersus illum, & dicam, igitur Physica est absolutè prior, cum rationes Metaphysicæ supponant rationem Physicam; si dicitur, ostensiones Metaphysicas non supponere Physicam, igitur errasset Aristoteles, qui cùm in Physicis, tùm in Metaphysica ostensurus abstracta, semper orditur ab æternitate motus, in eaque immoratur non in alijs, vt ex dicendis patebit. *Euersio.*

Quæ sint media, per quæ eleuamur in notitiam separatorum, opinio propria. Cap. VIII.

VT de proposita difficultate lucidè patefaciam, quod sentio, tres profero Theses, quarum prima est, ęternitas motus non est mediũ optimũ absolutè, pro ostensione separatorum. Altera est, ęternitas motus est via optima suppositis principijs & fundamẽtis Aristotelis. Tertia est præter motũ dantur & alia media nos eleuãtia supra corpus, partim prolata ab Aristotele, partim quę possunt elici ex eius principijs. Prima cõclusio, ex se cõspicua est, cum. n. re vera motus nõ sit ęternus, sed vnà cum Mundo creato habuerit principiũ, & falsum non sit mediũ optimũ pro ostendendo vero, profectò absolutè medium optimum iudicari non meretur, hoc tamen ei competit, quòd cum sit falsum, ex opposito eius nempè ex eo, quod absolutè principiũ recepit, longè exactiùs quàm ex eo separationem primi principij elicere valemus, quoniam motus nõ valet absolutè principium recipere, nisi à motore separato, vt dicitur in 8. Physico. 37. quo loci commendatur Anaxagoras, qui Mentem statuebat secretam à Chao, vt esset principium motus, similiter vniuersum mobile non valuit absolutè cõstitui in esse per creationem, nisi ab efficiente secreto à materia. Altera conclusio, quę erat, supposita motus æternitate, ea iudicari debet medium optimũ, quæ ostenditur: quoniam id iudicari debet medium optimum, per quod firmior formatur ostẽsio; id autem fit per motum æternum, quoniam separata à materia, cum sint prima, non habent priora, per quæ valeant ostendi; quare opera debent præsertim ea nobis patefacere, opera sunt intelligere & motus, quorum primum ita latet, vt separata forma, cũ sit idem cum essentia eius, quare alterum superest, quod medium optimũ est iudicandum. Hinc Aristoteles quamuis alia tetigerit media, effusè tamen, & distinctè sola æternitate motus est vsus. Addebam tertio, dari etiam media alia non despicienda, quæ vt ex proprijs hauriantur fontibus, hac methodo progrediendum puto, Media pro ostẽsione separatorum, vel sumuntur ex causis & ex prioribus; vel ex affectionibus connexis; vel & ex posterioribus: ex causis peti nõ possunt, cum ea sint prima, nisi per causam intelligamus finem secundarium, ob quem operantur, qualia sunt hæc mortalia, qui finis sub sensum cadit non vt finis, sed vt res effecta, per quam formatur ostensio quia. Si media petuntur ex rebus effectis, ea duo sunt, intelligere & mouere intelligere est idẽ cum eorum essentia, & æquè latet ac ea, & solùm refulget per eius opera, ideo superest motus, quem sequitur ordo vniuersi, continuata generatio mortalium, & splendor eminentissimę Prouidentię, ideò & per motũ & per ordinem vni-

Tres conclusiones. *Prima.* *Secunda.* *Tertia.*

uerſi,& per generationem & per prouidentiã ad eſſe abſtractorum eleuari valemus,
Quomodo eleuemur per motũ.
primò per motum abſolutè hunc in modum, omne, quod mouetur, ab aliquo moue-
tur, in mouẽtibus & mobilibus non datur progreſſus in infinitum, quia neceſſarium,
vt primum ſine quo alia non mouent, id primum mouens, vel eſt immobile, vel ex ſe
mouetur, ſi ex ſe mouetur includit motorem immobilem, nil enim ex ſe mouetur niſi
conſtet ex parte mobili & motore immobili, ille motor immobilis, vel eſt ęternus vel
ne, ſi non, igitur non eſt primus, omne enim generabile expoſcit prius, quare cum ſit
primus, eſt ingenitus, & ęternus, huiuſmodi autem nõ pendet ex corpore & eſt abiũ-
ctus: ſic ratione ſumpta ex motu abſolutè, ſine addita ęternitate eleuamur in notitiã
abſtractorum; ſi tamen addimus æternitatem reddimus medium efficacius, ſic Ariſto
teles in octauo Phyſic. 65. inquit, motorem mobilem, vel per ſe, vel ex accidenti non
conſtituere motum continuum; tum quia mouet pellendo & trahendo; tum inſuper,
quia ſi mouetur, mouendo laborat & permutatur, & ideò motum cõſimilem, & verè
Quomodo eleuemur per ordinem vniuerſi.
continuum non producit. Si cõſideramus ordinem vniuerſi, ordo primò ſequitur co-
gnitionem vt dirigentem; proximè verò motum vt exequẽtem: ordo vniuerſi ex alio
pendere non valet, niſi ex principio à materia ſeiuncto. Ideò Anaxagoras dicebat
Mentem a Chao eſſe abiũctam, vt valeret ei ordinem tribuere: & Ariſtoteles vndeci-
mo Metaphyſicæ, cap. 2. & duodecimò Metaphyſicæ 56. inquit, niſi darentur ſubſtã-
tiæ a materia ſeiunctæ, non daretur ordo: & iure, nam origo ordinis alicuius generis
rerum, debet eſſe ſupra genus illud, vt ei præeſſe & dominari valeat: ordinata in vni-
uerſo ſunt corpora, ideò cauſa ordinis eorum debet eſſe ſupra ea & ſeiuncta ab illis.
Et confirmatur, quia ordo eſt quædam ratio, vt dicitur in octauo Phyſ. 16. quare emi
nens ordo eſt eminens ratio, & origo eius rationi antecellere debet: huiuſmodi eſt ſo
la mens à materia ſecreta, eminenter rationem includens. Hinc Ariſtoteles in duode
cimo Metaphyſicæ 52. Deum à materia ſecretum, ſtatuit originem, & caput ordinis.
Quomodo per Prouidentiam.
Similiter Prouidentia ad ſolum principium à materia ſecretum pertinet, id enim ſo-
lum valet eſſe ratio ſuprema, ordo originalis, cunctaque eminenter ſine temporum
diſtinctione intelligens & diſponens. Et propterea Prouidentia à Græcis dicitur
Pronia præintelligens cuncta. Prouidentia autem in vniuerſo adeò refulget, vt nemo
mentis compos eam non videat, hinc Auer. in ſecundo Phyſic. commen. 80. inquit,
Naturam agere propter finem, ex ſe conſtare: id autem, ſeruari non poteſt ſine Proui
dentia, nec Prouidentia ſine Sapientia, nec Sapientia, ſine eſſentia à materia ſeiũcta:
Quomodo eleuemur per generationem.
Ex generatione etiam mortalium ad ſeparatos motores eleuari valemus dicẽtes, in-
feriora gignuntur & pereunt, igitur aſcendendo in eſſentialiter ordinatis, quibus re-
pugnat progreſſus in infinitum, eſt neceſſe deuenire ad primum ingenitum, quod cũ
moueatur, ſimiliter eſt neceſſe, vt à motore ingenito & immobili moueatur, quod ſo
lum competere poteſt eſſentiæ à materia ſecretæ. Hoc tetigit Ariſtoteles in duode-
cimo Metaphyſicæ 56. inquiens, niſi darentur ſubſtantię ſeparatę, nihil eſſet. & Auer
roes in tertia diſp. in ſol. 18. dubij, hac ratione vtitur, ſic itaque cum ſeparatio à mate
ria requiratur pro primo principio motus, pro ordine, pro vniuerſi Prouidentia, pro
cognitione refulgẽte in operibus, & pro rerum ortu, ex his omnibus, & præſertim ex
Rationes ex affectionibus.
motu, elicere valemus motores Cœli à corpore eſſe ſeiunctos. Alię rationes elici poſ-
ſunt ex affectionibus & conditionibus primi Principij abſolutè, quibus illud circum-
ſcribitur, & his pręſertim vſus eſt Plato decimo de Legibus, Simplicius ĩ Epict. c. 67.
Auicenna, & Algaz. Pro quibus formandis primò ſupponẽdum eſt, In vniuerſo debe-
re id inueniri, quod abſolutè primum ſit, quod ex eo elicitur, quia in ordinatis ſecũ-
dum eſſentiam, non poteſt dari progreſſus in infinitum, vt oſtẽditur in octauo. Phyſ.
Cõditiones p relationem ad ſupera.
quo ſuppoſito, cõditiones eius primi Principij ex triplici relatione elici poſſunt: vel
enim id refertur ad ſupera, vel ad infera, vel ad interna. Dum refertur ad ſupera, quia
primum eſt, & nil ſupra ſe habet, dicitur non pendẽs ex alio, ſimplex penitùs, omni-
nò à mutatione immune, alio non egens. Hæc non competunt corpori, corpus enim

eget

eget loco, ab alio regitur, dirigitur & mouetur, est compositum ex substantia & accidente, nam præditum est magnitudine & figura, est compositum ex partibus magnitudinis, subijcitur motui. Ex quibus elicimus, quoniam supra non prima, debet dari primū, supra cōpositum, simplex; supra multitudinē, vnum; supra potentiam, actum; supra mobile firmum; supra id quod est per participationē, id quod est per essentiā, & huiusmodi non valet esse corpus, ideo supra corpora necesse est, vt principium inueniatur omninò a corpore seiunctum; hoc tetigit Aristoteles in duodecimo Metaphysicæ 56. inquiens, si supra sensibilia aliud principium non reperiretur, nihil esset. Insuper si referimus principium primum ad contenta sub eo, dicimus eius conditionem hanc esse debere, vt omnia eminenter contineat; omnium perfectionem procul ab imperfectione includat; omnibus sit præstantius, & quouis modo prius, omnia &. cognoscentia & non cognoscētia sit aptum regere & proficere; supra tempus sit collocatum, ne alicui subijciatur: hæc autem nulli corpori sunt apta competere, vt ex se patet. Hac via in parte progressus est Auerroes in tertia disp. in solut. 18. dubij inquiens, formas rerum habere duplex esse, vnum in materia, alterum in imaginatione & Mente hominis, & ita ascendendo per intelligibilia per participationē, eleuamur ad intelligibile per essentiam; sine quo cætera non essent intelligibilia, id autem necessariò est seiunctum à materia, & est mens pura. Demū si absolutè primi principij conditionē consideramus, dicimus debere esse summè bonum, summè fœcundū, summè liberum, summè potens, summè purum, quo nil eminentius, nil præstantius exco gitare valemus: hæc nō competere corpori, sed solùm essentiæ à corpore liberę, adeo est notum, vt nil notius. Insuper pro confirmatione vti valemus regulis quibusdam, veluti ea, quam profert Aristoteles in octauo Physicorum 56. inquiens, quod melius est, semp arbitramur in natura esse, si possibile est: at essentia a materia libera est, q d optimum, cui nil repugnat vt sit. Insuper alterā, qua vtitur in tertio Physicorum 32. inquiens, in æternis esse & posse non distingui: at nil repugnat dari essentias separatas æternas, quare eas dari concedendum est. Tertiò, adest regula prolata in octauo. Physic. 37. & in duodecimo Metaphycæ 35. quæ est, datur in vniuerso, quod solùm mouetur, datur quod mouet & mouetur, igitur debet dari quod solum mouet & non mouetur; hoc autem non potest esse corpus, non enim corpus mouet aliud, nisi & id moueatur. Ex his elicio primò errare eos, qui inquiunt sola æternitate motus posse ostendi genus abstractorum. Elicio secundò, decipi illos, qui aiunt Aristotelem pro medio sola æternitate motus fuisse vsum. Demùm elicio solutionē eius rationis, qua ostendebatur nullo medio Metaphysico posse id fieri, quia esset petitio in principio, nam dico petitionem non esse, dum ex opere præsupponente suum principium inferimus illud, opus enim pro sui confusa cognitione non pendet ex principio, sed ex se habet, vt sit nobis notius, ideò ex confusa notitia connexorum & operum valemus progredi in inuentionem Principij, per quod deinde vtentes regressu, distinctè opera & affectiones cognoscimus.

Ratio. *Aristot.* *Per relationem ad infera.* *Per relationem interna.* *Regulæ ex quibus elicitur dari formas abstractas.* *Prima.* *Secunda.* *Tertia.* *Colligitur Primò.* *Secundo.* *Tertio.*

Cuius officium sit ostendere motores Cœli à materia esse solutos, opiniones aliorum. Cap. IX.

Pparuere media varia, p quę noscere valemus dari genus separatorū motorū, inter q motus principatū obtinebat: at cōsiderandū superest, cuius inspectricis Philosophię partis officium sit, ostensionē formare, & qualis iudicāda sit formata ostensio, & iure de hoc dubitare tenemur, quia Aristoteles, cùm in 8. Physic. tùm in 12. Metaphysicæ, medio sumpto ab æterno motu, ostendit motores Cœli à materia esse solutos. De proposita difficultate quattuor sunt opiniones: quidam aiunt, id non

Opiniones quatuor.

id non posse ostendi. Alij attinere ad solum Physicum. Nonnulli ad solum Metaphysicum, Quidam ad vtrunque. *Opinio prima.* Qui primæ sunt opinionis nituntur eam comprobare, quia insita nobis via est per nobis notiora; eo autem, quod Deus sit, nihil est notius, quare non potest ostendi, cognoscitur enim Deus cognitis terminis, nam Dei nomine denotamus principium primum, quo nil melius, à quo cuncta pendent; quod omnes rectè affecti cõcedunt; ideò Aristoteles in primo Top. inquit, negantes Deum, egere non ratione, sed pœna, & qui Deos negarunt, oculo mentis fuère destituti, nec valuerunt decernere ex se notum ab eo, quod ex se notum non est. *Iãblichus.* Et Iamblichus in lib. de Mysterijs Aegyptiorum enunciauit, ante omnem rationis vsum nobis insitam esse Deorum notionem, & tactum quẽdam diuinitatis, meliorem quauis alia notitia; & inde excitatur naturalis appetitus boni, ratiocinatio, & iudicium, sic nemo vniuersi ordinem inspiciens de diuina ratione dubitabit, solus insipiens dixit in corde suo, nõ est Deus, omnes enim homines vident Deum, vnusquisque intuetur procul. Ecce Deus magnus, vincens omnem scientiam nostram, Iob, cap. 36. *Quid veri includat prima opinio.* Hæc opinio aliquid veri includit, verum enim est Deum esse ex se constare, hoc tamen ad rem non facit, aliud enim est confusa quadam notitia cognoscere Deum esse, quod cõcessere omnes Mentis compotes, & aliud cognoscere eum à materia & corpore esse solutum, quod pauciores nouere: plurimi enim veterum putarũt Deum esse vel Cęlum, vel Lunam, vel Solem, vel ignem, vel aliud simile, ideò hoc ex se conspicuum, nobis tamen ignotum Deum scilicet à materia esse solutum, pro facultate est ostendendum. *Opinio secunda.* Proptereà est secunda opinio, asserentium id solum attinere ad Physicum, cuius opinionis fuit Auer. in calce primi Physic. in secundo Physic. 26. in octauo Physic. 3. & in duodecimo Metaphysicæ, commen. 5. Auerroem sequuntur Latinorũ multi, à quo et D. Tho. non dissentit. *Fundamẽta.* Fundamenta potiora eorum hæc sunt. Primum, quia æternus motus, quo ostenditur esse abstractorum, est medium Physicum. Insuper ait Auerroes in calce primi Physic. nullam scientiam ostendere suum subiectum esse, subiectum enim esse numeratur inter præcognita: at genus abstractorum est subiectum Metaphysicæ, quod nisi daretur, non daretur Metaphysica, vt inquit Aristoteles sub initio sexti Metaphysicæ. Insuper ad eum pertinet ostendere genus abstractorum, ad quem pertinet considerare primum efficiens; hoc autem ad Physicum pertinet, vt sępè repetit, Auer. quia per motum definitur; maior ostenditur, quia opera manifestant sua principia; motus autem æternus est opus motoris & principij efficientis. Demùm hoc elicitur ex ipsomet Aristotele, qui in 8. Physic. vtens pro medio æternitate motus, ostendit dari genus separatorum: in duodecimo autem Metaphysicæ, solùm id facit repetendo eandem ostensionem. Quid veri & quid falsi includat hæc opinio, ex approbatione verioris sententiæ, conspicuè refulgebit. *Tertia.* Ideò est tertia opinio, asserentium id solum esse officium Metaphysici, quod suadere nituntur primò, quia ostendere aliquid esse, ad solum diuinũ inquiunt pertinere, cum solus Diuinus consideret id, quod est, quatenus est. *Fundamẽta.* Secundò, quia Aristoteles in sexto Metaphysicæ, contex. primo ait, eiusdem rationis esse, si est, & quid est manifestum facere; quare cum solus diuinus cõsideret, quid sint abstracta; solus valebit ostendere ea esse. Hinc Aristoteles in secundo Poster. inquit, tunc verè nos cognoscere, quod res sit, dum id nouerimus per ea, quibus cognoscitur, quid sit. Hæ rationes cuius roboris sint, ex dicendis patebit. *Quarta.* Referenda superest opinio quarta, asserentium id esse officium vtriusque, nempè Physici, & Metaphysici, hi non consentiunt de modo, nonnulli enim aiunt id pertinere ad vtrũque, quia vterque habet propria & distincta media, per quæ id ostendi potest, veluti inquit Auicenna in octauo suæ Metaphysicæ, cap. primo. & Scotus in tertia q. Prologi, & Ant. Andr. in primo Metaphysicæ, q. prima, & hi asserunt media Metaphysica esse potiora Physicis. Alij inquiunt, id solum posse ostendi per Motum: at Metaphysicum per motum ostẽdere abstracta, vt principia eius quod est, Physicum verò vt Principia corporis Physici. Insuper addunt motum esse medium & Physicum &

Meta-

Metaphysicum, nam distincta ratione pertinet ad vtrunque, à Metaphysico enim cõsideratur consideratione quadam communiore relata ad ens, & id confirmãt per Aristotelem in 8. Physic. 22. dicentem, omnes scientias vti motu, & in 5. Metaph. declarantem naturam per motum, vt etiam in vndecimo Metaphysicæ, similiter Auerr. in primo de Anima 51. dixit, cur melius sit, Cœlum moueri, & ita moueri, quàm quiescere, ad Metaphysicum pertinet considerare. Huius opinionis fuit Doctissimus Mirandulanus Episcopus Casertæ, quem sequuntur alij nonnulli. Quod ad Metaphysicam quoque pertineat ostendere dari abstracta, ita ostendunt, eius scientiæ officium est ostendere dari abstracta, cuius officium est considerare, an dentur Ideæ: at hoc ab Aristotele fit in prima Philosophia, quare &c. & hæc de aliorum opinionibus, quarum quid reijciendum, quidque approbandum sit, ex dicendis patebit.

Ad quem pertineat ostendere dari separatas essentias, opinio propria. Cap. X.

VT de proposita difficultate lucidè explicem, quod sentio, duas profero conclusiones. Prima est si medium fuerit Metaphysicum, solũ Metaphysici officium erit ex eo formare ostensionem. Altera est, si mediũ fuerit Physicum, attinet ad vtrunque; præsertim tamen & propriè ad Metaphysicum ostensionem formare. Prima conclusio conspicua est, quia tunc & mediũ & quæsitũ erunt Metaphysica. Altera facilè ostenditur: pro cuius lucidiore notitia praæccipio medium sumptũ ex æterno motu, absolutè debere iudicari Physicum, non partim Physicum, partim Metaphysicũ, vt assertores quartæ opinionis existimabant, quod ostẽdo auctoritate Aristotelis, qui in duodecimo Metaph. cum ostendisset per æternitatem motus dari genus abstractorum, in cont. 43. inquit, Cœlum æternum æterno motu moueri ostẽsum esse in Physicis, adeò vt id medium Physicum fatemur: & quamuis etiam in 12. Metaphysicæ, Aristoteles ostendat motum esse æternum, id tamen facit, vt redigat nobis in memoriam rẽ ostensam in Physicis, quæ ei inseruire debebat; & propterea vtitur ratione sumpta ex æternitate temporis, qua vsus erat in octauo Physic. Hinc Aristoteles ex principali instituto solùm in 8. Phys. proponit agendum de æterno motu, & se id ostendisse colligit. Quod confirmatur ratione: quia medium demonstrationum non variatur ob varietatẽ vtentium, & relationem ad varia, sed semper tale est iudicandum, quale sui conditione est: vbique autem Aristoteles motum ait esse Physicum & ad Physicũ pertinere, vt patet ex initio sexti Metaphysicæ, & ex duodecimo Metaphysicæ, contex. 5. Ex quo elicitur, quòd dum per æternitatem motus vel aliud medium Physicum ostendimus genus abstractorum, demonstratio ex parte eius, quod ostenditur, est Metaphysica, ex parte verò medij, est Physica. Quod autem ratione rei, quæ ostenditur sit Metaphysica, patet per declarata in præcedentibus. Nec cum fautoribus quartæ opinionis dicẽdum est, abstracta, vt principia Physicorum, attinere ad Physicum, iam enim hæc sentẽtia in præcedentibus est reiecta. Hinc Aristoteles in secũdo Phys. 71. & 73. motores Cœli negat esse Physicæ considerationis, quamuis tunc eos consideret vt motores, & vt causas efficientes Physici motus. Quod verò ex parte medij sit Physica, patet per nuper dicta: iam enim patefeci motum absolutè, & motum æternum esse medium Physicum. Et pro distinctiore notitia huius cõclusionis, accipio id quod nos docet Philosophus in primo Poster. 9. inquit enim interrogationem & disputationẽ posse dici Geometricam, vel alterius scientiæ, duplici ratione; vel quia fit de re Geometrica; vel quia resoluatur per Principia Geometrica, adeò vt disputatio possit esse Geometrica, vel ex parte rei de qua est disputatio, vel ex parte medij, vel ex parte vtriusque. Ideò loquendo de ostensione abstractorum per medium Physicum, dico

Demonstrat quo sit partim Physica, partim metaphysica.

Sententia Aristot.

eam esse Physicam ex parte medij; Metaphysicam verò, ex parte rei, quæ ostenditur. Hoc indicauit Aristoteles in 8. Physic. cont. 3. inquiens, declarationem æterni motus conducere Methodo de primo Principio: Nam Methodus de primo Principio est Metaphysica, cui motus æternus conducit tanquā medium, ad ostendendum id principium esse seiunctum à corpore. Quod autem formare ostensionem ex quouis medio, quod dentur abstracta, propriè & præsertim sit officium Metaphysici, ostenditur, quoniam ille tenetur esse solicitus de ostensione, qui est solicitus de re ostēdenda, & ad eam descendit: hoc autem ei competit, qui affectionem considerat, veluti quod vulnera circularia tardiùs curenrur, vt dicitur ab Aristotele, in primo Poster. quamuis ostendarur per Principia Geometrica, non tamen id fit à Geometra, sed à Medico, vtente Principijs Geometricis: vt etiam attinentia ad Musicam, quamuis sæpè ostendantur per Principia Arithmetica; non tamen id fit in Arithmetica, sed in scietia Musicæ, vtente principijs Arithmeticis. Hoc seruauit Aristoteles, qui sepissimè in prima Philosophia pollicetur se ostensurum genus abstractorum, idque ostendit in duodecimo Metaphysicæ, mox sub initio 13. Metaphysicę, colligit se id ostendisse: Ideò in tertio de Cęlo, contex. 2. ait, esse quædam ingenita, & omninò immobilia, magis est officium alterius, atque prioris scientię, quàm Physicę. & in quarto de Gener. animaliū, cap. postremo inquit, conuersionis syderum alia fortasse principia sunt, non dixisset fortasse, si id ostēdere pertineret ad Physicum, in prima autem Philosophia sępè pollicetur se id ostensurum, vt in tertio Metaphysicæ, contex. 7. in sexto Metaphysicæ, contex. 2. & 3. in septimo Metaphysicę, cont. 6. in octauo Metaph. 2. clariùs in vndecimo Metaphysicę, cap. 2. & 6. mox in 12. libro, post. contex. 29. Philosophus incipit ostendere dari substantias abiunctas, repetit ostēsionem ęternitatis motus, sumptam ex tempore formata in 8. Physic. & per eam ostendit motores à materia esse abiunctos, & in decimotertio Metapysicę, cap. primo inquit, ad Metaphysicum pertinere considerare, an prę ter sensibiles substantias aliqua sit immobilis & ęterna, necne; & si sit, quæ nam sit, &c. Patet itaque medium sumptum ex æternitate motus, esse Physicum; formare tamen ostensionem propriè ad Metaphysicum pertinere, & ostensionem illam debere denominari Physicam, formandam tamen à Metaphysico, quia vt elicitur ex primo Rhetor. quale est medium, talis est ostensio, veluti etiam se habet de ostensionibus formatis in Musica per principia Arithmeticæ.

Formare ostensionē quod dentur abstracta, esse officiū Metaphysici.

Proponuntur & diluuntur varia instantia, quæ resolutioni tradita aduersari videntur. *Cap. XI.*

Instantia Prima.

EX conspicua resolutione principalis difficultatis, conspicuè eliciuntur solutiones aduersarum rationum: Instare enim primò aliquis posset, quoniam non rectè dictum videtur, medium esse Physicum, Conclusionem verò Metaphysicam, cum Aristoteles in primo Poster. dicat, medium, & extrema debere esse eiusdem generis, & ob id nonnulli inquiunt hoc esse mōstrū quoddā. At ex Aristotele in eodē primo Post. elicitur conspicua solutio, inquit enim ea debere esse eiusdē generis, vel simpliciter, vel in parte, nā scientię subalternatę sunt eiusdē generis non simpliciter, sed in parte: & addit Aristoteles Metaphysicam ita se habere ad particulares scientias, cū illę partem eius, quod est, considerenr, ideo ait principia cęterarum scientiarum posse ostendi à Metaphysico, hinc Metaphysica dicitur scientia domina, & maximè faciēs scire.

Solutio.

Secunda. At statim obijciet aliquis & dicet, quod nūc Physica esset prior, quàm Metaphysica, cum ei tradat medium & principium. Respondeo Physicam ita esse priorem, vt medium, quod tradit, est prius; id medium est prius non absolutè, sed nobis, quoniam est effectus, per quem formatur ostensio quia. Sed tertio adhuc dubitatur, quia si ostensio for-

Solutio.

Tertia.

sio formanda esset à Metaphysico, errasset Aristoteles, dum in calce octaui Phys. eam formauit. Respondeo, ostensionem propriè & præsertim esse formandam à Metaphysico, vt patefeci; posse tamen etiam formari à Physico, ne dum quia medium est Physicum, verùm insuper quia cognitio Physica eius medij perficitur per cognitionem principij Metaphysici abstracti, ideò resoluit Physicus vsque ad primos motores sciũ etos, quos deinde Metaphysico deserit exactè considerandos, ideò Aristoteles in calce primi Phys. ait, à Metaphysico debere considerari diligentiùs. Et considerandum, quòd cum in octauo Physic. & in duodecimo Metaphysicæ, medio sumpto a motu, ostendatur genus separatorum; seruatur tamen in eis quadruplex differentia. Prima est, quia Physicus ostensionem refert ad Motorem, Metaphysicus verò ad species entis, ad substantias, & ad prima entia, vt patet ex duodecimo Metaphysicæ 29. & sequentibus. Secundò differunt ex parte quæsiti, nam Physicus id profert cum oppositione, & negatione, patefaciendo primo motori ea non competere, quæ competunt formis materiatis ab eo consideratis, & ita non esse finitum, nec infinitum, vt formæ materiatæ: quicunque enim noscit vnum oppositorum, valet cum ea oppositione noscere etiam alterum. Metaphysicus verò absolute ostendit dari formas abiunctas, quę sunt sui essentia actio. Tertiò differunt modo formandi quæstionem. Physicus id facit cum ipso est tertio adiacenre, inquiens, Primum motorem non esse in magnitudine, non esse corpus, nec posse diuidi: At diuinus magis format quæstionem simplicem, quòd detur aliud genus entis, aliud genus substantiæ, vt patet ex 12. Metaphysicæ 29. demùm differunt, quia Physicus id valet efficere per solum motum, cum Metaphysicus etiam per alia media eius propria id efficere valeat. Dubitatur quartò, quoniam vt inquit Auerroes nulla scientia ostendit suum subiectum esse, hoc enim in scientia supponitur, & progressurus ad aliquam scientiã, primò supponit dari eius subiectum, alioquin non daretur scientia; abstracta autem vel sunt subiectum, vel sunt id, quod nisi daretur, non daretur Metaphysica; quare non est officium Metaphysici id ostendere. Respondens dico, quomodo separati motores se habeant ad Metaphysicum, & an sint subiectum, vel pars subiecti, vel principia, cumulate explicaui in Philosophia Ciuili, dum de sapientia verba feci; vt verò ad præsens institutum pertinet, dico, instantiam nullius esse roboris; tum quia separati motores non sunt subiectum, vel species eius, dum Metaphysica consideratur ex parte, qua est scientia; sed solum vt Intelligentiæ est particeps, nam dum consideratur ex parte, qua est scientia, separatæ substantiæ sunt principia subiecti eius, vt etiam fatetur Auerroes in paraphrasi de Repub. Platonis. Principia autem ex opinione Auerrois possunt per posteriora ostendi in ea scientia, vt ait fieri de prima materia in primo Physic. tum insuper, quia id nõ potest fieri per priora, sed per posteriora, & præsertim per media recepta ab alia scięntia. & dum additur, quòd ad scientiam accedimus, supponentes, quòd ea sit, & nisi darentur abiuncta, non daretur Metaphysica. Respondeo, hoc debere esse notum formanti scientiam, non autem addiscenti iam formatam: Insuper sat est esse notum facultate & virtute medij prænoti. Hinc Aristoteles modo aliquo etiam in Physicis id ostendere voluit. Quinta dubitatio est, quia legitur sub initio sexti Metaphysicæ, eiusdem rationis esse, si est, & quid est manifestum facere, & vtrunque ad Metaphysicum pertinere: quare dubium videtur id, quod diximus, nempe genus abstractorum ostendi per medium Physicum. Respondeo, considerare esse rerum, contingit dupliciter, vel sumendo esse absolute, vel id sumendo contractum ad aliquod genus, veluti ad genus Physicum: pro esse absolute, pertinet ad Metaphysicum: pro esse autem contracto, pertinet ad eam scientiam, quæ rem considerat cum ea contractione. Insuper considerare esse, contingit dupliciter, vel per priora, vel per posteriora, dum cognoscitur per priora, tunc exactè cognoscitur, & vera est ea sententia, quod eiusdem rationis sit, si est, & quid est manifestum facere, non autem dum cognoscitur per posteriora. Hinc Aristoteles in secũdo Poster. dixit, ut sumus dispositi erga esse, ita erimus dispo-

Solutio.

Quadruplex differentia inter ostensionem formatam à Physico, et à Metaphysico.

Quarta.

Solutio.

Quinta.

Solutio.

Sexta. siti erga quid, nam per eadem distinctè noscimus esse rei, & quid sit, Dubitatur sextò, quia primus motor motum includit & per motum definitur, quare non ad Metaphysicum, sed ad Physicum pertinebit. Respondeo, ad Metaphysicum etiam pertinere omne genus causæ. Hinc Aristoteles in primo Metaphysicæ, cap. 3. in gratiam Metaphysicæ proponit agendum de omni genere causæ; vt autē ad Physicum aliquid pertineat, non sat est vt moueat, sed requiritur, quòd moueatur, vt docet Aristoteles in secundo Physic. 71. & 73. Pro septima difficultate præaccipio dupliciter vsurpari esse, primò pro esse essentiæ, secundò pro esse existentię, quæ duo in Deo veniunt in idem, quoniam conditio eius est, vt sit: hinc solus dicitur esse per essentiam, cætera per participationem. Quæstio de esse essentiæ pertinet ad problema de genere; de esse autem existentię ad problema de accidente: Distinctio traditur ab Auer. disp. 3. in fol. 3. dub. & disp. 8. in fol. primi dubij, qua præassumpta, dubium est, dum quæritur esse abstractorum, an quæratur esse essentiæ, vel potius esse existentiæ? quòd quæratur esse existentię, est dubium, quia scientiæ ab eo abstrahunt, nec id considerant, insuper non de eo formantur ostensiones, cum redigantur ad problema de accidente, nec eiusdem rationis esset si est, & quid est manifestum facere, vt esse asseruit Aristoteles in sexto & vndecimo Metaphysicæ. Ex aduerso si asseritur quæri esse essentiæ, quia huiusmodi esse ad Metaph. pertinet, solus Metaphysicus ostenderet esse rerum, quod videtur absurdum: Hæc de re multa dicuntur ab Auerroe præsertim disp. 5. in fol. tertij dub. & disp. 8. in fol. primi, quibus silētio obuolutis, breuibus dico, dum quærimus an aliquid sit, quæri essentiam iunctam cum existentia indefinitè sumpta, hoc enim est id, quod est prænoscendum, vt mox quæramus quid, & quale sit, nam de re quæ in vniuerso non reperitur, non est scientia. Hinc Alexander in primo Quæstionum naturalium dixit, quòd homo est animal rationale, donec fuerit, indicans præsupponi, quòd reperiatur: Et dum instatur, quia scientiæ abstrahunt à particulari existentia: Respondeo, eas abstrahere ab existentia particulari definita, nō autem indefinite sumpta, in quouis particulari, quæ in scientia supponi debet? Et dum additur, quòd essentia ad Metaphys. pertinet, Dico id esse verum de essentia vniuersè sumpta, & cōsiderata sub ratione entis, non de contracta ad definitum, & proprium aliquod genus. Demum dubitatur, quia Auerroes in magnis comm. primi Poster. comment. 60. & 100. inquit, scientiam communem differre à particulari, quia communis largitur particulari medium, quo vti possit pro ostensione, non autem vice versa, particularis largitur communi medium: sed id quod conditionem includit, vt sit subiectum communis artis, aut pars subiecti, vt diuinus à Physico recipit genus abstractorū, ab Astronomo numerum, &c. hoc autem aduersatur resolutioni à me approbatæ: nam dixi, scientiam particularem largiri communi medium. Respondeo, errasse Auerroem, quia putauit officium Physici esse formare illam ostensionem per æternitatem motus, cum tamen potiùs sit officium Metaphysici, solùm vera est sententia Auerrois de medio, quod est causa ex quo formatur ostensio propter quid, non de medio posteriore, ex quo formetur ostensio quia, nam hoc medium valet scientia inferior tradere superiori.

Quod esse quæratur de abstractis,

Auerroes. Solutio.

Alexander.

Octaua.

Sententia Auer.

Solutio.

Septima.

Solutio.

Cuius officium sit ostendere primum motorem esse vnum, æternum, & infinitum, vel potiùs nec finitum, nec infinitum. Cap. XII.

Opinio Zim.

Euersio.

CVm apparuerit, ad quem pertineat ostendere dari genus abstractorū, considerandum breuibus est, cuius sit officium ostendere primum motorem esse vnum, esse æternū, & infinitum. Sententia est Zim. in contradict. 8. Physic. solo medio Physico, nempè vnitate & cōtinuatione primi motus id posse ostendi. Quæ sententia nō videtur approbāda: quoniam Aristoteles in duodecimo Metaphysicæ, cum primò id ostendisset medio Physico,

Physico, sumpto ex vno primo & continuo motu, mox in cõtextu quadragesimo nono, id facit medio Metaphysico, quia est actus purus, omninò expers materiæ. Et cõtex. 52. Similiter id facit medio Metaphysico, quoniam ita inest ipsum bonum in vniuerso, quatenus cuncta directa sunt in vnum vltimum finem, & non expedit multitudo principiorum. Propterea inquiunt alij, id solùm pertinere ad Metaphysicum, & cum Aristoteles id quoque ostẽderit in octauo Physicorum, aiunt id fecisse indutum habitu Metaphysico. Hinc Auerr. in octauo Physicor. 45. & 48. Inquit, id esse officium diuini Philosophi. Confirmatur hæc opinio auctoritate Aristotelis, qui in calce primi Physic. inquit, de Principio secundum formam, siue vnum sit, siue plura, primi Philosophi officium esse decernere. Et in primo de Cœlo, contex. 90. ait: Mundum posse ostendi vnum ratione Metaphysica sumpta ex vnitate primi principij. Insuper id ostenditur ratione: quoniam vnum & multa, diuidunt ens, quod à Metaphysico consideratur. Hæc opinio etiam non caret difficultate. Primò, quia Aristoteles in octauo Physic. 48. Ostendit primum motorem vnum medio Physico, hoc est per legem Naturæ, quæ renuit infinitum, & non facit per plura, quod valet efficere per vnum. Et in context. 49. Id ostendit vtens pro medio, vno primo & continuo motu. Insuper vnitas & motor non egrediuntur terminos naturalis considerationis: nam Aristoteles in primo Physicorum, materiam ostendit vnam. Et in primo de Cęlo, ostendit Mundum vnum, quamuis enim vnum relatum ed ens, pertinet ad Metaphysicum; relatum tamen ad aliquid attinens ad aliam scientiam, potest in alia sciẽtia considerari. Similiter motor quamuis consideratus vt abstractus attineat ad Diuinum; tamen ex parte generis, hoc est, vt motor, valet considerari à Physico. Propterea soluens difficultatem, dico, ostendere primum motorem esse vnum, partim ad Physicum, partim ad Diuinum pertinere, præsertim tamen attinere ad Diuinum: pertinet ad Physicum, ratione medij, sumpti ex vno primo & continuo motu, & sumpti ex Lege Naturæ, insuper cum relatione ad motorem primum confusè sumptum, non vt separatum; Altera ex parte dico id attinere ad Diuinum; tum ob media diuina quæ retuli; tum ob relationem ad primum quod est, primam substãtiam, vltimum finem, & motorem separatum. Ex his patet resolutio difficultatis, & quid veri includant rationes pro omni parte relatæ. Similiter patet, quid de cęteris attributis sit dicendum, considerandum enim est medium, conditio attributi, necnon subiectum proximum, cui tribuitur, & inde elicienda solutio.

Opinio se cunda. Auer. *Confirmatio.* *Euersio.* *Opinio propria.* *Cõclusio.*

Ad quem pertineat loqui de numero cœlestium motorum. Cap. XIII.

Mirari aliquis posset, cur Aristoteles in octauo Physico. cum ostenderit primum motorem esse vnum, de numero motorũ cęli nullum fecerit verbum, sed solùm id ostenderit in duodecimo Metaphysicę, recepto numero orbium & motuum Cęli ab Astronomo; Hinc Auer. in primo Poster. comm. 100. inquit, Diuinum recipere numerum Intelligentiarum ab Astronomo, nam Auerroes medium considerauit. De hac difficultate inquit Zimara in contrad. 48. contextus octaui Phisi. Physici officium esse ostendere numerum separatorum motorum, quia id solùm medio Physico ostendi potest, cõducente etiam obseruatione Astronomica; id confirmat: quia nulla scientia valet ostendere numerum specierum sui subiecti, vt neque etiam esse. Hæc opinio profectò dubitatione non caret, primo enim non est verum motores Cœli esse subiectum Metaphycæ. Secundò verum non est in scientia non posse declarari numerum spe-

Opinio Zimara. *Euersio.*

cierum subiecti, nam quot sint genera argumentandi, tot genera demonstrationum, solus Logicus patefacit. Similiter quot sint species simplicium corporum, solus Physicus considerat, vt quot sint species triangulorum, Geometra. Præterea, cum ex sententia Auerrois in quarto de Cælo, possit in scientia ostendi esse speciei subiecti illius scientiæ, longè magis poterit declarari numerus. Demùm quamuis medium sit Physicum, tamen dum id, cui inseruit est Metaphysicum, vti eo medio nō Physici, sed Metaphysici propriè officium est. Propterea inquiunt alij, vt Parisius in quarta disputa. Metaphysica cap. postremo, loqui de numero rerum, ad solum Diuinum pertinere, quia diuisio per vnum & multa Diuinæ est considerationis. Quòd autem Aristoteles in Naturali scientia de numero rerum naturalium verba facit, id efficit indutus habitu Metaphysico. Quę opinio magis à vero distat, quàm prior, primò, quia dum Physicus ostendit numerum aliquarum specierum corporis Physici, non considerat numerum vt differentiam entis, sed cum contractione ad suum subiectum & modum considerandi: insuper id facit per media Physica. Hinc Simplicius in primo Physicor. commen. primo, ait: vt Medici est ostendere humanum corpus ex quatuor elementis constare, & Grammatici orationem ex vigintiquatuor literis, &c. Præterea, conspicuè errat, & Aristoteli aduersatur, inquiens non posse formari ostēsionem, cuius medium sit Physicum, & conclusio Metaphysica, nam conspicuè Aristoteles in primo Poster. ait, principia particularium scientiarum habere communia & scientiā eorum communium esse dominam, denotando Metaphysicam, & vt datur descensus à Metaphysica in alias scientias, quia earum subiectum in parte est idē, ita datur ascensus, vt patefeci de ostensione, quòd detur abstracta per motum æternum. Propterea inquiunt alij, ostendere numerum separatorum motorum esse officium Astronomi, vt retuli ex Auerr. in 1. Poste. comm. 100. Hinc Aristoteles in 12. Metaph. id videtur sūmere ex Astronomis, quod etiam est dubium, quoniam Astronomus intra suos limites constitutus, non cognoscit à quo moueatur Cœlum, sed solùm considerat Cœlū & motum eius, vt quanta sunt, considerādo insuper figuram, & sitū, vt fatetur Auerroes in primo Metaphysicæ 19. Demùm ex numero motuum vel mobilium cęlestiū inuento ab Astronomo, non valemus inferre numerum motorum, nisi addantur multa declarata in Physicis, veluti quòd motus exposcit motorem à mobili distinctū, & quòd distincta corpora, & motus, distinctos exposcant motores. Insuper quòd non detur Intelligentia, quę non moueat, quod ostenditur in duodecimo Metaphysicę. Et hæc sunt illa, quę numero motuum facultatem tribuunt pro patefaciēdo numero separatorū motorū, per quę mediū, vel Physicum, vel Metaphysicū modo aliquo redditur. Propterea, pro resolutione difficultatis duas puto statuendas Theses: prima est, præbere mediū pro inueniendo numero separatorum motorū, pręsertim est officium Physici, ei tamen opem fert Astronomus. Altera est, vti medio, & formare ostēsionē, propriè & pręsertim est Officium Metaphysici, id tamen modo aliquo etiam à Physico fieri potest. Prima cōclusio patet: quia mediū est motus consideratus, vt est actus motoris, & mobilis, quæ est consideratio Physica, id tamen non esset satis, nisi obseruationibus Astronomis cognosceremus numerum orbium mobilium, ideò Aristoteles in duodecimo Metaphysicæ 44. dixit, numerum lationum Cœli ab Astronomo esse petendum. Insuper dixi non absolutè, sed præsertim id esse officium Physici, nedum quia requiritur auxilium Astronomi, verùm insuper quia requiritur, vt noscamus non dari Intelligentiam, quæ alicui orbi non sit iuncta, & illum non moueat, qđ ostenditur in duodecimo Metaphysicæ. Altera conclusio conspicua est, per ea quæ declaraui in præcedentibus, dum patefeci vti medio & formare ostensionem præsertim & propriè officium esse eius, qui conclusionem considerat, nam ille solicitus esse debet de veritate & cognitione eius. Addebam modo aliquo id posse fieri à Physico, nedum, quia medium est Physicū, verū insuper quia valet id referre ad motores non vt abstractos, sed absolutè, vt motores corporis Physici, producęntes motū Physicū;

Aristoteles

Opinio altera. *Euersio.* *Tertia.* *Euersio.* *Resolutio difficul.* *Prima cō clusio.* *Secunda conclusio.*

Aristoteles tamen in octauo Physi. huiusmodi numerum non patefacit; primò, quia huiusmodi numerus non conducit pro æternitate motus, de qua ibi est sermo, vt con ducit separatio motorum. Secundò, quia ex solo numero mobilium, & motuum Cœ li, non valemus inferre numerum motorum, nisi prænoscamus dari separatos moto- res, & non dari intelligentiam non mouentem, quæ (vt patuit) in 12. Metaph. osten duntur. At duæ supersunt diluendæ difficultates. Prima est, quia inquit Auer. in 2. de Ani. 27. & 29. in scientia poni & non ostendi numerum specierū subiecti. Altera est, quia inquit Auerr. in 3. de Ani. com. 5. cognosci multitudinem separatorum, cogno- scendo potentiam competentem nostræ Menti, ac ita medio à motu distincto id po- terit ostendi. De prima difficultate dico, motores non esse speciē subiecti: addo Auer roem hac de re secum pugnare, tum quia in Paraphrasi de Republi. Platonis ait, Deum & separatas Mentes in Metaph. esse principium, vt natura in scientia Physica non subiectum; tum insuper, quia in 1. Poster. com. 60. ait, officium esse Physici consi derare numerum potentiarum animæ. Addo tertiò, id non ostendi medio Metaphysi co. Demùm addo, non rectè dici in scientia non posse ostendi numerum specierum subiecti, vt in præcedentibus patefeci: sic Aristoteles in 2. de Ani. ostendit sensus ex- ternos non esse plures, quàm quinque. Alteram difficultatem nititur soluere Zimara, inquiens, id non fieri, quia tale medium obscurum est, & non cadit sub sensum; quæ solutio mihi est dubia, quoniam id declaratur in 3. de Ani. & idcò eo medio, vt decla rato posset vti Physicus. Propterea secùs soluens, dico, nequaquam Auerroem asse- rere ex potentia nostri intellectus posse elici definitum numerum separatarum for- marum, non enim id fieri potest, vt conspicuum est, sed solùm ex ea elicere valemus separatis motoribus multitudinem non repugnare, cum omnibus infra Deum posi- tis competat potentia, quæ est modus materiæ & origo multitudinis.

Cur Arist. in 8. Phys. nō patefecit numerum separatorum. *Prima dubitatio.* *Secunda.* *Solutio primæ.* *Solutio secundæ.* *Solutio propria.*

An Deus moueat solum vt finis, vel etiam vt efficiens? Cap. XIIII.

NOn leuis inter asseclas Aristotelis est dubitatio & dissensio, in quo ge nere causæ ex eius opinione Deus moueat primum mobile motu di- urno. Qua de re disputaturus, referam primò eorum opinionem & ra tiones, qui putant solùm mouere vt finem. Secundò ostendam illum mouere vt efficientem. Tertiò loquar de modo, quo mouet. Demùm diluam rationes aduersas. Ordiens à primo. Quicunque de Deo verba faciunt, de hoc consentiunt, illum esse optimum, cunctisque præditum, quæ absolutè præstantiam indicant, & ab omni imperfectionis labe esse immunem. Ex quo fundamento satis lucidè elici posse videtur, illum mouere solùm vt finem. Hunc in modum, Deus in eo genere causæ mouet, quod omnem excludit imperfectionem, & solam præstan- tiam includit, huiusmodi solum est finis, non efficiens: quod ostendo pro vtraque parte, & primò, finem includere perfectionem patet, cum eius conditio sit bonum, vt dicitur in tertio Metaphysicæ, contextu tertio, & in secundo Metaphysicæ, contex- tu octauo, legitur, qui finem demit, bonum aufert: nam finis est id, cuius gratia sunt cætera, res autem gratia boni esse dicuntur. Ex quo hanc aliam elicio rationem: Deus vt est, ita operatur, est ipsum bonum, & ratio per quam operatur est bonum, & huiusmodi est finis, quare operatur, & mouet vt finis. Ex aduerso, quòd non moueat vt efficiens, ostenditur: quia efficiens includit potestatem ad sequentem actionem, & ad actum imperfectum, motus enim actus est imperfectus: at Deus est

Ordo seruandus. *Quid concedatur ab omnibus.* *Deum mouere solū vt finem.* *Ratio.* *Quod nō ut efficiēs.* *Ratio prima.*

actus primus, purissimus, totus simul, immunis à potentia, quare non mouet vt efficiens. Præterea, ab eo quod est ipsa æternitas, & supra tempus, non proximè producitur ea actio, quæ sui conditione successionem includit, & mensuratur tempore;
Secunda. Deus est primæ conditionis, motus alterius; quare motus non proximè ab eo producitur. Hinc dicimus, quod si moueret, nullum liceret assignare tempus, in quo moueret; nam si generat, id facit per creationem, quæ tempori non subijcitur: si intelligit, id facit mométo æternitatis supra tempus posito, quare motus qui tempore mensuratur, non est effectio illi congruens. Præterea, ille motor qui mouens omninò
Tertia. seruatur immobilis, solùm mouet vt finis, non vt efficiens; Deus cōsensione omnium rectè sentientium, immunis penitùs est ab omni motu, quare solùm mouet vt finis. Maior enunciatur ab Aristot. in 12. Metaph. cont. 36. dicente, mouet autem vt optabile, & intelligibile, hæc enim sola mouent, non motu, &c. Considero ea verba, hæc enim sola mouent, non motu, hoc est, ea sola, quæ mouent vt fines: nam optabile & intelligibile fines dicuntur. Hinc Aristot. in 8. Phys. 52. cæteros motores sub Deo positos modo aliquo moueri indicauit, appetunt enim & intelligunt aliud, solum primum omnino immobilem affirmauit. Et Auerroes comm. 15. eius libri, dixit, omnis motor, cui competit appetitus ad mouendum, est mobile vno modo, & mouens altero. Præterea, id ipsum elici posse videtur ex conspicuis verbis Aristotelis in 2. de Cœ-
Quarta. lo 62. dicentis: videtur autē optimè se habēti inesse bonum sine actione, proximo autem per exiguam & vnam. & in conte. 64. addit: Ei autem quod optimè se habet, nil actione est opus, est enim ipsum id, cuius gratia, actio vero semper est in duobus, nempè in eo quod est cuius gratia, & eo quod est eius gratia. Auerroes in com. 63. præter cætera, hæc verba profert Philosophus sibi proposuerat declarare, ꝙ ea, quorum nobilitas est in actione, sunt diminuta, quia non per se nobilitatem acquirunt, sed oportet, vt aliquod habeant exemplum, quod offerat eis illud propter quod est actio. Et Simplicius eo loci inquit: Omne agens agit ob desiderium boni, aliud itaque erit bonum, & aliud agens, & propterea optime se habens non eget actione; sic itaq; Aristoteles, Auerroes, & Simplicius, vnanimes asserere videntur, Deum nō mouere vt cau-
Quinta. sam efficientē. Præterea, si Deus mouet vt efficiens; vel id facit vt acquirat perfectionem, vel vt seruet, vel vt eum alijs impartiatur; non primum, nec secundū dicendum est, cum ex se sit vniuersa perfectio, ex nullo alio pendens, nec apta minui. Tertium quoq; non est dicendum; tum quia præstantius non agit ex primo instituto propter vilius, & de primo instituto nunc est sermo; tū quia id valet efficere per secundas causas: tum demum, quia primum id alijs impartiri debet, quod absolutè est primū, huiusmodi autem est esse, non operari, est actus perfectus, nō imperfectus, vt est motus.
Sexta. Insuper cui repugnat conditio partis, & absolutè est totum, & vniuersum, non rectè iudicatur cum altero tanquam pars iunctum; Deus absolutè est totū, & vniuersum; ideò non rectè dicitur, ꝙ sit pars immobilis, primi compositi ex se mobilis, quòd sit eiusdem conditionis cum intelligentijs sub eo positis, de quibus dicimus cœlestes orbes diuidi in partem mouentem immobilem, & partem mobilem. Iure itaque Auicenna, Ioan. Gand. & Academici omnes existimasse visi sunt, Deum solùm mouere vt finem, non vt causam efficientem.

Osten-

Ostenditur Deum ex sententia Aristotelis mouere in genere causa efficientis. Cap. XV.

Atis firma apparuere fundamenta ex quibus eliciebatur Deum moue re solùm vt finem, non vt efficientem; firmiora tamen ea iudico, ex quibus elici posse videtur oppositum, ex opinione Aristotelis. Vtar primò auctoritatibus, mox rationibus, & ita argumentor; Ille motor primus immobilis, ad quem nos eleuat Aristoteles, in 8. Physic. & de quo in eo libro verba facit, mouet vt efficiens; at nos eleuat ad Deũ, quare, &c. Minor cumulatè c. 4. est ostensa: Maior ẽt conspicua est, nam Aristoteles inuenturus primum principium, ostendit omne, quod mouetur, moueri ab aliquo, in mouentibus & mobilibus nõ esse progressum in infinitum; primũ inter mobilia moueri ex se; & quod ex se mouetur, cõstare ex corpore mobili, & motore immobili, & supremũ motorem immobilem appellat principiũ primum, semper de efficiente loquendo, nunquam de fine, quare primus motor qui est Deus, mouet vt efficiens, de quo in contex. 52. inquit, primo manente, necesse est manere vniuersum, quod continuatur cum eo. Confirmatur, quia Aristoteles de hoc primo motore loquens, ita argumẽtatur: Motus est ęternus, igitur motor ęternus; motus est vnus, igitur & motor; motus in maximo circulo est velocissimus, ideò ibi est motor. Hæc & similia quæ de motore primo profert Aristoteles, de solo efficiente vera sunt. Prætereà, cum Aristoteles, in contex. 78. de hoc primo motore proponat ostendendum, quòd cùm magnitudinis, tùm diuisionis sit expers, vtitur principijs, quę de solo efficiente vera sunt, veluti quòd virtus maior moueat velocius, & diutius; & si vis infinita esset in magnitudine, nullum posset assignari tempus, in quo moueret, & similibus. Insuper, cum in contex. 3. octaui Physic. dicat, considerationem æterni motus, conducere Methodo de primo Principio, proculdubio primum principium est Deus, pro cuius notitia cõducit motus æternus, quatenus huiusmodi motus nos eleuat ad suum principiũ, non in genere finis, sed efficientis, & patefacit esse à materia cetetum. Præterea, conspicua est sententia Aristotelis in secundo Physi. 73. dicentis, motorem immobilẽ non attinere ad Physicum, & addentis, tale autem est, si quid mouet quod nõ mouetur, vt id quod penitus est immobile, & omnium primũ, &c. sermo ibi est de principio efficiente motus omnium primo, qualis est solus Deus. Præterea, in primo de Ortu, & interitu, cont. 14. loquens Philosophus de causa efficiente conseruante generationẽ ęternam, inquit: de illa enim dictum est priùs in sermonibus de motu, hoc est in octauo Physi. quod est hoc quidem immobile per omne tempus, &c. conspicuè asserit, id primum Principium immobile, de quo est sermo in 8. Physico. esse causam efficientem motus, non finem solùm; & nunquam Philosophus in aliud principium prius, ea, quæ mouentur, resoluit. Præterea, ex duodecimo Metaphysicæ, id ipsum luce clarius elicitur, nam in contex. 30. ostendit Philosophus, dari principia prima, quę sint sui essentia actio, immunia penitùs à potentia, alioquin possent non mouere; Ex quo elicitur, quòd qui à separatis formis aufert efficere motum, ab eis simul aufert essentiam, & cum sint immunes à potẽtia, indicat Philosophus eas necessariò mouere, & ob id nono Metaphysicæ, cont. 10. dixit, non esse timendum Cœlum quiescere, quia eius motores sunt expertes potentię, & mouendo non laborant. Insuper adhuc lucidius elicitur ex duodecimo Metaphysicę, contex. 43. quo loci inquit Philosophus. Nos autem ex suppositis & definitis dicamus, principium, & primum eorũ quę sunt, esse immobile, & secundum se, & ex accidenti, mouere autem primum sempiternum & vnum motum, &c. cõspicuè Philosophus id Principium, quod est primum eorum quæ sunt, nempè Deum, ait mouere vt causam efficientem, & efficere motum illum,

Deũ mouere in genere causę efficientis. Ratio prima.

Confirmatio.

Ex 2. Physic.

Ex primo de Ortu et interitu.

Ex 12. Metaph.

qui dicitur totius, hoc est diurnum, & ob id à materia esse secretum, ac ob similem rationem motores quoque Planetarum à materia secretos ait, adeò vt non secùs dicat mouere Deum, ac moueant motores Planetarum, qui omnium consensione mouent vt efficientes: & iure profectò, nam motus, qui dicitur totius, & vniuersi, produci debet à motore totius, respondente vniuerso, qualis est solus Deus. Ideò in calce contextus colligit Aristoteles tot esse essentias sempiternas immobiles, expertesq; diuisionis & molis, quot sunt ea, quæ mouentur; & in contex. 48. addit, nullam præter has reperiri naturam, & necesse esse hunc esse numerum earum; & in contex. 49. ex eo, quòd hic motor primus & totius est vnus, colligit Mundum esse vnum; Mundus autem à Deo habet vt vnus sit, non ab alio motore. Hinc Auerroes, commen. 44. aduersus Auicennam inquit, si inuenirentur formæ non mouentes, essent ociosæ. Quod hactenus auctoritate patefeci. Nitar modo comprobare rationibus, quæ præsertim ex duobus fontibus eliciuntur: nempè, ex conditione Dei, & ex conditione primi motus: quibus addi potest etiam conditio vniuersi; Vt pertinet ad conditionem Dei, ita argumentor, Deus est ipsum bonum, optimè se habens, est prima separatarum forma rum, & primum ordinis, ab vno, est Princeps vniuersi cuncta curans, & munificentissimus, est exemplar cæterorum, imitabile ab eis, est aptus nosci quod sit separatus: vires eius per opera debent manifestari, quare mouet vt efficiens; assumpta ex se sunt conspicua; deducitur consequutio; Nam cum Deus sit ipsum bonum, & conditio boni sit fœcunditas, & fœcunditatis sit efficere, & operari vt fructum pariat, ideò conditio Dei est, vt operetur: & quoniam ea, quæ natura constant, per motum primum vel producuntur, vel seruantur; ideò à Principio fœcundissimo motus ille effici debet. Similiter dum consideratur Deus vt optimè se habens, debet extrinsecùs operari: nã vt aiunt Academici, perfectio & optima dispositio rerũ in ternario hoc est posita, in essentia, potentia, & actione. Hinc Aristoteles, in septimo de Repub. cap. 3. ostendens inspectricem Philosophum, dum opus fuerit, teneri etiã extrinsecus operari, inquit: Alioquin vix Deus ipse rectè se haberet, & Mundus totus, si præter proprias actiones suas, nullis externis actionibus fungeretur; Insuper dum consideratur Deus vt forma abiuncta, & formarum prima, maximè debet operari; tum quia huiusmodi formæ sunt sui essentia actio, vt legitur duodecimo Metaphysicæ. 30. tum quia cõpetentia his, quæ sunt ab vno, maximè debent competere primo. Prætereà, dum consideratur Deus vt Princeps vniuersi, cuncta seruans, omnia dirigens, singulisque benefaciens, quia ex sententia Aristotelis id fit per motum, tenetur motum illum efficere. Similiter si consideratur vt exemplar separatarum formarum, imitabile ab eis, tenetur mouere; nam reliquæ Intelligentiæ ob id mouent ab ortu in occasum, vt æmulentur primam, & eam sequantur. Præterea, dum consideratur Deus vt nobis se patefaciens, & aptus à nobis nosci, quia id fit per motum primum; putandum est, motũ illum ab eo effici, per primum enim motum iudicamus vires & percipimus eum esse à materia solutum. Præterea, ita argumentor: Deus potest efficere motum primum, igitur illum efficit; assumptum patet, nam inquit Aristoteles hoc solo priuari Deum vt facta valeat reddere infecta; deducitur consequutio, tùm ex eo, quod legitur in tertio Physic. 32. in æternis non differt esse, & posse: tùm insuper; quia ex sententia Aristotelis Deus operatur cum quadam necessitate Naturæ, vt suo loco patebit: Demùm si Deus consideratur vt contemplans & Intelligens, etiam mouere debet, quoniam operatio est fructus contemplationis; speculamur enim agibilia, vt ea efficiamus: ne itaque contemplatio Dei suo fructu sit destituta, tenetur extrinsecùs operari, ita nobis exemplo erit, vt extrinsecùs operemur, vt cunctis feramus opem, vt munera ceteris impartiamur, ita quoque ea, quę sunt, nõ multiplicata apparebunt sine vlla necessitate. Secundò, si conuertimur ad conditiones primi motus, ex eis quoque idipsum eliciemus: Et ita argumentari licet. Motus diurnus primi mobilis est motus primus, motus totius, Mensura sequentium, communis vita cunctorum, quare à Principio absolutè

Ratio prima sumpta ex conditiõe Dei

Quia Deus est ipsum bonum.

Optimè se habens.

Forma abiuncta & prima.

Princeps Vniuersi.

Exemplar separatorũ motorum.

Nobis per opera se patefaciẽs

Valet mouere.

Intelligit.

Ratio ex conditionibus primi motus.

solutè primò producitur. Assumptum ex se patet; Deducitur consequutio, quia qualis est effectus, talis indicanda est causa; inter separatas formas nulla est, quæ seruet conditionem totius, & munere totius fungi valeat, præter Deum, à quo solo pendent cuncta, & ob id cuncta sequuntur illum & conspirant ad cõem eius actionem. Tertiò considerando conditionem vniuersi, ex ea quoque elicere valemus Deum mouere in genere causæ efficientis, nam vt se habet de paruo Mundo, ita de magno putandum est se habere; in homine, qui paruus dicitur Mundus, & Epilogus magni, nulla est vis animæ, quæ non operetur, & ea quæ vniuerso homini præest, cæterisque facultatibus antecellit, est primum principium motus totius corporis. Hinc Aristoteles in tertio de Anima 48. inquit, Principia motus in homine esse Mentem & appetitum. Residet itaque Deus ex sententia Aristotelis in primo mobili, vt in arce, & in medio virtutis, vt dicitur in secundo de Cœlo 72. & vniuerso præest vt Monarcha, idque primo & communi motu mouet. *Ratio ex conditione vniuersi.*

De modo, quo primus motor mouet. Cap. XVI.

Pparuit ex sententia Aristotelis, Deum motu diurno vniuersum, præsertim tamen primum mobile mouere. Verùm hoc non est satis: nam requiritur, vt etiam modũ noscamus, quo mouet: de quo interpretes non consentiunt. Simplicius existimauit in primo mobili hunc ordinem cõsiderari, nam supremus est Deus, cui succedit Mens suprema, non participata, quam tertiò sequitur Anima, quæ etiam Mentis redditur particeps, postrema est Natura. Deum putauit solùm esse finem; Mentem dixit opificem & patrem Mundi, Principiumque motus non proximum, sed remotum & dirigens; Animam dixit ex se moueri, & ita proximè mouere Cœlum; Naturam demũ asseruit esse idoneitatẽ & propensionem, per quam Cœlum ad motum in orbem esset procliue. A Mente motus habet, vt sit æternus & consimilis; ab Anima, vt ex vno in aliud Cœlum suo motu transeat: à Natura, vt sit naturalis. Elicitur sententia Simplicij præsertim ex secundo de Cœlo 3. & 4. commen. & ex expositione 63. contextus. Alexãder duo sola considerauit, Intelligentiam, & Animam, nam Mentem primam non secreuit à Deo, nec Naturam ab Anima, vt etiam fecit ille, qui Alexandri nomine circumfertur, in duodecimo Metaphysicæ. 29. & 34. commentarijs. Mentẽ putauit Alexander esse principium motus remotum, Animam proximum, vt in nobis Mens & phãtasia. Ex Mente pendere censuit æternitatem motus, & consimilitudinem: ex Anima actum mixtum cum potentia receptum immobili, ex vno in aliud progredientem. Cum Alexandro est Themistius, & vt puto etiam Auerroes. Nam quamuis sententia Auerrois à varijs vario modo referatur; tamen si accuratè eius verba perpenduntur, id ipsum sensit, quod Alexãder, vt in lib. de Cœlo latiùs patefeci: Auicenna satis adhæret opinioni Simplicij, ipse enim primò considerauit Deum Principium primum. Secundò, Mentem ex primo principio prodeuntem. Tertiò Animam. Quartò Naturam. Primum principium censuit esse finem communem; Mentem motorem remotum; Animam proximum; Naturam demùm Principium, per quod mobile redditur procliue ad motum, & motus redditur secundum naturam. Ex mente prodit conseruatio motus, ex anima transitus per varios terminos, & definita velocitas, vt se declarat Auicenna nono suæ Metaphysicæ, cap. 2. & 4. Dissentit tamen à Simplicio, quia Simplicius sub Deo vnicam ponit Mentem, non participatam, cæteras ait esse participationes eius; Auicenna non constituit distinctionem Mentis in participatam, & non participatam. Quarta est opinio Card. Caiet. in quæstione de immensa virtute Dei, nec non Scoti in primo Sent. dist. 8. q. 5. & in 7. q. quolib. Hi consentiunt, quatenus in primo mobili hunc ordinem considerant: Primò aiunt reperiri Deum. Secundò

Opinio Simplicij. *Opinio Alexandri.* *Themistius.* *Auerroes.* *Auicẽna.* *Card. Caiet.*

dò Intelligentiam. Tertiò orbem. In cæteris sphæris solùm putant reperiri Intelligẽtiam & Orbem:& de hoc dissentiunt ab Auer. quoniam Auer. in singulis orbibus tria considerauit, Intelligẽtiam, Animam, & Orbem, & propterea minus rectè puto Cardinalem Caietanum in quęst. de immensa virtute Dei, Auerroi tribuere eam sententiam, cuius fuit ipse. Ratio, ob quam Scotus & Cardinalis Caietanus in primo mobili præter Deum etiam Intelligentiam propriam reperiri existimãt, est: quia putetunt ex sententia Aristotelis Deum esse immensæ virtutis, & propterea si proximè moueret, nullum posset assignari tempus, in quo moueret, at cum primũ mobile proximè moueatur à propria Intelligentia, quæ non est virtutis immensæ, exposcit definitum tempus, in quo moueatur. Scotus in 7. quæst. quolibeticarum nititur hoc elicere ex contex. 79. octaui Physicorum, quo loci Aristoteles ostendit motorem immensę virtutis non posse proximè mouere, quia nullum posset assignari tempus, quo moueret: at datur definitum tempus, in quo primus motus cõstituitur; igitur nõ proximè producitur à Deo, qui est virtutis immẽsę. & ferè eadem ratione vtitur Card. Caietanus.

Ratio. *Scotus.*

Consensio Scoti & D. Tho. De hoc itaque consentiunt, qui sequuntur Scotum, cum asseclis D. Thomæ, & aiunt duos motores primo Orbi competẽtes, esse essentialiter subordinatos, & ambos mouere in genere causę efficientis, vnum proximè, alterum per Intelligentiam mediam, & motum habere à Deo, vt sit æternus: à propria autem Intelligẽtia, vt definita velocitate fiat. Explicans Scotus in 5. quæst. octauæ dist. primi Sen. & in 7. q. quolibeticarum, quomodo Deus sit causa efficiens, duos præsertim refert modos? Vnus est, quia inquit à Deo sine medio produci omnes Intelligentias, quæ cum proximè moueant suos orbes, dicitur causa efficiens cuiuslibet motus Cęli, vt generans Elementa, dicitur mouere ea. Alter modus est, quia Deus mouet vt amatum & appetibile, id autem in anima dicitur mouere vt efficiens, veluti balneum in anima. At hi non sunt modi, per quos valeamus propriè dicere Deum mouere vt efficientem, quoniam his modis non magis dicetur mouere primum mobile, quàm cęteros, & per modum primum solum manifestatur Deum esse causam primi actus, nempè Intelligentiarum, non autẽ secundi, qui est motus, & per modum secundum manifestatur potiùs, quomodo Intelligentia propria moueat, quàm ꝙ Deus efficiat motum, quia appetibile dicitur efficere motum, dum consideratur in cognoscente, quod proximè mouet. At de opinionibus aliorum hæc satis.

De modo, quo Deus mouet primum Mobile, opinio propria. Cap. XVII.

Quatuor conclusiones. Prima. VT conspicuè refulgeat resolutio difficultatis, necnon quid de tã varia interpretum opinione dicendũ putẽ, quatuor Theses propono, quarum prima est: Deus à prima Mente ex sententia Aristotelis nõ secernitur; & ea sententia Simplicij Academica potiùs, ꝙ Peripatetica est. Hinc Philoponus in 3. de Ani. digrediens in attinentibus ad conte. 9. ait, ex senten. Arist. Deum esse Mentem, id tamen aduersari Platoni. *Secunda.* Altera conclusio est, in Cœlo Intelligentia orbis ab eius anima non secernitur, sed eadem distincta ratione Mens, Anima, & motor Cęli dicitur. Hæ duæ conclusiones cumulatè à me sunt explicatæ in libro de Cęlo, in consideratione an Intelligentiæ sint formæ, formantes Cœlum. *Tertia.* Tertia conclusio est, In Cęlo Natura distinguitur ab anima, aduersus Alexandrum. ratio est: quia Anima Cœli est Mens, quæ supra naturam est eleuata, vt patet ex primo de Partib. animalium. Hinc sub initio secundi Physic. dicitur, eam formam esse naturam, quæ est finis generationis, & nequit à materia seiungi, hoc tamen verum est, quod in Cœlo præter Intelligentiam non datur forma alia, quę Natura sit, sed Intelligentia mouendo eminenter, fungitur mune-

re Na-

re Naturæ; propriè tamen in Cœlo Natura est cœleste corpus simplex, quatenus ad motum est procliue. Hinc ab Aristotele in octauo Metaphysicę, contex. 12. & 12. Metaphysicæ, contextu decimo, corpus Cęli dicitur materia ad vbi. Quarta conclusio est, Cęlum solum constat ex Intelligentia & orbe, ex motore & mobili; & prima Mens siue Intelligentia, quæ Deus est, sine vllo medio in genere causæ efficientis mouet primum mobile motu diurno. Hæc conclusio varias habet partes, ea tamen quæ ad rem facit, hæc sola est, quòd sine medio in genere causæ efficientis moueat, quæ ostenditur: Nam ille motus, qui sæpè ab Aristotele nuncupatur motus totius, in quem cuncta conspirant, qui est regula & mensura cæterorum motuum, & tanquam vita, ab eo solo motore produci potest, qui obtinet conditionem totius, est princeps cunctorum, ex quo cuncta pendent, & per quem perficiuntur; hæc autem nulli præterquàm Deo competere valent, vt in præcedentibus etiam dixi. Hinc Aristoteles resoluens cęlestia corpora mobilia, cùm in octauo Physicorum, tùm in duodecimo Metaphysicæ, nunquam ea in plura resoluit, quàm in duo, in Mentem secretam à mole mouentem, & corpus mobile. Vt autem modus clariùs refulgeat, accipiendum est, nil esse in Orbibus Cęli, quod ex eorum Mentibus non pendeat; ideò cuncta obtemperant nutui & appetitui earum. Insuper forma abiuncta maximè corpori dominatur, vt approbante Aristotele in octauo Physic. 37. enunciauit Anaxagoras; hinc animi, quo sunt puriores, eo magis dominantur corpori. ex his pendet, quod cęlum maximè secundum naturam, & propriam propensionem in orbem à sua Intelligentia mouetur; & Intelligentia mouendo non laborat, omnis enim violentia à Cęli motu abest. Qui motus dicitur fieri pulsione & attractione: Mens enim, vt efficiens, tangens sua virtute Cęlum, id secundum naturam pellit, cum ad illum motum sit pro cliue. Vt autem finis diuina quadam attractione ad se trahit, & inde oritur motus ab eodem ad idem. Mouent autem superæ Mentes per Mentem & voluntatem, non per facultatem tertiam mouentem, ab his distinctam: nam vt rectè ait Auerroes duodecimo Metaphysicæ 37. 41. & in primo de Cęlo 90. non sunt in Cęlo aliæ facultates animæ præter Mentem & voluntatem: ideò vt in homine ex sententia Aristotelis in tertio de Anima 48. Principia motus sunt Mens & appetitus, ita ea duo sunt principia motus in Cęlo, reliqua in homine sunt instrumenta, quæ non requiruntur pro motu Cęli. Propterea, approbandam non puto sententiam Ioan. Bacc. in secundo Sent. dist. 17. dicentis, Intelligentias mouere per facultatem tertiam mouentem à Mente & voluntatem distinctam. Nititur autem id suadere, quia Intelligere & velle, sunt actiones immanentes, mouere autem transiens; & propterea ex facultate prodire debet à Mente & voluntate distincta: quæ ratio leuis est, quoniam quamuis sint actiones immanentes, tamen appetitus est principium actionis transeuntis, nempè motus. Hinc in tertio de Anima, appetitus ab Aristotele dicitur quidã motus. Pro constituendo in Cęlo motu in orbem, variæ considerantur præcurrentes orbiculationes, & ab eodem in idem conuersiones: nam Primò Deus Intelligendo, in se conuertitur, & se eminentissimè intelligit. Secundò, in se conuertitur appetendo, quia nil nisi seipsum appetit, cum sit ipsum bonum, ex se sibi satis. Tertiò consideratur orbiculatio Intelligentiarum, quæ ex Deo pendent, & in Deum, vt in finem reuoluuntur. Quartò, in singulis intelligentijs consideratur conuersiò earum in se, vt se intelligunt. Ex internis his conuersionibus prodit extrinsecùs conuersio Cęlorum, & motus ab eodem ad idem, quarum finis principalis, postremus, & communis, est Deus; vt finis proximus internus est quælibet intelligentia; vt participatio est summi boni, finis externus principalis est Mundi perfectio & conseruatio, secundarius verò sunt hęc mortalia, de quibus Aristoteles in primo Meteororum enunciauit necesse esse mortalem hunc orbem superis lationibus esse continuum; vt inde virtus omnis gubernaretur.

Quarta.

Deum sine medio mouere primum mobile.

Modus, quo primus motor mouet primum mobile.

Animi quo fuerint puriores, eo magis dominãtur corpori.

Mouẽt cęlorum motores per Mentem & voluntatem.

Reijcitur sententia Io. Bacco.

Varię in cęlo orbiculationes.

Diluuntur rationes, quibus ostendebatur Deum non mouere in genere causæ efficientis. Cap. XVIII.

Soluitur Ratio prima. Xplicata opinione Aristotelis, facile modo est rationes aduersas diluere: ostendebatur à Scoto, Deum non proximè primum mobile mouere: quia non posset assignari tempus, in quo moueret. Quæ ratio primo reflectitur, nam ab eo sine medio mouetur primũ mobile, de quo Aristoteles in 10. contex. 79. ostensionẽ format, vt ostendat esse à magnitudine separatum; at format ostensionem de primo principio, vt patuit, & conceditur à Scoto, igitur ab eo sine medio mouetur. Maior patet, alioquin conclusio non responderet principijs, ex quibus deducitur; Præterea, illa ostensio (vt patefeci) vera est de omni motore Cęli, non de solo primo, quare si ex ea colligeretur motor medius pro motu primi mobilis, etiam colligeretur pro motu Planetarum, quod ipse inficiatur. Demùm, ea ratio facilè diluitur: quia institutum Aristotelis eo loci est, ostendere motum Cœli non posse effici à motore materiato, nec finito, nec infinito, & de illo vim habent ostẽsiones eius, vt statim quòd motor conceditur à magnitudine separatus, soluta est vniuersa dubitatio, quinis enim separatus motor, cum careat contrario, & non laboret, valet mouere semper, vt asseritur in nono Metaphysicæ 17. Ostendebatur insuper, Deum non efficere motum, quia modus ille efficiendi, *Diluitur altera.* aliquid imperfectionis includit; primò reflecto argumentum; quia id tribuendum est Deo, quod perfectionem denotat, & eius conditioni est consentaneum: mouere est huiusmodi, nam perfectio in essentia, potestate, & actione est posita, & cum sit sui essentia actio, debet mouere semper, vt dicitur in duodecimo Metaphysicę. Insuper soluitur ratio: quia motus non denotat imperfectionem in agente, sed in recipiente: hinc dicebat Porphyrius, referente Simplicio in tertio Physicorum, motum esse actionem perfectam agentis, actum verò imperfectum recipientis, nam denotat actum agentis *Alia instãtia soluit.* postrema perfectione præditi. Addebatur insuper, quòd cum Deus sit ipsa æternitas, & supra tempus, non proximè id efficit, quod est cum successione iunctum, & tempore. Reflecto primò rationem: nam cum Deus sit ipsa æternitas, & ex æternitate & immobilitate prodeat tempus & motus, debet illũ efficere motum, qui est idem cum tempore, & mensura cæterorum motuum, ideò rectè de eo cecinit Boetius;

Qui tempus ab æuo
Ire iubes, stabilisq; manens, das cuncta moueri:

Insuper soluitur: quia ea maior vera est de actione interna, quæ est eadem cum essentia, non de externa. De actione prima, quale est intelligere, non de prodeunte ex prima. *Alia instãtia.* Insuper instabatur: quia Deus mouet vt bonus, quare vt finis. Respondeo, Deum nedum includere rationem boni, sed etiam actus; vt actus, est principium efficiendi; vt bonus, est finis. Non enim ex primo instituto mouet ob aliud, sed ipse est finis, cui *Alia instãtia.* omnia seruiunt. Insupet instabatur, quia Deus ita mouet, vt omninò sit immobilis: Reflecto rationem, cum Aristotele in secundo Phys. 71. & 73. asserente primum principium mouere & esse immobile, quare non pugnant hæc inuicem, efficere motum, & seruari immobile. Prterea soluitur cum Aristotele & Auerr. duodecimo Metaphysicę 36. dicentibus, in seiunctis à materia, & præsertim in Deo, intelligens, & intelligibile, appetens, & appetibile, in idem venire; Ideò Aristoteles inquit, mouet autem vt appetibile, & Intelligibile, hæc enim sola mouent non mota, horum autem prima eadem, &c. conspicuè asserit Philosophus, in prima forma ea duo in idem venire, & sola ratione distinguit; & iure, nam appetibile in appetente dicitur mouere vt efficiens, at Deus est ipsum primò appetibile, igitur nedum est finis, sed etiam est efficiens motus, nam appetitus tendit in bonum cognitum, bonũ à Deo cognitum est ipsemet Deus.

Instaba-

Instabatur deinde auctoritate Aristotelis in secundo de Cœlo; at si rectè sententia & verba Aristotelis perpendãtur, ex eis oppositum elicietur: Nam eo loci Aristoteles, per actionem denotat moueri, dubitauerat enim, cur primum mobile vno motu moueatur, & mox non seruatur ordo, adeò vt orbes primo proximiores paucioribus moueãtur motibus, distantiores verò pluribus; & soluens, non considerat producentia motũ, quæ ad rem non faciebant, sed recipientia, quæ per motum perficiuntur. His accedit, quòd nõ rectè Philosophus tribueret Intelligentijs, vt vna plures produceret motus, alioquin secum pugnaret, cum in duodecimo Metaphysicę, tot statuat Intelligentias, quot motus, & orbes. Sic itaque Aristoteles in eo secundo de Cœlo, per præditum perfectione, sine operatione denotat vniuersum genus separatarum formarum, quæ absque eo, quòd moueantur, perfectione sunt prædità: Cœli autem per motum assequuntur perfectionem. Quærebatur deinde, si Deus mouet, cur mouet? Respondeo: quia est ipsum bonum, cuius conditio est fœcunditas, ex fęcunditate autem prodeunt fructus, & præsertim quia nulla detinetur inuidia, est sua essentia actio, motus autem primus est ille, per quem cuncta producuntur, seruantur, & perficiuntur. Instabatur insuper, quia ex primo id effluere debet, quod primum est; huiusmodi autem est esse, non motus. Reflecto primò rationem, quia communis parens, cunctorum debet esse causa; id autem ei competit per motum primum. Insuper soluitur, quia per motum primum simul effundit esse, idque seruat & perficit. Instabatur insuper, quia Deo non competit conditio partis. Reflecto, quia motus communis, & totius ex motore communi & totius prodire debet, qui motus totius vt parti principali, cõpetit primo mobili; vt vero subiecto adæquato, competit Mundo. Hinc motor totius dicitur tanquã in arce, esse in primo mobili, vt inde in vniuersum orbem effundat sua munera. Demùm soluens rationem, dico, partem esse duplicem, vel solum includentem conditionem partis, non autem totius, & hanc assero denotare imperfectionem. Alteram vero esse partem extrinsecùs, & per similitudinem, includentem facultatem & conditionem totius; & huiusmodi asserimus esse Deum, de quo verè dicimus non maiorem denotare perfectionem Deum cum Mundo, quàm denotet, & includat Deus solus.

Explicatur sent. Arist. in 2. de Cęlo.

Cur Deus moueat.

Alia instãtia soluit.

Soluitur alia.

A quo mouentur orbes Planetarum motu diurno ab Ortu in Occasum? Cap. XIX.

Atefeci in libro de Cęlo vnà cum Aristotele Planetas nedum suo proprio motu ab Occasu in Ortum moueri, verùm insuper vnà cum primo orbe motu diurno ab ortu in occasum reuolui; dum suo motu mouentur, conspicuum est eos à propria Mente siue Intelligentia moueri; at non ita patet à quo moueantur motu diurno, quæ dubitatio etiã extenditur ad ea Elementa, quæ vnà cum Cęlo continenter in orbem reuoluuntur, qua de re variæ sunt opiniones. Nam primò occurrit Popularis opinio asserentium orbes & Elementa sub primo contenta rapi & circunduci à primo orbe. Hinc à Poetis & Astronomis nũcupatur motus raptus. Auerroes id sensisse visus est, quatenus in paraphrasi de Cęlo summa 3. quæsito sexto, inquit, orbem supremum esse motorem orbium Planetarum, vt mouentur motu diurno. Et confirmatur: quia Cęli orbes, quo magis distant à primo, eo tardiùs motu primi mouentur: nam magis subterfugiunt vim à primo illatam, adeò vt terra maximè distans, in suo loco penitùs requiescat. Hinc Auer. in duodecimo Metaphysicæ 37. inquit, primum motorem mouere orbes sub primo positos, per primum mobile, tanquam per medium. Insuper Aristoteles id ipsum visus est asseruisse in octauo Physic. 53. inquiens: Quod autem mouetur ab eo, quod mouetur, hoc est, Planetæ, qui mouentur à primo orbe, & Elementa quæ mouentur à Cęlo; ab immobili autem mouetur hoc est primum mobile, siue cęlum

A quo mouẽtur orbes Planetarũ ab ortu in occasum?

Opinio popularis.

Confirmatio.

Auerroes. Aristoteles

Euersio. lum mouetur à motore immobili,&c. Hæc opinio approbanda non est: primò, quia ita in Cęlo locum haberet violentia, nam corpus rapiens aliud corpus, violentia ducit,& rapit illud,& præsertim quia Zimara Theor. 19. inquit, mobilia sub primo nõ esse prædita propensioue,nec præbere vim ad illum motum:quare ei absolutè compe tet definitio violenti. Præterea, cęlestia corpora non aspera, sed perpolita & leuia sunt, adeò vt suo motu non sint apta inferre vim in contenta sub eis. Præterea, dum corpus vnum rapit aliud,id facit per tactum,& experientia docet, quod si id quod rapitur est corpus fluens,solùm rapiuntur partes,eius rapienti proximiores,non corpus vniuersum:at per motum Cęli vniuersa sphęra ignis,& ferè tota aeris circumducitur, quamuis simul nonnunquam per ventos secundum partes moueatur in oppositum.

Opinio secunda. Ideò est secunda opinio,asserentium Planetas,& Elementa eo motu moueri per influxus, à motu & lumine distinctos, ex primo motore & mobili prodeuntes. At quia *Euersio.* suo loco huiusmodi influxus reieci, propterea nunc eos missos facio. *Tertia.* Tertia opinio est asserentium Deum vbiq; reperiri,per essentiam,potentiam,& operationem,in primo autem orbe reperiri vt in parte Mundi principaliore, quæ ab Aristotele in secundo de Cęlo 72. dicitur medium nonnullis, sed virtutis, & cum Deus sit vbique,etiam proximè motu totius valet mouere orbes omnes, qui ab Ortu in Occasum reuoluuntur. *Euersio.* Hæc sententia propterea videtur dubia, quia sic Mundus totus deberet dici sedes Dei, cum tamen Aristoteles vel solum Cęlum, vel solum primum mobile asserat esse eius sedem. Præterea, si Deus ita proximè moueret, quia esset vbique, cum ex sententia Aristotelis moueat pro viribus,deberet singulos orbes eadem velocitate reuoluere, quod non facit, cum orbes inferiores, eo motu moueantur tardiùs, & cum regressu in oppositum.

Resolutio Difficultatis. *Cap. XX.*

Vm relatæ opiniones satis apparuerint dubiæ, vt proferam,quod sentio:accipio primò,idque vt notum suppono,cuncta modo aliquo pendere ex Deo. *Opinio propria.* Addo secundò, pendentia ex aliquo, semper includere conditionem quandam eius,& conspirare ad commune opus prodiẽs ex illo. *Primũ assumptum.* Insuper tertiò accipio vnà cum Auer. secundo Cęli 71. & in 3. disp. cõtra Algaz. in fol. 18. dubij,ex primo motore prodire vim quã- *Alterum.* dã spiritalẽ,quę effunditur p vniuersum,primò tamẽ recipitur in primo mobili: verũ *Tertium.* quæ sit hæc vis,satis latet,puto ego dicendum,illam esse duplicem: vnam antecedentem,rebusque insitam, alteram superuenientem. *Vis spiritalis ex Deo prodiens.* Prima nil aliud est, nisi ipsam et essentia rerum,vt est quædam participatio summi boni, de qua legitur in primo de Cęlo 100. quod à primo omnibus tributum est esse,his clarius, & his obscurius: superueniens autem virtus est ea,per quam cuncta seruantur, & perficiuntur,quæ per vniuersum effunditur per motum, de qua legitur in primo Meteororum esse necesse Mundum mortalem superis lationibus esse continuum, vt omnis eius virtus inde regatur, & de vtrisque legitur omnia esse plena Deo. Ita redditur notum, quomodo Deus dici possit Anima Mundi: nam cunctis,vt eis expedit, largitur esse. Propterea Mundus dici potest magnum animal, vt homo dicitur Mundus paruus. Similiter redditur nota connexio partium Mundi,cum omnia per gradus sint participationes vnius, & inde oritur conspicua antipathia, & simpathia partium vniuersi. Similiter elucescit quomodo motus diurnus in Planetis, & Elementis dici debeat secundum Naturam totius,supra naturam propriam,& raptus quidam eminens,& diuinus, ad quem mo- *Motores Planetarũ dupliciter considerati.* tum omnia corpora vt partes sunt vniuersi,habent propensionem, vel saltem ei inseruiunt,vt Terra. Hinc Aristoteles in octauo Physic. 84. & in duodecimo Metaphysicæ 43. in secundo de Ortu,& interitu 56. illum appellat motum totius. Ex quo elicio

Motores

Motores cęli dupliciter posse considerari: primò vt sunt participationes quędam primi principij. Secundò, vt contradistinguuntur ab eo, & id ipsum dicendum puto de formis Elementorum. His præassumptis, tres profero conclusiones. Prima est, Motor primus sine vllo medio mouet primum mobile motu diurno. Secunda est, Motor primus per medios motores proprios, vt eius sunt participationes, mouet cęteros orbes motu diurno. Tertia est, Motores proprij singulorum orbium, vt sunt participationes primi, mouent motu diurno suum orbem, vt verò contradistinguuntur à primo, illum mouent motu proprio & distincto. Prima conclusio ostensa est in præcedentibus: Secunda ostenditur, quia pendentia ex vno principio & seruantia eódiționem eius, debent mouere eodem modo. Intelligentiæ sub prima positæ, sunt huiusmodi, quare &c. Præterea, omnis pars rectè constituta, dum consideratur vt pars, tenetur conspirare ad motum totius; motus diurnus Planetarũ est pars motus totius, ideò à motoribus, vt obtinent rationem partis vniuersi, produci debet, ita redditur vera ea sententia de Deo prolata: stabilisque manens, dat cuncta moueri. Tertia conclusio satis ex dictis conspicua est, vt enim in homine facultates uariorum membrorum, quatenus sunt partes totius, conspirant ad motum totius hominis, ut uerò sunt uariæ & distinctæ, mouent motu uario; ita putandum est se habere in uniuerso: Nam motores sub primo, dum considerantur vt participationes primi, primumque intelligunt, cupientes ei esse, & seruari pro facultate similes, vnà cum eo mouent ab ortu in occasum. Vt verò distinguuntur à primo, & seipsos intelligunt ab eo distinctos, distinctiùs muneri & officio designatos, cupientes in suum principium redire, ab occasu in ortum reuertuntur. Insuper, quia superiores Mentes proximiores sunt primæ, eiusque sunt participationes eminentiores, ideò velociùs primã sequuntur, & minor regressus in earum motu apparet, quàm in motu reliquarum. Ita puto debere intelligi, & esse veram sententiam auctoris illius, qui construxit librum de Mundo ad Alexandrum, dum dixit Deus in altissimis residens sua potestate per vniuersum effusa, mouet Solem, & Lunam. Insuper si experimur in instrumentis Musicis inuicem consonis, moto & resonante vno, moueri & resonare aliud, cur mirari debemus si in sublimi Vniuersi consonantia id ipsum eueniat, dum Musicæ eius dux & Architectus pulsat chordam supremã? Rationes aduersæ facilè diluuntur: nam dum dicitur Planetas a primo mobili rapi, & circumduci; vel asserendum est eam sententiam esse popularem, & falsam; vel redigendam esse ad eam, quã approbaui: quia est raptus diuinus, & producitur à proprijs motoribus, vt sunt participationes primi. Insuper quia asserebatur motum vniuersum diurnum debere produci à motore totius, dicendum est, id seruari; tum quia producitur à motoribus proprijs, vt sunt participationes motoris primi; tum insuper, quia Deus cum eis conspirat vt efficiens, quia appetibile in appetente & cognoscente seruat locum efficientis, & præsertim dum appetens pendet ex ipso appetibili: Hinc balneum in anima dicitur mouere, vt efficiens. At afferebantur verba Aristotelis in 8. Phys. 53. quo loci videtur asserere. Planetas moueri à primo mobili. Respondeo, id nobis non obesse. Primò, quia si dicimus moueri à primo mobili, id intelligi debet non vt à principali & proprio motore, sed vt à membro principali, vt dicimus à corde moueri cætera membra. Secundò, quia ea verba nõ ita sunt exponenda, vt à nonnullis exponuntur, quorum expositionem retuli: sed dicendum, quod autem mouetur ab eo quidem, quod mouetur, hoc est Mundus mortalis, quia mouetur in orbem à Cœlo, &c. & Elementa dicuntur motu diurno moueri à Cœlo, & Planetæ à primo mobili: quia considerato ordine inter partes, quæ ab ortu in occasum mouentur, motus ille primò competit supremo orbi, secundò, orbibus Planetarum, tertiò, Mundo mortali: Et de his hactenus.

Conclusio prima. *Secunda.* *Tertia.* *Ostẽditur secunda cõclusio.* *Ostẽditur tertia.* *Auctor libri de Mundo.* *Diluũtur rõnes aduersæ.* *Explicatio sententiæ Arist. in 8. Physic.*

De modo, quo Deus extrinsecus operatur ex sententia Aristotelis, opinio Theologorum. Cap. XXI.

Ordo seruandus.

T fructus nostræ religionis vberiores appareãt, clariusq; refulgeat, quã fallax sit humana ratio, supero Lumine restituta; de modo operandi Dei ex sentẽtia Peripateticorum verba faciam. Qua de re vt distinctè loquar, referam primò & comprobabo veriorẽ sniam. Patefaciam secundò sententiam Peripateticorum, putantium Deum mouere cum quadam naturæ necessitate. Considerabo tertiò, qualis sit ea necessitas. Quartò diluam rationes aduersas. Demùm breuibus colligam, cui opinioni constanter adhærere debeamus. Placeat Deo in sui cognitionẽ, Mentẽ dirigere, directam illustrare, illustratamq; perficere: Ordiens igitur à primo, Theologi diuino lumine illustrati, duplex actionum genus tribuunt Deo, vnum internum, alterum externum. Actio interna antecedit, quę ob duplicem terminum actionum Dei, duplex est: nam terminus vnus est essentia Diuina, cõmunicanda Filio, & Spiritui sancto. Terminus alter est essentia rerum creandarum. Erga primũ terminum consideratur hic ordo. Primò essentia Dei immensa, tanquam obiectum adæquatum se noscendam offert Diuinæ Menti, quæ per metaphoram dicta oblatio & motio, est per naturam, & necessaria, vt obiectum quodlibet per naturam mouet eam facultatem, cui respondet: hanc oblationem & cognitionem adęquati obiecti sequitur actio interna erga primum terminũ, hoc est communicatio Diuinę essentiæ. Ita Pater generat filium, & ambo simul spirant Spiritũ sanctum; Quæ actio cum sit cum cognitione, est cum voluntate, cui tamen iuncta est necessitas. Mox erga secũdum terminum cõsideratur hic ordo. Primò essentia Dei, quæ est in omnibus personis, Patre, Filio, & Spiritusancto, oblata Diuinæ Menti, simplici & eminenti cognitione appræhenditur, tanquam includens Ideas siue Intelligibilia cũcta apta creari, quę oblatio naturalis & necessaria est, & hoc obiectum includit cuncta, & absolutè est vniuersum. Secundò voluntas vult, & ea statuit creanda, quæ Dei Mens eminentissimo consilio esse creanda iudicat, Et in hoc signo, primò refulget cõtingentia, prodiens ex eminentissima libertate Dei cum prędefinitione à diuino cõsilio & voluntate, ac ita Deus id omne esse futurum cognoscit, quod ab eo prædefinitum est. Demùm sequitur productio externa, quæ, vt prodit ex principio libero, liberè prędefiniente, & contingenter extrinsecùs operante, ita libera & cõtingens est solùm includens necessitatem ex suppositione: nam quia Deus ita ab æter no pdefiniuit, necesse est ita esse. In his apparet primò sublimis & admirabilis ordo, in principio enim nempè in obiecti oblatione residet necessitas; in Medio, hoc est in communicatione diuinæ essentiæ, residet necessitas cum voluntate iuncta; in fine hoc est in prædefinitione & creatione, refulget libertas & contingentia. Insuper, elicitur duplex obiectum Diuinæ Mentis, vnum adæquatum, alterum prædefinitum. Similiter elicitur duplex genus Idearũ, vnum absolutũ, alterum prędefinitarum tantum. Demùm refulget duplex spiritale vniuersum, vnum absolutè, & est essentia Dei: alterum est exemplar & prædefinitio Mundi creandi, qui Mũdus creandus tantum abest quòd sit vniuersum, vt absolutè vniuersum nullam includat rationem, finiti enim ad infinitum nulla est ratio. Hæc lucidè & procul à mendacio nota sunt Theologis nostris, quorum decretis constanter adhęreo, Ex aduerso, Philosophi quædam horum apprehendere valuerunt, alia minimè: Nam primò duplex illud actionis genus externum & internum Academici & Peripatetici libentissimè concesserunt, non tamen eodem modo: Academici magis cum Theologis consentientes, vnà cum Pythagora id cum Ideis fieri affirmarunt. Peripatetici Ideas renuerunt: Insuper consentiunt quatenus adæquatum obiectum Diuinæ Mentis putarunt esse ipsammet eius essentiam, & oblationem illam, suique iudicium, putarunt esse per naturam, & cum necef-

Actio Dei duplex.

Duplex obiectum diuinę Mẽtis.

Duplex genus Idearum.

Sententia Philosophorum.

Academici consentiunt cum Theologis.

necessitate. Demùm consenserunt, quatenus Dei actionem aliqua ex parte cum voluntate iunctã affirmarunt. Ex aduerso tamen, dissenserunt primò, & præsertim, quia attinentia ad primum terminum diuinæ actionis, nempè ad Diuinam essentiam cõmunicandam attingere non valuerunt. Et quamuis Io. Picus, Marf. Augus. Steuchus, & alij viri celebres, conati sint patefacere Platonem ea sàltem adumbratè inspexisse per Deum denotando patrem, per Mentem Filium, per animam Spiritum sanctũ, in quæ tria in Epistolis dixit Plato essundi diuinitatem, tamẽ re vera longè absuit à notitia Diuinæ Trinitatis, vt alibi latè patefeci. Similiter etiam loquendo de attinentibus ad secundũ terminũ, nempe ad essentiam rerum creandarum, non parũ dissenserunt: Philosophi enim creationem nõ nouerunt. Ideas autem vel renuerunt, vt Aris. vel eas secùs approbarunt ac Theologi: nam Plato vnà cum Pythagora, Ideas in prædefinitas & non prędefinitas non distinxit, sed omnes censuit ita esse prędefinitas, vt singulis aliquid extrinsecus respondere deberet. Insuper quamuis nouerint Deũ operari per voluntatem, tamen cum ea putarunt iunctã esse necessitatem & extrinsecùs necessariò operari, nam inquiunt Academici genus Idearum primò per naturã offerri Diuinæ Menti, & quoniã id, quod offertur, est bonum, & iudicatur vt bonũ, & quę sunt bona Pater Mũdi vult, & quę vult põt, ideò necessariò producit, dũ enim scientia, voluntas, & potestas, conspirant; necessariò sequitur actio. Arist. autem Mũdum negat genitum, & à Deo solùm putàt effici motũ primum, adeò, vt cõsiderare ex sententia Arist. quomodo Deus extrinsecus operetur, idem sit, ac considerare quomodo moueat: putat autem mouere pro facultate & cum quadam naturæ necessitate, adeò vt ex sententia Philosophorum minimè diuidi possit facultas Dei, eiusque operandi modus, per absolutum & ordinatum, qui absoluitur per causas secundas, vt rectè diuiditur à Theologis, sed semper sua vniuersa facultate operetur. Ex his patet, ꝙ quicunque ex sententia Aris. inficiatur Deum efficere motum primum, illi nullam externã actionem derelinquunt Deo, nec ambiguitati locum amplius derelinquunt, quomodo ex eius sententia extrinsecus operetur. At de varietate opinionum hæc satis.

Dissentiunt. *Io. Picus.* *Platonis sententia.* *Opinio Aristotelis.*

Rationes, quòd Deus liberè & contingenter extrinsecùs operetur. Cap. XXII.

Existimarunt nonnulli rõnibus ex Peripateticorum principijs deductis ostendi posse Deum exrrinsecùs liberè & cõtingenter operari, quibus vsi sunt D. Th. 2. contra Gen. c. 23. Scot. 1. Sent. dist. 8. q. 5. & alij viri celebres, quarum ego potiores referam: & primo, agenti primo & prętantissimo, ille agendi modus est tribuẽdus, qui est primus & prętantissimus: Deus est agens primũ & prętantissimũ: quare &c. modus autẽ agendi prętantissimus est modus operãdi cõtingenter & liberè, quod ostenditur: quia in homine actiones contingentes & liberæ longè præstant actionibus necessariis, & secundũ naturã. Prętereà, id genus operandi competit Deo, quod est Dux & Princeps cęterorum, at genus operandi liberè & cõtingenter est huiusmodi, qđ patet in homine, in quo eo operandi genere dirigũtur, & corrigũtur alia. Confirmatur: quia huiusmodi operandi genus absolutè denotat perfectionẽ, seqtur enim Mentem & voluntatem, quare non est remouendũ a Deo. Prætereà agens ꝑ naturã, ad vnum solum per se definitum & contractum est: Ex Deo autẽ non vnum solum ex se pendet, sed varia & opposita. Insuper Scotus rationes formans pro absoluta veritate, ita argumentatur. Deus est ens simpliciter, & ex se perfectè necessarium, igitur non potest non esse, & quouis alio ab eo distincto non existente, adhuc nõ potest non esse, at si ad primum effectum necessariò refertur, & per naturam necessariò illud efficit, eo non existente, Deus nõ esset, ac ita ex se necessarium, nõ esset ex se necessarium, & Deus nõ esset Deus, quia non seruaret conditionem suam. Confirmatur: quia si Deus necessariò vellet creaturas, non posset eas non uelle, & quia in Deo

Deũ ex sẽtẽtia Aristo. extrinsecus operari liberè. *Ratio prima.* *Ratio secunda.* *Confirmatio.* *Tertia.* *Quarta.* *Scotus.* *Confirmatio.*

esse & velle sunt idem, dempto quòd velit creaturas, demitur esse Dei, & ita non esset ens absolutè, perfectè, & per se necessarium. Præterea, argumentatur Rabbi Mosseus Aegyptius lib. 2. ca. 20. quia si Mundus ex Deo penderet; non vt prædefiniuit congruere Mundo, sed necessitate Naturę, nulla posset assignari ratio, cur cœlestium orbium, nonnulli velociùs, alij tardiùs mouerentur, quidam ab Ortu ad Occasum, alij econtrario. Similiter nulla posset assignari ratio, cur in octaua sphæra, innumerus refulgeat Stellarum numerus, in alijs verò singulæ in singulis, & cur hę semper sub Zodiaco reuoluerentur, & modò necterentur, modò inuicem essent oppositæ, & aliorũ huius generis plurimorum. Colligamus itaq; , cum Natura operetur propter finem, & cuncta in suum finem congruenter sint disposita, hoc nobis manifestã reddere Dei Prouidentiam. Prouidentia autem in agente, prædefinitionem exposcit, prędefinitio verò cognitionem, libertatem, & cõtingentiam. Insuper, argumentabatur Algaz. referente Auer. in 11. dispu. dub. 1. Deus est agens cũ cognitione, & per cognitionẽ, igitur si coactus operaretur, id efficeret, quod cognoscit; at cognoscit opposita, igitur simul efficeret opposita, & nedum primũ mobile ab Ortu reuolueret in Occasum, sed etiam vice versa, ab Occasu in Ortum. Consimili etiam rõne vtitur Scotus inquiẽs; si necessariò operaretur, ageret, quod potest; at potest quęcunque fiunt ab alijs, cum eminenter ea cõtineat, igitur ea cuncta efficeret. Prętereà, nisi Deus liberè & contingenter extrinsecùs operaretur, Deus nõ esset orandus, veluti non oramus ignem, ne calefaciat, id autem cùm naturali instinctui, tùm Simplicio, & Alexandro conspicuè aduersatur: nam per instinctum naturæ in Cœlum vertimur, Deumq; supplices deprecamur. Quod attinet ad Alexandrũ: ipse in Epilogo libri de Fato, inquit à Deo petenda esse beneficia, quoniam ei & dandi ea, & nõ dandi, facultas competit. Similiter Simplicius in Epict. inquit, hominem, rectè institutum, teneri deprecari Deũ. Insuper lucidiùs in 6. Phys. exponens cont. 15. ait: rectè dubitat Alexander, quomodo in Cœlo, quod mouetur in orbem, motus valeat esse velocior, & tardior? & primum quidem leuiter soluit, inquiens: nõ dixisse Arist. idem moueri velociùs & tardiùs, sed posse moueri, quod cõpetit etiam Cœlo, nam cum ex se moueatur, nulla ducitur necessitate, nec ab vllo prohibetur ne secus etiam moueatur, nam nec boni bona faciũt coacti, etiam si semper ea faciant, sed in eorum facultate est etiam opposita efficere. At oportebat, vt existimo mẽte repetere, primùm quidẽ bonos prędit os esse facultate cõtrariorum, quę etiam aliquando efficiunt: cęlestia autem & ęterna, quomodo donata fuerunt facultate, quæ nunquã prodiret ad actum? Insuper duplex est necessitas, vna diuinior, qua necesse est Deum esse bonum: altera, violenta, qua coguntur improbi à legibus, ne peccent. Similiter facultas duplex est, vna perfecta, altera imperfecta, cœlestia prædita sunt necessitate diuiniore, & voluntate ad bonum definita, ab omni dubia facultate immuni, &c. Ita Simplicius ex sententia Alexandri, patefacit Deũ extrinsecùs, liberè, & contingenter agere, ex sententia autem propria operari liberè, libertate tamen definita ad vnum, ut etiam aiunt nostri Theologi, quòd cui parti ab initio Angeli adhæserunt, ab ea nunqnam recedant. Insuper Arist. in 4. Topic. cap. 5. loco 73. inquit. Potest enim & Deus, & studiosus praua agere, nec ob id sunt praui: at si Deus ualet praua agere, & non agit, cõtingenter extrinsecùs operatur. Prætereà, homo liberè, & cõtingenter agit, igitur & Deus; deducitur consequutio, primò, quia si causa secunda esset libera, & non prima, ea posset operari sine prima, nam cum sit libera, poterit id efficere, pro quo non cõduceret prima causa, sed pro opposito: consequens esse absurdum patet ex 8. Physic. Insuper, tunc ad libitum secundæ causæ, prima ad agendum compelleretur, adeò quòd prima causa secundæ subijceretur. Prætere a, tunc secunda causa inanem redderet actionem necessariam primæ causę, quoniam sua libertate nolens operari posset uitare actionem primę. Hinc in uniuerso inspicimus res, quo sunt sublimiores, eo esse liberiores, quare Deũ, Principẽ principũ, maximè omnium putare debemus liberũ, & ad libitum ea agere, quæ agenda iudicat.

Quinta. Rabbi Mosseus. — *Conclusio.* — *Sexta. Algazel.* — *Scotus.* — *Septima.* — *Alexãder* — *Simplicius.* — *Aristoteles. Octaua.*

Insuper

Insuper cum Alexander putet Mentem agētem esse Deum,& cognitationes hominibus impartiri,quia homo ad libitum & contingenter intelligit,Deus quoque ex eius sententia cogitationes contingenter impartietur,Platonem quoque huius fuisse sententiæ,varia nobis indicant, & præsertim, quia se dubium patefacit de tempore,quo Diuina Mens Mundum produxit,& quia Deo curam Mundi exactissimam tribuit,ac insuper iudicia animarum,& de Parcis ait exequi ea,quæ eminenti ratione Mens esse agenda decreuit. Id ipsum Orpheus visus est sensisse, qui de summo Ioue loquens; ait: Cum absoluisset omnia deinde in lumen gratum emisit, ex sacro corde cogitata; & mirabilia agens. Proclus quoque ex oraculis Caldęorum refert ratione, voluntateque diuina disponi Mundum. Operatur itaque Deus, ex Philosophorum sententia,extrinsecùs,liberè,& contingenter,alioquin cum sit immēsi roboris, nullum posset assignari tempus,in quo moueret. *Plato.* *Orpheus.* *Proclus.*

Aristotelem putaße Deum extrinsecùs necessariò,non autem contingenter operari. *Cap. XXIII.*

Voniam nobis proposita est quæstio, non de absoluta veritate, sed de opinione Aristotelis,ideò exactè eius Principia perpendens;vnà cum Scoto in primo Sent. dist.8.q.5. alijsque præclaris Peripateticis asserendum puto, Aristotelem existimasse Deum extrinsecùs operari cū quadam naturæ necessitate:quod ostendo,& primo.Quale est mediū, per quod Philosophus eleuatur in cognitionem modi operandi Dei, talis debet iudicari modus, quo colligit eum operari: at medium est operatio secundum naturā;quare & modus,quo colligitur operari,debet iudicari secundum naturā. Maior est cōspicua,quia conclusio debet respondere medio,ex quo colligitur. Minor ostenditur:nam medium est motus Cęli,ordo rerum,& generatio Physica, quæ cum sint consimilia,semper eodem modo se habentia per naturam iudicantur facta. Confirmatur:quia motus Cęli ab Aristotele in primo de Cęlo,ita naturalis dicitur, & itá iudicatur patefacere naturam cęli,vt ille quatuor Elementorum patefacit naturā eorum. Hinc Aristoteles primo Cęli 32.inquit, Deū & naturam nil agere frustrà, indicans ea conspirare ad agendum,& propterea consimiliter operari. Præterea,quemad modum ex sentētia Aristotelis duodecimo Metaphysicę 30.& 48. si qua intelligētia non moueret,esset frustrà,ita nisi pro facultate moueret,secūdum eam facultatis partem,per quam nō moueret,iudicaretur frustrà, & esset minus rectè disposita,vt enim totum se habet ad totum,ita pars ad partem. Præterea, id agens, quod efficit vnum, & valet eius oppositum efficere, eget aliquo externo, per quod contrahatur ad illud agendum,quod Deo competere non potest. Hinc Aristoteles in 8.Phys.formans primam ostensionem pro æternitate motus,patefacit,quòd si agens æternum prius non mouet,mox incipit mouere,præcurrere debet motio aliqua,per quam ex potentia remota redigatur ad proximam, quare similiter si agit vnum & non alterum, vt alterū efficiat,præcurrere debet motio aliqua,hæc non deberet præcurrere,si Deus extrinsecùs,liberè,& contingenter operaretur. Pręterea,nisi Deus pro facultate operaretur, non valeret Philosophus per eius actionem cognoscere cōditionem,& vires,eius,sed solùm eius voluntatē,veluti si inspicimus duos deambulantes homines,non valemus eorum vires iudicare,nisi pro facultate currant, quare cum Aristoteles per motum iudicet vires motorum Cęli,cogitur supponere Deum pro viribus mouere. Hoc conspicuè indicauit Arist.12.Metaph.30.inquiens,primum Principium debere esse efficiens,& mouens,non ita,vt ei competat potētia;sed vt sit sui essentia actio. Pręterea, Deus est ipsum necesse esse,& nulla enūciatio est verior hac,Deus est, 12.Metap.38. cū itaq; in Deo modus operandi respondeat modo essendi;& modus essendi sit absoluta necessitas;modus quoq; operādi à Philosopho iudicatur talis,ideò Emp.cecinit: *Deū operari extrinsecùs necessariò.* *Ratio prima.* *Confirmatio.* *Secunda.* *Tertia.* *Quarta.* *Aristoteles* *Quinta.*

Est necessitas Deorum signum vetus,
Aeternum, amplo iureiurando suo robore stans.

Sexta. Prętereà, opera Naturæ dicuntur opera Dei, subordinatur enim Natura Deo, at opera Naturæ necessitatem habent antecedentem, & non fiunt contingenter ab agente; quare opera Dei necessariò fiunt, & non contingenter. *Confirmatio.* Confirmatur: quia dicere ordinatum operari necessariò, & ordinantem liberè, & contingenter, est pugnantia proferre: veluti pugnat dicere, calamum scribere secundum necessitatem suæ naturæ, & vtentem calamo id facere liberè: nam si id esset, nō valerent scribens secus ducere calamum, ac natura calami exposceret, & ita dirigens liberum, non esset liberum. *Septima.* Prætereà, si ex Deo liberè opposita prodirent, esset necesse, vt ea prænosceret: at ex sententia Aristotelis duodecimo Metaphysicæ 51. melius est Principi non videre multa, quam videre. *Octaua.* Insuper, vtor ratione Aristotelis in octauo Physic. 36. Si Deus extrinsecùs contingenter ageret, posset non mouere, & non agere: ponamus, quòd non moueat, supposito possibili, non sequitur impossibile: at si Deus non mouet, non erit motus vllus, nec Mundus: quod nedum est falsum, verùm insuper ex sententia Aristotelis penitùs impossibile. *Nona.* Insuper, cum Motus & Mundus necessariò sint æterna, vt putat Philosophus, & ex altera parte pendant ex Deo contingenter, adeò vt possint nō fieri, & non pendere, simul poterunt esse infinito tempore & non esse, rediguntur hæ potentiæ ad actum, simul infinito tempore erunt, & non erunt, quod penitùs est absurdum. Hac ratione vtitur Aristoteles in primo de cœlo, contra Plat. & si solueretur à putantibus Deum operari contingenter, similiter solueretur à Platone. *Decima.* Prætereà, vtor ratione Scoti in primo Sent. dist. 8. q. 5. Id competit Deo, quod includit maiorē perfectionem; at in omni differentia Entis, necessitas præfertur contingentiæ; igitur Deus necessariò cogit; Quòd necessitas præstet, patet de Deo, qui est ipsum necesse esse, summè distans à contingentia. Quare in omni differentia causæ & modi operandi, necessarium præstabit contingenti. *Vndecima.* Prætereà, si Deus extrinsecùs solùm contingenter ageret, non esset cunctorum opifex, ita enim cuncta extra Deum essent contingentia, vt Aristoteles extra Deum etiam varia reperiri iudicat, quæ absolutè nuncupat necessaria. *Duodecima.* Demùm, datur in vniuerso causa aliqua necessariò operans; igitur causa prima necessariò operatur; deducitur consequutio, quia in essentialiter ordinatis, posterius non valet esse præditum necessitate, nisi prius eam includat. Potest in vniuerso seruari lapsus ex necessario in contingens; at non progressus ex contingente in necessarium, cum necessarium sit eminentioris gradus & facultatis. *Auctoritas.* Insuper, eandem sententiam per varia Aristotelis verba confirmo, & primò legitur 9. Metaphysicæ 17. non esse timendum Cœlum quiescere: at si Deus contingenter moueret, timendum esset, vt re vera quiesceret ex sententia nostrorum Theologorum. Insuper legitur in tertio Physic. 32. in æternis esse & posse non distingui: quæ sententia falsa est, supposito, Deum operari contingenter. Hinc rectè aiunt nostri Theologi, multas species Deum valuisse creare, quas non creauit. Prætereà, in secundo Physic. 73. legitur, duplicia esse Principia mouentia Physicè, quorum alterum non est Physicum. Sermo est de separatis motoribus, & dicitur eos mouere Physicè, non autem attinere ab Physicum. Mouere Physicè, est mouere necessariò, & pro facultate. Insuper legitur in 8. Physic. 52. manente primo, nempe Deo, necessariò manere omne, quod continuatur cum eo, hoc est vniuersum: at si Deus extrinsecùs operaretur contingenter, id non esset necessarium. Demùm inquit Aristoteles in 8. Physic. 79. Si primus motor esset in magnitudine, nullum posset assignari tempus, in quo moueret: quæ consecutio esset inanis, nisi supponeretur Deum extrinsecùs non ad libitū, sed necessariò, & pro facultate operari. *Conclusio.* Colligamus itaque cum Auicenna, Alberto, Scoto, & alijs plurimis viris præclaris, Deum ex sententia Aristotelis extrinsecùs operari pro facultate, & cum quadam Naturæ necessitate, ac ita eminentissimam patefacere liberalitatem, cum munificentissimè ea munera effundat, quæ effundere valet.

De modo, quo Deus necessariò operatur, & qua sit ratio eius necessitatis. Cap. XXIIII.

APparuit ex sententia Aristotelis Deum extrinsecùs necessariò operari: at duo supersunt explicanda, vnum est, qualis sit ea necessitas, alterum, quæ sit ratio eius necessitatis. Ordiens à primo, vt pateat, qua necessitate Deus moueat, distinctio necessitatis præaccipienda est. Necessarium est duplex, vnum coactum & violentum, alterum non coactum; primum non competit Deo, nō enim id Principiū ex quo cuncta pendent, & quod cæteris dominatur, valet cogi. Insuper necessarium nō coactum est duplex, vel enim est seiunctum à cognitione, vel cum ea est iunctum; primū non competit Deo, est enim Mens eminentissima, operans per cognitionem & volūtatē, vt elicitur ex duodecimo Metaphysicæ. Mouet itaque Deus necessitate non coacta, & cum cognitione iuncta: quæ duo dum conspirant ad agendum, altero duorum modorum necti possunt: vel enim necessitas antecedit, & sequitur voluntas, vt in eis, qui libenter moriuntur; vel vice versa. Quomodo nectantur in Deo dubiū est, & tres circumferuntur opiniones. Quidam aiunt antecedere necessitatem; cognitionem autem & voluntatē comitari, vt in cōmunicatione diuinæ essentiæ ex sententia Theologorum. Similiter si sol cognosceret, diceretur sui natura effundere radios, cognitione tamen & voluntate comitante. Alij ex aduerso inquiunt cognitionem & voluntatem antecedere, sequi autem necessitatem: & hi diuisi sunt in partes duas, nōnulli rectè sentientes, aiunt, sequi id, quod solùm ex suppositione est necessarium; absolutè autem est contingens, & ualuisset secùs per liberam uoluntatem prædefiniri, ut inquiunt Theologi. Vel est necessarium absolutè, ut Academici existimant, dicentes; cum Deus sit ipsum bonum, & nulla detineatur inuidia, noscens quæcunque potest esse bona uult omne, quod potest. Harum trium opinionum iam apparuit eam Theologorum absolutè esse veram, at non esse consentaneam Principijs Peripateticorum: ideò considerandum superest, quæ reliquorum ab Aristotele fuerit approbata, num scilicet voluntas antecedat, vel necessitas: si voluntas antecedit, hic erit ordo. Prima erit potentia, quæ est essentia Dei. Secunda scientia. Tertia voluntas omnis quodcunq; potest. Quarta necessitas ea efficiendi. At si antecedit necessitas, hic erit ordo. Prima erit essentia Dei siue potentia, quæ est ipsum bonum fœcundissimum. Quam conditionem sequetur necessitas ea efficiendi, quæ potest. Succedet tertiò cognitiò & voluntas ei consentiens. Rationes sunt pro vtraque parte: Nam quod antecedat voluntas, ostenditur: quia Deus à Peripateticis dicitur agens per cognitionem & voluntatē, & actio prodiens ex cognitione, & voluntate, præstantior est ea, quæ ex necessitate propriæ naturæ proficiscitur, vt redditur notum consideranti humanas actiones. Nam si dicimus aliquem velle mori, cum voluntas sequatur necessitatem, exiguam patefacimus perfectionem. Ex aduerso, necessitas videtur antecedere. Primò, quia Deus cum sit ipsum bonum, necessariò vult bonum, & nō potest id nolle, quare necessitas sequitur conditionem eius, voluntas verò necessitatem. Et confirmatur: quia dempta per imaginationem cognitione, & voluntate, & seruata fœcunditate naturę eius, adhuc necessariò operabitur, vt patet exemplo Solis illustrantis, at dempta necessitate, fœcunditatem sequente, non seruatur voluntas ea constans & firma. Res itaque, satis est dubia, & pro vtraque parte probabilis. Puto tamen, ex sententia Aristotelis dicendum, necessitatem antecedere, tanquam propensionem sequentem potentiam & conditionem essentiæ Dei, voluntatem verò sequi, ita tamen, vt vnum non sit causa alterius, sed solùm sint subordinata. Nam primò necessarium non est causa voluntatis, alioquin esset coacta, sed voluntas prodit ex cognitione & iudicio boni, vt bonum est, cū

Qualis sit necessitas, qua Deus operatur ex sententia Arist.

Diuisio necessarij.

Quid antecedat, nū voluntas, vel necessitas?

Opinio prima.

Secunda.

Theologi.

Academici.

Ordo, si voluntas antecedit.

Ordo, si antecedit necessitas.

Quod antecedat voluntas.

Quod antecedat necessitas.

Opinio propria.

eius

eius approbatione. Similiter voluntas non est causa necessitatis, quia dempta voluntate, (vt patuit) adhuc actio seruatur necessaria. Cum itaque vnum non sit causa alterius, & sint connexa, putandum est ambo ex boni fonte tanquã duplicem riuulum, duplicemque prolem manare. Et quamuis vna non sit causa alterius, necessitas tamen ex sententia Aristotelis antecedit, quatenus est communior, & pauciora præsupponit: voluntas enim præsupponit cognitionem, non autem necessitas emanationis, & cum sint iunctæ, vna denominatur per alteram, dicitur enim voluntas necessaria, & necessitas voluntaria, & se habet de his, vt de instinctu naturæ, iuncto cum cognitione: antecedit instinctus, cognitio autem sequitur & complet operam. Et confirmatur: quia vt natura & essentia rei antecedit cognitionem & voluntatem, ita necessitas naturam rei, & conditionem sequens antecedit iudicium & approbationem, per voluntatem. Rationes, quas retuli pro vtraque parte, facilè diluũtur. Dicebatur primò, voluntatem antecedere, quia Deus dicitur agens per cognitionem & voluntatem, & huiusmodi agendi modus est præstantior. Respondeo, voluntatem esse principium magis proprium actionis, & cum sequatur, tribuit ei maiorem perfectionem: At non ob id est prior origine, neque est causa necessitatis. Addebatur: cognitionem, & voluntatem esse actiones internas, quæ sunt principia externarum? Respondeo, etiã necessitatem sequentem fœcũditatem boni, esse internam, & ideò posse primò sequi bonum, mox voluntatem, per mediam cognitionem. Rationes pro parte necessitatis id solùm patefaciunt, quod dixi, necessitatem esse latiorem, pauciora præsupponere, & modo aliquo priorem origine, non autem ob id esse causam voluntatis. Ex his elicitur solutio alterius difficultatis: Nam quæritur, quęnam sit ratio & causa necessitatis? Nonnulli id tribuũt immobilitati Dei, quia enim est immobilis, ideò immobiliter & necessariò semper idẽ vult, & agit. Quæ sententia est dubia: quia immobilitas est causa vt consimiliter & semper moueat, non autẽ vt necessariò, & pro facultate; Qđ patet: quia Theologi rectè sentiẽtes, Deũ noscũt immobilẽ, & nõ ob id aiunt necessariò & pro facultate extrinsecus operari. Propterea dicamus, operari necessariò, esse affectionem quandam, sequentem naturam & conditionem Dei: cõditiones Dei sunt, ipsa absoluta necessitas, ipsum bonum, & actus purus, ex qua cõditione pdit, vt necessariò semper agat id omne bonum, quod potest, quam propensionem comitatur eminentissima ratio, & voluntas, ob quorum conspirationem, Deus dicitur Peripateticis extrinsecus necessariò cũm voluntate & liberè, operari.

Confirmatio.

Diluũtur rationes.

Quę sit cã necessitatis.

Sententia propria.

Ex declaratis nonnulla vtilia cognitu eliciuntur. Cap. XXV.

EX declaratis de modo operandi Dei ex sententia Peripateticorũ quinque cognitu vtilia colligere valemus. Primum est, in Deo necessitatẽ non euertere cognitionem, non pugnare cum voluntate, nec euertere libertatem, sed simul eminẽtissimè seruari, & se mutuò perficere: Nã Deus vt bonus, effundit munera; vt eminentissimè cognoscens, iudicat effundenda; vt simul bonus, & iudicans, vult id, quod bonum est. Et quoniam est sui essentia actio, & bonum est propria ratio eius, non potest non effundere, & velle bonum, veluti si Iustitia esset conditio hominis, non posset nisi iustè agere. Agit itaque Deus necessariò, & liberè; Ideò rectè dixit Plotinus En.6. libro 8. cap. 12. Deus non necessitate compræhenditur, sed est necessitas, & Lex omnium aliorum. Et rectiùs diceretur suapte natura Libertas, quàm suæ naturæ dominus. Colligo secundò, de modo operandi Dei, ob eius eminentiam, hæc tria, quæ in mortalibus inuicem pugnant, eminentissimè necti, & in vnum conspirare, nempè, Deum agere per Naturã, per voluntatem, & neutro modo. Quomodo operetur per voluntatem, iam patuit.

Primum quod colligitur.

Plotinus.

Alterum quod colligitur.

Dicitur

Dicitur autem operari per naturam,triplici ratione. Primò,quia modus ille operandi, sequitur naturam & conditionem Dei. Secundo, quia eminenter includit conditiones agentis per naturam, cum pro viribus & consimiliter operetur. Tertiò, quia motus eius est Physicus, respondens propensioni orbis. Insuper Deus nec per naturam,nec per voluntatem mouere dicebatur:quod verum est, quatenus non vt mortalia operatur per natutam seiunctam à cognitione, & voluntate, nec per voluntatem inconstantem & indefinitam. Hinc Auerroes in vndecima disp.contra Algaz.in fol. primi dubij,dixit:aiunt Peripatetici,ea quæ sunt, procedere à Deo modo eminentiore,quàm sit Natura,& quàm humana voluntas. Et Plotinus En,6.lib.8.cap.21.scriptum reliquit: non ita in Deo voluntatem vsurpari,vt opposita valeat,sed quoniam constanti & immutabili fruitur potestate,quæ maximè est potestas, cum ab eo quod est vnum,nullo modo digrediatur,nam opposita posse, infirmitatis est conditio, non valentis in optimo permanere. Colligo tertiò,modum operandi Dei procul ab omni imperfectione eminentissimè includere perfectionem omnem cæterorum modorum:nam includit perfectionem operandi per naturam,quia pro facultate,& consimiliter operatur:includit perfectionem operantis liberè, quatenus est cum cognitione, & voluntate,experte penitùs deceptionis & inconstantiæ. Colligo quartò, per modum operandi Dei, non euerti eminentem Prouidentiam in vniuerso refulgentem, & directionem cunctorum in suum finem, sed lucidissimè seruari. Cum enim cuncta fluant ex bono,cum cognitione, eminenti ratione, & voluntate; iure cuncta seruant conditionem boni,quærunt bonum vt parentem,& ordinantur in illud, cuius munere sunt,seruantur,operantur,& perficiuntur. Demùm colligo, modum operandi Dei, esse exemplar eminentissimum modi operandi Naturę,& hominis:Cum enim homo & Natura pro facultate emulentur modum operandi Dei,quoniam id omni ex parte assequi non valent, assequuntur pro ea parte,quę conditioni eorum est consentanea: Natura pro parte necessitatis;homo verò pro parte libertatis.

Auerroes. *Plotinus.* *Tertium quod colligitur.* *Quartum quod colligitur.* *Quintum quod colligitur.*

Diluuntur aduersæ rationes. Cap. XXVI.

Explicata Aristotelis opinione, facilè modò est per eiusdem principia aduersis rationibus respondere. Dicebatur primò, Deo competere modum operandi eminentissimum,quam Maiorem conceduut omnes: At Peripatetici reflectendo rationem, pro Minore addunt modum supra explicatum eminentissimum esse.Dicebatur secundò,modum illum operandi conuenire Deo,qui est dux & regula cæterorum modorum;quā rōem similiter reflectentes Peripatetici,pro Minore addunt, modum operādi declaratum esse huiusmodi,apparuit enim quod est exemplar cæterorum modorū,eminenter includens eorum perfectiones. Instabatur tertiò,quia modus operādi per necessitatem naturæ,ad vnam partem est contractus; Quæ ratio similiter reflectitur:quia si modus pro vna parte definitus seruat conditionem agentis secundū necessitatem Naturæ,& modus operandi Dei est semper consimilis & pro vna parte definitus,iure dicitur seruare conditionem agentis secundū naturam,nam Deus ex sententia Aristotelis extrinsecùs & proximè nil præter motum diurnum efficit,per quē, vt per commune instrumentum, cuncta seruat. Afferebatur quartò ratio Scoti: quia Deus est ipsum necesse esse, &c. quare dempto quouis alio, adhuc est necesse Deum esse, conceditur hoc ab Aristotele vt patet ex duodecimo Metaphysicæ 38. At reflectitur ratio:quia necessariò operari,est affectio sequens Dei conditionem;affectio autem non distinguitur à fundamento: quare vt fundamentum, ita affectio includit necessitatem. Insuper Deus est actus purus, sui essentia actio, & ipsum bonum, cuius conditio est summa fœcunditas, propterea nisi pro facultate operaretur, priuaretur

Diluitur prima ratio. *Secunda.* *Tertia.* *Quarta.*

conditione

conditione sua. Dico tamen, quòd imaginatione ablato Mundo, & motu, adhuc seruaretur Deus: quia est prior, & non pendet ex alio. Veluti etiam ex se considerari potest fundamentum externę relationis, & absoluta Dei essentia, non considerata relatione, vt homo nō considerata risibilitate, lucidum non cōsideratis externis radijs, & fons non consideratis riuulis: quamuis hęc omnia ex suo principio necessariò fluāt. Ex quo patet, quòd quamuis Mundus & motus necessariò sequuntur Deum non tamen ita sunt necessaria, vt Deus: quia Deus necessitatem habet ex sui conditione, Mundus & motus ab alio; Necessarium enim est duplex, vnum sine causa, alterum cum causa, æquè autem necessaria ac Deus, est fœcunditas, & voluntas firma & constans, quæ est ipsemet Deus. At instabit aliquis. Cum Deus necessariò moueat, si motus non est, Deus non erit, quod est absurdum: nam ex minus falso, non infertur magis falsum. Quod autem Deus non sit, maximè falsum est. Respondeo per duo fundamenta; Primum est id, quod retuli; Quamuis enim Deum sequatur Mundus, & motus: tamen vt posteriora possint imaginatione auferri, seruato priore, ita hæc, seruato Deo. Alterum est, ex minus necessariò, vt ex signo, posse inferri magis necessarium; & ex minus absurdo, magis absurdum, non autem vt ex causa: Ideò si dicimus, si motus non est, Deus non est, antecedens non includit contradictionem, igitur nec consequens. Respondeo id connexum non absolutè esse verum: quia quamuis ambo sint necessaria, Deus tamen maiorem includit necessitatem, quia eam habet ex se, ideò nō aufertur per ablationem alterius, & per minus necessarium, nisi tāquam per signum; Ita ratio Scoti ab eo pro veritate aduersus sententiam Aristotelis formata, per principia Peripateticorum, minus tamen vera, dilui posset. Afferebatur quintò ratio Rabbi Mossei, quia tunc plurimorum indifferentium ratio assignari non posset, cui per tria fundamenta respondeo. Primum est, quia ex sententia Aristotelis Deus proximè solùm efficit motum. Alterum est, quòd necessitas Deo tributa, libertatem, & voluntatem non euertit. Tertiò additur, quòd prodeuntia ex aliquo, quamuis necessariò prodeunt, seruant tamen conditionem, & vestigia naturæ eius, ex quo prodeunt. Cum itaque Deus sit vniuersum, absolutissimum, & ipsum bonum, prodeūtia ex eo, seruāt conditionem vniuersi, & boni, ac ita in secundo de Cęlo 34. enunciauit Philosophus, Mundum optimè se habere, optimè autem se habet, non quia extrinsecùs contingenter producatur, sed quia pendens ex bono, vt bonum est, seruat conditionem boni; Ita dicitur, Naturam nil facere frustrà, & de his quæ fieri possunt, id efficere, quod melius est, & Cęlum exemptum fuisse à contrario, vt esset æternum. Nam si ex genitura non cognoscente & necessariò operante, mira arte formatur fœtus, cui mirum esse debet, si ex Deo optimo Mundus pendeat optimè formatus? Instabatur sextò ab Algazele: quia Deus agit cum cognitione, quare si necessariò agit, ea cuncta ageret, quæ cognoscit, &c. Soluitur similiter hæc ratio per tria fundamenta; Primum est, quia Deus ex sententia Aristotelis se solum eminētissime seorsim à quauis ratione oppositionis cognoscit. Alterum est, quia Deus agit cum cognitione ipsius boni, & per eius fœcunditatem, ideò id solum agit, quod bonum est. Tertiò additur, quod Deus proximè solùm mouet, cætera per motum seruat. Hinc dicere, Deum posse mala, & inordinata, est pugnantia enunciare: Addebatur septimò, quòd tunc Deus non esset orandus, dicerent Peripatetici Deum nō esse orandum, vt ipse oratione mutetur, sed vt nos congruenter paremur, animumque disponamus ad recipienda munera ab eo per naturam effusa. Ideo Simplicius in Epict. cap. 70. inquit, neque cum peccamus auersatur, aut irascitur, aut recedit à nobis Deus, nec pęnitētes respicit eorum oratione placatus, humana sunt hæc, nequaquam diuinæ eminentiæ cōgruentia: sed nos errore vitiati, in id labimur, quod est præter naturam, & diuino bono dissimiles reddimur, ab eoque seiungimur; Reddimur autem familiares, dum ei per virtutes assimilamur. Hac ratione Aristoteles decimo Nicomachiorum ait: Deum esse amicum sapienti, illumque visitare, vt etiam dicimus aerem purum & perspicuum esse familia-

Necessarium duplex · *Instantia* · *Solutio.* · *Diluitur ratio quinta.* · *Exemplū.* · *Diluitur ratio sexta.* · *Diluitur ratio septima.* · *Siplicius.* · *Aristoteles*

rem

rem Soli, & à sole visitari. Nam cum Peripatetici destituti supero lumine, absolutam veritatem inspicere non valuerint, hæc & similia probabiliter enunciarunt. At afferebatur octauo loco, auctoritas Alexandri, deprompta ex Epilogo lib. de Fato, & ex Simplicio in 6. Physic. 15. de prima dico in Sermonibus Moralibus, & in illis præsertim, qui diriguntur ad Principes, multa dici pro institutione populorum & Principum. Insuper addo, Deo competere facultatem largiendi munera, & non largiendi: at quòd ea non largiatur, non pendet ex eo, quia nolit; sed ex pugnante dispositione recipientium: vt Soli dicitur competere facultas illuminandi, & non illuminādi. De altera sumpta ex sexto Physic. duo profero: Primum est, non repugnare Cœlo, vt corpus est, & mobile, moueri secùs ac moueatur, quamuis id ei cōpetere nequeat, vt tale corpus est, à tali motore motum. Addo secundò, cum Simplicio eo loci, solutionem illam Alexādri leuem esse: quia voluntas motoris est determinata, & coarctata ad vnum, & necessitate est prædita, cum ea non pugnante: & quamuis Alexander putet Mentem agentem esse Deum, non propterea existimat illum cōspirare cōtingenter ad actum intelligendi hominum, sed per naturam & necessariò. Afferebatur auctoritas ex quarto Topicorum, quòd Deus & studiosus possunt praua agere, nec ob id sunt praui. Respondeo, in Topicis innumera proferri populariter, & probabiliter. Addo secundò, Deum posse agere mala, ob deprauationem recipientium. Prætereà, valet mala facere ob aduersam libertatem, at non ob necessitatem. Demùm vtitur nomine Dei latè more Platonis, pro quauis natura supra hominem posita, vt etiā alibi fecit. Præterea instabatur, Homo liberè & contingenter agit, igitur & Deus: Soluitur hæc ratio per duo fundamenta, primum est: quia necessitas Deo cōpetens eminenter libertatem includit, & cum voluntate non pūgnat. Alterum est, quia actio externa Dei, nempè motus diurnus, est tanquam commune semen, vitalisque vigor, cōducens omnibus, & pro omnium actione necessarius, ac ita non sequitur causam secundam posse sine prima operari, vel ad arbitrium sui causam secundam compellere primam ad agendum, vel eam reddere inanem. Ratio, quæ à nonnullis affertur, sumpta ex immensa virtute Dei, per principia Aristotelis non cogit, quia eam nō nouit: Insuper reflectitur: quia legitur in 8. Phy. 79. quòd si esset in magnitudine nullum posset assignari tempus, in quo moueret, quæ consequutio supponit Deum operari pro viribus. Demùm elici posset ratio ex Auer. 2. Phys. 44. dicente. Si cæli casu facti essent, cuncta fierent casu. Similiter dicam: si Deus ageret necessariò, cuncta necessario fieret: nā par est ratio. Soluitur: quia cōsequutio illa est vera, de causa adæquata solùm, non de communi: insuper est vera per se, nempè, vt pēdet ex necessario, uel casu facto: falsa ex accidenti, vt pendet ex alio. His addo, facilè esse declinare, & in deterius labi, at eleuari ad præstantius, hoc opus & hic Labor est. De Platone non consentiunt eius asseclæ, cuius fuerit opinionis, qui aiunt, illum putasse Mundum omni ex parte æternum, tribuunt Deo modū operandi necessariū. Qui verò aiunt putasse definito principio tēporis productum, inquiunt, operari extrinsecùs contingēter. Puro ego, (vt suo loco patefeci) Platonem de tempore originis Mundi fuisse dubium, & putasse esse Problema dialecticum, & similiter fuisse dubiū de modo operandi eius, magis tamen inclinasse in hanc partem, quod fuerit semper, & ob id operari cum quadam necessitate. Marsil. in 10. de Repu. Platonis dixit, intellige in Deo necessitatem ita cum voluntate reciprocari, adeò, ut necessariū sit ita esse, quia Deus ita vult esse: si quidē in summa diuinitatis simplicitate non aliud est necessitas, q̄ voluntas, & vbi summa bonitas, cū summa potestate concurrit, ibidē summa libertas, cum summa necessitate conspirat, sic voluntatē præcert. Sententias Orphei, Procli, & aliorū missas facio, quia vel ea enunciarunt non ut Philosophi, sed referendo deprompta ex Legibus Chaldæorum & Aegyptiorum, uel adeò per ænigmata sunt loquuti, vt nil certi protulerint.

De sententia Alexādri.

Ex quarto Topic.

Diluitur ratio ocla ua.

Ratio ex immensa virtute.

Ratio ex Auer. Solutio.

De opinione Platonis.

Quid

Quid ex præcedente disputatione colligendum sit. Cap. XXVII.

Principia Theologorum. Principia Philosophorum.

Viæ variæ, Principiaque varia, in fines terminosque varios nos deducere apta sunt. Progrediuntur Theologi per principia absolutè prima, & necessaria, ex quibus solùm vera colliguntur. Progrediuntur Philosophi per posteriora, per operà Naturæ, quæ solas Naturæ vires nobis patefacere apta sunt. Illustrantur Theologi diuino Lumine, tenebras omnes aduersas repellente. Illustrantur Philosophi humana ratione, tanquam tenui vmbra superi Luminis, ideò facilè in mendaciorum scopulos impingunt, in errorumque foueas dilabuntur. Noscere valent Philosophi per opera naturæ vires, & conditiones eius: propterea dum sermo est de absoluta Dei facultate, modoque operandi eius, supra Naturam eleuato, non Philosophis, sed Theologis adhibenda est fides: non enim per opera finita, vires immensas, per labentem motum, rem permanentem, & per conditiones corporum, natura constantium, conditiones incorporei Dei, nobis distinctè noscere datum est. Præterea ex vniuersa hac disputatione hoc colligi volo, nos plurimum debere Omnipotenti Deo, qui nos cum Philosophis deuiantes, dirigere, humi recumbentes, erigere, & lumine destitutos, illustrare dignatus est, cui soli honor, & Gloria.

Quid noscere valeant Philosophi.

De sede & loco cælestium motorum. Cap. XXVIII.

De Cœlorum motoribus hoc inter cætera studiosis animis dignum scitu, & consideratione se offert, an sint in loco, quomodo in eo sint, & quis sit locus eorum? Et iure de his agendum, cum Philosophi varia, & inuicem pugnantia enunciare videantur. Ex vna parte Aristoteles nonnunquam asserit superis motoribus locum non competere, veluti in primo de Cœlo cont. 100. inquiens: Quæ, ibi, (hoc est in terminis mundi) reperiuntur, non esse apta esse in loco. Et in quarto Physicorũ, solis corporibus Physicis, sub Cœlo positis, propriè locum concedit, & inficiatur corpora Mathematica esse in loco. Motores aũt Cœlorum nec sunt corpora, nec sunt extensi per corpus, nec ex eo pendent, nec corporum sunt termini, nec demùm diuisione corporum diuiduntur: & propterea nec per se, nec ex accidẽti videntur esse in loco. Ex aduerso, frequenter Aristoteles eis locũ tribuit: nam in principio quarti Physic. ait; quæ sunt, omnes existimant alicubi esse, & quæ nullibi sunt, non esse. In primo de Cœlo cont. 22. omnium consensione inquit, Cœlum esse locum Deorum, quod etiam legitur in lib. de Mundo ad Alexandrum, quo loci commendatur sententia Homeri, dicentis.

Superis nõ competere locũ.

Pro parte aduersa.

Esse solum diuis, subnixum semper Olympum
Fama est, haud ventis tremefactum, haud imbribus vdum.

In eodem primo de Cœlo, cont. 96. inquit Philosophus, in Cœlo sumpto pro octaua sphæra, collocatum esse omne diuinum. Et in octauo Physicorum 84. Motorem Vniuersi, inquit in circulo esse positum, cum in eo appareat motus velocissimus. In secundo de Cœlo, contex. 15. inquit Auerroes. Motorem esse collocatum in Oriente. Insuper Aristoteles in primo de partibus Animalium, cap. postremo, fatetur Deũ esse vbique: nam commendat sententiam Heracliti dicentis etiam in casa furnaria, reperiri Deos immortales. Plato in Phędro, locum super cœlestem sublimi laude extollit, & illum statuit locum diuinorum. Pythagoræ tamen tribuitur, quòd putauerit Deum esse in medio Vniuersi, cum medium videatur locus pręstantior & tutior. Res itaque est apprimè dubia: de qua, vt distinctiùs loquar, incipiẽdum primò est. Esse in loco,

Sententia Heracliti. Plato. Pytagor. Esse in loco triplex.

loco, tripliciter vsurpari; Vel per se, & propriè, vt corpora Physica; Vel ex accidēti, et principia interna eorum, & quæ sunt in eis, ex eisque pēdent; Vel per metaphorā, similitudinem, & eminentiam. De duobus primis modis nulla est dubitatio, nam fatentur omnes rectè sentiētes, motores Cœli nullo eorū modorum esse in loco. De tertio est dubitatio. Insuper accipiendum est ex Theologorum sententia, secùs se habere de Deo, & de alijs separatis formis: nam rectè aiunt, Deum nullo circumscribi particulari loco, sed esse vbique per essentiam, potentiam, & operationem: Angelos autem proprio loco circumscribi. Aristoteles hanc differentiam nō constituit: & ratio est: quia Theologi distinctè noscunt Deum sua immensa potentia id omne sine medio efficere posse, quod efficit per causas medias, & subordinatas: & propterea vbique esse, & potius esse ipsum vbique, & cuncta esse in eo, quàm quòd ipse vbique sit; Aristoteles autem necessarium putauit pro rerum productione & cōseruatione, essentialem ordinem causarum, & Deo solùm tribuit, vt motum diurnum, quem motum totius appellat, producat. Propterea ei nō secùs ac alijs motoribus Cœli locum tribuit: & ego explicaturus sententiam Aristotelis, eam distinctionem non considerabo, sed indefinitè de loco secretorum à materia verba faciam.

Ex sententia Theologorum secus se habet de Deo, ac de cæteris motorib.

De modo, quo separatæ formæ sint in loco, opiniones variæ. Cap. XXIX.

Modi proprij rerum consimiles sunt, dicti verò per similitudinem, & Metaphoram varij & dissimiles esse possunt: consentiunt omnes, separatis formis non propriè, sed per similitudinem, metaphoram, & eminentiam locum competere, propterea qualis sit hic modus, nō leuis est dubitatio, & opiniones variæ sunt. Qui sequuntur D. Thom. & Scotum, vtuntur hac distinctione: quòd esse in loco contingat dupliciter; vel per circumscriptionem, adeò vt loco tāquam termino circumscribatur, & claudatur qđ solis corporibus per se cōpetit; vel per definitionem, adeò vt definitè ita alicubi sit, vt non alibi: & hoc modo separatis locum tribuunt. Quæ distinctio quamuis cōcedi possit, tamen quia vterque modus competit corporibus; & modum illum sequi videtur, vt moueantur, moto eo, in quo sunt; ideò tutius puto vtendum alia distinctione, & dicendum, quòd esse in loco contingat vel propriè, vel metaphoram, similitudinem, & eminentiam, de qua secūdo modo loquendo opiniones principaliores quatuor sunt. Prima est D. Thomæ in primo Senten. dist. 37. in prima parte quęst. 52. artic. primo, & in primo quolib. Artic. quarto, asserentis separata à corpore esse in loco per operationem. Diuum Thomam sequitur Aegydius, verùm non constat, quid per operationem intelligere debemus: nonnulli aiunt debere intelligi solam operationē transeuntem, à forma locata productam. Hinc Aristoteles in octauo Physicorum 84. considerando motum, tribuit locum motori, inquiens: celerrimè mouentur, quæ proxima sunt mouenti; huiusmodi autē est ipsius totius motus, illic ergo est ipsum mouens, Diuus Thomas quol. primo, Articu. quarto, per operationem transeuntem ait, non debere intelligi solam motionem, sed quamlibet connexionem, qua sua virtute separata forma nectitur cum corpore, vel præsidendo corpori, vel id continendo, vel quouis alio modo. Similiter Capreolus secundo Senten. distinct. 2. quęst. prima ait, denotari quamlibet connexionem cum Cœlo, siue assistentiam, siue modum operationis transeuntis in rem corporum. Aduersus hāc opinionem multa dicuntur à Scoto in primo Senten. distinctione 37. à Gregorio Arimin. secundo Senten. distinct. secunda, à Ioan. Bacc. in secundo Senten. distinct. tertia, & ab aliis viris doctis, ita enim separatæ formæ priùs deberent alibi operari, quàm ibi esse, & si nullibi operarentur, nullibi essent; Insuper Sol operatur in visceribus Terræ, vbi non reperitur.

D. Th. & Scot. qua distinctio ne vtantur.

Qualis sit ea distinctio.

Alia distinctio.

Opiniones quatuor.

Prima D. Thom.

Capreolus

Euersio.

Opinio secunda Durandi. Missa facio alia plurima. Propterea Durandus in primo Sent. dist. 37. q. 1. negat separatas formas esse in loco definitiuè, inquiens ea esse in loco per præsentiam singulis partibus, at anima dicitur præsens singulis partibus corporis, addit eam non esse præsentiam situs, sed ordinis, id enim, quod in corpore facit situs, in separatis à corpore *Euersio.* facit ordo: Quæ sententia etiam est dubia, quia ordo ille ad corpus cum proportione respondeat situi, pôt per similitudinem dici situs. Hinc Aristoteles situm eis tribuit, cum dicat esse in oriente, vel in circulo velocissimo. Insuper si ordinē consideramus, intelligentiæ dicuntur esse supra Cœlum. Præterea, Deus ita dicitur ab Aristotele in *Tertia.* Cęlo, vt non sit in Terra, quia locus locato respondere debet, nec potest secus se habere, vt legitur in primo de Cęlo 22. respondere autē vni corpori vel parti, & non alteri, est idipsum quod esse in loco definitiuè, ex opinione D. Th. & Scoti. Propterea Scotus, Greg. Arim. Ioan. Bacc. & plurimi viri docti inquiunt, motores cęlorum & Angelos esse in loco definitiuè, per essentiam, quatenus per suam essentiam cum corpore cōnectuntur: & inquit Scotus, Angelos esse in loco per essentiam, non quia necessariò sint in loco, sed quia prędit sunt potentia passiua, qua valēt esse in loco, quę nititur essentia tāquam fundamento. Nec quærenda est interna ratio, per quam ne- cessariò sint in loco: quia hæc eis non competit. Auerr. in octauo Physic. contex. 84. *Auerr.* videtur fuisse huius opinionis, cum dixerit, motorē Cœli esse proximum mobili per essentiam. Ioan. Bacconitanus hoc distinctius explicans, inquit, rationem locationis *Io. Bacc.* Angelorum remotam esse limitationem, proximam existere, maximè proximā esse applicationem siue contactum essentiæ. Hæc sententia est dubia: tum quia ratio lo- *Euersio.* cationis debet esse extensa, cum locus nō sit sine extensione, ea autem extensionem non includunt: tum insuper, quia si sunt in loco per essentiam definitiuè, adeo ibi vt non alibi, tunc mouerētur per motum eius, in quo sunt, quod negat Aristoteles in 8. Physi. tum demùm, quia Aristoteles ait motores esse nō in puncto, sed in circulo maximo, & esse in Oriente, cum tamen modò vna, modò altera Cęli portio in Oriente reperiatur: & propterea esset necessarium, quòd mouerentur si essent in definita cęli parte. Opinio quarta est Suessani in primo de Cœlo 100, qui reiecta opinione asse- *Quarta.* rentium separatos motores esse definitiuè in loco, inquit, rationem locationis eorū esse quantitatem virtutis, qua agunt, quæ per operationes manifestatur. At hoc quo- *Euersio.* que est dubium, quia virtus, qua operātur motores Cœli, est eadem cum essentia, cui non competit extensio. Res itaq; est satis dubia & perplexa.

De modo, quo separatæ formæ sint in loco, opinio propria: Cap. XXX.

Quatuor sunt quibus locus tribuitur. VT de proposita difficultate id proferam, quod sentio; loquar primo de genere separatarum formarū, mox seorsum de Deo. Quod ad primū pertinet, cōsidero quatuor esse, quibus modo aliquo locus tribuitur: nam datur locus corporum; formarum materiatarū, quæ extēsę sunt, specierū intelligibilium, quarū Mens dicitur locus; & formarum se- *Quatuor cōpetētia his quæ sunt in loco.* paratarum. Insuper accipio quatuor esse cōsideranda, quæ competere debent rebus existentibus in loco, si non propriè, saltem secundum similitudinem: ea autem sunt, res locata; locus; dispositio rei erga locum; & ratio locationis. Loquendo de separatis formis, res locata est forma; locus est orbis, cui assistit; dispositio verò secundum quam est in loco, est, vt sit in loco, nō eo modò secundum naturā, vel præter naturā, *Duplex ratio locationis separatorum.* quo corpora Physica, sed supra naturam, & secūdum eminentiam, vt perfectio est in eo, quod perficitur. Loquendo de quarto, nempe de ratione locationis, de quo præsertim est dubitatio, dico, rationem locationis esse duplicem: vnam antecedētem, & minus propriam, alteram sequētem, & magis propriam: Antecedēs est applicatio es- sentiæ,

sentiæ,quæ virtus est,ad aliquem definitum situm,terminãs existentiam eius in vniuerso,quæ dicitur minus propria locatio,quin extensionem non includit, loco cōpetentem: Ratio autem sequens,& magis propria est operatio trāsiens, quæ dicitur magis propria,quia extensionem includit:prima per contactum essentiæ est prior secūdum naturam ; altera ex parte nostri: prima est locatio originalis; altera eā manifestans; prima potest esse sine secunda,non contra. Scotus cōsiderauit rationem antecedentem,D.Thom.sequentem,non neglecta antecedente, & per hoc conciliantur, & diluuntur rationes pro vtraque parte relatæ. Sunt itaque separatæ formæ in loco per eminentem similitudinē,inclusam indiuiduè in essentia, vt existit alicubi in vniuerso, patefactam cum extensione per operationem transeuntem. Loquens autem de Deo,dico primò ex sententia Aristotelis, idipsum de eo esse dicēdum,quod dictū est de aliis separatis formis. hæc sola est differentia, quia Deo competit locus supremus,& absolutè primus,cęteris autem competunt loca sequētia,quatenus magis vel minus perfectæ sunt,vt elicitur ex duodecimo Metaphysicę 51. immò Aristoteles in octauo Physic.84.explicans locum motoris de Deo,præsertim loquitur. At quoniā ex sententia Theologorum & re vera Deus immensæ est virtutis,& sine medio valet id omne efficere,quod efficit per intermedias causas, ideo cum eis cōstanter affirmo, Deum esse vbiq; per essentiam,potentiam,& operationem:nec ita esse vbiq;, vt ipse sit in alio,sed quia sit ipsum vbique,& cętera sint in eo,vt in sua perfectione,per quā sunt,seruantur, & operantur; Insuper addo Deum per negationē esse extra Cœlum, quia à nullo coercetur,per ordinē esse supra vniuersum,quia vniuerso pręest:per conspicuam repræsentationem in Sole,ideo legitur in sole posuit tabernaculum suū,per dilectionem in probis,per Gloriam & gratiam in Beatis, per gratiā in viatoribus iustis, in damnatis per Iustitiam, verè tamen locus continens & seruans est ipsemet Deus in quo cętera omnia felicissimè requiescunt,ipse autem solus est in seipso, quia solus ex nullo pendet,cęterorum autem nil magis meretur dici locus Dei,Mente rectè affecta,ita Mens Prophetarum dicitur plena Deo, & nil cum Deo intimius necti valet Mente proba,vt nil valet ab eo magis distare, Mente improba perperamq; affecta; Simus itaque probi,vt Deus sit in nobis.

Sententia vera.

Solus Deus re vera in seipso est.

An ex sententia Aristotelis sub eadem specie in separatis à materia, reperiri valeat multitudo indiuiduorum. Cap. XXXI.

Quæritur,an ex sententia Aristotelis in separatis à materia, reperiri valeat multitudo indiuiduorum,quæ solo numero distinguantur? Qua de re duę sunt opiniones,nonnulli enim id affirmant,alij negant.Pro parte affirmantium varię possunt afferri rationes,quarū prima elicitur ex definitione speciei:nā species definitur,qđ prędicetur de differentibus numero; definitio autem debet competere omni,& nulli repugnare. Confirmatur:quia species est vniuersale, omne autem vniuersale est aptum dici de pluribus. Altera ratio sumitur ex materia,quę est origo multitudinis indiuiduorum,& ita formatur:omne includens materiam est aptum numero sub specie multiplicari; omnes formę separatę pręter Deum includunt materiam, quare sunt aptę numero multiplicari; Maior patet:quia per materiam multiplicantur indiuidua, vt dicitur in primo de Cœlo 91.& duodecimo Metaphysicę 49.Minor etiā videtur conspicua, quoniam solus Deus est actus purissimus,quare cęterę formę sunt cum potētia iunctę potentia autem est modus materię, & fungitur officio eius;Hinc Scotus 7.Metaphys.q. 13.2.sent.dist.3.& Ant.And.5.Metaph.q.5.aiunt,separatas formas sub Deo positas posse numero sub eadem specie multiplicari, per nūcupatam ab eis hecceitatem quā ad materiam redigunt. Sic etiam Auer.in 3.de Anima, conte.5. separatis formis sub Deo positis potentiam tribuit. Demùm hoc confirmatur:quia si ęterna non possent

In separatis inueniri plura solo numero distincta.

Ratio prima.

Secunda.

Scotus.

Auer.

Tertia.

numero multiplicari, debuisset Aristoteles in primo de Cœlo ostendere Mundũ esse vnum, quia est æternus, quod tamen non fecit. Proculdubio ex sententia Aristotelis secus est dicendum: nam putandum est inseparatis multitudinem indiuiduorum sub specie nõ reperiri. Ratio prima ex materia sumitur: nam definitur indiuiduum in 5. Metaphysicæ, cont. 12. quod sit id, cuius materia est vna; & sæpè manifestatur, multitudinẽ indiuiduorum non esse sine materia. At soluunt, dicentes, in separatis repetiti modum materiæ: quæ solutio inanis est, quoniam Aristoteles in duodecimo Metaphysi. 49. derelinquit, vt conspicuè absurdum, primo actui posse cõpetere materiam, per quam numero multiplicetur, id aut propterea derelinquit, vt cõspicuè absurdũ: quia ostenderat in eodem duodecimo Metaphysicæ 43. & in octauo Physic. motores Cœli esse à corpore & materia secretos, & id ait esse commune omnibus motoribus Cœli, alioquin non possent mouere semper. At dum Aristoteles ostendit eos esse à materia seiunctos, nomine materiæ non intelligit hecceitatem, vel quamlibet potentiam, sed veram & propriè sumptam materiam, vt patet ex ostensionibus eius: Et cõfirmatur: quia ea materia est origo multitudinis indiuiduorum, cui diuisio competit: hæc autem est materia prædita mole & extensione, non quælibet potentia, & modus eius. Insuper id ipsum confirmatur: quia ea materia est origo multitudinis, quæ est origo contingentię, vt etiam aduersarij fatentur: at materia prima sensibilium est origo contingentię, vt dicitur ab Auer. in primo Physi. Altera principalis ratio sumitur ex fine, legitur in secundo de Anima 34. in secundo de Ortu & interitu 59. & alibi paratam esse multitudinem indiuiduorum, vt quæ numero non sunt æterna, seruentur æterna, specie & successione: at separatæ formæ numero sunt ęternæ, quare eis non competit ratio multitudinis. Hinc multitudo iuncta est cum generatione, & dum eleuamur supra corpora, vt eleuamur supra materiam, & generationem, ita eleuamur in vnitatem. Tertia ratio elicitur ex efficiente: nam efficiens ob finem operatur, & cũ finis non adsit, vt apparuit, ideò non adest ratio id efficiẽdi, Deus enim & natura nil faciunt ex accidenti, & frustra. Et confirmatur: quia ex sententia Aristotelis formę separatæ non sunt productæ, sed pendent ex Deo, vt ex fine, & causa cõseruante: ea autem quæ ex Deo pendent, per gradus ab eo recedunt & per eos distinguuntur forma & specie. Quarta ratio elicitur ex forma, nam ea quæ distinguuntur forma, distinguuntur specie, forma enim species est; Intelligentiæ distinguuntur forma, cum sint separatæ formæ, igitur distinguuntur specie; nam rerum essentiæ sunt tanquam numeri, vt legitur in octauo Metaphysicæ, contex. decimo. & quælibet earum differentiã constituit distinctionem speciei, & quælibet species, dicitur vnum & indiuisibile, vt dixit Porphyrius in cap. de differentia. Demum illa, quorum natura speciei non distinguitur ab ea indiuiduorũ, nõ valent numero multiplicari: huiusmodi sunt formæ separatę, in eis enim idem est caro, & esse carnis, ut legitur in primo de Cœlo 91. & statim vnaquęque est id, quod est, hoc est indiuiduum, vt dicitur in 8. Metaphysicæ, contex. 16. Pro resolutione itaque difficultatis dicamus primò ęterna, non poni sub Prædicamentis, cum distinguantur plus quàm genere à mortalibus, vt legitur in calce decimi Metaphysicæ: hinc in eis nec cõditio generis seruatur, quæ est, vt diuidatur per oppositas differentias, neque conditio speciei, quæ est, vt prædicetur de differentibus numero. Addamus secundò, de Cœlorum motoribus perinde se habere ac de orbibus, quibus respondent: sententia est Aristotelis in secundo de Cœlo 68. supremum mobile valde præstare cæteris secundum ordinem vitę & principij; Similiter in 1. Meteo. legitur, inferiores Cęli orbes impuriores & imperfectiores esse, ex quo elicimus orbes illos esse ordine prędıtos, & esse distinctę speciei ab vno, non autẽ uniuocè, vt explicauit Auer. in 2. de Cœlo 49. Idipsum est dicẽdum de motoribus. Rationes aduersę facilè diluuntur, ostẽdebatur primò posse distingui numero ob definitionẽ speciei. Patet solutio quia in eis non seruatur propria cõditio specierũ mortalium, cum sint supra genus. Afferebatur secundò ratio sumpta ex materia. Quę ratio re-

Pro parte aduersa. Ratio prima. Solutio. Euersio. Confirmatio. Secunda. Tertia. Confirmatio. Quarta. Quinta. Resolutio. Diluuntur rationes aduersę.

tio reflectitur,cum careant ea materia,quæ,vt eſt origo, interit, ita etiam eſt cauſa,ſine qua non reperitur multitudo indiuiduorum ſub ſpecie. Addebatur poſtremò, debuiſſe oſtendere Ariſtotelem,Mundum eſſe vnum,quia eſt æternus, quod non fecit: Reſpondeo: iure id non feciſſe,cum ęternitas magis lateat,quàm vnitas Mundi. Hãc puto fuiſſe opinionem Ariſtotelis,de qua id ſolum approbo, quod decretis noſtrorũ Theologorum eſt conſentaneum; cętera reijcio, & reprobo.

De immenſa virtute Dei. *Cap. XXXII.*

Præaccipiuntur nonnulla.

Ide, omni humana demõſtratione certiore exploratiſſimũ mihi eſt, Deũ eſſe immenſæ Virtutis: verũ quid ſenſerit hac de re Ariſtoteles, non facilè conſtat,& opiniones ſunt varię: Ideò quę fuerit ſententia Ariſtotelis mihi cõſiderandũ propono. At ſtatim occurret aliquis, & dicet,indagationẽ hanc omninò eſſe inanẽ,quoniã fruſtra id quęritur,quod inueniri non valet; fruſtra pro eo aſſequendo laboramus, quod aſſequi non valemus: de infinito dicitur,ꝙ ſecundũ ſe ſit ignotũ, vt patet ex 3. Phyſ.cont.65.& affirmatur ab Auer.in 1.Diſpu.contra Algaz.in ſol.6.Dub.& diſp. 6.in ſol.3.d.quare inaniter laboramus pro noſcenda immẽſa virtute Dei. *Dubitatio.* Cui difficultati breuibus reſpondens,dico,infinitum poſſe dupliciter conſiderari. *Solutio.* Primò,vt infinitum actu,& nullo termino circumſcriptum,& ita apprehendi non valet. Secundò, vt eſt natura quędam vna definita, cui definitio competit; ac ita poteſt apprehendi: ideo in primo de Cęlo conte.130.inquit Ariſtoteles, infinitum modo aliquo definitũ eſſe,quia eſt id,quo non eſt maius. Inſuper quãuis non valeat noſci diſtinctè, valet ſaltem noſci confusè, an ſit, vel ne. Vt autem diſtinctius ad eius cõſiderationem progrediamur, accipio primò infinitum eſſe duplex, vnum mole, alterum ſecundum formam. *Infinitum duplex.* Ariſtoteles in 1.Phyſicor. contex. 15. aſſeruit finitum & infinitum quantitati competere; Quæ ſententia eſt vera de infinito mole,de quo etiam vera eſt ſententia Auerrois in 8.Phyſi.79.dicentis,motores à materia ſolutos nec finitos,nec infinitos eſſe. Loquendo autẽ de infinito attinente ad formam, hoc eſt quadruplex, gradu, extenſione, actione, & mora. *Infinitum attinẽs ad formam quadruplex.* Dicitur forma infinita gradu,ſi intenſionis eius, ſiue eſſentię nullus ſit terminus. Dicitur infinita extenſione, ſi per corpus mole infinitũ fuerit extenſa: quam infinitã extenſionem ſequitur infinitũ actione, vt docuit Philoſophus in primo de Cœlo 45.inquiens,in corpore infinito grauitatem eſſe infinitam. Et in contex.52.addit, quòd quo maior fuerit grauitas,eo mouet velociùs: at grauitas corporis infiniti nõ eſt infinita gradu,ſed extenſione, quam ſequitur infinitã actione. Hinc in eodem primo de Cęlo 65. inquit Ariſtoteles infinitum in nullo tẽpore poſſe mouere finitum, indicans ſemper infinitum extenſione,etiam eſſe infinitum actione. Et in quarto de Gener.Animalium, cap.4.affirmat qualitates ſecundum gradum eſſe terminatas,cum tamẽ ignis,quo maior fuerit,eo vehementiùs calefaciat. Hoc rectè conſiderauit Simplicius in primo de Cœlo, contex. 20. *Simplicius.* nam diſputans aduerſus Philoponum aſſerit,aucta Elementi mole, formam non intendi ſecundum gradum, ſed reddi operoſiorem. Quartò,infinitum dicebatur poſſe eſſe tale mora, ſine conſeruatione, quod infinitum competit omni formæ ſeparatę à materia: formis autẽ materiatis non competit,niſi fuerint infinitæ extenſione,& conſequenter actione,cum enim ſint præditæ contrario,vt in infinitum reſiſtant, debent eſſe infinitæ extenſione,& actione, adeò, vt in formis materiatis hęc tria infinita extenſione, actione, & mora neceſſariò iuncta ſint. Dubitatio modò eſt de infinito ſecundum formam, &

De quo infinito sit dubitatio. Infinitum duplex. gradum. Insuper latere nos non debet, infiniti nomen dupliciter vsurpari, & secundum priuationem, & secundum negationem. Dicitur aliquid infinitũ priuatione, dũ fuerit priuatũ sua perfectione & fine, vt dicimus humana desideria esse infinita, quod infinitum indicat imperfectionẽ, si vera est sententia Aristotelis primo de Cęlo text. 12. infinitum carere perfectione. Dicitur verò infinitum negatione, quia nullo coarctatur termino, & superat terminos omnes, hinc primum dicitur infinitum infra terminos, & indefinitũ, alterum verò vltra omnem terminum: in qua secunda significatione quæritur, an Deus sit immensi roboris. Demùm accipiendum est formam propterea *Formę cur minuatur.* laborare, minui, & labefactari, non quia operetur & moueat, ita enim omne operans & mouens laboret, quod falsum est, sed quia mouetur, & patitur, quæ motio & passio ex materia ducit ortum, ita enim permutatur & minuitur, vt rectè etiam dixit Psellus in octauo Phys. ex quo elicitur, quòd forma ex materia non pendens, non laborat, & cuiusq; gradus virtutis sit, valet mouere semper, hoc nos docuit Aristoteles in nono Metaphysicæ 17. inquiens, non esse timendum Cœlum quiescere, quia motores eius non laborant, cum ex materia non pendeant, quod etiam enunciauit in octauo Physic. 85. inquiens, solus ille motus est continuus, quo mouet mouens immobile, semper enim consimiliter se habet ad id, quod mouetur. Et in contex. 83. inquit, motorem immobilem non permutari, & posse mouere semper: nam sine labore est ita mouere, &c. Conspicuè igitur Aristoteles affirmat motorem immobilem mouere sine labore, & posse mouere semper. Quæritur itaque an ex sententia Aristotelis Deus ita essentia & gradu sit infinitus, vt superet terminos omnes.

Rationes putantium ex opinione Aristotelis Deum esse immensi roboris, Cap. XXXIII.

Deum esse immẽsi roboris. Iri nonnulli sapientia illustres, vt D. Thom. Card. Caietanus, Scotus, & similes, quemadmodum munere superæ reuelationis nouerunt Deum esse immensæ virtutis, ita putarunt eandem veritatem Aristoteli fuisse conspicuam, idque varijs rationibus conati sunt ostendere: quarum prima *Ratio prima.* & præcipua, elicitur ex ostensione Aristotelis in calce 8. Physic. nam in contex. 78. ostendit à motore finitæ virtutis non posse effici motum æternum, quæro, Aristoteles per motorem finitum vel denotat finitum mora & conseruatione, vel robore? non primum: quia inaniter Philosophus laboraret, cui enim dubium est, virtutem mortalem & tempore finitam, non posse mouere semper, quare denotat infinitum intensione, & robore. Confirmatur: quia Aristoteles iam æternitatem motoris ostenderat in contex. 49. ideò non tenebatur iterum id ostendere. Insuper æternitas ne dum competit substantiæ abiunctæ, verùm etiam corpori, nam etiã Cœlum, Sol, & Luna, æterna sunt, & semper operantur, quare ex sola ęternitate nõ valuisset elicere separationem à materia. Cõfirmatur: perpendendo vnde colligat Aristoteles motorẽ esse virtutis infinitæ, nam id ex eo colligit, quia mouet semper, at si ex eo, quod mouet semper, inferret esse semper, ex eodem inferret idem, & esset conspicua nuga-*Formatur ratio.* tio. Ex his itaque elicitur hæc ratio. Ex sententia Aristotelis Deus ita est infinitus, vt *Ratio secũda.* vsurpatur infiniti nomen in contex. 78. octaui Physicorum: at vsurpatur pro infinito virtute, & robore, quare est roboris infiniti. Secundò id ipsum lucidè videtur elici ex dictis in contex. 79. quo loci Aristoteles inquit: si ea vis, de qua est sermo, & quæ competere debet primo motori, esset in magnitudine, nullum posset assignari tẽpus, in quo moueret. Quæ consequutio de solo infinito robore vera est, & propterea for-*Ratio tertia.* matur hæc ratio. Primus motor ita est infinitus, vt si esset in magnitudine, nullum posset assignari tẽpus, in quo moueret; at hoc est infinitum robore; quare &c. Prętereà, & tertiò, elici potest eadem veritas ex ostensione, qua Aristoteles ostendit in cal-

ce octaui

ex octaui Physic. Deum esse virtutis infinitæ, quæ à Card. Caietano, ita formatur. Mouens per se primo tempore infinito est virtutis infinitæ,ex cont. 78. Primus motor mouet per se,primo tempore infinito,quare est virtutis infinitæ : & cũ ita sit virtutis infinitæ,nõ valet esse in magnitudine. Hæc ostensio de solo infinito robore vera est,nam mouere semper,per se primo, quod cõpetit motoribus sub primo positis, non exposcit vim immensam,at id facere tanquam fontem,& per se primo,eã exposcit : quoniam vt ait Aegydius,infinitum non potest esse effectus nisi virtutis robore infinitæ, totus motus infinitus absolutè, & vt infinitus,est effectus primi motoris, quare primus motor est infiniti roboris. Cõfirmatur: quia posse mouere per aliquod tempus denotat virtutem aliqua posse mouere diutiùs, denotat maiorẽ, quare posse mouere per se primo semper denotat virtutem immẽsam. Insuper addit Simplicius; quòd in æterno mobili & motu est effusum in infinitum,in motore est simul iunctũ; infinitum autem simul iunctum, est infinitum actu,quod robore & gradu infinitum est. Ita Aristoteles in secundo de Cœlo 17. ait, opus Dei esse æternitatem, quod ei non competeret nisi eminenter & indiuiduè id totum includeret, quod in motu & mobilibus in infinitũ est extensum,& pręsertim,quia causa pręstat rei effectæ. Quartò, idipsum ostendi potest per ea quæ cõi consensione Deo competunt : Nam Deus ex se termino caret,quia terminatum & limitatum ex alio pẽdet, & ab alio terminis circumscribitur,ꝙ conditioni Dei aduersatur. Insuper Deus ex se est omne quod est, ab infinitis est aptus participari : cum Mundus ex sententia Aristotelis sit infinitus, non autem ex aliquo valeat infinitã partem recipere,nisi id sit infinitum. Præterea, omnem explet appetitionem quãuis indefinitam,nec ipse vltra se valet aliquid operare,nec à nobis eminentius aliquid valet excogitari,alioquin daretur eminẽtius Deo, & quonis in Deo excogitato,valemus in eo aliquid vlterius imaginari. Hæc autem nobis indicant essentiam & facultatem infinitam. Prætereà quintò,id ipsum ostenditur per cõditionẽ limitis & termini : nam si Deus finitus esset,nulla posset assignari ratio,cur tantæ esset virtutis,& non maioris,vel minoris: nam si dicimus ei competere mille gradus virtutis,statim quęrã,cur sint mille, & non plures,vel pauciores? nil enim repugnat,vt sint bis mille,& ter,& quater mille;si nil repugnat,ergò est,p Aristotelem in tertio Physic. 32. dicentem in ęternis non differre esse & posse,& vt legitur in octauo Physic. 56. in natura id,quod melius est,semper arbitramur esse,si possibile est. Sextò, vtor ratione sumpta ex eo,quod Mundus ex Deo pendet, & ita argumentor. Creatio indicat virtutem immensam,quare pendere Vniuersum ex Deo eãdem patefacere apta est;assumptum conceditur;deducitur consequutio:nam creatio ob id virtutem immensam creatoris patefacit,quia nil in creatura est, quod non pendeat & fluat ex creatore:at similiter Mundus se habet ad Deum ex sententia Aristotelis,nil enim in eo repertitur,quod ex Deo non pendeat. Hinc in octauo Physic. 52. legitur, principio hoc est Deo manẽte,necesse est manere Vniuersũ, qđ continuatur cum eo. Et in primo de Cęlo 100. legitur,ab eo omnibus fuisse tributum esse,his clarius,his obscurius. Et in duodecimo Metaphysicæ 38. à quo pendet Cœlũ & vniuersa natura. Quod autem hoc fuerit ab ęterno,vt putat Aristoteles,vel in principio aliquo temporis,nil refert; imò si fuit semper, magis manifestat virtutem immensam opificis. Septimò, vtor ratione,qua vtitur Philoponus in prima disp. contra Proclũ, cap. 2. Id cuius cognitio est essentia,eius si cognitio fuerit infinita,etiam essentia est infinita: sed cognitio Dei est eius essentia,& est infinita; igitur essentia quoq; infinita iudicari debet. Quòd autẽ per principia Aristotelis cognitio Dei sit infinita,ostẽditur: quoniã putat mundum fuisse & fore semper,quare infinita pręcesserunt & futura sunt, & non est putandũ Deũ ignorare ea, quæ facit; alioquin esset agens vilius animalibus operantibus cum cognitione. Octauò, idipsum ostẽdo auctoritate Agathonis approbata ab Arist. in sexto Nicomachiorum, cap. 2. dicẽtis: hoc solo priuari Deum, facta vt infecta reddere non valeat. Quod asserere idem est, ac dicere, Deum

Confirmatio. *Simplicius.* *Aristoteles.* *Quarta.* *Quinta.* *Sexta.* *Septima.* *Octaua.*

Conclusio. Ratio nostra ex auctoritate. Simplicius. posse omnia non includentia contradictionem; includentia enim contradictionem non cadunt sub potentiam, quare Deus potest omnia, & est omnipotens. Iure itaque Scotus, D. Thomas, Philoponus, & multi viri docti asseruere Aristotelē putasse, Deū immensi roboris; quod approbasse etiam visus est Simplicius, nam in octauo Physic. exponens contex. 84. inquit: Deus cuncta continet sua infinita facultate, & in digress. contra Philop. post explic. contex. 79. dubitans, quomodo si motor est abiunctus, non mouet in non tempore, inquit motorem primum actionē & essentia immobilem, supraque motum constitutum, etiam actiones producere sine tempore, eo quia supra tempus existunt. Insuper addit actu vim infinitam totam simul competere ei, quod *Alexāder.* semper mouet. Alexander quoque id ipsum sensisse visus est, & propterea æternum Cœli motum non ex anima prodire posse dixit, quamuis mora sit infinita, sed ex mo- *Auerroes. Ammonius.* tore separato supra animam posito. Similiter Auerroes id ipsum visus est affirmasse duodecimo Metaphysicæ 41. necnon Ammonius sub initio Prædicamenti Substantiæ inquiens, ex sententia Aristotelis Deum esse infinitæ virtutis. Patet itaq; ratione & auctoritate ex sententia Aristotelis Deum esse infinitæ Virtutis.

Aristotelem non putasse Deum esse infiniti roboris. Cap. XXXIIII.

T conspicuè sententiam Aristotelis patefaciam, quatuor profero Cōclusiones. Prima est, ea cōsideratione, qua finitum, & infinitum vsurpatur in calce octaui Physic. Deus nec finitus est, nec infinitus. Altera est; Deum esse infinitum mora, & productione motus. Tertia est, Deum iudicatum fuisse ab Aristotele finiti roboris. Quarta est, sententia Aristotelis falsa, impia, & explodenda omninò est: constanter enim lumine Fidei munitus affirmo, Deum immensi roboris. Prima conclusio ostenditur. Nam Aristoteles in octauo Phys. 78. ubi quidem primum proponit primū motorem expertem esse magnitudinis, & diuisionis, & ideò cōsiderat motores magnitudine præditos, & aptos diuidi, & de illis regulas tradit, vt patefaciat motum æternum nec à finito, nec ab infinito materiato motore prodire posse: finitum autem, & infinitum com- *Ratio.* petens formis materiatis, ob earum extensionem, minimè competit formis abiunctis; ideò hanc formo rationem. Finitum, & infinitum competēs formis materiatis ob earum extensionem per materiam non competit formis abiunctis; primus motor est forma abiuncta, quare ei id finitum, & infinitum nō competit. Hinc Aristoteles in primo Physic. 15. dixit, finitum, & infinitum competere magnitudini. Et Auerroes in contex. 79. octaui Physic. hoc considerans, rectè dixit motorem primum nec finitum, nec infinitum esse, cuius sententiam minus rectè Gandauensis, & Helias Hebræus explicarunt. Eandem sententiam etiam enunciauit Psellius Græcus interpres. Hinc etiam *Quō formanda ratio in calce octaui Physic.* patet ostensionem Aristotelis pro colligenda separatione primi motoris perperàm à varijs fuisse formatam: ea namque ita formari debet. Nulla virtus materiata mouet semper; primus motor mouet semper; quare non est virtus materiata. Maior ostenditur: quia virtus materiata; vel est infinita extensione, mora, & actione; vel finita: non infinita, quia solùm competit magnitudini infinitæ, quæ non datur: non finita, & in magnitudine finita, quia talis per ostensa in contex. 78. non valet semper mouere. & *Secunda conclusio.* hæc de prima Conclusione. Altera erat: Primus motor est infinitus mora, & productione motus: hæc conceditur ab omnibus, & conspicua est: nam ex eo, quòd forma, à materia est secreta, oritur, quòd sit intelligēs, quòd sit immobilis, quòd moueat con similiter, quòd moueat semper, quòd sit sui substātia actio, vt dicitur duodecimo Metaphysicæ 30. & iure: nam horum opposita ex materia ducunt ortum. Addo in Conclusione, quòd sit infinitus productione, & conseruatione motus, quoniam infinitum

sola

sola mora,etiam materiæ primæ,& cœlesti corpori competit. Dicamus itaque, omnis forma à materia secreta est actionis consimilis,& infinita;primus motor est à materia secretus: Igitur est actionis consimilis,& infinitæ. Veniamus ad Conclusionem tertiam,de qua præsertim est dubitatio. Dicebatur motorem primum ex falsa sententia Aristotelis non esse infiniti roboris: quæ ostenditur. Primò,Deus mouet,vt efficiens proximum, pro viribus,& definito tempore; igitur non est infiniti roboris Assumptum patet ex præostensis. Consequentia deducitur per regulas proportionis motuum,traditas in septimo Phys.nam talis est velocitas,qualis est ratio motoris ad mobile;infiniti ad finitum nulla est ratio;quare nullũ potest assignari tempus,in quo moueat. Cõfirmatur per Aristolem in contex.79. octauo Physic.dicentem, si in magnitudine finita esset vis infinita,nullum posset assignari tẽpus,in quo moueret:nam si tempus assignaretur,posset inueniri vis finita,quæ in eo moueret,& ita eadem velocitate moueret vis finita,& infinita,quod deserit,vt conspicuè absurdum. Confirmatur:quia vel potest mouere velociùs quàm mouet,vel nõ: si non potest,non est virtutis infinitæ;si potest,ergo mouet,quia in ęternis esse,& posse non distinguuntur,vt legitur in tertio Physic.32. Hinc Auer.secundo de Cęlo 63.inquit,si primus motor esset infiniti roboris,moueret momento,& contex.71.addit,si primo orbi plures competerent stellæ vel pauciores,aut non moueretur,aut non eadem velocitate. Hæc ratio profectò per principia Aristotelis solui non potest,& qui eã nituntur soluere,confugiunt;vel ad id,quod non moueat vt efficiens; vel quòd non moueat proximè; vel quòd non moueat pro facultate:quæ omnia suis locis sunt reiecta ex sententia Aristotelis. Simplicius in octauo Physic.79.retulit hanc rationem,& eam soluens dixit,ea mouere in tempore,quæ mouendo mouentur;at primus motor,quia & substantia,& actione supra motum & tempus est collocatus, motum ex se producit sine tempore; qui tamen recipitur in mobili cum tempore. At inanis est hæc solutio;nam motus est actus motoris,& mobilis,& talis recipitur in mobili,qualis prodit à motore,vtriusq; enim idem est actus, vt dicitur in tertio Physic. Insuper motor ea velocitate mouet, qua superat mobile;at vis infinita quamuis seiuncta,& immobilis,sine vlla ratione superat mobile finitum. Secundò eadem conclusio ostenditur perpendendo medium; quo Aristoteles vtitur pro noscenda virtute, & conditione motorum cœli, nam pro medio vtitur motu,inde hanc elicio rationem. Motor ex sententia Aristotelis,ita est infinitus,vt ex medio,quo vtitur colligi potest;at pro medio vtitur motu infinito cõseruatione & mora,non velocitate, quod infinitum patefacit æternitatẽ motoris, nõ robur immensum,ideò Aristotelis solùm putauit motorem esse æternum, non autem infiniti roboris. Tertiò,idipsum ostendo,perpendendo media, per quæ Theologi rectè noscunt vim immensam Dei,quæ sunt tria,nempè,reuelatio,creatio,& miracula, quæ à sententia Aristotelis longè absunt:hinc huiusmodi formatur ostensio. Quicunque non cognoscit media patefacientia immensum robur Dei,non id cognoscit; Aristoteles est huiusmodi; quare &c. Quartò,vtor ratione,quam maximi facio,& ita argumentor. Si primus motor ex sententia Aristotelis esset infiniti roboris,omnes motores Cœli essent infiniti roboris, consequens est absurdum, quare & antecedens. Consequutio deducitur:quia Aristoteles ad primi motoris notitiam eleuatur per motum ęternum:de quo autem verum est medium, vera quoque est conclusio;at omnes Cęli motores mouent semper,& sunt sui essentia actio, vt dicitur in duodecimo Metaphysicæ 30.quare si motus æternus patefacit robur immensum,omnes Cęli motores essent immensi roboris, immo etiam nostra Mens cum sit abiuncta,& semper valeat operari. Propterea Aristoteles in octauo Physic.id, quod ostendit de primo motore,de omni cęlorum motore putat esse verum, quod conspicuè enunciat in duodecimo Metaphysicæ 43. quo loci,cum per motum æternum ostendisset motorem primum esse abiunctum,quærit,an huiusmodi motor sit vnus, vel plures? & ait esse plures,& de omnibus esse verũ id,quod ostensum est,ob eandem rationem, hoc est, quia

Ratio.
Conclusio tertia.
Ratio prima.
Confirmatio.
Auerroes.
Simplicius
Euersio.
Ratio secunda.
Ratio tertia.
Quarta.

mouent

mouent semper. Vult itaque Aristoteles; & medium, & conclusionem ex eo collectam de omni motore Cœli veram esse. Quicunque rationem hanc conati sunt soluere, in duos ordines diuisi sunt. Nonnulli enim inficiantur consequens ex sententia Aristotelis esse absurdum. Alij aiunt consequutionem carere necessitate. Primi ordinis fuerunt Franciscus Vicomercatus in duodecimum Metaphysicæ, & ante illum Henricus quol. 6. q. 14. aduersus quem disputat Scotus in 7. q. quolibetorum. Hi dixerunt ex sententia Aristotelis, omnes Cœli motores esse infiniti roboris, qui cõspicuè decepti sunt, & nitentes vnum vitare absurdum, in varia sunt lapsi. Primò, quia si omnes essent immensi roboris, in eis non esset ordo; nam ordo est quędam ratio, in finiti, aũt nec ad finitũ, neć ad infinitum vlla est ratio, vt patet ex 8. Phy. 15. Quòd in motoribus Cœli, & in Vniuerso reperiatur ordo, elicitur ex duodecimo Metaphysicæ 37. & 52. Insuper si omnes essent immensi roboris, vnus motor non esset præstãtior altero; non different inter se; immo omnes essent vnum, quia infinitum actu omnia includit, & nil extra derelinquit. Hoc nouit Auerroes, & ideò in secundo de Cœlo 38. dixit: Si virtutes motorũ Cęli essent infinitæ, non erit ratio motoris ad mobile, nec differrent ab inuicem, nec eis competeret multitudo. Qui verò secũdi sunt ordinis, & aiunt consequutionem carere necessitate, varia dicunt: nam Scotus in 7. q. quolibetorum, duplici via nititur vitare vim consequutionis. Prima est: quia dum Aristoteles in duodecimo Metaphysicæ, inquit motores Cęli esse plures, & de omnibus verum esse id, quod ostensum est, ait id debere intelligi de eo, quòd omnes ab alteratione sint immunes. Altera est inquiens, id debere referri ad esse expertes magnitudinis, nõ ad esse infiniti roboris: nam quòd primus motor sit immensi roboris, ex eo elicitur: quia ex se est, & primò est causa æterni motus, ac etiam æternitatis cæterorum motorum. Euasiones hæ non respondent sententiæ Aristotelis. Nam Aristoteles id totum, quod colligit de primo motore, elicit ex æternitate motus, quod medium ait esse commune omnibus motoribus Cęli, & nullibi in attinentibus ad hoc inter eos posuit discrimẽ, & dum addit Scotus immẽsum robur primi motoris ex eo elici, quia est ex se, & primò est causa æternitatis motus, & æternitatis motorum, id addit, quod nullibi ponitur ab Aristotele, & quo nunquam Aristoteles pro medio vtitur, vt patet ex calce octaui Physic. cum enim hi dicant Aristotelem suis ostensionibus in octauo Phys. patefacere vim immensam Dei, & nunquam de hac differentia, & medio faciat mentionem, colligo ex concessis ab illis, Aristotelem non ostendisse Deum immẽsi roboris. Cardinalis Caietanus obijcit Scoto, quòd Aristoteles nunquam de ea differẽtia ab eo posita inter primum motorem, & alios, mentionem fecerit: sed ipse deinde in eundem labitur errorem, inquiens: motorem primum & non alios esse immensi roboris, quia per se primò mouet æterno tempore, nam hoc quoque includitur in dictis à Scoto, & de hoc etiam Aristoteles nunquam mentionem fecit. Colligamus ita quę cum Scotus, Card. Caietanus, & alij viri celebres censeant ex ostensis in octauo Physic. & in duodecimo Metaphysicæ, colligi immensam virtutem Dei & ostensio per Aristotelem ęquè vim habeat de omnibus motoribus Cęli, vel omnes debere iudicari immensi roboris, vel nullum; non omnes, vt patuit; quare nullum. Quinta ratio elici potest ex mutua responsione facultatis agentis, & patientis: inquit enim Aristoteles in tertio de Anima 17. tum in natura, tum in arte, tum in anima facultatem agentem patienti, & recipienti æquari, vt etiam elicitur ex primo de Cęlo 124. quo fundamento iacto, ita argumentor. Si primus motor esset infiniti roboris, mobile ei respondens deberet esse infinitum; consequens non conceditur ab Aristotele; quare nec antecedens; consequutio deducitur ex eo, quod præassumptum est; hinc Aristoteles ex eo, quòd primum principium est vnum, immobile, & ęternum, infert Mundum esse vnum, secundum totum immobilem, & æternum. Confirmatur: quia nisi immensæ virtuti mouenti responderet immensum patiens, & mobile, tunc aliquid esset frustrà, nec in vniuerso reperirentur cuncta, quæ reperiri possent, & propterea non es-

Vicomercatus. *Henricus* *Scotus.* *Euasio.* *Card. Cai.* *Conclusio.* *Quinta.* *Confirmatio.*

ſet vniuerſum,nec plenitudo ſpecierum;& falſa redderetur ea ſententia,quòd in ęternis eſſe,& poſſe,non diſtinguerentur. Confirmatur: quoniam oſtendit Ariſtoteles in primo de Cœlo 65. infinitũ nullo in tempore poſſe mouere corpus finitum. Prætereà, ex ſententia Thomiſtarum, Deus per Ariſtotelem eſt cauſa efficiens Vniuerſi; proptereà cum operetur ſecundum neceſſitatem naturæ, debuiſſet per principia Peripatetica producere Mundum infinitæ molis. Rationem hanc tetigit Auerroes ſecundo Cœli 63. Sexta ratio elici poteſt ex eo, quòd repugnat ex ſententia Ariſtotelis dari infinitũ actu, Deus eſt prima forma, ex calce primi Phyſic. & actus primus ex duodecimo Metaphyſicæ 49. quare non eſt infiniti roboris. Conſequutio deducitur: quia forma, vt forma, terminus eſt, formæ enim ſunt vt numeri, ex octauo Metaphyſ. contex. decimo; numerus autem nullus eſt infinitus, ex tertiò Phyſi. Similiter ex eo, quòd eſt finis, infinitum ei repugnat, infinitum enim cum ſit expers finis, non poteſt eſſe finis aliorum. Confirmatur: quia Ariſtoteles in tertio Phyſico. cumulatè infinitum ex parte formæ reijcit, & ſolùm concedit infinitum poteſtate ad materiam pertinens. Inſuper omne totum, & perfectum inuicem reciprocantur ex prooemio primi de Cęlo, conditio totius & perfecti ex Ariſtotele eſt, vt ſit finitum: nam linea recta infinita, quia caret fine, dicitur carere perfectione, primo Cęli 12. Confirmatur: quia frequenter ait Philoſophus, naturam renuere infinitũ, quærere finẽ, & quod ſeruare poteſt per finita, nunquam facere per infinita, & in octauo Phyſic. 48. loquens de motoribus Cęli, inquit, eiſdem euenientibus ſemper finita magis accipere oportet, in ijs enim, quę Natura ſunt, oportet finitum eſſe, &c. Adeò vt frequenter Ariſtoteles vniuersè renuerit infinitum actu. Hinc Auerroes in ſecundo de Cœlo 38. inquit, terminatio formę, adeò vt ſit proportio inter eam, & mobile, eſt cõmunis formis, quę ſunt in materia & abiunctis. Septima ratio peti poteſt ex noſtro cognoſcendi modo, & ita argumentor, id proprio ingenio valuit Ariſtoteles de Deo noſcere, quod valuit elicere ex phantaſmatibus: nam ſępè ait neceſſe eſſe, vt qui intelligit, ſpeculetur phãtaſmata, quia omnis noſtra cognitio ex ſenſibus ducitur: at phantaſmata omnia ſunt terminata, & finita; quare ſolùm finita ſunt menti offerre, nam Deus ſolum ab alijs participatur vt finitus eſt, non vt infinitus, hinc in operibus naturæ ſolùm refulget vt finitus. Inſuper noſter intellectus dicitur aptus omnia fieri, tertio de Anima 38. quare quę non eſt aptus fieri, non putat eſſe; nõ eſt aptus fieri infinitum actu; quare proprio lumine nõ iudicat dari. Prætereà, ſi Deus eſſet immenſi roboris, eſſet ignotus, & cum ſit principium primum, & ignoratis principijs pereat ſcientia, nulla erit ſcientia rerum, niſi ex ſuppoſitione, cum principium primum, ſi eſt infinitum actu, abſolute ſit ignotũ, ſic Ariſtoteles, & in primo Phyſic. & in primo Poſter. & in ſecundo de Ortu & interitu, ex eo quòd principia ſint infinita, infert & ea, & pẽdentia ex illis eſſe ignota. Nec mirum eſt, ſi Philoſophi immenſam Dei virtutem non cognouerunt, cum ea numeretur inter articulos fidei, fides autem ſit ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum non apparentium, cui conſtantiſſimè adhęreo.

Sexta. *Confirmatio.* *Auerroes.* *Septima.* *Octaua.*

Diluuntur aduerſa rationes. *Cap. XXXV.*

Bſoluta reliquorum explicatione, ſolùm ſupereſt, vt aduerſas rationes diluamus, quæ quamuis abſolutam veritatem explicent, tamẽ falſa eã ex Ariſt. principijs colligunt: quarũ prima eliciebatur ex contextibus 78. & 79. octaui Phyſic. in quibus Ariſtoteles videbatur non ſolùm æternitatem, ſed immenſum robur primo principio tribuere: quæ ratio per dicta in præcedentibus cumulatè ſoluta eſt; Nam inſtitutum Ariſtotelis eo loci eſt, oſtendere motum æternum à nulla virtute materiata effici poſſe, nec finita, nec infinita, de qua virtute materiata pateſeci infinitum actione, extẽſione, & mora,

Diluũtur inſtãtię variæ.

in idem

in idem venire: at statim quòd motor cōceditur seiunctus à materia; ex eo solo quòd sit seiunctus, elicit Philosophus, quòd nō patiatur, non moueatur, non laboret, & valeat mouere semper cuiuscunque gradus virtutis fuerit. *Reflectitur ratio.* Hinc reflectitur ratio: quia si esset immensi roboris, nullum per Aristotelem posset assignari tempus, in quo moueret. & dū instatur: quia primus motor ita est infinitus, vt vsurpatur infiniti nomen in eis cōtextibus. Respondeo, id nō esse verum: quia iam patefeci motores separatos, nec finitos, nec infinitos esse, eo modo, quo materiata dicuntur finita, vel infinita. Hinc regulæ, quibus Aristoteles in eis contextibus vtitur, solùm sunt veræ de virtutibus materiatis, vt quòd virtus maioris corporis diutiùs, & velociùs moueat, & hac solutione prima, & secunda ratio diluitur. *Solutio tertiæ rationis* Tertia eliciebatur ex ratione, quam format Aristoteles in calce octaui Physic. quæ soluta est per dicta in præcedentibus: nam patefeci rationem illam formandam esse de formis materiatis, quæ non valent mouere semper. Addebatur comprobatio ex Aegydio deprompta, quia infinitum non potest effici nisi à virtute ro bore infinita: Respōdeo infinitum pro ęterno, à quouis æterno, & separato efficiēte posse produci. Afferebatur ratio: quia posse mouere per aliquod tempus, indicat virtutem aliquam per maius maiorem, per infinitum infinitā. Respōdeo, regulam esse veram de formis materiatis, nam de abiunctis loquendo, quælibet valet mouere semper. Hinc Aristoteles in primo Eth. cap. 6. de Idea boni inquit, nec quia est sempiternum, ideò est magis bonum. Addebatur comprobatio ex Simplicio, dicente, in motore primo infinitum totum esse simul. Respōdeo, in eo infinitū mora esse simul, & sine extensione, quod in motu, & mobili est cum extensione, at non ob id esse infinitum gradu. *Sol. quartæ.* Eliciebantur quarto loco rationes, ex his quæ communi consensione competunt Deo. Pro quarum solutione primò accipio formam omnem perinde se habere ac numerum, vt dicitur in octauo Metaphysicæ, contex. 10. omnis enim forma in indiuisibili est posita, & est definitū aliquid, & terminus sequitur eius conditionem. Insuper accipio de omni forma, & conditione rerum, hoc esse verum, quòd dum adsunt omnes gradus eius, nil vltra in eo genere expetere licet vt summè calido, summè candido, summè dulci, summè humido, nil calidius, candidius, dulcius, vel humidius expetere valemus, nec ob id sunt infinita. Addo tertio, finitum, & interminatum esse duplex; vel ex sui natura, & conditione, & hoc ex Aristotele non denotat imperfectionem, sed absolutū, & perfectum; vel quia est pendens, & non includit gradus omnes, qui ei sunt apti competere: & hoc denotat diminutionē, & imperfectionem. *Diluuntur instantiæ variæ.* Ex his eliciuntur solutiones variarum difficultatum: nam dicebatur primum motorem ex se esse omne, quod est: at hoc solum denotat quod ex alio non pēdet; Addebatur, esse limitis, & termini expertem. Respondeo, esse talem ex falsa sententia Aristotelis in secūda significatione, non in ea, quæ primò nuper relata est. Addebatur esse aptū ab infinitis participari? Respondeo, ab infinitis successione, non gradu. Insuper dicebatur, quod explet omne desiderium, & nil vltra expeti, & excogitari potest. Respondet Peripateticus lumine supero destitutus, id accidere, quia includit omne suæ conditioni congruens, & nil potest excogitari vlterius, quod ei congruat, vt patefeci exemplo caloris, & aliorum. Insuper Mens nostra cum sit finita, non est apta apprehendere, & excogitare eminentius, & sublimius Deo, & ob id nec optare. *Sol. quintæ rationis.* Quinta ratio sumebatur ex conditione limitis, & termini, quæ per dicta facilè soluitur, nam quæuis essentia, natura, & conditio rei, secum defert terminos sibi cō gruentes, imò est ipsemet terminus: conditio, & essentia Dei est id, quod est optimū, vltra quod nil est aptum ei competere, & à nobis excogitari, & appeti. *Sol. sextæ.* Ratio sexta sumebatur ex eo, quòd Mundus pendet ex Deo, quæ soluitur. Primò, quia ex sententia falsa Aristotelis Mundus est æternus, & à Deo pendet tanquam à conseruante, & fine. Insuper creatio patefacit vim immensam, non ratione rei creatæ, sed modi, quatenus ex nihilo constituitur in esse; At si mundus sequeretur conditionem Dei, vt affectiones sequuntur formam, tunc si Deus esset infinitus, Mundus deberet esse mole

infinitus,

infinitus, vt ei responderet, & præsertim cũ agat ex sententia falsa Aristotelis secundum quandam naturæ necessitatẽ. Septima ratio sumebatur ex cognitione Dei, quæ est eius essentia, & est infinita: at facilè soluitur, negant enim Peripatetici assumptũ, quòd cognitio Dei sit gradu, & intensione infinita: tum quia asserunt Deum cuncta noscere eminenter, non secundum distinctam formam: tum insuper, quia formæ rerum ex eo pendentium sunt infinitę successione, non autem intensione, & gradu, non enim plura indiuidua constituunt maiorem intensionem essentiæ. Octaua ratio eliciebatur ex sententia Agathonis approbata ab Aristotele sexto Nicomachiorum, c. secundo, quæ soluitur primò, quia in Philosophia Ciuili multa popularia proferuntur, & conceduntur pro institutione ciuium: secundò Deus dicitur posse omnia, quæ sunt de perfectione vniuersi, nõ autem absolutè, & omnia quæ ex materia fieri possunt: Mundus autem dicitur constare ex vniuersa materia. Hinc Deus non dicitur posse augere Mundum, vel plures Mundos producere, vt patet ex primo de Cœlo. Insuper vt princeps dicitur posse omnia ad suum Regnum pertinentia, ita Deus dicitur posse omnia attinentia ad Vniuersum, at non ob id infinita: Demùm ea sententia approbatur ab Aristotele, quatenus inseruit suo instituto, nempè, ꝙ consiliũ non sit de prę teritis, quia permutari, & reddi non facta nequeunt. Postrema ratio sumebatur ex auctoritate, quæ leuis est, quoniam longè plures fuerunt, qui putarunt Aristotelem minimè nouisse Deum immẽsi roboris, quàm qui putarunt oppositum: & qđ dicitur de Alexandro, & Auerroe, quòd putarint Deum immensi roboris, approbandum non iudico: nam ipsi existimarunt, Cęlo & animam, & Mentem competere: ex definita ratione animæ ad corpus mobile dixerunt prodire definitam motus velocitatem: ex mente autem secreta dirigente, & consimiliter habente, dixerunt prodire æternitatem, & hac ratione Auerroes in duodecimo Metaphysicæ 41. dixit, motum Cœli constitui per duos subordinatos motores, quorum vnus est finitus, nempè anima, ob definitam rationem, qua superat mobile, alter infinitus, non quidem robore, sed mora, quatenus est causa æternitatis motus, nam quamuis Anima Cęli statuatur ab eo æterna, tamen non potest mouere semper, quia recipitur in magnitudine, & vt moueat semper, eget fine, & appetibili ex quo pendet, dirigitur, & seruatur. Et quod Auerroes non putarit primum motorem esse immensi roboris, conspicuè patet ex 3. cap. de substantia Orbis, & ex secundo de Cœlo, cont. 38. 39. 63. 71. & ex locis alijs. Constanter itaque credamus, Deum esse immensi roboris, & gloriemur, gratiasque Deo referamus, quòd cum sapientes mundi veritatem hanc inspicere non valuerint, nobis eius lumine reuelata sit. Pro qua veritate absoluta seruanda etiam mori paratus sum.

Solutio. septima. *Solutio 8.* *Diluitur ratio postrema.*

F I N I S.

FRANCISCI
PICCOLOMINEI
SENENSIS,
De Creatione ex Philosophorum sententia
LIBRI DVO.

De Creatione Liber Primus, qui est de Creatione noua.

PROOEMIVM.

Creatio duplex. Vemadmodum externarum Dei operationum creatio est præstantissima, ita eius consideratio est sublimis, accuratamque exposcit explicationem: Et quoniam creatio duplex excogitatur, vna noua, altera æterna, quæ permisceri, & confundi non debent: ideò ego seorsum de vtrisq; agens, à creatione noua ordiar, de qua maior est dubitatio, an Philosophis nota fuerit: ad quam si eleuari nō valuerint, considerabo deinde, an saltem creationem æternam, quam æternam emanationem appellant, aliqua ex parte valuerint excogitare. De noua autem creatione *Veritas cōstans et firma.* verba facturus, non ambigam de absoluta veritate: (mihi enim superi luminis beneficio exploratissimum est, Deum in principio Cœlum, & Terram creasse, & quotidie nouas creare animas, in humanaque corpora infundere) sed solùm inquiram, *Ordo seruandus.* nunquid Aristoteli nota fuerit, & principijs eius sit consentanea? Qua de re verba facturus, explicabo primò, quid creationis nomine denotetur, & quo discrimine à Physico rerum ortu sit distincta: Perpendam secundò potiora eorum fundamēta, qui ex principijs Aristotelis creationem elici posse existimant. Explicabo tertiò, sententiā Aristotelis. Quarto, aduersis rationibus respondebo.

Quid sit Creatio. *Cap. I.*

D.Thom. Reatio à varijs vario modo circumscribitur, D.Tho. in secundo Sent. dist. 1. quæst. 2. inquit: Creare est producere rem in esse, secundum to- *Scotus.* tam suam substantiam. Cui similis est Descriptio tradita à Scoto in secundo Sent. Dist. prima, q. quinta, dicente: Creatio est productio *Dubitatio.* totius creati in esse, non præsupposita aliqua parte eius. Quæ Descriptiones mihi dubiæ videntur: Primò, quia videntur competere productioni omniū formarū, omnis enim forma adeò tota producitur, vt nil eius antecesserit; ideò si hoc *Opinio aliorum.* inspicimus, omnis forma fit ex nihilo, cū nil sui præsupponat, vt Philoponus disputans contra Proclum latissimè patefecit. Alij dixere Creationem esse productionem

rei

rei creabilis, ex nō esse simpliciter, ad esse, sine ope materiæ. Quæ Descriptio videtur redundans: cum enim primò dicatur ex non esse simpliciter, siue ex non esse penitùs, frustra additur sine ope materiæ, quæ enim educuntur ex potestate materiæ, non dicuntur ex non esse penitùs fieri, sed ex non esse actu, vt patet ex primo Physicorum: ea quoque particula, Simpliciter, non rectè ponitur in definitione, cum sit apprimè ambigua, & multipliciter vsurpetur. Putarem ego definituros, Creationem, debere imitari Aristotelem definientem Motum: nam Creatio modo aliquo à motu contradistinguitur; Motus definitur, quòd sit actus imperfectus motoris, & mobilis: Creatio habet commune cum motu, quod actus sit: differt, quia est actus perfectus, & totus simul; cum motus, & generatio secundum fieri, saltem ob præcurrentes dispositiones sit actus imperfectus. Insuper Creatio dicitur actus solùm Creatoris, nō subiecti, vt motus; non enim subiectum exposcit, solùm adest varietas termini, hoc est rei creatæ. Diceremitaque, Creationem esse actum perfectum Creatoris Dei, quo Creabile ex non esse penitùs constituitur in esse partes. Definitionis sunt cōspicuæ, & cum dico, Creabile, denoto potestatem illam non repugnantiæ, quam obiecti uam appellant, quam tamen nil absolutè constituere in esse putandum est, præter facultatem agentis, ideò ad eam congruenter redigitur. *Descriptio Creationis ex propria sententia.*

Quomodo Creatio à Generatione secernatur. Cap. II.

Creationem à Physica Generatione secerni, consentiunt profectò omnes: at quomodo secernatur, non facilè est videre: cum enim ambo commune hoc habeant, vt rem non existentem, cui tamen nil repugnet, vt sit, in esse constituant. De differentijs, varij varia dicunt: at prætermissis, quę dicuntur ab alijs, vt rem lucidè intueamur, ea quinque considerare tenemur, quæ ex sententia Aristotelis sub initio quinti Physico. pro omni transmutatione vel intrinsecùs, vel extrinsecùs requiruntur; ea autem sunt ter minus à quo, terminus ad quem, subiectum, Motor, & tempus. Si terminum à quo consideramus, satis conspicua differentia elucescit, nam terminus à quo Generationis est Priuatio, quæ est absentia formæ in subiecto apto eam recipere: quæ Priuatio iuncta est alicui antecedenti formæ, quæ cum subsequente seruari non potest, & inde oritur, quòd vnius generatio est interitus alterius. Insuper ea Priuatio per negationem denotatur: ideò dicimus generationem inter contradictoria versari, & esse transmutationem ex non esse ad esse: ea tamen negatio alteritatem, & priuationem denotat, non autem non esse penitùs. Ex aduerso, Creatio pro termino à quo non priuationem, sed negationem exposcit; non negationem pro alteritate sumptam, sed negationem absolutam, quæ per nihilum denotatur, ita tamen, vt rei creandæ non repugnet esse. Hinc Creatio absolutè est perfectio, non autem alterius interitus, vt Generatio. Secundò, inspiciendo terminum ad quem, similiter distinguuntur: nam plura sunt creabilia, quam generabilia. Creabile est forma omnis sub Deo posita. Insuper materia, quæ nisi seorsum creari, saltem concreari potest, adeò vt totum compositum absolutè valeat esse terminus creationis: De Generatione secus se habet, terminus enim ad quem Generationis est sola materiata forma. Ratio est: quia generatio est transmutatio Subiecti, ideò ea sola possunt dici termini Generationis, quæ per transmutationem ex potestate materię educuntur, eamque terminant: huiusmodi sunt solæ materiatæ formæ. Tertiò; considerando Subiectum, ex parte quoque eius differentia refulgebit, nam Generatio necessariò exposcit Subiectum, ex quo educatur forma, & constituatur compositum. Il-

Pro discrimine Creationis à generatione quinq; cōsideranda.

De termino à quo.

De termino ad quē

De Subiecto.

lud autem exposcit, primò ratione transmutationis Subiecto egentis; secundo ratione termini ad quem, qui ex potestate Subiecti educitur, & est altera pars compositi; nec seorsum à Subiecto subsistere valet. Ex aduerso creatio ratione transmutationis Subiectum non exposcit, cum non sit transmutatio: ex parte autem termini, eo non eget pro sui productione: quia non educitur ex potestate materię, pro sui quoq; conseruatione non necessariò eo eget, quia formæ aliquæ creatæ sine eo seruantur, vt angeli: formæ tamen quæ cũ materia vnà creantur, vt in principio creauit Deus herbas virentes, vnà etiam cum materia seruantur. Ex his elicio id omne, quod propriè generatur, esse compositum; nõ autem omne, quod propriè creatur: nam quod propriè generatur, ex principijs internis generationis constitui debet, quæ sunt forma, & materia, vt patet ex primo Physic. Differũt quartò, ex parte efficientis: nam creatio exposcit vires Creatoris immẽsas, ideò solus Deus creare valet; Generatio exposcit vires definitas: Creatio sine medio prodit ex Deo; Generatio præsupponit Deum, causas communes, & proprias. Cur autem Creatio vires exposcat immensas, alia erit consideratio. Insuper Creatio quia nihil præsupponit, & absolutè ex non esse rem constituit in esse, ex ea sola causa efficiente prodit, quę prima est, ex alio non pendet, & ipsius entis est origo. Generatio econtrario, cum aliquid præsupponat, & non absolutè ducat ad esse, sed ex ente vno ducat ad aliud, causis secundis cõpetit, pendentibus ex alio, & supponentibus aliud. Quintò differunt ex parte temporis: nam Generatio, quę complicatur cum alteratione, dupliciter consideratur: primò, vt cum alteratione complicatur, ac ita mensuratur tempore: secundò, pro termino eius proprio, & pro ipso genito esse: qua consideratione dicitur in eo instanti genitum esse, quod est terminus postremus temporis vniuersæ trãsmutationis: Creationis neutrũ competit, nõ primum, nõ enim est transmutatio egens tempore, sed vt est suprà motum, ita est supra tempus: nõ secundum, quia momẽtum, quo aliquid crean, vel creatum esse dicitur, nõ est finis alicuius transmutationis, & temporis, sed instans, in quo aliquid creatum dicitur. Vel refertur ad Deum creatorem, ac ita est instans æternitatis, supra motum & tempus positum. Vel refertur ad rem aliquam, quæ deinde tempori subijciatur, vel cum tempore complicetur: quæ res creata potest esse duplex, vel primò creata, vel creata in progressu temporis: si primò fuit creata, vt in Principio Creauit Deus Cœlum, & Terram: Dicendum, quòd vnà cum tempore creata fuit, & cępit esse cum negatione de præsenti aliquo nunc, imaginatione cõcepto, post quod instans dicitur creatum esse, adeò, vt eo nunc non fuerit, & mox fuerit; Si autem res creata fuit in progressu temporis, vt quotidie hominum animæ creantur: de his dicere debemus, quòd creantur aliquo instanti temporis, respondente instanti æternitatis, per negationem de præsenti, & in eo instanti creantur: non quia tale instans sit finis antecedentis motus, vel temporis ei conducentis, sed quatenus Creatio actus perfectus est, totus simul, extensione, & successione carens, tempore non egens.

De efficiente.

De tempore.

An Creatio sit mutatio? *Cap. III.*

An Creatio sit mutatio opinio Scot.

Voniam per Creationẽ res post non esse recipiunt esse, ideò nõ leuis est dubitatio, an ea vel mutatio, vel mutatũ esse dici debeat. Qua de re tres sunt principales opiniones. Vna est Scoti 2. Sen. dist. 1. q. 5. dicentes, Creationem simplicium, vt Animæ, & Angelorum: mutationẽ non esse: quia nil adest, quod mutetur. Creationem verò compositorum veluti Terræ, & Ignis, modo aliquo posse dici mutationem: quoniam in eis reperitur materia, in quam primò desinit Creatio, quæ materia potestate est, & per formam perficitur, & secus tunc se habet, quàm prius: non quia prius fuerit,

fuerit, sed ipsa priùs non sic se habuerit: hinc addit, quòd dum mutationem definientes dicimus, debere per ea rem secùs se habere, quàm priùs, id non esse cum positione accipendum, cum referatur ad terminum à quo. Propterea, colligit vel nullam creationem esse mutationem, si oporteat semper subiectum, quod est potestate, prius tempore fuisse, & denuo perfici per formam: vel saltem creationem rei simplicis, non esse mutationē, si satis est subiectum, quod est potestate prius solùm origine nō fuisse sub eo actu, in quo mox est; Hæc ille. Hanc opinionem dubiam puto, primò, quia *Dubitatio.* dum compositum creatur, terminus Creationis non est sola forma, sed compositum: consideratur enim Creatio totius, vt contradistinguitur à Creatione rei simplicis totum autem non habet materiam, quæ illi subijciatur, ideò cōsiderando Creationem totius, non potest ob id dici mutatio. Præterea, si etiam compositum consideratur non ex parte totius, sed ratione partium eius, quarum vna perficit alteram, ita quoq; Creatio non debet dici mutatio, quia Creatio ex se hoc habet, vt nil exposcat, vel præsupponat: ideò si forma creata in alio seruatur, hoc ei ex accidēti competit, nam tanquam actus creatus posset sine alio esse; posset enim Deus creare formam seorsùm à materia, & eam seruare, vt seruat accidentia Sacramenti. Nos autem id considerare tenemur quod est per se, & præsertim, quia sermo est de Creatione, & de illa quærimus, an sit mutatio? materia autem non creationis est subiectum, sed formæ creatæ, ideò ob id Creatio non potest censeri mutatio. Propterea, est opinio secunda Ioan. *Opinio Io.* Bacc. in secundo Sent. dist. prima, q. 2. art. 1. dicentis, Creationem posse dici mutatio- *Bacc.* nem: inquit enim mutationem esse duplicem. Vnam, quę est via ad terminum: Alteram, circa terminum, non egentem subiecto, sed vnà cum termino existentem, & huiusmodi ait esse Creationem. Quam sententiam similiter dubiam puto: Primò, quia *Dubitatio.* tunc in Physica mutatione duplex includeretur mutatio, vna ad terminum, altera circa terminum: Et quoniam transmutatio subiecti, quę est via ad terminum, per se ad terminum dirigitur, tunc mutationis per se esset mutatio, & ad mutationē mutatio, quod reijcitur ab Aristotele in quinto Physic. Præterea, perpendamus, quæ sit conditio mutationis? Inquit Aristoteles in quinto Physic. Mutationis nomen, nempè μεταβολή nil aliud denotare, nisi post aliud, aliud: adeò, vt sit translatio ex vno, in aliud. At Creationi hoc non competit: non enim in ea reperitur subiectum, in quo illa terminorum successio locū habeat, immò, nec termini propriè sumpti in ea repériuntur, nihil enim verè terminus esse non potest, & præsertim, quia termini exposcunt commune subiectum, in quo per successionem recipiantur. Propterea est opi- *Opinio D.* nio tertia D. Thomæ in secundo contra Gent. & in Quæst. Disputat. de Creatione; *Thomæ.* quòd ea minimè censeri debeat mutatio: nam mutatio vniuersè sumpta, definitur ab Aristotele in tertio Physicorum, quod sit actus imperfectus, quòd versetur inter agens, & patiens, quæ Creationi non competunt. Huius opinionis fuit Simplicius, qui in primo de Cœlo comm. suo. 21. asseruit, si Mundus in alium Mundum transmutaretur, seruaretur ratio transmutationis: at si in non ens transiret, non vtique transmutari diceretur; transmutatur enim, quod transit ex vno in aliud. In hac opinio- *Opinio* num varietate dicendum puto, quòd si mutationis nomen propriè vsurpemus, Crea- *propria.* tio nequaquam est mutatio: At si mutationis nomen vsurpatur secundum eminentiam, quatenus seorsùm à qualibet imperfectione includit perfectionem mutationis, sic mutatio dici potest. Est itaque mutatio secundum eminentiam, at non secundum propriam formam, & iure profecto: nam superis ea seorsùm à pugna, & imperfectione competunt, quæ in operibus naturæ inuicem pugnant, & cum imperfectione sunt complicata. Est itaque mutatio: quia includit fructum eius, nempè constitutionem rei in esse, at non formam. Sed instabit aliquis: Si Creatio non est transmutatio, *Dubitatio.* dabitur transmutatum sine transmutatione: nam dicebat Auerroes in primo Physi. Si daretur Creatio, vel daretur transmutatio sine Subiecto, vel transmutatum sine transmutatione, indicans Creationem non posse dici mutationem, cum non adsit

Solutio. Subiectum. Respondeo, in Creatione non reperiri transmutatum sine transmutatione, sed constitutum in esse sine formali transmutatione, non tamen sine transmutatione, eminenti, vt patefeci: & cum sit dubitatio, an Creatio à re creata distinguatur, prætermissa disputatione, puto dicendum: quòd Creatio præter Creatorem, & Creaturam, nil absoluti dicat, sed solùm superaddat relationem, ex parte Dei, rationis; ex parte creaturæ, realem, quæ relatio à fundamento solùm ratione, & formaliter distinguatur.

Rationes ostendentes per principia Peripateticorum dari Creationem. Cap. IIII.

Ratio prima. Existimarunt nonnulli viri docti, Aristotelem nouisse Creationem nouam, & ex principijs ei notis eam elici posse: Nam humana mens extrinsecùs accedit, vt dicitur in secundo de Generatione Animaliũ, cap. 3. & 4. Quare non educitur è potestate materiæ, sed denuò creatur. *Ratio secunda.* Insuper vtor ratione D. T. in secundo Sent. Dist. 1. q. 2. Omne, qđ est in aliquo genere imperfectũ, oritur ex eo, in quo primò, & pfectè, natura generis reperitur: at omne infra Deum participat ipso esse, & cũ imperfectione est iunctum: quare oportet, vt id omne absolutè ex Deo prodeat, in quo eminenter, & seorsùm ab imperfectione includitur: huiusmodi autem emanatio est Creatio per quam totum in esse constituitur. *Confirmatio.* Confirmatur hæc ratio per Aristotelem, nono Metaphysicæ 17. dicentem: Si prima non essent, nil vtique esset: quod profectò de Deo (omnium consensione) maximè est verum. Quo præassumpto ita argumentor, *Ratio tertia.* Quodcunque ex se non est, sed omne, quod est, absolutè habet ab alio, creari dicitur: omne infra Deum, relatum ad Deum, est huiusmodi, quare dicitur creari. Minor est Aristotelis vt patuit, maior elicitur ex definitione creationis in pręcedẽtibus tradita. *Quarta.* Præterea, quod ex sui conditione absolutè nil supponit, dum producit, creare dicitur: Deus est huiusmodi, quare, &c. Maior patet: Minor ostenditur. Vnumquodque enim vt est, ita operatur; Deus ex nullo penitùs pẽdet; quare producendo nil absolutè supponit, alioquin ex eo modo aliquo penderet. *Quinta.* Præterea, virtuti immensæ actio respondere debet, quę eius virtuti respondeat; Deus est vis immensa; quare producendo eius infinitudinem debet patefacere, hoc fit per creationem, quę immensam facultatem exposcit. Nã si Ars supponit subiectum actu, Natura, potestate: Deus immensus supra Artem, & Naturam constitutus, nil penitùs supponere debet, alioquin Naturæ non præstaret. *Sexta.* Præterea, vtor ratione Aegydij: Deus est Actus purus, ideò absolutè id quod est, producit; est causa prima, & communissima, igitur primum, & communissimum effectum producere debet, huiusmodi est ipsum esse, quare id producit, & propterea creat: patet consequutio, quia producens absolutè id omne, quod extra se est, producit totum, & nil supponit, huiusmodi autem est creatio, ideò primo *Septima.* Cęli 100. dicitur ab eo omnibus tributum fuisse, vt sint. Insuper Agens absolutissimũ supra tempus, & motũ positum, producit opus absolutissimum sine tempore, & motu: Deus est Agens absolutissimum, ideò opus absolutissimum, & vniuersum, non partem solam producere debet: huiusmodi autem est Creatio. Propterea iure optimo *Academici.* inquiunt Academici, Deum magis diligere Mundum, & opera sua, quàm cæteri parentes suos natos, & Artifices sua opera diligant; producit enim opus integrum, nil supponens, cum à cæteris portio sola producatur, adeò vt Artifices plura supponentes, minus sua opera diligant: Parentes pauciora supponentes, magis Deus nil supponens, maximè diligat. *Octaua.* Præterea, vtor ratione Philoponi contra Proclum, Disput. 9. cap. 11. Omnia, quæ fiunt, ex nihilo fiunt; omnia, quæ intereunt, in nihilum transeũt, igitur cuncta creantur, & propterea datur creatio, & in nihilum deductio. Patet consequutio

ſequutio ex notitia creationis. Oſtenditur ab eo aſſumptum, quia ſolæ formę fiunt, & intereunt, non materia, nam ea nec fit, nec interit: non compoſitum totum, quia eius vna pars, nempè materia non fit; ſola itaque forma fit, & per eam dicitur compoſitum fieri & interire. Cum itaque cõpoſiti ſola fiat forma, ea ita fit, & interit, vt nil eius antecedat, nilque remaneat, quare ex nihilo fit, & in nihilum tranſit. Soluitur hæc ratio ab aliis vario modo: quidam cum Ariſtotele in ſeptimo Metaphyſicæ, & in primo Phyſi. aiunt: quod fit eſſe compoſitum, non formam, nec materiam fieri, & interire. Inſuper addunt alij, vt Simplicius in octauo Phyſic. in digreſſ. contra Philoponum, formam non ex nihilo fieri, quia ſemper fit ex aliquo, tanquam ex termino à quo, & materiam pręſupponit, ex qua per trãſmutationem educitur. Has ſolutiones euertit Philoponus: nam dicere nõ formas, ſed cõpoſitũ fieri, cum vero pugnat: quia id fit, quod ex non eſſe tranſit ad eſſe: at hoc ſoli formę, primò competit, compoſito autem competit, nõ primò, ſed munere formæ: nos autem affectiones Subiecto primo tribuere tenemur. Id, quod dicitur de termino à quo, ad rem facere non videtur: quoniam forma antecedens penitùs interit, nec ex ea, vt ex parte fit altera. Similiter, quod additur de materia, & eius poteſtate, nullius videtur roboris, nam materia non eſt pars formæ, poteſtas adueniente forma euaneſcit, adeò, vt abſolutè forma ex nihilo fiat, & in nihilum redigatur. Prætereà, quòd forma nequeat educi ex poteſtate materiæ, oſtenditur ab eodem Philopono, quoniam pręſtantius non æducitur ex ignobiliore, & nil ex eo educitur, in quo non reperitur; forma eſt præſtãtior, quàm materia, & tantum abeſt, quòd in materia reperiatur, vt in ea priuatio & potentia inſint, quæ cum forma pugnant, & ſimul ſeruati nequeunt. Hæc lucidè confirmantur per ea, quę Arte fiunt, Ars enim dicitur forma, & formã parit, quæ nõ ex poteſtate materię educitur, non enim Materia Artificialium, ad eorum formam propenſa eſt, ſed violentia ab Artifice inducitur. Vt itaque per Artem ab Artifice in materiam inducuntur artificioſæ formæ, ita ab vniuerſi opificio, hoc eſt ab vniuerſi cauſarum ſerie, formas rerum natura conſtantium in materiam induci putandum eſt. Prætereà, hęc omnia varijs exemplis confirmantur: primò, radij, & lumen ex poteſtate perſpicui non educuntur, ſed à lucido corpore inducuntur. Actiones ſenſibilium, quæ ſine tempore in medio recipiuntur, non per tranſmutationem ex medio educuntur, ſed inducuntur ab agente. Similiter ſpecies intelligibiles, quarum Mens dicitur locus, in tertio de Anima, contex. 6. non ex poteſtate eius per tranſmutationem educuntur, ſed abſolutè ab earum agente inducuntur, vt etiam habitus intellectus, non ex antecedentibus habitibus tanquam ex termino a quo fiunt; neque per tranſmutationem ex Mentis poteſtate educuntur, ſed ex nihilo fiunt, & per obliuionem in nihilum rediguntur. Idipſum patet de productione earum formarum, quæ pro ſui ortu alias ſui generis in materia non ſupponunt: Veluti inſpicimus ex Elementis colorum, ſaporum, odorumque ex partibus, mixta gigni, illis qualitatibus affecta, & in Elementa reſolui eis penitùs deſtituta, adeò, vt abſolutè ex nihilo illæ qualitates fiant, in nihilumque redigantur. Ad hęc accedit, quòd Generationis Definitio, ab Ariſtotele in primo de Ortu, & interitu tradita, hoc ſupponere videtur: dicitur enim Mutatio totius in totum, at non totum fieret, ſi aliquid ſupponeretur eius, quod fit. His, & conſimilibus rationibus nititur Philoponus ſuadere cuncta, quæ fiunt, ex nihilo fieri, & in nihilum redigi.

Solutio.

Euerſio.

Confirmatio.

Sententia

Sententia Varia de Creatione. Cap. V.

Opiniones variæ de eductione formarũ.

E modo, quo formę in lucem prodeant, variæ veterum extitere sentẽtiæ. Nonnulli eas in materia latere, & per transmutationẽ educi existimarunt. Cuius Sententię fuit Anaxagoras. Alij putarunt eas non educi, sed induci, qui in tres tãquam classes sunt distributi: vel enim superno lumine illustrati, dixerunt, sine medio per Creationem nõnullas à Deo induci, vt quotidie à Deo induci humanas Animas nouerunt Theologi: vel induci putarunt à Deo per Mentem, siue Ideas, Rationes, & Semina, vt putarunt Academici ex quorum sententia Philoponus in primo de Ortu, & interitu, comm. 18. ait, formas non educi ex potestate materię, sed potius induci ab vniuersi opificio, hoc est, à serie communium causarum: vel demum induci putarunt à postrema intelligentia, quam Auicenna datricem formarum nuncupauit. Sententia Theologorum vera est, at ignota Philosophis: nam creatio ad fidem pertinet, quę est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium. Sententia Academicorum principijs Aristotelis non est consentanea, nam renuit sæpè Aristoteles Ideas mentis, & rationes animę. Insuper si Semina ab Anima Mundi infunduntur in materiam, vnde tanta seminum, & formarum varietas prodit? ex vna enim anima nõ prodeunt semina varia. Sententia Auicennę longiùs à verò abest. Cum enim ordine quodam dicat Intelligentias se procreare, & ab earum postrema infundi mortalium formas, primò creationis officium Dei proprium, tribuit alijs: deinde formas mortales à postrema Intelligentia ait infundi, cum apertè per transmutationem à proprijs agentibus producantur. Propterea, est opinio tertia quorundam, qui vt Creationem vitent, & Generationem in parte seruent, aiunt, in materia inchoationes quaſdã formarum reperiri, quę à proximo agente perficiantur. Quæ sententia vel redigitur in opinionem Academicorum, semina in materia excogitantium, ac ita vt illa est reijcienda: Vel per inchoationes intelligunt gradus formarum, vt in aqua tepida inchoationem caloris inueniri dicimus: quod approbari non debet: quia multæ formæ carẽt gradibus, nec recipiunt magis, & minus. Vel significant formam corporis coæuam materiæ, quam nonnulli aiunt esse tanquam initium, & inchoationem propriarũ formarum: quæ sententia falso nititur fundamento, nempè forma corporis reiecta in lib. de materia. Vel demùm per inchoationem solam denotant facultatem materię. Et inde prodit opinio postrema, quę est opinio Aristotelis, per quam dicimus formas non penitùs induci ab agente, nec tanquam omninò, vel in parte latentens educi, sed ab agente per transmutationem ex potestate materiæ educi, quæ potestas aliqua ratione dici potest inchoatio, quia mediat inter non esse penitùs, & actu: & hac consideratione concedi debent inchoationes. Similiter seruantur modo aliquo semina, quia virtus agentis per antecedentes dispositiones, attingens materiam, est tanquam semen propriæ formæ, vt calor dici potest semen formæ Ignis, operãs facultatẽ, & virtute formæ Ignis. Vt de Semine Animalium dixit Aristoteles. Ex quo patet, quomodo forma, ex sententia Aristotelis dicatur educi ex potestate materiæ, nam agens Physicum suis qualitatib. tanquam instrumentis permutando Subiectum, idque cõgruenter disponendo, formam, quæ potestate in eo reperiebatur, ad actum deducit. Sic dicitur tradere non multitudinem, sed perfectionem, vt ait Auerroes duodecimo Metaphysicæ 18, quoniam non formam seorsùm producit, productamque materiæ tribuit, sed permutando subiectum, eam ex potestate, tanquam inchoatam formam ad actum perducit. At de hoc alibi latiùs sum loquutus.

Verissima est sententia Theologorum. *Sententia Academicorum.* *Sententia Auicennę.* *Opinio tertia.* *Opinio Aristotelis.* *Quomodo forma ex materia educatur.*

Ostenditur

Ostenditur Aristotelem nouam Creationem non nouisse. *Cap. VI.*

SEntentia est D.Tho.in secundo Sent. Dist.prima; nouam creationem rationibus ostendi non posse. Cui addo, eam per principia, & fundamenta Peripatetica minimè posse defendi, sed cum illis manifestissimè pugnare. Quod ostendo; & primò: Creatio euertit communem conditionem efficiētis definiti ab Aristotele, igitur aduersatur principijs eius: Consequentia deducitur, quia Creare est agere, ideò debet seruare, non euertere conditionem efficientis. Assumptum patet: quia efficiens vniuersè sumptū, definitur ab Aristotele in secundo Physic. 29. quòd sit primum principium mutationis, vel quietis. Soluunt nonnulli, asserentes agens esse duplex, vnum Metaphysicum, & supra naturam: Alterum Physicum. Agens Metaphysicum, aiunt esse principium, vnde opus. Agens Physicum, esse principium, vnde motus. Quæ Solutio euertit sententiam Aristotelis: nam si putasset dari Agens Metaphysicum, distinctum à Physico, debuisset in Metaphysica secùs id definire, quod minimè fecit. Sed in quinto Metaphysicæ 17. & nono Metaphysicæ, contex. 2. non secùs causam efficientem definit per esse principium transmutationis, ac id faciat in secundo Physicorum. Quod confirmatur, quia potestas efficiendi ex sententia Aristotelis est ad aliquid, & refertur ad potestatem patiendi, nec reperitur id, quod est omnia facere; nisi reperiatur, quod est omnia fieri, & vice versa, vt dicitur in tertio de Anima 17. Ideò in tertio Physic. 18. asseritur eundem esse actum agentis, & patientis. Et Auerroës in primo de Cœlo, 124. potestati agentis ait respondere potestatem patientis. Prætereà, si Aristoteles alium efficiendi modum nouisset, saltem dum loquitur de Materia, vel Mundi productione, & ostendit non esse genitā, modum illum indicare debuisset; at oppositum facit; ex eo enim, quòd per transmutationē non sunt effecta, absolutè colligit, ea non esse facta, sed esse æterna, & ingenita. Quæ consequutio inanis esset, si ex eius sententia inueniretur alius efficiendi modus. Secundò; Creatio, ex sententia Aristotelis euertit conditionem Materiæ; igitur ex eius opinione cōcedi non potest. Assumptum patet ex definitione materiæ; tradita in primo Physic. 82. Dicitur enim primum Subiectum vniuscuiusque, ex quo fit aliquid, cum insit, & si quid interit, in id demùm resoluetur: est itaque conditio materiæ, vt sit commune subiectum eorū, quæ fiunt. Quòd si Aristoteles inquit, ex quo fit aliquid, ait aliquid, tum quia non cuncta absolutè fiunt, tum insuper, quia ea, quæ fiunt, sunt particularia. At soluunt, dicentes esse commune Subiectum eorum, quæ transmutatione, & natura fiunt. Quæ Solutio apud Aristotelem locum non habet: quia si daretur modus productionis per Creationem, presertim competens simplicibus, peccasset Aristoteles per fallaciam consequētiæ: quoniam ex eo quod materia non potest propriè gigni, & ex materia fieri, infert absolutè eam nec fieri, nec interire, & ęternā esse: quod minimè posset inferre, si per eius principia daretur alius productionis modus. Tertiò, creatio ex sententia Aristotelis euertit conditiones effectionis rerum, & propterea euertit se ipsam, quæ effectio dicitur. Assumptum ostenditur: nam quod efficitur, transit ex non esse, ad esse, & dicitur terminus effectionis, non datur terminus sine via, constitutum in esse, sine constitutione, & mutatum sine præcurrente mutatione. Hinc Aristoteles in sexto Physicorum, cumulatè ostendit, omne transmutatum priùs transmutari. Quartò, creatio ex sententia Aristotelis euertit conditionem rei, quæ efficitur: nam conditio eius est, vt primò effici possit. Propterea ita argumentor. Quod Creatur, vel poterat creari, vel ne: si non poterat, non crearetur, non enim fit, quod fieri nequit, vt dicitur 3. Metaphysicæ, cap. 4. Si poterat creari, quoniam posse fieri denotat potestatem patientem, vt posse

Arist. non nouisse Creationē.
Ratio prima.
Solutio.
Euersio.
Confirmatio.
Alia confirmatio.
Secunda.
Solutio.
Tertia.
Quarta.

Solutio. vt posse facere, efficientem: est necesse, vt præcurrat potestas patiens, quæ sine materia non seruatur: quare est necesse, vt materia, & subiectum præcurrat. Ait Scotus, præire potestatem, quam obiectiuam appellat. Sed ea solutio non satisfacit: quonia ex sentẽtia Aristotelis, vt patet ex quinto, & nono Metaphysicæ, omnis potestas, vel efficiendi, vel patiendi est; & omnis potestas patiẽdi ducit ortum ex prima materia, & sine ea seruari non potest. Hac nuper formata ratione vtitur Aristoteles in primo de Cœlo, 136. inquiens, necesse est igitur generabilia, quandoque esse, quandoque non, talium autem eadem potestas est contradictionis, & materia causa est vt sint, & non sint, &c. Idipsum affirmat in cont. 103. inquiens: Amplius autem quod nõ habet principium, ita se habendi, sed non potest aliter se habere priùs per omne æuum, nequit trãsmutari, erit enim aliqua causa, quæ si priùs esset, posset secùs se habere, quod nequit secùs se habere. Si autem priùs ex aliter se habentibus constitutus est Mundus, si quidem semper ita se habentibus & non valentibus secùs se habere, non vtique factus esset: si autẽ factus est, necesse est & ea potuisse secùs se habere, nec semper ita se habere &c. Conspicuè patet ex sententia Aristot. id solum fieri, quod primò potest fieri, & omnem patiendi potentia oriri ex materia. Nec sat esse potentiam obiectiuã, quæ est non repugnantia ex parte obiecti, & præsertim quia potentia, quæ est non repugnantia ex parte obiecti, inanis est sine potestate patiendi, nisi enim adsit potestas patiendi, adest pugna ex parte materiæ, quę dicitur causa, sine qua non, & necessaria, vt patet ex calce secundi Physic. Cõfirmatur: quia ea potestas obiectiua, vel nihil, vel

Confirmatio. aliquid est: si nihil, pro nihilo cõducere poterit: si aliquid, vel est Substantia, vel Accidens; non Substãtia, quia vel esset Substantia agentis, vel patientis, ac ita, vel esset potestas efficiendi, vel patiendi: non accidens, quia niteretur aliqua Substantiã, vel agentis, vel patientis: ac ita, vel agens vel patiẽs esset, vt priùs, & pręsertim, quia omnis potestas nititur aliquo fundamento. Non itaque datur potestas obiectiua, nisi vt

Quinta. redigitur ad potestatem agentis, vel patientis. Quintò, Creatio destruit primum, & commune principium Naturalium Philosophorum, quod est, Ex nihilo nihil fit, & propterea destruit Naturalem scientiam, & à naturali Philosopho cognosci non potest. At inquiunt, id commune principium intelligi debere de vera generatione com-

Solutio. positorum, non de simplicium procreatione. Quæ solutio euertitur, ne dum per di-

Euersio. cta in præcedentibus, verùm insuper, quia Aristoteles in calce primi Physic. de prima materia loquens, quæ simplex est, ait non posse gigni, nec interire: quia si fieret ex materia, necessariò fieret, & in materiam per interitum resolueretur. Similiter sub initio octaui Physic. formans primam ostensionem pro æternitate motus, manifestat, quòd si vel motor, vel mobile, fierent; per motum, & transmutationem fierent, quæ trãsmutatio, mobile aliud, & motorem exposcerent, adeò vt ex eo quod materia, motor, & mobile, si fierent; materiam, & motum præsupponerent: infert absolutè esse æterna, quod colligere non posset, si creationẽ cõcessisset, & in parte notuisset. Sextò, Crea-

Sexta. tio aduersatur viæ, qua progrediuntur Philosophi pro noscendo modo productionis rerum: Progrediuntur enim ex singulis rerum productionibus, sub sensum cadẽtibus, quæ materiam exposcunt, ideò Aristoteles in primo Physic. 60.62.63. ex omnibus

Solutio. quæ fiunt, colligit materiam necessario statuendam principium rerum. At soluentes, aiunt Aristotelem loqui de ortu, ex Natura proxime prodeunte, non autem de ema-

Euersio. natione rerum à Deo. Quæ solutio non est Philosopho consentanea: quoniam dum euertitur Sententia aliqua vniuersalis, ex singularibus collecta, afferri debet instantia aliqua aduersus eam, quæ conspicua sit; at Physicus sensu, tanquam principio vtens, nullam afferre valet productionem sub sensum cadentem, quæ materiam non expo-

Septima. scat, quare vt Physicus cogitur fateri necessitatem materiæ. Septimò, Creatio aduersatur naturæ, eique operandi modo, quo Aristoteles putat Deum operari, igitur ab eo non potest concedi. Assumptum ostenditur, primò, quia Deus ex sententia Aristotelis non operatur nisi per mediam Naturam, & non generat nisi Lumine, & Motu: at

Creatio,

Creatio,nec Lumini,nec Motui,nec viribus Naturæ subijcitur. Insuper Creatio exposcit vires Creatoris immensas,quas Aristoteles non nouit, vt distincta consideratione patefeci. Præterea, Creatio noua exposcit modum operandi extrinsecùs libere,& contingenter:At Aristoteles censet Deum operari cum quadam Naturę necessitate.Præterea,elicitur ex octauo Physico.ab ęterno nil noui fieri posse, quod non sit eiusdem rationis cum antecedentibus, vt contingit de reuolutionibus Cęli,& si quid noui ab æterno prodit,id pendet ex noua aliqua mutatione, in aliquo facta, & p medium aliquid,non autem proxime ex Deo, quare Deus nil denuo creat ex sententia Aristotelis. At Soluunt,dicentes Creaturas nouas prodire ex Deo, veluti animas humanas, pcurrente noua mutatione facta in corpore fœtus,à causis proximis. Hæc solutio à Peripatetico non admittitur: tum, quia sic actio Dei penderet ex mutatione mortalium,& voluntati hominum subijceretur: tum insuper, quia huiusmodi Creatio exposcit distinctam notitiam singulorum hominum, quam Aristoteles Deo competere non existimauit,vt patet ex 12.Metaphysicæ. Demùm ostenditur, Creationem nouam ab Aristotele non concedi,considerando ostensiones varias, quibus ipse vtitur,quę,data noua creatione,inanes penitùs redderentur. Ostendit Philosophus in primo de Cœlo,omne æternum ex vna parte,esse æternum ex altera; quod per nouam creationem euertitur,anima enim denuo creata,seruatur æterna. Insuper in eodem primo de Cœlo ostenditur, omne genitum esse mortale, quod etiam per nouã animę creationem euertitur. At soluentes aiunt, sententiam illam esse veram de propriè genitis, non de creatis. Quæ solutio cum principijs Aristotelis apertè pugnat: primò,quia consideranti ostensionem eius,redditur notum, æquè vim habere de cunctis quouis modo incipientibus esse, inquit enim si genitum est immortale, quia cum sit genitum,potest non esse:ponatur quòd non sit,id simul erit,& non erit, apertè patet, rationem hanc vim habere de cunctis quouis modo incipientibus esse, nam etiam id,quod creatur,quatenus est ex se,potest non esse, & præsertim, quia ex sententia noscentium nouam Creationem, Deus extrinsecus cõtingenter operatur. Et confirmatur:quia Aristoteles in primo de Cœlo referens significationes geniti,& ingeniti,ostendit vere ingenitum,& incorruptibile id esse,de quo non est verum dicere,quod aliquando fit,aliquando non sit, & ostendit verè incorruptibile sumptũ pro eo,quod semper erit,reciprocari cum ingenito,quod semper fuit,adeò,vt quod cępit esse,quouis modo cęperit esse,inter genita numeret, cui ait competere non posse ut semper sit. Præterea,si daretur Creatio, euerteretur sententia Aristotelis in primo de Ortu,& interitu,quòd vnius ortus,necessariò sit alterius interitus.Demùm,apprimè damnandus esset Aristoteles,si nouam Creationem nouisset, & rem tanti ponderis nullibi explicasset, immò semper oppositum eius approbasset: inquit enim in primo Phyfi.51.nec Litem conficere amicitiam, nec amicitiam Litem, sed requirit tertium, nempè materiam,quam & necessariam,& causam sine qua non appellat in calce secundi Physicorum.

Octaua. *Solutio.* *Nona.* *Solutio.* *Decima.*

Explicantur nonnulla conducentia pro soluendis aduersis rationibus. Cap. VII.

T sententia Aristotelis magis reddatur cõspicua, aduersęq; rationes faciliùs diluantur, operępretium est, primò nonnulla cognitu vtilia explicare,& pręsertim digrediendum est per omnia quę fiunt, vt cõstet modus generationis eorũ: Nã cuncta,quę fieri posse videtur,vel sunt Substantię,vel Accidentia.Si Substãtię,vel simplices,vt formę, vel cõpositę.Si Accidẽtia, vel spiritalia,vel materiata.Si Generatio tribuitur Substãtię cõpositę,ei ppriè Generatio cõpetet:nã id verè gigni dicitur, cui compe-

Cuncta quæ fiunt. *De substãtia composita.*

competunt principia generationis; huiusmodi est compositum. Hinc Aristoteles in primo Physic. declaratis Principijs, colligit omne, quod fit, esse compositum. Et confirmatur: quia id propriè fit, quod est totum cõpletum, & absolutum; huiusmodi est compositum. *De Simplici.* Si verò generatio tribuitur Substantiæ simplici, considerando materiam, ea nec fit, nec interit, vt patet ex primo Physicorum 82. solùm dicitur subijci Ortui, & interitui, & fieri aliquid, vt paries dicitur fieri albus, loquendo de forma, ea quoque propriè non fit, transit tamen ex non esse ad esse, quod materiæ non cõpetit. Hinc magis fieri dicitur, propriè tamen dicitur terminus ad quem generationis, & à quo interitus. At cum ex non esse transeat ad esse, si quis quæret, num ex *Quo forma fiant ex nihilo.* nihilo fiat, vtendum est distinctione: nam formam ex aliquo fieri, dupliciter potest intelligi: Vel quòd fiat ex aliquo, tanquam ex parte sui, in quod etiam per interitum resoluatur, quod minimè dicendum est, non enim est necesse, vt gradus aliquis formæ generandæ præcurrat. Hac itaque consideratione, formæ omnes ex nihilo fiunt, & in nihilum transeunt. Et hoc solum ostendunt rationes Philoponi in præcedentibus relatæ. Secundò intelligi potest fieri ex aliquo, vt ita fieri contra distinguitur à Creatione: nam Creatio dicitur ex nihilo, nedum ex nihilo sui, verùm insuper ex nihilo cum relatione ad terminum à quo, & ad Subiectum, quod non competit formis, quæ sunt termini generationis, illæ enim pro aduerso termino habent priuationem, iunctam formæ antecedenti, ac insuper non fiunt sine subiecta materia, & præcurrente transmutatione, qua id, quod est potestate, redigitur ad actum. Dum profertur ea communis sententia, Ex nihilo nihil fit, ea à Philosophis profertur de his, quæ verè fiunt, nempè de compositis, insuper eadem est vera, etiam de forma: quia nõ fit ex nihilo in ea significatione, in qua ex nihilo fiunt ea, quæ creãtur. Ex quo constat minus rectè Philoponum arguere veteres Philosophus, dum ait, veteres enunciasse, ex nihilo nihil fieri, cum tamen oppositum sit verum, nempè cũcta, quæ verè fiunt, ex nihilo fieri, verè enim fiunt formæ, quæ ex nihilo sui producuntur. Decipitur Philo- *Aduersus Philoponum.* ponus: quia non in ea significatione Philosophi, & præsertim Peripatetici, eam sentẽtiam enunciarunt, ideò id, quod eis obijcit, ad rem non facit. At loquamur de ortu *De ortu Accidentium.* accidentium, quæ cum sint duplicia, materiata scilicet, & spiritalia: ordiendo à materiatis, de illis id primò dicendum est, quod dictum fuit de substantijs, nempè non formas fieri, sed composita; non enim fit albedo, sed album, vt patet ex septimo Metaphysicæ, & cum formæ etiam modo aliquo fiant, illæ non fiunt ex nihilo, quemadmodum ea, quæ creantur: fiunt tamen ex nihilo sui, vt dictum est de formis Substantiæ: Et hoc nedum est verum de formis accidentium per naturam productis, verùm etiam de prodeuntibus ex Arte; Ars enim Artificiosa constituens, eorum formas, quæ accidentia sunt, per transmutationem ex potestate materiæ educit, sic ex non figurato figuratum; ex non ordinato ordinatum constituit, vt in primo Physic. sepè asserit Aristoteles. Hæc sola est differentia: quia potestas materiæ, ad formas Physicas, Physica est, & materia ad eas formas dicitur esse procliuis: potestas verò ad formas artificiosas, non Physica, sed violenta est, datur enim potestas, nedum Physica, sed etiam violenta, vt patet ex secundo Poster. & propterea materia arter constãtium, quamuis dicatur potestate ad formas artificiosas, nõ propterea dicitur facilis, procliuis, & propensa ad eas, latior enim est potestas, quàm facilitas, sine propensio. Formæ itaque artificiosæ non sine congruente termino à quo, & potestate, ac transmutatione Subie- *De Qualitatibus secundis.* cti fiunt, & propterea non dicuntur creari. Est tamen dubitatio de Qualitatibus secundis, quę ex mixtione, & temperamento prodeunt; nam mixtum prædictum Qualitatibus secundis, gignitur ex Elementis, earum expertibus: ac ita pro termino à quo, non habent priuationem iunctam cum forma opposita, veluti album nõ fit ex nigro, *Simplicius.* nec dulce ex amaro, & sic de cæteris. Soluit hanc difficultatem Simplicius in prima digress. octaui Physic. inquiens, falsum esse, huiusmodi Qualitates non fieri ex oppositis; corpus enim omne est calore præditum, & hoc præsertim dicit Simplicius, quia

vnà

vnà cum Galeno non censet dari Elementa pura, sed cuncta esse permista, secundisq; Qualitatibus prædita. Hæc solutio non satisfacit, nam si darentur Elementa pura, vt plurimi ea dari putant, adhuc ex eis possent cōfici mixta, ac ita nil repugnat, quin generatio huiusmodi qualitatum non sit ex opposita, veluti etiam voluptas nō semper ex dolore fit tanquam ex termino à quo. Præterea Aristoteles in secundo de Cœlo, dum ostendit Elementa carere figura: & in libro de Ortu, & interitu, dum Elemētorum qualitates explicat, ea considerat vt pura, & ex eis mixta confici manifestat. Insuper quamuis omni ex parte non sint pura, non tamen adeò sunt permista, vt quæuis pars eorum sit prædita, vel sapore, vel odore, cum tamē ex eorum mixtione sapores, & odores consurgant. Dicamus itaque, productionem secundarum Qualitatum ex mixtione consurgentium, nō esse terminos primos generationis, vel alterationis, sed terminos primos generationis esse formas mixtorum, alterationis verò tēperamentum: qualitates autem secundas ex temperamento prodire, & potiùs productionem earum debere dici generationem in parte, quàm propriè alterationem, cum sit mutatio ex non colorato in coloratum. Dum tamen considerantur vt terminus quidam alterationis, dicimus ex Elementis qualitatibus primis præditis, non coloratis, aptis tamen vt ex eis colorata consurgant, fieri colorata; Et propterea, vt non sunt termini per se primi transmutationis, ad quos: ita Qualitates primæ nō sunt termini per se primi, à quibus, sed secundi, quatenus ex eis per consequutionē prodire possunt Qualitates secundæ: & hac consideratione priuatio est iuncta cum aliqua forma antecedente, & nec ex parte termini à quo, nec ex parte Subiecti, earum productio est creatio. Demùm loquēdo de qualitatibus spiritalibus vt de lumine, & sensibilium actionibus: dico primò, eas non esse verè formas denuò genitas, sed præexistentiū indicationes, & repræsentationes. Hinc Aristoteles in secundo de Anima dixit, Lumen esse præsentiam lucidi. Creatio autem est rerum principalium, non vmbrarum, & imaginum rerum præexistentium. Addo secundò, ad oblationem illam & repræsentationem, quæ generatio non est, sed imago quædam eius, ea cuncta cōcurrere, quæ pro generatione sunt necessaria, concurrit enim medium non tale, aptum fieri tale, ideò Aristoteles duodecimo Metaphysicæ 22. dixit, pro diei constitutione conspirare tenebras, vt terminum à quo, aerem perspicuum, vt materiam, & lumen tanquam formā. Similiter dixit delatiuum colorum debere esse sine colore, & sic de cæteris. Insuper in secundo de Anima aduersus Democritum dixit: si inane inter nos, & Cœlum mediaret, nos ea videre non posse, quæ in Cœlo reperiuntur, deesset enim deferens, quod profectò verum non esset, si actiones illæ crearentur. Addo demùm eas, non verè esse generationes, sed tanquam spiritales quasdam rei existētis propagationes, & ostēsiones: & per hæc elucescit, huiusmodi Actiones non creari. At remanet adhuc dubitatio de habitibus Animi, & speciebus, quæ in Anima recipiuntur, quarū Aristoteles in 3. de Anima, cont. 6. dixit, Animam esse locum, nam habitus ad Qualitatem pertinent, & propterea re vera formæ sunt, quæ gignuntur, & intereunt, nec videntur educi è potestate materiæ per transmutationem. Vt pateat solutio: Primò considerandum est, quemadmodum alibi patefeci, actum intelligendi a specie intelligibili nō distingui; actum verò sentiendi eatenus à specie sensibili, siue à sensibilium actu distingui, quatenus actio seu sibilium non fit sine aliqua spirituum, & instrumētorum permutatione, à iudicio distincta: Hinc ad sensum pertinet alteratio quædam, non autem ad intellectum, vt asseritur in septimo Physico. Accipiendum secundò habitus nō in intellectu, vt in subiecto recipi, sed in parte sentiēte, & est firma, ordinata, & distincta actionis sensibilium conseruatio, siue Phantasmatum. Addendum vltimò, actum intelligendi, & sentiendi, esse actionem immanentem, vt dicitur nono Metaphysicæ 17. Actio immanens nulla ratione dicitur Creari. Sed quæres, num actiones sensibilium dicantur educi è potestatē subiecti? Respondeo, non verè dicuntur educi: quia non verè gignuntur, nec verè formæ sunt, adumbratè tamen educuntur,

Euersio.

De spiritalibus.

De habitibus Animi.

quia ea vmbra & repræsentatio non sit sine definito subiecto : at formæ, quæ creantur, pro earum productione Subiecto non egent.

Dilutio aduersarum Rationum, & Resolutio Difficultatis. Cap. VIII.

Diluütur rationes humana ratione formata.

X hactenus declaratis satis conspicuè patere iudico, Creationem esse actionem Dei, ope Naturę nō egentem, supra sensum, humanamq; rationem positam, ignotā Philosophis, & solo Dei beneficio Mentibus rectè affectis patefactam. Patet insuper satis facilè esse Philosophis, rationibus illis respōdere, q̄bus humana ratione ostendebatur, dari nouā creationem. Id primò ostendebatur, quia Mens extrinsecus accedit: At cum Aristotele supero lumine destituto dicam : Si est immortalis, etiam est ingenita; & si ex vna, etiam ex altera parte ęterna est, nō autem creatur. Addebatur secundò, vniuersum sub Deo positū, cum imperfectione mixtum ab eo prodire, quod omni ex parte perfectum est. Respondeo cum Arist. in 1. de Cœlo. Mundū non genitū, sed ęternū esse, addo cum eodē Philosopho in eodem 1. de Cęlo, 100. à primo cuncta habere vt sint: & in 12. Metaph. ex Deo cœlum, & vniuersam naturam pendere. At dico, non pendere in genere causæ verè efficientis, sed conseruantis, & pendere ab ęterno, saltem tanquam ex postremo fine. Dicebatur tertiò, cætera sub Deo posita ex se non esse, & id omne, quod habent, ex Deo habere, quo nō existente, nihil esset. Hæc ratio si alicuius est roboris, solùm ostendit creationem æternam, siue æternam rerum à Deo emanationem, non creationem nouam ; Insuper non videtur cogere, quia dicam ego vniuersum pendere ex Deo, non vt ex efficiente, sed vt ex conseruante, vel vt affectio pendet ex eo, cuius est affectio, veluti, cū cœlum sit ęternum, æterna quoque dicitur eius figura, & si Cœlum non esset, ea figura non esset, nec ob id dicitur facta à cœlo, præsupponit itaque Mundus Deum : at non ob id efficitur ab eo. Addebatur quartò, Deum nil supponere: concedo, at non ob id Creat, quia ab eo nil proximè extrinsecus efficitur, nisi Motus Cęli. Dicebatur etiam, Deum esse immensi roboris, primò dico, assumptum esse verū at Philosophis minime notum ; Addo secundò, quod quamuis immensi roboris sit, nil tamen proximè efficit nisi motum. Afferebatur ratio Aegydij : cū Deus sit actus purus, absolutè producit id omne, quod est. De hac ratione idipsum dicendum est, quod de præcedēte, vt patet. Dicebatur agens absolutissimum supra tempus, & motum positum, efficere opus absolutissimum, &c. Solutio patet ex dictis, nam cætera modo aliquo supponunt Deum, at non ob id efficiuntur, & Creantur, nam Deus proximè nil extrinsecùs efficit, nisi motū, ex opinione Aristotelis. Afferebatur ratio Philoponi, de qua cumulatè quid sit dicendum in præcedentibus patefeci. Similiter ostensum est, nec sensibilium actiones, nec cætera huius generis, alicuius esse roboris, pro approbanda noua Creatione. Demum generationis definitio Creationem non indicat, sed euertit : quia generatio est transmutatio Subiecti, &c. Creatio nō est huiusmodi, dicitur tamen mutatio totius, in totum, ratione formæ, quæ terminus est generationis, & est totum id, quod res est. Diluuntur profectò à Philosopho rationes aduersæ, at longè faciliùs est animo, supero Lumine illustrato, fundamenta Philosophorum euertere, statim enim quod supra naturam eleuamur, caliginem omnem deceptionis longe repellimus.

Solutio.

F I N I S.

FRANCISCI PICCOLOMINEI SENENSIS,

DE CREATIONE LIBER SECVNDVS.

Et est de Creatione æterna, qua æterna emanatio nuncupatur.

PROOEMIVM.

Hilosophos proprijs, & sibi Natura insitis viribus, ad nouæ Creationis notitiam eleuati non valuisse, satis cumulatè in præcedente libro fuit ostensum: At de Creatione æterna, quę etiam ęterna dicitur emanatio, maior est dubitatio: non.n. Philosophi celebres defuerunt, vt Simplicius, Auicēna, Algazel, & alij, qui eā varijs rationibus esse concedendam nixi sint suadere. Propterea D.Tho. in 2.Sen.distin.1.asseruit: Si conditio creationis non est, vt non esse tempore, anteuertat esse, potest demonstratione patefieri, quod detur. De re itaq; hac tam sublimi, humanoq; ingenio obscura, verba facturus, referam. Primo eorum Sententiam, qui illā dari existimarunt. Patefaciam Secundò sententiam aduersam Principijs Peripateticorum magis esse consentaneam. Perpēdam: Tertiò id, in quo præsertim vis difficultatis est posita, num scilicet ęternis sit apta competere causa efficiens? Ac insuper cō siderabo, an opiniones, quæ inuicem pugnare videntur, aliqua ex parte conciliari valeant? Demùm diluam rationes aduersas. *D.Tho.* *Ordo procedendi.*

Sententia putantium dari æternam Creationem. Caput Primum.

Voniam consensione Sapientū conditio Dei est, vt ex eo pendeant omnia: de quo etiā enunciarunt Philosophi, quòd nulla detineatur inuidia; & existimarunt, illum operari cum quadam naturę necessitate, constanter, & sine vlla sui mutatione: ideò ea omnia, quę ex illo prodire valuerunt, ab ęterno prodijsse asseruerunt: quam & creationem ęternam, & ęternam emanationem nuncuparunt. Huius Sententię pręsertim visus est fuisse Plato, vt dum explicabo eius opinionem pate faciam. Similiter Auicenna ex Intelligentia Prima, manare secundam, & ex secunda tertiam, ac insuper ex intelligentia manare Animā Cęli existimauit, adeò, vt nedum Deo, verùm insuper Menti, & Intelligentijs sub Deo positis, officiū hoc Creandi tribuerit. Aristoteles visus est hoc indicasse 1.Cęli, 100.inquiēs: à primo oībus tributū est esse: & 12.Metaph.38.Ex Deo pēdet Cęlū, & vniuersa natura. Ac insuper in 1.de *Plato.* *Auicēna.* *Aristoteles.*

Cœlo 31.de Cœlo loquens, inquit, Deum, & naturam nil efficere frustrà: indicans, etiam Cœlum ex Deo manasse. Cum itaq; nullo supposito, ab ęterno cuncta ex Deo prodierint, iure colligendum est, Aristotelem ęternam hanc Creationem approbasse: quam ex opinione Aristotelis approbauit D.Tho. in secundo Senten.distin.1.in prima parte Summæ, q.46.& alibi. Scotus quoque, quamuis in secundo Sent. distin. prima, q.3.dubitet, an fieri possit, vt Deus aliud à se sine principio tẽporis producat, & inclinet in partem, quod id fieri nequeat; tamen in primo Sen.dist.8.q.5.explicãs opinionem Aristotelis, ait ex eius sententia, Deum esse virtutis immensæ, & Intelligentias oẽs sine medio producere, cętera verò mediantibus illis, adeò, vt Intelligẽtię sub prima positę, ex se formaliter sint necessarię; à Deo autem, tanquam à causa, ex qua pendent. Cum itaque ex Deo sine alterius ope ab ęterno prodierint, & ita prodierint, vt nil sit in eis, quod ex Deo non pendeat; iure ęterna quadam Creatione dicuntur ex Deo manasse. Sic Auicenna in sexto suę Metaphysicæ, Deum ponit creatorem Mundi. Zimara quoque in quæst.de triplici genere causę, quo Deum vniuersi putat esse causam, ęternam hanc ex Deo emanationem concedit. Philoponus idipsum existimat, cum alibi, tum pręsertim in primo de Ortu, & interitu, comm.107.& 112.quo loci ex Sententia Aristotelis ait, Deum vniuersi orbis, non causam efficientem esse, per motum, & transmutationem, sed Opificem, Creatorem, & Conseruatorem. Eandem Sententiam approbauit etiam in calce primi Physic. De Simplicio & Alexandro quid senserint, in progressu patebit.

D.Thom. *Scotus.* *Zimara.* *Philoponus.*

Rationes pro æterna Creatione. *Cap. II.*

Eripateticos huius fuisse opinionis, q cuncta ab æterno manarint ex Deo, varijs cùm rõnibus, tùm auctoritatibus ostẽdi põt. Prima ratio elicitur ex conditione puritatis, & impuritatis rerũ: omne.n. quod in aliquo genere impurum est, ex eo prodit, in quo seorsum ab omni impuritate reperiatur: cuncta sub Deo posita, cũ Deo comparata, sunt impura, & cũ potestate pmixta; ideò ex Deo prodeũt, in quo purissima reperiuntur. Et quoniam quęcunq; ex Deo prodeunt, cũ quadã necessitate naturę ex Peripateticorũ sententia prodire dicuntur; ideò, ab ęterno prodierunt, quia ab æterno prodire valuerunt, & ita prodierunt, vt nil eorum origini antecesserit, ideò iure æterna Creatione Creata dicuntur. Secundò, hoc ostenditur ex cõditione rerum ex prima causa pendentium: omne enim ex causa pendẽs, vt ex ea pendet, ex se non est, sed ab ea habet vt sit: cuncta sub Deo posita ex Deo omni ex parte pendent, ideò ex se non sunt, sed ex Deo habent id omne, quod sunt; quare Creatur: quia ex nihilo constituuntur in esse, & nil est in eis, quod non pendeat ex Deo. Similem ferè rationem format Doctissimus Ficinus, 18.lib.Platonicæ Theologię. capi.1. inquiens: Mundi Moles ex se esse non potest, alioquin ipsa seipsam formaret, & faceret: at formare aliquid, nõ ad corpus pertinet, omne enim agens, facultate aliqua incorporea agit: pendet itaque corporeum omne ex aliquo primo incorporeo, & cum pendeat totum, Creari dicitur, & cum pendeat semper, dicitur ab æterno Creari. Cõfirmatur eadem ratio: quia vnumquodque ex eo pendet, ab eoque habet id omne, quod est, per quod continenter seruatur, & operatur: seruare enim & ad operandum conspirare, agere est, & agere sequitur ipsum esse: At cuncta sub Deo posita, à Deo seruantur: Nisi enim Deus esset, nihil esset, vt cõstat ex nono Metaph.17.& ab eo Motus, ac Generatio seruantur ęterna, vt ostenditur in octauo Physico. & eo non operante, cętera operari non valent, vt ex eodẽ octauo elicitur. Quare cuncta à Deo habent id totum, quod sunt, & habent semper, cum Deus sit ipsa ęternitas, consimiliter se habens, pro facultate operans, & propterea æterna emanatione Vniuersum ex Deo prodijt. Pręterea exactiùs idipsum ostenditur rationibus sumptis ex conditionibus

Pro Creatione æterna. Ratio prima. *Secunda.* *Marsilius Ficinus.* *Confirmatio.* *Tertia.*

nibus primi principij: Nam cōditio principij primi, communis, & principalis est, vt ex eo pendeant omnia, pendeant semper, pendeant maximè; nisi enim pēderent omnia, non esset principium commune; nisi semper, non semper esset principium; & nisi maximè, non esset principium absolutum ac prę stantissimum. Deus (consensione omnium Sapientum) est principium primum, commune, & principale; quare cuncta ex eo semper, & maximè pendent, non autem maximè ita penderent, nisi ab ęterno ex eo manassent. Et Confirmatur: quia cum Deus sit causa prima, eius debet esse causa, quod primum est, & à cęteris præsupponitur: hoc autem est esse, quare omne, quod est, à Deo ex nihilo constitutum est in esse, & propretereà dici debet ab eo ęterna emanatione Creatum. Insuper, conditio primi principij est, vt sit ipsum vnum, ipsumq; optimum: quare omne bonum debet esse participatio eius, & nil reperiri debet, quod ex eo non prodierit. Consequutio deducitur: nam si aliquid reperiretur, quod non prodijsset ex eo, id quoque esset primum; ac ita prima essent plura: & si bonū aliquod reperiretur, quod non manasset ex primo bono, bonorum genera essent plura, non connexa, nec conspirantia ad vnum: at cuncta sunt connexa, cuncta seruant imaginē primi boni, cūcta in illud, vt in parentem conspirant, cuncta itaq; ex eo manarūt, ac illud vt parentem quærunt, ab eoque perficiuntur: Inde prodit mutua connexio, mutua dilectio Creatoris, & Creaturę, & mira Prouidētia, & cura, qua Deus suam prolem curat, & seruat. Demùm hęc auctoritatibus varijs confirmantur. Sententia est Aristotelis 9. Metaphysi. 17. nisi darentur Substantię separatæ, nil reperiretur, quod maximè de Deo verum est, ex quo prodeunt cuncta. In primo de Cœlo 32. legitur, Deum, & Naturam nil facere frustra, ac ita indicatur Cœlum ex Deo prodijsse. Et in conte. 100. legitur: A primo omnibus tributum fuisse esse, nonnullis clarius, aliis obscurius. Et duodecimo Metaphy. 38. asseritur: ex Deo cœlum, & vniuersam naturam pendere. Cum itaque ex eo pendeant omnia, nullo supposito, iure Creata dici debent. Hinc Simplicius in calce octaui Physi. affirmat, Substantiam Cœli præditam esse causa efficiente, & asserit Ammonium id demonstrasse.

Quartū.

Quinta.

Simplicius.

Rationes euertentes Creationem æternam. *Cap. III.*

Creatio ęterna, dum exquisitè consideratur, eorum videtur esse cōmentū, qui inter Philosophos, & Theologos se medios cōstituūt, qui absolutè nec ritè Philosophi, nec ritè Theologi nūcupari merētur: hi. n. cū ex Theologis Creationē sumant, ex Philosophis ab æterno nil noui produci posse, & Mundū esse ęternū, se medios cōstituentes, Creationē ęternam imaginantur. At quàm longè à vero recedant, facilè per dicenda patebit. Primò, id ex eo ostenditur: quia Creatio, siue ęterna, siue noua, vim immensam Creatoris exposcit. Aristoteles immensam Dei virtutē non nouit, vt patet ex libro de Virtute Dei. Pręterea, conditio Creationis est, vt per eā res Creanda ex non esse, siue ex nihilo, constituatur in esse, sine transmutatione: hęc ex Philosophorum sententia pugnantia includunt: nedū, quia aduersantur cōmuni eorum sententiæ, ex nihilo nihil fieri: verùm insuper, quia Creare est efficere; efficiens autem est principium transmutandi aliquid; & hæc pugna, non ex tempore oritur, sed ex conditione absoluta Creationis, & efficientis. Prætereà, Philosophi ea concedunt, quæ in aliquo seruari cognoscunt, at inductione constat, cuncta quę fiunt, ex aliquo fieri, nil apparet fieri ex nihilo, quare Philosophi id concedere non valent. Insuper, quod nō potest fieri, non potest factum esse, vt asseritur in Rhetoricis: Creatio non potest fieri, quia non datur Creatio noua, ex sententia Philosophorū: quare nec potest facta esse, adeò, vt ab ęterno Vniuersum à Deo creatum fuerit. Insuper, si Aristo-

Aduersus creationē æternam.

Ratio prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Aristoteles Creationem æternam concedendam putasset, variæ eius ostensiones redderentur inanes, veluti illæ, quibus ostendit, Mundum, Materiamque esse ingenita: omnes enim supponunt, non dari alium productionis modum, nisi per trāsmutationem, & motum, qui tamen daretur, si emanatio illa ex non esse rei penitùs ad esse cōcederetur, & apprimè damnandus esset Aristoteles, si æternam Creationem excogitasset, & rem tanti ponderis silentio prætерijsset, veluti ipse in secūdo Phys. damnabat veteres Philosophos, qui de Casu, & Fortuna non disseruerunt. Confirmatur hęc ratio: quia Aristoteles in primo de Cęlo, referens significationes latè sumpti Geniti, nullam retulit, ad quam hæc æterna emanatio redigatur. At inquiunt, Simplicius, & Philoponus, Aristotelem eam æternam emanationē nō nuncupasse Generationem, & ob id, quæ ita manarunt, ingenita nuncupasse. Hęc Solutio nullius est roboris: tum quia illam explicare debuisset: tum insuper, quia ea quæ manarunt, ab his quæ non manarunt, distinguere debuisset, quod minimè fecit: tum demùm, quia quæuis Creatio, apertè pugnat cum Principijs Aristotelis, vt patuit in præcedentibus. Præterea, asserere aliquid ab ęterno Genitum, siue Creatum esse, pugnātia includit: Nam si est æternum, est semper, & conditionē habet vt semper sit. Si est Creatum, ex se non est, & quatenus est ex se, potest non esse: si potest nō esse, ponatur, quod non sit, ita, simul erit, & non erit: quemadmodum Aristoteles in primo de Cęlo aduersus Platonē argumentatur. At inquiunt, posse non esse, non pro eo tempore in quo est, sed quatenus non esse præcessit natura, esse: ac ita aiunt, posse non esse pro eo priore origine, non tempore. Hæc Solutio apud Aristotelem locum non habet: Nam tunc perinde se haberet, ac si diceremus, aliquid posse non esse, quatenus potuerit non esse: quod reijcit Aristoteles in primo de Cœlo, disputans aduersus Platonē: & præsertim, quia quod competit alicui ex sui natura, semper, & absolutè ei competit: quare si ex sui natura, ea, quæ ab æterno manarunt ex Deo, non sunt: Si ponuntur vt non sint, simul erunt, & non erunt, vt argumentabatur Aristoteles. Præterea, asserere aliquid ab ęterno Creatū esse, pugnantia alio pacto includit: Nam omnis Creatio exposcit aliquid primò Creatum: Si igitur ab æterno humana species (gratia exempli) manauit ex Deo, vel datur aliquis homo primus, qui manauit, vel consimiliter se habet de omnibus: asserere quòd consimiliter se habeat de omnibus, est idem, ac asserere, non Creari: quia homines modo Creari non dicūtur, sed verè Gigni, ex sententia Aristotelis, & præsertim, quia sic vt æterna, ita noua Creatio daretur, quam tamen apertè Philosophus non concedit. Dicere, dari primum Creatum, est euertere emanationem æternam: quia primum, & infinitum mutuò se destruunt; Vel itaque res continenter madant ex Deo, vel non ab ęterno manarunt. Et profectò rationem hanc maximi ponderis esse iudico. Et Confirmatur: quia non potest species aliqua manare ex Deo, quin manet indiuiduum aliquod eius speciei. Si itaque species Leonis ab æterno manauit ex Deo, etiam Leo aliquis manauit, non enim seruatur species sine aliquo indiuiduo: & propterea dabitur Leo primus, & homo primus, quod fieri non posse ostenditur ab Aristotele in tertio de Gener. Animalium, cap. postremo. Nec satisfacit quorundam Solutio, asserentium, id non sequi: quoniam ea Creatio statuitur æterna non in tempore, & subiecta tempori; Hoc inquam nullius est roboris: quia ratio absolutè de quauis Creatione vim habet: statim enim quòd dicimus speciem creatam, ponimus indiuiduum aliquod Creatum, & si nullum indiuiduum est Creatum, species quoque non potest dici creata. Vel itaque consimiliter se habet de omnibus, & ita euertitur creatio, vel ponitur primum, & ita euertitur æternitas, & infinitum. Propterea, rectè sensit Henricus, Quolibeto primo, q. 7. asserens, creaturæ repugnare, fuisse semper: quia creatum pugnat cum æterno. Præterea, si daretur hæc æterna creatio, tunc potiore ratione, quàm ratione sumpta ex motu, ostendi posset dari genus separatarum formarum: Nam id, quod producendo materiam, non supponit necessario, à materia est solutum: At Aristoteles hac ratione nunquam est vsus. Ex

Confirmatio. *Solutio.* *Euersio.* *Ratio sexta.* *Solutio.* *Euersio.* *Septima.* *Confirmatio.* *Solutio.* *Euersio.* *Henricus. O. Iana.*

his

his constat, quòd Creatio non quia noua, reijcitur ab Aristotele, sed absolutè, quatenus Creatio. Ideò Auerroes frequenter Creationem toto genere reijciendam manifestat, veluti in primo Physic. 71. in octauo Physic. comm. quarto, & alibi. Et in secunda Disput. cõtra Algaz. in solutione quinti dubijs pręter cætera, hęc profert: Quicunque concedunt Creationem Mundi, eosdem oportet concedere actionem agentis pendere ex priuatione; actio namque agentis apud Philosophos, non est aliud, nisi deductio rei ex potestate ad actum: & demùm colligit: oportet itaque esse duorum alterum, aut quod in re effecta non pendeat actio agentis, aut quod pendeat ex priuatione: ex quo sequitur, vt priuatio possit conuerti in esse, & esse in priuationē, & quòd actio agentis sit translatio alterius eorum oppositorum in alterum: quæ omnia falsa sunt in cunctis oppositionibus, &c. Sic Auerroes cum Peripateticis Creationem toto genere reijciendam censuit. Et propterea veriorem puto opinionem Gregorij Arimin. in secundo Sent. Dist. prima, necnon Ioan. Bacc. qui ex sententia Aristotelis negarunt æterna esse producta. Cuius opinionis fuisse puto Alexandrum præclarissimũ Peripateticum. Et quicunque æternam illam emanationem approbarunt, vel id fecerunt, vt Aristotelem cum Platone conciliarent, vel quia, vt ait Auerroes, multi qui simul sacerdotum Legibus, & Philosophiæ nauarunt operam, connectentes vtrorunque sententias, ambas peruerterunt: è quorum numero ait fuisse Algazelem, & Auicennam: ideo ab eo nuncupātur Zenodij, hoc est, Philosophi hęretici, nam vię Theologorum, & Philosophorum seruandæ sunt sinceræ, & distinctæ, non confundendæ, & permiscendę. Demùm non esse concedendam Creationem ęternam, ita ostenditur. Aeterno vt æternum, repugnat causa efficiens, igitur repugnat Creatio. Consequutio deducitur; quia Creatio omnium consensione est effectio, quòd autem æterno, vt æternum, non competat causa efficiens, ex dicendis patebit.

Auerroes.

Greg. Ariminensis.
Io. Bacc.

Nona.

An æternis competere possit causa efficiens?
Cap. IIII.

Voniam vis tota eius difficultatis, an detur ęterna Creatio, præsertim in eo est posita, vt pateat, an ęterna possint esse prędita causa efficiente: ideò accuratè hoc cõsiderãdum proponitur, & iure profectò: Nam quatuor hac de re sunt Philosophorũ Sẽtentię. Henricus Quolib. 1. q. 7. censuit creaturę repugnare, fuisse semper. Simplicius verò Philoponus, & cum eis Zimara, insuper D.T. & Occha, aduersę sunt sententię. Durandus medians, ait id repugnare Creaturę mortali, non ęternę. Scotus vtrãq; partem posse probabiliter defendi existimauit. Cum itaque res sit apprimè dubia, pro quauis parte est discutienda. Quod ęternis competere possit efficiens, nititur Zimara ostendere exemplo motus cœli, & luminis, quę æterna sunt, & consensione omnium sunt prędita causa efficiente: nam Aristoteles, in octauo Physic. cõsiderans motum primum, vt æternum, vnum, & continuum, ei tribuit causam efficientem. Prætera, Metaphysicus considerat modo aliquo causam efficientem, & cum abstrahat à motu, & transmutatione, eam causam efficientem considerare debet, quæ sine motu, & transmutatione efficit; huiusmodi est efficiens æternum per emanationem. Hinc Auerroes in primo Physic. comm. primo ait, Metaphysicum considerare causam efficientem modo aliquo. Quod etiam asseruit in Paraphrasi Metaphysicæ, tract. primo indicans causam efficientem æternam sine motu, & trãsmutatione. Idipsum elicitur ex eodem Auerr. 12. Metaphysicæ, comm. 44. dicente, in Intelligentijs non reperiri actionem, nec consequutionem, neq; prouentum, sed solùm causam, & effectum, quatenus id, quod intelligitur, est causa intelligentis: At patet (inquit Zimara) intelligibile esse causam efficientem intelligentis, obiectum enim mouet vt efficiens, quare

An æterna sint prędita efficiẽte, opiniones quatuor.

Aeterno competere causam efficientem. Ratio prima.
Secunda.

æternis

æternis competit efficiens. Similiter ait Auerroes 12. Metaphysicæ 36. Balneum in anima mouere vt efficiens, & cū simile repetiatur in Intelligentijs, in eis quoque locum habebit efficiens. Insuper, quòd detur agens sine transmutatione competens

Tertia. æternis, elicitur ex Aristotele 9. Metaphysicæ, cont. 1. dicente, potestatem, & actum ad plura extendi, quàm ea, quæ dicuntur secundum motum: at vbi reperitur poten-

Quarta. tia & actus, etiam reperitur efficiēs: quare datur efficiens sine motu. Præterea, cum Auerroes sæpè dicat, causam agentem in æternis non præire tempore, apertè indicat,

Quinta. æternis competere posse causam efficientem. Hæc omnia comprobantur conspicuo exemplo affectionum, quæ ex internis principijs, vt ex efficiente prodeunt, sine motu tamen, & transmutatione, veluti ex rationali, fluit risibile sine vllo motu, ideò aiūt, si pes ab æterno fuisset in arena, æternum esset vestigium in ea impressum, quod tamen

Sexta. a pede effectum indicaretur. Insuper, æternis competere posse causam efficientem, varijs auctoritatibus confirmatur. Auer. in 2. cap. de substantia Orbis, ait nedum motum, verùm etiam Cœlum habere causam efficientem. Et in lib. de substantia Orbis, cap. 5. Necnon in prima Disp. contra Algaz. Et in sol. 11. Dubij ait: Si motus Cœli destrueretur, periret mūdus, & ordo Vniuersi, indicans Mundum, & ordinē æternum præditum esse efficiente. Similiter ait Auerroes in lib. de substantia Orbis, finem denotare necessariò efficientem, æternis (consensione omnium) competit finis, quare & efficiens. Insuper, in tertia Disput. in solutione secundi Dubij, inquit: Philosophi non dicunt corpus agere vmbram, quia ab eo non efficitur, nisi latè sumpta affectione, efficiens enim seiungi debet per naturam à re effecta, at corpus cum vmbra nō ita se habet. Et isti opinari sunt Deum differre à Mundo, & illum efficere. Quare nulla est similitudo inter effectionem Dei, & efficientium nobis præsentium, siue per naturam operentur, siue per voluntatem: immò Deus est agens, & efficiens dictas causas, deducensque vniuersum ex priuatione ad actum, & cōseruans illud gradu nobiliore, quam competere valeat agentibus nobis præsentibus. Conspicuè Auerroes duplex statuit efficiendi genus, & æternis causam tribuit efficientem, & hæc eadē sepè repetit. Et in Sol. 18. Dub. ait: amplius declaratum est à Philosophis, quod finis substantiarum separatarum etiam est forma: nam forma, & finis idē sunt in eis, ideò dans finem dat formam, & dans formam est agens, ex quo constat Principium primum esse eorum initium vt formam, vt finem, & vt efficientē. Similiter Disp. 14. in sol. primi dubij, inquit: Dicimus Philosophorum opinionem notiorem, rationique magis consentaneam esse alijs duabus: eo quòd agens duplicis generis est. Vnum, ex quo prodit res effecta, ex eoque pendet secundum fieri, non autem dum facta est, vt se habet de ędificatore, & domo. Alterum ex quo prodit actio, & res effecta non est sine actione, & remota actione, remouetur res effecta, & posita, ponitur: quæ secunda actio est præstantior prima, nedum enim producit rem effectam, verùm insuper illam seruat. Insuper in 2. cap. de Substantia Orbis inquit: Ideò videmus Cœlum habere virtutem vnam, nedum mouentem omnia, verùm insuper agentem, & seruantem, vt accidit de corpore hominis, & corpore facto propter finem; finis enim significat causam efficiētem necessariò, vt motus motorem: At in genere efficientium, quoddam est prius tēpore re effecta, vt se habet de contentis sub orbe Lunæ: quoddam est prius natura, nō tempore, & est orbis, quem sequitur tempus, eique accidit, & efficiens orbem, cum dispositionibus necessarijs pro assequendo fine. Hoc cum nonnulli ignorarint, asseruerunt Aristotelem non tribuere Vniuerso causam efficientem, sed mouētem tantum; quod est valdè absurdum: Nam proculdubio efficiens Cœlum est id, quod mouet illud: Quod enim id proprio motu mouet, est illud, quod ei primò dispositiones largitur, per quas motum proprium acquirit, quæ virtus illa est, quam frequenter laudat Aristoteles in lib. de Cœlo, eamque indicat eminentiorem, præstantioremq; Cœlo.

Conclusio doctorum. Ex his, ac alijs innumeris verbis, quæ ab Auerr. varijs in locis proferūtur, luce clarius tria eliciuntur. Vnum est, dari efficiens distinctum ab efficiente Physico. Alterum, id

efficiens

efficiens competere æternis. Tertium, huiusmodi efficiens eminentius, ac præstantius esse efficiente rerum mortalium. At cur in Auerroe moror, cum ipsemet Aristoteles conspicuis verbis sępè idipsum affirmet? nam in primo de Cœlo, contex. 20. ait, rectè videtur Naturam id, quod futurum erat ingenitum, nempè Cœlum, exemisse à contrarijs. Et in contex. 32. ostendens motui Cœli non competere contrarium, inquit, Deum, & Naturam nil efficere frustrà. Et in contex. 100. inde alijs tributum est esse, & viuere, his clarius, alijs obscurius. Insuper in secundo de Cœlo 50. nil, vt contingit, facit natura. Et in secundo de Ortu, & interitu, in contex. 59. inquit: Cum mortalia non valeant esse æterna numero, altero modo compleuit Deus Vniuersum, continuam efficiens Generationem. Et in contex. 51. ait: Sunt igitur & numero æqualia, & genere eadem Principia, quæ & sempiternorum, ac primorum, &c. Et in primo Metaphysicę, prope calcem. Quare qui vt in Animalibus, ita in Natura Intellectum inesse dixit, causam Mundi, vniuersique ordinis, quasi sobrius comparatus cum vetustioribus inania dicentibus, apparuit. Et nono Metaphysicæ 17. Nisi essent substantiæ abiunctæ, nihil esset. Et duodecimo Metaphysicæ 38. Deus est id bonum, ex quo pendet cœlum, & Vniuersa Natura. His, & similibus verbis, frequenter Aristoteles patefacit æterna posse esse prædita causa efficiente. Simplicius sæpissimè id affirmat, vt patet ex calce primi Physic. ex secũdo Physic. in expositione contex. 45. 67. 70. ex octauo Physic. in prima digress. contra Phil. & comm. 101. Insuper, ex primo de Cœlo, comm. 21. 88. Et postremò, id ipsum asseruit Ammonius, in calce primi de Interpretatione, & sæpè Philoponus. Auicenna quoque manifestissimè id affirmauit, cuius Sententia, quæ præsertim colligitur ex nono suæ Metaphysicæ, capitulo quarto, hæc est: Deus intelligens se tãquam causam, producit Primam Intelligentiam, quæ intelligit Primum Principium idq; intelligendo, producit intelligentiam secundam ex nihilo, & eadem prima Intelligẽtia intelligendo se, producit Animã sui Orbis, quę etiã facultate sentiendi prædita est, qua producta, eadẽ Intelligentia prima, quatenus cognoscit se ipsam præditam potestate, & pendentem ex primo principio, per intermẽdiam Animam producit Orbem suum ex materia & forma conflatum: Similiter secunda Intelligentia producit tertiam Animam sui Orbis, & Orbem: Postrema demum Intelligentia, comprehendens principium primum, producit sine medio intellectum agentem, & materiam primam: Intellectus autem agens, compræhendens Principium primum, producit Animam rationis cõpotem, numero multiplicatam, & cum corpore iunctam, & producit animas omnes, & formas mortalium, quæ formæ, cætera producunt, & absoluunt. Sic Intellectus agens dicebatur largitor formarum. De qua opinione multa dicit Auerroes in tertia Disput. Dubij 18. Hæc est Catena insolubilis Auicennæ, qua cuncta ducuntur à primo, connectuntur inuicem, & rediguntur in illud. Sic Auicenna in Cœlo considerabat Deum, Intelligentiam, Animam, & Naturam. Deum dicebat esse finem commune, & solùm mouere vt finem, cæteras Intelligentias esse fines proprios, Animas mouere vt efficientes, per intermediam naturam, & propensionem cęli ad motum. Hęc opinio in parte est similis opinioni Academicorum: nam ipsi quoque Naturam ex Anima, Animam ex Mente, & Mentem ex Deo prodire asseruerunt. Ex his constat, quomodo Auicenna etiam ęternis putarit competere causam efficientem. Patet itaque cùm rationibus, tùm auctoritatibus, ęterna posse esse prędita causa efficiente. Ex aduerso tamen Alexander, Gregorius Ariminensis, Ioan. Bacchonus, & alij viri docti, id negarunt: quorum opinioni fauent rationes illę, quibus in pręcedentibus ęterna Creatio euersa est. His accedit: quòd quotiescunque vnum pendet ex alio, & cum eo iunctum est, si illud aliud est ingenitum, id quoque ingenitum iudicatur: veluti si Socrates esset ingenitus, eius quoque ridendi facultas, diceretur ingenita, vt enim dans formam, dicitur date sequentia formam: ita si forma est ingenita, sequentia formam ingenita iudicari debent. Similiter putandum est se habere de mundo

Aristot. *Simplicius.* *Ammonius* *Auicẽna.* *Catena Auicennę.* *Academici.* *Opinio aduersa.* *Ratio.*

com-

comparato cum Deo: Propterea vbique Aristoteles Mundum, Materiam, & similia, dicit ingenita.

Resolutio Difficultatis. *Cap. V.*

Primum quod accipitur, T tam arduę difficultatis conspicua aliqua resolutio refulgeat, nõnulla apprimè vtilia præaccipienda sunt, quorum vnum est, ęternum duplicitet posse considerari. Primò, vt æternum, principio carens. Secundò, vt continenter fit, vel seruatur, veluti motus cęli æternus continenter fieri dicitur. Distinctio hæc ex se conspicua est, & elicitur ex *Alterum.* Auerroe Disp.3.in Sol.septimi Dubij, & sequentium. Accipiendum secundò efficiẽs esse duplex, vnum denuò, & verè efficiens: Alterum conseruans solum. Distinctio est Auerrois secundo de Cęlo, comm.102. quarto de Cęlo, comm.1. & alijs in locis. Ex quo elicitur alia Distinctio, & est: quòd efficiens, vel est prius tẽpore, vel est simul tempore, solùm prius origine, quale est efficiens, conseruans. Elicitur distinctio ex secundo cap.de Substantia Orbis. Addendum tertiò, efficiens esse duplex: vel in idem veniens cum forma, nam formas dicitur modo aliquo rẽ efficere, & constituere: vel à forma distinctum, & rem transferens ex non esse ad esse. Elicitur distinctio ex Paraphrasi Metaphysicę, trac.4. & ex Disp.decima Sol. 10. & 18. Dubij. *Quod colligitur.* Ex his colligo aliquid posse dici factum, & præditum causa efficiente dupliciter: vel quia fit absolutè translatum ex non esse ad esse: & hoc verè, & absolutè dicitur Genitum: vel quod continenter fiat, & pendeat. Prima consideratione motus cęli non est factus; secunda verò cõsideratione dicitur contineñter fieri: hinc Aristoteles in octauo *Prima conclusio.* Physic. cum dicat motum non esse factum, ei tamen tribuit causam efficientem. His præassumptis, quinque profero Conclusiones: Prima est, Aeterna, vt æterna, carent *Secunda.* causa verè, & propriè efficiente. Altera est, Aeterna etiam, vt æterna, possunt esse pdita causa conseruante, quatenus eis huiusmodi causa non aduersatur. Tertia est, *Tertia.* Aeterna, vt continenter fiunt ac innouantur, prædita sunt causa continenter ea effi- *Quarta.* ciente, & innouante. Addo quartò, Aeternis competere finem, & causam efficien- *Quinta.* tem, vt efficiens in idem venit cum forma. Demùm dico, Si æterna Creatio, & emanatio propriè vsurpatur, ea non datur; At si vsurpatur latè per similitudinem, & metaphoram, ita æternam Creationem cum Aristotele cõcedere valemus, quatenus modo aliquo ex Primo principio pendet ab æterno Vniuersum, & nil in eo est, quod in aliquo genere causæ ab eo non pendeat, adeò, vt nil non pendens præsupponatur: hæc tamen non propriè est Creatio: quia non est propriè sumpta effectio. Ex harum *Explicatio primę conclusionis.* Conclusionum explicatione, vniuersæ difficultatis resolutio elucescit. Prima erat, æterna, vt æterna, carere causa propriè efficiente, quæ satis nota est per rationes, quibus æterna Creatio reijciebatur: & præsertim, quia tunc deberet dari primus homo, & primus Leo, qui manasset ex Deo, quod tamen reijcit Aristoteles in lib.de Gener. Animalium, & pugnat cum æternitate, vt patuit. Præterea, si datur æterna Creatio, vel cuncta sine medio ab ęterno manarunt à Deo, vt ex sententia Aristotelis putat D.Thom. & cum eo alij multi: vel quędam, vt solę Intelligentiæ, quemadmodum censet Scotus in primo Sent.Dist.8.q.5. Aut saltem Intelligentia prima, vt putarunt Platonici, & Auicenna. Non est approbandum primum: quoniam res vt per se ad esse se habent, ita se habent ad produci; res per se sunt distincti ordinis, vt dicitur duodecimo Metaphysicę 51. & per varia vario modo seruantur: quare etiam per varios gradus per se pendent, & fiunt: quod enim sine medio fluit ab aliquo, etiam sine medio seruatur ab eo, & ad illud ordinatur. Neque approbanda sunt altera duo membra, alioquin aliud à Deo valeret Creare, largiretur esse absolutè, & nil supponeret, *Explicatio secunda.* quod fieri nequit. Altera Conclusio erat, æterna posse esse prędita causa efficiente, conseruante: quę Conclusio ad duo potest referri, ad fluentia, & ad permanentia.

Si re-

Si refertur ad fluentia,conspicua est:nam motus æternus,æternaque generatio,prædita sunt causa æternitatis earum conseruante,vt in octauo Physic.& in primo ac secundo de Ortu, & interitu patefacit Aristoteles. Si refertur ad permanentia, similiter modo aliquo vera est,quatenus dum imaginamur non esse Deum, nil cæterorum seruari potest. At hoc non est in genere causæ efficientis, sed finis,formæ, & essentialis ordinis,in quo sine primo non est secundum. Hinc Aristoteles in quinto Metaphysicæ,cont.6.ait,dari necessarium sine causa,& præditum causa.Et in octauo Physic.15. aduersus Democritum ait,dari æterna prædita causa. Et in comm.46.& 47. manifestat à principio æterno,& immobili seruari motum,& generationem æternam.Tertia Conclusio,æterna nimirùm,vt continenter fiunt,esse prædita causa efficiente,conspicua est: conceditur ab omnibus, & modo aliquo in præcedente includitur; in hac significatione Academici aiunt sensibilia mortalia, & motum non esse,sed fieri: intelligibilia verò esse, & non fieri; Ideò Simplicius in primo de Cœlo, comm. 100. concilians Aristotelem cum Platone, manifestat Mundum à Platone dici genitum: quia nō verè est,vt intelligibilia,sed fit,& ideò rectiùs dici semper fieri,quàm semper esse. *Explicatio tertiæ.*

Similiter quarta Conclusio cōspicua est,æternis scilicet competere finem, & causam efficientem,vt efficiens in idem venit cum forma,nam formare est perficere,&constituere rem, quod æternis non repugnat. Hinc Auerroes quarto Cœli, comm. primo ait,æterna non habere efficientem,nisi per similitudinem, nec habere ex quatuor causis,nisi formam,& finem:& si habuerint aliquid vt efficiens,id nō erit, nisi quatenus est forma eius, & conseruans illud. Et clariùs Disput.3. in Solut.18. Dubij ait: Declaratum est à Philosophis,quòd dans finem separatis,dat formam;forma enim,& finis in eis sunt idem,propterea dans finem,dat formam,dans formam,est agēs,ità primum Principium est separatorum causa,vt forma,finis,& agens, &c. Hac consideratione etiam in Paraphr. Metaph.tract.4. ait,Intelligentias esse sibi inuicem causas in triplici genere causæ. *Quartæ.*

Dicebatur Postremò, Creationem æternam propriè sumptam rejiciendam esse,& solùm esse concedendam per metaphoram,& similitudinem:quæ Conclusio ex duabus partibus constat: Prima earum nota est, per ea, quæ dicta sunt aduersus æternam creationem; Altera ex eo est cōnspicua, quia conditio Dei est, vt solus absolutè sit primus, ex nullo pendens, & nil aliorum reperiatur, quod ex eo in aliquo genere causæ non pendeat, adeò, vt totum absolutè ex Deo pendere dicatur; & propterea dicitur manare, & Creari ab eo, non tamen propriè est Creatio, quia Creatio & Creare est verè efficere: ea autem non est verè effectio, nec primum habet. Insuper non ita dicitur manasse ab æterno, vt ab æterno manauerit, & nunc non manet,nec in futurum manare debeat, sed semper consimiliter manauit, manat, & manabit: quia semper consimiliter pendet. Creationem hanc per Metaphoram sumptam concessit etiam Auerroes in tertia Dispu.in Sol.13.Dubij,disputans aduersus Auic.inquiens: Id verò,quod opinati sunt Peripatetici,hoc est,quòd dicta principia habent misericordia Dei gradus varios,& connexionem,ex quo infertur, ea pendere vt ex causa ex se inuicem, & omnia ex primo principio,nec aliud intelligi debet de agente, & re effecta, creatore, & re creata, nisi hoc solum. Patet itaque æterna, vt sunt æterna, carere causa efficiente, nisi efficientis nomine latè vtamus. *Quintæ.* *Auerroes.*

Confirmatio

Confirmatio dictorum ex auctoritatibus variorum interpretum. Cap. VI.

Alexander. Eterna vel solùm per Metaphoram, vel solùm quatenus continenter fiunt, non autem verè, & propriè esse prædita causa efficiente, varij illustres Peripatetici affirmarunt: & ab Alexandro ordens, ipse profectò fuit huius sententię. Ideò Simplicius in primo de Cęlo, comm. 88. ait: Neque censet Aristoteles Deum solum esse finem Mūdi, ex quo dubitauit Alexander: sed etiam efficientem; indicat his verbis Simplicius, Alexandrum putasse Deum esse solùm finem Mundi. Lucidiùs etiam id patefacit postremò comm. octaui Phys. inquiens, Alexādrū, aliosque Peripateticos videri existimasse, dari cęli causam vt finem, & mouentē, sed non efficientē substantię eius, &c. Insuper referens sequentia verba Alexandri, ait: Primus motor est causa efficiens motus diuini corporis, cum sit ingenitum. Indicat itaque Alexander Deum esse causam efficientem motus, at non Cęli, & Mundi, & hoc denotant verba Simplicij relata in calce primi Phys. & ex Alexandro deprompta, dum inquit Alexandrū in cōmētarijs Metaphysicę dixisse, id, quod mouetur à primo, esse quintū corpus, quod etiam mortalia ei subiecta mouet, & eo quidem pacto est causa efficiens: at quatenus cuncta huius primæ causæ desiderio propriam perfectionē assequuntur, mouet vt optatum; qua quidem ratione finis erit, &c. Hæc Alexandri verba refert Simplicius, vt patefaciat Deum esse efficientem. At ea (vt patet) solùm indicant esse efficientem motus, non autem essentiæ Cœli. Insuper quamuis Simplicius frequenter afferat Deum esse causam efficientem Mundi, tamen non ita videtur statuere esse causam efficiētem, vt ab æterno manauerit ex non esse ad esse, sed solùm quia modo aliquo continenter fit, & pendet ex Deo. Hoc elicitur ex digress. 7. contex. octaui Phys. in qua ait: Mundum semper fieri, nunquam esse, cum sit corporeus, sit in motu, nec totus simul. Quod etiam affirmat in primo de Cęlo, comm. 100. Insuper, comm. 129. ait Platonē dixisse, Mundum genitum: quia sensibilis, & corporeus est; ab eo quod verè est in ortu cōtinenter constitutus. Insuper nequaquam existimauit Simplicius cuncta, quę in Vniuerso, sunt proximè ex Deo fluere. Sed in primo de Cœlo 36. asseruit Deum ex se cœlestia constituere, per motum verò cœlorum ea condere, quæ sub Luna continentur: nam immobilis causa quæcunque ex se facit, ęterna efficit, Dijsque ęqualia, vt ait

Simplicius.

Conclusio. Plato. Ex his elicio æterna, vt æterna, carere causa efficiente, & solùm ea esse prędita quatenus continenter fiunt, adeò, vt sine pugna dicere valeamus Mundo competere

Conciliū. & non competere efficentem causam. Ex quo etiam facilè est elicere Concilium earum opinionum, quæ inuicem pugnare videntur, & præsertim Alexandri, & Simplicij. Auerroem quoque huius fuisse opinionis conspicuè patet ex varijs verbis eius: Nam in Sol. 7. Dubij tertiæ Disp. ait: Si Mundus esset ab ęterno per se ens; non vt mobilis, nam quilibet motus componitur ex nouis partibus, Mūdus nullum haberet efficientem. Insuper in Sol. 8. Dub. ait: Ideò nemo ab ac difficultate liberari potest, nisi supponat Mūdum semper esse iunctum cum priuatione, vt se habet de motu, qui semper eget mouente. Præterea, in Sol. 9. Dub. addit: Philosophi opinati sunt, esse quædam etiam, quorum esse consistit in motu, vt ventus, & similia, & quod cœli, & mortalia sunt huius generis. Et in Sol. 10. Dubij, idem repetens, ait: Radix huius est, quia esse corporum cęlestium est in motu, ideò dans motum, re vera dat esse, mitto alia multa; Ex quibus conspicuè elicitur, Auerroem putasse Mundo competere causam efficientem, vt est in motu, & continenter fit: vt autem est æternus, solùm competere per Metaphoram, vt in idem venit cum forma, & fine.

Latiùs sententia de causa efficiente explicatur, digrediendo per omnes Mundi Partes. Cap. VII.

Ermo de causa efficiente,extendi potest & ad Mundum,& ad principales partes eius. Hactenus loquuti sumus de Mundo toto,superest vt clarioris explicationis gratia,de principalioribus eius partib. verba faciamus. Conspirantia ad Mundi constitutionē,vel sunt mortalia,vel ęterna: si mortalia,qualia sunt contēta sub Cęlo,ea sunt ęterna specie,& successione,a quibus ordiens: dico. Primò,ea nō proximè ex sententia Aristo. prodire ex Deo:nam vt etiam in Timęo dixit Plato,quę proximè ex Deo prodeunt,ęterna sunt: pendent itaq; ex Deo per intermedias secundas causas,& ideò non ęterna emanatione proximè ex Deo prodierunt. Dico Secundò, hæc mortalia vt continenter fiunt,verè esse prædita causa efficiente,cùm communi, tùm propria: ita Sol,& Homo generant hominē,2.Phys.26. Addo Tertiò, hęc mortalia vniuersè sumpta, ac vt sunt ęterna,carere causa efficiente. Ratio est: quia nunquam absolutè transierunt ex non esse ad esse. Hoc demonstrare conarus est Aristoteles in calce tertij de Gener. Animalium,quo loci considerans vires naturæ,manifestauit primum hominem non dari. Et idipsum dicendum de indiuiduis cæterarū specierum: habent tamen causam æternæ conseruationis. Si verò conspirantia ad Vniuersi constitutionem fuerint æterna,ea triplicia sunt: Intelligentię, Cœlum, & Motus: quæ tria profectò varietate quadam sunt prædita. Si loquimur de motu, ipse potest dupliciter considerari. Primò absolutè,& vniuersè,ac ita est æternus, non est factus, nec interibit,ex sententia Aristotelis. Hoc patet ex octauo Physico,in cuius initio cōsiderandum proponit,an motus sit factus,ita vt prius non fuerit: & in progressu ostendit,non esse factum. Sic prima reuolutio non datur. Secundò consideratur secundum partes,vt continenter fit,ac ita habet causam efficientem,& propterea quęritur: an Deus moueat nedum vt finis,sed etiam vt efficiens. Et in calce octaui Phys. ostenditur, motum cœli non posse produci à materiato motore, loquendo de causa efficiente. Transeundo ex motu ad Cęlum, dico Cęlum dupliciter posse considerari: Primò,vt est Substantia ingenita,æterna. Secundò,vt sine motu, & præcedentibus causis,esse,& seruari non potest: nam inquit Auerro. in prima Disp. in Sol. 11. Dubij. Si motus Cœli periret,euerteretur ordo Vniuersi,& Mundus. Prima consideratione caret causa efficiente: Hinc Aristoteles in primo de Cœlo, ostendit Cœlum non esse factum. At si consideratur vt conseruatur,& quatenus seruari non potest sine motu: sic dico habere causam conseruantem, & causam efficientem latè, vt efficiens in idem venit cum forma saltem assistente,& fine. Non itaque ex sententia Aristotelis, putandum est, Cęlum ęterna Creatione manasse à Deo,sed solùm ex eo pendere, vt ex motore,forma,fine,& causa conseruante.

De productione mortalium.

De Motu.

De Cęlo.

An Cœlum ex se sit contingens,& ab alio necessarium,vel ex se necessarium. Cap. VIII.

Pparuit cęlum vt ęternum,carere efficiente,& solùm esse prędituū causa conseruante, fine, & motore. At dignum consideratione est, num debeat iudicari ex se contingens, necessariū ab alio, vt rectè norunt Theologi: vel potiùs ex senten. Aristo. sit ex se,& sui natura necessarium. Quòd ex se sit contingens,ostēditur: tum quia ex alio pendet, & quatenus est ex se,non est,ideò ex se necessarium dici nō pōt: soli n. Deo id videtur posse competere: Tum quia ąit Auer. in 3. Disp. Cęlum semper iun

An Cœlū ex se cōtingens sit.

ctam habere priuationem: Tum insuper, quia inquit Aristoteles 9. Metaphysicę 17. Nisi essent Substantiæ abiunctę, nihil esset: at quod ex se est necessariũ, dempto quouis alio, necessarium est: Tum demum, quia ait Simplicius primo Cęli 100. Cœlum nō verè esse, sed continenter fieri, idipsum in suis Disputa. contra Algaz. sæpè repetit Auerroes, vt retuli in pręcedentibus. Ex aduerso tamen, Cœlum ex opinione Aristotelis videtur esse ex se necessariũ: Primò, quia est expers primæ materiæ, quæ vt ait Auerr. in primo Physic. est semen, & origo cuiuslibet contingentiæ: Præterea, ex se contingens est, mortale, nam potest non esse, quod autem ex se mortale est, ab alio nō potest reddi ęternum, vt ostenditur in 1. de Cœlo: Insuper, necessariò periret, quia quamuis non omne aptum gigni necessariò generetur, omne tamen aptum interire necessariò interit, nil enim interit ex accidenti, sed omne interitui obnoxiũ necessariò interit, vt dicitur 9. Metaphysi. Præterea, omne ingenitum est sui natura necessarium: Cœlum est ingenitum: ergo. Demùm, ait Auer. in secundo Physi. 48. non posse aliquid dici contingens ex parte vnius, & ex parte alterius necessarium: natura. n. contingentis, & necessarij absoluta est. Res itaque est obscura, & opiniones sunt variæ. Pro cuius resolutione, hac puto vtendum esse distinctione: nam aliquid esse ex se necessarium, dupliciter intelligi potest: Primò, vt illud [ex se] excludit quālibet causam ex qua pendeat, & hac consideratione, solus Deus est ex se necessarius. Secundò, vt illud [ex se] excludit veram rei productionem, internum principium cōtingentiæ, quod est materia, & modum, quo pendeat contingentem, qua consideratione, cęlum ex se est necessarium, non enim verè est factum, nec materiæ est particeps, & solùm pendet ex opinione Aristotelis cum quadam necessitate naturæ.

Pro parte aduersa.

Resolutio.

An separatis Mentibus competat causa efficiens. Cap. IX.

Oquuti sumus de collocatis sub Luna, de Motu Cœli, & de Cęlo: superest vt de intelligentijs verba faciamus. Quęritur itaque num Intelligentijs sub Deo positis, competat causa efficiens ex sententia Peripateticorum? Auicenna censuit eas esse pręditas efficientē, & earum vnam manare ab altera, ordine quodam vt dixi. Cuius Sententia iure ab Auerroe damnatur: Nam primò errat, approbans cum Aristotele emanationem æternam, quæ etiam æterna Creatio dicitur, quam in præcedentibus reieci. Secundò errat, cōcedens Creandi munus alijs à Deo, nempè Intelligentijs sub Deo positis. Tertiò, asserens Intelligentias non proximè omnes pendere ex Deo, sed ordine aliquo, vnam ex altera. Dicamus itaque, Intelligentias omnes proximè, per varios tamen gradus participationis, pendere ex Deo, & pendere secus ac Motum, & Cęlum: nam motui, vt continenter fit, verè competit efficiens: Cœlo verò vt est cum motu complicatum: At intelligentijs neutro modo competere potest: cum supra motum sint constitutæ, sed sunt sui essentia æternæ, & verè sunt, non fiunt; pendent tamen ex Deo proximè in eo genere causę, in quo intelligibile per essentiam est causa intelligentis, & dicitur finis, & forma: finis, quia intelligens ad intelligibile vt ad finē cuius gratia dirigitur: dicitur forma, quia intelligibile est perfectio, & forma intelligentis, & pręsertim dum intelligitur per essentiā, vel intelligibilis, vel saltē intelligētis: quo pacto intelligunt substantiæ abiunctę, ex opi. Aristotelis. Hoc existimauit etiam Auerroes. Hinc duodecimo Metaphysi. 44. ait: ab agente nil prodire nisi quod educit id, quod est potestate ad actum: at Intelligentijs non est potestas, proptereà nec agens, solùm in eis reperitur intelligens, & intelligibile perficiens, & id quod perficitur, nō enim in eis reperitur prouentus, neque consecutio, neque actio, adeò, vt dicamus actionem vnam sequi agētem, sed solùm ibi est causa, vt quod intelligitur est causa intelligentis, &c. Hæc latius explicat Auerr. in tertia Disputatio. præsertim in

De intelligentijs.

Auicenna carpitur.

Primo.

Secundo.

Tertio.

Sententia propria.

Auer.

Sol.

Sol.13.& 19.Dub. Quod si Auer. nonnunquam dixit Intelligentijs competere causam efficientem,profectò denotauit tunc efficiens,vt in idem venit cum forma, & finе,quod conspicuè elicitur ex 3.Dispu.Sol.Dub.18.& ex Paraphrasi Metaphysicæ, tract.4.quo loci ait:Intelligentias esse sibi inuicem causas in triplici genere,& similiter esse causas Cęli: inquit enim soluens Dub.18. Declaratum est à Philosophis, quod dans finem separatis,dat esse; forma enim,& finis in eis sunt idem;quare dans finem dat formam;dans formam est agens, sic primum principium est eorum omniũ principium,vt forma,finis,& agens,&c.Patet itaque Auerroem vsurpare efficiẽtem pro forma,quia forma rem constituit,at sine transmutatione. Quare colligamus,Intelligentijs sub Deo positis competere formam, & finem,efficientem verò non propriè,sed solùm vt in idem venit cum forma. Et hoc est illud efficiens, quod ex sententia Auerrois ad Metaphysic.pertinet.Hinc aliquando inficiatur, aliquando affirmat, efficientem considerari à Metaphysico. Quæ controuersia minus rectè soluitur à Zimara in 1.Physicor.sed solui debet per ea quæ dixi.Insuper addamus.Intelligentias sine medio ex Deo pendere,quia sine medio valent illum intelligere.Et cum solus Deus adequatè Deum intelligat, cęterę Intelligentiæ vel clariùs, vel obscuriùs pro sua facultate illum intelligunt,adeò,vt quod intelligit una,non intelligat alia:& inde apparet distinctio Intelligentiarum,vt explicat Auer.Disput.3.in Sol.18.Dub. Insuper,cum sine medio pendeant ex Deo,etiam dicuntur pendere ordine aliquo,cũ à Deo,tum inter se: pendent enim à Deo ordine aliquo,quatenus distincti,& subordinati sunt gradus,qui intelliguntur ab Intelligentijs,veluti etiam dicitur in Domo Primi parentis mansiones multas reperiri. Insuper,etiam rectè dicitur inferiorem pendere ex superioribus:quia inferior,ne dum intelligit Deum, uerùm insuper cunctas superiores Intelligentias. De his tamen distinctius separato sermone uerba feci.

An Plato æternam Creationem, siue emanationem concesserit. Cap. X.

VT exactè de re aliqua loquamur, quàm utile sit uarias uirorum Sapiẽtum opiniones perpẽdere frequẽter nobis patefecit Aristoteles:ideo de Creatione ex sententia Peripateticorum differẽtes, quid de ea cęteri Philosophi censerint,& pręsertim Plato, considerandum est. Aristot.in 1.Physi.consensione Philosophorum ait:ex nihilo nihil fieri. Quare videntur omnes vno ore Creationem renuisse: quod de vetustioribus apprimè est cõspicuum, cum nil supra corpus excogitarint,corpora autem Creare non valent.Hinc generationem vel dixere esse rei latentis in lucẽ emissionẽ, vel alterationem,vel connexionem variorum corporum,vt atomorum,& similium, vel mixtionem,vel condensationem, & rarefactionem. De solo Platone est dubitatio,& iure profectò:ipse enim formas à corpore secretas nouit,& ab eis cætera prodire,in Timęo,& alibi frequenter asseruit, immò sæpè de creatione mentionem fecit: nam in Timęo vnà cum Moyse dixit: In Principio creauit Deus Ignem, & Terram, nomine Ignis denotans Cœlum,quod maximè ex igne constare censuit. Insuper,in septimo de Repub.ait:Ideam boni omnibus omnium rectorum, atq; bonorum causam esse,cum ipsa in loco visibili Lumen creauerit,& luminis auctorem:in ipso vero intelligili regnet ipsa, veritatemq;, & Mentem protulerit, &c. Insuper in Timæo, inducens Mentem diuinam alloquenrem Deos, nempè prima corpora viuentia, inquit, Hæc si à me fiant solo, vitaque donentur,Dijs æquabuntur. His verbis patefacit,quæ ex sola Diuina mente prodeunt, Creari,& esse ęterna,cum fiant sine materia. Insuper apparet,quòd etiam cæteras formas Creari putarit, cum dicat prodire

Aristoteles.

De opinione Platonis.

ex Ideis,& esse earum participationem,ea autem profectò Generatio non est. Hinc Philoponus in primo de Gener.& interitu,ait, formas infundi ab Vniuersi opificio: quod videtur dictum ex sententia Platonis. Similiter Auicenna ab Intelligentia postrema formarum datrice, dicebat infundi formas. Quæ Sententia est similis sententiæ Platonis. Propterea Auerr.in duodecimo Metaphysicæ 18. aduersus hos dissentiens,dicebat,agentem non largiri multitudinem,sed perfectionem: quia non formas inducit,sed per transmutationem ex potestate materiæ educit. Videtur itaque Plato Creationem nouisse:cuius opinio vt in parte explicetur, referendus est ordo productionis rerum. Deus ex Platonis sententia supra Mentem positus,caput & Principiũ est primæ non participatæ mentis,Ideis non participatis insignitæ:ex non participata Mente prodeunt Mentes participatæ tanquam radij intelligibilis solis: ex Mente per Ideam Animæ prodit Anima rationis particeps,rationibusque prædita,quæ absolutè Anima dicitur,ex qua,tanquam vmbra,& idolo Animæ, prodit vis sentiendi, & nutriendi.Similiter ex Mente per infinitum in ea existens putauit Plato ab ęterno manasse materiam, quæ ab Anima Mundi per Semina in eam effusa redderetur fœcunda, quæ Semina ex virtute nutriente proximè prodeunt: Semen enim ex Anima nutriente proficiscitur:quæ Semina,naturam constituunt,quę est facilitas,& propẽsio ad formarum participationẽ.Hinc Natura dicitur vis Seminaria ab Anima Mundi infusa Materiæ. Demùm conspirantibus Ideis,Rationibus,& Seminibus,prodeũt formæ Materiatæ, quæ participationes Idearum, imitationes, & formarum vmbræ dicuntur. Hic est ordo emanationis rerum à Deo,in quem si accuratè inspicimus, & ab emanatione Mentis à Deo ordimur,dicendum est,hanc potius esse communicationem,quam Creationem, & esse vmbram communicationis secundæ personæ diuinæ à prima,nempè Filij à Patre. Hinc magna inter Academicos est altercatio, an Mens re distinguatur à Deo,vel potius sola ratione. Si secundò consideramus progressum participatarum Mentium, à Mente non participata, ea quoque non est Creatio,sed effluxio quædam,non secùs ac radios dicimus ex sole prodire,quos tamen cum ex luce prodeant,& sint lucis effluxio,nequaquam Creari dicimus. Sequitur Tertiò,productio animarum ex Idea Mentis: nam Dei, & Mentis non datur Idea,sed Animæ, quæ ab æterno dicitur ex Mente manasse: & in hoc tertio gradu consideratur modo aliquo æterna emanatio, quæ æterna Creatio dicitur:nam sine ope Materiæ sensibilis,ex Mente prodeunt Animę,& sine alterius interitu:dico sine ope materiæ sensibilis,quia materia quædam intelligibilis, ab Academicis tribuitur omnibus pręter quã Deo. Dum itaque Anima consideratur,vt aliquid à Mente distinctum,sui conditione perfectum,ex Mente per Ideam,sine materiæ ope prodiens,Creationis conditionem includit. Dum verò consideratur, vt quædam eius participatio, potiùs dicitur ex Mente esse, quàm Creari. Hinc non defuerunt ex Veteribus nonnulli, qui Animas Dei esse portiones asserebant:nam Mentem à Deo non secernebant. Descendendo ad cæteras productiones, illæ nequeunt Creationes dici, cum absoluantur per transmutationem Subiecti,cum interitu alterius,& auxilio Materiæ.Et quamuis dicamus Materiatas Formas ex sententia Platonis induci ab Vniuersi opificio, profectò ab eo inducuntur,vt à communi efficiente: at non sine proprio Semine & Materia: per id solùm manifestatur materiam non includere formas, adeò, vt ex ea prodeant, quemadmodum existimauit Anaxagoras. Per hoc tamen Aristoteles præsertim à Platone dissentit, quia Plato minus virtutis tribuit causis proprijs,& proximis, quàm tribuat Aristoteles, plus verò communibus,& primis.

Philoponus.

Explicatio sententiæ Platonis.

Plato minus virtutis tribuit causis proximis,quã Aristot.

Diluuntur

Diluuntur Rationes pro æterna emanatione. Cap. XI.

Atis conspicuè apparuisse puto ex opinione Aristotelis nequaquã dari æternam creationem, siue emanationem, & per ea quæ explicata sunt facilè diluuntur rationes aduersę. Dicebatur primò impurum omne ex puro prodire, & imperfectum ex perfecto. Respondeo, impurum, & imperfectum, pendere quidem ex puro, & perfecto; at non ob id verè effici, vt ea quæ Creantur, verè effici dicantur: Insuper, pendere vt continenter fit, ac ita fieri, non vt est æternum, & demùm fieri, vt efficiens, in idem venit cum forma, & fine: quẽadmodũ patefeci. Similiter diluitur secunda ratio: nam dicebatur, quod ex causa pendet, ex se non est, sed ab alio habet, vt sit. Respondeo, ex alio habet, vt sit in eo genere causæ, in quo pendet; at ex opinione Aristotelis ex Deo non ita pendent omnia, vt verè facta sint, nec verè habent efficiens, nisi per Metaphoram: ideò solùm per Metaphorã, & similitudinem concessa est æterna Creatio. Afferebantur tertiò rationes, sumptæ ex conditionibus primi Principij, quæ etiam per sæpè repetita sunt, solutę, dicebãtur, conditionem primi principij esse, vt ex eo pendeant omnia, pendeant maximè, pendeant semper. Dicendum, conditionem eius esse, vt cuncta ex illo pendeant, ea ratione & modo, quo apta sunt pendere: At æterna, quàtenus æterna, non verè apta sunt pendere tanquam ex vero efficiente, sed tanquam ex fine, forma, & agente seruante. Addebatur conditionem primi Principij esse: vt si vnum, & optimum, concedo: & proptereà ex eo cuncta pendent, quæ bona sunt: at pendent, vt eorum conditio ex postulat. Afferebantur demùm nonnullæ Auctoritates. Prima petebatur ex nono Metaphysicæ 17. Nisi Deus esset, nihil esset. Respondeo, hoc solùm indicare cuncta pendere, & seruari à Deo, at non cuncta verè effici: vt si dicerem, nisi daretur Sol, non darẽtur radij eius, cum tamen radij verè à Sole facti non dicantur. Insuper legitur in primo de Cęlo, Deum nil facere frustrà. Respondeo, vsurpari facere, latè, vt denotat conseruari, & pendere quouis modo ex eo, & ex ordine causarum per naturam operantiũ. Addebatur alia Auctoritas ex primo de Cœlo, quia à primo omnibus tributum est esse, &c. Respondeo, id esse verum in genere finis, formę, & conseruantis. Insuper in primo Metaphysicæ commendat eos, qui Mundum à Mente aliqua factum asserebant, quod facit, non asserendo ęternis verè causam efficientem competere, sed cõparando eorum Sententiam cum opinione illorum, qui ex nullo definito principio pẽdere Mundum asserebant, sed cœco casu, & fortè fortuna, factum, vt censuit Democritus. Illi itaque commendantur non absolutè, sed facta comparatione. Insuper cõmendantur non absolutè, sed in parte, vt Vniuerso vnum principium præferunt.

Diluũtur rationes aduersę. Prima. *Secunda.* *Tertia.*

Diluuntur Rationes, quibus ostendebatur æternis causam efficientem competere posse. Cap. XII.

Vpersunt diluendę rationes, quibus ostendebatur, ęternis verè causam efficientem competere: id primò ostendebatur exemplo Luminis, & Motus. At iam dictum est eis non competere efficiens, nisi vt continẽter fiunt, non autem vt sunt ęterna. Nititur Zimara hanc Solutionem euertere: quoniã Cęli motus est vnus, & ęternus, ac absoluiè sũptus, dicitur factus ab Intelligentia, & vt ęternus dicitur factus ab Intelligẽtia æterna, secreta à Materia. Et confirmatur: quia Motus quouis modo consideratus,

Solutio prima rationis. *Instantia.*

ratus, est actus Motoris, & Mobilis: actus Motoris verè habet causam efficientem, & Intelligentia efficiens motum, expetit illum vt æternum, non pro vna, vel altera eius parte. Hæc instantia inanis est, quia Aristoteles in octauo Physic. ostendit motum vniuersè sumptum, & motum primum non esse factum, sed fuisse sēper, & semper fore, & intelligētia expetit non motum absolutè ex nō esse, transferre ad esse, sed solùm continenter seruare. Addebatur Motum esse actum Motoris. Respondeo, Motum non esse, sed continenter fieri, & vt fit, esse actum Motoris: at non ita fit, vt absolutè transeat ex non esse ad esse, ita enim non dicitur factus, nec datur motus primus. Afferebatur alia Ratio: quia à Metaphysico consideratur efficiens, cum tamē abstrahat à motu. Zimara vtens hoc fundamento, in varios labitur errores. Primò, minus rectè percipit Sententiam Auerrois, nonnunquam asserētis Metaphysicum considerare efficiētem: cum enim Auerroes in Paraphr. Metaphysicæ tract. primo dicat, Metaphysicum considerare formam, finem, & modo aliquo efficiētem, censuit Zim. illum denotasse propriè sumptum efficientem, qui competat æternis, cum tamen denotauerit efficiētem latè sumptum, vt coincidit cum forma, & fine: quod patefecit inquiēs, & modo aliquo efficientem. Insuper, Zimara secum pugnat, nec sibi constat: nam in soluendis controuersijs primi Physic. ait, dum Auerroes asserit Metaphysicum considerare tria genera causarum, denotare, quòd ea cōsiderat, vt in Deo veniunt, in idem subiecto, non autem quia distinctè consideret efficiens contradistinctum ab alijs causis. In quæst. autem de triplici genere, quo Deus est causa, intelligit efficientem contradistinctum ab alijs causis, & de hoc exponit Auerroem, & vtitur eius auctoritate. Demùm eius Instantia nullius est momēti, quoniam, vt alibi patefeci, Metaphysicus valem omne genus causæ considerare, distincta tamē ratione, ac id faciat Physicus, & considerare valet propriè efficiēs, quod primum est. Vtebatur insuper Zimara auctoritate Auerr. duodecimo Metaphysicæ 44. dicentis: in Intelligentijs reperiri causam, & effectum, vt intelligibile est causa intelligentis: qua cum vtatur, multipliciter errat, primò, quia agens de efficiente æternorum, quæ æterna sunt tria, accidentia, cœleste corpus, & Intelligentię, quorum est distincta ratio, ipse omnia confundit. Insuper errat, quia ex verbis Auerrois luce clarius elicitur oppositū, negat Auerroes Intelligentias esse productas, ideò ait eis non competere actionem, nec consecutionem, nec prouentum, sed solùm causam, vt intellectum est causa intelligētis. At ait Zimara Intelligibile esse causam efficientē intelligētis, quod verum non est: primò, quia obiectum non est efficiens intelligentis, sed forma, & finis eius, ideò in tertio de Anima, contex. 6. intellectus dicitur locus specierum. Et Auerr. in 3. Disp. in Sol. 18. Dub. manifestat esse formam intelligentis. Et in Sol. 13. Dub. ait: cum prælibatum sit a Philosophis, quòd nulla sit differentia inter scientiam, & scibile, nisi quòd scibile est in materia, scientia minimè, vt est ostensum in lib. de Anima: quare si inuenirētur expertia materiæ, oporteret, quòd eorum substantia esset scientia, aut intellectus, &c. Aperte Auerr. intelligibile asserit esse formam intelligentis. Præterea, quamuis obiecta dicantur nos mouere; in abiunctis intelligentibus per essentiam, non per motionem factam, secùs se habet. Ad id, quod ait Auerroes balneum in Anima mouere vt efficiēs, ac ita se habere de Intelligētijs, dico hoc esse verum per relationem ad motum, intelligentiæ enim sunt finis, & efficiens motus. Afferebatur auctoritas ex Aristotele 9. Metaphysicæ dicente, potentiam, & actum ad plura extendi, quàm ea, quæ dicuntur moueri: At ea ad rem non facit, proculdubio enim actus, & potentia competunt rebus non mobilibus, vt nostrę Menti, ac etiam omnibus Intelligētijs sub Deo positis; omnes enim est actu, & potentia dicuntur compositæ. Insuper actus, & potentia cōpetunt omnibus decem Prædicamentis, non autem motus. Inanis itaque est hęc consecutio actus, & potentia sunt communiora motu, igitur etiam immobilia sunt facta, non enim omnis potentia denotat causam efficientē. At vrgent adhunc per Aueroē dicentem dari efficientem in æternis, nō pręcedentem tempore. Quare æterna, etiam

Euersio.

Solutio secundæ rationis.

Quomodo intelligibile sit cā intelligentis.

Quomodo potentia sit latior motu.

vt æterna,